

Gintaras ŠVEDAS
Jonas PRAPIESTIS
Andželika VOSYLIŪTĖ
Darius PRAPIESTIS

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
BAUDŽIAMOJO KODEKSO
SPECIALIOSIOS DALIES**
systemiškumo iššūkiai

Gintaras ŠVEDAS
Jonas PRAPIESTIS
Andželika VOSYLIŪTĖ
Darius PRAPIESTIS

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
BAUDŽIAMOJO KODEKSO
SPECIALIOSIOS DALIES**

sistemiškumo iššūkiai

Gintaras ŠVEDAS
Jonas PRAPIESTIS
Andželika VOSYLIŪTĖ
Darius PRAPIESTIS

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
BAUDŽIAMOJO KODEKSO
SPECIALIOSIOS DALIES**
sistemiškumo iššūkiai

MONOGRAFIJA

Rekomenduota spausdinti
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto tarybos
2021 m. spalio 20 d. posėdyje (protokolas Nr. 6)

Autoriai:

GINTARAS ŠVEDAS / I skyrius, II skyriaus 1, 2, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 21, 22, 25, 26, 32 ir 33 dalys
GINTARAS ŠVEDAS, ANDŽELIKA VOSYLIŪTĖ / II skyriaus 14 dalis
GINTARAS ŠVEDAS, JONAS PRAPIESTIS, DARIUS PRAPIESTIS / II skyriaus 24 dalis
ANDŽELIKA VOSYLIŪTĖ / II skyriaus 3, 4, 5, 6, 8, 23, 30 ir 31 dalys
DARIUS PRAPIESTIS / II skyriaus 18 dalis
JONAS PRAPIESTIS, DARIUS PRAPIESTIS / II skyriaus 17, 19, 20, 27, 28 ir 29 dalys

Recenzentai:

Prof. dr. AURELIJUS GUTAUSKAS
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedra

Doc. dr. ALBERTAS MILINIS
Advokatas
Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas

Prof. dr. OLEGAS FEDOSIUKAS
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Baudžiamosios teisės ir proceso institutas

Vyriausiasis mokslinis redaktorius

Prof. habil. dr. GINTARAS ŠVEDAS
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto prodekanas
Baudžiamosios justicijos katedros vedėjas

Mokslo projektą „**Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemishkumo iššūkiiai**“
(CRIMCODE-SPEC) finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-19-18/(1.78)SU-1074)
pagal Tarybos remiamos veiklos kryptį „Mokslininkų grupių projektai“

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-609-07-0702-9 (skaitmeninis PDF)

ISBN 978-609-07-0701-2 (spausdinta knyga)

<https://doi.org/10.15388/vup-book-0022>

© Gintaras Švedas, Jonas Prapiestis, Andželika Vosyliūtė, Darius Prapiestis, 2022

© Vilniaus universitetas, 2022

TURINYS

Įvadas	9

I skyrius

TEISĖKŪROS BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS SPECIALIOSIOS DALIES KLAUSIMAIŠ TENDENCIJOS 2003–2020 METAIS IR JAI TURINTYS ĮTAKOS VEIKSNIAI	23

1 dalis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies pataisų 2003–2020 m. tyrimas. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai	24

2 dalis. Teisminės valdžios jurisprudencijos reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai	43

2.1. Tarptautinių teismų ir teisminių institucijų jurisprudencijos reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai	43

2.2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai	57

2.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos reikšmė Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies skyriams ir baudžiamajai teisėkūrai	69

2.3.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimai ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais	72

2.3.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais	80

2.3.3. Veiksniai, darantys įtaką Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijai Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais ir jos tendencijoms	88

3 dalis. Lietuvos mokslinės produkcijos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais tyrimas	92

4 dalis. Teisėkūros, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos ir mokslinės produkcijos lyginamasis tyrimas	104

II skyrius

VISŲ LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO

SPECIALIOSIOS DALIES SKYRIŲ VERTINIMAS 111

1 dalis.	XV skyriaus „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ vertinimas	112
2 dalis.	XVI skyriaus „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“ vertinimas	118
3 dalis.	XVII skyriaus „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ vertinimas	121
4 dalis.	XVIII skyriaus „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ vertinimas	132
5 dalis.	XIX skyriaus „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai“ vertinimas	138
6 dalis.	XX skyriaus „Nusikaltimai žmogaus laisvei“ vertinimas	142
7 dalis.	XXI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ vertinimas	147
8 dalis.	XXII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“ vertinimas	152
9 dalis.	XXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ vertinimas	156
10 dalis.	XXIV skyriaus „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“ vertinimas	161
11 dalis.	XXV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“ vertinimas	165
12 dalis.	XXVI skyriaus „Nusikaltimai asmens rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento ir savivaldybių tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai“ vertinimas	169
13 dalis.	XXVII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“ vertinimas	171
14 dalis.	XXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ vertinimas	172

15 dalis.	XXXIX skyriaus „Nusikaltimai pramoninei ir intelektinei nuosavybei“ vertinimas	194
16 dalis.	XXX skyriaus „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ vertinimas	200
17 dalis.	XXXI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ vertinimas	205
18 dalis.	XXXII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ vertinimas	220
19 dalis.	XXXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ vertinimas	237
20 dalis.	XXXIV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“ vertinimas	252
21 dalis.	XXXV skyriaus „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ vertinimas	258
22 dalis.	XXXVI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“ vertinimas ...	261
23 dalis.	XXXVII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“ vertinimas	265
24 dalis.	XXXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ vertinimas	274
25 dalis.	XXXIX skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“ vertinimas	280
26 dalis.	XL skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“ vertinimas	286
27 dalis.	XLI skyriaus „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“ vertinimas	290
28 dalis.	XLII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“ vertinimas	293
29 dalis.	XLIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“ vertinimas	301

30 dalis.	XLIV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“ vertinimas	311
31 dalis.	XLV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“ vertinimas	316
32 dalis.	XLVI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai“ vertinimas	318
33 dalis.	Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies XVI–XLVI skyrių vertinimo apibendrinimas	320
	Išvados ir pasiūlymai	331
	Summary	349
	Literatūros sąrašas	373
	Priedas. <i>Klausimynas mokslininkams ir teisėjams</i>	405

ĮVADAS

Tyrimo problematika ir aktualumas

Baudžiamąjį įstatymą kokybė ir stabilumas užtikrina Lietuvos Respublikos Konstitucijoje¹ (toliau – Konstitucija) įtvirtintų pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugą. Kodifikuotas įstatymas – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas² (toliau – ir 2000 m. BK; Baudžiamasis kodeksas) yra vienas iš svarbiausių valstybės teisės aktų, kuris kaip *ultima ratio* priemonė saugo pamatines žmogaus, visuomenės ir Lietuvos valstybės vertybes nuo pavojingų kėsinių. Kita vertus, pats Baudžiamasis kodeksas privalo būti apsaugotas nuo impulsyvių keitimų ir papildymų bei jų pagrindu besiformuojančios ydingos teismų praktikos.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, kuris žymėjo naujųjų išskirtinai nacionalinių Nepriklausomos Lietuvos kodeksų radimosi pradžią, buvo priimtas 2000 m. rugsėjo 26 d., o įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d. kartu su naujaisiais Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodeksu³ (toliau – BPK, Baudžiamąjį proceso kodeksas) ir Bausmių vykdymo kodeksu⁴ (toliau – BVK). Šie kodeksai yra pirmieji Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje tarpusavyje suderinti nacionaliniai kodifikuoti įstatymai, įtvirtinantys mūsų valstybės, *inter alia*, baudžiamosios politikos nacionalinius teisinius pagrindus, kurie turi atitikti šiuolaikinės baudžiamosios politikos tikslus ir prioritetus, taip pat veiksmingai įgyvendinti teisėtumo ir teisingumo principus⁵.

2000 m. BK Specialioji dalis buvo esmingai pakeista. Šią dalį sudaro 32 skyriai, tarp kurių yra visiškai naujų, pavyzdžiui, XV skyrius „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“, XVI skyrius „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritoriniam vientisumui ir konstitucinei tvarkai“, XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“, XLV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“ ir kt. BK Specialioji dalis tapo konkretesnė, jos struktūra ir klasifikacija remiasi tiksliau ir nuosekliau apibrėžtais rūšiniais objektais ir jų pagrindu skiriamomis nusikalstamų veikų grupėmis. Be to, BK Specialiosios dalies normoms kla-

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

³ Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.

⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

⁵ ŠVEDAS, G. Europos Sąjungos baudžiamoji teisė ir jos įtaka Lietuvos baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutams. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014, p. 135.

sifikuoti ir priskirti tam tikriems skyriams buvo svarbus ir vertybinis kriterijus, atskleidžiantis nusikalstamų veikų rūšinio objekto, t. y. saugomų visuomeninių (socialinių) santykių, svarbą, reikšmę, vertę⁶. Todėl BK Specialiosios dalies sistema pradedama nuo skyrių, jungiančių baudžiamosios teisės normas, uždraudžiančias nusikalstamas veikas, kuriomis kėsinama į pačius svarbiausius, vertingiausius teisinius gėrius.

BK Specialiojoje dalyje, kurią sudarė 232 straipsniai, buvo net 31 straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę už naujas nusikalstamas veikas, kurių nebuvo numatyta senajame BK, pavyzdžiui, agresija (BK 110 str.), neteisėtas informacijos apie privatų žmogaus gyvenimą rinkimas (BK 167 str.), neteisėtas naudojimas energija ir ryšių paslaugomis (BK 179 str.), pramoninės nuosavybės teisių pažeidimas (BK 195 str.), kompiuterinės informacijos pasisavinimas ir skleidimas (BK 198 str.), kreditinis sukčiavimas (BK 207 str.), manipuliavimas vertybinių popierių kaina (BK 218 str.), kenksmingų žmogaus sveikatai ar gyvybei produktų gamyba arba prekyba jais (BK 276 str.), ir kt. Be to, net 40 straipsnių iš senojo BK Specialiosios dalies nebuvo perkelta į naująjį BK: iš jų 8 straipsniuose numatyti nusikaltimai buvo visiškai dekriminalizuoti (pavyzdžiui, piliečių persekiojimas už kritiką; statybos taisyklių pažeidimas; karinės įskaitos vengimas ir kt.), dar 6 straipsniuose numatyti nusikaltimai buvo dekriminalizuoti tik iš dalies (pavyzdžiui, nepranešimas apie nusikaltimą; nusikaltimo arba nusikaltimą padariusio asmens slėpimas; neteisėtas sprogmenų pervežimas oro transportu ir kt.); 26 straipsniuose numatyti nusikaltimų požymiai buvo perkelti į kitų nusikalstamų veikų sudėtis (pavyzdžiui, nusikalstamų grupių ginklavimas; neteisėtas vertimasis gydymu; vengimas išlaikyti tėvus; medicinos pagalbos nesuteikimas ir kt.)⁷.

Lietuvos Respublikos Seimas per daugiau nei aštuoniolika Baudžiamojo kodekso galiojimo metų (iki 2020 m. gruodžio 31 d.) priėmė 88 įstatymus, iš kurių net 55 įstatymai buvo susiję su bent vieno 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnio pakeitimu, papildymu arba pripažinimu netekusiu galios. Be to, šie įstatymai 2000 m. BK Specialiąją dalį papildė net 46 naujais straipsniais, o 4 straipsniai buvo pripažinti netekusiais galios. Reikia pažymėti, kad aštuoniolika metų – tai laikotarpis, per kurį pasikeitė penkios įstatymų leidžiamosios valdžios, kurios netrukus po rinkimų neretai griebdavosi „draudimų politikos“ remdamosi baudžiamąja teise. Tokie politinių motyvų nulemti pavieniai pakeitimai paprastai neatitinka Baudžiamojo kodekso sistemos reikalavimų. Pabrėžtina ir tai, kad per šį laikotarpį buvo ir daugiau bandymų daryti baudžiamojo įstatymo korekcijų, kuriomis buvo spontaniškai reaguojama į tam tikras krizių situacijas arba vadinamuosius rezonan-

⁶ ŠVEDAS, G. Europos Sąjungos baudžiamoji teisė ir jos įtaka Lietuvos baudžiamosios teisės Bendrosios dalies institutams. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014, p. 136.

⁷ ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, J.; ABRAMAVIČIUS, A.; BIELIŪNAS, E. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. 1 knyga. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019, p. 85–86.

sinius, didelį atgarsį visuomenėje sukėlusius įvykius (pavyzdžiui, šešėlinės ekonomikos augimą, pedofilijos skandalą, „karą keliuose“, žiaurų elgesį su gyvūnais ir kt.). Politiniuose kuluaruose tam tikros baudžiamųjų įstatymų pataisos iki šiol kelia nemažai aistrų. Pavyzdžiui, nors 2017 m. buvo tris kartus nesėkmingai siekta dekriminalizuoti ir perkelti iš Baudžiamojo kodekso į Administracinių nusižengimų kodeksą disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų, neturint tikslo jų platinti, prie šios idėjos ir vėl sugrįžta 2020 metais. Vis dėlto baudžiamoji teisėkūra – tarsi baudžiamosios politikos veidrodis: pavyzdžiui, net ir pagrįstai uždraudus tam tikrą elgesį arba sugriežtinus bausmes gali kilti atskirų pataisos įstaigų perpildymo problemų; pažodžiui perkėlus tarptautinės baudžiamosios teisės ar Europos Sąjungos (toliau – ir ES) teisės aktų su baudžiamąja teise susijusias nuostatas į nacionalinį baudžiamąjį įstatymą gali atsirasti papildomų teisės spragų arba kilti jos taikymo sunkumų ir kt.

Daugelį minėtų Baudžiamojo kodekso pakeitimų ir papildymų nulėmė objektyvios priežastys – nauji tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikalavimai, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ESTT), Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT, Teismas) ir Jungtinių Tautų (toliau – ir JT) Žmogaus teisių komiteto sprendimai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – ir Konstitucinis Teismas) ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT, Teismas) jurisprudencija baudžiamosios teisės klausimais. Antai Europos Sąjungos institucijos vien per 2008–2009 metus priėmė šešis antrinės teisės aktus, priskirtinus baudžiamosios teisės specialiajai daliai: 2008 m. spalio 24 d. Tarybos pamatinį sprendimą 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu; 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę; 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pagrindų sprendimą 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis; 2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/123/EB, iš dalies keičiančią direktyvą 2005/35/EB dėl taršos iš laivų ir sankcijų už pažeidimus įvedimo; 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, ir kt.

Pažymėtina, kad 2000 m. BK (ypač Specialiosios dalies) sistemai didelę įtaką turėjo prieš ketverius metus, 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojęs naujasis Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas⁸ (toliau – ir ANK), kuris iš esmės pakeitė teisinį administracinių nusižengimų reguliavimą. ANK ne tik pakeitė administracinio teisės pažeidimo pavadinimą į administracinį nusižengimą, bet ir koregavo administracinių nusižengimų santykį su nusikalstamomis veikomis (ypač su baudžiamaisiais nusižengi-

⁸ Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. TAR, 2015-07-10, Nr. 11216.

mais), numatytomis Baudžiamajame kodekse. Be to, ANK neliko arešto nuobaudos, o tai lėmė, kad dalis administracinių teisės pažeidimų, už kuriuos sankcijose buvo numatyta ši nuobauda, sudėčių buvo (arba turėjo būti) perkeltos į Baudžiamąjį kodeksą. Kita vertus, administracinio nusižengimo ir baudžiamojo nusižengimo kaip nusikalstamos veikos rūšies santykis dar nėra visiškai išspręstas ir kelia ne tik praktinių (teisėkūros ir teismų praktikos) problemų, bet ir teorinių diskusijų dėl baudžiamojo nusižengimo kaip nusikalstamos veikos rūšies reikalingumo.

Be to, per Baudžiamojo kodekso galiojimo laikotarpį tarptautinių ir nacionalinių teismų jurisprudencija, mokslinės publikacijos taip pat atskleidė ar pabrėžė esant tam tikrų originaliosios 2000 m. BK Specialiosios dalies redakcijos spragų ir trūkumų (pavyzdžiui, dėl genocido nusikaltimo sudėties požymių, nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų subjekto, nužudymo, sunkaus tyčinio sveikatos sutrikdymo kvalifikuotų sudėčių požymių, nusikalstamų veikų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams kvalifikuotų sudėčių požymių, nusikalstamo praturtėjimo sudėties ir kitų aspektų), kurių sisteminis ištaisymas galimas tik atlikus vispusišką ir kompleksinį 2000 m. BK Specialiosios dalies tyrimą ir vertinimą.

Monografija „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemishumo iššūkiai“⁹ (toliau – monografija) yra pirmasis Lietuvoje tokio pobūdžio ir apimties mokslinis tyrimas. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriuos baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutus, 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrius ir straipsnius įvairiais aspektais (teisėkūros, mokslo, teismų praktikos, tarptautinės baudžiamosios teisės, ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais įtakos, perspektyvų ir kt.) ar požiūriais analizavo ne vienas baudžiamosios teisės mokslininkas ir tyrėjas¹⁰. Be to, pastaraisiais metais išleista nemažai mokslinių straipsnių rinkinių, skirtų aktualiai baudžiamosios teisės, *inter alia*, specialiosios dalies institutų problematikai¹¹. Kita vertus, 2000 m. BK Specialiosios dalies sistemishumas (vientisumas, suderinamumas, nuoseklumas ir kt.) iki šiol nebuvo atskiro Lietuvos baudžiamosios teisės mokslinio tyrimo objektas.

⁹ Mokslo projektą „Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemishumo iššūkiai“ (CRIMCODE – SPEC) finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-19-18/(1.78)SU-1074) pagal Tarybos remiamos veiklos kryptį „Mokslininkų grupių projektai“.

¹⁰ Pavyzdžiui: FEDOSIUK, O. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinsius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, p. 27–42; PRAPIESTIS, J.; GIRDAUSKAS, M. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje teisėkūroje. *Teisė*, 2010, t. 88, p. 7–22; ir kt.

¹¹ Pavyzdžiui: *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011; *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014; *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilnius, 2014; *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2015; *Baudžiamoji justicija ir verslas: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016, ir kt. Toliau išnašose rinkinių bibliografinės nuorodos pateikiamos sutrumpintos.

Pabrėžtina ir tai, kad mokslo projektas „Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai“ logiškai užbaigs 2015–2017 m. įvykdyto mokslo projekto „Baudžiamojo kodekso Bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai“¹² pradėtą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso sistemiškumo, vientisumo, suderinamumo ir nuoseklumo analizę. Tuo tarpu monografija „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai“ kartu su 2017 m. išleista monografija „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai“¹³ sudarys vientisą ir išsamią visų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Bendrosios ir Specialiosios dalies nuostatų mokslinę analizę ir vertinimą.

Tradiciskai baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies tematika rašomi vadovėliai¹⁴, mokomosios priemonės¹⁵, komentarai¹⁶ – kitokios formos ir turinio leidiniai, kurių metodologija, paskirtis ir tikslas iš esmės skiriasi nuo monografijos (ar mokslo studijos): vadovėliai, mokomosios priemonės ir komentarai yra skirti švietimui ir studijoms, juose apibendrinamos jau turimos žinios, plačiau komentuojamas tam tikrų baudžiamojo įstatymo straipsnių turinys ir kontekstas, taikymo praktika, o ši monografija yra skirta naujojo, 2000 m. priimto Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiškumo (vientisumo, suderinamumo, nuoseklumo ir kt.), taip pat teisinio reglamentavimo ir (arba) taikymo spragoms, trūkumams nustatyti ir neišspręstų klausimų analizei.

Tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai

Monografijos tyrimo objektas – 2000 m. BK Specialioji dalis. Be to, nemažai dėmesio skiriama tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktams baudžiamosios teisės klau-

¹² Mokslo projektą „Baudžiamojo kodekso Bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai“ finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-019/2015) pagal Tarybos remiamos veiklos kryptį „Mokslininkų grupių projektai“.

¹³ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017.

¹⁴ Pavyzdžiui: *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. 1 knyga. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001; *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. 2 knyga. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001; *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Pirmoji knyga. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013; *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Antroji knyga. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, 2017; ŽILINSKAS, J.; MAROZAS, T. *Tarptautinė humanitarinė (ginkluoto konflikto) teisė*. I dalis. Pagrindai, karo aukų apsauga, atsakomybė. MRU, vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, 2016, ir kt.

¹⁵ Pavyzdžiui: *Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika*. Mokymo priemonė. Vilnius, 2007; NOCIUS, J. Z. *Itin pavojingi nusikaltimai asmeniui*. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1996; NOCIUS, J. Z. *Nusikaltimai žmogui*. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, ir kt.

¹⁶ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis*. I knyga (99–212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009; *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis*. II knyga (213–330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010.

simais, ESTT, EŽTT, JT Žmogaus teisių komiteto, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais reikšmės Lietuvos baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutams analizei, 2000 m. BK Specialiosios dalies reglamentavimo ir jo kaitos analizei siekiant atskleisti visų šios dalies skyrių ir straipsnių taikymo LAT ir žemesniųjų instancijų teismų praktikoje problematiką, taip pat su 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatomis susijusiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo ir apygardos teismų teisėjų ir baudžiamosios teisės mokslininkų nuomonei apie Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies nuostatas.

Tyrimo tikslas – išsamiai ir kompleksiskai, remiantis Lietuvos baudžiamosios teisėkūros, tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais, ESTT, EŽTT, JT Žmogaus teisių komiteto, Konstitucinio Teismo ir LAT jurisprudencijos baudžiamosios teisės specialiosios dalies problematika, mokslinių publikacijų, teisėjų ir teisės mokslininkų nuomonės analize, ištirti ir nustatyti, ar 2000 m. BK Specialioji dalis ir (ar) visi jos skyriai per galiojimo laikotarpį nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2020 m. gruodžio 31 d. išsaugojo savo sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą) lingvistinės raiškos, teisėkūros ir teisės taikymo aspektais, kartu gebėjimą užtikrinti jai keliamų pagrindinių uždavinių įgyvendinimą. Be to, šiuo tyrimu siekiama plėtoti Lietuvos baudžiamosios teisės specialiosios dalies mokslo kryptį, užtikrinti jos pažangą ir raidą.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

- 1) ištirti tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais, ESTT, EŽTT, JT Žmogaus teisių komiteto, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais įtaką baudžiamajai teisėkūrai ir reikšmę 2000 m. BK Specialiajai daliai;
- 2) išanalizuoti 2000 m. BK Specialiosios dalies, visų jos skyrių ir straipsnių nuostatas, jų pakeitimų ir papildymų ypatumus, priežastis, tikslingumą ir pagrįstumą, teisės techniką ir kalbą, taip pat identifikuoti teisinio reguliavimo spragas ir trūkumus;
- 3) išanalizuoti LAT jurisprudenciją (šio teismo Senato nutarimus, Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgas, taip pat plenarinės sesijos ir išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis) ir identifikuoti problemas, susijusias su 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatomis;
- 4) apžvelgti Lietuvos mokslininkų publikacijas (daktaro disertacijas, monografijas, mokslo studijas, mokslinius tyrimus ir straipsnius), skirtas 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatomis, ir identifikuoti problemas, susijusias su baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutais;
- 5) pasitelkus parengtą klausimyną ir interviu būdu apklausti LAT, Lietuvos apeliacinio teismo ir apygardos teismų baudžiamųjų bylų skyrių teisėjus ir baudžia-

mosios teisės mokslininkus, išanalizuoti jų nuomonę ir identifikuoti problemas, susijusias su 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatomis;

- 6) apibendrinti tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais, taip pat tarptautinių teismų ir teisminių institucijų jurisprudencijos įtaką ir reikšmę nacionalinės baudžiamosios teisės specialiajai daliai bei bendruosius baudžiamosios teisėkūros, teismų praktikos ir mokslo rezultatus, įvertinti 2000 m. BK Specialiosios dalies sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), kartu gebėjimą užtikrinti jai keliamų pagrindinių uždavinių įgyvendinimą; prireikus parengti 2000 m. BK Specialiosios dalies ar atskirų jos skyrių arba straipsnių pakeitimo projektą.

Šios monografijos tyrimo objektas, atsižvelgiant į mokslo projektui „Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai“ (CRIMCODE – SPEC) iškeltą tikslą ir uždavinius, neapėmė Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnių (ar jų dalių) sankcijų, taip pat juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės reglamentavimo visuose Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsniuose analizės ir vertinimo. Tuo tarpu paminėti aspektai yra svarbūs, tačiau pasižymi kompleksiniu-sisteminu pobūdžiu, nes glaudžiai susiję tiek su BK Bendrosios, tiek ir Specialiosios dalies nuostatomis. Neabejotina, kad Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnių (ar jų dalių) sankcijų, taip pat juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės reglamentavimo Baudžiamajame kodekse problematika galėtų (ir turėtų) tapti savarankiško mokslo tyrimo objektu.

Tyrimo hipotezė

2000 m. BK Specialiosios dalies sistema ir Specialiosios dalies skyrių vidinė struktūra baudžiamosios teisėkūros pataisomis, kurias nulėmė tiek objektyvios, tiek ir subjektyvios priežastys, buvo išbalansuota, visuose BK Specialiosios dalies skyriuose yra reikšmingų spragų ir kolizijų.

Tyrimo šaltiniai

Pagrindiniai tyrimo šaltiniai yra tarptautinė baudžiamoji teisė ir ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Baudžiamasis kodeksas ir jį keitę 88 baudžiamieji įstatymai, priimti nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2020 m. gruodžio 31 d., taip pat kiti įstatymai, įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai. Be galiojančių teisės aktų, tyrimui reikšmingi buvo ir kai kurie 2000 m. BK pakeitimų ir papildymų įstatymų projektai bei jų aiškinamieji dokumentai.

Kitas svarbus tyrimo šaltinis – tarptautinių teismų ir teisminių institucijų, taip pat nacionalinių teismų jurisprudencija. Tyrime remtasi visais ESTT, EŽTT, JT Žmogaus

teisių komiteto sprendimais Lietuvos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais, visa Konstitucinio Teismo jurisprudencija baudžiamosios teisės klausimais, taip pat LAT Senato nutarimais ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgomis, skirtomis 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatomis. Tyrimui itin reikšminga LAT jurisprudencija, ypač šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos ir išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nuo 2003 m. iki 2020 m. gruodžio 31 d. priimtos nutartys¹⁷, kuriose pateikiami nauji teisės normų išaiškinimai ar koreguojama esama praktika. Tyrimo autoriai suskaičiavo ir išanalizavo 138 LAT nutartis, kuriose nagrinėjamos 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatos (iš jų 116 nutarčių priėmė išplėstinė septynių teisėjų kolegijos ir 22 – Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija).

Be teisės aktų ir teismų jurisprudencijos, monografijoje remiamasi Lietuvos teisės mokslininkų publikacijomis. Tyrimo autoriai suskaičiavo ir išanalizavo beveik tris šimtus vienetų mokslinių publikacijų, atitinkančių šiuos kriterijus: 1) parašytos lietuvių autorių; 2) tyrimo dalykas visiškai ar iš dalies atitinka baudžiamosios teisės specialiosios dalies tematiką; 3) skirtos 2000 m. BK analizei nuo 2003 m. iki 2020 m. gruodžio 31 dienos¹⁸. Minėtąją tematiką bent vieną publikaciją paskelbė daugiau kaip šimtas skirtingų mokslininkų. Daugiausia publikacijų baudžiamosios teisės specialiosios dalies tematika (galiojant 2000 m. BK) yra parengę šie mokslininkai: O. Fedosiukas, A. Gutauskas, A. Abramavičius, E. Gruodytė, J. Žilinskas, R. Aliukonienė, A. Milinis ir kt. Užsienio mokslininkų publikacijomis iš esmės remtasi analizuojant tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais įtaką ir reikšmę Lietuvos baudžiamajai teisei, o kitose monografijos dalyse jos buvo papildomas tyrimo šaltinis.

Praktiniu požiūriu itin svarbus tyrimo šaltinis – specialiai parengtas klausimynas ir interviu. Klausimyną užpildė 50 LAT, Lietuvos apeliacinio teismo ir apygardų teismų teisėjų ir 20 baudžiamosios teisės mokslininkų. Interviu metu klausimai buvo pateikti baudžiamosios teisės mokslininkams, tiesiogiai dalyvavusiems rengiant ir Lietuvos Respublikos Seime ir jo komitetuose svarstant 2000 m. BK projektą, – LAT teisėjams profesoriams dr. Olegui Fedosiukui ir dr. A. Gutauskui, buvusiems LAT teisėjams profesoriams habil. dr. Vytautui Piesliakui ir dr. Jonui Prapiesčiui, taip pat Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesoriui habil. dr. Gintarui Švedui¹⁹.

¹⁷ Pabrėžtina, kad autoriai monografijoje tyrė ir po 2020 m. gruodžio 31 d. priimtas LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos ir išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis, bet jos jau nebuvo įtrauktos į statistikos duomenis.

¹⁸ Tyrimo autoriai rėmėsi ir po 2020 m. gruodžio 31 d. išleistomis mokslinėmis publikacijomis, bet jos jau nebuvo įtrauktos į mokslo publikacijų statistikos duomenis.

¹⁹ Interviu su esamais ir buvusiais LAT teisėjais ir mokslininkais vyko 2021 m. sausio ir vasario mėnesiais.

Tyrimo metodologija

Monografijos tyrimo rezultatai buvo gauti kompleksiskai taikant ir teorinius, ir empirinius mokslinio tyrimo metodus. Tyrimo tikslui ir uždaviniams pasiekti svarbiausi buvo loginis-analitinis, lyginamasis, istorinis, sisteminės analizės, dokumentinės analizės, anketavimo ir pokalbio moksliniai tyrimo metodai.

Plačiausiai tyrimui naudotas loginis-analitinis metodas, kuriuo atlikta išsami teisės aktų, teismų praktikos, mokslinės literatūros analizė, padaryti apibendrinimai ir klasifikacijos, suformuluotos tarpinės ir galutinės tyrimo išvados. Su šiuo metodu glaudžiai susiję lyginamasis ir istorinis metodai, taip pat nuosekliai naudoti rengiant monografiją: lyginant Baudžiamojo kodekso straipsnius tarpusavyje, originalią 2000 m. BK Specialiosios dalies redakciją – su jos pataisomis, taip pat tiriant skirtingas tam tikrų autorių mintis apie tuos pačius reiškinius, pavienius teismų sprendimus (nutartis, nuosprendžius), mokslininkų ir teisininkų praktikų nuomones ir kt.

Monografijoje naudotas sisteminės analizės metodas leido žvelgti į tyrimo objektą sistemiškai, visus 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrius ir straipsnius tirti atsižvelgiant į šios dalies visumą, o visumą – į kai kurių klausimų ypatumus ir išskirtinumus.

Be to, monografijoje buvo naudojami empiriniai tyrimo metodai. Nagrinėjant tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktus baudžiamosios teisės klausimais, Lietuvos Respublikos įstatymus, jų projektus ir aiškinamuosius dokumentus bei teismų sprendimus pasitelktas dokumentinės analizės metodas, o teisėjų praktikų ir mokslininkų nuomonė buvo renkama anketavimo būdu. Vykdamas tyrimą, remiantis tarptautinių teismų ir teisminių institucijų, taip pat nacionalinių teismų jurisprudencijos ir mokslinių publikacijų analize buvo suformuluoti didžiausių mokslinių ir praktinių problemų keliantys baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimai, kurių pagrindu iš 41 uždarojo, pusiau uždarojo ir atvirojo tipo klausimų, nuosekliai suskirstytų pagal 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrius, parengtas mokslinis praktinis klausimynas. Klausimyną užpildė 50 apygardų teismų, Lietuvos apeliacinio teismo ir LAT teisėjų, taip pat 20 mokslininkų, kurie specializuojasi baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais.

Kaip minėta, pokalbio metodas taikytas imant interviu iš esamų ir buvusių LAT teisėjų ir baudžiamosios teisės mokslininkų, tiesiogiai dalyvavusių rengiant ir svarstant 2000 m. BK projektą Lietuvos Respublikos Seime (ir jo komitetuose).

Mokslo studijos praktinė reikšmė

Pabrėžtina, kad sisteminis požiūris į 2000 m. BK Specialiosios dalies problemas gali teikti ne tik teorinės, bet ir realios praktinės naudos. Tyrimo tikslas ir uždaviniai lemia tai, kad monografija ir jos tyrimo rezultatai turėtų būti aktualūs ir naudingi labai skirtingų interesų subjektams. Monografija aktuali ir naudinga visų pirma teisėkūros

subjektams, atsakingiems už valstybės baudžiamąją politiką ir baudžiamąją teisėkūrą (Lietuvos Respublikos Seimui, Vyriausybei, Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijoms, Lietuvos Aukščiausiajam Teismui, Generalinei prokuratūrai ir kt.), nes joje atskleistos tam tikros teisėkūros būdu spręstinos 2000 m. BK Specialiosios dalies spragos ir trūkumai; antra, baudžiamosios justicijos institucijoms (teismams, prokuratūrai, ikiteisminio tyrimo ir teisėsaugos institucijoms, advokatūrai) ir jų atstovams, nes joje išanalizuota ir moksliniu požiūriu įvertinta ESTT, EŽTT, JT Žmogaus teisių komiteto sprendimai ir LAT jurisprudencija, susijusi su 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatų taikymu; trečia, baudžiamosios teisės mokslininkams, atliekantiems tolesnius mokslinius 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatų tyrimus, ir studentams, besimokantiems baudžiamosios teisės specialiosios dalies ir kitų su ja susijusių studijų dalykų, taip pat visiems asmenims, besidomintiems baudžiamąja teise ir baudžiamuoju įstatymu.

Tyrimo rezultatų aprobavimas

Atlikto tyrimo pagrindu publikuoti keturi moksliniai straipsniai: po du – lietuvių kalba Lietuvoje leidžiamuose leidiniuose²⁰ ir tarptautiniuose leidiniuose anglų kalba²¹. Be to, visa monografija bus paskelbta Vilniaus universiteto Teisės fakulteto interneto puslapyje²². Mokslinio tyrimo rezultatai taip pat viešinami mokslo populiarinimo straipsnyje, kuris skelbiamas interneto portaluose, Vilniaus universiteto tinklalapyje ir kt.

Be to, atliktam tyrimui ir jo rezultatams aptarti Vilniaus universiteto Teisės fakultetas 2022 m. pirmąjį pusmetį rengia (tarptautinę) mokslinę-praktinę konferenciją „Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiskumo iššūkiai“. Konferencija bus skirta baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutams, kuriuos monografijos autoriai pasirinko kaip aktualiausius ir su kuriais tiesiogiai susiję svarbiausi tyrimo rezultatai. Dalyvauti konferencijoje bus kviečiami Lietuvos (esant galimybių – ir užsienio šalių) baudžiamosios teisės mokslininkai ir teisininkai praktikai (teisėjai, prokurorai, advokatai). Planuojama, kad konferencijoje pranešimus apie tyrimo rezultatus skaitys šio mokslinio

²⁰ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vykdomo praktikos Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais formavimo tendencijos. *Teisė*, 2020, t. 117, p. 8–31; PRAPIESTIS, J.; ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, D. Teisėkūra ir konstitucinė jurisprudencija Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais. *Teisė*, 2021, t. 119, p. 31–51.

²¹ VOSYLIŪTĖ, A.; ABRAMAVIČIUS, A. Doubtful aspects of the application of the features aggravating theft in Lithuania case law. *Štát a právo*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta, 2020, vol. 7, no. 2–3, p. 130–152; ŠVEDAS, G.; ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Development of Property Protection in Criminal Law During Lithuania's Independence. In Eds.: Gintaras Švedas, Donatas Murauskas. *Legal developments during 30 years of Lithuanian independence: overview of legal accomplishments and challenges in Lithuania*. Cham: Springer, 2021, p. 43–60.

²² Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Prieiga per internetą: <<http://www.tf.vu.lt/paslaugos/moksliniai-tyrimai/igyvendinti-projektai>>.

tyrimo autoriai, mintimis baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais dalyvis kiti Lietuvos ir užsienio teisės mokslininkai ir praktikai.

Monografijos struktūra

Monografiją sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados ir pasiūlymai, santrauka anglų kalba, literatūros (šaltinių) sąrašas ir priedas (Klausimynas mokslininkams ir teisėjams). Dėstomoji dalis sudaryta iš dviejų didelių skyrių, suskirstytų į smulkesnes struktūrines dalis.

Pirmojo skyriaus „Teisėkūros baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais tendencijos 2003–2020 metais ir jai turintys įtakos veiksniai“ pirmojoje dalyje „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies pataisų 2003–2020 m. tyrimas. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai“ analizuojami kiekybiniai ir kokybiniai teisėkūros baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais 2003–2020 m. rodikliai, taip pat nagrinėjama tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir baudžiamajai teisėkūrai. Antrojoje šio skyriaus dalyje „Teisminės valdžios jurisprudencijos reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai“ analizuojami tarptautinių teismų ir teisminių institucijų – Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto sprendimai; nacionalinių teismų – Konstitucinio Teismo jurisprudencija, LAT Senato nutarimai ir šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos baudžiamosios teisės klausimais, taip pat LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos ir išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais, priimtų 2003–2020 m., kiekybiniai kriterijai ir tendencijos. Trečiojoje dalyje „Mokslinės produkcijos Lietuvos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais tyrimas“ skirta mokslinių publikacijų, paskelbtų nuo 2003 iki 2020 metų, rodiklių analizei, o ketvirtojoje dalyje „Teisėkūros, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos ir mokslinės produkcijos lyginamasis tyrimas“ pateikiamas atitinkamas baudžiamosios teisėkūros, LAT jurisprudencijos ir mokslo aktyvumo kiekybinių rodiklių ir tendencijų tyrimas.

Antrojo monografijos skyriaus „Visų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies skyrių vertinimas“ struktūra atitinka 2000 m. BK Specialiosios dalies sistemą – kiekvienam Specialiosios dalies skyriui skirta atskira dalis. Šio skyriaus 1–32 dalyse pateikiama atitinkamus 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrius sudarančių straipsnių kiekybinė ir kokybinė analizė, teisėkūros proceso rezultatai ir jų vertinimas, Konstitucinio Teismo ir LAT jurisprudencijos analizė ir vertinimas, atskleidžiamas ir įvertinamas mokslo požiūris, susisteminami klausimyno ir interviu rezultatai, nurodo-

mos probleminės gyvenimo realijos, pateikiama tarpinių apibendrinimų ir išvadų, taip pat analizuotų 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių tobulinimo pasiūlymų. Trečiojo skyriaus 33 dalyje pateikiamas visų 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių vertinimo apibendrinimas, o paskutiniame monografijos skyriuje dėstomos galutinės tyrimo išvados ir pasiūlymai.

Monografijos autoriai nuoširdžiai dėkoja Vilniaus universiteto Teisės fakulteto asistentui dr. Pauliui Veršekiui, kuris padėjo surinkti LAT jurisprudenciją, doktorantėms Ramunei Žiedei, Ievai-Marijai Ragaišytei, Ugnei Markevičiūtei ir Laurai Šivickaitei, kurios padėjo parengti klausimyną ir interviu klausimus, surašė ir suskaičiavo klausimyno ir interviu rezultatus, atliko preliminarią jų analizę, padėjo apibendrinti mokslines publikacijas, taip pat studentėms P. Ambrasaitei, R. Matulytei, E. Prašmuntaitei, G. Klimaitei, A. Mažrimaitei, L. Juodytei ir M. Dijokaitei, studentams A. Kievišui ir A. Malakauskui, kurie padėjo apibendrinti mokslines publikacijas, atliko preliminarią baudžiamosios teisėkūros ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijos baudžiamosios teisės klausimais analizę, sudarė tarptautinės baudžiamosios teisės ir Europos Sąjungos teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais, Lietuvos Respublikos teisės aktų, specialiosios literatūros ir teismų jurisprudencijos sąrašą.

Monografijos autoriai nuoširdžiai dėkoja ir šios monografijos recenzentams – LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkui ir teisėjui, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesoriui, daktarui Aurelijui Gutauskui, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjui, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos profesoriui, daktarui Olegui Fedosiukui ir advokatui, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto docentui, daktarui Albertui Miliniui, kurių vertingos pastabos ir patarimai, taip pat tam tikrais tyrimo aspektais pareikšta nuomonė²³ leido sėkmingai užbaigti šio mokslo tyrimo rezultatus apibendrinančią monografiją.

²³ Monografijos recenzentų nuomonė tam tikrais tyrimo aspektais nurodoma išnašose.

**TEISĖKŪROS BAUDŽIAMOSIOS
TEISĖS SPECIALIOSIOS DALIES
KLAUSIMAIS TENDENCIJOS
2003–2020 METAIS IR JAI
TURINTYS ĮTAKOS VEIKSNIAI**

1 dalis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies pataisų 2003–2020 metais tyrimas. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai

2000 m. BK Specialiąją dalį sudaro 32 skyriai: XV skyrius „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“, XVI skyrius „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“, XVII skyrius „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“, XVIII skyrius „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“, XIX skyrius „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai“, XX skyrius „Nusikaltimai žmogaus laisvei“, XXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“, XXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“, XXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“, XXIV skyrius „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“, XXV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“, XXVI skyrius „Nusikaltimai asmens rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento ir savivaldybių tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai“, XXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“, XXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“, XXIX skyrius „Nusikaltimai pramoninei ir intelektinei nuosavybei“, XXX skyrius „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“, XXXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, XXXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“, XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“, XXXIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“, XXXV skyrius „Nusikaltimai visuomenės saugumui“, XXXVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“, XXXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“, XXXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“, XXXIX skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“, XL skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“, XLI skyrius „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“, XLII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“, XLIII skyrius „Nusi-

kaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“, XLIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“, XLV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“ ir XLVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai“.

2020 m. gruodžio 31 d. vidutiniškai viename 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriuje buvo 9 straipsniai. Daugiausia straipsnių – devyniolika buvo XV skyriuje „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“, aštuoniolika – XXXIV skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“, septyniolika – XLVI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai“. Mažiausiai straipsnių – vienas buvo XXII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“²⁴, du – XXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“, po tris – XL skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“ ir XLV skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“.

Nors 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių numeracija eina nuo 99 iki 330 straipsnio, tačiau šioje dalyje yra 279 straipsniai. Per aštuoniolika metų keturi straipsniai (2000 m. BK 104, 155, 290 ir 305 straipsniai) pripažinti netekusiais galios, tačiau kodekso Specialioji dalis buvo papildyta net 46 naujais straipsniais (pavyzdžiui, 2000 m. BK 100¹-100³, 113¹, 189¹, 228¹, 250¹-250⁶, 270¹-270³, 276¹-276³, 316¹ straipsniai ir pan.). Pažymėtina, kad iš visų 279 straipsnių, kurie sudaro 2000 m. BK Specialiąją dalį, buvo pakeisti ir papildyti (įskaitant papildymus naujais straipsniais ir straipsnių pripažinimą netekusiais galios) net 182 straipsniai (t. y. net 65 proc.).

Naujais straipsniais buvo papildyta aštuoniolika 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių; iš jų daugiausia net devyni nauji straipsniai buvo numatyti XXXV skyriuje „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ ir septyni – XXXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“. Pažymėtina, kad tokį gausų naujų straipsnių skaičių minėtuose skyriuose nulėmė tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikalavimų įgyvendinimas. Tuo tarpu pripažinti netekusiais galios buvo po vieną straipsnį iš XV skyriaus „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“, XXII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“, XLI skyriaus „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“ ir XLIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“.

2020 m. gruodžio 31 d. devyniolikoje 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių numatyta nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų sudėtis, o trylikoje skyrių – tik nusikaltimų sudėtis. Dešimtyje 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių numatoma tik po

²⁴ Reikia pažymėti, kad pirminėje 2000 m. BK redakcijoje šį skyrių sudarė du straipsniai, tačiau 2015 m., panaikinus įžeidimo nusikalstamos veikos sudėtį (2000 m. BK 155 str.), jame liko tik vienas straipsnis.

vieną sudėtį, šešiuose – po dvi baudžiamojo nusižengimo sudėtis, o XXXIII skyriuje numatomos trys, XXXIV skyriuje – keturios, o XXVIII skyriuje – net aštuonios baudžiamojo nusižengimo sudėtys. Pažymėtina, kad XXII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“ ir XL skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“ pavadinimuose įvardyti ir nusikaltimai, ir baudžiamieji nusižengimai, nors juose numatytos tik nusikaltimų sudėtys, o XXII skyriuje yra numatyta tik vieno nusikaltimo – šmeižimo sudėtis (2000 m. BK 154 str.). Tuo tarpu XXX skyriaus pavadinime „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ įvardyti tik nusikaltimai, tačiau skyriuje yra numatytos ir dviejų baudžiamųjų nusižengimų sudėtys (2000 m. BK 196 str. 3 dalis ir 197 str. 3 dalis).

Pabrėžtina, kad 2016 m. lapkričio 1 d. visoje Baudžiamojo kodekso Specialiojoje dalyje buvo numatytos 42 baudžiamųjų nusižengimų sudėtys. Šis bendras baudžiamųjų nusižengimų sudėčių skaičius sumažėjo iki 38 baudžiamųjų nusižengimų sudėčių²⁵ 2017 m. sausio 1 d., nuo kurios įsigaliojo naujas Administracinių nusižengimų kodeksas, kuriame buvo atsisakyta arešto nuobaudos, nors administracinių nusižengimų, už kuriuos turėtų būti numatyta tokia poveikio priemonė, objektyviai nesumažėjo. Baudžiamosios teisės doktrinoje²⁶ buvo prognozuojama, kad tokie administraciniai nusižengimai bus „perkelti“ į baudžiamųjų nusižengimų kategoriją, bet, deja, įstatymų leidėjas nežengė tokio žingsnio. Reikia pažymėti, kad 2017–2020 m. baudžiamosios ir administracinės teisėkūros tendencijos nusistovėjusio baudžiamųjų nusižengimų skaičiaus reikšmingai nepakeitė – 2020 m. gruodžio 31 d. visoje BK Specialiojoje dalyje buvo numatytos 455 nusikalstamų veikų sudėtys, iš kurių 37 (arba 8 proc. visų nusikalstamų veikų sudėčių) buvo baudžiamųjų nusižengimų sudėtys.

Remiantis 1 lentelės duomenimis matyti, kad per aštuoniolika metų didesnių ar mažesnių pakeitimų ir papildymų (įskaitant papildymą naujais straipsniais ir straipsnių pripažinimą netekusiais galios) patyrė beveik visi 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriai. Vienintelis kodekso skyrius, kuriame nebuvo padaryta nė vieno pakeitimo ar papildymo, liko XLV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“. Daugiausiai – net 14 straipsnių pakeitimų ir papildymų naujais straipsniais buvo padaryta XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, kuriame yra 16 straipsnių. Po 13 straipsnių pakeitimų ir papildymų naujais straipsniais buvo padaryta XV skyriuje „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ (iš viso 19 straipsnių), XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ (iš viso 15 straipsnių) ir XXXV skyriuje „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ (iš viso 13 straipsnių). Pabrėžtina, kad XXXV skyrius „Nusikaltimai visuomenės saugumui“, kurį sudaro 13 straipsnių,

²⁵ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 129.

²⁶ Ten pat, p. 128–129.

išsiskiria tuo, kad ne tik buvo papildytas naujais 9 straipsniais, bet ir tam tikrų pakeitimų ir papildymų patyrė visi likę šio skyriaus straipsniai. Visi straipsniai buvo keičiami ir papildyti taip pat XLIV skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“, kurį sudaro 5 straipsniai. Mažiausiai – tik vienas straipsnis buvo pakeistas (panaikintas) XXII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“, šis skyrius yra pats mažiausias, nes dabar jį sudaro tik vienas straipsnis. Po du straipsnius buvo keičiama XVII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ (sudaro 6 straipsniai), XXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“ (sudaro 2 straipsniai), XL skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“ (sudaro 3 straipsniai), XLI skyrius „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“ (sudaro 5 straipsniai).

1 lentelė. 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių pakeitimai (iki 2020 m. gruodžio 31 d.)

BK skyrius	Bendras BK skyriaus straipsnių skaičius	Naujų / panaikintų straipsnių skaičius	Keistų straipsnių (su naujais ir panaikintais straipsniais)
15	19	4/1	13
16	16	2/0	5
17	6	0/0	2
18	7	0/0	3
19	4	0/0	3
20	5	2/0	4
21	7	2/0	6
22	2	0/1	1
23	9	0/0	3
24	4	0/0	3
25	5	2/0	4
26	5	0/0	4
27	2	0/0	2
28	15	2/0	13
29	5	0/0	4
30	5	2/0	5
31	16	2/0	14
32	13	1/0	12
33	7	1/0	7
34	18	0/0	7
35	13	9/0	13
36	9	3/0	6

BK skyrius	Bendras BK skyriaus straipsnių skaičius	Naujų / panaikintų straipsnių skaičius	Keistų straipsnių (su naujais ir panaikintais straipsniais)
37	12	1/0	9
38	16	7/0	13
39	6	1/0	3
40	3	0/0	2
41	5	0/1	2
42	10	1/0	4
43	9	2/1	6
44	5	1/0	5
45	3	0/0	0
46	17	1/0	4
Iš viso	279	46/4	182

Per laikotarpį nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2020 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė šio tyrimo požiūriu aktualius 88 įstatymus, kuriais buvo keičiamas ir papildomas 2000 m. BK. Šešiolika įstatymų buvo keičiamos ir papildomos tik 2000 m. BK Bendrosios dalies nuostatos, 46 įstatymais – tik 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatos ir 26 įstatymais – 2000 m. BK Bendrosios ir Specialiosios dalies nuostatos. Kita vertus, keletas įstatymų, kuriais buvo keičiami ir papildomi 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsniai, pagal savo pakeitimų ir papildymų esmę buvo labiau susiję su baudžiamojo įstatymo bendrosios dalies klausimais, pavyzdžiui, įstatymais Nr. XIII-1682 ir Nr. XIII-3350 buvo padidintas nusikalstamų veikų, už kurias atsako juridinis asmuo, ratas²⁷, įstatymu Nr. XII-2048 – patikslintos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutų sąlygos²⁸ ir kt. Be to, kai kurie priimti baudžiamieji įstatymai buvo labiau techninio pobūdžio, susiję su pagrindiniuose įstatymuose pasikeitusiomis sąvokomis, pavyzdžiui, įstatymas Nr. X-1527 – dėl asmens organo, audinio ar ląstelės²⁹, įstatymas Nr. XI-1520 – dėl karo prievolinko³⁰, įstatymas Nr. XI-2241 – dėl kriminalinės žvalgybos³¹, ir kt.

²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 196, 197, 250, 250³, 252¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. TAR, 2018-12-11, Nr. 20234; Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 147¹, 151¹, 189, 214, 218, 224¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. TAR, 2020-11-18, Nr. 24234.

²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymas. TAR, 2015-11-25, Nr. 18711.

²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135, 138 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200.

³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 314, 315 ir 330 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 86-4162.

³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 32 ir 248 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 122-6100.

Pagal savo apimtį 55 pakeitimų ir papildymų įstatymai priskirtini nedidelės apimties įstatymams, iš kurių 31 įstatymas keitė, papildė arba pripažino netekusiais galios vieną 2000 m. BK straipsnį (iš jų 19 įstatymų keitė, papildė arba pripažino netekusiais galios vieną 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnį), 14 įstatymų – du straipsnius (iš jų 9 įstatymai keitė, papildė arba pripažino netekusiais galios du 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnius) ir 10 įstatymų – tris straipsnius. Likusius 33 įstatymus galima priskirti didelės apimties įstatymams, nes jie keitė, papildė ir (ar) pripažino netekusiais galios keturis ir daugiau 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnius. Patys didžiausi pagal apimtį yra 2007 m. priimtas įstatymas Nr. XII-1233, kuriuo buvo pakeisti ir papildyti net 46 2000 m. BK straipsniai³², 2004 m. priimtas įstatymas Nr. IX-2314, kuriuo buvo pakeistas ir papildytas 41 2000 m. BK straipsnis³³, ir 2011 m. priimtas įstatymas Nr. XI-1472, kuriuo buvo pakeisti ir papildyti 39 2000 m. BK straipsniai³⁴. Tiesa, iš šių didžiausios apimties įstatymų tik 2004 m. ir 2007 m. priimti įstatymai pakankamai sistemiškai sprendė teisinio reglamentavimo ir taikymo klaidas ir problemas, susijusias ir su 2000 m. BK Specialiąja dalimi, o 2011 m. priimtas įstatymas buvo susijęs su baudmių sistemos pertvarka (t. y. iš esmės susijęs su 2000 m. BK Bendrąja dalimi).

Vidutiniškai per vienerius metus buvo priimama 4,7 2000 m. BK pakeitimų ir papildymų įstatymo. Šį vidurkį labiausiai atitinka 2014 ir 2016 metais priimti 5 įstatymai, 2009, 2012, 2018 ir 2020 metais – 4 įstatymai ir 2013 ir 2017 metais – 6 įstatymai. Daugiausia įstatymų – 11 buvo priimta 2015 metais, 8 įstatymai – 2010 ir 2019 metais, 7 įstatymai – 2004 ir 2011 metais. Mažiausia įstatymų – po vieną buvo priimta 2003, 2005 ir 2007 metais ir po tris – 2006 ir 2008 metais. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad didelis per vienerius metus priimtų BK pakeitimų ir papildymų įstatymų skaičius dar nereiškia, kad tais metais buvo padaryta didelė „intervencija“ į Baudžiamąjį kodeksą, pavyzdžiui, 2010 metais priimti visi 8 įstatymai pakeitė tik 14 kodekso straipsnių ir papildė jį 3 naujais straipsniais. Tuo tarpu 2007 metais buvo priimtas tik vienas, tačiau, kaip jau buvo minėta, didžiausios apimties įstatymas, kuriuo buvo pakeisti ir papildyti net 46 2000 m. BK straipsniai, ir kt.

³² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

³³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

³⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

2000 m. BK pakeitimų ir papildymų įstatymų duomenų analizė rodo, kad kodekso Specialioji dalis yra gerokai dinamiškesnė, nes net 82 proc. visų kodekso pakeitimų ir papildymų įstatymų palietė būtent šios dalies nuostatas. Paminėtą teiginį patvirtina ir tai, kad visi įstatymai keitė ar papildė 122 Bendrosios ir 317 Specialiosios dalies straipsnių³⁵. Pažymėtina, kad iš pakeistų arba papildytų 129 straipsnių, numatytų 2000 m. BK Specialiojoje dalyje, 61 straipsnis buvo keičiamas ar papildomas po vieną kartą ir 40 straipsnių – po du kartus. 14 straipsnių (BK 135, 138, 147, 150, 151, 157, 162, 172, 199, 198², 205, 256, 272 ir 308 straipsniai) buvo keičiami ar papildomi po tris kartus, 12 straipsnių (BK 129, 178, 196, 197, 212, 220, 221, 225, 226, 235, 281 ir 309 straipsniai) – po keturis kartus. Tuo tarpu 2000 m. BK 230 straipsnis, apibrėžiantis XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ vartojamų sąvokų išaiškinimus, buvo keistas ir papildytas penkis kartus, o 2000 m. BK 227 straipsnis „Papirkimas“ – net šešis kartus. Pažymėtina, kad nė karto nebuvo pakeistas ir papildytas tik 101 Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnis.

Kaip jau buvo minėta, per 2003–2020 m. laikotarpį įstatymų leidėjas 2000 m. BK Specialiąją dalį papildė naujais 46 straipsniais; daugiausia iš jų – septyniais buvo papildytas 2013 metais, po šešis – 2004 ir 2005 metais ir penkiais – 2015 metais. Tuo tarpu nė vieno Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies naujo straipsnio nebuvo priimta tik 2008 ir 2018 metais. Kita vertus, būtina atkreipti dėmesį ir į vieną tendenciją – tai naujų priimtų Baudžiamojo kodekso straipsnių pakeitimai ir papildymai. Net septyniolika naujų priimtų Baudžiamojo kodekso straipsnių buvo pakeisti ir papildyti vieną kartą, o BK 198¹ straipsnis „Neteisėtas prisijungimas prie informacinės sistemos“ buvo pakeistas ir papildytas du kartus. Tuo tarpu BK 151² straipsnis „Lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą“ ir BK 198² straipsnis „Neteisėtas disponavimas įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, kodais ir kitokiais duomenimis“ buvo pakeisti ir papildyti net tris kartus. Reikia pažymėti, kad tam tikrus naujų priimtų 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių pakeitimus ir papildymus nulėmė iš naujo (pakartotinai) priimti ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais, pavyzdžiui, 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines

³⁵ Šie skaičiai neatitinka 2000 m. BK Bendrosios ir Specialiosios dalies straipsnių skaičiaus, nes kai kurie straipsniai buvo keičiami ir papildomi po kelis kartus, pavyzdžiui, 2000 m. BK 230 straipsnis buvo keistas 5 kartus, ir kt.

sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR, ir kt. Kita vertus, tokie atvejai taip pat rodo tam tikrą įstatymų leidėjo darbo formuojant valstybės baudžiamąją politiką techninį broką.

Teisėkūros baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais tendencijoms vertinti svarbu išanalizuoti ir nustatyti, kokią reikšmę 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriams ir juose esantiems straipsniams turi tarptautinė baudžiamoji teisė ir ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais. Pažymėtina, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje³⁶ jau yra išsamiai ir visapusiškai išanalizuoti tokie bendri klausimai, kaip antai tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais santykis su Lietuvos teise, tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais rūšys ir sistema, jų reikšmė ir įgyvendinimo būdai Lietuvos baudžiamajoje teisėje ir kt. Atsižvelgiant į tai, šioje tyrimo dalyje daugiausia dėmesio bus skiriama tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikšmei išimtinai 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriams ir juose esantiems straipsniams.

Tarptautinės teisės ir ES teisės aktų įtaką 2000 m. BK Specialiajai daliai lemia tai, kad Lietuvos Respublika nuosekliai integruojasi į tarptautinę bendruomenę ir prisii- ma įsipareigojimus jungdamasi prie naujų tarptautinių sutarčių, taip pat kaip ES valsty- bė-narė vykdydama savo pareigą įgyvendinti ES teisės aktų reikalavimus. Antai, vienos iš įtakingiausių regioninių tarptautinių organizacijų – Europos Tarybos – tarptautinių sutarčių sistemą 2020 m. gruodžio 31 d. sudarė 223 tarptautinės sutartys. Šios tyrimo dalies autoriaus nuomone, baudžiamosios justicijos klausimams skirtas net vienas treč- dalis arba 72 tarptautinės sutartys, iš kurių baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimams – 20 sutarčių. Štai, vien 2010–2020 metais šios organizacijos tarptautinių sutarčių sąrašą papildė net 11 baudžiamajai justicijai skirtų tarptautinių sutarčių, iš kurių baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimams – 6 sutartys (pavyzdžiui, 2011 m. Konvencija prieš medicinos produktų padirbinėjimą ir panašius nusikaltimus, keliančius pavojų visuomenės sveikatai, 2014 m. Konvencija prieš manipuliacijas sporto varžybose, 2015 m. Konvencija prieš prekybą žmogaus organais, 2017 m. Konvencija dėl nusikal- timų, susijusių su kultūros vertybėmis³⁷, ir kt.). Pažymėtina ir tai, kad Europos Tarybos Nusikalstamumo problemų komitetas iki 2020 m. gruodžio 31 d. yra priėmęs 124 reko- mendacijas ir rezolucijas baudžiamosios justicijos klausimais, iš kurių 18 (arba 15 proc.)

³⁶ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodek- so bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 22–51; ŠVEDAS, G.; ABRAMAVIČIUS, A.; PRAPIESTIS, J.; BIELIŪNAS, E. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. I knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019, p. 93–105; ir kt.

³⁷ Lietuvos Respublika nėra ratifikavusi nė vienos iš paminėtų konvencijų, o yra pasirašiusi tik Konvenciją prieš manipuliacijas sporto varžybose.

yra skirtos įvairiems baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimams, pavyzdžiui, rekomendacija Rec(2001)11 dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo, rekomendacija Rec(2000)11 dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais, rekomendacija Rec(89) 9 dėl kompiuterinių nusikaltimų, rekomendacija Rec(82) 15 dėl baudžiamosios teisės vaidmens vartotojų teisių apsaugoje, rezoliucija (74) 3 dėl tarptautinio terorizmo, rezoliucija (73) 6 dėl baudžiamųjų narkotikų vartojimo aspektų ir kt.

Dar ilgesnis yra Jungtinių Tautų ir kitų tarptautinių organizacijų tarptautinių sutarčių sąrašas. Antai, iki 2020 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos Seimas buvo ratifikavęs net 57 tarptautines sutartis, skirtas baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimams: iš jų 35 sutartys parengtos Jungtinių Tautų Organizacijos (pavyzdžiui, Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo³⁸, 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta³⁹, Konvencija dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudimo ir dėl jų sunaikinimo⁴⁰, 1989 m. Vaiko teisių konvencijos 2000 m. fakultatyvinis protokolai dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose⁴¹, Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą⁴², Protokolas prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą⁴³, Tarptautinė konvencija dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo⁴⁴ ir kt.), 6 – UNESCO (pavyzdžiui, UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija⁴⁵ ir kt.), 4 – Tarptautinės civilinės aviaci-

³⁸ Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 35-935.

³⁹ 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 38-1004.

⁴⁰ Konvencija dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudimo ir dėl jų sunaikinimo. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 49-2160.

⁴¹ 1989 m. Vaiko teisių konvencijos 2000 m. fakultatyvinis protokolai dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 126-5734.

⁴² Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 49-2166.

⁴³ Protokolas prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 12-358.

⁴⁴ Tarptautinė konvencija dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 83-4150.

⁴⁵ UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 102-2806.

jos organizacijos (pavyzdžiui, Konvencija dėl kovos su neteisėtu orlaivio pagrobimu⁴⁶ ir kt.), 4 Ženevos konvencijos dėl karo aukų apsaugos (pavyzdžiui, 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais⁴⁷, 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu⁴⁸ ir kt.) ir kt.

Tuo tarpu iš 37 ES teisės aktų, nurodytų 2000 m. BK priede, tiesiogiai baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimams yra skirta 18 antrinės teisės aktų: 4 pagrindų sprendimai (pavyzdžiui, 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje⁴⁹, 2008 m. spalio 24 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu⁵⁰, 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis⁵¹ ir kt.) ir 14 direktyvų (pavyzdžiui, 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę⁵², 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliavimą rinka (manipuliavimo rinka direktyva)⁵³, 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis⁵⁴, 2018 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/1673 dėl kovos su pinigų plovimu baudžiamosios teisės priemonėmis⁵⁵ ir kt. Pažymėtina, kad net 8 direktyvos pakeitė prieš tai galiojusius pagrindų sprendimus baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais, pavyzdžiui, 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir

⁴⁶ Konvencija dėl kovos su neteisėtu orlaivio pagrobimu. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 19-417.

⁴⁷ 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 63-1907.

⁴⁸ 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 63-1908.

⁴⁹ 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 19 skyrius, 6 tomas, p. 182.

⁵⁰ 2008 m. spalio 24 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu. OL 2008 L 300, p. 42.

⁵¹ 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis. OL 2008 L 328, p. 55–58.

⁵² 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę. OL 2008 L 328, p. 28.

⁵³ 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliavimą rinka (manipuliavimo rinka direktyva). OL 2014 L 173, p. 179.

⁵⁴ 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis. OL 2017 L 198, p. 29.

⁵⁵ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/1673 dėl kovos su pinigų plovimu baudžiamosios teisės priemonėmis. OL 2018 L 284, p. 22.

Tarybos direktyva (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR⁵⁶, 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR⁵⁷, ir kt. Be to, Lietuvos Respublika yra ratifikavusi ir kelias ES konvencijas, skirtas baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimams, pavyzdžiui, Konvenciją dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengtą vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, ir Protokolą, parengtą vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, pridėdamą prie Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos⁵⁸, Konvenciją dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengtą vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu⁵⁹.

Remiantis 2 lentelės duomenimis, net 24 iš 32 (arba 75 proc.) 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių yra tiesiogiai susiję su tarptautine baudžiamąja teise ir (arba) ES teisės aktais baudžiamosios teisės klausimais. Su tarptautine baudžiamąja teise ir (arba) ES teisės aktais baudžiamosios teisės klausimais jokių sąsajų neturi aštuoni skyriai – XXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“, XXIV skyrius „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“, XXVI skyrius „Nusikaltimai asmens rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento ir savivaldybių tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai“, XXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“, XL skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“, XLI skyrius „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“, XLV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“ ir XLVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai“.

⁵⁶ 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR. OL 2017 L 88, p. 6.

⁵⁷ 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. OL 2011 L 101, p. 1.

⁵⁸ Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu ir Protokolas, parengtas vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, pridėdamas prie Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 112-4178.

⁵⁹ Konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 154-5601.

2 lentelė. 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių straipsnių sąsajos su tarptautine teise ir Europos Sąjungos teise (iki 2020 m. gruodžio 31 d.)

BK skyrius	Bendras BK skyriaus straipsnių skaičius	Straipsnių, susijusių su tarptautine teise, skaičius	Straipsnių, susijusių su ES teise, skaičius
15	19	18	0
16	16	3	0
17	6	1	1
18	7	3	2
19	4	1	0
20	5	4	3
21	7	7	4
22	2	0	0
23	9	2	2
24	4	0	0
25	5	4	4
26	5	0	0
27	2	0	0
28	15	9	5
29	5	5	0
30	5	5	5
31	16	4	4
32	13	3	12
33	7	5	5
34	18	3	0
35	13	13	9
36	9	7	1
37	12	12	10
38	16	10	10
39	6	1	0
40	3	0	0
41	5	0	0
42	10	4	4
43	9	3	3
44	5	5	3
45	3	0	0
46	17	0	0
Iš viso	279	132	88

Penki 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriai turi sąsają tik su tarptautine baudžiamąja teise, pavyzdžiui, XV skyrius „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“, XVI skyrius „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“, XXIX skyrius „Nusikaltimai pramoninei ir intelektinei nuosavybei“ ir kt. Pažymėtina, kad nė vienas Baudžiamojo kodekso skyrius nėra susijęs išimtinai tik su ES teisės aktais baudžiamosios teisės klausimais. Tuo tarpu kiti devyniolika skyrių turi sąsają tiek su tarptautine baudžiamąja teise, tiek su ES teisės aktais baudžiamosios teisės klausimais (pavyzdžiui, XXXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“, XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“, XXXV skyrius „Nusikaltimai visuomenės saugumui“, XXXVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“, XXXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“ ir kt.).

Kai kurių 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių beveik visus straipsnius ir jų turinį nulemia tik tarptautinė baudžiamoji teisė (pavyzdžiui, visi XV skyriuje „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ numatyti 18 straipsnių yra tiesiogiai susiję su Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį⁶⁰, Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto⁶¹ ir Tarptautinės konvencijos dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo⁶² reikalavimais) arba tarptautinė baudžiamoji teisė ir ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais (pavyzdžiui, visų XXX skyriuje „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ numatytų penkių straipsnių turinį nulėmė Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų⁶³ ir Direktyva dėl atakų prieš informacines sistemas⁶⁴, o iš septynių XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ numatytų straipsnių penkių straipsnių turinį nulėmė Europos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos⁶⁵, Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją⁶⁶, Konvencija dėl kovos su korupcija, susi-

⁶⁰ Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 23-855.

⁶¹ Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 49-2165.

⁶² Tarptautinė konvencija dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 83-4150.

⁶³ Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 36-1188.

⁶⁴ 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR. OJ L 218, 14.8.2013, p. 8–14.

⁶⁵ Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 23-853.

⁶⁶ Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 136-5145.

jusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais⁶⁷, 1997 m. lapkričio 21 d. Konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius⁶⁸, Pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje⁶⁹ ir kt.).

Vertinant tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikšmę tam tikriems 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsniams, galima konstatuoti, kad tarptautinė baudžiamoji teisė tiesiogiai turėjo įtakos net 132 (arba 47 proc.) 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių turiniui, o ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais – 88 (arba 32 proc.) kodekso Specialiosios dalies straipsnių turiniui. Net 63 (arba 23 proc.) BK Specialiosios dalies straipsnių turinį nulėmė ir tarptautinė teisė, ir ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais.

Tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais įtaką nacionalinei baudžiamosios teisės specialiajai daliai geriausiai iliustruoja ir įstatymų leidėjo darbai 2003–2020 metais. 3 lentelės duomenys rodo, kad iš visų 2003–2020 metais priimtų 2000 m. BK pakeitimų ir papildymų įstatymų net 29 įstatymai (tai sudaro net 34 proc.) buvo siejami su tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikalavimų įgyvendinimu: iš jų pagal 20 įstatymų buvo įgyvendinami ES teisės reikalavimai, 5 įstatymais – tarptautinės teisės reikalavimai ir 4 – tarptautinės ir ES teisės reikalavimai. Pabrėžtina, kad iš 46 naujų 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių 13 skirta tarptautinės teisės reikalavimams ir 32 straipsniai – ES teisės reikalavimams įgyvendinti.

3 lentelė. Tarptautinės teisės ir ES teisės aktų įtaka baudžiamajai teisėkūrai

	2000 m. BK pakeitimų ir papildymų įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodyti motyvai	Įstatymų projektų skaičius
1.	Įgyvendinami ES teisės reikalavimai	20
2.	Įgyvendinami tarptautinės teisės reikalavimai	5
3.	Įgyvendinami ES ir tarptautinės teisės reikalavimai	4
	Iš viso	29

⁶⁷ Konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 154-5601.

⁶⁸ 1997 m. lapkričio 21 d. Konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius. *TAR*, 2017, Nr. 11183.

⁶⁹ 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje. OL 192, 31/07/2003, p. 54–56.

Tokią pakankamai didelę tarptautinės teisės ir ES teisės aktų įtaką baudžiamajai teisėkūrai nulėmė tai, kad Lietuvos Respublikos Seimas 2004–2020 m. laikotarpiu ratifikavo, pavyzdžiui, šias Europos Tarybos konvencijas materialiosios baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais: Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų Papildomąjį protokolą dėl rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio veikų, padarytų naudojantis kompiuterinėmis sistemomis, kriminalizavimo⁷⁰, Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos papildomąjį protokolą⁷¹, Europos Tarybos konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis⁷², Europos Tarybos konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos⁷³, Europos Tarybos konvenciją dėl terorizmo prevencijos⁷⁴, Europos Tarybos konvencijos dėl terorizmo prevencijos papildomą protokolą⁷⁵, Europos Tarybos konvenciją dėl nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimo, paieškos, arešto ir konfiskavimo bei terorizmo finansavimo⁷⁶ ir kt. Be to, tuo pačiu laikotarpiu Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo ir šias Jungtinių Tautų Organizacijos konvencijas baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais: Tarptautinę konvenciją dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais⁷⁷, Tarptautinę konvenciją dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo⁷⁸, Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto pakeitimus dėl agresijos nusikaltimo ir Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto 8 straipsnio pakeitimus⁷⁹, Protokolą dėl neteisėtos prekybos tabako gaminiais panaikinimo⁸⁰ ir kt.

⁷⁰ Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų Papildomasis protokolas dėl rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio veikų, padarytų naudojantis kompiuterinėmis sistemomis, kriminalizavimo. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 75-2850; Nr. 75-2848.

⁷¹ Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos papildomasis protokolas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 78-4034; Nr. 85-4453.

⁷² Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 78-4036; Nr. 96-4916.

⁷³ Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 132-6694; Nr. 136-6972.

⁷⁴ Europos Tarybos konvencija dėl terorizmo prevencijos. *TAR*, 2014-03-27, Nr. 2014-03568; 2014-04-17, Nr. 2014-04529.

⁷⁵ Europos Tarybos konvencijos dėl terorizmo prevencijos papildomas protokolas. *TAR*, 2018-10-12, Nr. 16157.

⁷⁶ Europos Tarybos konvencija dėl nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimo, paieškos, arešto ir konfiskavimo bei terorizmo finansavimo. *TAR*, 2020-05-06, Nr. 9597.

⁷⁷ Tarptautinė konvencija dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 36-1174; Nr. 36-1184.

⁷⁸ Tarptautinė konvencija dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 46-2253; Nr. 83-4150.

⁷⁹ Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo ir Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto 8 straipsnio pakeitimai. *TAR*, 2015-12-03, Nr. 2015-19274; 2015-11-18, Nr. 2015-18319.

⁸⁰ Protokolas dėl neteisėtos prekybos tabako gaminiais panaikinimo. *TAR*, 2016-11-24, Nr. 27394.

Savo ruožtu ES institucijos per 2010–2020 metus priėmė 10 teisės aktų, skirtų baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimams, pavyzdžiui: 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančią Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR, 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliaciją rinka (manipuliacijos rinka direktyva), 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2014/62/ES dėl euro ir kitų valiutų apsaugos nuo padirbinėjimo baudžiamosios teisės priemonėmis, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2000/383/TVR, 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičiančią Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičiančią Tarybos sprendimą 2005/671/TVR, 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis, 2018 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2018/1673 dėl kovos su pinigų plovimu baudžiamosios teisės priemonėmis, 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2019/713 dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/413/TVR.

Reikia pažymėti, jog anketavimo rezultatai rodo, kad absoliuti dauguma apklaustų mokslininkų ir teisėjų pritarė nuomonei, kad baudžiamųjų įstatymų derinimas su ES teisės aktais baudžiamosios teisės klausimais turi lemiamą įtaką BK Specialiosios dalies vientisumui. Tiesa, net 54 proc. apklaustų mokslininkų ir 66 proc. teisėjų nurodė, kad šis derinimas tik iš dalies turi įtakos BK Specialiosios dalies vientisumui. Tuo tarpu visi interviu dalyvavę respondentai pabrėžė, kad tarptautinė baudžiamoji teisė ir ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais daro nemažą įtaką Lietuvos baudžiamajai teisei, tačiau atkreipė dėmesį ir į problemas, kurias sukuria tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais įgyvendinimas. LAT teisėjo prof. dr. O. Fedosiuko nuomone, tarptautinių sutarčių ir ES teisės aktų įgyvendinimas nepagerina baudžiamųjų įstatymų kokybės, nes pakeitimai yra nederinami su BK Specialiosios dalies normomis ir sistema; reikalavimai perkelti tiesiogiai, todėl naujos normos (pavyzdžiui, prekybos žmonėmis, pinigų plovimo, korupcinių nusikaltimų ar nusikaltimų aplinkai ir pan.) yra labai didelės apimties ir per plataus turinio, kuris ne tik paprastam žmogui, bet ir specialistui kartais yra sunkiai suprantamas. LAT teisėjas prof. dr.

A. Gutauskas ir buvęs LAT teisėjas prof. dr. J. Prapiestis pabrėžė, kad ES teisės aktų reikalavimai perkeliama mechaniškai („aklai“), nederinant jų su visa BK Specialiosios dalies sistema ir Lietuvos teisės sistema. Buvusio LAT teisėjo prof. habil. dr. V. Piesliako nuomone, pažodinis tarptautinių sutarčių ir ES teisės aktų įgyvendinimas neatitinka nacionalinės teisinės (*inter alia*, baudžiamosios teisės) terminijos, todėl padaro kai kuriuos požymius ar net visą nusikalstamą veiką nesuprantamais. Kita vertus, kaip nurodė buvęs LAT teisėjas prof. habil. dr. V. Piesliakas ir prof. habil. dr. G. Švedas, šiuo metu kitos išeities nėra, nes tai, ar ES teisės aktų reikalavimai įgyvendinami tinkamai, tikrinama atsižvelgiant būtent tik į pažodinį baudžiamųjų įstatymų tekstą, nepaisant galimo netikslaus ar netinkamo turinio terminų parinkimo lietuvių kalba. Taigi, šių mokslininkų požiūriu, šiuo metu svarbesnis iššūkis yra įtikinti ES institucijas, kad pažodinis ES teisės aktų reikalavimų perkėlimas į nacionalinę baudžiamąją teisę nėra pats geriausias ar tiksliausias ES teisės įgyvendinimo būdas.

Aktyvi teisėkūra BK Specialiosios dalies srityje vertintina nevienaprasmiškai. Baudžiamosios teisės paskirtis ginti žmogų, visuomenę, valstybę nuo nusikalstamų veikų gali būti įgyvendinta tik baudžiamajame įstatyme numačius, koks asmens elgesys dėl savo pavojingumo laikomas nusikalstamu, jį uždraudus ir kartu nustatius griežčiausias teises baudžiamąsias priemones tokias veikas padariusiems asmenims. Bausmių ir kitų baudžiamųjų priemonių pritaikymas paprastai susijęs su pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių suvaržymu. Todėl baudžiamasis įstatymas turi būti visiems asmenims žinomas, suprantamas. Valstybės, priimdamos baudžiamuosius įstatymus ne ekstremaliomis sąlygomis, paprastai iki įstatymų įsigaliojimo pradžios suteikia galimybę susipažinti su nauju baudžiamuoju įstatymu, suprasti jame nustatytus draudimus, žinoti jų pažeidimo padarinius. Antai, naujas BK buvo patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d., o įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 dieną. Tokį ilgą laiką nuo patvirtinimo iki įsigaliojimo pirmiausia nulėmė teisinės sistemos, baudžiamosios justicijos reforma, tačiau pirmajam nacionaliniam kodifikuotam baudžiamajam įstatymui suprasti reikėjo ir laiko⁸¹. Baudžiamieji įstatymai turi būti stabilūs. Kita vertus, sveikintinas įstatymų leidėjo siekis tobulinti BK, ypač tais atvejais, kai įstatymo pakeitimams ir papildymams yra pribrendusi teisinė, ekonominė, politinė, kriminologinė ir pan. situacija ir kai esamu teisiniu reguliavimu nebegalima pasiekti baudžiamojo įstatymo, baismės paskirties (tikslų), arba tai pasiekama pernelyg didelėmis pastangomis arba galiojančios BK normos nesudaro galimybės įgyvendinti baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principą ir kt.

Deja, pastarojo dešimtmečio Lietuvos baudžiamoji teisėkūra vis dažniau gali būti vertinama kritiškai. Pažymėtina, kad per nurodytą laikotarpį įstatymų leidyboje vis ma-

⁸¹ PRAPIESTIS, J.; ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, D. Teisėkūra ir konstitucinė jurisprudencija Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais. *Teisė*, 2020, t. 119, p. 35–36.

žesnę reikšmę turi teisės mokslas, nes baudžiamosios teisės ir kriminologijos mokslininkai iš esmės yra eliminuoti iš teisėkūros proceso. Daugumą su baudžiamąja justicija susijusių teisės aktų projektų rengė teisėsaugos institucijų (Specialiųjų tyrimų tarnybos, Generalinės prokuratūros, Teisingumo ministerijos ir kt.) atstovai, jie ir dalyvaudavo svarstant minimus projektus Seimo komitetuose. Neretai baudžiamųjų įstatymų projektų rengimą lėmė ne socialinė, teisinė ar kita objektyvi būtinybė, bet reakcija į didelį atgarsį visuomenėje sukėlusius kriminalinius įvykius, krizines situacijas ir pan., nors paprastai tokiose situacijose reikia ne naujų įstatymų, bet tinkamai taikyti esamus baudžiamuosius įstatymus. Be to, tam tikrais atvejais naujų baudžiamųjų įstatymų projektais buvo reaguojama ir į valstybės vadovų pareišką kritiką dėl neefektyvios teisėsaugos institucijų veiklos tam tikrose nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse. Kai kuriuos kitus BK Specialiosios dalies pakeitimus ir papildymus lėmė baudžiamosios teisėkūros subjektų siekis populizmo, sėkmės rinkimuose ir pan.⁸² Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, Seimo Parlamentinių tyrimų departamento duomenimis, ankstesnių Seimo kadencijų metu beveik pusė visų įstatymų Seime priimta ypatingos skubos tvarka⁸³. Tai reiškia, kad tokių įstatymų projektų nesvarstė Seimo komitetai, pastabų neteikė ekspertai, suinteresuotų valstybės institucijų atstovai ir pan.

BK Specialiosios dalies pakeitimų ir papildymų įstatymų gausa, dažnai supaprastintas, pagreitintas BK Specialiosios dalies straipsnių keitimo, papildymo įstatymų projektų rengimas ir jų svarstymas Seimo komitetų posėdžiuose dalyvaujant tik suinteresuotų, paprastai teisėsaugos institucijų atstovams kelia pagrįstų abejonių dėl baudžiamosios teisėkūros kokybės, įstatymų leidybos atitikties reikalavimams, kylantiems iš Konstitucijos ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo⁸⁴ (toliau – Teisėkūros pagrindų įstatymas). Tokias abejones sustiprina ir tai, kad nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2019 m. gruodžio 31 d. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos priėmė 180 nutarčių, iš kurių 110 (daugiau kaip 61 proc.) nutarčių buvo susijusios su BK Specialiosios dalies normų interpretavimu ir taikymu⁸⁵. Be to, LAT plenarinės sesijos per nurodytą laikotarpį priėmė dar 22 nutartis⁸⁶, kuriose LAT praktikos keitimas buvo susijęs su besikeičiančių ar naujų BK Specialiosios dalies normų dispozicijose įtvirtintų požymių, formuluočių aiškinimu. Visa tai rodo, kad ir aukščiausiose teisminėse insti-

⁸² PRAPIESTIS, J.; PRAPIESTIS, D. Oficialioji konstitucinė doktrina ir baudžiamoji teisėkūra. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 2(18), p. 138, 140, 141.

⁸³ ŠEDBARAS, S. Kuo skiriasi įstatymų leidyba Lietuvoje ir kitose ES šalyse. 2015 m. rugsėjo 30 d., www.DELFI.lt.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 110-5564.

⁸⁵ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vykdomo praktikos Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais formavimo tendencijos. *Teisė*, 2020, t. 117, p. 17.

⁸⁶ Ten pat.

tucijose ne visada iš karto pavyksta suprasti ir tinkamai interpretuoti baudžiamąjį įstatymą. Be to, galima rasti ir pavyzdžių, kai priimtų BK Specialiosios dalies pakeitimų, papildymų nesupranta ir teisėsaugos institucijos, kurios pačios inicijavo tokius pakeitimus ir jiems besąlygiškai pritarė Seimo komitetų svarstymuose⁸⁷. Į nuolat prastėjančią teisėkūros būklę atkreipė dėmesį ir Konstitucinio Teismo pirmininkas, nurodęs, kad net 80 proc. kreipimusi į Konstitucinį Teismą dėl teisės aktų atitikties Konstitucijai pasitvirtina, o tie teisės aktai pripažįstami prieštaraujančiais Konstitucijai⁸⁸. Gana kritiškai baudžiamosios teisėkūros tendencijas įvertino ir interviu dalyvavę respondentai. Antai, LAT teisėjas prof. dr. O. Fedosiukas pabrėžė, kad „aktyvi baudžiamųjų įstatymų leidyba ir didelis pakeitimų skaičius yra kenksmingas. Visi baudžiamųjų įstatymų pakeitimai gali būti 3 rūšių: 1) natūralūs ir reikalingi; 2) nereikalingi, bet nekenksmingi; ir 3) kenksmingi ir populistiniai (pavyzdžiui, BK 189¹ str. „Neteisėtas praturtėjimas“).“ Tuo tarpu LAT teisėjas prof. dr. A. Gutauskas ir buvę LAT teisėjai prof. habil. dr. V. Piesliakas ir prof. dr. J. Prapiestis beveik vieningai pabrėžė, kad gana didelė dalis BK Specialiosios dalies pakeitimų ir papildymų įstatymų buvo „nenuoseklūs ir darkantys BK struktūrą“, „proginiai ir neapgalvoti“, „kovos su korupcija eskalavimo“, „kovos su korupcija imitavimo visuomenės akyse, teisinio populizmo“, „demonstratyvaus valstybės institucijų darbo parodymo“ pavyzdžiai ir pan. Prof. habil. dr. G. Švedas, pripažindamas, kad baudžiamoji teisėkūra yra neišvengiama Seimo funkcijų dalis, pabrėžė, kad „ją turi nulemti ne vien politinė valia, bet ir objektyvūs kriterijai. Be to, ji turi būti daroma kokybiškiau, išlaikant BK sistemiškumą“.

Taigi, apibendrinant šią tyrimo dalį galima konstatuoti, kad 2000 m. BK Specialioji dalis 2003–2020 m. laikotarpiu patyrė pakankamai svarbias korekcijas, nes ši dalis buvo papildyta 46 naujais straipsniais, 4 straipsniai buvo pripažinti netekusiais galios, taip pat net vienas trečdalis šios dalies straipsnių buvo bent vieną kartą pakeistas arba papildytas. Daugiausia straipsnių pakeitimų ir papildymų naujais straipsniais buvo padaryta XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, XV skyriuje „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“, XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ ir XXXV skyriuje „Nusikaltimai visuomenės saugumui“. Be to, XXXV skyrius „Nusikaltimai visuomenės saugumui“, kurį sudaro 13 straipsnių, išsiskiria tuo, kad ne tik buvo papildytas naujais 9 straipsniais, bet tam tikrų pakeitimų ir papildymų patyrė ir visi likę šio skyriaus straipsniai.

Teisėkūros baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais procesas 2003–2020 metais pasižymėjo tuo, kad du trečdaliai 2000 m. BK pakeitimų ir papildymų įstatymų

⁸⁷ PRAPIESTIS, J.; PRAPIESTIS, D. Oficialioji konstitucinė doktrina ir baudžiamoji teisėkūra. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 2(18), p. 140, 141.

⁸⁸ ŽALIMAS, D., 2019 m. spalio 25 d. laida „Dienos tema“, LRT radijas.

buvo nedidelės (vienas–trys straipsniai) apimties. Tuo tarpu didesnės apimties pakeitimų ir papildymų įstatymų, kurie sistemškai spręstų iškilusias 2000 m. BK Specialiosios dalies reglamentavimo ir taikymo problemas, buvo tik keletas. Net vieną trečdalį visų 2000 m. BK Specialiosios dalies pakeitimų ir papildymų įstatymų visiškai arba iš dalies nulėmė tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje. Kita vertus, BK Specialiosios dalies pakeitimus ir papildymus ne visada nulėmė pagrįsta (socialinė, teisinė ar kita objektyvi) būtinybė. Be to, baudžiamųjų nusižengimų kaip savarankiškos nusikalstamos veikos rūšies klausimas išliko aktualus (spręstinas) baudžiamajai ir administracinei teisėkūrai.

2 dalis. Teisminės valdžios jurisprudencijos reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai

2.1. Tarptautinių teismų ir teisminių institucijų jurisprudencijos reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai

Bendriausiu požiūriu tarptautinių teismų jurisprudencijos ir teisminių institucijų sprendimų įtaka Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutams pasireiškia tuo, kad Lietuvos Respublika, įsigaliojus tarptautinio teismo ar teisminės institucijos sprendimui, privalo jį įvykdyti. Toks tarptautinio teismo ar teisminės institucijos sprendimo vykdymas gali apimti ne tik jame nustatytas konkrečias priemones (pavyzdžiui, kompensacijos sumokėjimą nukentėjusiajam, bylos atnaujinimą ir kt.), bet ir kitas bendresnes priemones, kurios užkirstų kelią sprendime nustatytiems pažeidimams ateityje. Tokiomis bendresnėmis priemonėmis gali būti tiek 2000 m. BK straipsnių pakeitimas, papildymas ar net panaikinimas, tiek ir jų interpretavimo nacionalinių teismų praktikoje keitimas. Šiuo metu Lietuvos Respublikai aktualiausia yra tarptautinių teismų – Europos Žmogaus Teisių Teismo, veikiančio pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją ir jos papildomus protokolus⁸⁹, ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, veikiančio pagal Lisabonos sutartį⁹⁰, jurisprudencija, ir vienos tarptauti-

⁸⁹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7390.

⁹⁰ Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį, pasirašyta Lisabonoje 2007 m. gruodžio 13 d. Oficialusis leidinys C, 2007-12-17, Nr. 306-1.

nės teisminės institucijos – Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto, veikiančio pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir jo fakultatyvų protokolą⁹¹, sprendimai.

Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikos teismai, iškilus įstatyme numatytoms situacijoms, turi teisę arba pareigą kreiptis į tarptautinius teismus – Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ir Europos Žmogaus Teisių Teismą. Antai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo⁹² 40¹ straipsnyje numatyta, kad „teismas, kuriam taikant Europos Sąjungos teisės normas iškilo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimas, kurį išnagrinėti būtina, kad sprendimas byloje būtų priimtas, turi teisę kreiptis į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją su prašymu pateikti dėl to preliminarų nutarimą“. Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Vyriausiasis administracinis teismas, taip pat teismas, kuris yra galutinė instancija nagrinėjamoje byloje (kai sprendimas negali būti toliau skundžiamas), nurodytu atveju privalo prašyti kompetentingos ES teisminės institucijos preliminarus nutarimo ES teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimu. Be to, minėto Teismų įstatymo 40² straipsnyje numatyta, kad „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Vyriausiasis administracinis teismas, kai nagrinėjant bylą iškilo principinis klausimas, susijęs su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ar jos protokoluose apibrėžtų teisių ir laisvių aiškinimu ar taikymu, gali kreiptis į Europos Žmogaus Teisių Teismą su prašymu pateikti dėl to konsultacinę išvadą“.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos baudžiamajai teisei (bendrajai ir specialiajai dailims) didžiausią įtaką daro EŽTT sprendimai ir ESTT prejudiciniai sprendimai. Pabrėžtina, kad Lietuvos teismai privalo atsižvelgti į EŽTT ir ESTT sprendimus aiškindami ir nacionalinę teisę, nes Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad EŽTT ir ESTT „jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui ir taikymui“⁹³. Tiesa, žmogaus teisių doktrinoje Lietuvoje pabrėžiama, kad daugiausia dėmesio skiriama Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai ir jai taikyti LAT jurisprudencijoje, kuri rodo, kad šio teismo nutartyse dažniausiai daromos nuorodos į EŽTT sprendimus: 2012 m. EŽTT sprendimai paminėti 98 nutartyse; 2013 m. – 108 nutartyse ir 2014 m. – 101 nutartyje⁹⁴.

⁹¹ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288; Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvus protokolai. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3289.

⁹² Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17-649.

⁹³ Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7405; Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 76-3672; Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatų, kuriomis reguliuojamas pensijų perskaičiavimas ir mokėjimas valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 109-5528.

⁹⁴ BUBNYTĖ, K. *Teismų vaidmuo įgyvendinant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2015, p. 135.

Pabrėžtina, kad EŽTT (skirtingai nuo ESTT⁹⁵) tiesiogiai nenagrinėja nacionalinio įstatymo (*inter alia*, baudžiamojo įstatymo) atitikties Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir (arba) jos papildomų protokolų reikalavimams, o sprendžia, ar konkrečioje situacijoje valstybė nepažeidė žmogaus teisių ar laisvių. Neabejotina, kad tam tikrais atvejais EŽTT konstatuoto konkretaus žmogaus teisių ar laisvių pažeidimo pagrindą gali sudaryti tiek nekokybiškas nacionalinis įstatymas (kitas teisės aktas), tiek ir nekokybiška nacionalinio įstatymo (kito teisės akto) taikymo praktika. Valstybė, siekdama ateityje išvengti analogiškų žmogaus teisių ar laisvių pažeidimų, tokiems atvejais privalo pakeisti, papildyti ar panaikinti nacionalinį įstatymą (kitą teisės aktą) arba pakeisti nacionalinio įstatymo (kito teisės akto) taikymo praktiką. Tiesa, Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje⁹⁶ pabrėžiama, kad po EŽTT sprendimų, kuriuose buvo konstatuoti žmogaus teisių ar laisvių pažeidimai, dažniausiai buvo tobulinami Bausmių vykdymo kodeksas (pavyzdžiui, dėl nuteistojo asmens kratos tvarkos⁹⁷, nuteistųjų ir suimtųjų susirašinėjimo cenzūros ir ribojimų⁹⁸, nuteistųjų ir suimtųjų pasimatymų ribojimų⁹⁹, barzdos auginimo ribojimų¹⁰⁰ ir pan.) ir Baudžiamojo proceso kodeksas (pavyzdžiui, dėl kardamosios priemonės – suėmimo taikymo, trukmės, skundų dėl suėmimo skyrimo nagrinėjimo tvarkos¹⁰¹, taip pat suėmimo pratęsimo¹⁰², įslaptintų liudytojų baudžiamajame procese parodymų¹⁰³, nusikalstamos veikos modelio panaudojimo¹⁰⁴ ir

⁹⁵ Apie tai plačiau žr.: ŠVEDAS, G. Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei. *Teisė*, 2010, t. 74, p. 12–13.

⁹⁶ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 42.

⁹⁷ EŽTT 2001 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Valašinas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 44558/98).

⁹⁸ EŽTT 2002 m. kovo 14 d. sprendimas byloje *Puzinas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 44800/98), EŽTT 2005 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Jankauskas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 59304/00), EŽTT 2005 m. balandžio 7 d. sprendimas byloje *Karalevičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 53254/99), EŽTT 2006 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Čiapas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 4902/02), EŽTT 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje *Savenkovas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 871/02) ir kt.

⁹⁹ EŽTT 2013 m. liepos 9 d. sprendimas byloje *Varnas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 42615/06), EŽTT 2018 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Michno prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 29826/15).

¹⁰⁰ EŽTT 2016 m. birželio 14 d. sprendimas byloje *Biržietis prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 49304/09).

¹⁰¹ EŽTT 2000 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Jėčius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 34578/97), EŽTT 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Grauslys prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 36743/97), EŽTT 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Graužinis prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 37975/97), EŽTT 2002 m. kovo 21 d. sprendimas byloje *Stašaitis prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 47679/99) ir kt.

¹⁰² EŽTT 2006 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Vaivada prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 36996/02 ir Nr. 66004/01).

¹⁰³ EŽTT 2002 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Birutis ir kiti prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 47698/99 ir 48115/99).

¹⁰⁴ EŽTT Didžiosios kolegijos 2008 m. vasario 5 d. sprendimas byloje *Ramanauskas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 74420/01), EŽTT 2008 m. liepos 1 d. sprendimas byloje *Malininas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 10071/04), EŽTT 2011 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Lalas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 13109/04).

kt.). Kita vertus, pastaraisiais metais EŽTT sprendimams, kuriuose buvo konstatuoti žmogaus teisių ar laisvių pažeidimai (pavyzdžiui, dėl per ilgos baudžiamojo proceso trukmės¹⁰⁵, kalinimo ir suėmimo sąlygos (gyvenamojo ploto) kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose¹⁰⁶, ribojimų įkalinimo įstaigoje gauti informaciją internetu apie mokymosi galimybes aukštojoje mokykloje¹⁰⁷, medicinos prietaisų turėjimo įkalinimo metu¹⁰⁸ ir kt.), vykdyti labiau reikėjo teisės taikymo praktikos pakeitimų.

Materialiosios Lietuvos baudžiamosios teisės (tiek bendrosios, tiek specialiosios dalies) klausimų nagrinėjimas EŽTT jurisprudencijoje yra gana retas atvejis. 2020 m. gegužės 1 d. duomenimis, EŽTT buvo priėmęs 363 galutinius sprendimus bylose prieš Lietuvą, iš jų 79 bylose peticijos buvo pripažintos nepriimtiniomis; 153 bylose buvo pripažintas pareiškėjo teisių pažeidimas; 49 bylose pripažinta, kad nebuvo pareiškėjo teisių pažeidimo; 57 bylos buvo išbrauktos iš bylų sąrašo; 7 bylose buvo patvirtintos Vyriausybės vienašalės deklaracijos ir 18 bylų buvo patvirtinti taikūs susitarimai. Tuo tarpu EŽTT jurisprudencijos, skirtos materialiajai Lietuvos baudžiamosios teisės grupei, šio tyrimo dalies autoriaus nuomone, galima priskirti tik aštuonis EŽTT sprendimus bylose: *Kuolelis, Bartoševičius ir Burokevičius prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 74357/01, 26764/02 ir 27434/02), *Silickienė prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 20496/02), *Kudrevičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 37553/05), *Dungveckis prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 32106/08), *Vasiliauskas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 35343/05), *Drėlingas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 28859/16), *Šimkus prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 41788/11) ir *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 ir 72824/13). Reikia pažymėti, kad trijose bylose EŽTT konstatavo pareiškėjų teisių pažeidimus ir penkiose bylose buvo konstatuota, jog pareiškėjų teisės nebuvo pažeistos.

Penkios bylos buvo kompleksinio pobūdžio, nes jose EŽTT nagrinėjo 2000 m. BK Bendrosios dalies ir Specialiosios dalies klausimus, susijusius su genocido nusikaltimo, nusikaltimų prieš Lietuvos valstybę ir viešosios tvarkos pažeidimo sudėčių požymiais ir retrospektyviosiomis baudžiamojo įstatymo galiojimo laike taisyklėmis, taip pat kai kurių nusikaltimų sudėčių ir administracinio teisės pažeidimo – nedidelio chuliga-

¹⁰⁵ EŽTT 2006 m. birželio 27 d. sprendimas byloje *Simonavičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 37415/02), EŽTT 2006 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Jakumas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 6924/02), EŽTT 2009 m. sausio 20 d. sprendimai byloje *Norkūnas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 302/05) ir *Četvertakas ir kiti prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 16013/02) ir pan.

¹⁰⁶ EŽTT 2015 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *Mironovas ir kiti prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13, 70065/13), EŽTT 2017 m. liepos 4 d. sprendimas byloje *Aleksandravičius ir kiti prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 32344/13, 43576/13, 49516/13, 65956/13, 71139/13), EŽTT 2017 m. spalio 17 d. sprendimas byloje *Stemplys ir Debesys prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 71024/13, 71974/13), EŽTT 2018 m. liepos 10 d. sprendimas byloje *Ščensnovičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 62663/13), EŽTT 2019 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Steponavičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 6982/18) ir pan.

¹⁰⁷ EŽTT 2017 m. sausio 17 d. sprendimas byloje *Jankovskis prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 21575/08).

¹⁰⁸ EŽTT 2019 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje *Urbonavičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 549/17).

nizmo tarpusavio santykį ir draudimo teisti ar bausti du kartus už tą patį nusikaltimą (*non bis in idem*) principo taikymo taisyklėmis. Dvi bylos buvo susijusios išimtinai su 2000 m. BK Bendrosios dalies klausimais – laisvės atėmimo iki gyvos galvos baumės reglamentavimu ir turto konfiskavimo nuostatų taikymu. Dar viena byla buvo susijusi tik su draudimo teisti ar bausti tą patį asmenį du kartus už tą patį nusikaltimą (*non bis in idem*) principo taikymo taisyklėmis. Pažymėtina, kad teisėkūros būdas¹⁰⁹ (pasireiškęs 2000 m. BK pakeitimais ir papildymais) buvo panaudotas tik įgyvendinant EŽTT sprendimą, priimtą byloje dėl laisvės atėmimo iki gyvos galvos baumės reglamentavimo (byla *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą*). Tuo tarpu visiems kitiems EŽTT sprendimams tinkamai įgyvendinti buvo pakankamas teisminis būdas¹¹⁰, kuris pasireiškia 2000 m. BK nuostatų (pavyzdžiui, dėl baudžiamojo įstatymo galiojimo atgal, draudimo persekioti antrą kartą už tą pačią veiką ir pan.) interpretavimo nacionalinių teismų praktikoje korekcija.

Taigi, pirmą kartą Lietuvos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimai, susiję su nusikaltimų prieš Lietuvos valstybę sudėčių požymiais ir retrospektyviosiomis baudžiamojo įstatymo galiojimo laike taisyklėmis, buvo nagrinėti 2008 m. vasario 19 d. paskelbtame EŽTT sprendime, priimtame byloje *Kuolelis, Bartoševičius ir Burokevičius prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 74357/01, 26764/02 ir 27434/02). Šioje byloje Teismas, *inter alia*, vertino, ar pareiškėjų nuteisimas atitiko Konvencijos 7 straipsnį (nėra baumės be įstatymo), t. y. ar jie buvo nuteisti už veiksmus, kurie jų padarymo metu buvo laikomi nusikaltimais pagal Lietuvos ar tarptautinę teisę. Šioje byloje Teismas rėmėsi istorinėmis ir politinėmis aplinkybėmis bei įvykiais iki Konvencijos įsigaliojimo Lietuvoje (t. y. iki 1995 m. birželio 20 d.), nes pareiškėjai ne tik įrodinėjo, kad jie persekiojami už veikas, kurios jų padarymo metu nebuvo laikomos nusikaltimais, bet ir ginčijo Lietuvos nepriklausomybės praradimo ir jos atkūrimo aplinkybes. Pareiškėjai teigė, kad jų veiksmai buvo teisėti pagal TSRS įstatymus, o nepriklausoma Lietuvos valstybė atsirado tik po 1991 m. rugpjūčio įvykių Lietuvą pripažinus pasaulio bendrijai. Teismas pabrėžė, kad dar iki reikiamų Baudžiamojo kodekso pataisų 1990 m. lapkritį¹¹¹ buvo aiškiai pareikšta naujos Lietuvos valdžios politinė valia, ir kad pareiškėjai (kaip politiniai vadovai) turėjo

¹⁰⁹ Apie teisėkūros būdo esmę plačiau žr.: ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 40–41.

¹¹⁰ Apie teismo būdo esmę plačiau žr.: ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 41–46.

¹¹¹ Po baudžiamųjų įstatymų pakeitimų, padarytų 1990 m. lapkričio 10 d., senoji BK 68 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už veiksmus prieš Lietuvos Respublikos suverenitetą, *inter alia*, padarytus ir vykdant kitų užsienio valstybių ar organizacijų užduotis. Tuo tarpu senoji BK 70 straipsnyje buvo nustatytas draudimas dalyvauti veikloje, kuria siekiama sutrikdyti viešąją ar socialinę tvarką, nustatytą Laikinajame pagrindiniame įstatyme (Konstitucijoje), apriboti suverenias Lietuvos valstybės teises (galias) ar jėga atskirti jos teritorijos dalį.

suprasti jų tolesnio dalyvavimo LKP/TSKP ir jos pagalbinių organizacijų veikloje, siekiant nuversti teisėtą valdžią, pasekmes. Teismas, padaręs išvadą, kad pareiškėjai buvo nuteisti už nusikaltimus, kurie buvo pakankamai aiškiai apibrėžti atkurtosios Lietuvos Respublikos įstatymuose, iš kurių net ir neturint specialaus teisinio išsilavinimo buvo įmanoma aiškiai suprasti ir numatyti jų nesilaikymo pasekmes, konstatavo, kad Konvencijos 7 straipsnis nebuvo pažeistas.

2012 m. balandžio 10 d. paskelbtame EŽTT sprendime, priimtame byloje *Silickienė prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 20496/02), vienbalsiai pripažinta, kad, *inter alia*, pareiškėjos turto konfiskavimu Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnis (teisė į nuosavybės apsaugą) nebuvo pažeistas. Teismas pagal savo praktikoje suformuotus principus nagrinėjo pareiškėjos skundą dėl tariamai neteisėto nuosavybės atėmimo (turto konfiskavimo) ir pažymėjo, kad pareiškėjos turto konfiskavimas buvo teisėtai paskirtas remiantis atitinkamomis Baudžiamojo kodekso nuostatomis. Be to, turto konfiskavimo klausimą kruopščiai išnagrinėjo trijų instancijų Lietuvos teismai ir nusprendė, kad tas turtas buvo gautas iš nusikalstamo susivienijimo nusikalstamų veikų. Teismas taip pat pažymėjo, kad turto konfiskavimu buvo siekiama teisėto tikslo, atitinkančio viešąjį interesą (t. y. siekį užtikrinti, kad pareiškėja nepasipelnytų iš nusikalstamu būdu gautų pajamų ir nebūtų padaryta žala visuomenei). Be to, Teismas atsižvelgė į tai, kad pareiškėja turėjo žinoti, jog konfiskuotas turtas įgytas iš neteisėtų nusikalstamo susivienijimo pajamų, nes kitoje baudžiamojoje byloje ji buvo nuteista už turto iššvaistymą bei dokumentų klastojimą ir prisipažinusi, kad šiomis veikomis siekė padėti savo vyrui išvengti baudžiamosios atsakomybės. Atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes ir į valstybėms suteiktą plačią vertinimo laisvę kovojant su sunkiais nusikaltimais, Teismas padarė išvadą, kad šiomis aplinkybėmis turto konfiskavimas pripažintinas tinkama ir esmine kovos su organizuotu nusikalstamumu priemone.

2015 m. spalio 15 d. paskelbtame EŽTT Didžiosios kolegijos sprendime, priimta byloje *Kudrevičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 37553/05), vienbalsiai konstatuota, kad Konvencijos 11 straipsnis (susirinkimų ir asociacijos laisvė) nebuvo pažeistas (o peticijos dalis dėl Konvencijos 7 straipsnio (nėra baudmės be įstatymo) pažeidimo atskirai nenagrinėtina). Pirma, Teismas pažymėjo, kad baudžiamoji atsakomybė už pareiškėjų elgesį buvo įtvirtinta 2000 m. BK 283 straipsnio 1 dalyje, numatančioje šiurkštaus viešosios tvarkos pažeidimo sudėtį. Ši nusikaltimo sudėtis yra plati, tačiau jos taikymas šioje byloje nebuvo nei savavališkas, nei nenuspėjamas. Be to, Teismas atkreipė dėmesį, kad pareiškėjai apie tokią demonstracijos organizatoriams taikomą atsakomybę buvo iš anksto įspėti. Antra, Teismas nusprendė, kad pareiškėjus patraukiant baudžiamojon atsakomybėn ir nuteisiant buvo siekta teisėtų tikslų – užtikrinti viešąją tvarką ir kitų asmenų teisių ir laisvių apsaugą. Trečia, Teismas, vertindamas, ar pareiškėjų susirinkimų laisvės apribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje (proporcingas), nusprendė, kad Lietuvos valdžios institucijos užtikrino teisingą siekiamų teisėtų tikslų – viešosios tvarkos pažeidimų prevencijos ir kitų

asmenų teisių bei laisvių apsaugos ir susirinkimų laisvės pusiausvyrą. Teismas konstatavo, kad Lietuva neperžengė šioje srityje suteiktos plačios vertinimo laisvės (angl. *margin of appreciation*) ir nepažeidė Konvencijos 11 straipsnio.

2015 m. spalio 20 d. paskelbtame EŽTT Didžiosios kolegijos sprendime, priimtame byloje *Vasiliauskas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 35343/05), buvo vertinama, ar pareiškėjo V. Vasiliausko pripažinimas kaltu padarius genocidą pagal 2000 m. BK 99 straipsnį už tai, kad 1953 m., tarnaudamas LTSR valstybės saugumo ministerijoje (MGB), dalyvavo nužudant Lietuvos partizanus (t. y. fiziškai sunaikinant politinei grupei priklausiusius pasipriešinimo sovietų okupacinei valdžiai dalyvius), neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 straipsniui, pagal kurį „niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie remiantis jų padarymo metu galiojusia nacionaline ar tarptautine teise nebuvo laikomi nusikaltimais. Taip pat negali būti skiriama sunkesnė bausmė negu ta, kuri buvo taikoma nusikaltimo padarymo metu. Šis straipsnis nekluduoja teisti ir nubausti kiekvieną asmenį už kokius nors veiksmus ar neveikimą, kurie jų padarymo metu pagal civilizuotų tautų pripažintus bendruosius teisės principus buvo laikomi nusikaltimais“. Pareiškėjas EŽTT skundėsi, kad Lietuvos teismai jo byloje pritaikė platesnę genocido nusikaltimo sampratą, kuri neatitiko šio nusikaltimo sampratos pagal tarptautinę teisę.

EŽTT nustatė, kad V. Vasiliauskas buvo nuteistas už genocidą pagal 2000 m. BK 99 straipsnį, kurio nuostatos buvo pritaikytos retrospektyviai, todėl Teismas vertino, ar pareiškėjo nuteisimas turėjo pagrindą tarptautinėje teisėje, kaip jis buvo suprantamas 1953 metais. Veikos padarymo metu genocido nusikaltimas tarptautinėje teisėje buvo aiškiai apibrėžtas, todėl, EŽTT nuomone, pareiškėjas negalėjo numatyti, kad jis gali būti nuteistas už genocidą pagal partizanų nužudymo metu galiojusią tarptautinę teisę. Pažymėtina, kad tarptautinės sutarties nuostatos dėl genocido sampratos neapėmė „politinių“ grupių, be to, tarptautinė paprotinė teisė nebuvo aiški, nes genocido sampratos požiūriu nuomonės buvo išsiskyrusios. EŽTT nebuvo įtikintas, kad Lietuvos teismų pateiktas genocido nusikaltimo išaiškinimas V. Vasiliausko baudžiamojoje byloje buvo suderinamas su 1953 m. galiojusia genocido samprata: nors Lietuvos teismai patikslino kaltinimą tuo požiūriu, kad Lietuvos partizanai priskirtini „lietuvių tautos atstovams“ (t. y. nacionalinei grupei, kuriai yra suteikiama Genocido konvencijos apsauga), tačiau nebuvo pateikta sąvokos „atstovai“ turinio išaiškinimo, taip pat nebuvo pateikta ir istorinio ar faktinio pagrindimo, kaip Lietuvos partizanai atstovavo lietuvių tautai. EŽTT pažymėjo, kad Lietuvos teisėje įtvirtinta genocido samprata neturėjo pagrindo tarptautinėje teisėje, todėl 9 balsais prieš 8 balsus nusprendė, kad buvo pažeistas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 straipsnis.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje pabrėžta, kad šiam EŽTT sprendimui (beje, kaip ir analogiškam Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimui dėl

genocido¹¹²) įgyvendinti buvo pasirinkta ne sudėtinga formuluotė, keičianti 2000 m. BK 3 straipsnio 3 dalies taisyklę, bet naujas dabartinės baudžiamojo įstatymo taisyklės teisminis aiškinimas, atitinkantis EŽTT ir konstitucinę jurisprudenciją¹¹³.

Reikia pažymėti, kad beveik identiški klausimai, susiję su genocido nusikaltimo sudėtimi ir jos taikymo taisyklėmis, buvo nagrinėjami ir dar viename, 2019 m. kovo 12 d. paskelbtame EŽTT sprendime, priimtame byloje *Drėlingas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 28859/16). Šioje byloje EŽTT jau nenustatė Konvencijos 7 straipsnio pažeidimo, kai nacionaliniai teismai nuteisė pareiškėją už genocidą prieš Lietuvos partizanus. Atsižvelgdamas į subsidiarumo principą ir į EŽTT 2015 m. spalio 20 d. sprendimą byloje *Vasiliauskas prieš Lietuvą*, Teismas konstatavo, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išvada, jog pareiškėjas vykdė genocidą prieš partizanus „Vanagas“ ir „Vanda“, buvo pagrįstas. Lietuvos teismai pareiškėją pripažino kaltu padarius genocidą pagal 2000 m. BK 99 straipsnį už tai, kad jis, tarnaudamas LSSR VSK (KGB), 1956 m. dalyvavo slaptoje operacijoje sulaikant du organizuoto lietuvių nacionalinio pasipriešinimo okupaciniam sovietų režimui judėjimo narius – Lietuvos partizanus: A. R., slapyvardžiu „Vanagas“, ir šio žmoną – partizanę B. M., slapyvardžiu „Vanda“. Abu partizanai buvo įkalinti. „Vanagas“ buvo įkalintas LSSR VSK vidaus kalėjime Vilniuje, ten pat tą pačią dieną nenustatytų asmenų žiauriai kankinamas ir sunkiai sužalotas, vėliau tardomas ir 1957 m. sovietų okupacinės valdžios teismo – LSSR Aukščiausiojo Teismo nuosprendžiu nuteistas mirties bausme ir nužudytas, t. y. fiziškai sunaikintas. „Vanda“ LSSR Aukščiausiojo Teismo 1957 m. nuosprendžiu aštuoneriems metams deportuota į SSRS lagerį Sibire.

EŽTT, nagrinėdamas pareiškėjo argumentą, kad jis fiziškai nedalyvavo šių dviejų partizanų sulaikymo operacijoje, pakartojo, kad jis neturi pagrindo nukrypti nuo nacionalinių teismų išvadų, nes visų trijų instancijų nacionaliniai teismai kruopščiai išnagrinėjo ir atmetė šį pareiškėjo argumentą. Be to, EŽTT atmetė ir kitą pareiškėjo argumentą, kad jis negalėjo būti nuteistas už genocidą, nes pats nepriėmė sprendimo nubausiti mirties bausme ar deportuoti partizanų. EŽTT pakartojo, kad net eilinis kareivis negali įrodinėti visiško, aklo paklusimo įsakymams, kurie akivaizdžiai pažeidė tarptautiniu mastu pripažintas žmogaus teises (ypač teisę į gyvybę), ir sutiko su nacionaliniais teismais, kad pareiškėjas, kuris nuo 1950 m. žinojo apie MGB/KGB metodus (atsižvelgiant į tai, kad jis ne tik studijavo MGB mokykloje, bet ir nuo 1952 m. tarnavo MGB/KGB padaliniuose, kurių tikslas buvo sunaikinti pasipriešinimo sovietų okupacijai narius), turėjo aiškiai suprasti, kad sulaikyti partizanai bus sunaikinti.

¹¹² Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. KT11-N4/2014 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso kai kurių nuostatų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už genocidą, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2014-03-19, Nr. 2014-03226.

¹¹³ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 54.

EŽTT pažymėjo, jog pareiškėjo S. Drėlingo byloje LAT detalai paaiškino tautos sąvoką ir pagrindė, kad Lietuvos partizanai „buvo reikšminga lietuvių tautos kaip nacionalinės, etninės grupės dalis“. LAT, *inter alia*, pažymėjo, kad SSRS represijos buvo nukreiptos prieš aktyviausią ir reikšmingiausią lietuvių tautos dalį, apibrėžtą nacionaliniais ir etniniais požymiais. Toks naikinimas turėjo aiškų tikslą daryti įtaką lietuvių tautos demografiniams pokyčiams, jos išlikimui. Taigi Lietuvos partizanai, jų ryšininkai ir rėmėjai buvo reikšminga lietuvių tautos kaip saugomos nacionalinės, etninės grupės dalis. Ši nacionalinės, etninės grupės dalis turėjo esminę įtaką lietuvių tautos išlikimui, buvo labai svarbi siekiant apsaugoti ir ginti lietuvių tautinį identitetą, kultūrą bei nacionalinę savimonę. Todėl LAT pagrįstai priėjo prie išvados, kad Lietuvos partizanų naikinimas tiek pagal tarptautinę teisę (Genocido konvencijos II straipsnį), tiek pagal 2000 m. BK 99 straipsnį vertintinas kaip genocidas. Išanalizavęs paminėtas LAT išvadas, EŽTT sutiko, kad pareiškėjo byloje Lietuvos teismai atsižvelgė ir ištaisė trūkumus, nustatytus EŽTT sprendimu byloje *Vasiliauskas prieš Lietuvą*, kurioje EŽTT pabrėžė, kad „nacionalinių baudžiamųjų teismų konstatuotuose faktuose nebuvo įtikinamų išvadų, pagal kurias Teismas galėtų įvertinti, koku pagrindu nacionaliniai teismai nusprendė, kad 1953 m. Lietuvos partizanai sudarė reikšmingą nacionalinės grupės dalį, kitaip tariant, dalį grupės, saugomos pagal Genocido konvencijos II straipsnį“.

2016 m. balandžio 12 d. paskelbtame EŽTT sprendime, priimtame byloje *Dungeveckis prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 32106/08), buvo pripažinta, kad Lietuva nepažeidė pareiškėjo teisės, numatytos Konvencijos Septintojo protokolo 4 straipsnyje, nebūti du kartus teisiama ar nubaustam už tą patį nusikaltimą. Teismas konstatavo, kad pareiškėjas galutine LAT 2008 m. sausio 8 d. nutartimi viename baudžiamajame procese buvo nuteistas už du atskirus, iš skirtingų faktinių aplinkybių kylančius nusikaltimus (dokumento suklastojimą ir sukčiavimą organizuotoje grupėje), todėl šiuo atveju nėra dvigubo baudžiamojo persekiojimo už tą patį nusikaltimą.

Dar kitoje byloje EŽTT nagrinėjo kai kurių nusikaltimų sudėčių ir administracinio teisės pažeidimo – nedidelio chuliganizmo tarpusavio santykį ir draudimo teisti ar bausti du kartus už tą patį nusikaltimą (*non bis in idem*) principo taikymo taisykles. 2017 m. birželio 13 d. paskelbtame EŽTT sprendime, priimtame byloje *Šimkus prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 41788/11), buvo konstatuota, kad Lietuva pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Septintojo protokolo 4 straipsnio 1 dalį (kuri garantuoja teisę nebūti dukart teisiama ar nubaustam už tą patį nusikaltimą) dėl pareiškėjo baudžiamojo persekiojimo esant galiojančiai administracinei nuobaudai. Byloje nustatyta, kad pareiškėjo atžvilgiu pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl bendrininkaujant padaryto neteisėto valstybės sienos perėjimo (2000 m. BK 291 str. 1 dalis), trukdymo teisėjo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno, advokato ar antstolio veiklai (2000 m. BK 231 str. 2 dalis), grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą

arba žmogaus terorizavimo (2000 m. BK 145 str. 1 dalis). Vėliau, 2006 m. gruodžio 5 d., Jurbarko rajono apylinkės prokuratūra ikiteisminį tyrimą pareiškėjo atžvilgiu nutraukė ir pasiūlė įvertinti galimybę patraukti pareiškėją administracinėn atsakomybėn už nedidelį chuliganizmą pagal ATPK 174 straipsnį. 2006 m. gruodžio 8 d. Jurbarko rajono apylinkės prokuratūros vyr. prokuroras panaikino nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą baudžiamosios bylos dalyje ir atnaujino ikiteisminį tyrimą. Jurbarko rajono apylinkės teismas 2006 m. gruodžio 18 d. nutarimu nutarė pareiškėjui paskirti administracinę nuobaudą – išpėjimą pagal ATPK 174 straipsnį. Tuo tarpu baudžiamoji byla dėl pareiškėjo veiksmų buvo nutraukta Jurbarko rajono apylinkės teismo tik 2011 m. rugsėjo 6 d., suėjus patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminui.

Šioje byloje EŽTT vertino, ar administracinis procesas dėl nedidelio chuliganizmo laikytinas baudžiamuoju Konvencijos požiūriu, ar buvo administracinio ir baudžiamojo procesų dubliavimas ir ar buvo persekiojama dėl to paties pažeidimo du kartus. Pirmiausiai Teismas pabrėžė, kad teisinės nacionalinio proceso charakteristikos negali būti vienintelis kriterijus, nustatant EŽTK Septintojo protokolo 4 straipsnio 1 dalies taikymo galimybę. Teismas priminė vadinamuosius *Engel kriterijus*¹¹⁴, kurie leidžia nustatyti, ar konkrečiu atveju buvo „baudžiamasis persekiojimas“ pagal Konvenciją: (a) teisinis pažeidimo klasifikavimas pagal nacionalinę teisę, (b) pažeidimo esmė ir (c) sankcijos dydis. Išnagrinėjęs ATPK 174 straipsnį, Teismas konstatavo jo „baudžiamąjį“ pobūdį. Toliau Teismas priminė, kad EŽTK Septintojo protokolo 4 straipsnio 1 dalyje nurodytas draudimas apima ne tik baudimą, bet ir pakartotinio persekiojimo draudimą. EŽTT, atmesdamas Vyriausybės argumentus, kad administracinio teisės pažeidimo byla dėl nedidelio chuliganizmo (ATPK 174 straipsnis) ir ikiteisminis tyrimas dėl grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimo (2000 m. BK 145 str.) ir valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimo (2000 m. BK 290 str.) buvo susiję su iš esmės skirtingomis faktinėmis aplinkybėmis, pažymėjo, kad jie buvo susiję su tomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis – pareiškėjo išsakytais žodžiais ir teiginiais ligoninėje Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų akivaizdoje. Atsižvelgdamas į tai, Teismas konstatavo, kad administracinė nuobauda pareiškėjui buvo skirta už tuos pačius teiginius, dėl kurių buvo tęsiamas ir ikiteisminis tyrimas. Taigi, Teismo nuomone, faktinės aplinkybės, kurios nulėmė tiek procesą dėl administracinio teisės pažeidimo, tiek ikiteisminį tyrimą, buvo iš esmės tos pačios Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Septintojo protokolo 4 straipsnio 1 dalies požiūriu. Šiam EŽTT sprendimui įgyvendinti taip pat buvo pasirinktas ne teisėkūros kelias, bet naujas baudžiamajame įstatyme numatytos taisyklės teisminis aiškinimas, atitinkantis EŽTT jurisprudenciją.

¹¹⁴ EŽTT kolegijos 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel ir kiti prieš Nyderlandus* (peticijos Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72).

Tuo tarpu paskutinėje byloje EŽTT nagrinėjo išimtinai 2000 m. BK Bendrosios dalies klausimą – laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės reglamentavimo atitiktį EŽTK 3 straipsnyje numatytam draudimui kankinti žmogų. 2017 m. gegužės 23 d. paskelbtame EŽTT sprendime, priimtame byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 ir 72824/13), buvo konstatuota, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 3 straipsnį, nes nuteistiesiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme nėra užtikrinama veiksminga galimybė kreiptis dėl bausmės sušvelninimo. Šioje byloje EŽTT priminė, jog vien tai, kad nuteistasis atliko ilgą bausmės laiką, nesumažina valstybės pareigos apsaugoti visuomenę, todėl Konvencijos 3 straipsnis nėra pažeidžiamas, kol asmuo jai kelia grėsmę, tačiau net ir pačių sunkiausių nusikaltimų padarymo atveju asmuo išsaugo prigimtinį žmogiškumą ir išlaiko gebėjimą pasikeisti. Bausmė gali būti pelnytai ilga, tačiau nuteistajam turi būti suteikta viltis, kad kada nors jis išpirks savo kaltę, jam neturi būti visiškai atimta viltis. Atėmus tokią viltį, būtų paneigtas esminis humaniškumo aspektas ir tai prilygtų žiauriam elgesiui Konvencijos požiūriu. Be to, pažymėta, kad pagal EŽTT praktiką, įkalinimo iki gyvos galvos bausmės skyrimas suaugusiam asmeniui nėra savaime nesuderinamas su Konvencijos 3 straipsniu, tačiau Konvencijos pažeidimo klausimas gali kilti, jei tokia bausmė negali būti sušvelninama. Vertindamas, ar bausmė gali būti traktuojama kaip sušvelninama, Teismas siekia nustatyti, ar yra nors kokia viltis, kad nuteistasis galės būti paleistas anksčiau: pakankama, jei nacionalinė teisė numato galimybę sušvelninti, sumažinti bausmę ar nuo jos atleisti, taip pat nuteistąjį paleisti lygtinai. Byloje *Vinter ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*¹¹⁵ EŽTT pažymėjo reabilitaciją kaip esminį įkalinimo tikslą (taip pat ir nuteistųjų įkalinimo iki gyvos galvos atveju) ir nurodė, kad įkalinimo iki gyvos galvos bausmė yra suderinama su Konvencijos 3 straipsniu, jei asmuo yra kalinamas tik tol, kol egzistuoja teisėti penitenciniai pagrindai (pavyzdžiui, nubaudimas, atgrasymas, visuomenės apsauga ir reabilitacija). EŽTT taip pat suformulavo itin svarbų principą, kad jau paskiriant įkalinimo iki gyvos galvos bausmę asmuo turi aiškiai žinoti, kokiomis sąlygomis ir kada jis galės kreiptis dėl jam paskirtos bausmės sušvelninimo. Be to, Teismas pabrėžė, kad valstybės turi vertinimo laisvę pasirinkti įkalinimo iki gyvos galvos sušvelninimo formą, tačiau bet kokia pasirinkta procedūra turi užtikrinti, kad sprendimai būtų priimami nuteistojo reabilitacijos proceso pagrindu ir nuteistajam turi būti aišku, ką jam reikia daryti ir kaip keistis, kad jis galėtų išeiti į laisvę. Be to, tokie sprendimai turi būti motyvuojami arba numatyta jų teisminės peržiūros galimybė.

Vertindamas Lietuvos teisę Teismas pažymėjo, kad ji nenumato nuteistiesiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos galimybės kreiptis dėl lygtinio paleidimo, o atleidimas nuo

¹¹⁵ EŽTT Didžiosios kolegijos 2013 m. liepos 9 d. sprendimas byloje *Vinter ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* (peticijos Nr. 66069/09, 130/10, 3896/10).

bausmės dėl sunkios nepagydomos ligos (Konvencijos požiūriu) negali būti laikomas kaip suteikiantis pakankamą viltį išeiti į laisvę. Tuo tarpu amnestija Lietuvoje dar nė karto nebuvo suteikta ir nuteistiesiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos. Be to, Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos teisėje numatyta Respublikos Prezidento teisė suteikti malonę nuteistiesiems įkalinimo iki gyvos galvos bausme buvo pritaikyta tik vieną kartą. Atkreipęs dėmesį, kad Lietuvoje Respublikos Prezidento malonė *de facto* nesuteikia galimybės įkalinamajam iki gyvos galvos žinoti, ką jis turi daryti, kad galėtų būti išleistas į laisvę ir kokiomis sąlygomis ir nesant galimybės malonės tvarka priimamų sprendimų apskūsti teismui, EŽTT nusprendė, kad įkalinimas iki gyvos galvos negali būti laikomas sušvelninama bausme remiantis Konvencijos 3 straipsniu.

Šiam EŽTT sprendimui įgyvendinti Lietuvos įstatymų leidėjas priėmė 2000 m. BK 51 straipsnio pakeitimą, kuriuo nustatė, kad „<...> Nuteistajam atlikus dvidešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės, klausimą dėl jam paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo terminuoto laisvės atėmimo bausme nagrinėja ir išsprendžia teismas pagal bausmę vykdančios institucijos teikimą. Jeigu teismas nusprendžia pakeisti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę terminuoto laisvės atėmimo bausme, terminuoto laisvės atėmimo bausmės terminas negali būti trumpesnis negu penkeri ir ilgesnis negu dešimt metų nuo teismo nutarties įsiteisėjimo dienos. Spręsdamas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo terminuoto laisvės atėmimo bausme klausimą, teismas atsižvelgia į nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką, nuteistojo elgesį bausmės atlikimo metu, bausmės tikslus ir atliktos bausmės poveikį nuteistajam, ar nuteistasis atlygino ar pašalino reikšmingą padarytos žalos dalį ir įsipareigoja ją visiškai atlyginti ar pašalinti“¹¹⁶.

Tuo tarpu ESTT prejudicinio sprendimo vykdymas gali apimti tiek nacionalinės teisės nuostatų, pripažintų neatitinkančiomis ES teisės, netaikymą, tiek ir šių nacionalinės teisės nuostatų keitimą, jų papildymą arba panaikinimą, tiek ir nacionalinės teisės taikymo praktikos keitimą. Pažymėtina, kad ES baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, jog ESTT jurisprudencija baudžiamosios teisės klausimais dar yra itin ribota ir fragmentiška, todėl bent jau šiuo metu nedaro didelės įtakos nacionalinei baudžiamajai teisei¹¹⁷. Tokių doktrinos požiūrį patvirtina ir ESTT jurisprudencija dėl Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės, kurią šiuo metu sudaro tik vienas prejudicinis sprendimas. Šis ESTT prejudicinis sprendimas buvo priimtas 2008 m. liepos 11 d. byloje C-207/08 dėl Lietuvos Respublikos 2000 m. BK 265 straipsnio, numatančio baudžiamąją atsako-

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51 ir 97 straipsnių pakeitimo įstatymas. TAR, 2019-04-02, Nr. 5331.

¹¹⁷ LOHMUS, U. European criminal law: can a general part be developed through case law. Iš *Substantive criminal law of the EU*. Maklu, 2011, p. 207; FOLZ, H.-P. The Lisbon judgment and criminal law. Iš *The EU and national constitutional law*. Boomborg, Stuttgart, 2012, p. 57–58.

mybę už kanapių auginimą. ESTT prejudicinio sprendimo šioje byloje paprašė Panevėžio apygardos teismas, nagrinėjęs baudžiamąją bylą, kurioje E. B. buvo kaltinamas legaliai įsigijęs ir iš Prancūzijos į Lietuvą parsivežęs 300 kg kanapių (KN kodas 53021000) sėklų, kurias norėjo panaudoti kanapių veisimui ir popieriaus gamybai. Pradėjęs jam pjauti kanapes ir nupjovus didesnę derliaus dalį, buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Apeliacinės instancijos teisme ekspertas nurodė, kad E. B. augintos kanapės buvo pluoštinės, jokio pavojaus sveikatai nekėlė, iš jų chemiškai išgauti narkotinių medžiagų neįmanoma ir kad sveikatai kelia pavojų kanapės, kuriose veikliosios narkotinės medžiagos kiekis yra 0,5–5 procentai. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nagrinėjo klausimą, ar 2000 m. BK 265 straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę besąlygiškai už visų be išimties kanapių (neatsižvelgiant į veikliosios narkotinės medžiagos jose kiekį) auginimą, neprieštarauja ES teisei. ESTT prejudiciniame sprendime nurodė, kad 2000 m. BK 265 straipsnio nuostatos, draudžiančios auginti ir laikyti pluoštines kanapes, prieštarauja 2003 m. rugsėjo 29 d. Tarybos reglamentui (EB) Nr. 1782/2003, nustatančiam bendrąsias tiesiogines paramos schemų pagal bendrą žemės ūkio politiką taisykles ir tam tikras paramos schemas ūkininkams, todėl „nacionalinis teismas, kuriam jo kompetencijos ribose pavesta taikyti Bendrijos teisės normas, privalo užtikrinti visišką šių normų veikimą, prireikus savo iniciatyva netaikydamas visų jai prieštaraujančių nacionalinės teisės akto nuostatų“. Pažymėtina, kad nors Lietuvos Respublika, priimdama Pluoštinių kanapių įstatymą¹¹⁸ (kuris įsigaliojo 2014 m. sausio 1 d.), įteisino pluoštines kanapes, tačiau ESTT prejudicinį sprendimą įgyvendino netiksliai, nes 2000 m. BK 265 straipsnio nuostatos iki šiol draudžia didelio kiekio bet kokių kanapių auginimą. Šios tyrimo dalies autoriaus nuomone, siekiant tinkamai įgyvendinti ESTT prejudicinio sprendimo reikalavimus ir baudžiamosios teisės doktrinoje nurodomus reikalavimus uždraustos veikos apibūdinimui, kuris turi būti išsamus, tikslus ir aiškus¹¹⁹, 2000 m. BK 269 straipsnis turėtų būti papildytas pluoštinių kanapių sąvoka ir nuostata, jog pluoštinės kanapės nėra priskiriamos narkotinėms medžiagoms.

Pabrėžtina, kad Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas (kaip ir EŽTT) tiesiogiai nenagrinėja nacionalinio įstatymo (taip pat ir baudžiamojo įstatymo) atitikties Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto (toliau – ir Paktas) reikalavimams, o sprendžia, ar konkrečioje situacijoje valstybė nepažeidė žmogaus teisių ar laisvių. Neabejotina, kad tam tikrais atvejais JT Žmogaus teisių komiteto konstatuotų konkrečiau žmogaus teisių ar laisvių pažeidimo pagrindą gali sudaryti tiek nekokybiškas nacionalinis įstatymas (kitas teisės aktas), tiek ir nekokybiška nacionalinio įstatymo (kito teisės akto) taikymo praktika. Valstybė, siekdama ateityje išvengti analogiškų žmogaus teisių ar laisvių pažeidi-

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos pluoštinių kanapių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 61-3025.

¹¹⁹ ŠVEDAS, G. Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 2012, t. 82, p. 21–22.

dimų, tokiais atvejais privalo pakeisti, papildyti ar panaikinti nacionalinį įstatymą (kitą teisės aktą) arba pakeisti nacionalinio įstatymo (kito teisės akto) taikymo praktiką.

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas iki 2020 m. gruodžio 31 d. yra išnagrinėjęs 14 pranešimų, kuriuose Lietuvos Respublika buvo kaltinama pažeidusi pranešėjų teises ar laisves, garantuotas Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte. Trys pranešimai buvo susiję su materialiąja Lietuvos baudžiamąja teise: viename iš jų buvo nagrinėjamas draudimo bausti antrą kartą už tą pačią veiką (*non bis in idem*) principas, antrame – apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties ir baudžiamojo įstatymo galiojimo atgal taisyklės, trečiame – BK 290 straipsnyje numatyto nusikaltimo kriminalizavimo pagrįstumas.

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto 2015 m. liepos 23 d. sprendime dėl nepriimtino byloje *V. S. prieš Lietuvą* (pranešimo Nr. 2437/2014) buvo pabrėžta, kad pranešėjui dėl tų pačių faktų buvo taikoma baudžiamoji ir civilinė atsakomybė. Žmogaus teisių komitetas pripažino šią pranešėjo skundo dalį nepriimtina dėl neatitikties Paktui (*ratione materiae*), nes pagal Pakto 14 straipsnio 7 dalį draudžiamas tik pakartotinis baudžiamasis persekiojimas už tą pačią veiką. Kita skundo dalis buvo pripažinta nepriimtina tuo pagrindu, jog pranešėjas nenurodė (nepagrindė), kad jo byloje buvo taikomos baudžiamųjų įstatymų galiojimo atgal taisyklės.

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto 2019 m. kovo 29 d. sprendime dėl nepriimtino byloje *X prieš Lietuvą* (pranešimo Nr. 2654/2015) buvo konstatuota, kad pranešėja neatsakė į Vilniaus apygardos teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo paaiškinimus, pagal kuriuos šioje byloje buvo taikomas 10 metų senaties terminas. Be to, Komitetas pažymėjo, jog pranešėjos pateiktos informacijos nepakanka pagrįsti, kad jos byloje buvo taikomos baudžiamųjų įstatymų galiojimo atgal taisyklės, todėl skundas pripažintas nepagrįstu ir nepriimtinu.

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas 2019 m. liepos 24 d. išvadoje byloje *Ku-saitė prieš Lietuvą* (pranešimo Nr. 2716/2016), nors ir pripažino pranešėjos teisių pažeidimą, tačiau taip pat konstatavo, kad Lietuvos Respublikos BK 290 straipsnis gali būti pateisinamas kaip užtikrinantis teisėtą viešosios tvarkos apsaugos tikslą (t. y. siekį apsaugoti specialias funkcijas atliekančius prokurorus ir visuomenės pasitikėjimą teisingumo vykdymu). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos Seimas 2015 m. birželio 25 d. įstatymu Nr. XII-1888¹²⁰ panaikino, *inter alia*, BK 290 straipsnį, kuris numatė baudžiamąją atsakomybę už valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimą.

Apibendrinant šią tyrimo dalį galima daryti išvadą, kad tarptautinių teismų jurisprudencija ir teisminių institucijų sprendimai, kurie tiesiogiai ir netiesiogiai susiję

¹²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. TAR, 2015-07-09, Nr. 11179.

su Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais, yra reikšmingi baudžiamajai teisėkūrai ir nacionalinių teismų praktikai. Pabrėžtina, kad tarptautinių teismų jurisprudencijoje ir teisminių institucijų sprendimuose (kurių iš viso buvo priimta 12) buvo nustatytas tik vienas rimtas 2000 m. BK trūkumas, susijęs su laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės teisiniu reglamentavimu, kurį Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas ištaisė pakeisdamas 2000 m. BK 51 ir 97 straipsnių nuostatas. Tuo tarpu 2000 m. BK 155 ir 290 straipsniuose numatytos baudžiamosios atsakomybės už įžeidimą ir valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimą panaikinimas, kuris buvo grindžiamas, *inter alia*, ir EŽTT sprendimais bylose prieš kitas valstybes, gali būti vertinamas kaip įgyvendinantis kur kas aukštesnius, nei nustatytus tarptautinėje teisėje, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos standartus¹²¹. Neabejotina ir tai, kad tarptautinių teismų jurisprudencija ir teisminių institucijų sprendimai reikšmingi ne tik retrospektyviu požiūriu, kai jų pagrindu reikia pakeisti, papildyti arba panaikinti esamą teisinį reglamentavimą, bet ir perspektyviu, kai įstatymų leidėjas privalo įvertinti jų reikalavimus rengdamas naujus baudžiamojo įstatymo pakeitimus ar papildymus arba norėdamas panaikinti tam tikrą baudžiamąjį įstatymą.

Tuo tarpu pagrindinė tarptautinių teismų jurisprudencijos ir teisminių institucijų sprendimų įtaka siejama su nacionalinių teismų praktikoje pasikeitusia galiojančių 2000 m. BK nuostatų, reglamentuojančių baudžiamojo įstatymo grįžtamąjį galiojimą, draudimą persekioti antrą kartą už tą pačią veiką, turto konfiskavimą ir kt., interpretacija, kurioje turi atsispindėti tarptautinių teismų jurisprudencijos ir teisminių institucijų sprendimų baudžiamosios teisės klausimais nuostatos.

2.2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai

Baudžiamųjų įstatymų teisėkūrai ir jiems taikyti teismuose didelę įtaką daro Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija. Konstitucija, kurią sudaro konstitucinės normos ir konstituciniai principai, yra aukščiausioji teisė, lemianti teisės sistemos formavimą ir nustatanti teisinio reguliavimo pagrindus. Konstitucinis Teismas, kurio nutarimai yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, aiškina Konstitucijoje tiesiogiai įtvirtintas normas ir principus bei iš konstitucinio teisinio reguliavimo išveda vieną ar kitą konstitucinį principą, plėtoja įstatymų leidėją saistančių konstitucinių principų sampratą ir taip didina Konstitucijos įtaką

¹²¹ Reikia pažymėti, kad ne visi ir šio tyrimo autoriai pritaria, kad reikėtų atsisakyti baudžiamosios atsakomybės už įžeidimą ir panaikinti 2000 m. BK 155 straipsnį.

ordinariajai teisei¹²². Vykdydamas šią konstitucinę prievolę Konstitucinis Teismas, nuo įsteigimo 1993 m. rugsėjo 15 d. iki 2020 m. gruodžio 31 d. yra priėmęs 865 baigiamuosius aktus, iš kurių – 415 nutarimų¹²³. Konstitucinių normų ir principų prioritetą bei viršenybę baudžiamosios teisės normoms suponuoja ir įstatymų leidėjo, ir teismo pareigą jų laikytis savo veikloje¹²⁴.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje¹²⁵ yra pabrėžta, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijos reikšmę baudžiamajai teisėkūrai ir teismų baudžiamųjų bylų praktikai lemia tai, ar buvo pripažintas baudžiamojo įstatymo nuostatų prieštaravimas Konstitucijai. Be to, Konstitucinio Teismo jurisprudencija gali daryti įtaką baudžiamajai teisėkūrai net ir tuo atveju, kai pripažįstama baudžiamojo įstatymo nuostatų atitikties Konstitucijai. Konstitucinio Teismo nutarimai nepraranda savo reikšmės baudžiamajai teisėkūrai net ir tada, kai pasikeičia nutarime nagrinėto baudžiamojo įstatymo turinys.

Baudžiamosios teisės doktrina¹²⁶ nevienodai vertina nuo Konstitucinio Teismo įsteigimo 1993 m. priimtų nutarimų, tiesiogiai susijusių su baudžiamosios teisės institutais, skaičių. Šio tyrimo autorių nuomone, iki 2020 m. gruodžio 31 d. tiesiogiai baudžiamosios teisės klausimams buvo skirta 10 Konstitucinio Teismo nutarimų. Be to, prie šios grupės galima priskirti dar šešis Konstitucinio Teismo nutarimus, kurie netiesiogiai taip pat yra susiję ir su baudžiamosios teisės klausimais, – penkiuose iš jų buvo nagrinėjami įvairūs su sankcijomis susiję (administracinių nuobaudų, ekonominių sankcijų, bausmių, teistumo) ir jų skyrimo konstitucingumo klausimai¹²⁷, o šeštajame

¹²² ABRAMAVIČIUS, A.; MILINIS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius, 2016, p. 188.

¹²³ PRAPIESTIS, J.; ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, D. Teisėkūra ir konstitucinė jurisprudencija Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais. *Teisė*, 2020, t. 119, p. 37.

¹²⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; JARAŠIŪNAS, E. Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 12.

¹²⁵ Plačiau apie Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijos įtaką ir teisinę reikšmę teisei sistemai ir baudžiamajai justicijai, žr.: ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 52–68.

¹²⁶ Pavyzdžiui, žr.: GRUODYTĖ, E. Atskiri Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įtakos baudžiamajai justicijai aspektai. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius, 2016, p. 114; ŠVEDAS, G., VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 65.

¹²⁷ Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 104-2644; Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163² straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 134-4819; Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 108-4136; Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. KT133-N10/2020 „Dėl Lietuvos Respublikos saugaus

nutarime Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas BPK 3 straipsnio nuostatą, pagal kurias baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas, jeigu sueina baudžiamosios atsakomybės senaties terminas, atitiktą Konstitucijai, palietė ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties institutą¹²⁸. Be to, svarbi ir 1995 m. Konstitucinio Teismo išvada¹²⁹, kurioje, *inter alia*, buvo nagrinėjami tarptautinės teisės įgyvendinimo Lietuvos baudžiamojoje teisėje klausimai.

Iš visų dešimties Konstitucinio Teismo nutarimų, skirtų išimtinai baudžiamosios teisės klausimams, penki nutarimai buvo priimti dėl senojo Baudžiamojo kodekso, iš jų keturiuose buvo nagrinėjami Bendrosios dalies, o viename – Specialiosios dalies klausimai. Penki Konstitucinio Teismo nutarimai buvo priimti ir dėl 2000 m. BK, iš kurių dviejuose nutarimuose buvo nagrinėjami Bendrosios dalies ir trijuose – Specialiosios dalies klausimai. Reikia pažymėti, kad nors senojo BK ir 2000 m. BK Bendrosios dalys straipsnių skaičiumi yra kelis kartus mažesnės nei minėtų kodeksų Specialiosios dalys, konstitucinėje jurisprudencijoje gerokai daugiau dėmesio buvo skirta būtent baudžiamosios teisės bendrosios dalies nei specialiosios dalies klausimams. Tuo tarpu iš šešių Konstitucinio Teismo nutarimų, netiesiogiai susijusių su baudžiamosios teisės klausimais, vienas buvo dėl ATPK, galiojusio senojo Baudžiamojo kodekso metu, nuostatų, o kiti – jau dėl 2000 m. BK metu galiojusių ATPK ir kitų įstatymų nuostatų. Bendra Konstitucinio Teismo nutarimų apžvalga rodo, kad buvo nagrinėjami įvairūs baudžiamųjų įstatymų (taip pat ATPK arba įstatymų, nustatančių ekonomines arba kitas sankcijas) atitikties Konstitucijai klausimai, pavyzdžiui, dėl švelnesnio baudžiamojo įstatymo, juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės, turto konfiskavimo, mirties bausmės, švelnesnės, negu numatyta įstatyme, bausmės, administracinės nuobaudos arba sankcijos proporcingumo ir jų skyrimo, draudimo bausti antrą kartą už tą patį pažeidimą, patraukimo baudžiamajon atsakomybėn senaties, laisvės atėmimo bausmės už sunkų nusikaltimą vykdymo atidėjimo, genocido ir nusikalstamo praturtėjimo sudėčių, kvalifikuoto tyčinio nužudymo požymių, ir kt.

Vertinant Konstitucinio Teismo nutarimų turinį svarbiausi yra tam tikrų baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutų atitikties Konstitucijai aspektai. Senojo BK ir

eismo automobilių keliais įstatymo 24 straipsnio 7, 8 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2020-07-24, Nr. 2020-16411; Konstitucinio Teismo 2020 m. birželio 5 d. nutarimas Nr. KT103-N7/2020 „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 1–4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2020-12-31, Nr. 2020-29221.

¹²⁸ Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies nuostatos, 235 straipsnio 1 dalies, 254 straipsnio 4 dalies, 327 straipsnio 1 punkto atitikties Konstitucijai“. *TAR*, 2016-06-27, Nr. 2016-17705.

¹²⁹ Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 9-199.

2000 m. BK Specialiosios dalies klausimams buvo skirti keturi Konstitucinio Teismo nutarimai, juose buvo tirti neteisėto įvairių rūšių etilo alkoholio gaminimo, laikymo, gabenimo, pardavimo ir kitokio realizavimo, kvalifikuoto tyčinio nužudymo, genocido ir nusikalstamo praturtėjimo sudėčių tam tikrų požymių atitiktis Konstitucijai aspektai. Viena iš Konstitucinio Teismo nutarimų, netiesiogiai susijusių su baudžiamosios teisės klausimais, buvo tirta kai kurių vagystės kaip nusikaltimo ir administracinio teisės pažeidimo požymių atitiktis Konstitucijai. Pažymėtina, kad visuose šiuose Konstitucinio Teismo nutarimuose buvo konstatuota, kad analizuotosios senojo BK ir 2000 m. BK Specialiųjų dalių nuostatos, taip pat ATPK nuostatos neprieštarauja Konstitucijai. Tiesa, Konstitucinio Teismo nutarime dėl genocido¹³⁰ buvo konstatuota, kad 2000 m. BK 3 straipsnio 3 dalis tiek, „kiek joje nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį asmuo gali būti teisiamas pagal BK 99 straipsnį už veiksmus, kuriais buvo siekiama fiziškai sunaikinti visus ar dalį žmonių, priklausančių bet kuriai socialinei ar politinei grupei, atliktus tol, kol BK nebuvo nustatyta atsakomybė už žmonių, priklausančių socialinei ar politinei grupei, genocidą, prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 4 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui“. Be to, visi šie Konstitucinio Teismo nutarimai iš esmės yra konkretaus poveikio nutarimai¹³¹, nes juose buvo konstatuota konkrečių senojo BK ir 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatų atitiktis Konstitucijos reikalavimams. Kita vertus, Konstitucinis Teismas, konstatuodamas konkrečių senojo BK ir 2000 m. BK Specialiosios dalies nuostatų atitiktį Konstitucijos reikalavimams, taip pat atskleidė ir tam tikro konstitucinio principo turinį baudžiamosios teisės specialiojoje dalyje.

Vertinant konstitucinių principų analizę baudžiamosios teisės specialiosios dalies nuostatų požiūriu galima teigti, kad Konstitucinis Teismas daugiausia dėmesio skyrė teisinės valstybės¹³², proporcingumo¹³³ (kaip vienam iš teisinės valstybės principo ele-

¹³⁰ Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. K T11-N4/2014 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso kai kurių nuostatų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už genocidą, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2014-03-19, Nr. 2014-03226.

¹³¹ Apie konkretaus ir bendrojo poveikio Konstitucinio Teismo nutarimų esmę žr.: ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 55–56.

¹³² Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas Nr. 36/2009-20/2010-4/2011-9/2011 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija), 135 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija) atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 64-3246; Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. K T11-N4/2014 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso kai kurių nuostatų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už genocidą, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2014-03-19, Nr. 2014-03226.

¹³³ Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ straipsnio 1 dalies atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2017-03-15, Nr. 4356.

mentų), asmenų lygybės įstatymui¹³⁴, nuosavybės teisės apsaugos¹³⁵, taip pat draudimo bausti antrą kartą už tą pačią veiką¹³⁶ (*non bis in idem*) principų turinui baudžiamosios teisės specialiojoje dalyje atskleisti.

Konstitucinio teisinės valstybės principo turinys bendriausiai (plačiausiai) buvo nagrinėtas Konstitucinio Teismo nutarime dėl genocido¹³⁷. Šiame nutarime pažymėta, kad „pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas valstybės privalo priimti nacionalinius įstatymus, nustatančius atsakomybę už genocidą. Valstybių praktikoje tai gali būti suprantama kaip tam tikra diskrecija, atsižvelgiant į konkretų istorinį, politinį, socialinį ir kultūrinį kontekstą, nacionalinėje teisėje nustatyti ir platesnės apimties genocido nusikaltimo apibrėžimą nei nustatytasis pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas, *inter alia*, galimybė pagal nacionalinę teisę įtraukti į genocido apibrėžimą socialines ir politines grupes“. Be to, atkreiptas dėmesys ir į tai, kad tokios galimybės nedraudžia Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį¹³⁸, Konvencija dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui¹³⁹ ir Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas¹⁴⁰, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika¹⁴¹ ir kurios yra visuotinai pripažintos tarptautinės

¹³⁴ Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 104-2644; Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas Nr. 36/2009-20/2010-4/2011-9/2011 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija), 135 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 64-3246.

¹³⁵ Konstitucinio Teismo 1998 m. liepos 9 d. nutarimas „Dėl 1996 m. liepos 2 d. ir 1997 m. sausio 9 d. įstatymų, kuriais buvo padaryti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimai ir papildymai, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 63-1827; Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2017-03-15, Nr. 4356.

¹³⁶ Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2017-03-15, Nr. 4356.

¹³⁷ Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. K T11-N4/2014 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso kai kurių nuostatų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už genocidą, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2014-03-19, Nr. 2014-03226.

¹³⁸ 1948 m. gruodžio 9 d. Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 13-341.

¹³⁹ Konvencija dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 23-856.

¹⁴⁰ Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 49-2165.

¹⁴¹ Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie 1948 m. gruodžio 9 d. Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį ir 1968 m. lapkričio 26 d. Konvencijos dėl senaties termino netaikymo už karinius nusikaltimus ir nusikaltimus žmonijai. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 13-341; Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto ratifikavimo. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 49-2156.

teisės normos, pagal kurias apibrėžiami tarptautiniai nusikaltimai, įtvirtinančios universalios tarptautinės sutartys. Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad 2000 m. BK 99 straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek genocido nusikaltimo apibrėžimas yra platesnis nei nustatytasis pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas, neprieštarauja „iš Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies kylančio ir su konstitucinio teisinės valstybės principo išreiškiamais atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės valstybės siekiais susijusio reikalavimo Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais, susijusiais su atsakomybe už tarptautinius nusikaltimus, nenustatyti žemesnių standartų nei nustatytieji pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas“.

Pažymėtina, kad tokiam Konstitucinio Teismo sprendimui ir argumentavimui iš esmės pritariama baudžiamosios teisės doktrinoje, kurioje buvo pabrėžta, kad išplėsta genocido sampratos neatitiktis tarptautinei teisei „neprieštarauja tarptautinių sutarčių nuostatoms ir kartu neužkerta kelio Lietuvos Respublikai tinkamai vykdyti tarptautines sutartis, nes į nacionaliniame baudžiamajame įstatyme numatytą genocido nusikaltimo sudėtį patenka ir visos apimties tarptautinėse sutartyse numatyti genocido nusikaltimo požymiai (sudėtis)“¹⁴².

Tuo tarpu Konstitucinio Teismo nutarime dėl neteisėto praturtėjimo¹⁴³ ir nutarime dėl nužudymo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo sunkinančiomis aplinkybėmis¹⁴⁴ iš esmės buvo nagrinėtas tik vienas konstitucinio teisinės valstybės principo elementas – proporcingumas. Nutarime dėl neteisėto praturtėjimo buvo pabrėžta, kad „įstatymų leidėjas, 2000 m. BK 189¹ straipsnio 1 dalyje nustatydamas baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą praturtėjimą, įgyvendino turimą plačią diskreciją pasirinkti, kurios teisės šakos normomis apibrėžti tam tikrus teisės pažeidimus ir kokias sankcijas už juos nustatyti; atsižvelgęs į neteisėto praturtėjimo pavojingumą bei visuotinai svarbų tikslą apsaugoti visuomenę nuo pavojingų nusikalstamų kėsinių, įstatymų leidėjas įgyvendino turimą plačią diskreciją baudžiamosios politikos srityje ir, kriminalizavęs neteisėtą praturtėjimą, priskyrė jį prie apysunkių nusikaltimų“¹⁴⁵. Be to, Konstitucinis

¹⁴² ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 49.

¹⁴³ Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2017-03-15, Nr. 4356.

¹⁴⁴ Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas Nr. 36/2009-20/2010-4/2011-9/2011 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija), 135 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 64-3246.

¹⁴⁵ Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2017-03-15, Nr. 4356.

Teismas pažymėjo, kad net esant švelnesnėms nei baudžiamoji atsakomybė teisinėms priemonėms neteisėto praturtėjimo prevencijai ir kontrolei, tai savaime nereiškia, jog 2000 m. BK 189¹ straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas pažeidžia konstitucinį proporcingumo principą kaip vieną iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų, nes priešingu atveju „įstatymų leidėjas negalėtų įgyvendinti jam pagal Konstituciją suteiktos plačios diskrecijos vykdyti valstybės baudžiamąją politiką“. Taigi, Konstitucinis Teismas, įvertinęs neteisėto praturtėjimo kriminalizavimo tikslą, neteisėto praturtėjimo pavojingumą ir už šį nusikaltimą nustatytą sankciją, konstatavo, kad nėra pagrindo teigti, jog už neteisėtą praturtėjimą nustatyta baudžiamoji atsakomybė kaip teisinio poveikio priemonė yra neproporcinga ir pažeidė konstitucinį proporcingumo principą, kuris yra vienas iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad baudžiamosios teisės doktrinos požiūris į neteisėto praturtėjimo kriminalizavimą ir jo apimtį, taip pat šio nusikaltimo sudėties požymių aprašymą tiek iki Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo¹⁴⁶, tiek ir po jo priėmimo¹⁴⁷ buvo ir išliko itin kritiškas. Antai, O. Fedosiukas 2012 m. pabrėžė, kad „BK 189¹ straipsnis problemiška atrodo ir proporcingumo bei *ultima ratio* principų požiūriu. Pirma, Lietuvoje pasirinktas kriminalizavimo variantas gerokai peržengia Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją¹⁴⁸ rekomendaciją, nes normos veikimas neribojamas specialiuoju subjektu – valstybės tarnautoju, kurį bent jau potencialiai galima „įtarti“ kyšininkavimu. Už neteisėtą praturtėjimą Lietuvoje gali atsakyti kiekvienas privatus asmuo, nežinia kaip pralobęs. Antra, baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą pagal BK 189¹ straipsnį gali būti taikoma visiems asmenims, turintiems turto, kurio vertė didesnė negu 500 MGL (šiuo metu – 25 000 eurų). Manytina, tai labai žema riba, visiškai nerodanti netoleruotino praturtėjimo“¹⁴⁹. Panašią nuomonę 2013 m. pareiškė ir L. Pakštaitis, jo teigimu, neteisėtas praturtėjimas geriausiu atveju yra tik priešingas teisei, o jo pavojingumas lyg neegzistuoja, jis tikėtina susijęs su ankstesniais nusikaltimais, iš kurių

¹⁴⁶ Didesnė ar mažesnė kritika įvairiems neteisėto praturtėjimo kriminalizavimo ir šio nusikaltimo sudėties aspektams buvo išsakyta, pavyzdžiui: ŠALČIUS, M. Neteisėtas praturtėjimas: lūkesčiai ir realijos. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2013, Nr. 9; MAKŪNAITĖ, S. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo dalykas. *Teisė*, 2014, t. 90; BIKELIS, S. Baudžiamosios ir mokesčių teisės sankirta: atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą ir non bis in idem principas. *Teisės problemos*, 2015, Nr. 2(88); DRAKŠAS, R. Atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą: reguliavimo tikslai ir kriminalizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(2) ir kt.

¹⁴⁷ Pavyzdžiui, žr.: BLIUVAS, M., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl neteisėto praturtėjimo – ko tikėtis? *Teisės apžvalga*, 2017, Nr. 2(16), p. 157–159 ir pan.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją ratifikavimo. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 136-5144.

¹⁴⁹ FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtą pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(3), p. 1221.

turtas gautas; tačiau įstatymas nekelia būtinumo įrodyti kitas nusikalstamas veikas, užtenka tik turėti „per didelį turtą“¹⁵⁰.

J. Namavičius 2016 m. padarė dar kategoriškesnę išvadą, kad baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą praturtėjimą „nėra adekvati priemonė įstatymo tikslui pasiekti: įstatymas nepakankamai apibrėžia subjekto veiką kaip pavojingą, kuri pagrįstų baudžiamosios atsakomybės taikymą tiek teisingumo, tiek kaltės aspektais, todėl laikytinas neproporcingu ir pažeidžiančiu konstitucinį teisinės valstybės principą“¹⁵¹. Konstitucinio Teismo nutarimas ir jame išdėstyti motyvai neįtikino baudžiamosios teisės doktrinos atstovų, nes G. Vanagienė jau po jo paskelbimo 2018 m. taip pat padarė išvadą, jog „vertinant BK 189¹ straipsnyje įtvirtintą neteisėtą praturtėjimą kriminalizuojančią normą *ultima ratio* principo aspektu manytina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas kovai su korupciniu ir ekonominiu nusikalstamumu pasirinko netinkamą priemonę“¹⁵². Be to, būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad, šio tyrimo dalies autoriaus nuomone, jau cituotas Konstitucinio Teismo argumentas, jog net ir „paaiškėjus, jog galimos švelnesnės nei baudžiamoji atsakomybė teisinės atsakomybės priemonės kovojant su neteisėtu praturtėjimu, negalima teigti, kad tai savaime reiškia, jog BK 189¹ straipsnio 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu pažeidžiamas konstitucinis proporcingumo principas“, yra itin kritikuotinas, nes jis tiesiogiai prieštarauja baudžiamosios teisės kaip *ultima ratio* principo esmei. Sutinkant su Konstitucinio Teismo nuomone, kad įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi plačią diskreciją vykdyti valstybės baudžiamąją politiką, *inter alia*, reguliuoti santykius, susijusius su baudžiamosios atsakomybės nustatymu. Kita vertus, plati įstatymų leidėjo diskrecija vykdyti valstybės baudžiamąją politiką nėra beribė, nes baudžiamosios atsakomybės nustatymas (t. y. tam tikros veikos kriminalizavimas) turi atitikti tam tikrus kriterijus, kuriuos išskiria ne tik baudžiamosios teisės doktrina¹⁵³, bet ir numato tiek Europos Komisijos¹⁵⁴

¹⁵⁰ PAKŠTAITIS, L. Neteisėtas praturtėjimas kaip nusikalstama veika: ištakos, kriminalizavimo problema, taikymas, perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 325.

¹⁵¹ NAMAVIČIUS, J. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo konstitucinė problematika. *Teisė*, 2016, t. 101, p. 20.

¹⁵² VANAGIENĖ, G. LR BK 189¹ straipsnyje numatytos normos dėl neteisėto praturtėjimo atitiktis baudžiamosios teisės specialiesiems principams. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 1(17), p. 71.

¹⁵³ Pavyzdžiui, žr.: ŠVEDAS, G. Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 2012, t. 82; DAMBRAUSKIENĖ, A. *Ultima ratio* principo samprata. *Teisė*, 2015, t. 97; GUTAUSKAS, A. Baudžiamoji atsakomybė versle: ekonominės veiklos rizikos ir pasitikėjimo verslo partneriais ribos. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius, 2016; DRAKŠAS, R. Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*; BARANSKAITĖ, A.; PRAPIESTIS, J. Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamojoje teisėje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*; FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2) ir kt.

¹⁵⁴ Pavyzdžiui, Europos Komisija programiniame dokumente, *inter alia*, pabrėžė, kad baudžiamoji teisė turi visada likti kraštutine priemone (*ultima ratio*) (Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of regions “Towards an EU Criminal Policy: Ensuring the effective implementation of EU policies through criminal law”. Brussels, 2011, COM (2011)573 final.).

ir Europos Parlamento¹⁵⁵ politiniai dokumentai, tiek ir paties Konstitucinio Teismo nutarimai¹⁵⁶.

Be to, J. Prapiestis, G. Švedas ir D. Prapiestis naujausioje publikacijoje¹⁵⁷ atkreipė dėmesį, kad Konstitucinis Teismas nurodė nesant pagrindo tvirtinti, jog BK 189¹ straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas yra prieštaringas, neaiškus ir dviprasmiškas. Kartu Konstitucinis Teismas priminė, kad pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą Konstitucinis Teismas nesprenžia teisės aktų taikymo klausimų, juos sprendžia institucija, turinti įgaliojimus taikyti teisės aktus; įstatymų leidėjo neišspręsti teisės taikymo klausimai yra teismų praktikos dalykas. Taigi, Konstitucinis Teismas įtvirtino pareigą BK 189¹ straipsnį taikančioms institucijoms išsiaiškinti šiame straipsnyje įtvirtintą teisinį reguliavimą, nors to žemesniesiems teismams ir LAT nepavyko padaryti nuo 2010 m. gruodžio 2 d., kai šis straipsnis buvo įtrauktas į Baudžiamąjį kodeksą. Vadinas, minėtos publikacijos autorių nuomone, pats Konstitucinis Teismas nesilaikė imperatyvo, kad teisės aktais (*inter alia*, ir Konstitucinio Teismo baigiamaisiais aktais) negalima reikalauti neįmanomų dalykų. Tokią išvadą netiesiogiai patvirtina ir tolesnė BK 189¹ straipsnio taikymo praktika. 2017–2019 metais prokurorai kasmet nutraukė beveik 90 proc. ikiteisminių tyrimų pagal BK 189¹ straipsnį. Taigi, teismus kasmet pasiekdavo tik kiek daugiau nei viena baudžiamoji byla iš 10 baigtų ikiteisminių tyrimų. Be to, nepasikeitė ir teismų sprendimai šiose bylose, antai, iš vienuolikos asmenų, kurie 2017 m. buvo teisiami pagal BK 189¹ straipsnį, tik vienas buvo pripažintas kaltu.

Tuo tarpu Konstitucinio Teismo nutarime dėl nužudymo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo sunkinančiomis aplinkybėmis buvo pabrėžta, kad „žmogaus gyvybė, jo asmens neliečiamumas, artimos giminystės santykiai, šeima, motinystė, tėvystė, vaikystė yra konstitucinės vertybės; konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įstatymų leidėjo diskreciją asmenims, kurie kėsina į savo artimų giminaičių ar šeimos narių gyvybę, sveikatą, nustatyti griežtą baudžiamąją atsakomybę, kuri būtų diferencijuota

¹⁵⁵ Pavyzdžiui, Europos Parlamentas savo politinę nuomonę dėl ES baudžiamosios teisės išdėstė 2012 m. gegužės 22 d. rezoliucijoje, kurioje nurodė, kad „baudžiamoji teisė turi būti taikoma kaip paskutinė konkrečiam, aiškiai apibrėžtam ir atribotam elgesiui, kurio neįmanoma veiksmingai pašalinti ne tokiomis griežtomis priemonėmis ir kuriuo visuomenei ar asmenims daroma didelė žala, užkirsti skirta priemonė (*ultima ratio*)“. European Parliament resolution of 22 May 2012 on an EU approach to criminal law (2010/2310 (INI)).

¹⁵⁶ Pavyzdžiui, Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad, siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms, ne visada yra tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę. Todėl kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis, civilinėmis sankcijomis ar visuomenės poveikio priemonėmis ir pan.)“ (Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 104-2644).

¹⁵⁷ PRAPIESTIS, J.; ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, D. Teisėkūra ir konstitucinė jurisprudencija Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais. *Teisė*, 2020, t. 119, p. 43.

atsižvelgiant, *inter alia*, į tokio kėsinimosi pavojingumą“. Atsižvelgęs į tai, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad tokios griežtesnės baudžiamosios atsakomybės nustatymas reiškia pagrįstą jos diferencijavimą, leidžia teismui parinkti teisingą bausmę, o nustatytas teisinis reguliavimas atitinka konstitucinio teisinės valstybės principo reikalavimus.

Asmenų lygybės įstatymui principas buvo analizuotas nagrinėjant baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už panašias veikas (vagystes) tarpusavio santykį, taip pat baudžiamosios atsakomybės už skirtingo pavojingumo nusikaltimus diferencijavimo aspektus. Antai, Konstitucinio Teismo nutarime dėl vagystės kaip administracinio teisės pažeidimo¹⁵⁸ buvo pabrėžta, kad veikos pavojingumo vertinimą lemia ne vien objekto ar dalyko vertingumas, nes tam gali turėti reikšmės ir jos padarymo būdas (pavyzdžiui, atviras turto pagrobimas panaudojus smurtą yra pavojingesnis už tokio pat turto pagrobimą slaptai), kaltės forma (pavyzdžiui, tyčinis turto sunaikinimas yra pavojingesnis už tokį pat neatsargų turto sunaikinimą), nusikaltimo subjekto ypatumai. Be to, nusikaltimo pavojingumas gali būti padidintas dėl to, kad, kai keletas asmenų suderina savo pastangas, jiems lengviau padaryti daugelį nusikaltimų, paslėpti nusikaltimų pėdsakus ar juos padariusius asmenis ir kt. Bendrai veikiant yra tvirtesnis psichologinis nusistatymas ir pasiryžimas padaryti arba tęsti nusikaltimą, geriau apgalvojami jo padarymo būdai, parenkami efektyvesni nusikaltimo darymo įrankiai ir priemonės. Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas nurodė, kad atsakomybės diferencijavimas gali būti padarytas atsižvelgiant ne tik į neteisėtomis veikomis padaromą žalą, jos dydį, bet ir į tų veikų padarymo būdus bei kitas aplinkybes, taip pat į jau numatytas poveikio priemones. Taigi toks administracinės ar baudžiamosios atsakomybės už skirtingo pavojingumo veikas (vagystes) nustatymas nepažeidžia nei asmenų lygybės įstatymui, nei teisingumo konstitucinių principų.

Tuo tarpu Konstitucinio Teismo nutarime dėl nužudymo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo sunkinančiomis aplinkybėmis¹⁵⁹ buvo pažymėta, kad „asmenų, nužudžiusių savo artimąjį giminaitį ar šeimos narį arba sunkiai sutrikdžiusių jo sveikatą ir asmenų, kurie yra padarę tokias pačias veikas, tačiau jų su nukentėjusiuoju nesieja šeimos ar artimos giminystės ryšiai, padėtis nėra tokia pati, nes šiais ryšiais susiję asmenys kėsinosi ne vien į tokias konstitucines vertybes kaip žmogaus gyvybę, jo asmens neliečiamumas, bet ir į tokias konstitucines vertybes kaip artimos giminystės santykiai, šeima, motinystė, tėvystė, vaikystė“. Atsižvelgęs į tai, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad toks teisinis reguliavi-

¹⁵⁸ Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 104-2644.

¹⁵⁹ Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas Nr. 36/2009-20/2010-4/2011-9/2011 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija), 135 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 64-3246.

mas, kai skirtingo pavojingumo nusikaltimus žmogaus gyvybei ir sveikatai padariusiems asmenims nustatyta skirtinga baudžiamoji atsakomybė, yra objektyviai pateisinamas, atitinka asmenų lygybės įstatymui principą, įtvirtintą Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje.

Konstitucinis nuosavybės teisės apsaugos principas buvo nagrinėtas Konstitucinio Teismo nutarime dėl įvairių rūšių alkoholio gaminimo, laikymo, gabenimo, pardavimo ir realizavimo¹⁶⁰ ir jau minėtame nutarime dėl neteisėto praturtėjimo. Konstitucinio Teismo nutarime dėl įvairių rūšių alkoholio gaminimo, laikymo, gabenimo, pardavimo ir realizavimo buvo nagrinėjama senojo BK 310 straipsnyje nustatytos baudžiamosios atsakomybės už trunkamąją veiką – alkoholio produktų laikymą be leidimo atitiktis Konstitucijos 23 straipsnyje numatyta nuosavybės teisės apsaugai. Šioje byloje buvo nurodyta, kad „nepaneigtos prielaidos, jog gali būti asmenų, kurie alkoholio produktų buvo įsigiję teisėtai ir juos laikė iki ginčijamų įstatymų priėmimo ir įsigaliojimo“, todėl Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad nuosavybės teisės yra ginamos, kai turtas įsigytas ir laikomas teisėtai. Be to, Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad „baudžiamųjų įstatymų leidyboje, ypač kai yra kriminalizuojamos trunkamosios veikos, paprastai suformuluojamos šių normų įgyvendinimo tvarkos teisinės taisyklės. Taip daroma siekiant išspręsti probleminius klausimus, kurių gali atsirasti įgyvendinant naujas teisės normas“. Konstitucinis Teismas, konstatavęs, kad „ginčijamais įstatymais padaryti BK 310 straipsnio pakeitimai, kurių normos nustatė baudžiamąją atsakomybę už alkoholio produktų gaminimą, pardavimą ar kitokį realizavimą, neprieštaruja Konstitucijai“, taip pat nurodė, jog „keliamos problemos iš esmės yra susijusios su teisinio reguliavimo ydomis, dėl kurių kyla neaiškumų taikant tas normas. Todėl darytina išvada, kad pareiškėjų keliamas normų dėl alkoholio produktų laikymo be leidimo teisėtumo klausimas faktiškai yra ne tiek šių normų esmės, t. y. jų turinio, kiek jų praktinio taikymo problema“.

Tuo tarpu Konstitucinio Teismo nutarime dėl neteisėto praturtėjimo buvo pažymėta, kad, konstatavus, jog ginčijama 2000 m. BK 189¹ straipsnio 1 dalis nepažeidžia konstitucinio proporcingumo principo, kuris yra vienas iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų, konstatuotina ir tai, kad nėra pagrindo teigti, jog šia nuostata neproporcingai ribojamos nuosavybės teisės, ginamos pagal Konstitucijos 23 straipsnį.

Tai, kad baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimai yra itin retas konstitucinės jurisprudencijos objektas, ir tai, kad visais atvejais nebuvo konstatuota prieštaravimo Konstitucijai, dar nereiškia, kad 2000 m. BK Specialiojoje dalyje potencialiai nėra tokių aspektų, kurie keltų abejonių dėl jų atitikties konstituciniams reikalavimams. Antai, baudžiamosios teisės doktrinoje jau senokai nurodomi kai kurie 2000 m. BK Spe-

¹⁶⁰ Konstitucinio Teismo 1998 m. liepos 9 d. nutarimas „Dėl 1996 m. liepos 2 d. ir 1997 m. sausio 9 d. įstatymų, kuriais buvo padaryti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimai ir papildymai, atitinkimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 63-1827.

cialiosios dalies aspektai, kurių atitikties Konstitucijai kelia rimtų abejonių, – tai nusikalstamas veikas apibrėžti vartojami blanketiniai požymiai, kurių turinys atskleidžiamas kituose teisės aktuose¹⁶¹, ir vertinamieji požymiai, kurių turinį atskleisti palikta teismų praktikai¹⁶². Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad blanketinių ir vertinamųjų požymių turinys tiesiogiai neišplaukia iš baudžiamojo įstatymo teksto, todėl gali prieštarauti konstituciniams teisinės valstybės, asmens lygybės prieš įstatymą ir teisėtų lūkesčių principams¹⁶³.

Pabrėžtinai ir dar vienas aspektas, kuris potencialiai gali kelti abejonių dėl atitikties Konstitucijai, – tai baudžiamosios teisėkūros pavyzdys, kai buvo gerokai padidintas minimalus ir maksimalus baudos dydis už visas nusikalstamų veikų rūšis: 1) už baudžiamąjį nusižengimą – nuo 15 (buvo 1) iki 500 (buvo 150) BBND (MGL) dydžio; 2) už nesunkų nusikaltimą – nuo 50 (buvo 1) iki 2 000 (buvo 500) BBND (MGL) dydžio; 3) už apysunkį nusikaltimą – nuo 100 (buvo 1) iki 4 000 (buvo 1 000) BBND (MGL) dydžio; 4) už sunkų nusikaltimą – nuo 150 (buvo 1) iki 6 000 (1 500) BBND (MGL) dydžio; 5) už neatsargų nusikaltimą – nuo 20 (buvo 1) iki 750 (buvo 225) BBND (MGL) dydžio; 6) juridiniam asmeniui – nuo 200 (buvo 1) iki 100 000 (buvo 50 000) BBND (MGL) dydžio bauda¹⁶⁴. Šio įstatymo aiškinamajame rašte buvo argumentuojama, *inter alia*, tuo, kad „atsižvelgiant į baudų skyrimo tendencijas praktikoje ir siekiant užtikrinti veiksmingą baudos bausmės poveikį, būtina kelti ne tik apatinę, bet ir viršutinę baudos ribą fiziniams asmenims. Būtent tokie pakeitimai sudarytų sąlygas adekvačių baudų skyrimui“. Tačiau nusikalstamų veikų sudėtyse, kurių vienas iš požymių yra turtinė žala, o jos dydis apibrėžtas baudžiamajame įstatyme (pavyzdžiui, 2000 m. BK 189¹ str., 190 str. 1 dalis, 212 str., 219–221 str., 224¹ str. 2 dalis ir kt.), įstatymų leidėjas nepadarė tokių pakeitimų, nors daug kam nekyla jokių abejonių, kad šie dydžiai jau senokai nebeatitinka gyvenimo realijų. Toks skirtingas įstatymų leidėjo požiūris gali prieštarauti konstituciniams teisinės valstybės ir asmens lygybės prieš įstatymą principams.

¹⁶¹ Apie blanketines dispozicijas plačiau žr.: INDECKI, K. The main features and principles of the polish penal law. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 183–203; BIELIŪNAS, E. Baudžiamojo įstatymo blanketinės dispozicijos ir jų taikymas kvalifikuojant nusikalstamas veikas. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*, p. 113–129; ŠVEDAS, P. Blanketinės dispozicijos Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2010, t. 77, p. 181–193.

¹⁶² Apie vertinamuosius požymius plačiau žr.: INDECKI, K. The main features and principles of the polish penal law. *Teisė*, 2003, t. 43; ŠVEDAS, G. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 85–88; VERŠEKYS, P. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.

¹⁶³ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 67; ŠVEDAS, G. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 57–58.

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43, 47, 54, 62, 63, 64, 68¹, 68², 71, 75, 90, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2017-10-05, Nr. 15859.

Apibendrinant šią tyrimo dalį galima daryti išvadą, kad BK Specialiosios dalies nuostatų konstitucinė kontrolė konstitucinėje jurisprudencijoje turi santykinai nedidelę dalį (sudaro apie 1 proc. visų Konstitucinio Teismo nutarimų), tačiau jos reikšmė baudžiamojoje teisėkūroje ir baudžiamosios teisės taikymo teismų praktikoje neabejotina. Ji ypač svarbi, nes teisėkūros iniciatyvų dėl BK Specialiosios dalies nuostatų vis daugėja, įstatymų leidėjo darbas ne visada kokybiškas, o prašymai Konstituciniam Teismui iš-tirti tam tikrų baudžiamojo įstatymo nuostatų konstitucingumą vis retesni. Pabrėžtina, kad, šios tyrimo dalies autoriaus nuomone, įstatymų leidėjas, įvertinęs gana prieštarin-gą Konstitucinio Teismo nutarimą dėl neteisėto praturtėjimo ir kritišką baudžiamosios doktrinos požiūrį į esamą teisinį reglamentavimą, galėtų svarstyti kitokį baudžiamo-sios atsakomybės už šį nusikaltimą modelį.

2.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos reikšmė Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies skyriams ir baudžiamajai teisėkūrai

Baudžiamuoju įstatymu tik nustatoma valstybės pasirinktos baudžiamosios politikos kryptis ir strategija, todėl, siekiant tiksliai įgyvendinti pasirinktą kryptį ir strategiją, la-bai svarbu taikyti baudžiamąjį įstatymą pagal įstatymų leidėjo valią. Teisėsaugos institu-cijų ir teismų darbo patirtis rodo, kad įstatymų leidėjo valia ne visada yra įgyvendinama tiksliai. Baudžiamosios teisės doktrinoje prie teisėsaugos institucijų ir teismų praktikos nukrypimų nuo įstatymų leidėjo valios teisinių priežasčių priskiriama nekokybiška, ne-aiškumų ir spragų paliekanti teisėkūra ir baudžiamųjų įstatymų kokybės stoka¹⁶⁵, neapi-brėžtos, neaiškiai apibrėžtos ar prieštaringos baudžiamojo įstatymo formuluotės¹⁶⁶ arba baudžiamojo įstatymo normos turinio „nepriimanti“ teisėjų (prokurorų, ikiteisminio tyrimo tyrėjų) teisinė sąmonė, teismų darbo brokas¹⁶⁷. Dar tikslesnę tokių baudžiamųjų įstatymų kokybės problemų priežasčių klasifikaciją pateikia J. Prapiestis ir M. Gir-dauskas, jie nurodo šias teismų praktikos problemų keliančias baudžiamojo įstatymo ypaty-bes: skirtingos sąvokos ir kita nenuosekli teisės technika, Baudžiamojo kodekso sąvokų dviprasmiškumas, neišsamus reglamentavimas ir kitokia tiesioginės raiškos stoka, Bau-

¹⁶⁵ FEDOSIUK, O. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisėjusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 31–34; FEDOSIUK, O. Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos pato-logija. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius: Registrų centras, 2016, p. 37–41.

¹⁶⁶ PIKELIS, A. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra. Teisėjo požiūris. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 70.

¹⁶⁷ ŠVEDAS, G. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Teisinės in-formacijos centras, 2006, p. 62–63.

džiamojo kodekso sąvokų santykis su konstituciniais principais, tų sąvokų neapibrėžtumas ir vertinamųjų sąvokų sudėtingumas¹⁶⁸.

Tokiais atvejais labai svarbi yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo veikla formuojant teismų praktiką, taip pat užpildant teisės aktų spragas. Teismų įstatymo¹⁶⁹ 23 straipsnyje numatyta, kad „Aukščiausiasis Teismas formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus. Į Aukščiausiojo Teismo nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia valstybės ir kitos institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus. Plėtodamas ir užtikrindamas vienodą teisės aiškinimą ir taikymą bendrosios kompetencijos teismuose, Aukščiausiasis Teismas analizuoja nacionalinių, Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką, kitus teisės šaltinius, rengia teismų praktikos apibendrinimus, apžvalgas, viešai skelbia informaciją apie savo veiklą“.

Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas 2006 m. konstatavo, jog LAT privalomojo pobūdžio rekomendaciniai išaiškinimai ir konsultacijos teisėjams įstatymų ir kitų teisės aktų aiškinimo ir taikymo klausimais prieštarauja konstituciniams reikalavimams. Keliuose 2006 m. Konstitucinio Teismo nutarimuose buvo nurodyta: „<...> pagal Konstituciją, žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, apskritai yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedentų tų kategorijų bylose, aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai (ir tų teismų teisėjai) negali kištis į žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų nagrinėjamas bylas, teikti jiems kokių nors privalomų ar rekomendacinio pobūdžio nurodymų, kaip turi būti sprendžiamos atitinkamos bylos, ir pan.; tokie nurodymai (nesvarbu, privalomi ar rekomendacinio pobūdžio) Konstitucijos atžvilgiu būtų vertintini kaip atitinkamų teismų (teisėjų) veikimas *ultra vires*. Pagal Konstituciją, teismų praktika formuojama tik teismams patiems sprendžiant bylas“¹⁷⁰.

Neabejotina, kad LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų reikšmė ir įtaka žemesniųjų teismų praktikai pasikeitė, nes, kaip pabrėžė ir pats LAT, „tiesiogiai remtis Senato nutarimų išaiškinimais nėra įstatyme įvardyto pagrindo, nes jie nėra bylų nagrinėjimo teisės šaltinis“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-119/2013,

¹⁶⁸ PRAPIESTIS, J.; GIRDAUSKAS, M. Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 183–185, 187–190, 192–196, 197–200, 204–207.

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17-649.

¹⁷⁰ Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo įstatymo ir Teismų įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292; Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Teismų įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 51-1894.

Nr. 2K-7-126/2013). Kita vertus, visiškai paneigti LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų įtakos negalima, nes jose išdėstytos nuostatos parodo daugumos LAT teisėjų požiūrį į tam tikras teisine problemas ir jų sprendimo būdą.

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs ir teismo precedento reikšmę: „bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų – sprendimų analogiškose bylose; žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedentų tų kategorijų bylose; aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai privalo, peržiūrėdami žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimus, tuos sprendimus vertinti vadovaudamiesi visuomet tais pačiais teisiniais kriterijais; tie kriterijai turi būti aiškūs ir *ex ante* žinomi teisės subjektams, *inter alia*, žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismams (vadinasi, bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencija turi būti prognozuojama). Bendrosios kompetencijos teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose turi būti koreguojama ir nauji teismo precedentai tų kategorijų bylose gali būti kuriami tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina“¹⁷¹. Toks konstitucinės jurisprudencijos reikalavimas buvo įteisintas minėto Teismų įstatymo 33 straipsnyje ir išaiškintas LAT jurisprudencijoje, kad „teismo precedento esmę sudaro *stare decisis* principas, grindžiamas teismo *sprendimo* autoritetu: visas tapačias vėlesnes bylas būtina spręsti taip, kaip išspręsta byla, kurioje suformuluotas teismo precedentas – *auctoritas rerum similiter judicatarum*“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-76/2012). Neabejotina, kad reikšmingiausias LAT precedentus, remdamasi Baudžiamojo proceso kodekso 378 straipsnio 1 ir 2 dalimi, suformuluoja išplėstinė septynių teisėjų kolegija („jeigu tinkamas baudžiamojo ar baudžiamojo proceso įstatymo pritaikymas byloje reikštų naują teisės normos aiškinimą teismų praktikoje“) arba LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija („jeigu pritaikius byloje baudžiamąjį ar baudžiamojo proceso įstatymą byloje atsirastų pagrindas nukrypti nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos“)¹⁷².

Be to, 2006 m. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad esamas teisės aktų spragas įmanoma ištaisyti ir taikant teisę (*inter alia*, teisės analogiją, bendruosius teisės principus, taip pat aukštesnės galios teisės aktus, pirmiausia – Konstituciją), taigi ir aiškinant teisę, be to, kad (*ad hoc*) teisės spragų šalinimas teismo sprendimais sudaro prielaidų formuotis vienodai teismų praktikai tam tikrų kategorijų bylose, kitaip tariant, teismų

¹⁷¹ Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo įstatymo ir Teismų įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292.

¹⁷² Toliau monografijoje bus vartojamas terminas „išplėstinių kolegijų nutartys“, kuris apims LAT išplėstinių septynių teisėjų kolegijų ir LAT plenarinės sesijos priimtas nutartis.

precedentais įtvirtintai teisei, kurią, be abejo, vėliau gali iš esmės pakeisti ar kitaip pako-
reguoti įstatymų leidėjas (ar kitas kompetentingas teisėkūros subjektas)¹⁷³.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje tokio sisteminio ir išsamaus LAT Senato
nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų, taip pat LAT Baudžiamųjų bylų
skyriaus plenarinių sesijų ir išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių BK Specialiosios
dalies klausimais tyrimo ir vertinimo dar nebuvo atliekama. Doktrinoje sistemiškai
ir išsamiai buvo nagrinėtos tik LAT rekomendacijos ir jurisprudencija, tiesiogiai susijusi
su BK Bendrąja dalimi¹⁷⁴; pakankamai išsamų LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenari-
nių sesijų nutarčių tyrimą (tačiau tirdami kitus probleminius aspektus) atliko J. Prapiestis
ir M. Girduškas¹⁷⁵.

2.3.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimai ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais

LAT nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 2020 m. gruodžio 31 d. yra priėmęs 40 baudžiamųjų
įstatymų taikymo praktikos analizei skirtų LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamū-
jų bylų skyriaus apžvalgų¹⁷⁶, t. y. vidutiniškai po 1,54 nutarimo (apžvalgos) per kalen-
dorinius metus. Daugiausia – keturi LAT Senato nutarimai ir LAT Baudžiamųjų bylų
skyriaus apžvalgos per vienus kalendorinius metus buvo priimtos 1997 metais, po tris –
1999 ir 2007 metais. Dažniausiai (dešimt kalendorinių metų, t. y. 1998, 2000, 2002–
2005, 2008, 2011, 2012 ir 2018 metais) LAT priimdavo po du nutarimus (apžvalgas),
devynerius kalendorinius metus (1995, 1996, 2001, 2009, 2010, 2014, 2015, 2016, 2017
ir 2019 metais) – po vieną nutarimą (apžvalgą). Nė vieno nutarimo ir apžvalgos LAT
nepriėmė 2006, 2013 ir 2020 metais. Pažymėtina, kad po 2006 m. Konstitucinio Teismo
sprendimų, kurie iš esmės pakeitė LAT Senato nutarimų ir šio teismo Baudžiamųjų bylų
skyriaus apžvalgų teisinę reikšmę žemesniųjų teismų praktikai, LAT Baudžiamųjų bylų
skyrius priėmė net 18 naujų apžvalgų (vidutiniškai po 1,4 apžvalgos per metus). Tokios
tendencijos rodo, kad žemesniesiems teismams tam tikrais probleminiais teisės taiky-
mo klausimais išlieka aktualios ir yra būtinos LAT rekomendacijos ir gerosios praktikos

¹⁷³ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas „Dėl teisenos nutraukimo“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 88-3475.

¹⁷⁴ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017.

¹⁷⁵ PRAPIESTIS, J.; GIRDAUSKAS, M. Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 183–185, 187–190, 192–196, 197–200, 204–207.

¹⁷⁶ LAT Senato nutarimai buvo priimti 1995 m. sausio 1 d. – 2005 m. gruodžio 31 d., o LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos priimtos 2006 m. sausio 1 d. – 2020 m. gruodžio 31 d.

pavyzdžiai, o jų ir pateikiama apžvalgose. Šios tendencijos patvirtina ir baudžiamosios teisės doktrinoje anksčiau pateiktą nuomonę, kad LAT Senato nutarimuose ir šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgose pateiktos rekomendacijos bus ir toliau netiesiogiai reikšmingos ir žemesniųjų teismų praktikai, nes LAT teisėjai jų laikysis ir sprenddami konkrečias baudžiamąsias bylas¹⁷⁷. Be to, doktrinoje pagrįstai nurodoma, kad LAT Senato nutarimai, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos baudžiamųjų įstatymų ir kitų teisės aktų aiškinimo ir taikymo klausimais turėjo ir turi reikšmę taip pat ir baudžiamajai teisėkūrai, Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų vykdymui vertinti, baudžiamosios teisės doktrinai, teisės studijoms¹⁷⁸.

Šešiolika LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų buvo skirta senojo BK, dvidešimt keturi nutarimai – 2000 m. BK nuostatomis. Reikia pažymėti, kad senojo BK nuostatos buvo aiškinamos kur kas intensyviau, nes 16 LAT Senato nutarimų buvo priimta per 8 metus (po du nutarimus per vienerius metus); o 2000 m. BK nuostatas aiškinantys 24 LAT Senato nutarimai ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos buvo priimtos per 18 metų (po 1,33 apžvalgos per vienerius metus). Reikia pasakyti, kad LAT santykinai daugiau dėmesio skyrė BK Bendrosios dalies (kurios apimtis straipsniais 2000 m. BK yra beveik tris kartus mažesnė nei Specialioji dalis) nuostatomis aiškinti, nes šešiolika LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų buvo skirta senojo ir 2000 m. BK Bendrosios dalies klausimams ir dvidešimt keturi nutarimai ir apžvalgos – senojo ir 2000 m. BK Specialiosios dalies klausimams.

4 lentelė. LAT Senato nutarimų ir Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų skaičius

Baudžiamasis įstatymas	Senasis BK	2000 m. BK	Iš viso
LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų BK Bendrosios dalies klausimais skaičius	6	10	16
LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų BK Specialiosios dalies klausimais skaičius	10	14	24
Iš viso	16	24	40

Pateikti 4 lentelėje duomenys rodo, kad LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų bendras skaičius (16 skirta senajam BK, 24 – 2000 m. BK) rodo jau minėtą gerokai didesnę 2000 m. BK nuostatomis aiškinti skirtų nutarimų ir apžvalgų skaičių. LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų, skirtų BK Bend-

¹⁷⁷ PRAPIESTIS, J.; ŠVEDAS, G. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso dešimtmetis: raidos pamokos ir perspektyvos. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 29.

¹⁷⁸ PRAPIESTIS, J. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos reikšmė baudžiamojoje justicijoje. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 22.

rosios dalies (6 skirta senajam BK, 10 – 2000 m. BK) bei Specialiosios dalies (10 skirta senajam BK, 14 – 2000 m. BK) klausimams aiškinti, skaičius rodo, kad BK Specialiosios dalies klausimams skiriama daugiau dėmesio, o jų proporcijos sudaro 14 (arba 40 proc.) ir 24 (arba 60 proc.). Kita vertus, pabrėžtina ir tai, kad trys LAT Senato nutarimai – dėl nusikalstamo susivienijimo¹⁷⁹, kontrabandos¹⁸⁰ ir sukčiavimo, turto pasisavinimo arba iššvaistymo¹⁸¹ – pagal senąjį BK turėjo po dvi redakcijas. Be to, visi šie nutarimai buvo iš naujo svarstomi ir pakeisti LAT Senato nutarimais arba LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgomis ir pagal 2000 m. BK nuostatas¹⁸², o dėl sukčiavimo, turto pasisavinimo arba turto iššvaistymo – LAT Baudžiamųjų bylų skyrius priėmė net dvi atskiras apžvalgas¹⁸³.

Dar penki (be minėtų nutarimų dėl nusikalstamo susivienijimo, kontrabandos ir sukčiavimo) senajam BK skirti LAT Senato nutarimai vėliau buvo priimti ir dėl 2000 m. BK – kaip LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos. Du iš jų buvo skirti BK Bendrosios dalies klausimams, pavyzdžiui, LAT Senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarime Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“¹⁸⁴ buvo pateikta LAT rekomendacijų dėl teismų praktikos taikant senojo BK 39 straipsnyje nurodytus bendruosius bausmės skyrimo pradmenis, o LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus

¹⁷⁹ LAT Senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 (Teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 su pakeitimais ir papildymais) „Dėl teismų praktikos nagrinėjant nusikalstamo susivienijimo (BK 227(1) str.) baudžiamąsias bylas“. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 8; LAT Senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 15 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimo Nr. 16 „Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227(1) str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose“ pakeitimo ir papildymo“. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 8.

¹⁸⁰ LAT Senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl teismų praktikos kontrabandos byloje“. Iš *Lietuvos teismų praktika. Apžvalgos, konsultacijos, nutarimai, sprendimai, nutartys. Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas. 1991.01.17–2000.06.16*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000; LAT Senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimo Nr. 1 „Dėl teismų praktikos kontrabandos byloje“ pakeitimo ir papildymo“. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 9.

¹⁸¹ LAT Senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11; LAT Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 19 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“ papildymo“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.

¹⁸² LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 26; LAT Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos byloje (1997 m. sausio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo Nr. 1 su pakeitimais ir papildymais, padarytais 1998 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. 2, naujoji redakcija)“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 20.

¹⁸³ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (BK 182 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2012, Nr. 36; LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai). *Teismų praktika*, 2015, Nr. 42.

¹⁸⁴ LAT Senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“. *Teismų praktika*, 2000, Nr. 12.

2007 m. birželio 28 d. Teismų praktikos skiriant bausmes (BK 54–64 straipsniai) apžvalgoje¹⁸⁵ – dėl teismų praktikos taikant 2000 m. BK 54–64 straipsnių nuostatas; LAT Senato 2000 m. birželio 16 d. nutarime Nr. 25 „Dėl teismų praktikos atidedant paskirtųjų bausmių vykdymą“¹⁸⁶ pateikta rekomendacijų dėl teismų praktikos taikant senojo BK 47¹ straipsnio, numatančio bausmės vykdymo atidėjimą, nuostatų, o LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. Teismų praktikos taikant bausmių vykdymo atidėjimą apžvalgoje¹⁸⁷ – dėl teismų praktikos taikant 2000 m. BK 75 ir 92 straipsnių nuostatas. Trys kiti nutarimai buvo skirti BK Specialiosios dalies klausimams – mokesčių vengimui ir nusikalstamoms veikoms finansams¹⁸⁸, nusikaltimams žmogaus gyvybei¹⁸⁹ ir nusikalstamoms veikoms, susijusioms su neteisėta narkotikų apyvarta¹⁹⁰. Taigi, įvertinus LAT Senato nutarimus ir šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgas pagal nagrinėtus klausimus, galima konstatuoti, kad 14 klausimų buvo iš BK Bendrosios dalies ir 14 – iš BK Specialiosios dalies nuostatų. Senojo BK Bendrosios dalies aspektams priskirtini nutarimai (be minėtų bausmės skyrimo ir bausmės vykdymo atidėjimo), kuriuose buvo pateikta rekomendacijų dėl teismų praktikos taikant būtinosios ginties taisyklės¹⁹¹, nepilnamečių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto¹⁹², nusikaltimo pripažinimo mažareikš-

¹⁸⁵ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 28 d. Teismų praktikos skiriant bausmes (BK 54–64 straipsniai) apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 27.

¹⁸⁶ LAT Senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 25 „Dėl teismų praktikos atidedant paskirtųjų bausmių vykdymą“. *Teismų praktika*, 2000, Nr. 13.

¹⁸⁷ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. Teismų praktikos taikant bausmių vykdymo atidėjimą (BK 75 ir 92 straipsniai) apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr. 28.

¹⁸⁸ LAT Senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 13 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant mokesčių vengimo ir kitų nusikaltimų finansams baudžiamąsias bylas (BK 322, 323, 324, 325 straipsniai)“. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 8; LAT Senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 13 naujoji redakcija). *Teismų praktika*, 2005, Nr. 23.

¹⁸⁹ LAT Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11; LAT Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21.

¹⁹⁰ LAT Senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmos kategorijos pirmtakų (prekursorių) gamini- mo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ straipsniai)“. *Teismų praktika*, 2002, Nr. 17; LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 9 d. Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259–261, 263–264, 266 straipsniai) apžvalga. *Teismų praktika*, 2014, Nr. 40.

¹⁹¹ LAT Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinosios ginties ir jos ribų peržengimo“. *Teismų praktika*, 1997, Nr. 7.

¹⁹² LAT Senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimas Nr. 30 „Dėl teismų praktikos atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 52¹ str.)“. *Teismų praktika*, 2001, Nr. 15.

miu nuostatų¹⁹³ ir baudžiamojo įstatymo galiojimo laike taisyklių¹⁹⁴, o 2000 m. BK Bendrosios dalies aspektams – dėl ekstradicijos instituto¹⁹⁵, turto konfiskavimo instituto¹⁹⁶, bausmių už korupciją¹⁹⁷, kontrabandą¹⁹⁸ ir nužudymą¹⁹⁹, pavienių nusikalstamų veikų²⁰⁰, juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės²⁰¹ ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą²⁰² klausimų. Senojo BK Specialiosios dalies aspektams priskirtinas nutarimas (be minėtų nusikalstamo susivienijimo, kontrabandos, sukčiavimo, turto pasisavinimo arba iššvaistymo, mokesčių vengimo ir nusikalstamų veikų finansams, nužudymo nusikaltimų ir nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta), kuriame buvo pateikta rekomendacijų dėl teismų praktikos turto prievartavimo baudžiamosiose bylose²⁰³, o 2000 m. BK Specialiosios dalies aspektams (be minėtų nusikaltimų žmogaus gyvybei, nusikalstamų veikų finansams, nusikalstamo susivienijimo, sukčiavimo, turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo bei nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta) – išžaginimo ir seksualinio prievartavimo²⁰⁴, vagystės ir plėšimo²⁰⁵,

¹⁹³ LAT Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl teismų praktikos veikas pripažįstant mažareikšmėmis (BK 8 str. 2 d.)“. *Teismų praktika*, 2001, Nr. 14.

¹⁹⁴ LAT Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 38 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo kodekso normas, reglamentuojančias baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu“. *Teismų praktika*, 2003, Nr. 18.

¹⁹⁵ LAT Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 42 „Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 20.

¹⁹⁶ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 18 d. Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą (BK 72 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2010, Nr. 32.

¹⁹⁷ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 10 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK 225, 226, 227 ir 228 straipsniai) tyrimas. *Teismų praktika*, 2011, Nr. 34.

¹⁹⁸ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 18 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už kontrabandą (BK 199 straipsnis) tyrimas. *Teismų praktika*, 2011, Nr. 34.

¹⁹⁹ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 16 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už nužudymus (BK 129 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr. 28.

²⁰⁰ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. rugpjūčio 23 d. Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių apžvalga Nr. AB-44-1. *Teismų praktika*, 2016, Nr. 44.

²⁰¹ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 8 d. Teismų praktikos dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2018, Nr. 49.

²⁰² LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. spalio 24 d. Teismų praktikos taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2019, Nr. 51.

²⁰³ LAT Senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Iš *Lietuvos teismų praktika. Apžvalgos, konsultacijos, nutarimai, sprendimai, nutartys. Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas. 1991.01.17–2000.06.16*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000.

²⁰⁴ LAT Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 22.

²⁰⁵ LAT Senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*, 2005, Nr. 23.

nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų²⁰⁶, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų²⁰⁷, nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose²⁰⁸ ir darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo²⁰⁹. Pabrėžtina, kad viena LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalga, skirta smurto artimoje aplinkoje²¹⁰ klausimams, yra ne tik plati nagrinėjamų klausimų apimtimi, bet ir kompleksinio pobūdžio, nes joje pateikiama rekomendacijų ne tik dėl 2000 m. BK Specialiosios dalies klausimų (pavyzdžiui, nužudymo, sunkaus sveikatos sutrikdymo, fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo, nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui ir pan. kvalifikavimo probleminių aspektų smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose), bet ir dėl 2000 m. BK Bendrosios dalies klausimų (pavyzdžiui, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiam susitaikius ir pan.) probleminių aspektų smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose.

LAT Senato nutarimus ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgas, skirtas BK Specialiosios dalies klausimams, galima klasifikuoti į nutarimus ir apžvalgas, skirtas rekomendacijoms dėl (a) visų atskirame BK Specialiosios dalies skyriuje numatytų nusikalstamų veikų (pavyzdžiui, nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose, ir kt.); (b) dviejų atskiruose BK Specialiosios dalies straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų (pavyzdžiui, išžaginimo ir seksualinio prievartavimo, turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo, vagystės ir plėšimo ir kt.) ir (c) vienos atskirame BK Specialiosios dalies straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos (pavyzdžiui, turto prievartavimo, nusikalstamo susivienijimo, kontrabandos, sukčiavimo, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo ir kt.). LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų analizė rodo, kad senojo BK ir 2000 m. BK atvejais 2 ir 5 nutarimai ir apžvalgos buvo skirtos visoms atskirame BK Specialiosios dalies

²⁰⁶ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 29 d. Teismų praktikos nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų baudžiamosiose bylose (BK 99, 100 ir 102 straipsniai) apžvalga. *Teismų praktika*, 2012, Nr. 37.

²⁰⁷ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (BK 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2009, Nr. 30.

²⁰⁸ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 26.

²⁰⁹ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2018, Nr. 48.

²¹⁰ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2017, Nr. 47.

skyriuje numatytoms nusikalstamosioms veikoms, 2 ir 3 nutarimai ir apžvalgos – dviem atskiruose BK Specialiosios dalies straipsniuose numatytoms nusikalstamosioms veikoms bei 6 ir 5 nutarimai ir apžvalgos – vienai atskirame BK Specialiosios dalies straipsnyje numatytai nusikalstamai veikai. Ši LAT Senato nutarimų ir šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų klasifikacija rodo vieną aiškią tendenciją – paskutiniaisiais metais LAT ir šio teismo Baudžiamųjų bylų skyrius orientuojasi į rekomendacijas platesniais klausimais, nes net 5 nutarimai ir apžvalgos yra skirtos atskirame BK Specialiosios dalies skyriuje numatytoms nusikalstamosioms veikoms. Be to, šiai nutarimų ir apžvalgų grupei būtina priskirti ir dar vieną LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgą, skirtą smurto artimojoje aplinkoje klausimams, nes joje pateikiamos rekomendacijos ir dėl fizinės prievartos (smurto) (BK 129, 135, 138, 140 str.), ir dėl psichinės prievartos (smurto), kuri gali būti kriminalizuota kaip savarankiška nusikalstama veika (BK 145 str.) arba kaip nusikalstamos veikos padarymo būdas (pavyzdžiui, BK 148, 149, 150, 151 str.), ir dėl piktnaudžiavimo tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis (BK 163 str.) bei teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo (BK 245 str.) kvalifikavimo probleminių aspektų smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose, taip pat nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui probleminių aspektų smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose (BK 149, 150, 153 str.). Be to, šioje apžvalgoje pateikiama rekomendacijų ir dėl kai kurių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo (BK 37 str.) ir kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko (BK 38 str.) probleminių aspektų smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose.

LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų, skirtų BK Specialiosios dalies klausimams, kryptingumas rodo, kad iš 2020 m. gruodžio 31 d. 2000 m. BK Specialiosios dalies numatytų 32 skyrių buvo nagrinėtos tik vienuolikoje skyrių numatytos nusikalstamos veikos. Penki nutarimai ir apžvalgos buvo skirtos tam tikriems 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriams – XV skyriui „Nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų“ baudžiamosiose bylose (BK 99, 100 ir 102 str.), XVII skyriui „Nusikaltimų žmogaus gyvybei“, XXXII skyriui „Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų finansų sistemai“ baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 str.), XXXIII skyriui „Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 str.) ir XXXVII skyriui „Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų, susijusių su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“ baudžiamosiose bylose (BK 259–261, 263–264, 266 str.). Tiesa, šiuose nutarimuose ir apžvalgose nebuvo nagrinėjamos visos minėtuose 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriuose numatytos nusikalstamos veikos. Trys nutarimai ir apžvalgos buvo skirtos 5 nusikalstamosioms veikoms, numatytoms 2000 m. BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir

baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“, – vagystei (BK 178 str.), plėšimui (180 str.), sukčiavimui (BK 182 str.), turto pasisavinimui (BK 183 str.), turto iššvaistymui (BK 184 str.). Pažymėtina, kad prie šios grupės galima priskirti LAT Senato nutarimą, kuriuo buvo pateiktos rekomendacijos dėl turto prievartavimo nusikaltimo, kuris taip pat numatytas ir 2000 m. BK XXVIII skyriuje. Vienas nutarimas buvo skirtas dviem nusikaltimams, numatytiems 2000 m. BK XXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“, – išžaginimui (BK 149 str.) ir seksualiniam prievartavimui (BK 150 str.). Kiti 4 nutarimai ir apžvalgos buvo skirtos vienam nusikaltimui, numatytam šiuose 2000 m. BK skyriuose: XXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“ – darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimui (BK 176 str.), XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ – kontrabandai (BK 199¹ str.), XXXV skyriuje „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ – nusikalstamam susivienijimui (BK 249 str.) ir XXXIX skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“ – kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimui (BK 281 str.). Ši LAT Senato nutarimų ir Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų klasifikacija rodo vieną aiškią tendenciją – daugiausia dėmesio LAT skiria nusikalstamoms veikoms valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (rekomendacijos pateiktos dėl 5 nusikalstamų veikų iš visų 6 nusikalstamų veikų, numatytų 2000 m. BK XXXIII skyriuje), nusikalstamoms veikoms finansų sistemai (rekomendacijos pateiktos dėl 7 nusikalstamų veikų iš 12 nusikalstamų veikų, numatytų 2000 m. BK XXXII skyriuje), nusikalstamoms veikoms, susijusioms su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis (rekomendacijos pateiktos dėl 6 nusikalstamų veikų iš visų 12 nusikalstamų veikų, numatytų 2000 m. BK XXXVII skyriuje), taip pat nusikalstamoms veikoms nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams (rekomendacijos pateiktos dėl 6 nusikalstamų veikų iš visų 14 nusikalstamų veikų, numatytų 2000 m. BK XXVIII skyriuje).

Apibendrinant LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų, skirtų BK Specialiosios dalies klausimams, kryptingumą ir tendencijas, galima teigti, kad 24 LAT Senato nutarimai ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais (nors jų teisinė reikšmė ir yra pasikeitusi) ir toliau išliks reikšmingi ir netiesiogiai, kaip gerosios praktikos pavyzdys, darys įtaką žemesniųjų teismų praktikai. Be to, prognozuotina, kad LAT Baudžiamųjų bylų skyrius ir ateityje per kalendorinius metus parengs po 1–2 apžvalgas baudžiamosios justicijos klausimais.

2.3.2. LAT jurisprudencija Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais

LAT nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2020 m. gruodžio 31 d. baudžiamosiose bylose priėmė 190 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių ir 45 Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutartis – iš viso 235 nutartis²¹¹ (t. y. vidutiniškai po 13 nutarčių per metus). Duomenys rodo, kad 22 (arba 49 proc.) iš 45 LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutarčių motyvuojamosiose dalyse tiesiogiai išaiškintos bent vieno BK Specialiosios dalies straipsnio formuluotės. Be to, keturiose iš šių LAT nutarčių tiesiogiai išaiškintos daugiau nei vieno BK Specialiosios dalies straipsnio formuluotės.

Iš esmės kitokia nutarčių proporcija nustatyta, vertinant susistemintus LAT išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių duomenis. Pažymėtina, kad net 116 (arba 61 proc.) iš 190 LAT išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių motyvuojamosiose dalyse tiesiogiai išaiškintos vieno ar kelių BK Specialiosios dalies straipsnių formuluotės. Vertinant bendrai, 138 iš 235 LAT išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nagrinėtų bylų (t. y. 59 proc.) *ratio decidendi* buvo tiesiogiai susijusios su BK Specialiosios dalies klausimais.

Gauti duomenys ne tik rodo tendenciją, kad BK Specialiosios dalies probleminiai klausimai proporcingai dažniau pasiekdavo LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinę septynių teisėjų kolegiją nei plenarinę sesiją (62 ir 38 proc.), bet ir atspindi teismų praktikos formavimo nuoseklumą BK Specialiosios dalies srityje. Prieš keičiant teismų praktiką ši turi būti ne tik suformuota, bet ir kurį laiką nusistovėti; be to, praktika gali būti keičiama (performuluojama) tik esant svariame objektyviame pagrindu.

Lyginant gautus duomenis su analogiška 2016 m. atlikta dėl BK Bendrosios dalies analize, reikia pasakyti, kad plenarinės sesijos nutartys proporcingai labiau susijusios su BK Bendrosios dalies klausimais (48 ir 63 proc.), o išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartyse – atvirkščiai – dažniau spręsta BK Specialiosios dalies problematika (62 ir 51 proc.). Vertinant visas nutartis, konstatuotina, kad BK Specialiosios dalies klausimai LAT išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartyse interpretuoti kur kas dažniau nei BK Bendrosios dalies klausimai (59 ir 53 proc.). 2017 m. tiriant BK Bendrosios dalies vientisumą nustatyta, kad „iš 38 LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutarčių 24 sprendimų motyvavimo dalyse buvo tiesiogiai išaiškintos vieno ar kelių 2000 m. BK Bendrosios dalies straipsnių formuluotės (t. y. 63 proc.). Iš 142 LAT išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių 72 sprendimų motyvuojamosiose dalyse tiesiogiai išaiškintos vieno ar kelių 2000 m. BK Bendrosios dalies straipsnių formuluotės (t. y.

²¹¹ Remtasi liteko.teismai.lt, lat.lt ir infolex.lt duomenimis. Neatmestina, kad gali būti kelių bylų, neperkeltų į šias paieškos sistemas, paklaida.

51 proc.). Iš viso 96 iš 180 nagrinėtųjų bylų (t. y. 53 proc.) *ratio decidendi* buvo tiesiogiai susijęs su BK bendrąja dalimi²¹².

Šiame kontekste galima paminėti, kad, be BK Specialiosios dalies ir BK Bendrosios dalies klausimų, LAT išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartyse gana dažnai analizuoti baudžiamojo proceso probleminiai klausimai, kiek rečiau – ES ir tarptautinių teismų praktika, taip pat Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ar kitų Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių taikymas. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad daugumos LAT nutarčių motyvuojamosiose dalyse buvo sprendžiami kompleksiniai klausimai – pavyzdžiui: BK Bendrosios dalies ir Specialiosios dalies (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-9/2009; Nr. 2K-7-9-976/2020 ir kt.); BK Specialiosios dalies ir baudžiamojo proceso (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-126/2013; Nr. 2K-7-25-495/2020 ir kt.); BK Bendrosios dalies, BK Specialiosios dalies, baudžiamojo proceso ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-8-222/2020) ir kt.

Vertinant statistinius duomenis pagal nutarčių priėmimo metus, nustatyta, kad patys „rezultatyviausi“ ir gerokai išsiskiriantys iš viso masyvo LAT išplėstinių kolegijų nutartimis – 2015 metais, tais metais priimtos net 22 nutartys (20 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių ir 2 plenarinės sesijos nutartys). Po jų pagal kiekybinius duomenis eina 2005 m., tais metais priimta 18 nutarčių (15 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių ir 3 plenarinės sesijos nutartys); 2007 m. – 17 nutarčių (13 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių ir 4 plenarinės sesijos nutartys) ir 2013 m. – 17 nutarčių (visos priimtos išplėstinių septynių teisėjų kolegijų). Šiame kontekste pažymėtina, kad daugiausia plenarinės sesijos nutarčių – po 5 buvo priimta 2008 m. (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-100/2008, Nr. 2K-P-85/2008, Nr. 2K-P-181/2008, Nr. 2A-P-6/2008, Nr. 2K-P-221/2008), 2009 m. (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-247/2009, Nr. 2K-P-218/2009, Nr. 2K-P-305/2009, Nr. 2K-P-9/2009, Nr. 2A-P-2/2009) ir 2012 m. (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-95/2012, Nr. 2K-P-78/2012, Nr. 2K-P-9/2012, Nr. 2K-P-178/2012, Nr. 2K-P-183/2012); 2007, 2011 ir 2016 m. – po 4, o 2003, 2013 ir 2018 m. nepriimta nė vienos plenarinės sesijos nutarties (plačiau žr. 5 lentelę).

Vertinant tik tas LAT nutartis, kuriose tiesiogiai išaiškintos BK Specialiosios dalies nuostatos, konstatuotina, kad rezultatyviausi metai išlieka 2015 metais, tais metais priimta 15 nutarčių (13 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių ir dvi plenarinės sesijos nutartys). Po jų 2013 metai, tada priimta 13 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių; 2005 m. – 12 nutarčių (11 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių ir viena plenarinės sesijos nutartis). Daugiausia plenarinės sesijos nutarčių, aiškinančių BK Specialiosios dalies nuostatas, priimta 2009 m. – 4 nutartys, tai sudaro net 19 proc. visų

²¹² ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 86.

šio tipo nutarčių (plačiau žr. 5 lentelę). Pažymėtina, kad nė vienos LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutarties nebuvo priimta 2003, 2006, 2010, 2013, 2018 ir 2020 metais.

5 lentelė. LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos dėl BK priimtų nutarčių skaičius pagal metus

Visos LAT BK srities nutartys pagal metus			LAT nutartys BK SD srityje pagal metus	
Metai	Plenarinės sesijos	Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos	Plenarinės sesijos	Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos
2003	–	1	–	–
2004	1	2	1	2
2005	3	15	1	11
2006	1	10	–	6
2007	4	13	1	10
2008	5	9	1	6
2009	5	9	4	5
2010	3	9	–	4
2011	4	11	2	5
2012	5	10	3	8
2013	–	17	–	13
2014	3	9	3	3
2015	2	20	2	13
2016	4	11	2	8
2017	1	14	1	7
2018	–	13	–	6
2019	3	7	1	3
2020	1	10	–	6
Iš viso	45	190	22	116

Apibendrinant statistinius duomenis pagal nutarčių priėmimo metus, konstatuoti, kad rezultatyviausi buvo 2015 metai. Be šių metų, teismų praktikai BK Specialiosios dalies klausimais formuoti ir keisti yra svarbūs 2013 m., kuriais priimta daugiausia LAT išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių, ir 2009 m., per juos priimta daugiausia LAT plenarinės sesijos nutarčių.

Nepaisant šių statistinių duomenų, konstatuotina, kad teismų praktikai BK Specialiosios dalies srityje formuoti vieni iš reikšmingiausių metų yra ne anksčiau minėtieji, bet vieni pirmųjų po naujojo BK įsigaliojimo metai – 2005-ieji. Duomenys leidžia teigti, kad būtent šiais metais LAT ėmėsi iš pagrindų formuoti teismų praktiką 2000 m. BK Specialiosios dalies klausimais. Be to, tais metais priimtų LAT išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių problematika daugiausia susijusi su 2000 m. BK Specialiosios dalies klausimais (12 (arba 66 proc.) iš 18 nutarčių, kai bendras vidurkis sudaro 59 proc.). Pažymėtina ir tai, kad 2005 m. priimtų LAT išplėstinių kolegijų nutartys pasižymi itin plačiu jose aiškintų 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių nuostatų įvairove (BK 125, 154, 178, 180, 184, 187, 199, 214, 228, 229, 231, 283, 287, 302 str.). Nė vienais kitais metais LAT išplėstinių kolegijų nutartyse nebuvo pateikta tiek skirtingų BK Specialiosios dalies straipsnių nuostatų išaiškinimų. 2005 metais LAT išplėstinių kolegijų nutartyse vienintelį kartą analizuotos šių 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių formuluotės: BK 125 straipsnis „Valstybės paslapties atskleidimas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-544/2005), BK 214 straipsnis „Netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimas, tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimas ar neteisėtas disponavimas elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-513/2005, Nr. 2K-7-554/2005), BK 231 straipsnis „Trukdymas teisėjo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno, advokato ar antstolio veiklai“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-638/2005), BK 283 straipsnis „Riaušės“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-393/2005), BK 287 straipsnis „Grasvinimas valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-495/2005), BK 302 straipsnis „Antspaudo, spaudo ar dokumento pagrobimas arba pagrobtojo panaudojimas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-554/2005). Pažymėtina, kad 14 BK Specialiosios dalies straipsnių, analizuotų LAT išplėstinių kolegijų 2005 m., sudaro net 22 proc. (14 iš 63) visų LAT išplėstinių kolegijų nagrinėtų BK Specialiosios dalies straipsnių.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad 2005 m. suformuota teismų praktika BK Specialiosios dalies klausimais turėjo reikšmingą indėlį precedentinės teisės plėtotei. Be to, pabrėžtina, kad didžioji dalis šios (prieš 15 metų suformuotos) LAT jurisprudencijos neprarado aktualumo ir šiomis dienomis. Antai, 2005 m. gruodžio 13 d. nutartyje LAT, aiškindamas principines BK 125 straipsnio nuostatas, susijusias su sudėties konstrukcija ir kaltės forma, pabrėžė, jog „BK 125 straipsnio 2 dalis nustato, kad šio straipsnio 1 dalyje numatyta veika yra nusikaltimas ir tais atvejais, kai ji padaryta dėl neatsargumo. BK 16 straipsnio 1 dalis numato dvi neatsargios kaltės rūšis: nusikalstamą pasitikėjimą ir nusikalstamą nerūpestingumą. BK 16 straipsnio 2 ir 3 dalyse formuluojami šių neatsargios kaltės rūšių apibrėžimai. Abu apibrėžimai formuluojami materialioms nusikaltimo sudėtimis. Tuo tarpu BK 125 straipsnyje numatyta nusikaltimo sudėtis yra formali. Ji nesieja baudžiamosios atsakomybės su Baudžiamojo kodekso ginamoms vertybėms

padaryta konkrečia žala ar jos dydžiu. Tai itin retas atvejis 2000 m. BK, kai baudžiamoji atsakomybė už dėl neatsargumo padarytą veiką nesiejama su dėl nusikaltimo kilusiais padariniais. Tačiau BK 125 straipsnio 2 dalies nuostata įpareigoja teismą svarstyti klausimą dėl asmens baudžiamosios atsakomybės ir esant neatsargiai kaltės formai“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-544/2005).

Analizuojant statistinius duomenis, pasitelkiant rūšinių ir konkrečių nusikalstamų veikų sudėčių „skersinį pjūvį“, nustatyta, kad LAT išplėstinių kolegijų nutartyse tiesiogiai išaiškintos 63²¹³ (arba 23 proc.) BK Specialiosios dalies straipsnių nuostatos. Statistinius duomenis vertinant BK skyrių kontekste, reikia pažymėti, kad LAT išplėstinių kolegijų nutartyse tiesiogiai analizuotos net 25 (arba 78 proc.) iš 32 BK Specialiosios dalies skyrių nuostatos. LAT išplėstinių kolegijų nutartyse tiesiogiai nevertintos tik šių 7 BK SD skyrių, kuriuos bendrai sudaro 54 straipsniai, nuostatos: XXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ (sudaro 7 straipsniai), XXVI skyrius „Nusikaltimai asmenų rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento bei savivaldybių tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai, politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo tvarkai“ (5 straipsniai), XXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“ (2 straipsniai), XXX skyrius „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ (5 straipsniai), XXXV skyrius „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ (13 straipsnių), XLIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“ (5 straipsniai) ir XLVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai“ (17 straipsnių).

Plačiausiai iš BK Specialiosios dalies skyrių LAT išplėstinių kolegijų nutartyse vertinti šie skyriai: XXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ – 8 skirtingi šio skyriaus straipsniai; XXXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ – 7 straipsniai; XXXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ ir XXXIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“ – po 6 straipsnius; XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ – 5 straipsniai. Pažymėtina, kad minėtų skyrių straipsniai sudaro daugiau nei pusę visų BK Specialiosios dalies straipsnių, vertintų LAT išplėstinių kolegijų nutartyse. Be to, nors BK Specialiosios dalies skyrių apimtis nėra vienoda ir varijuoja nuo vos vieno²¹⁴ (BK XXII skyrius) iki keliolikos straipsnių, LAT išplėstinių kolegijų nutartyse vyraujantys BK Specialiosios dalies skyriai savo apimtimi yra vieni iš

²¹³ BK 99, 100, 125, 129, 132, 135, 137, 142, 144, 146, 154, 156, 164, 165, 167, 170², 178, 180, 182, 183, 184, 187, 189, 189¹, 192, 199, 199³, 200, 202, 204, 208, 213, 214, 216, 217, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 236, 243, 245, 246, 253, 259, 260, 270, 271, 281, 283, 284, 287, 294, 300, 302, 313 straipsniai.

²¹⁴ Teisėkūros požiūriu atvejai, kai vieną BK SD skyrių sudaro vos vienas straipsnis, vertinti itin kritiškai.

didžiausių straipsnių skaičiumi. Šiuo aspektu išimtimi laikytinas tik BK XXXIII skyrius, kurį sudaro 6 straipsniai, įtvirtinantys korupcinių nusikalstamų veikų sudėčių požymius, ir vienas straipsnis, pateikiantis sąvokų išaiškinimą. Atkreiptinas dėmesys, kad LAT išplėstinių kolegijų nutartyse yra išsamiai pasisakyta dėl visų šiuose straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų (išskyrus BK 228¹ str. numatytą neteisėtą teisių į daiktą įregistravimą). Be to, minėtų skyrių „statistinė dominavimą“ pagrindžia ir tas faktas, kad iš likusių BK Specialiosios dalies skyrių LAT išplėstinės kolegijos nutartyse apskritai buvo vertintos tik po 1–2 skirtingų straipsnių nuostatas (plačiau žr. 6 lentelę).

6 lentelė. LAT išplėstinėse kolegijose analizuotų BK Specialiosios dalies straipsnių ir priimtų nutarčių skaičius pagal BK SD skyrius

LAT išplėstinėse kolegijose analizuotų BK SD straipsnių ir priimtų nutarčių skaičius pagal BK SD skyrius			
BK skyrius	Bendras BK skyriaus straipsnių skaičius	Analizuotų straipsnių skaičius	Nutarčių skaičius
15	18	2	3
16	16	1	1
17	6	2	15
18	7	2	1
19	4	2	2
20	5	1	1
21	7	0	0
22	1	1	7
23	9	2	2
24	4	2	2
25	5	1	1
26	5	0	0
27	2	0	0
28	15	8	48
29	5	1	5
30	5	0	0
31	16	6	14
32	13	8	19
33	7	5	27
34	18	6	8
35	13	0	0
36	9	1	2
37	12	2	11

LAT išplėstinėse kolegijose analizuotų BK SD straipsnių ir priimtų nutarčių skaičius pagal BK SD skyrius

BK skyrius	Bendras BK skyriaus straipsnių skaičius	Analizuotų straipsnių skaičius	Nutarčių skaičius
38	16	2	2
39	6	1	3
40	3	2	3
41	4	1	2
42	10	1	5
43	9	2	16
44	5	0	0
45	3	1	1
46	17	0	0

Šie statistiniai duomenys rodo, kad 2000 m. BK Specialiojoje dalyje yra ne tik konkrečių straipsnių, bet ir skyrių, dėl kurių formuluočių itin retai arba apskritai nėra priimta nė vienos LAT išplėstinės kolegijos nutarties. Toks LAT jurisprudencijos netolygumas rūšinių nusikalstamų veikų sudėčių kontekste leidžia kelti prielaidą, kad kriminalizacija kaip baudžiamosios teisės priemonė kartais naudojama ne siekiant apsaugoti ginamą vertybę, o norint nuraminti visuomenę ir parodyti, kad su tam tikru reiškiniu yra kovojama²¹⁵.

Iš LAT išplėstinių kolegijų nutartyse tiesiogiai išaiškintų 63 straipsnių formuluočių net 32 straipsnių formuluočių interpretavimas buvo pateiktas 1 nutartyje, 10 straipsnių – 2 nutartyse, 3 straipsnių – 3 nutartyse, 4 straipsnių – 4 nutartyse, 4 straipsnių – 5 nutartyse, 4 straipsnių – 6 nutartyse, 1 straipsnio – 7 nutartyse, 2 straipsnių – 10 nutarčių, 2 straipsnių – 15 nutarčių ir 1 straipsnio – 24 nutartyse.

Vertinant LAT išplėstinių kolegijų nutartyse dažniausiai interpretuotų BK Specialiosios dalies straipsnių nuostatas, galima išskirti keletą iš jų: 1) BK 182 straipsnis „Sukčiavimas“ – 22 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-25-495/2020, Nr. 2K-7-152-895-2019, Nr. 2K-7-82-699/2018, Nr. 2K-7-66-648/2018, Nr. 2K-7-62-511/2018, Nr. 2K-7-136-489/2017, Nr. 2K-7-41-511/2017, Nr. 2K-7-19-942/2017, Nr. 2K-7-304-976/2016, Nr. 2K-7-29-942/2016, Nr. 2K-7-47-895/2016, Nr. 2K-7-176-303/2015, Nr. 2K-7-398/2013, Nr. 2A-7-9/2013, Nr. 2K-7-322/2013, Nr. 2K-7-255/2012, Nr. 2K-7-112/2012, Nr. 2K-7-301/2011, Nr. 2K-7-259/2011, Nr. 2K-7-527/2006, Nr. 2K-7-519/2006, Nr. 2K-7-513/2005) ir dvi plenarinės sesijos nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-78/2012, Nr. 2K-P-9/2009); 2) BK 228 straipsnis „Piktnaudžiavimas“ – 13 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-

²¹⁵ ŠVEDAS, G. Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 2012, t. 82, p. 14; NESSI, G., et al. *Child Labour in a Globalized World*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, p. 321.

7-9-976/2020, Nr. 2K-7-84-489/2018, Nr. 2K-7-128-699/2017, Nr. 2K-7-2-895/2017, Nr. 2K-7-19-942/2017, Nr. 2K-7-64-139/2016, Nr. 2K-7-266-942/2015, Nr. 2K-7-88/2014, Nr. 2K-7-335/2013, Nr. 2K-7-251/2013, Nr. 2K-7-85/2013, Nr. 2K-7-2/2007, Nr. 2K-7-638/2005) ir dvi plenarinės sesijos nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-89/2014, Nr. 2K-P-1/2014); 3) BK 300 straipsnis „Dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu“ – 15 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-9-976/2020, Nr. 2K-7-84-489/2018, Nr. 2K-7-82-699/2018, Nr. 2K-7-62-511/2018, Nr. 2K-7-2-895/2017, Nr. 2K-7-19-942/2017, Nr. 2K-7-47-895/2016, Nr. 2K-7-234-942/2015, Nr. 2K-7-175-303/2015, Nr. 2K-7-251/2013, Nr. 2K-7-153/2012, Nr. 2K-7-35/2011, Nr. 2K-7-200/2008, Nr. 2K-7-127/2008, Nr. 2K-7-527/2006).

Prie kitų dažnai aiškintų BK Specialiosios dalies straipsnių nuostatų paminėtini: BK 260 straipsnis „Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėtas disponavimas labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu“ – 8 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-173/2014, Nr. 2K-7-201/2013, Nr. 2K-7-107/2013, Nr. 2K-7-109/2013, Nr. 2K-7-195/2009, Nr. 2K-7-217/2007, Nr. 2K-7-249/2006) ir dvi plenarinės sesijos nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-47/2011, Nr. 2K-P-412/2007); BK 129 straipsnis „Nužudymas“ – 8 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-54-628/2020, Nr. 2K-7-74-788/2019, Nr. 2K-7-193-895/2016, Nr. 2K-7-2-699/2016, Nr. 2K-7-49-788/2016, Nr. 2K-7-58-697/2015, Nr. 2K-7-126/2013, Nr. 2K-7-156/2010) ir dvi plenarinės sesijos nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-498-746/2015, 2K-P-247/2009); BK 154 straipsnis „Šmeižimas“ – 7 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-437/2008, Nr. 2K-7-408/2007, Nr. 2K-7-337/2006, Nr. 2K-7-596/2005, Nr. 2K-7-545/2005, Nr. 2K-7-645/2005, Nr. 2K-295/2005); BK 183 straipsnis „Turto pasisavinimas“ – 5 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-234-942/2015, Nr. 2K-7-88/2014, Nr. 2K-7-84/2012, Nr. 2K-7-330/2011, Nr. 2K-7-198/2008) ir viena plenarinės sesijos nutartis (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-78/2012); BK 199 straipsnis „Kontrabanda“ – 5 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-97-895/2019, Nr. 2K-7-130-699/2015, Nr. 2K-7-60-788/2015, Nr. 2K-7-107/2013, Nr. 2K-7-226/2007) ir viena plenarinės sesijos nutartis (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-444/2005); BK 184 straipsnis „Turto iššvaistymas“ – 5 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-56-511/2020; Nr. 2K-7-234-942/2015, Nr. 2K-7-182-139/2015, Nr. 2K-7-262/2013, Nr. 2K-7-388/2007) ir viena plenarinės sesijos nutartis (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-89/2014); BK 192 straipsnis „Literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtas atgaminimas, neteisėtų kopijų platinimas, gabenimas ar laikymas“ – 4 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-35/2011, Nr. 2K-7-201/2008, Nr. 2K-7-495/2007, Nr. 2K-7-3/2006) ir viena plenarinės sesijos nutartis (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-218/2004); BK 294 straipsnis „Savavaldžia-

vimas“ – 3 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-111/2011, Nr. 2A-7-2/2010, Nr. 2K-447/2004) ir dvi plenarinės sesijos nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-183/2012, Nr. 2K-P-267/2011).

Šiame kontekste paminėtas ir BK 189¹ straipsnis „Neteisėtas praturtėjimas“²¹⁶, dėl kurio nuostatų išaiškinimo yra priimtos net 3 plenarinės sesijos nutartys (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-93/2014, Nr. 2K-P-100-222/2015, Nr. 2K-P-169-222/2017). Be to, LAT viena iš šių nutarčių (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-100-222/2015) kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti BK 189¹ straipsnio 1 dalies konstitucingumą. Konstitucinis Teismas pripažino, kad BK 189¹ straipsnio 1 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai²¹⁷ (Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas²¹⁸).

2.3.3. Veiksniai, darantys įtaką LAT jurisprudencijai Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais ir jos tendencijoms

LAT Senato nutarimų ir šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų kryptingumo palyginimas su LAT išplėstinių kolegijų nutarčių apimtimis ir kryptingumu leidžia išskirti keletą reikšmingų aspektų. Viena vertus, galima išskirti tokių 2000 m. BK Specialiojoje dalyje numatytų rūšinių ir konkrečių nusikalstamų veikų sudėčių grupę, kurios teismų praktiką LAT formuoja tiek LAT Senato nutarimais ir (arba) LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgomis, tiek ir gana gausiai LAT išplėstinių kolegijų nutartimis. Šiai grupei priskirtinos nusikalstamos veikos nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams (vienas nutarimas ir dvi apžvalgos bei 48 nutartys), nusikalstamos veikos valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (viena apžvalga ir 27 nutartys), nusikalstamos veikos finansų sistemai (vienas nutarimas ir 19 nutarčių), taip pat nusikalstamos veikos žmogaus gyvybei (vienas nutarimas ir 15 nutarčių) bei nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (viena apžvalga ir 11 nutarčių). Kita vertus, galima išskirti antrą rūšinių ir konkrečių nusikalstamų veikų sudėčių grupę, kurios teismų praktiką LAT formuoja išimtinai LAT Senato nutarimais ir (arba) LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgomis,

²¹⁶ BK 189¹ straipsnis buvo priimtas 2010 m. gruodžio 2 d. įstatymu Nr. XI-1199, kuris įsigaliojo 2010 m. gruodžio 11 d. (*Valstybės žinios*, 2010, Nr. 145-7439).

²¹⁷ Be to, atkreiptinas dėmesys, kad 2012 m. birželio 25 d. sprendimu Konstitucinis Teismas buvo nusprendęs atsakyti nagrinėti pareiškėjo – Vilniaus miesto pirmojo apylinkės teismo prašymą (Nr. 1B-15/2012) „iš- tirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ str. „Neteisėtas praturtėjimas“ (2010 m. gruodžio 2 d. įstatymo Nr. X-1199 redakcija) neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. įtvirtintam nekaltumo prezumpcijos principui“.

²¹⁸ Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. KT4-N3/2017. *TAR*, 2017-03-15, Nr. 4356.

tačiau nėra priėmęs nė vienos išplėstinių kolegijų nutarties. Šiai grupei priskirtinos nusikalstamos veikos seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (vienas nutarimas), nusikaltimai visuomenės saugumui (viena apžvalga), nusikalstamos veikos asmens socialinėms teisėms (viena apžvalga). Į trečią rūšinių ir konkrečių nusikalstamų veikų sudėčių grupę, kurios teismų praktiką LAT formuoja LAT Senato nutarimais ir (arba) LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgomis ir negausiai išplėstinių kolegijų nutartimis, galima priskirti nusikaltimus žmoniškumui ir karo nusikaltimus (viena apžvalga ir trys nutartys) ir nusikalstamas veikas transporto eismo saugumui (viena apžvalga ir trys nutartys). Reikia pažymėti ir tai, kad LAT Senato nutarimo arba LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos priėmimas iš esmės nedaro didelės įtakos ir nesumažina LAT išplėstinių kolegijų nutarčių, priimamų jau esant nutarimui ar apžvalgai, skaičiaus.

Statistiniai duomenys rodo, kad LAT išplėstinių kolegijų nutarčių skaičiui tiesiogiai turi įtakos registruojamų nusikalstamų veikų ir teismuose išnagrinėjamų baudžiamųjų bylų skaičius. Antai, daugiausia LAT išplėstinių kolegijų nutarčių yra priimta dėl nusikalstamų veikų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, o tai iš esmės atspindi bendrąją Lietuvos nusikalstamumo struktūrą, kurioje šios grupės nusikalstamos veikos užima pirmą vietą tarp visų užregistruotų nusikalstamų veikų rūšių. Remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos oficialiai pateikiamais statistiniais duomenimis apie nusikalstamumą ir ikiteisminius tyrimus Lietuvoje, nusikalstamų veikų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams dalis 2015–2019 m. sudarė 133 493 (apie 44 proc.) nusikalstamas veikas iš 305 204 visų registruotų nusikalstamų veikų. Minėtu laikotarpiu buvo ištirtos 21 147 (apie 28 proc.) nusikalstamos veikos nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams iš visų 75 825 ištirtų nusikalstamų veikų²¹⁹. Neabejotina, kad esant dideliame registruotų rūšinių nusikalstamų veikų ir baudžiamųjų bylų skaičiui, natūraliai kyla vis naujos arba sudėtingesnės faktinės situacijos, reikalaujančios naujo teisės normos interpretavimo arba esamos traktuotės pakeitimo. O atskleisti veiksnius, nulėmusius vieno ar kito LAT Senato nutarimo arba LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos parengimą ir priėmimą, yra kur kas sudėtingiau. Galima sutikti su požiūriu, kad kuo daugiau žemesniųjų teismų praktikos, tuo lengviau atrinkti „gerosios praktikos“ pavyzdžių ir suformuluoti rekomendacijas LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgoje. Kita vertus, LAT parengtų kai kurių apžvalgų kryptingumas rodo, kad Teismas siekia aktyviai reaguoti į itin probleminius reiškinius arba visuomenėje didelį rezonansą sukėlusius įvykius ir iš anksto rengti jų sprendimui skirtas rekomendacijas žemesniesiems teismams. Šios tyrimo dalies autoriaus nuomone, tokių apžvalgų grupei galima priskirti, pavyzdžiui, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. Teismų

²¹⁹ Remtasi Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis: <https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1>

praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (BK 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalgą, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 29 d. Teismų praktikos nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų baudžiamosiose bylose (BK 99, 100 ir 102 straipsniai) apžvalgą, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalgą ir kt.

LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalgą ir pakankamai didelį LAT išplėstinių nutarčių skaičių iš dalies lėmė ir dažni 2000 m. BK Specialiosios dalies XXXIII skyriaus pakeitimai ir papildymai (pavyzdžiui, BK 227 str. buvo keistas ir papildytas 6 kartus, BK 230 str. – 5 kartus, BK 225 ir 226 str. – po 4 kartus ir pan.), kuriais remiantis, *inter alia*, reikia interpretuoti pasikeitusį teisės normos turinį.

Dar vienas veiksnys, turintis įtakos LAT Senato nutarimų ar LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų, taip pat LAT išplėstinių kolegijų nutarčių poreikiui, yra tai, kad tam tikros turtinio, ekonominio, finansinio ir korupcinio pobūdžio veikos nėra išskirtinai baudžiamosios atsakomybės dalykas, o gali būti priskiriamos ir kitoms, švelnesnėms teisinės atsakomybės rūšims – administracinei, mokesčių, tarnybinei, civilinei ir kt. Sprendžiant, ar padaryta veika užtraukia baudžiamąją, ar kitą – švelnesnę teisinę atsakomybę, reikia pasitelkti vertinamuosius kriterijus, apibūdinančius kilusių padarinių mastą²²⁰, o neretai ir veikos pavojingumą²²¹. Be to, LAT išplėstinių kolegijų nutartyse ryškiai dominuojančią sukčiavimo (BK 182 str.) tematiką iš esmės lemia skirtingų teisinės atsakomybių rūšių atribojimo problema. Beveik kiekvienoje sukčiavimo byloje susiduriama su itin opiu baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo klausimu, o gynyba paprastai yra grindžiama argumentu, kad byloje inkriminuotos aplinkybės yra civilinių teisinių santykių dalis. Baudžiamajai atsakomybei už sukčiavimą ir civiliniams teisiniams santykiams atriboti LAT yra pateikęs ne vieną išaiškinimą, identifikuodamas tam tikrus, paprastai vertinamuosius kriterijus. Antai, LAT yra išaiškinęs, kad „esminis sukčiavimo, kaip nusikalstamos veikos, požymis, skiriantis jį nuo civilinio delikto ir darantis turto užvaldymą ar teisės į jį įgijimą neteisėtą baudžiamąja teisine prasme, yra apgaulės naudojimas prieš turto savininkus, teisėtus valdytojus ar asmenis, kurių žinioje

²²⁰ Pavyzdžiui, *didelė žala* piktnaudžiavimo ar tarnybos pareigų neatlikimo sudėtyse. LAT ne vienoje nutartyje yra išaiškinęs: „Būtent didelės žalos požymis yra pagrindinis nusikaltimų valstybės tarnybai bei tarnybinių (drausminių) pažeidimų atribojimo kriterijus“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-84-489/2018).

²²¹ Pavyzdžiui, teismų praktikoje dėl neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla LAT ne kartą išaiškino: „Nors įstatyme versliškumo samprata nėra aiškiai apibrėžta, tačiau kasacinės instancijos teismo nutartyse, aiškinant versliškumo požymio turinį, nurodyta, kad jį galėtų rodyti parengiamųjų darbų neteisėtai veiklai organizuoti ir vykdyti atlikimas, šios veiklos valdymas ir kitokie veiksmai, rodantys didesnę veikos pavojingumą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-102-222/2018).

yra turtas. <...> apgaulė įtraukiant asmenį į sandorį ir jau šio sandorio metu turint tyčią nevykdyti savo prievolės yra baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijus“ (pavyzdžiui, LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-82-699/2018). Be to, LAT yra pažymėjęs, kad „atskiriant sukčiavimą nuo civilinės teisės pažeidimo, kaip papildomas taip pat taikytinas kreditoriaus teisinės padėties pasunkinimo kriterijus. <...> Baudžiamajai atsakomybei kilti reikia tokios apgaulės, kuri esmingai apsunkintų pažeistos teisės atkūrimą civilinio proceso tvarka“ (pavyzdžiui, LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-152-895-2019). Sukčiavimui atskirti nuo civilinės teisės pažeidimo yra reikšmingas ir nukentėjusiojo atidaus ir rūpestingo elgesio kriterijus, susijęs su nukentėjusio asmens savybėmis ir veiksmais (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-152-895-2019). Vadovaujantis šiuo kriterijumi, naudojama apgaulė turi įveikti bent minimalų protingo nukentėjusiojo elgesio lygį (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-66-648/2018). Kaip papildomas taip pat taikytinas kreditoriaus teisinės padėties pasunkinimo kriterijus (kai dėl skolininko veiksmų kreditoriaus galimybės atkurti pažeistas teises civilinėmis teisinėmis priemonėmis tampa esmingai pasunkintos) (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-66-648/2018). Be to, LAT išaiškino, kad „vien turtinės prievolės nevykdymas ar kitokių civilinės sutarties sąlygų pažeidimas pats savaime dar nesuponuoja baudžiamosios atsakomybės dėl sukčiavimo, jei vienai sutarties šalių nepadaroma žala arba nėra kliūčių padarytą žalą atlyginti civilinės teisės priemonėmis“ (LAT kasacinė nutartis Nr. K-7-62-511/2018). LAT taip pat ne kartą yra konstatavęs, kad byloje, kuriose kyla baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo problema, nenustačius šių kriterijų, prioritetas turi būti teikiamas civilinėms teisių atkūrimo priemonėms (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-66-648/2018).

Būtina paminėti dar vieną galimą prielaidą, kad LAT išplėstinių kolegijų nutarčių dėl turtinio, ekonominio, finansinio ar korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų (ypač sukčiavimo nusikaltimo) gausą iš dalies lemia ir specifinis teisiųjų asmenų ratas. Tokie teisiameji dažnai disponuoja didelėmis (dažnai nelegaliomis) pajamomis, kurios leidžia padengti aukščiausiosios kvalifikacijos gynėjų (advokatų) teisinio atstovavimo, įskaitant ir skundus kasacinės instancijos teismui, paslaugas.

Apibendrinant šią tyrimo dalį, galima teigti, kad 1995–2020 m. priimti 24 LAT Senato nutarimai ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais (nors jų teisinė reikšmė po 2006 m. pasikeitė) yra ir toliau išliks reikšmingi ir netiesiogiai, kaip gerosios praktikos pavyzdys, darys įtaką žemesniųjų teismų praktikai. LAT Senato nutarimuose ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgose baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais daugiausia dėmesio skiriama nusikalstamoms veikoms nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, nusikalstamoms veikoms valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, nusikalstamoms veikoms finansų sistemai ir nusikalstamoms veikoms, susijusioms su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus

apžvalgų baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais priėmimą ir kryptingumą iš dalies lemia ir LAT siekis pateikti išankstines rekomendacijas žemesniesiems teismams dėl itin probleminių ar rezonansinių problemų sprendimo.

Baudžiamosios teisės specialiosios dalies taikymo praktika ryškiau formuojama LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartimis, jų 2003–2020 m. priimta 116 (iš visų 138 nutarčių). LAT išplėstinių kolegijų nutartyse išaiškinti tik 63 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsniai (iš visų 275 straipsnių). LAT išplėstinių kolegijų nutartyse aiškinami 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsniai rodo tendenciją, kad dažniausiai buvo formuojama ir keičiama turtinio (48 nutartyse aiškintos 8 straipsnių nuostatos), korupcinio (27 nutartyse aiškintos 5 straipsnių nuostatos) ir finansinio (19 nutarčių aiškintos 8 straipsnių nuostatos) pobūdžio nusikalstamų veikų žemesniųjų teismų praktika. Konkrečių BK Specialiosios dalies straipsnių požiūriu kiekybiškai dažniausiai LAT išplėstinių kolegijų nutartyse aiškintos BK 182 straipsnio „Sukčiavimas“ (24 nutartys), BK 228 straipsnio „Piktnaudžiavimas“ ir BK 300 straipsnio „Dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu“ (po 15 nutarčių) nuostatos.

3 dalis. Lietuvos mokslinės produkcijos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais tyrimas

Baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutų efektyvumą (ar neefektyvumą) rodo ne vien 2000 m. BK Specialiosios dalies pakeitimai ir papildymai ar tarptautinių ir nacionalinių teismų praktika. Tiek pat svarbi yra ir su šia tematika susijusi mokslinė produkcija. Mokslo produkcijos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais analizė leidžia įžvelgti 2000 m. BK Specialiosios dalies teorines ir praktines problemas, į kurias neretai neatkreipia dėmesio arba nepastebi įstatymų leidėjas ir teismai. Be to, mokslo produkcijos analizė leidžia numatyti artimiausius galimus 2000 m. BK Specialiosios dalies pakeitimus ir papildymus ir (ar) teismų praktikos kaitą. Mokslo produkcijos, skirtos Lietuvos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimams, tyrimas buvo orientuotas išimtinai į mokslines publikacijas, atitinkančias šiuos kriterijus: 1) paskelbtos lietuvių autorių; 2) tyrimo dalykas visiškai ar iš dalies atitinka baudžiamosios teisės specialiosios dalies tematiką²²²; 3) skirtos 2000 m. BK analizei nuo 2003 m. iki 2021 m.

²²² Pabrėžtina, kad mokslinės publikacijos priskyrimą pagal tyrimo dalyką, kad ji visiškai ar iš dalies atitinka baudžiamosios teisės specialiosios dalies tematiką, atliko šio mokslo tyrimo vykdytojai, todėl neabejotina, kad kai kurios publikacijos galėjo būti neįtrauktos į šį sąrašą arba nepriskirtos šios kategorijos publikacijoms.

sausio 1 dienos. Tyrimas apėmė monografijas, mokslo studijas, mokslinius tyrimus, daktaro disertacijas ir mokslinius straipsnius²²³.

7 lentelės duomenys leidžia iš viso suskaičiuoti 263 mokslinės produkcijos vienetus, atitinkančius minėtus kriterijus: 222 mokslinius straipsnius, 25 socialinių mokslų (teisės krypties) daktaro disertacijas ir 16 monografijų, mokslo studijų ir mokslinių tyrimų. Pažymėtina, kad tyrimo, skirto mokslinės produkcijos 2000 m. BK Bendrosios dalies klausimais analizei, rezultatai praktiškai identiški, nes buvo apginta 20 daktaro disertacijų ir išleista 16 monografijų, mokslo studijų ir mokslinių tyrimų, skirtų įvairiems 2000 m. BK Bendrosios dalies aspektams²²⁴. Tuo tarpu mokslinių straipsnių, skirtų 2000 m. BK Bendrosios dalies klausimais analizei, buvo per trumpesnę laiką publikuota gerokai daugiau. Toks palyginimas leidžia daryti vienintelę išvadą, kad mokslininkai skiria kur kas mažiau dėmesio 2000 m. BK Specialiosios dalies (kuri yra gerokai didesnė nei Bendroji dalis), nei Bendrosios dalies klausimų analizei.

Vertinant mokslines publikacijas pagal rūšis matyti, kad išskirtinai dominuoja moksliniai straipsniai, jie sudaro apie 86 proc. visos mokslinės produkcijos. Šie rezultatai praktiškai sutampa su jau minėto tyrimo, skirto mokslinės produkcijos 2000 m. BK Bendrosios dalies klausimais analizei, rezultatais, kurie parodė, kad ir ten moksliniai straipsniai sudarė 85 proc. visos mokslinės produkcijos²²⁵.

Mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės specialiosios dalies tematika nors kartą publikavo 136 mokslininkai. Daugiausia publikacijų – mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės specialiosios dalies tematika, galiojant 2000 m. BK, yra paskelbę šie aštuoni mokslininkai²²⁶: O. Fedosiukas, A. Gutauskas, A. Vosyliūtė ir R. Aliukonienė (po 13), A. Abramavičius ir A. Milinis (po 10), E. Gruodytė ir J. Žilinskas (po 9). Tiesa, dauguma šių mokslininkų savo moksliniuose straipsniuose nagrinėja vieną arba dvi tematikas ir tik profesorių O. Fedosiuko, A. Gutausko, A. Abramavičiaus ir E. Gruodytės moksliniuose straipsniuose nagrinėjamas gerokai didesnis baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimų ratas, apimantis keturias-šešias tematikas. Be to, dar dvylika mokslininkų (K. Grinevičiūtė, J. Pečkaitis, R. Marcinauskaitė, I. Daukšaitė, L. Pakštaitis, D. Šttilis,

²²³ Į šį tyrimą nebuvo įtraukiamos publikacijos, kurios tiesiogiai skirtos studijoms, – tai vadovėliai, mokymo ir kitos metodinės priemonės. Šiai publikacijų grupei Lietuvos Respublikos teisės aktai priskiria ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies komentarus, pavyzdžiui: *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies komentaras. I knyga (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009; *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies komentaras. II knyga (213–330 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2010.

²²⁴ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 98.

²²⁵ Ten pat, p. 97–98.

²²⁶ Šie mokslininkai kartu yra paskelbę 90 mokslinių straipsnių (kurie sudaro 40,5 proc. visų publikuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais).

R. Drakšas, D. Pranka, S. Zaksaitė ir kt.) yra publikavę nuo 3 iki 7 mokslinių straipsnių. Pabrėžtina, kad šie dvidešimt mokslininkų bendrai yra publikavę net 142 mokslinius straipsnius (arba 64,4 proc. visų mokslinių straipsnių). Visi kiti 116 mokslininkų yra publikavę tik po vieną du mokslinius straipsnius. Be to, vertinant Lietuvos mokslininkų, besispecializuojančių baudžiamosios teisės specialiojoje dalyje, žmogiškųjų išteklių potencialą būtina atkreipti dėmesį į tai, kad tik mokslo (ir pedagogine) veikla užsiima apie 50 proc. mokslinius straipsnius publikavusių autorių. O kiti autoriai greta mokslo (ir pedagoginės) veiklos dar dirba ir praktinį teisinį darbą (apie 15 proc. iš jų yra teisėjai ir teismų darbuotojai, apie 20 proc. – advokatai, apie 10 proc. – prokurorai, ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir valstybės tarnautojai). Apie 20 proc. mokslinius straipsnius publikavusių autorių šiuo metu nėra aktyvūs mokslinėje veikloje, nes nėra publikavę nė vieno mokslinio straipsnio per pastaruosius penkerius metus.

Absolūti dauguma, net 179 moksliniai straipsniai parašyti individualiai vieno autoriaus, 36 – dviejų autorių, 5 – trijų autorių ir 6 – keturių autorių. Be to, beveik visi moksliniai straipsniai parašyti lietuvių kalba ir tik 7 – anglų kalba.

2003–2020 metais išleista 12 monografijų, dvi mokslo studijos ir du moksliniai tyrimai. Pabrėžtina, kad penkių monografijų²²⁷ pagrindą sudarė prieš tai apgintos daktaro disertacijos. Daugiausia – trys monografijos buvo publikuotos 2011 metais. Tuo tarpu 2006, 2008, 2009, 2012–2016 ir 2020 metais nebuvo publikuota nė vienos monografijos, mokslo studijos ar mokslinio tyrimo. Trys šios kategorijos publikacijos buvo skirtos įvairių korupcijos²²⁸ klausimų analizei, o dar dvi publikacijos – baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą narkotikų apyvartą²²⁹ aspektų analizei. Pažymėtina, kad devynias monografijas parašė vienas autorius, o kitas – kelių autorių kolektyvas. Be to, šiuo laikotarpiu buvo apgintos 25 daktaro disertacijos, kurių tema visiškai ar iš dalies atitinka baudžiamosios teisės specialiosios dalies tematiką. Daugiausia – trys daktaro disertaci-

²²⁷ ŽILINSKAS, J. *Nusikaltimai žmoniškumui ir genocidas tarptautinėje teisėje bei Lietuvos Respublikos teisėje*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003; GRUODYTĖ, E. *Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004; BUKELIENĖ, D. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą*. Vilnius: Eugrimas, 2007; MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Vilnius: VŠĮ Registrų centras, 2011; MARCINAUSKAITĖ, R. *Nusikalstamos veikos elektroninėje erdvėje: elektroninių duomenų ir informacinių sistemų konfidencialumo apsauga baudžiamajoje teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2019.

²²⁸ GUTAUSKAS, A.; LAUCIUS, J. *Korupcija Lietuvoje: ikiteisminio ir teismo nagrinėjimo praktika*. Teisės institutas. Vilnius, 2007; AMBRAZEVIČIŪTĖ, K.; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E.; RAGAUSKAS, P. *Atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje teisinis reguliavimas*. Mokslinis tyrimas, Teisės institutas. Vilnius, 2018; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E. *Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencija*. Mokslo studija. Vilnius: Teisės institutas, 2018.

²²⁹ GRUODYTĖ, E. *Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004; LANKAUSKAS, M. *Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje bei Lietuvoje*. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017.

jos buvo apgintos 2005 ir 2007 metais, po dvi – 2006, 2009, 2011–2013 ir 2018 metais. Tuo tarpu 2010, 2017 ir 2020 metais nebuvo apginta nė vienos daktaro disertacijos. Trys daktaro disertacijos buvo skirtos korupcijos²³⁰ ir dvi daktaro disertacijos – terorizmo²³¹ įvairių klausimų analizei.

7 lentelė. Publikacijų rūšių skaičiai pagal publikavimo metus

Metai	Disertacijų skaičius	Monografijų skaičius	Straipsnių skaičius	Iš viso
2003	1	2	15	18
2004	1	2	11	14
2005	3	1	11	15
2006	2		13	15
2007	3	2	13	18
2008	1		12	13
2009	2		12	14
2010	–	1	10	11
2011	2	3	21	26
2012	2	–	14	16
2013	2		21	23
2014	1		12	13
2015	1		11	12
2016	1		21	22
2017	–	2	5	7
2018	2	2	7	11
2019	1	1	10	12
2020	–	–	3	3
Iš viso	25	16	222	263

²³⁰ PAKŠTAITIS, L. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2004; ČAIKOVSKIJ, A. *Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2007; GAVELYTĖ, I. *Kyšininkavimo prevencija ir kontrolė*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilniaus universitetas. Vilnius, 2007.

²³¹ PAUKŠTĖ, A. *Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006; VASILIAUSKIENĖ, V. *Kova su terorizmu tarptautinės humanitarinės teisės kontekste*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014.

Lyginant tam tikrų metų mokslo produktyvumą gauti duomenys rodo, kad daugiausia mokslo darbų, skirtų baudžiamosios teisės specialiosios dalies tematikai, buvo išleista 2011 metais – 26, 2013 metais – 23 ir 2016 metais – 22. Mažiausiai mokslo publikacijų buvo išleista per paskutiniuosius ketverius metus: 2017 metais – 7, 2018 metais – 11, 2019 metais – 12 ir 2020 metais – 3. Toks ženklus mokslinių straipsnių, publikuotų Lietuvoje, skaičiaus sumažėjimas iš dalies gali būti paaiškinamas ir Lietuvos universitetų nustatytais naujais reikalavimais, kurie keliami socialinių mokslų srities (teisės krypties) mokslininkams ir labiau orientuoti į mokslinių straipsnių tarptautiškumą (t. y. paprastai parašytus anglų kalba ir publikuotus užsienio arba tarptautiniuose leidiniuose²³²). Mokslo produktyvumui 2020 metais neabejotina turėjo įtakos pasaulinė koronaviruso pandemija COVID-19.

Atskirų mokslo institucijų indėlis į mokslo produkcijos, skirtos baudžiamosios teisės specialiosios dalies tematikai, rezultatus yra toks: 16 (arba 66,7 proc.) disertacijų apginta Vilniaus universiteto Teisės fakultete, likusios disertacijos apgintos Mykolo Romerio universitete. Monografijų, mokslo studijų ir mokslinių tyrimų daugiausia – šešis – publikavo Teisės institutas, o Vilniaus universiteto Teisės fakultetas ir Mykolo Romerio universitetas – po keturias. Tuo tarpu apie 40 proc. visų mokslinių straipsnių publikavo Mykolo Romerio universiteto mokslininkai; apie 35 proc. – Vilniaus universiteto Teisės fakulteto mokslininkai; apie 8 proc. – Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkai ir apie 6 proc. – Teisės instituto mokslininkai; apie 11 proc. – teisėjai, prokurorai, advokatai, teismų darbuotojai ir kt.

Reikia pažymėti, kad absoliuti dauguma mokslinių straipsnių (180, arba 81 proc.) buvo publikuota 5 pagrindiniuose mokslo darbuose (žurnaluose), kuriuose publikuojami teisės tyrimų rezultatai: „Jurisprudencijoje“ (Mykolo Romerio universitetas) – 81, arba 36 proc., „Teisėje“ (Vilniaus universiteto Teisės fakultetas) – 58, arba 26 proc., „Teisės apžvalgoje“ (Vytauto Didžiojo universitetas) – 17, arba 7,5 proc., „Teisės problemose“ (Teisės institutas) – 14, arba 6 proc., „Socialinių mokslų studijose“ (Mykolo Romerio universitetas) – 10, arba 4,5 proc. Be to, dar 26 moksliniai straipsniai (arba 11,5 proc.) buvo publikuoti vienkartinuose recenzuojamuose mokslinių straipsnių, skirtų teisės arba vien tik baudžiamosios justicijos problematikai, rinkiniuose. Reikia pabrėžti, kad per pastaruosius dešimt metų recenzuotų mokslinių straipsnių rinkiniai tapo gana

²³² Antai, ir pagal šį LMT finansuojamą mokslo projektą „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiskumo iššūkiai“ reikalaujama, kad kaip tyrimo moksliniai rezultatai – bent du straipsniai būtų paskelbti užsienio arba tarptautiniuose leidiniuose (žr.: VOSYLIŪTĖ, A.; ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Development of Property Protection in Criminal Law during Lithuania's Independence. In Gintaras Švedas, Donatas Murauskas (editors) *Legal Developments During 30 Years of Lithuanian Independence. Overview of Legal Accomplishments and Challenges in Lithuania*. Springer, 2020, p. 43–59; VOSYLIŪTĖ, A.; ABRAMAVIČIUS, A. Doubtful Aspects of the Application of the Features Aggravating Theft in Lithuania Case Law. *Stat a Pravo*, 2020, No. 2–3, p. 130–152.

populiariu ir reikšmingu teisės²³³ (ir baudžiamosios teisės) mokslo rezultatų skelbimo būdu. Antai, per 2010–2020 metus buvo išleista net penki recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų išimtinai baudžiamajai justicijai, rinkiniai²³⁴.

Mokslo produkcijai pagal turinio kriterijų išanalizuoti visos mokslinės publikacijos buvo sugrupuotos į 32 skyrius, atitinkančius 2000 m. BK Specialiosios dalies struktūrą. Atkreiptinas dėmesys, kad tam tikra dalis daktaro disertacijų²³⁵, monografijų²³⁶, taip pat mokslinių straipsnių²³⁷ (atsižvelgus ne tik į jų pavadinimą, bet ir atliktą turinio analizę) yra susiję su keliais 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriais, todėl jie pagal tyrimo dalyką buvo priskirti keliems skirtingiems skyriams. Atsižvelgiant į tai, 8 lentelėje pateikti skaičiai yra didesni nei bendras daktaro disertacijų, monografijų ir mokslinių straipsnių skaičius²³⁸.

Pabrėžtina, kad mokslininkų susidomėjimas 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriais yra itin netolygus ir gali būti klasifikuojamas į keturias grupes: į pirmą grupę patektų 5 (arba 15,5 proc. visų kodekso Specialiosios dalies skyrių) skyriai (XVII skyrius „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ (32 publikacijos), XXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ (39 publikacijos), XXXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ ir XXXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ (po 20 publikacijų), taip pat XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ (26 publikacijos), kurių bendras publikacijų skaičius – 137 sudaro net 47 proc. visos mokslinės produkcijos.

²³³ Pavyzdžiui, *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius, 2012; *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilnius, 2014; *Lietuva Europos Taryboje: dvidešimt narystės metų*. Vilnius, 2014; *Teisės viršenybės link: recenzuotų mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius: BMK leidykla, Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2019 ir kt.

²³⁴ *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011; *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014; *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius, 2015; *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius, 2016; *Ketvirtis amžiaus tiriant ir reformuojant Lietuvos teisinę sistemą: recenzuotų straipsnių rinkinys Lietuvos teisės instituto 25 metų sukakčiai*. Vilnius: VĮ Akademinė leidyba, 2016.

²³⁵ Pavyzdžiui, D. Prankos daktaro disertacijoje nagrinėjami klausimai susiję su 2000 m. BK XXVIII ir XLII skyriais (žr.: PRANKA, D. Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012).

²³⁶ Pavyzdžiui, monografijoje „Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje“ nagrinėjami klausimai susiję su 2000 m. BK XX, XXXII, XXXIII, XXXV, XXXVII ir XXXVIII skyriais (žr.: ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G.; MICKEVIČIUS, D. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005).

²³⁷ Pavyzdžiui, O. Fedosiuko straipsnyje „Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo“ nagrinėjami klausimai susiję su 2000 m. BK XXVIII ir XXXIII skyriais (žr.: FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 1215–1233) ir kt.

²³⁸ Pabrėžtina, kad atskirų daktaro disertacijų, monografijų ir mokslinių straipsnių grupavimas pagal konkrečius 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrius išreiškia tam tikrą subjektyvią autorių nuomonę ir nepretenuoja į matematinį tikslumą. Kita vertus, šie duomenys leidžia gana tiksliai identifikuoti pagrindines mokslinės produkcijos kryptingumo tendencijas.

8 lentelė. Publikacijų rūšių pagal 2000 m. BK Specialiosios dalies struktūrą skaičius

BK skyrius	BK skyriaus straipsnių skaičius	Disertacijų skaičius	Monografijų skaičius	Straipsnių skaičius	Iš viso publikacijų (2003–2020)
15	19	–	1	12	13
16	16	–	–	–	-
17	6	2	1	29	32
18	7	2	–	17	19
19	4	1		5	6
20	5	–	1	11	12
21	7	-	1	5	6
22	2	–	–	2	2
23	9	2		14	16
24	4	–	–	2	2
25	5	–	–	2	2
26	5	–	–	–	-
27	2	–	–	-	-
28	15	5	2	32	39
29	5	1		6	7
30	5	1	2	13	16
31	16	2	2	16	20
32	13	1	1	18	20
33	7	3	4	19	26
34	18	-	–	–	-
35	13	2	1	4	7
36	9	–	–	1	1
37	12	1	3	10	14
38	16	–	1	1	2
39	6	1	1	5	7
40	3	–	–	2	2
41	5	–	–	1	1
42	10	2		4	6
43	9	–	–	4	4
44	5	-	–	7	7
45	3	–	–	–	–
46	17	–	–	-	-
Iš viso	279	26	21	242	289

Į antrą grupę patektų 6 skyriai (XVI skyrius „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“, XXVI skyrius „Nusikaltimai asmens rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento ir savivaldybių tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai“, XXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“, XXXIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“, XLV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“ ir XLVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai“), kurių nuostatų analizei nėra skirta nė vienos mokslinės publikacijos. Šiai grupei priskyrus du skyrius, kurių nuostatų analizei yra skirta tik po vieną mokslinę publikaciją (XXXVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“ ir XLI skyrius „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“) ir 5 skyrius, kurių nuostatų analizei yra skirta tik po dvi mokslines publikacijas (XXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“, XXIV skyrius „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“, XXV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“, XXXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ ir XL skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“) galima teigti, kad net 13 (arba 41 proc. visų kodekso Specialiosios dalies skyrių)²³⁹ 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių mokslininkų yra likę nepastebėti.

Trečiai grupei priskirtini 8 (arba 25 proc. visų kodekso Specialiosios dalies skyrių) skyriai, kurių publikacijų skaičius yra mažiau nei vidutinis ir svyruoja nuo 3 iki 10 (XIX skyrius „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai“ ir XLII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“ (po 6 publikacijas), XXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“, XXIX skyrius „Nusikaltimai pramoninei ir intelektinei nuosavybei“, XXXV skyrius „Nusikaltimai visuomenės saugumui“, XXXIX skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“ ir XLIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“ (po 7 publikacijas), taip pat XLIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“ (4 publikacijos).

Ketvirtai grupei priskirtini 6 (arba 19 proc. visų kodekso Specialiosios dalies skyrių) skyriai, kurių publikacijų skaičius yra didesnis nei vidutinis ir svyruoja nuo 11

²³⁹ Šiuose 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriuose yra 104 straipsniai (jie sudaro 37 proc. visų kodekso Specialiosios dalies straipsnių).

iki 19 (XV skyrius „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ (13 publikacijų), XVIII skyrius „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ (19 publikacijų), XX skyrius „Nusikaltimai žmogaus laisvei“ (12 publikacijų), XXX skyrius „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ ir XXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ (po 16 publikacijų) ir XXXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“ (14 publikacijų).

Pažymėtina, kad 9 skyrių (XVII skyrius „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“, XXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“, XXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turтинėms teisėms ir turтинiams interesams“, XXX skyrius „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“, XXXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, XXXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“, XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“, XXXV skyrius „Nusikaltimai visuomenės saugumui“, XXXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“) nuostatos yra analizuojamos visų rūšių publikacijose – daktaro disertacijose, monografijose ir moksliniuose straipsniuose. Aštuonių skyrių (XXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“, XXIV skyrius „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“, XXV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“, XXXVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“, XL skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“, XLI skyrius „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“, XLIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“, XLIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“) nuostatos buvo analizuojamos tik moksliniuose straipsniuose. Tuo tarpu 9 skyrių buvo analizuojamos dviejų rūšių publikacijose: iš jų 4 skyriuose (XV skyrius „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“, XX skyrius „Nusikaltimai žmogaus laisvei“, XXXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ ir XXXIX skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“) – monografijose ir moksliniuose straipsniuose ir 5 skyriuose (XVIII skyrius „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“, XIX skyrius „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai“, XXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“, XXIX skyrius „Nusikaltimai pramoninei ir intelektinei nuosavybei“ ir XLII skyrius „Nu-

sikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“) – disertacijose ir moksliniuose straipsniuose.

Remiantis 8 lentelės duomenimis, daugiausia mokslinių publikacijų – net 39 yra skirtos įvairių 2000 m. BK XXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ nuostatų analizei. Be to, šio skyriaus nuostatų analizei skirta daugiausia – 5 daktaro disertacijos²⁴⁰ ir 32 moksliniai straipsniai. 32 publikacijos (iš kurių dvi daktaro disertacijos ir viena monografija) yra skirtos įvairių XVII skyriaus „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ ir 26 publikacijos (iš kurių 3 daktaro disertacijos ir 4 monografijos) – XXXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ nuostatų analizei. Tačiau vertinant atskiro skyriaus straipsnių ir publikacijų skaičiaus santykį, 2000 m. BK XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ yra populiariausias mokslininkų tyrimų objektas, nes šio skyriaus vienam straipsniui teko 5,6 publikacijos. Antras pagal populiarumą buvo XVII skyrius „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“, jo vienam straipsniui teko 5,3 publikacijos, o XXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ liko tik trečiojoje vietoje, nes jo vienam straipsniui teko tik 2,6 publikacijos.

Pagal mokslinio straipsnio turinį populiariausias mokslininkų tyrimo objektas buvo įvairūs nužudymų sudėčių aspektai, jie nagrinėti net 19 straipsnių. Šia tematika mokslinius straipsnius yra publikavę penkiolika mokslininkų, pavyzdžiu, A. Milinis²⁴¹, A. Abramavičius²⁴², V. Piesliakas²⁴³, E. Gruodytė²⁴⁴, R. Aliukonienė²⁴⁵,

²⁴⁰ BUKELIENĖ, D. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto išvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005; VO-SYLIŪTĖ, A. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009; PRANKA, D. *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012; ZAKSAITĖ, S. *Sukčiavimo sporto srityje paplitimas ir prevencijos problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012; ŽUKOVAITĖ, I. *Plėšimo sudėties probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.

²⁴¹ MILINIS, A. Nužudymų kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu. *Teisė*, 2003, t. 48; MILINIS, A. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2006, t. 59 ir kt.

²⁴² ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILINIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3).

²⁴³ PIESLIAKAS, V. Kaltės turinio nustatymo problemos byloje dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, Nr. 4(4).

²⁴⁴ GRUODYTĖ, E; PALIONIENĖ, N. Riboto pakaltinamumo ir naujagimio nužudymo santykio problematika. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23 (2).

²⁴⁵ ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrukdyimo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, t. 59.

T. Girdenis²⁴⁶ ir kt. Sunkaus sveikatos sutrikdymo nusikaltimo sudėties aspektai buvo nagrinėjami 12 straipsnių²⁴⁷. Po 10 straipsnių yra skirta įvairių vagystės²⁴⁸ ir kyšininkavimo²⁴⁹ nusikalstamų veikų sudėčių aspektų analizei. Atskirai būtina paminėti ir mokslininkų dėmesį vienai iš daugiausia klausimų keliančių nusikaltimo – neteisėto praturtėjimo sudėčiai (2000 m. BK 189¹ straipsnis). Nors šia nusikaltimo sudėtimi Baudžiamasis kodeksas buvo papildytas ir įsigaliojo tik 2010 m. gruodžio 11 d., tačiau įvairių jo probleminių aspektų analizei jau publikuoti net 9 moksliniai straipsniai, kuriuos parašė skirtingi mokslininkai – O. Fedosiukas, L. Pakštaitis, M. Šalčius, S. Bikelis, J. Namavičius, R. Drakšas, M. Bliuvas, G. Vanagienė ir S. Makūnaitė²⁵⁰.

²⁴⁶ GIRDENIS, T. Nužudymo vienu ar keliais smūgiais kvalifikavimo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.

²⁴⁷ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011; ALIUKONIENĖ, R. Nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius, 2012; ALIUKONIENĖ R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius, 2014; ALIUKONIENĖ, R.; MACHOVENKO, J. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida. *Teisė*, 2013, t. 88; RIAUBAITĖ, E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113) ir kt.

²⁴⁸ VOSYLIŪTĖ, A. Vagystės baigtinumo nustatymo problemos Lietuvos Respublikos teisminėje praktikoje. *Teisė*, 2007, t. 64; VOSYLIŪTĖ, A. Įsibrovimo į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją kaip vagystę kvalifikuojančio požymio samprata teisės moksle ir teisminėje praktikoje. *Teisė*, 2008, t. 66; VOSYLIŪTĖ A. Vagystę kvalifikuojančio požymio – didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės, samprata teisės moksle ir teismų praktikoje. *Teisė*, 2010, t. 75; VOSYLIŪTĖ, A. Automobilio pagrobimo samprata ir kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje. Iš *Lietuvos Respublikos Baudžiamajam kodeksui 10 metų*. Vilnius, 2011; VOSYLIŪTĖ, A. Kišenvagystės samprata teisės moksle ir teismų praktikoje bei kai kurie kvalifikavimo ypatumai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2012 ir kt.

²⁴⁹ PAKŠTAITIS, L. Kyšininkavimo baudžiamumas baudžiamosios politikos kontekste. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45(37); LIPNICKAS, E. Kai kurie probleminiai kyšininkavimo išaiškinimo ir tyrimo teisinio reguliavimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 67(59); GRUODYTĖ, E. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija*, 2006, t. 85(7); ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą prekybą poveikiu ir papirkimą: teisėkūros problemos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius, 2015 ir kt.

²⁵⁰ Pavyzdžiui, PAKŠTAITIS, L. Neteisėtas praturtėjimas kaip nusikalstama veika: ištakos, kriminalizavimo problema, taikymas, perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1); FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtą pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3); ŠALČIUS, M. Neteisėtas praturtėjimas: lūkesčiai ir realijos. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2013; MAKŪNAITĖ, S. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo dalykas. *Teisė*, 2014, t. 90; BIKELIS, S. Baudžiamosios ir mokesčių teisės sankirta: atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą ir *non bis in idem* principas. *Teisės problemos*, 2015, Nr. 2(88); NAMAVIČIUS, J. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo konstitucinė problematika. *Teisė*, 2016, t. 101; DRAKŠAS, R. Atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą: reguliavimo tikslai ir kriminalizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2016, t. 23(2); BLIUVAS, M. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl neteisėto praturtėjimo – ko tikėtis? *Teisės apžvalga*, 2017, Nr. 2(16); VANAGIENĖ, G. LR BK 189(1) straipsnyje numatytos normos dėl neteisėto praturtėjimo atitiktis baudžiamosios teisės specialiesiems principams. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 1(17).

Didelio mokslininkų susidomėjimo sulaukiantys 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriai ar tam tikri straipsniai leidžia kelti prielaidą apie su jais siejamą rimtą teorinę ir (ar) praktinę problematiką. Kita vertus, šiam moksliniam tyrimui taip pat įdomūs ir tie 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriai, kurie kol kas mokslininkų yra likę nepastebėti. Šiuo požiūriu išskirtini 2000 m. BK Specialiosios dalies XVI, XXVI, XXVII, XXXIV, XLV ir XLVI skyriai, kuriuos sudaro 61 straipsnis ir kurių nuostatų analizei nėra skirta nė vienos mokslinės publikacijos. Be to, itin nedaug mokslinių publikacijų paskelbta ir apie 2000 m. BK XXXVI ir XLI skyrius, kuriuos sudaro 14 straipsnių ir kurių nuostatų analizei yra skirta tik po vieną mokslinę publikaciją, ir XXII, XXIV, XXV, XXXVIII ir XL skyriai, juos sudaro 30 straipsnių ir kurių nuostatų analizei yra skirta tik po dvi mokslines publikacijas. Taigi, galima konstatuoti, kad net 13 (arba 41 proc. visų kodekso Specialiosios dalies skyrių) 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių, kuriuos sudaro 105 straipsniai (arba 38 proc. visų kodekso Specialiosios dalies straipsnių) mokslininkų yra likę nepastebėti ir nenagrinėti. Kita vertus, tikrai negalima teigti, kad šių 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių klausimai yra aiškūs ir mokslinės su jais susijusios problematikos nėra. Pažymėtina ir tai, kad dėl visų šių 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių nuostatų labai negausi ir LAT išplėstinių kolegijų jurisprudencija (dėl trijų skyrių nėra priimta nė vienos nutarties; dėl trijų skyrių – po vieną nutartį; dėl keturių skyrių – po dvi nutartis; dėl vieno skyriaus – 3 nutartys ir tik dėl dviejų skyrių yra priimtos 7 ir 8 nutartys). Taigi, šiuo atveju viena iš pagrindinių tokios situacijos priežasčių (greičiausiai) yra itin negausi LAT jurisprudencija minėtais klausimais. Be to, Lietuvos mokslininkų, besispecializuojančių baudžiamosios teisės specialiojoje dalyje, žmogiškieji ištekliai nėra dideli, todėl neabejotina, kad gali būti keliami prielaidai, jog mokslininkų trūkumas taip pat yra dar viena iš priežasčių, kodėl tam tikrų 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių problematika nėra nagrinėjama moksle.

Apibendrinant šią tyrimo dalį, galima padaryti tokias kelias esmines išvadas. Pirmia, mokslo publikacijų, skirtų 2000 m. BK Specialiosios dalies klausimų analizei, per ilgesnį laiką buvo publikuota kur kas mažiau nei publikacijų, skirtų kodekso Bendrosios dalies (kuri yra beveik trys kartus mažesnė nei Specialioji dalis) klausimų analizei. Antra, daugiausia dėmesio mokslinėse publikacijose mokslininkai skyrė šiems penkiems 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriams: XVII skyriui „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ (32 publikacijos), XXVIII skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ (39 publikacijos), XXXI skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ ir XXXII skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ (po 20 publikacijų), taip pat XXXIII skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ (26 publikacijos). Tuo tarpu 2000 m. BK Specialiosios dalies XVI, XXVI, XXVII, XXXIV, XLV ir XLVI skyrių problematikai nėra skirta nė vienos mokslinės publikacijos.

4 dalis. Baudžiamosios teisėkūros, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos ir mokslinės produkcijos lyginamoji analizė

Savarankiškas baudžiamosios teisėkūros, LAT jurisprudencijos ir mokslinės produkcijos tendencijų įvertinimas leidžia atlikti teisėkūros baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos ir išplėstinės septynių teisėjų kolegijos priimtų nutarčių ir mokslinės produkcijos aktyvumo (rezultatų) lyginamąją analizę istoriniu aspektu (2003–2020 m. laikotarpiu) ir 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių kontekste.

9 lentelės duomenys rodo, kad kiekvienas iš trijų kintamųjų – baudžiamosios teisėkūros, LAT jurisprudencijos ir mokslinės produkcijos aktyvumo rezultatai 2003–2020 m. laikotarpiu viršijo jų vidurkį po septynis kartus: baudžiamoji teisėkūra – 2004, 2010, 2011, 2013, 2017 ir 2019 metais, LAT jurisprudencija – 2005, 2007, 2009, 2012, 2013, 2015 ir 2016 metais ir mokslinė produkcija – 2003, 2006, 2007, 2011–2013 ir 2016 metais. Tarpusavyje lyginant minėtų kintamųjų 2003–2020 m. duomenis pagal jų vidurkį galima išskirti tam tikras grupes, kurių:

- 1) ir teisėkūros, ir LAT jurisprudencijos, ir mokslo rezultatai buvo aukštesni už vidurkį. Tiesa, tokie rezultatai buvo tik 2013 metais;
- 2) dviejų iš paminėtų dėmenų rezultatai buvo aukštesni už vidurkį, o vieno – žemesni už vidurkį. Teisėkūros ir LAT jurisprudencijos rezultatai aukštesni už vidurkį buvo 2015 metais, teisėkūros ir mokslo rezultatai – 2011 metais; LAT jurisprudencijos ir mokslo rezultatai – 2007, 2012, 2013 ir 2016 metais;
- 3) vieno iš paminėtų dėmenų rezultatai buvo aukštesni už vidurkį, o dviejų – žemesni už vidurkį. Teisėkūros rezultatai aukštesni už vidurkį buvo 2004, 2010 ir 2019 metais, LAT jurisprudencijos rezultatai – 2005 ir 2009 metais ir mokslo rezultatai – 2003 ir 2006 metais;
- 4) visų dėmenų (teisėkūros, LAT jurisprudencijos ir mokslo) rezultatai buvo žemesni už vidurkį. Tokie rezultatai buvo 2008, 2010, 2018 ir 2020 metais.

Šių grupių rezultatai leidžia išskirti kelias tendencijas. Pirma, tiek atskiri, tiek ir bendri LAT jurisprudencijos ir mokslo rezultatai aukštesni už vidurkį paprastai būdavo kitais metais po metų, kuriais aukštesni už vidurkį buvo teisėkūros rezultatai, t. y. naujo įstatymo turinys turėjo būti atskleistas LAT jurisprudencijoje ir mokslinėse publikacijose. Antra, paskutinių ketverių metų (2017–2020 m.) laikotarpio beveik visų dėmenų rezultatai yra žemesni už vidurkį. Tokie teisėkūros rezultatai gali būti vertinami tik pozityviai, nes rodo, kad valstybės baudžiamoji politika tampa nuosaikesnė ir nuoseklesnė. Tuo tarpu tokie kitų dviejų dėmenų rezultatai (ir ypač mokslinių publikacijų skaičius

2017 ir 2020 metais) vertintini negatyviai, nes rodo ženkliai „sumenkusį“ mokslo interesą analizuoti baudžiamosios teisės specialiosios dalies problematiką.

9 lentelė. BK pataisų, LAT nutarčių ir publikacijų skaičiai pagal metus

Metai	BK pataisų skaičius	LAT nutarčių skaičius	Publikacijų skaičius
2003	1	-	18
2004	7	3	14
2005	1	12	15
2006	3	6	15
2007	1	11	18
2008	3	7	13
2009	4	9	14
2010	8	4	11
2011	7	7	26
2012	4	11	16
2013	6	13	23
2014	5	6	13
2015	11	15	12
2016	5	10	22
2017	6	8	7
2018	4	6	11
2019	8	4	12
2020	4	6	3
Iš viso	88	138	263
Vidurkis	5	8	14,6

Pagal 10 lentelės duomenis, kiekvienas iš trijų kintamųjų – baudžiamosios teisės, LAT jurisprudencijos ir mokslinės produkcijos aktyvumo rezultatai 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių kontekste viršijo jų vidurkį panašia apimtimi: baudžiamoji teisėkūra – devynių, LAT jurisprudencija – aštuonių ir mokslinė produkcija – vienuolikos kodekso skyrių.

10 lentelė. LAT išplėstinėse kolegijose analizuotų BK Specialiosios dalies straipsnių ir priimtų nutarčių skaičius pagal BK SD skyrius

BK skyrius	Keistų straipsnių skaičius (su naujais ir panaikintais)	LAT nutarčių skaičius / LAT Senato nutarimai, apžvalgos	Visų publikacijų skaičius
15	13	3 (1)	13
16	5	1	-
17	2	15 (3)	32
18	3	2	19
19	3	2	6
20	4	1	12
21	6	- (1)	6
22	1	7	2
23	3	3	16
24	3	2	2
25	4	1	2
26	4	-	-
27	2	- (1)	-
28	13	48 (6)	39
29	4	5	7
30	5	-	16
31	14	14 (4)	20
32	12	19 (2)	20
33	7	27 (2)	26
34	7	8	-
35	13	- (3)	7
36	6	2	1
37	9	13 (2)	14
38	13	2	2
39	3	3 (1)	7
40	2	3	2
41	2	2	1
42	4	5	6
43	6	16	4
44	5	-	7
45	-	1	-
46	4	-	-
Vidurkis	5,6	6,5	9

Tarpusavyje lyginant trijų kintamųjų – baudžiamosios teisėkūros, LAT jurisprudencijos ir mokslo – duomenis pagal jų vidurkį 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių kontekste galima išskirti tokias grupes, kurių:

- 1) ir teisėkūros, ir LAT jurisprudencijos, ir mokslo rezultatai buvo aukštesni už vidurkį. Tokie rezultatai buvo dėl penkių 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių – kodekso XXVIII, XXXI, XXXII, XXXIII ir XXXVII skyrių. Pabrėžtini ypač aukšti visų dėmenų rezultatai dėl kodekso XXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“: teisėkūra (13 keistų skyriaus straipsnių) bendrą vidurkį viršijo du kartus, LAT jurisprudencija (48 nutartys, 6 nutarimai ir apžvalgos) – net septynis kartus, mokslas (39 publikacijos) – keturis kartus;
- 2) dviejų iš paminėtų dėmenų rezultatai buvo aukštesni už vidurkį, o vieno – žemesni už vidurkį dėl trijų 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių. Teisėkūros ir mokslo rezultatai aukštesni už vidurkį buvo dėl kodekso XV skyriaus, teisėkūros ir LAT jurisprudencijos rezultatai – dėl kodekso XXXIV skyriaus; LAT jurisprudencijos ir mokslo rezultatai – dėl kodekso XVII skyriaus;
- 3) vieno iš paminėtų dėmenų rezultatai buvo aukštesni už vidurkį, o dviejų – žemesni už vidurkį dėl keturių 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių. Teisėkūros rezultatai aukštesni už vidurkį buvo dėl kodekso XXXV ir XXXVIII skyrių, LAT jurisprudencijos rezultatai – dėl kodekso XLIII skyriaus ir mokslo rezultatai – dėl kodekso XX ir XXIII skyrių;
- 4) visų dėmenų (teisėkūros, LAT jurisprudencijos ir mokslo) rezultatai buvo žemesni už vidurkį dėl septyniolikos 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių. Tokie rezultatai buvo dėl kodekso XVI, XIX, XXI, XXII, XXIV–XXVII, XXIX, XXXVI, XXXIX–XLII, XLIV–XLVI skyrių.

Pažymėtina, kad tik pirmos ir ketvirtos grupės paaikškinimas (atrodytų) yra paprasčiausias ir lengviausias. Itin didelis 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių keistų straipsnių skaičius lemia ir poreikį juos aiškinti, kuris greičiausiai patenkinamas baudžiamosios teisės mokslo ir LAT jurisprudencijos priemonėmis. Be to, aktyvi baudžiamoji teisėkūra, LAT jurisprudencija ir mokslas rodo ne tik plačią tam tikrų klausimų problematiką, bet ir įstatymų leidėjo siekį tas problemas spręsti. O neaktyvi baudžiamoji teisėkūra, neabejotina, turi įtakos nedidelei LAT jurisprudencijai ir mažam mokslinių publikacijų skaičiui.

Apibendrinant tyrimo pirmąjį skyrių galima padaryti tokias esmines išvadas. Pirmia, teisėkūrai baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais 2003–2020 m. būdinga tai, kad 2000 m. BK Specialioji dalis patyrė gana ženklių korekcijų, nes net vienas trečdalis šios dalies straipsnių buvo bent vieną kartą pakeistas arba papildytas, taip pat ši dalis buvo papildyta 46 naujais straipsniais, o 4 straipsniai buvo pripažinti netekusiais

galios. Daugiausia straipsnių pakeitimų ir papildymų naujais straipsniais buvo padaryta XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, XV skyriuje „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“, XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ ir XXXV skyriuje „Nusikaltimai visuomenės saugumui“. Be to, net vieną trečdalį visų 2000 m. BK Specialiosios dalies pakeitimų ir papildymų įstatymų visiškai arba iš dalies nulėmė tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje. Reikia pažymėti, kad baudžiamųjų nusižengimų, kaip savarankiškos nusikalstamos veikos rūšies, klausimas išliko aktualus (spręstinas) baudžiamajai ir administracinei teisėkūrai.

Antra, su Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais susiję negausūs tarptautinių teismų ir teisminių institucijų sprendimai, taip pat nedidelė Konstitucinio Teismo jurisprudencija yra itin reikšminga užtikrinant baudžiamosios teisėkūros kokybę ir žmogaus teisių apsaugos standartus atitinkančią nacionalinių teismų praktiką.

Trečia, 1995–2020 m. priimtuose 24 LAT Senato nutarimuose ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgose baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais daugiausia dėmesio skiriama nusikalstamoms veikoms nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, nusikalstamoms veikoms valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, nusikalstamoms veikoms finansų sistemai ir nusikalstamoms veikoms, susijusioms su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Baudžiamosios teisės specialiosios dalies taikymo praktika ryškiau formuojama LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartimis, jų per 2003–2020 m. priimta 116. LAT išplėstinių kolegijų nutartyse išaiškinti tik 63 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsniai (iš visų 275 straipsnių). LAT išplėstinių kolegijų nutartyse dažniausiai buvo formuojama ir keičiama turtinio (48 nutartyse aiškintos 8 straipsnių nuostatos), korupcinio (27 nutartyse aiškintos 5 straipsnių nuostatos) ir finansinio (19 nutarčių aiškintos 8 straipsnių nuostatos) pobūdžio nusikalstamų veikų žemesniųjų teismų praktika. Konkrečių BK Specialiosios dalies straipsnių požiūriu kiekybiškai dažniausiai LAT išplėstinių kolegijų nutartyse aiškintos BK 182 straipsnio „Sukčiavimo“ (24 nutartys), BK 228 straipsnio „Piktnaudžiavimo“ ir BK 300 straipsnio „Dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu“ (po 15 nutarčių) nuostatos.

Ketvirta, mokslo publikacijų, skirtų 2000 m. BK Specialiosios dalies klausimų analizei, per ilgesnį laiką buvo publikuota kur kas mažiau nei publikacijų, skirtų kodekso Bendrosios dalies (kuri yra beveik trys kartus mažesnė nei Specialioji dalis) klausimų analizei. Daugiausia dėmesio mokslinėse publikacijose skirta šioms penkiems 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriams: XVII skyriui „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ (32 publikacijos), XXVIII skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, tur-

tinėms teisėms ir turtiniams interesams“ (39 publikacijos), XXXI skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ ir XXXII skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ (po 20 publikacijų), taip pat XXXIII skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ (26 publikacijos). Tuo tarpu 2000 m. BK Specialiosios dalies XVI, XXVI, XXVII, XXXIV, XLV ir XLVI skyrių problematikai nėra skirta nė vienos mokslinės publikacijos.

**VISŲ LIETUVOS RESPUBLIKOS
BAUDŽIAMOJO KODEKSO
SPECIALIOSIOS DALIES SKYRIŲ
VERTINIMAS**

1 dalis. XV skyriaus „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ vertinimas

2000 m. BK XV skyrių „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ sudaro aštuoniolika straipsnių, kurie reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už genocidą (BK 99 straipsnis), tarptautinės teisės draudžiamą elgesį su žmonėmis (BK 100 straipsnis), priverstinį dingimą (BK 100¹ straipsnis), vaikų atskyrimą (BK 100² straipsnis), kankinimą (BK 100³ straipsnis), tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymą (BK 101 straipsnis), civilių trėmimą ar perkėlimą (BK 102 straipsnis), tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žalojimą, kankinimą ar kitokį nežmonišką elgesį su jais ar jų turto apsaugos pažeidimą (BK 103 straipsnis), civilių ar karo belaisvių prievartinį panaudojimą prieš ginkluotuosius pajėgose (BK 105 straipsnis), saugomų objektų naikinimą, nacionalinių vertybių grobstymą, naikinimą ar gadinimą (BK 106 straipsnis), vilkinimą repatrijuoti karo belaisvius (BK 107 straipsnis), vilkinimą paleisti internuotus civilius ar trukdymą repatrijuoti kitiems civiliams (BK 108 straipsnis), neteisėtą Raudonojo Kryžiaus, Raudonojo Pasmėnulių, Raudonojo Kristalo, Jungtinių Tautų Organizacijos emblemos ar kitos tarptautinės humanitarinės teisės saugomos emblemos (ženklo) ar pavadinimo panaudojimą (BK 109 straipsnis), agresiją (BK 110 straipsnis), draudžiamą karo ataką (BK 111 straipsnis), uždraustą karo priemonių naudojimą (BK 112 straipsnis), marodieriavimą (BK 113 straipsnis) ir aplaidų vado pareigų vykdymą (BK 113¹ straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 21 nusikaltimo sudėtis, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XV skyrius buvo gana esmingai pakeistas ir papildytas keturiais įstatymais. Antai, 2008 m. įstatymu Nr. X-1433²⁵¹ buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už Raudonojo Kristalo emblemos ir pavadinimo neteisėtą naudojimą ginkluotų konfliktų metu, taip pat patikslintos BK 109 straipsnio nuostatos pašalinant nereikalingą normų konkurenciją su ATPK 188¹⁵ straipsnio nuostatomis ir tokiu būdu, kad BK 109 straipsnio nuostatos atitiktų BK XV skyriaus „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ prasmę ir paskirtį numatyti atsakomybę, *inter alia*, už karo nusikaltimus – veikas, kurios gali būti padaromos tik ginkluotų konfliktų metu. 2011 m. įstatymu Nr. XI-1291²⁵² buvo ištaisytos klaidos ir netikslumai, padaryti apibrėžiant įvairių nusikaltimų žmoniškumui (pavyzdžiui, tarptautinės teisės draudžiamo elgesio su žmonėmis, tarptautinės

²⁵¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 109 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 15-516.

²⁵² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 7, 95, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 109, 111 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 104 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir kodekso papildymo 113¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 38-1805.

humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymo ir kt.) ir karo nusikaltimų (pavyzdžiui, draudžiamos karo atakos, marodieravimo ir kt.) požymius, taip pat kodeksas buvo papildytas nauju straipsniu, numatančiu baudžiamąją atsakomybę už aplaidų vado pareigų vykdymą.

2014 m. įstatymu Nr. XII-776²⁵³ BK XV skyrius buvo papildytas naujais 100¹ ir 100² straipsniais, įtvirtinančiais nusikaltimų žmoniškumui – priverstinio dingimo ir vaikų atskyrimo sudėtis, kurios įgyvendino Konvencijos dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo nuostatas, o 2019 m. įstatymu Nr. XIII-2334²⁵⁴ BK XV skyrius, įgyvendinant Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą²⁵⁵ reikalavimus, buvo papildytas nauju straipsniu, numatančiu baudžiamąją atsakomybę už kankinimą.

Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už genocidą, nusikaltimus žmoniškumui ir kai kuriuos karo nusikaltimus klausimus gana reikšminga yra LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 29 d. Teismų praktikos nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 99, 100 ir 102 straipsniai)²⁵⁶, kurioje, *inter alia*, atskleistas kai kurių genocido nusikaltimo sudėties požymių, pavyzdžiui, visų ar dalies žmonių, priklausančių bet kuriai iš genocido normoje nurodytų grupių, sampratos, dalyvavimo kaip pavojingos veikos, taip pat genocido kaltės ir tikslo, turinys.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT plenarinė sesija ir išplėstinė septynių teisėjų kolegija yra priėmusios 3 nutartis, kurios skirtos genocido (BK 99 straipsnis) ir tarptautinės teisės draudžiamo elgesio su žmonėmis (BK 100 straipsnis) nusikaltimų sudėčių požymių turiniui atskleisti. Antai, LAT yra nurodęs, kad „genocidu yra pažeidžiamos žmonijos ar jos dalies saugumo, egzistavimo bei išlikimo sąlygos. Nusikaltimo objektas yra bet kurios nacionalinės, etninės, rasinės, religinės, socialinės ar politinės grupės žmonių gyvybė, sveikata, laisvė, saugios egzistavimo sąlygos, vystymosi galimybės. Nukentėjusiais nuo šio nusikaltimo laikomi žmonės, priklausantys bet kuriai nacionalinei, etninei, rasinei, religinei, socialinei ar politinei grupei. Genocido nusikaltimui yra būdingas masiškumas bei itin sunkūs padariniai. Genocidu pripažįstama tik tokia veika, kai siekiama sunaikinti visą ar dalį saugomos grupės. Kai siekiama sunaikinti dalį saugomos žmonių grupės, ši dalis turi būti pakankamai reikšminga, kad jos

²⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas. TAR, 2014-03-24, Nr. 3404.

²⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100³ straipsniu įstatymas. TAR, 2019-07-26, Nr. 12378.

²⁵⁵ Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą ir kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 80-3141.

²⁵⁶ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 29 d. Teismų praktikos nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 99, 100 ir 102 straipsniai). *Teismų praktika*, 2012, Nr. 37.

sunaikinimas turėtų įtakos visai saugomai grupei. Genocidas pasireiškia organizavimu, vadovavimu ar dalyvavimu padarant vieną ar kelias alternatyvias veikas, nukreiptas į visų ar dalies žmonių, priklausančių minėtoms grupėms, naikinimą, juos žudant, kankinant, žalojant, trikdamt jų protinį vystymąsi, deportuojant, kitaip sudarant tokias gyvenimo sąlygas, kad jos lemtų visų jų ar dalies žūtį, ribojant toms grupėms priklausančių žmonių gimstamumą ar prievarta perduodant jų vaikus kitoms grupėms. Genocidas yra padaromas tik tiesiogine tyčia, o tai reiškia, kad kaltininkas suvokia, jog jis organizuoja, vadovauja ar dalyvauja (bendrininkauja) naikinant žmones, priklausančius bet kuriai nacionalinei, etninei, rasinei, religinei, socialinei ar politinei grupei, ir nori taip veikti. Be to, būtinas genocido sudėties požymis yra tikslas – visiškai ar iš dalies sunaikinti saugomą grupę“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-18-648/2016). Šioje byloje įgyvendinant EŽTT sprendimo reikalavimus, LAT pateikė argumentų dėl partizanų pripažinimo reikšminga lietuvių tautos kaip nacionalinės, etninės grupės dalimi: „<...> konstatuotina, kad pasipriešinimo okupacijai (rezistencijos) dalyviai – Lietuvos partizanai, jų ryšininkai ir rėmėjai – buvo reikšminga lietuvių tautos kaip nacionalinės, etninės grupės dalis. Ši nacionalinės, etninės grupės dalis turėjo esminės įtakos lietuvių tautos išlikimui, buvo labai svarbi siekiant apsaugoti ir ginti lietuvių tautinį identitetą, kultūrą bei nacionalinę savimonę. Tai atitinka pirmiau nurodytus saugomos grupės dalies pagal Konvencijos prieš genocidą II straipsnį požymius ir šios grupės asmenų naikinimas tiek pagal tarptautinę teisę, tiek pagal BK vertintini kaip genocidas. Taigi pritartina teismų išvadoms, kad A. R. ir B. M., kaip Lietuvos partizanai, buvo pagal Konvenciją prieš genocidą saugomos nacionalinės, etninės grupės, prieš kurią buvo nukreipti okupacinės valdžios institucijų veiksmai ir kuriais siekta sunaikinti dalį šios grupės, nariai“.

Kitoje byloje LAT, aiškindamas kai kuriuos genocido nusikaltimo požymius ir baudžiamojo įstatymo grįžtamąją galią, pabrėžė, kad „BK 99 straipsnyje apibrėžto nusikaltimo grįžtamoji galia neapima veikų, kuriomis siekiama fiziškai sunaikinti visus ar dalį žmonių, priklausančių bet kuriai socialinei ar politinei grupei. Tokios veikos pagal BK 99 straipsnį gali būti pripažintos genocidu tik tuo atveju, jei jos padarytos po 1998 m. gegužės 6 d. Kartu šis Konstitucinio Teismo išaiškinimas reiškia, kad genocido normos (BK 99 straipsnis) dalis, atitinkanti tarptautinėje teisėje pripažintą ir Konvencijoje prieš genocidą pateiktą apibrėžimą, t. y. neapimanti socialinės ir politinės grupių požymių, turi grįžtamąją galią veikoms, padarytoms ir šiai bylai aktualiu laikotarpiu, t. y. 1953 metais“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2A-P-8-788/2016).

Tuo tarpu aiškindamas BK 100 straipsnyje numatytą nusikaltimą, LAT atskleidė užpuolimo, nukreipto prieš civilius gyventojus, civilių gyventojų užpuolimo didelio masto arba sistemingumo ir valstybės arba organizacijos politikos užpildinėti civilius požymių turinį, ir konstatavo, jog „<...> darytina išvada, kad 1991 m. veikos prieš žmoniškumą prieš civilius gyventojus, be kita ko, jų žudymas, kurios yra didelio masto arba sistemin-

go jų užpuolimo dalis (taip pat tais atvejais, kai toks užpuolimas rengiamas vykdant ar remiant valstybės politiką), nesvarbu, ginkluoto konflikto ar taikos metu, tarptautinėje teisėje buvo aiškiai apibrėžtos kaip nusikaltimai žmoniškumui. Taigi nagrinėjamoje byloje <...> nusikaltimas žmoniškumui buvo pakankamai numatomai apibrėžtas jo padarymo metu galiojusioje tarptautinėje teisėje“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-1-693/2017). Be to, LAT šioje byloje konstatavo, kad „po Lietuvos ir Latvijos valstybių nepriklausomybės atkūrimo TSRS bei jos partinė organizacija – TSKP, siekdama destabilizuoti padėtį, tęsti okupaciją ir grąžinti šias valstybes į TSRS sudėtį, vykdė bauginimo ir teroro politiką, daugiausia nukreiptą prieš civilius gyventojus. 1991 m. sausio 11–13 d. Lietuvoje vykdyta atvira karinė agresija prieš civilius gyventojus bei tolimesni veiksmai iki rugpjūčio mėnesio, kuriais buvo siekiama išprovokuoti ginkluotą konfliktą, neramumus, kurie būtų pretekstas nuversti nepriklausomybę atkūrusių valstybių valdžią, įvesti Lietuvoje ir Latvijoje TSRS prezidentinį valdymą panaudojant TSRS karines pajėgas ir tokiu būdu toliau tęsti šių valstybių okupaciją ir aneksiją. Siekiant nurodytų tikslų taikytos represijos buvo nukreiptos prieš Lietuvos ir Latvijos civilius gyventojus (civilius tarnautojus, kitus atkurtooms nepriklausomoms valstybėms lojalius civilius); atsižvelgiant į nukentėjusiųjų skaičių ir teritorijas, kuriose vyko užpuolimas, jam buvo būdingas didelis mastas ir sistemingumas. Padarytos veikos negali būti vertinamos kaip atsitiktinės ir chaotiškos, nes matyti, kad jų vykdymas sudarė dalį kryptingos sistemingos TSRS bei jos partinės organizacijos – TSKP politikos, naudojant jėgą išsaugoti TSRS vientisumą. Užpuolimus vykdė gausios TSRS karinės pajėgos, struktūriniai jų padaliniai, taip pat ir specialiosios paskirties (OMON) būriai. Buvo naudojama sunkioji karinė technika: tankai, tanketės, šarvuočiai, specialiosios ir sprogstamosios priemonės, taip pat koviniai šaunamieji ginklai, šaudmenys. Gerai organizuotos tarpusavyje panašios sistemingos represijos prieš civilius gyventojus pasireiškė jų žudymais, žalojimais, luošimais, neteisėtais sulaikymais, civilinės paskirties objektų, tarp jų ir muitinių, užpuolimais Lietuvoje ir Latvijoje. <...> Medininkų muitinės posto užpuolimas ir jame esančių pareigūnų nužudymas buvo vienas iš nusikaltimų, padarytų tuo metu TSRS jėgos struktūroms (be kita ko, OMON pareigūnams) dideliu mastu ir sistemingai vykdant nepriklausomybę atkūrusių Baltijos valstybių civilių – be kita ko, muitinės pareigūnų – užpuolimą. Jis buvo rengiamas vykdant TSRS bei jos partinės organizacijos – TSKP politiką“. Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija neatskleidžia esminių BK XV skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

2000 m. BK XV skyriaus nuostatų analizei buvo skirta 13 mokslinių publikacijų (viena monografija ir 12 straipsnių), jose daugiausia dėmesio buvo skirta genocido sampratos analizei ir vertinimui²⁵⁷, Lietuvos teismų praktikos genocido bylose anali-

²⁵⁷ KARGAUDIENĖ, A.; GERVIENĖ, S. Genocidas ir baudžiamoji teisė: nacionalinės ir (ar) tarptautinės teisės apibrėžtys. *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 215–226.

zei²⁵⁸, Konstitucinio Teismo nutarimo dėl genocido įtakos teismų praktikai vertinimui²⁵⁹. Kita dalis mokslinių straipsnių buvo skirta agresijos nusikaltimo²⁶⁰, kariavimo priemonių pasirinkimą reglamentuojančių tarptautinės humanitarinės teisės sutartinių ir paprotinių nuostatų²⁶¹, prievartinių dingimų sampratos tarptautinėje teisėje²⁶² analizei. Atskirai paminėtinas J. Žilinskas, kuris specializuojasi genocido, nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų problematikoje. Šio autoriaus publikacijose buvo nagrinėjami tokie genocido, nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų aspektai: tarptautinių nusikaltimų sąvokos apibrėžimas, tarptautinių nusikaltimų tarptautinio pripažinimo problema, kai kurie minėtų nusikaltimų kvalifikavimo pagal Lietuvos baudžiamuosius įstatymus aspektai²⁶³, karo nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jų atitikties tarptautinei teisei problemos²⁶⁴, karo vadų atsakomybės *mens rea* elemento numanomo žinojimo standartas²⁶⁵, EŽTT sprendimas byloje *Kononov prieš Latviją* (Nr. 36376/04)²⁶⁶, ginkluoto konflikto samprata²⁶⁷, kibernetinių technologijų panaudojimas ginkluotų konfliktų (kibernetinio karo) kontekste ir jų poveikis tarptautinei humanitarinei teisei²⁶⁸, ir kt. Pažymėtina, kad J. Žilinskas, analizuodamas genocido sampratą Lietuvos baudžiamajoje teisėje bei jos santykį su *nullum crimen sine lege* principu, nurodė, jog genocido apibrėžimas Lietuvos Respublikos BK buvo papildytas socialine ir politine grupėmis taip išplečiant genocido sąvoką, kuri neprieštaruja tarptautinei teisei

²⁵⁸ ADOMAITYTĖ, A. Ar asmeniui, okupacijos metu vykdžiusiam nusikaltimus žmoniškumui, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, jeigu pagal tuo metu galiojusią nacionalinę teisę tokia atsakomybė nebuvo numatyta? *Teisės apžvalga*, 2012, Nr. 1(8), p. 55–107.

²⁵⁹ GRUODYTĖ, E.; GERVIENĖ, S. *Baudžiamosios atsakomybės už genocido nusikaltimų taikymo ypatumai vertinant sovietinės okupacijos metu įvykdytas tarptautines nusikalstamas veikas po 2014 m. kovo 18 d. LR Konstitucinio Teismo sprendimo. Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014, p. 215–239.

²⁶⁰ KATUOKA, S. Agresijos samprata tarptautinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 10(88), p. 16–22.

²⁶¹ ŠPOKAUSKAS, D. Su kariavimo priemonėmis susiję karo nusikaltimai: tarptautinės humanitarinės teisės ir tarptautinės baudžiamosios teisės santykio problemos. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 111–125.

²⁶² VITKAUSKAITĖ-MEURICE, D.; ŽILINSKAS, J. The Concept of Enforced Disappearances in International Law. *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 2(120), p. 197–214.

²⁶³ ŽILINSKAS, J. Tarptautinių nusikaltimų tarptautinio pripažinimo problema ir SSRS okupacijos metu padaryti nusikaltimai. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 10(88), p. 33–40.

²⁶⁴ ŽILINSKAS, J. Karo nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jų atitikties tarptautinei teisei problemos. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 2(80), p. 144–157.

²⁶⁵ ŽILINSKAS, J.; MAROZAS, T. Vadų atsakomybės *mens rea* elementas tarptautinėje paprotinėje teisėje ir Romos statute. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18(4), p. 1519–1541.

²⁶⁶ ŽILINSKAS, J. Kononov Case and the Baltic States. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18(3), p. 859–870.

²⁶⁷ ŽILINSKAS, J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 2(104), p. 91–100.

²⁶⁸ ŽILINSKAS, J. Kibernetinių technologijų panaudojimo ginkluotuose konfliktuose poveikis tarptautinei humanitarinei teisei. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(3), p. 1195–1212.

ir gali būti aiškinama ne kaip savarankiškų atskirų papildomų grupių įteisinimas, o kaip papildomų grupių, apibūdinančių Genocido konvencijoje numatytų grupių požymius, įvedimas²⁶⁹. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nemažai šio autoriaus pasiūlymų dėl tam tikrų Baudžiamajo kodekso nuostatų, reglamentuojančių genocido, nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų sudėčių požymius, patobulinimo buvo įgyvendinti 2011 m. įstatymu Nr. XI-1291. Be to, šis autorius pagrįstai siūlė numatyti, kad už genocidą, nusikaltimus žmoniškumui ir karo nusikaltimus baudžiamoji atsakomybė kiltų asmeniui sulaukus 18 metų amžiaus, nes atsižvelgiant į sudėtingas šių nusikaltimų subjektyvias ir objektyvias aplinkybes reikia didelio sąmoningumo²⁷⁰. Pažymėtina, kad tokia amžiaus riba įtvirtinta ir tarptautinėje humanitarinėje teisėje (pavyzdžiui, Tarptautinio baudžiamajo teismo Romos statuto 26 straipsnyje ir kt.).

Tam tikrų abejonų kelia Tarptautinės konvencijos dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo įgyvendinimo nacionaliniame baudžiamajame įstatyme tikslumas. Antai, BK 100¹ straipsnyje apibrėžiant nusikaltimo žmoniškumui – priverstinio dingimo sudėtį buvo „pamirštas“ minėtoje konvencijoje numatytas reikalavimas, kad asmens sulaikymo, pagrobimo ar kitaip atėmus jam laisvę atveju, taip pat atsisakius pripažinti tokį asmens sulaikymą, pagrobimą ar laisvės atėmimą, arba slepiant dingusio asmens likimą ar buvimo vietą, toks asmuo turi tapti nebeginamas įstatymų. Tuo tarpu BK 100² straipsnyje numatyto vaikų atskyrimo nusikaltimo sudėties požymių apibrėžime pasigendama aiškumo ir tikslumo, nes nėra aišku, pirma, nuo kokio asmens turi būti neteisėtai atskirtas vaikas; antra, ar galima objektyviai atskirti vaiką nuo jo tėvų ar globėjų, kurie nukentėjo nuo BK 100¹ straipsnyje numatytų nusikalstamų veikų, t. y. kurie yra priverstinai sulaukyti, pagrobti ar jiems kitaip atimta laisvės ir atsisakoma tai pripažinti arba slepiamas šių asmenų likimas arba buvimo vieta; ir trečia, ar pateikta sudėties formuluotė apima ir minėtoje konvencijoje numatytą alternatyvią veiką – „vaikų, kurie gimsta priverstinio dingimo aukai, jų motinai, būnant nelaisvėje, atskyrimą“. Be to, nėra aišku, kodėl Lietuvos Respublika būtent BK XV skyriuje nenumatė baudžiamosios atsakomybės už šioje konvencijoje nurodytą veiką – atskirtų vaikų tapatybę patvirtinančių dokumentų klastojimą, slėpimą ar sunaikinimą. Pažymėtina, būtent šios veikos dalykas – atskirto vaiko tapatybę patvirtinantis dokumentas nulemia, kad jo klastojimas, slėpimas ar sunaikinimas yra daug pavojingesnis nusikaltimas, nei BK XLIII skyriuje numatytos nusikalstamos veikos valdymo tvarkai, susijusios su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, tarptautinių teismų ir LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareiškta nuomones, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketa-

²⁶⁹ ŽILINSKAS, J. Broadening the Concept of Genocide in Lithuania's Criminal Law and the Principle Nullum Crimen Sine Lege. *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 4(118), p. 337, 340.

²⁷⁰ ŽILINSKAS, J. *Nusikaltimai žmoniškumui ir genocidas tarptautinėje teisėje bei Lietuvos Respublikos teisėje*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

vimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XV skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XV skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 100¹ straipsnyje numatytą priverstinio dingimo sudėtį papildyti požymiu, kad sulaikytas, pagrobtas ar kitaip netekęs laisvės asmuo, kai atsisakoma pripažinti tokį sulaikymą, pagrobimą ar laisvės atėmimą arba slepiamas dingusio asmens likimas ar buvimo vieta, tampa nebeginamas įstatymų; 2) BK 100² straipsnyje numatyto vaikų atskyrimo nusikaltimo sudėtis turi būti patikslinta nurodant, nuo ko yra atskiriamas vaikas; 3) numatyti baudžiamąją atsakomybę (BK 100² straipsnyje arba kitame straipsnyje) už dar vieną veiką – atskirtų vaikų tapatybę patvirtinančių dokumentų klastojimą, slėpimą ar sunaikinimą; 4) nustatyti, kad BK XV skyriuje numatytų nusikaltimų subjektu gali būti tik asmenys, sulaukę 18 metų amžiaus. Be to, svarstyti šia BK XV skyriaus nuostatų pataisa: 1) BK 100² straipsnyje numatyto vaikų atskyrimo nusikaltimo sudėtis turi būti patikslinta tiesiogiai numatant alternatyvią veiką „vaikų, kurie gimsta priverstinio dingimo aukai, jų motinai, būnant nelaisvėje, atskyrimą“.

2 dalis. XVI skyriaus „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“ vertinimas

2000 m. BK XVI skyrių „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“ sudaro šešiolika straipsnių, juose reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už valstybės perversmą (114 straipsnis), kėsinimąsi į Lietuvos Respublikos Prezidento gyvybę (BK 115 straipsnis), kėsinimąsi į kitos valstybės ar tarptautinės viešosios organizacijos atstovo gyvybę (BK 116 straipsnis), išdavystę (BK 117 straipsnis), padėjimą kitai valstybei veikti prieš Lietuvos Respubliką (BK 118 straipsnis), šnipinėjimą (BK 119 straipsnis), kolaboravimą (BK 120 straipsnis), antikonstitucinių grupių ar organizacijų kūrimą ir veiklą (BK 121 straipsnis), viešus raginimus smurtu pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą (BK 122 straipsnis), piktnaudžiavimą oficialiais įgaliojimais (BK 123 straipsnis), tarptautinių sankcijų pažeidimą (BK 123¹ straipsnis), neteisėtą disponavimą informacija, kuri yra valstybės paslaptis (BK 124 straipsnis), valstybės paslapties atskleidimą (BK 125 straipsnis), valstybės paslapties praradimą (BK 126 straipsnis), valstybės simbolių išniekinimą (BK 127 straipsnis), taip pat užsienio valstybės, Europos Sąjungos ar tarptautinės viešosios organizacijos simbolių išniekinimą (BK 128 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 18 nusikaltimo sudėčių, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XVI skyriaus keli straipsniai pakeisti ir papildyti trimis įstatymais. An-tai, 2004 m. įstatymu Nr. IX-2169²⁷¹ skyrius buvo papildytas nauju straipsniu, numatan-čiu baudžiamąją atsakomybę už tarptautinių sankcijų pažeidimą (BK 123¹ straipsnis), o 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314²⁷² – baudžiamoji atsakomybė buvo papildomai numatyta ir už Europos Sąjungos vėliavos išniekinimą. 2011 m. įstatymu Nr. XI-1472²⁷³ buvo pa-keistos kai kurių skyriaus straipsnių sankcijose numatytos bausmės.

Nors 2000 m. BK XVI skyrius yra gana didelis, tačiau dėl jo nuostatų LAT yra pri-ėmęs tik vieną išplėstinės kolegijos nutartį, kurioje buvo išaiškintas BK 125 straipsnyje numatytos nusikaltimo sudėties subjektyviosios pusės požymio – kaltės turinys. LAT pabrėžė, kad „BK 125 straipsnyje numatyta nusikaltimo sudėtis yra formali. Ji nesieja baudžiamosios atsakomybės su Baudžiamojo kodekso ginamoms vertybėms padaryta konkrečia žala ar jos dydžiu. Tai itin retas atvejis 2000 m. BK, kai baudžiamoji atsako-mybė už dėl neatsargumo padarytą veiką nesiejama su dėl nusikaltimo kilusiais pada-riniais. Tačiau BK 125 straipsnio 2 dalies nuostata įpareigoja teisimą svarstyti klausimą dėl asmens baudžiamosios atsakomybės ir esant neatsargiai kaltės formai. <...> Nusikalstamo pasitikėjimo kaltė galima tik dėl nusikaltimų, kurių sudėtys yra materialios. Todėl padarant šį nusikaltimą nusikalstamo pasitikėjimo kaltė negalima. Nusikalsta-mo nerūpestingumo kaltė padarius šią veiką yra tada, kai asmuo nesuvokia, kad savo veika atskleidžia valstybės paslaptį, nenori jos atskleisti, tačiau turi ir gali suvokti, kad savo veiksmais atskleidžia kitam asmeniui, neturinčiam teisės žinoti, informaciją, kuri yra valstybės paslaptis“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-544/2005). Pažymėtina, kad ir baudžiamosios teisės bendrosios dalies doktrinoje pabrėžiama, jog neatsargumas kaip kaltės forma iš esmės yra galima tik materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse²⁷⁴. Taigi, LAT jurisprudencija atskleidžia vieną BK XVI skyriaus nuostatų trūkumą, susijusį su neatsargaus valstybės paslapties atskleidimo reglamentavimu.

Be to, šio skyriaus nuostatomis „nesidomi“ ir baudžiamosios teisės doktrina, nes tiesioginei šio skyriaus nuostatų analizei nėra skirta nė vienos mokslinės publikacijos.

²⁷¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 1 straipsnio papildymo bei kodekso papildymo 9¹, 123¹ straipsniais ir priedu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 72-2492.

²⁷² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

²⁷³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

²⁷⁴ ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, J.; ABRAMAVIČIUS, A.; BIELIŪNAS, E. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bend-roji dalis*. I knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019, p. 267–268.

Platesnei šiame BK skyriuje numatytų nusikaltimų analizei dėmesio buvo skiriama tik vadovėlinio tipo leidiniuose²⁷⁵ ir baudžiamojo įstatymo komentaruose²⁷⁶. Paminėtina tik tai, kad netiesiogiai, nagrinėdamas teroristinius nusikaltimus, L. Pakštaitis yra užsiminęs, jog „teoriniu ir praktiniu požiūriu su teroristine veikla susijusiais nusikaltimais gali būti laikoma ir kėsinimasis į Lietuvos Respublikos Prezidento gyvybę (BK 115 straipsnis), kėsinimasis į kitos valstybės ar tarptautinės organizacijos atstovo gyvybę (BK 116 straipsnis), nes šių veikų motyvacija ir pavojingumas yra artimi arba tapatūs teroro aktams“²⁷⁷. Tiesa, toks požiūris kelia didelių abejonių, nes paminėtų nusikaltimų ir teroro aktų motyvacija kaip tik yra skirtinga: jei veikos motyvas siejamas su kėsinimusi į Lietuvos Respublikos Prezidento, kitos valstybės ar tarptautinės organizacijos atstovo gyvybę, tai turėsime BK XVI skyriuje numatytą nusikaltimą, o teroro akto motyvacija paprastai siejama su siekiu įbauginti visuomenę arba jos dalį.

Pažymėtina, kad sudėtingos nusikaltimų Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai subjektyvios ir objektyvios aplinkybės reikalauja tam tikros asmens brandos ir didelio sąmoningumo, todėl, šios tyrimo dalies autoriaus nuomone, bent jau už daugumą šių nusikaltimų baudžiamoji atsakomybė turėtų kilti tik sulaukusiam 18 metų amžiaus asmeniui.

Reikia pažymėti, kad mokslininkų apklausos vienoje anketoje buvo nurodyta, jog kaip simbolinės kriminalizacijos²⁷⁸ pavyzdys gali būti vertinamos valstybės simbolių išniekinimo (BK 127 straipsnis) ir užsienio valstybės, Europos Sąjungos ar tarptautinės viešosios organizacijos simbolių išniekinimo (BK 128 straipsnis) sudėty. Kita vertus, nors minėtos nusikalstamos veikos padaromos gana retai, o jų pavojingumas nėra didelis²⁷⁹, tačiau jų kriminalizavimas buvo siejamas su tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikalavimų įgyvendinimu nacionalinėje teisėje.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėje publikacijoje pareišką nuomonę, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XVI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XVI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) neatsargaus vals-

²⁷⁵ *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. I knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 105–156.

²⁷⁶ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 79–110.

²⁷⁷ PAKŠTAITIS, L. Terorizmo kriminalizavimas Lietuvoje. *Teisė*, 2016, t. 100, p. 62.

²⁷⁸ Simboline pripažįstama tokia kriminalizacija, kai baudžiamoji teisė naudojama ne siekiant apsaugoti ginamą vertybę, o tik norint nuraminti visuomenę ir parodyti, kad su tam tikru reiškiniu yra kovojama.

²⁷⁹ Apie kriminalizavimo kriterijus plačiau žr.: ŠVEDAS, G. Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 2012, t. 82, p. 15–21.

tybės paslapties atskleidimo sudėtį (BK 125 straipsnis 2 dalis), papildomai numačius privalomą padarinių požymį, numatyti atskirame straipsnyje; 2) neatsargaus valstybės paslapties praradimo sudėtį (BK 126 straipsnis 2 dalis), papildomai numačius privalomą padarinių požymį, numatyti atskirame straipsnyje. Be to, svarstyтина ši BK XVI skyriaus nuostatų pataisa: 1) baudžiamąją atsakomybę už BK XVI skyriuje numatytus nusikaltimus nustatyti tik sulaukusiems 18 metų amžiaus asmenims.

3 dalis. BK XVII skyriaus „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ vertinimas

2000 m. BK XVII skyrių „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ sudaro šeši straipsniai, reglamentuojantys baudžiamąją atsakomybę už nužudymą (BK 129 straipsnis), nužudymą labai susijaudinus (BK 130 straipsnis), naujagimio nužudymą (BK 131 straipsnis), neatsargų gyvybės atėmimą (BK 132 straipsnis), sukurstymą nusižudyti ar privedimą prie savižudybės (BK 133 straipsnis) ir padėjimą nusižudyti (BK 134 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 9 nusikaltimo sudėty, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XVII skyriaus straipsniai buvo keičiami ir pildomi priimant penkis įstatymus. Du iš šių įstatymų buvo susiję su tarptautinės arba ES teisės reikalavimų įgyvendinimu Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Daugiausiai – keturis pakeitimus ir papildymus šiame skyriuje patyrė BK 129 straipsnis, vienas pakeitimas buvo susijęs su BK 134 straipsniu. Pažymėtina, kad beveik visi BK 129 straipsnio pakeitimai buvo susiję su nužudymo kvalifikuojamųjų požymių koregavimu ar pildymu. 2008 m. įstatymu Nr. X-1527²⁸⁰, įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2004/23/EB, nustatančią žmogaus audinių ir ląstelių donorystės, įsigijimo, ištyrimo, apdoravimo, konservavimo, laikymo bei paskirstymo kokybės ir saugos standartus, buvo pakeistas BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkte nurodytas nužudymo kvalifikuojamasis požymis „siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles“ išbraukiant transplantavimo tikslą. 2008 m. įstatymu Nr. X-1597²⁸¹ buvo pakeistas ir išplėstas BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punkte numatytas nužudymo kvalifikuojamasis požymis iš „savo motiną, tėvą ar vaiką“ į „artimąjį giminaitį ar šeimos narį“. 2009 m. įstatymu Nr. XI-303²⁸² nu-

²⁸⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135, 138 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200.

²⁸¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72¹, 72² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 73-2796.

²⁸² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 129, 135 ir 138 straipsnių papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 77-3168.

žudymo kvalifikuojamųjų požymių sąrašas papildomas dar vienu požymiu „siekdamas išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų“ (BK 129 straipsnio 2 dalies 13 punktą). Kiti 2000 m. BK XVII skyriaus straipsnių pakeitimai susiję su BK 129 ir 134 straipsnių sankcijų korekcijomis.

Pabrėžtina, kad sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už nužudymus klausimus gana reikšmingi LAT Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“²⁸³ ir LAT Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“²⁸⁴. Pastarojo nutarimo priėmimą lėmė iš esmės pakitusios baudžiamosios atsakomybės už nužudymą normos, numatytos 2000 m. BK. Šiame LAT Senato nutarime buvo pateikta rekomendacijų dėl BK 129, 130, 131 ir 132 straipsnių nuostatų, *inter alia*, nužudymo, nužudymo labai susijaudinus, naujagimio nužudymo ir neatsargaus nužudymo objektyvių ir subjektyvių požymių, nužudymą kvalifikuojančių aplinkybių turinio aiškinimo ir taikymo. Be to, 2008 m. LAT Baudžiamųjų bylų skyrius priėmė LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 16 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už nužudymus (BK 129 straipsnis) apžvalgą²⁸⁵, kurioje buvo analizuotas tik bausmių už nužudymus taikymas.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT išplėstinės kolegijos yra priėmusios 15 nutarčių, iš kurių trys – LAT plenarinės sesijos ir dvylika – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos. Pabrėžtina, kad LAT nutarčių yra tik dėl 2000 m. BK 129 ir 132 straipsnių. Daugiausiai nutarčių priimta dėl 2000 m. BK 129 straipsnio – 10 (iš jų dvi priėmė LAT plenarinė sesija ir aštuonias – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos). Pažymėtina, kad trys iš minėtų LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutarčių aktualios ir BK 132 straipsniui, nes jose analizuojami 129 ir 132 straipsnių atskyrimo aspektai. LAT jurisprudencijoje dėl 2000 m. BK 129 ir 132 straipsnių taikymo aptariamai kaltės, priežastinio ryšio, klaidos dėl nužudymo dalyko, bendrininkavimo ir kiti klausimai.

LAT, nagrinėdamas priežastinio ryšio tarp veikos (smūgio sudavimo) ir nukentėjusiojo mirties buvimą, akcentavo, kad „<...> bet koks, net ir nestiprus, smūgis į galvą visada padidina žalingų padarinių sveikatai ar gyvybei atsiradimo riziką, taigi nenustatčius jokios kitos aplinkybės, tiesiogiai sukėlusios nukentėjusiojo mirtį, P. V. suduotas

²⁸³ LAT Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.

²⁸⁴ LAT Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21.

²⁸⁵ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 16 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už nužudymus (BK 129 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr. 28.

smūgis teisiniu požiūriu laikytinas pagrindine V. V. mirties priežastimi“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-74-788/2019). Kitoje byloje konstatuota, kad „<...> M. M. mirtinus sužalojimus patyrė partrenktas S. B. vairuojamo automobilio „BMW 318“. Be to, pabrėžta ir tai, kad konkrečiai atsakyti į klausimą, ar po patirtų sužalojimų nukentėjusiojo M. M. gyvybė būtų išgelbėta suteikus medicinos pagalbą, nėra galimybės, nes įtakos mirčiai turėjo aplinkybių visuma ir nukentėjusiojo individualios organizmo savybės. „<...> Neturėdami pakankamo pagrindo spręsti, kad S. B. veiksmai nugabenant, užrakinant ir paliekant nukentėjusįjį garaže kartu su patirtomis traumomis buvo jo mirtį sukėlusios priežastis, teismai padarė išvadą, kad nukentėjusysis mirė dėl eismo įvykio metu sukeltų sužalojimų, o ne dėl jo palikimo garaže“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-49-788/2016).

LAT nutartyse, skirtose nužudymui, numatytam BK 129 straipsnyje, atriboti nuo neatsargių gyvybės atėmimų, numatytų BK 281 ir 132 straipsniuose, buvo atkreiptas dėmesys į tai, jog „konstatavus, kad kelių transporto eismo saugumo taisyklių pažeidėjas 1) suvokia savo pavojingos nusikalstamos veikos pobūdį, taip pat tai, kad jo veikos pavojingi padariniai labai tikėtini ar net neišvengiami, ir 2) nors tokių padarinių nesiekia ir jų nenori, neatsisako ir nekeičia savo pavojingo elgesio, 3) nesitiki išvengti savo veikos padarinių (arba realios jų atsiradimo grėsmės), o jei ir tikisi, tai remdamasis tik subjektyviais ir atsitiktiniais dalykais – sėkme, likimu ir pan., t. y. abejingas kitų asmenų interesams, galimiems padariniams, yra pagrindas tokį elgesį vertinti kaip padarytą netiesiogine tyčia. Jei dėl šio kaltininko elgesio žuvo žmogus (žmonės), tokia veika kvalifikuojama kaip nužudymas (BK 129 straipsnis), padarytas netiesiogine tyčia“. Be to LAT pažymėjo kad „<...> aplinkybių, kuriomis remdamasis kaltininkas tikisi išvengti nusikalstamų padarinių, pobūdis turi esminę reikšmę vertinant, ar veika padaryta nusikalstamai pasitikint ar netiesiogine tyčia. Jeigu kaltininkas tikisi išvengti padarinių remdamasis sėkme, likimu, nuojauta, prietarais ir pan., – tai netiesioginės tyčios požymis. Jeigu kaltininkas tikisi išvengti padarinių ir pasikliauja savo ar kitų asmenų savybėmis, žmogaus sukurtų objektų ar gamtos jėgų veikimu bei kitomis realiai egzistuojančiomis objektyviomis aplinkybėmis, – tai nusikalstamo pasitikėjimo požymis“. LAT pabrėžė ir tai, kad „<...> vien tas faktas, jog kaltininkas vairavo transporto priemonę būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, savaime nereiškia, kad tokia kaltininko būseną yra pagrindinė sunkių padarinių priežastis, kad tai suponuoja tyčinę kaltės formą ir pan.“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-498-746/2015).

LAT taip pat pabrėžė, kad „vertinant įvairių konfliktų metu padarytą gyvybės atėmimą, išvada apie tai, kad kaltininkas nusikalstamą veiką padarė ne neatsargiai, o netiesiogine tyčia, paprastai daroma atsižvelgus į intensyvių smurtavimų ir didelį trauminių poveikių skaičių <...>, peilių ar kitokių pavojingų įrankių panaudojimą prieš asmenį <...>, abejingą aukos atžvilgiu kaltininko elgesį po įvykio, pvz., girtavimo tęsimą, pagalbos nesuteikimą, pasišalinimą iš įvykio vietos ir pan. <...>. Konflikto metu vienas didele jėga suduotas mir-

tinus smūgis į gyvybiškai svarbią kūno vietą (dažniausiai į galvą ar pilvą) teismų praktikoje taip pat paprastai pripažįstamas netiesiogine tyčia padarytu nužudymu“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-247/2009, Nr. 2K-7-193-895/2016). Antai, LAT nurodė, kad „<...> smūgis buvo apgalvotas ir kryptingas kaltininko veiksmas smūgiuojant nukentėjusiajam į galvą. Šis smūgis buvo pakankamai stiprus ir nukentėjusiajam netikėtas“, be to, „<...> kaltininkas tam tikrą laiką užsiiminėjo viena iš kovinio sporto šakų – Muay Thai – taidlandiečių boksu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-193-895/2016). Toks gyvybės atėmimo kvalifikavimas grindžiamas nuostata, pagal kurią suaugęs, normalaus protinio išsivystymo žmogus, kad ir vieną kartą visa jėga smūgiuodamas į kito žmogaus gyvybei svarbų organą, negali nesuprasti, kad nuo tokio pavojingo veikimo kitas žmogus gali nugriūti, pavojingai susitrenkti galvą ar kitaip susižaloti, patirti įvairių traumų ir komplikacijų, tarp jų ir tokių, kurios gali lemti jo mirtį. Nukentėjusiajam mirus nuo tokio smūgio sukeltų padarinių, daroma išvada, kad, pasirinkęs tokį pavojingą elgesio būdą, laiku nesusilaikęs nuo jo, kaltininkas parodė savo abejingumą dėl to, kad nukentėjusysis gali patirti mirtiną traumą, taigi sąmoningai leido mirčiai kilti. Kita vertus, kiekvienas toks atvejis vertintinas individualiai, atsižvelgiant į unikalų byloje esančių aplinkybių visumą, nes yra pavyzdžių, kai tokio pobūdžio bylose (trauma patirta griūnant nuo tam tikro fizinio poveikio) nenustačius stipraus smūgio į gyvybiškai svarbią kūno vietą, taip pat nustačius, kad kaltininko elgesys po padarytos veikos nerodė abejingumo galimiems pavojingiems padariniams (gaivino nukentėjusį asmenį, padėjo jam atsikelti, pasiūlė iškviesti greitąją medicinos pagalbą ir pan.), veika buvo perkvalifikuota iš tyčinio į neatsargų gyvybės atėmimą“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-54-677/2015, Nr. 2K-7-74-788/2019). Antai, LAT motyvuoja, kad „nukentėjusiajam buvo suduotas tik vienas smūgis į veidą ramento plastikine dalimi; šiuo smūgiu nukentėjusiajam buvo padarytas veido sužalojimas, vertinamas kaip nežymus sveikatos sutrikdymas, o mirtį sukėlė galvos trauma, gauta atsitrenkus veidu į trinkeles; <...> konfliktas, kurio metu V. V. patyrė galvos traumą, nebuvo intensyvus. Nuteistasis siekė „nuvyti“ nukentėjusįjį nuo stalo, nes šis nekviestas prisėdo prie jų, taip pat dėl atsibodusių jo kalbų. <...> smūgiu jis neturėjo tikslo padaryti kokią nors žalą nukentėjusiajam, bet norėjo tik jį pagąsdinti, t. y. imituoti smūgį, tačiau netikėtai pataikė jam į veidą; <...> suduoto smūgio jėga buvo sąlyginai nedidelė, dėl jo V. V. nebuvo praradęs sąmonės, griuvo dešine koja užkliuvęs už stalo atramos horizontalios dalies, taigi mirtiną traumą patyrė ne tik dėl suduoto smūgio, bet ir dėl kitų nelaimingai susiklosčiusių aplinkybių sąveikos. <...> jo elgesys po įvykio, <...> kai nukentėjusysis atsigavo ir jam buvo teikiama pagalba, P. V. nerodė abejingumo nukentėjusiajam, atvirščiai, atsiprašė jo, teisinosi jam, kad neapskaičiavo smūgio, prašė nepykėti, klausė, ar nereikėtų kviesti greitiosios. <...> Visos šios aplinkybės rodo, kad, suduodamas nukentėjusiajam smūgį ramentu, P. V. nesuvokė, kad kelia pavojų jo gyvybei, nenumatė, kad dėl smūgio šis gali griūti ir patirti mirtiną traumą. Kita vertus, nuteistasis turėjo ir galėjo numatyti, kad

bet koks ramento panaudojimas prieš kitą žmogų, net ir norint tik jį pagąsdinti, gali lemti neigiamų padarinių kito žmogaus sveikatai ar gyvybei atsiradimą (nusikalstamas nerūpestingumas), taigi privalėjo susilaikyti nuo tokio pavojingo elgesio“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-74-788/2019).

LAT, spręsdamas klaidos dėl nukentėjusiojo (nužudymo dalyko) klausimą, atkreipė dėmesį į tai, kad „vienas iš asmenų, padariusių nusikalstamą veiką (pirma sudavęs nukentėjusiajam ne mažiau kaip 23 smūgius į įvairias kūno vietas, tuomet, tęsiant nusikalstamą veiką, jau bendrininkų grupė nuvežus be sąmonės esantį nukentėjusįjį į mišką bei užkasus jį, dėl ko nukentėjusysis mirė nuo mechaninės asfiksijos), yra nuteistas už tyčinį nužudymą pagal BK 129 straipsnio 1 dalį. Tuo tarpu kiti trys asmenys nuteisti už neatsargų gyvybės atėmimą pagal BK 132 straipsnio 2 dalį – už veiksmus veikiant bendrai, t. y. nukentėjusiojo, esančio be sąmonės, nuvežimą į mišką ir jo užkasimą, dėl ko nukentėjusysis mirė“. Šioje byloje reikšmingomis aplinkybėmis pripažinta tai (ir būtent jos lėmė trijų asmenų veikų kvalifikavimą kaip neatsargų gyvybės atėmimą), kad pagal bylos aplinkybes reikšmingą įtaką šių trijų nuteistųjų suvokimui ir apsisprendimui dėl nukentėjusiojo mirties darė būtent nuteistasis, pirmiausia sudavęs nukentėjusiajam smūgius. Byloje nustatyta, kad būtent jis neleido kviesti greitosios medicinos pagalbos, taip pat ėmėsi iniciatyvos tikrinti nukentėjusiojo gyvybines funkcijas ir prieš užkasant nukentėjusįjį dar kartą patikino kitus tris nuteistuosius, kad nukentėjusysis negyvas (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-58-697/2015). Kitoje byloje LAT pabrėžė, kad „atskleidžiant nuteistųjų kaltės turinį, <...> vertinant nuteistųjų veiksmus reikšminga, kad nukentėjusiosios gyvybės atėmimas šioje byloje nebuvo momentinis ar vienkartinis veiksmas, abu nuteistieji atliko aktyvius ir kryptingus veiksmus (ištraukė iš po automobilio nukentėjusiosios kūną, paimdami nukentėjusiąją už rankų ir kojų įkėlė ją į automobilio bagažinę, nuvažiavo ant tilto, kūną iškėlė iš bagažinės ir bandė numesti nuo tilto į upę, nepavykus – įkėlė atgal į bagažinę, nuvažiavo prie upės krantinės, kūną vėl iškėlė iš bagažinės ir jį įmetė į upę). Tokiu būdu, teisėjų kolegijos nuomone, byloje turėtų būti vertinama kaltei nustatyti ypač svarbi aplinkybė, t. y. kad „abu nuteistieji pakankamai ilgą laiką fizinio kontakto būdu lietėsi prie nukentėjusiosios kūno, kai, kaip nustatyta byloje, nukentėjusioji dar buvo gyva“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-54-628/2020).

Be to, LAT yra pateikęs naują išaiškinimą dėl nužudymo peržengiant būtinosios ginties ribas kvalifikavimo, kuris skyrėsi nuo 2004 m. LAT Senato nutarime suformuluotų nuostatų²⁸⁶, pažymėdamas, kad „<...> pagal baudžiamąjį įstatymą nėra kliūčių būtinosios ginties ribų peržengimo atveju, nustačius nužudymą kvalifikuojančius poży-

²⁸⁶ LAT Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimo Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei byloje“ 11 punkte buvo išaiškinta, kad „nužudymas, padarytas peržengiant būtinosios ginties ribas, kvalifikuojamas tik pagal BK 28 straipsnio 3 dalį ir 129 straipsnio 1 dalį, net ir esant BK 129 straipsnio 2 dalyje nustatytiems kvalifikuojamiesiems požymiams“.

mius, nusikalstamą veiką kvalifikuoti pagal atitinkamą BK 129 straipsnio 2 dalies punktą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-126/2013).

Be to, LAT, atskleidamas nužudymo kvalifikuojamojo požymio „savanaudiškų paskatų“ tam tikrus aspektus, nurodė, kad savanaudiškos paskatos buvo inkriminuotos motyvuojant, kad nukentėjusysis buvo nužudytas „<...> siekiant jį pašalinti kaip asmenį, nepanorusį dalytis nusikalstamu pelnu ir konkuruojantį dėl įtakos sferų nusikalstama-me versle, atsiskyrusį nuo nusikalstamo susivienijimo ir nepaisantį jo vadovų autoritetą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-2-699/2016).

LAT yra suformulavęs ir nužudymo bendravykdytojų veiksmų kvalifikavimo taisykles, pagal kurias „kai keli asmenys veikia kartu ir tiesiogiai dalyvauja atimant gyvybę nukentėjusiajam, tai jie visi yra nužudymo vykdytojai. Pagal susiformavusią teismų praktiką nėra būtina, kad kiekvienas iš tokių vykdytojų padarytų mirtinus sužalojimus, pakanka, kad tai padarytų bent vienas iš jų. Jeigu smurtą prieš nukentėjusį naudojo keli asmenys ir šis mirė nuo padarytų sužalojimų visumos, tai pagal BK 129 straipsnį atsako visi kūno sužalojimus padarę asmenys. Jeigu nukentėjusiojo mirtį sukelia vienas ar keli padaryti sužalojimai, bet nustatyta, kad smurtą naudojo keli asmenys, o smurto pobūdis ir intensyvumas rodo tyčią nužudyti arba neapibrėžtą tyčią, kuri apima ir gyvybės atėmimą, tai pagal BK 129 straipsnį taip pat atsako ne tik tie asmenys, kurių padaryti kūno sužalojimai buvo nukentėjusiojo mirties priežastis, bet ir kiti asmenys, tiesiogiai dalyvavę gyvybės atėmimo procese“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-156/2010).

Reikia pabrėžti, kad LAT taip pat yra išaiškinęs neteisėto narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimo (BK 260 straipsnis) ir dėl to atsiradusių padarinių asmenų gyvybei (BK 132 straipsnis) tarpusavio santykio klausimus (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-47/2011)²⁸⁷. Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija atskleidžia vieną (potencialią) BK XVII skyriaus nuostatų reglamentavimo spragą, dėl kurios nužudymas peržengus būtinosios ginties ribas nustačius kvalifikuojamųjų požymių turi būti kvalifikuojamas pagal atitinkamą BK 129 straipsnio 2 dalies punktą.

2000 m. BK XVII skyriaus nuostatų analizei buvo skirtos 32 mokslinės publikacijos (iš jų dvi daktaro disertacijos²⁸⁸, viena monografija²⁸⁹ ir 29 straipsniai). Keturi

²⁸⁷ Plačiau apie tai žr. BK XXXVII skyriaus vertinimą.

²⁸⁸ LIESIS, M. *Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008; MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009. Be to, dar dvi disertacijos, susijusios su nužudymo tematika, buvo apgintos medicinos ir sveikatos mokslų srityje: CHMIELIAUSKAS, S. *Žmogžudysčių Lietuvoje vertinimas teismo medicininio, etinio, socialinio ir teisinio požiūriu*. Daktaro disertacija, medicinos ir sveikatos mokslai, medicina (M 001). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2019; STASIŪNIENĖ, J. *Naują gimio nužudymas: Medicininės, socialinės, teisinės įžvalgos, jų analizė ir vertinimas*. Daktaro disertacija, medicinos ir sveikatos mokslai, medicina (M 001). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015.

²⁸⁹ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Vilnius: Registrų centras, 2011.

mokslinės publikacijos buvo skirtos bendriesiems nusikaltimų žmogaus gyvybei aspektams, 16 publikacijų – BK 129 ir 131 straipsniams, dvi – bausmės už nužudymus klausimams²⁹⁰. Tik viena mokslinė publikacija buvo skirta BK 130 straipsniui²⁹¹ ir dvi publikacijos – BK 131 straipsniui²⁹², tačiau net septynios – eutanazijos klausimams²⁹³.

Mokslinėse publikacijose, skirtose bendriesiems nusikaltimų žmogaus gyvybei aspektams, analizuojama žmogaus gyvybės samprata, teisės į gyvybę apsauga, taip pat žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos nustatymo problematika²⁹⁴. Autoriai, remdamiesi medicinos mokslo duomenimis, pagal kuriuos dar negimęs kūdikis (t. y. visiškai neišsilaisvinęs iš motinos iščių ir neįgijęs gyvybės požymių) laikomas vaisiumi, o nuo gimdymo požymių atsiradimo iki kūdikio gimimo motinos organizmas ir vaisius laikoma vieninga visuma, teigia, kad vaisius kaip savarankiška ir autonomiškai nepriklausoma būtybė neegzistuoja, todėl negimęs žmogus negali būti nužudymo dalyku. Atsižvelgiant į tai, siūloma pradiniu žmogaus gyvybės momentu laikyti visišką kūdikio atsiskyrimą nuo motinos iščių, neatsižvelgiant į tai, ar perkirpta virkštelė ir atsiskyrė placenta, ir kai yra pastebėtas kvėpavimas ar kiti gyvybės požymiai – širdies plakimas, virkštelės pulsavimas ar raumenų judėjimas²⁹⁵.

²⁹⁰ MILINIS, A. Bausmės už nužudymą skyrimo ypatumai Lietuvoje: teorija ir praktika. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius, 2015.

²⁹¹ ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymui ir sunkiam sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, t. 26, Nr. 1, p. 52–57.

²⁹² ALIUKONIENĖ, R.; NAVICKAS, A.; BAREIKYTĖ, A. Naujagimio nužudymo teisiniai ir medicininiai aspektai. *Sveikatos mokslai*, 2016, t. 66(1), p. 52–57; GRUODYTĖ, E.; PALIONIENĖ, N. Riboto pakaltinamumo ir naujagimio nužudymo santykio problematika. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(2), p. 294–309.

²⁹³ BARANSKAITĖ, A.; PRAPIESTIS, J. Eutanazija ir baudžiamoji atsakomybė. *Sveikatos mokslai*, 2004, Nr. 3 (34), p. 2–6; GUMBIS, J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu. *Teisė*, 2003, t. 47, p. 36–51; LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 98–109; LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už savanorišką aktyvią eutanaziją ir padėjimą nusižudyti kritika filosofiniu – žmogaus teisių aspektu. *Teisė*, 2007, t. 64, p. 43–52; LIESIS, M. Hipokrato priesaika ir eutanazijos bei padėjimo nusižudyti kriminalizavimas: baudžiamosios teisės ir moralės santykio problemos. *Teisė*, 2008, t. 66(1), p. 46–61; LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už eutanaziją netaikymo galimybės. *Teisės problemos*, 2009, t. 63(1), p. 6–24; NARBKOVAS, A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje ir teisėje problematika Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 114(12), p. 27–35.

²⁹⁴ JONAITIS, M.; MILINIS, A. Žmogaus gyvybė kaip teisinė vertybė ir jos apsauga romėnų teisėje. *Jurisprudencija*, 2011, t. 18 (3), p. 821–840; KAVOLIŪNAITĖ, E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos koncepcijos. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 2 (48), p. 5–26; ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILINIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, t. 18(3), p. 1123–1143; MILINIS, A. Teisės į gyvybę kaip pamatinės žmogaus teisės apsauga baudžiamosios teisės priemonėmis. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2011, Nr. 2, p. 128–149.

²⁹⁵ ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILINIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18(3), p. 1129, 1140; MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 377.

Mokslinėse publikacijose, skirtose BK 129 straipsniui, buvo nagrinėjami savižudybės, vaikų padaryti nužudymai, nužudymo samprata ir pan. aspektai²⁹⁶; jose akcentuojama, kad Lietuvos baudžiamieji įstatymai įtvirtina plačią nužudymo sąvoką, kuri apima ir nusikaltimus, kitose valstybėse laikomus atskiromis nusikaltimų kategorijomis (pavyzdžiui, sveikatos sutrikdymus, sukėlusius nukentėjusiojo mirtį); takoskyra tarp netiesioginės tyčios ir nusikalstamo pasitikėjimo nėra pakankamai aiški; teismų praktikoje vadovaujama si netiesioginės tyčios prezumpcija; Lietuvos baudžiamieji įstatymai nepagrįstai atitolina netiesiogine tyčia ir neatsargiai padarytą gyvybės atėmimą, nes už nekvalifikuotą neatsargų gyvybės atėmimą numatyta maksimali bausmė yra gerokai mažesnė nei minimali už nekvalifikuotą tyčinio nužudymo nusikaltimą numatyta bausmė²⁹⁷.

Publikacijose, skirtose nužudymui ir neatsargiam gyvybės atėmimui atskirti, kritikuojama skirtinga teismų praktika dėl veikos kvalifikavimo, kai nukentėjusysis miršta nuo padarinių, sukeltų dėl jam suduoto vieno (kelių) smūgio ranka (koja) į gyvybiškai svarbų organą, pavyzdžiui, veidą²⁹⁸. Autoriai pažymi, kad „<...> vyravo dvi pagrindinės pozicijos šiuo klausimu. Vienų teisininkų nuomone, tokia veika paprastai turėtų būti laikoma tyčiniu gyvybės atėmimu esant netiesioginei tyčiai ir kvalifikuojama kaip nužudymas pagal atitinkamą BK 129 straipsnio dalį. Pagal kitą mokslininkų poziciją, tokia veika paprastai turi būti kvalifikuojama kaip tyčinio sunkaus sveikatos sutrikdymo (BK 135 straipsnis) ir neatsargaus gyvybės atėmimo (BK 132 straipsnis) sutaptis²⁹⁹. Grindžiant pastarąją poziciją buvo teigiama, kad pagal gyvenimišką patyrimą, paprastai

²⁹⁶ PEČKAITIS, J. S.; RADAVIČIUS, L. E. Savižudybės medicininiai ir teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2004, t. 59 (51), p. 54–66; ČEPAS, A.; DOBRYNINAS, A.; VALICKAS, G. Nužudymai Lietuvoje: teisiniai, sociologiniai ir psichologiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 1(79), p. 5–42; ALIUKONIENĖ, R., et al. Vaikų padaryti nužudymai ir sunkūs sveikatos sutrikdymai. *Laboratorinė medicina*, 2013, t. 15, Nr. 2(58), p. 75–82; MILINIS, A. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2006, t. 59, p. 57–71.

²⁹⁷ ČEPAS, A.; DOBRYNINAS, A.; VALICKAS, G. Nužudymai Lietuvoje: teisiniai, sociologiniai ir psichologiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 1(79), p. 5–42.

²⁹⁸ Pažymima, kad „asmenys, panaudoję prieš kitą asmenį peilį, sudavę kelis smūgius į gyvybiškai svarbias kūno vietas ir suvokę daromos veikos pavojingumą kito žmogaus gyvybei, nukentėjusiajam likus gyvam, dažnai atsako ne už pasikėsinimą nužudyti, o už realiai kilusius padarinius. Tuo tarpu asmenys, sudavę ranka vieną smūgį į galvos sritį, nukentėjusiajam mirus, dažniausiai laikomi žudikais ir jų padarytos veikos kvalifikuojamos pagal BK 129 straipsnį“. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad „<...> teismai nepakankamai vertina subjektyvuosius nusikaltimo sudėties požymius, t. y. asmens psichinį santykį su daroma veika ir jos padariniais, jo turinį, veikos padarymo motyvus. <...> Dėl neatsargumo kilę padariniai inkriminuojami kaip padaryti tyčia“, o „<...> vienas smūgis ranka nukentėjusiajam į galvos sritį nebūtinai reiškia, kad suvokiamas veikos pavojingumas gyvybei ir kaltininkas turi būti laikomas žudiku“. PIESLIAKAS, V. Kaltės turinio nustatymo problemos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, Nr. 4 (4), p. 22; PIESLIAKAS, V. Ką galima vadinti žudiku? *Justitia*, 2010, Nr. 1, p. 15–42.

²⁹⁹ ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Neatsargaus gyvybės atėmimo kvalifikavimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 2(18), p. 176–190.

vieno smūgio ranka sudavimas į veido sritį suaugusiam normalaus išsivystymo žmogui nesukelia gyvybės praradimo, o dažniausiai sukelia skirtingo laipsnio sveikatos sutrikdymus³⁰⁰. Tačiau kiti autoriai pažymi, kad pastaruoju metu „<...> teismų praktikoje yra suformuota nuostata, kad kai nukentėjusiojo mirties priežastis buvo kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui, taip pat nepriklausomai nuo to, ar jis buvo netinkamai gydomas, ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai, ir kad, nesant šių aplinkybių, mirties galbūt buvo galima išvengti ir, kad nusikalstamų veikų gyvybei ir sveikatai baudžiamosiose bylose kaltininko veika yra kvalifikuojama ne pagal tarpinius, bet pagal galutinius padarinius“³⁰¹. Publikacijose taip pat pabrėžiama, kad tinkamas kaltės formos nustatymas „<...> reikalauja ypatingai detalaus visų faktinių bylos aplinkybių ištyrimo (įrankių naudojimas, kaltininko ir nukentėjusiojo elgesys prieš įvykį ir po jo, nusikalstamų veiksmų nutraukimo priežastys ir t. t.)“³⁰², kad „kaltės turinys atskleidžiamas ne vien tik paties kaltininko prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką, išaiškinimu, bet ir tiriant, įvertinant išorinius (objektyvius) nusikalstamos veikos požymius: atliktus veiksmus, jų pobūdį, intensyvumą, būdą, situaciją, kuriai esant šie veiksmi buvo padaryti, ir pan.“³⁰³

Tuo tarpu publikacijose, skirtose tam tikriems nužudymo kvalifikuojamiesiems požymiams (mažametystei, bejėgiškai būklei, kitų žmonių gyvybei pavojingam būdai)³⁰⁴, analizuojamas šių požymių turinys, mažamečio ir naujagimio nužudymo kvalifikavimo problemos, pateikiami siūlymai apibrėžti mažamečio asmens sąvoką įstatyme, nes ši sąvoka tiesiogiai nėra apibrėžta BK ir dėl to kyla problemų kvalifikuojant nusikalstamas

³⁰⁰ PIESLIAKAS, V. Kaltės turinio nustatymo problemos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, Nr. 4(4), p. 18; GIRDENIS, T. Nužudymo vienu ar keliais smūgiais kvalifikavimo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamąjo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 187–202; RIAUBAITĖ, E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Jurisprudencija*, 2008, t. 113(11), p. 91–99.

³⁰¹ ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Neatsargaus gyvybės atėmimo kvalifikavimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 2(18), p. 176–190.

³⁰² URBŠYTĖ, U. Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje. *Teisės apžvalga*. Kaunas, 2019, Nr. 2(20), p. 183.

³⁰³ ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Neatsargaus gyvybės atėmimo kvalifikavimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 2(18), p. 176–190.

³⁰⁴ ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, t. 59, p. 18–27; ALIUKONIENĖ, R. Mažametystė kaip kvalifikuojamasis nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo požymis. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 69–87; ALIUKONIENĖ, R. Bejėgiška žmogaus būklė kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 89–108.

veikas, susijusias su nukentėjusiojo asmens mažametyste³⁰⁵. Be to, kai kurie autoriai akcentuoja būtinumą BK įtvirtinti ir kvalifikuojamojo požymio „šeimos nario“ išaiškinimą³⁰⁶ (plačiau apie tai žiūrėti BK XVIII skyriaus vertinimą).

Publikacijose, skirtose BK 134 straipsniui, analizuojama eutanazijos samprata³⁰⁷, eutanazijos ir padėjimo nusižudyti kriminalizavimo pagrindumas³⁰⁸, baudžiamosios atsakomybės už eutanaziją netaikymo galimybės³⁰⁹ ir kt. Be to, A. Narbekovas pabrėžia, kad kiekvienas veiksnus suaugęs asmuo turi pozityviosios teisės garantuotas teises laisvai siekti gydymo arba jo atsisakyti, sutikti su paskirtu gydymu arba jo atsisakyti. Tokiu atveju paciento mirtis tiek pozityviosios teisės, tiek ir doktrinos požiūriu negali būti traktuojama kaip eutanazija³¹⁰. M. Liesis taip pat pažymi, kad savanoriškos aktyvios eutanazijos esant būtinojo reikalingumo situacijai kriminalizavimas ir padėjimo nusižudyti kriminalizavimas – neproporcingai represiniai socialinės problemos demokratinėje visuomenėje sprendimo būdai³¹¹, todėl teisėsaugos institucijos ir teismai pasitelkia įvairius baudžiamosios teisės institutus siekdami pateisinti asmens, atlikusio eutanaziją, veiką³¹². Kai kurie autoriai pažymi, kad „BK 134 straipsnyje įtvirtinta privilegijuota tyčinio nužudymo sudėtis, o padėjimas nusižudyti <...> nekriminalizuotas ir kaip neproporcingai varžantis žmonių laisvę neturėtų būti kriminalizuotas ateityje, todėl, siekiant BK 134 straipsnio nuostatų aiškumo, siūlo „vietoj BK 134 straipsnio dis-

³⁰⁵ MILINIS, A. Nužudymų kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu. *Teisė*, 2003, t. 48; ALIUKONINĖ, R. Mažametystė kaip kvalifikuojamas nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo požymis. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 83; ALIUKONINĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 202.

³⁰⁶ JAKŠTIENĖ, R. Šeimos nario samprata baudžiamosiose bylose dėl smurto artimoje aplinkoje: teismų praktikos pagrindumas. *Jurisprudencija*, 2018, Nr. 25(1), p. 225–259.

³⁰⁷ Šiandien eutanazija reiškia gydytojo neskausmingą gyvybės atėmimą kenčiančiam terminalinės būklės esančiam pacientui, norinčiam mirti: t. y. gydytojo sukelta ar gydytojo pagreitinta mirtis. Tiek pasyvioji, tiek aktyvioji eutanazija iš esmės yra toks pat paciento nužudymas, tik pasirenkamos kitos priemonės. Savizudybė su gydytojo pagalba yra savizudybės veiksmas.

³⁰⁸ LIESIS, M. Hipokrato priesaika ir eutanazijos bei padėjimo nusižudyti kriminalizavimas: baudžiamosios teisės ir moralės santykio problemos. *Teisė*, 2008, t. 66(1), p. 46–61; LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už savanorišką aktyvią eutanaziją ir padėjimą nusižudyti kritika filosofiniu – žmogaus teisių aspektu. *Teisė*, 2007, t. 64, p. 43–52.

³⁰⁹ LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už eutanaziją netaikymo galimybės. *Teisės problemos*, 2009, t. 63(1).

³¹⁰ NARBKOVAS, A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje ir teisėje problematika Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 114(12), p. 34.

³¹¹ LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už savanorišką aktyvią eutanaziją ir padėjimą nusižudyti kritika filosofiniu – žmogaus teisių aspektu. *Teisė*, 2007, t. 64, p. 43–52.

³¹² LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už eutanaziją netaikymo galimybės. *Teisės problemos*, 2009, t. 63(1), p. 22.

pozicijoje vartojamų žodžių „padėjo jam nusižudyti“ įrašyti „tas, kas nužudė“ ir pakeisti šio straipsnio pavadinimą „Padėjimas nusižudyti“ į „Beviltiškai sergančio žmogaus nužudymas“³¹³. Kiti autoriai, kritikuodami padėjimo beviltiškai sergančiam žmogui nusižudyti veikos kriminalizavimą, nurodo, kad „šios veikos priskyrimas nusikalstamų veikų kategorijai atrodo keistas, turint galvoje, kad padėjimas sveikam žmogui nusižudyti nebaudžiamas“³¹⁴.

Pažymėtina, kad anketavimo rezultatai rodo, jog 65 proc. apklaustų mokslininkų ir 82 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad nužudymo kvalifikuojamųjų požymių sąrašas (BK 129 straipsnio 2 dalis) yra pakankamai išsamus ir nekeistinas. Pabrėžtina, kad nė vienas teisėjas ir mokslininkas nenurodė, jog šį sąrašą būtina papildyti naujais požymiais, o 30 proc. apklaustų mokslininkų ir 14 proc. teisėjų nuomone, būtina atsisakyti kai kurių nužudymo kvalifikuojamųjų požymių (dažniausiai buvo nurodomi „savo artimojo giminaičio ar šeimos nario“ ir „iš chuliganiškų paskatų“). Be to, LAT teisėjas prof. dr. A. Gutauskas interviu nurodė, kad turėtų būti dekriminalizuota eutanazija (BK 134 straipsnis).

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT Senato nutarimą ir apžvalgą, taip pat LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XVII skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), bet ir jame nustatyta keletas reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XVII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) pakeisti BK 134 straipsnio pavadinimą „Padėjimas nusižudyti“ į „Beviltiškai sergančio žmogaus gyvybės atėmimas“, o BK 134 straipsnio dispoziciją išdėstyti taip: „tas, kas atėmė gyvybę beviltiškai sergančiam žmogui jo prašymu“³¹⁵; 2) BK 141 straipsnyje įtvirtinti (nužudymo kvalifikuojamojo) požymio „mažamečio asmens“ išaiškinimą; 3) BK 141 straipsnyje įtvirtinti (nužudymo kvalifikuojamojo) požymio „šeimos nario“ išaiškinimą³¹⁶. Be to, svarstytinios šios XVII skyriaus nuostatų pataisai: 1) atsisakyti nužudymo kvalifikuojamųjų požymių – „savo artimojo giminaičio ar šeimos nario“ ir „iš chuliganiškų paskatų“; 2) nužudymo peržengiant būtinąsias ginties ribas kaip privilegijuoto nužudymo (savarankiškos sudėties) įteisinimas.

³¹³ LIESIS, M. *Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 161–162.

³¹⁴ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2), p. 715–738, p. 724.

³¹⁵ Visi monografijos recenzentai *expressis verbis* pritarė šiam pasiūlymui, kuris, remiantis LAT teisėjo prof. dr. O. Fedosiuko siūlymu buvo patikslintas nužudymo terminą pakeičiant gyvybės atėmimo terminu.

³¹⁶ Reikia pažymėti, kad mažamečio asmens ir šeimos nario požymiai yra numatyti ir kituose BK skyriuose, todėl dėl minėtų požymių turinio apibūdinimo turi būti sprendžiama sistemiškai.

4 dalis. BK XVIII skyriaus „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ vertinimas

2000 m. BK XVIII skyrių „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ sudaro septyni straipsniai, iš kurių šeši reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą (BK 135 straipsnis), sunkų sveikatos sutrikdymą labai susijaudinus (BK 136 straipsnis), sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo (BK 137 straipsnis), nesunkų sveikatos sutrikdymą (BK 138 straipsnis), nesunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo (BK 139 straipsnis), fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą (BK 140 straipsnis), o vienas straipsnis pateikia kai kurių BK XVIII skyriuje panaudotų sąvokų išaiškinimus (BK 141 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 13 nusikaltimo sudėčių, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XVIII skyriaus straipsniai buvo keičiami ir papildomi priimant keturis įstatymus. Vienas iš šių įstatymų buvo susijęs su tarptautinės arba ES teisės reikalavimų įgyvendinimu Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Daugiausiai pakeitimų ir papildymų 2000 m. BK XVIII skyriuje patyrė 135 ir 138 straipsniai, kurių korekcijos susijusios su naujų kvalifikuojamųjų požymių nustatymu arba esamų požymių koregavimu. 2008 m. įstatymu Nr. X-1527³¹⁷, siekiant įgyvendinti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2004/23/EB, nustatančią žmogaus audinių ir ląstelių donorystės, įsigijimo, ištyrimo, apdoravimo, konservavimo, laikymo bei paskirstymo kokybės ir saugos standartus, buvo pakeistas BK 135 straipsnio 2 dalies 12 punkte ir 138 straipsnio 2 dalies 12 punkte nurodytas sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis „siekdamas įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles“ išbraukiant transplantavimo tikslą. 2008 m. įstatymu Nr. X-1597³¹⁸ buvo išplėstas kvalifikuojamasis požymis, numatytas BK 135 ir 138 straipsnių 2 dalies 3 punkte, pakeičiant „savo motiną, tėvą ar vaiką“ į „artimąjį giminaitį ar šeimos narį“. 2009 m. įstatymu Nr. XI-303³¹⁹ sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamųjų požymių sąrašas išplečiamas, papildant nauju požymiu – „siekdamas išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų“ (BK 135 straipsnio 2 dalies 13 punktas ir 138 straipsnio 2 dalies 13 punktas). 2013 m. įstatymu Nr. XII-501³²⁰ iš-

³¹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135, 138 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200.

³¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72¹, 72² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 73-2796.

³¹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 129, 135 ir 138 straipsnių papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 77-3168.

³²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 140, 145, 148, 149, 150, 151, 165 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 75-3772.

plėstas BK 140 straipsnyje numatytas nežymaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamųjų požymių sąrašas, numatant naują šios veikos kvalifikuojamąjį požymį – „artimą giminitį ar šeimos narį“ (BK 140 straipsnio 2 dalis). Kiti 2000 m. BK XVIII skyriaus straipsnių pakeitimai susiję su šio skyriaus straipsnių sankcijų korekcijomis arba procesiniais klausimais.

Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už sunkų sveikatos sutrikdymą, fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą (smurto artimojoje aplinkoje atveju) klausimus gana reikšminga yra kompleksinė LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 19 d. apžvalga, skirta smurto artimojoje aplinkoje³²¹ klausimams, kurioje pateikiama rekomendacijų, *inter alia*, dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo, fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo kvalifikavimo probleminių aspektų smurto artimojoje aplinkoje baudžiamosiose bylose.

Su šiuo BK skyriumi susijusios LAT jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs tik vieną išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartį, kuri buvo skirta BK 135 ir 137 straipsniams atriboti. LAT, spręsdamas šių BK straipsnių atribojimo klausimą, pažymėjo, kad „pagrindinis sunkaus sveikatos sutrikdymo (BK 135 straipsnio 1 dalis) ir sunkaus sveikatos sutrikdymo dėl neatsargumo (137 straipsnio 1 dalis) atribojimo požymis yra skirtinga šių nusikalstamų veikų kaltės forma. Sprendžiant, ar yra tyčia kaltininko veikoje, taip pat turi būti įvertinamas panaudoto smurto pobūdis, jo priežastys, nukentėjusiojo ir kaltininko tarpusavio santykiai ir elgesys ne tik iki nusikaltimo padarymo, jo padarymo metu, bet ir jam pasibaigus“. <...> Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 137 straipsnio 1 dalį kyla tam, kas dėl neatsargumo sužalojo ar susargdino žmogų. Kvalifikuojant veiką pagal šį straipsnį būtina nustatyti: 1) kad būtent kaltininko veika buvo nukentėjusiojo sužalojimo ar susargdinimo priežastis, t. y. kad tarp kaltininko veikos ir kilusių padarinių yra teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys, nes šie padariniai buvo dėsningas kaltininko veikos rezultatas; 2) jo kaltę (nusikalstamą pasitikėjimą ar nusikalstamą nerūpestingumą) dėl kito žmogaus sužalojimo ar susargdinimo“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-54-677/2015). Kita vertus, būtina paminėti dvi naujausias LAT trijų teisėjų kolegijos nutartis, kuriose buvo sprendžiami nauji probleminiai klausimai dėl BK 137 straipsnyje numatyto nusikaltimo nukentėjusiojo, taip šeimos nario sampratos nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. LAT pažymėjo, „sprendžiant dėl naujagimio sveikatos sutrikdymo, taigi ir BK 137 straipsnio taikymo, į žmogaus vystymąsi būtina žvelgti kaip į vientisą ir nuoseklų procesą, o naujagimio sveikatą būtina vertinti kaip jo palaipsniui susiformavusią būklę. Todėl šiuo atveju vertintina ir žalinga naujagimio sveikatai veika, kuri dėl fiziologinių žmogaus vystymosi ypatumų buvo

³²¹ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimojoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2017, Nr. 47.

padaryta vaisiaus vystymosi moters organizme laikotarpiu. Toks požiūris bendriausia prasme leidžia kalbėti ir apie vaiko teisę į sveiką gyvenimo pradžią, sveiką jo tolesnį vystymąsi. <...> Nors naujagimio baudžiamoji teisinė sveikatos apsauga BK 137 straipsnio prasme atsiranda jam gimus, tai neužkerta kelio padarytą sveikatos sutrikdymą vertinti atsižvelgiant į žalingų veiksmų (neveikimo) pobūdį visose jo vystymosi stadijose, be kita ko, vaisiui vystantis moters organizme“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-1-942/2021). Tuo tarpu aiškindamas šeimos nario sąvoką, LAT pabrėžė, kad „sprendžiant, ar nusikalstama veika nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai atvejais padaryta prieš šeimos narį, be kita ko, pasisakoma, kad šeimos santykiai yra tam tikras asmenų tarpusavio santykių pobūdis, jiems būdingas abipusis artumas, abipusė atsakomybė ir parama, t. y. kur kas daugiau nei draugiški santykiai, ir šie santykiai neturėtų būti trumpalaikiai. <...> Svarbios tokios bylos aplinkybės, kurios liudija apie paties nuteistojo požiūrį į kartu su juo gyvenusį asmenį, tarpusavio atsakomybės supratimą ir atitinkamą pareigų vieno kitam prisiėmimą“. LAT taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad, „skirtingai negu iki šiol kasacinės instancijos teismo praktikoje paprastai nagrinėtais atvejais dėl suaugusio asmens (pavyzdžiui, faktinio sugyventinio) traktavimo kaip kaltininko šeimos nario, nagrinėjamoje byloje aktualus klausimas dėl to, ar veikos žmogaus sveikatai kaltininko šeimos nariu pripažintinas jo neįvaikintas sutuoktinio (sugyventinio) vaikas, kuriam dar nesuėję aštuoniolika metų. Sprendžiant šį klausimą, pirmiau išdėstyti principai dėl asmenų tarpusavio šeimos santykių taikytini su atitinkamais pakeitimais ta prasme, kad, vaiko motinai sukūrus su kaltininku šeimos santykius ir vaikui gyvenant kartu su jais, t. y. šioje šeimoje, vaikas, atsižvelgiant ir į kitų šeimos santykių požymių visumos buvimą, paprastai faktiškai tampa tokios šeimos nariu, nepriklausomai nuo savo tiesioginio apsisprendimo ir formalaus teisinio statuso kaltininko atžvilgiu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-95-648/2021).

2000 m. BK XVIII skyriaus nuostatų analizei buvo skirta 19 mokslinių publikacijų (iš jų dvi daktaro disertacijos³²² ir 17 straipsnių). Keliuose mokslinėse publikacijose analizuojami bendri šio BK skyriaus aspektai, susiję su nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata ir sistema³²³, ir kt. Autoriai pabrėžia, kad 2000 m. BK vartojamas terminas „sveikatos sutrikdymas“ apima platesnį veikų, kuriomis gali būti sutrikdyta žmogaus sveikata, spektrą, negu kūno sužalojimo terminas, numatytas 1961 m. BK, nes „<...> gali apimti ir tokį žalos

³²² ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007; JAKŠTIENĖ, R. *Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019.

³²³ ALIUKONIENĖ, R., et al. Vaikų padaryti nužudymai ir sunkūs sveikatos sutrikdymai. *Laboratorinė medicina*, 2013, t. 15, Nr. 2(58), p. 75–82; ALIUKONIENĖ, R. Nusikalstamų veikų žmogaus sveikatai sistema. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 253–271.

padarymą sveikatai, kuris yra nesusijęs su žmogaus kūno audinių ir organų anatomicinės sandaros arba fiziologinių funkcijų pažeidimu (pavyzdžiui, sunkios infekcinės ar venerinės ligos, apsinuodijimai, psichikos sutrikimai ir pan.)“³²⁴. Be to, nurodo, kad, „<...> kvalifikuojant atitinkamą nusikaltimo žmogaus sveikatai sudėtį reikia nustatyti sveikatai padarytos žalos dydį, privalu atsižvelgti ne į idealią, o į faktinę žmogaus sveikatos būklę“³²⁴.

Daugiausia mokslinių publikacijų skirta BK 135 straipsniui, jose analizuojama baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida³²⁵, kai kurie sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties požymiai (veika³²⁶, subjektas³²⁷), kvalifikavimo problemos ir kt. Daktaro disertacijoje, skirtoje sunkaus sveikatos sutrikdymo teorinėms ir praktinėms kvalifikavimo problemoms, pabrėžiama, kad „sunki sveikatos sutrikdymu pripažįstamas tik toks sveikatos sutrikdymas, kuris atitinka ne tik visus, tiesiogiai BK 135 straipsnyje įtvirtintus požymius, bet ir atitinkamus medicininius požymius, nustatytus kituose teisės aktuose“, bei siūloma patikslinti Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisykles, apibrėžiant konkretų laikotarpį, kuriam praėjus, liga būtų pripažįstama „ilgai trunkančia“³²⁸.

Mokslinėse publikacijose, skirtose BK 135, 138 ir 140 straipsniuose įtvirtintų kai kurių šių veikų kvalifikuojamųjų požymių (mažametystei, bejėgiškai žmogaus būklei, savo artimo giminaičio ar šeimos nario, kankinant ar kitaip itin žiauriai) analizei, akcentuojama, kad „kvalifikuojantis šeimos nario ar artimojo giminaičio požymis <...> yra nustatytas tik kai kurioms fizinio smurto veikoms (BK 129 str. 2 d. 3 p., 135 str. 2 d. 3 p., 138 str. 2 d. 3 p., 140 str. 2 d.), o jo aiškinimo ir taikymo praktikos analizė atskleidė šio požymio aprėpties ribotumą, <...> nustatyta, kad šeimos nario, kaip kvalifikuojančio nusikalstamų veikų žmogaus gyvybei ir sveikatai požymio, aiškinimas taikant BK 248 straipsnio 2 dalyje, BPK 38 straipsnyje pateiktas sąvokas, CK įtvirtintą partnerystės sampratą, <...> artimos aplinkos definiciją neatitinka analogijos taikymo baudžiamojoje teisėje draudimo principo. Todėl siekiant užtikrinti tinkamą nuo šeimos narių smurto nukentėjusių asmenų apsaugą ir tinkamą tokių nusikalstamų veikų

³²⁴ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 141.

³²⁵ ALIUKONIENĖ, R.; MACHOVENKO, J. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida. *Teisė*, 2013, t. 88, p. 23–40.

³²⁶ ALIUKONIENĖ, R. Veika kaip vienas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 2013, t. 87, p. 20–33.

³²⁷ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 155–167.

³²⁸ ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 9, 201.

kvalifikavimą, būtina BK įtvirtinti šeimos nario sąvokos išaiškinimą, atitinkantį baudžiamojo įstatymo kūrimo juridinės technikos reikalavimus, kintančią šeimos sampratos teisinę apibrėžtį, smurto artimoje aplinkoje specifiką ir išimtinį baudžiamosios teisės aiškinimo *ad hoc* pobūdį³²⁹. Autoriai, analizuodami „mažametystę“ kaip kvalifikuojamąjį (nužudymą, sunkų, nesunkų ar nežymų sveikatos sutrikdymą) požymį, pabrėžė, kad „<...> baudžiamajame kodekse „mažametystės“ sąvoka tiesiogiai nėra apibrėžta ir dėl šios teisės spragos neretai kyla problemų kvalifikuojant nusikalstamas veikas, susijusias su nukentėjusiojo asmens mažametyste“³³⁰, ir pasiūlė BK apibrėžti mažametystės sąvoką. Straipsnyje, kuriame analizuojamas veikos kvalifikuojamasis požymis „bejėgiška žmogaus būklė“, nurodoma, kad „fizinis asmuo pripažįstamas esančiu bejėgiškos būklės ir tada, kai jis negali aktyviai priešintis smurtui. Tačiau aplinkybė, kad asmuo yra senyvo amžiaus, serga kokia nors liga ar jam yra atimta laisvė, savaime dar nėra pakankamas pagrindas pripažinti, kad toks asmuo buvo bejėgiškos būklės, nes asmuo turi būti tokios būklės dėl objektyvių priežasčių“³³¹. Publikacijoje, skirtoje kvalifikuojamajam požymiui „kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu“ atskleisti, pabrėžiama, kad inkriminuojant šį požymį „<...> būtina nustatyti, kad grėsmė kitų žmonių gyvybei buvo reali. Jeigu nustatoma, kad dėl kaltininko veikos realus pavojus kitų žmonių gyvybei neiškilo, kaltininko veikos negalima kvalifikuoti kaip padarytos kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu“³³². Be to, autoriai akcentuoja, kad, norint inkriminuoti bet kurį šių veikų kvalifikuojamąjį požymį, būtina nustatyti kaltininko žinojimą arba suvokimą inkriminuojamo požymio atžvilgiu³³³.

329 JAKŠTIENĖ, R. Šeimos nario samprata baudžiamosiose bylose dėl smurto artimoje aplinkoje: teismų praktikos pagrindimas. *Jurisprudencija*, 2018, t. 25 (1), p. 225–259; JAKŠTIENĖ, R. *Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019, p. 354.

330 ALIUKONIENĖ, R. Mažametystė kaip kvalifikuojamasis nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo požymis. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 83; ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 202.

331 ALIUKONIENĖ, R. Bejėgiška žmogaus būklė kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 105.

332 ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, t. 59, p. 26.

333 ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, t. 59, p. 18–27; ALIUKONIENĖ, R. Mažametystė kaip kvalifikuojamasis nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo požymis. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 84; ALIUKONIENĖ, R. Bejėgiška žmogaus būklė kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 105; ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 19–29.

Publikacijoje, skirtoje BK 136 straipsniui, analizuojami sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus sudėties požymiai ir pabrėžiama, kad „neteisėtas poelgis – tai bet koks prieš kaltininką ar jam artimą asmenį nukreiptas priešingas teisei nukentėjusiojo elgesys, kuris gali pasireikšti kėsினimusi į asmens gyvybę, sveikatą, turta, smūgių sudavimu, kankinimu, laisvės atėmimu ir kitokiu fiziniu smurtu, taip pat psichiniu poveikiu – grasinimu pavartoti fizinį smurtą, šantažu, patyčiomis ir pan. <...> itin įžeidžiamu poelgiu gali būti laikomi žmogaus garbės ir orumo pažeminimas veiksmu ar žodžiu, jo fizinių ar intelektualinių trūkumų apibūdinimas vulgaria forma, tyčiojimas ir pan.“³³⁴

Mokslinėse publikacijose, skirtose BK 140 straipsniui, daugiausia dėmesio skiriama fizinio skausmo nustatymo problemai. Antai, autoriai pažymi, kad „BK 140 straipsnis nusikaltimų žmogaus sveikatai sistemoje yra gana išskirtinis, nes viena iš jame įtvirtintų nusikaltimo sudėčių – „fizinio skausmo sukėlimas“ yra ypatinga tuo, kad užtraukia kaltininkui baudžiamąją atsakomybę už fizinio skausmo sukėlimą kitam žmogui baudžiamosios teisės prasme nesukeliant akivaizdaus jo sveikatos sutrikdymo“³³⁵. Be to, autoriai akcentuoja, kad „fizinio skausmo sukėlimo pripažinimas nusikaltimu pagal BK 140 straipsnį neturi būti daromas vien formaliai, nevertinant, ar tokios veikos neteisėtumas yra kriminalinio pobūdžio ir ar jos pavojingumas yra pakankamas ją laikyti nusikaltimu. <...> Sukelto skausmo intensyvumas ir stiprumas, taip pat skausmo keliamas pavojus konkretaus žmogaus sveikatai ar gyvybei yra baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijai. <...> Nustatant fizinio skausmo sukėlimą kaip pavojingą veiką, reikia remtis konkretaus nukentėjusiojo suvokimu (subjektyviuoju kriterijumi) ir fizinio poveikio gebėjimu paveikti vidutinį žmogų (objektyviuoju kriterijumi), atsižvelgiant į konkretaus nukentėjusiojo fizinius duomenis bei kitas aplinkybes. Nežymus sveikatos sutrikdymas ar fizinio skausmo sukėlimas pagal pavojingumą gali būti labai skirtingo pobūdžio, todėl galimi atvejai, kai asmuo bus atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo“³³⁶. Siūloma atsakyti ekonominio kriterijaus taikymo nustatant nežymų sveikatos sutrikdymą, nes abejojama, jog įmanoma tiksliai ir objektyviai nustatyti, kad nukentėjusysis prarado ne daugiau kaip 5 proc. darbingumo“³³⁷.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 55 proc. apklaustų mokslininkų ir 72 proc. teisėjų pritaria siūlymui įteisinti apysunkį sveikatos sutrikdymą kaip savarankišką nusikalsta-

³³⁴ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojų kodekso 136 straipsnis) požymiai. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 316.

³³⁵ ALIUKONIENĖ, R. Nusikalstamų veikų žmogaus sveikatai sistema. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 270.

³³⁶ GRINEVIČIŪTĖ, K. Fizinio skausmo sukėlimo nustatymo ir BK 140 straipsnyje numatyto nusikaltimo pripažinimo mažareikšmiu probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2014, Nr. 21(2), p. 599–614.

³³⁷ ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 202.

mą veiką. Tuo tarpu naujagimio sunkiam sveikatos sutrikdymui dėl gimdymo nulemtos būsenos kaip savarankiškos nusikalstamos veikos kriminalizavimui pritarė tik 45 proc. apklaustų mokslininkų (45 proc. nepritarė) ir 46 proc. teisėjų (36 proc. nepritarė). Pažymėtina ir tai, kad 60 proc. apklaustų mokslininkų ir 54 proc. teisėjų nurodė, kad sunkaus sveikatos sutrikdymo padariniai yra apibrėžti tinkamai ir nereikia papildomo detalizavimo.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslines publikacijas, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XVIII skyriaus vidinis sistemiškumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia rimtų abejonių, nes jame nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Pažymėtina ir tai, kad šio BK skyriaus pakeitimai ir papildymai turi būti derinami su BK XVII skyriaus ir kitų skyrių straipsnių, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas, kurios apima ir žmogaus sveikatos sutrikdymą, nuostatomis. BK XVIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) numatyti savarankišką baudžiamąją atsakomybę už tyčinį apysunkį sveikatos sutrikdymą; 2) numatyti savarankišką baudžiamąją atsakomybę už neatsargų apysunkį sveikatos sutrikdymą; 3) BK 141 straipsnyje įtvirtinti „mažamečio asmens“ išaiškinimą; 4) BK 141 straipsnyje įtvirtinti „šeimos nario“ išaiškinimą. Be to, svarstytinios šios BK XVIII skyriaus nuostatų pataisos: 1) atsisakyti tokio sveikatos sutrikdymo mastą apibrėžiančio kriterijaus kaip „dalies profesinio arba bendro darbingumo praradimą“³³⁸; 2) numatyti savarankišką baudžiamąją atsakomybę už naujagimio (vaisiaus) sveikatos sutrikdymą, kurį sukėlė nėščios moters veika; 3) BK 140 straipsnio 1 dalyje numatytą „fizinio skausmo sukėlimo“ veiką priskirti baudžiamojo nusižengimo grupei.

5 dalis. XIX skyriaus „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“ vertinimas

2000 m. BK XIX skyrių „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“ sudaro keturi straipsniai, reglamentuojantys baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą abortą (BK 142 straipsnis), privertimą darytis neteisėtą abortą (BK 143 straipsnis), palikimą be pagalbos, kai gresia pavojus žmogaus gyvybei (BK 144 straipsnis), grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimą (BK 145 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 7 nusikaltimo sudėty, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

³³⁸ Mongrafijos recenzentai LAT teisėjas prof. dr. A. Gutasakas ir advokatas doc. dr. A. Milinis *expressis verbis* pritarė šiam pasiūlymui.

2000 m. BK XIX skyriaus straipsniai buvo keičiami ir papildomi priimant keturis įstatymus. 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314³³⁹ buvo pakeista BK 144 straipsnio dispozicija, numatant atsakomybę tam, „kas pats sukėlęs pavojų ar turėdamas pareigą rūpintis nukentėjusiu asmeniu jam nepagelbėjo, kai grėsė pavojus šio žmogaus gyvybei, nors turėjo galimybę suteikti jam pagalbą“. Ši nauja formuluotė nekeitė BK 144 straipsnio esmės ir buvo susijusi su aiškesne straipsnio išdėstymo tvarka ir požymio „galimybės suteikti pirmąją pagalbą“ pakeitimu požymiu – turėjimu galimybės suteikti bet kokią pagalbą. Kiti 2000 m. BK XIX skyriaus straipsnių pakeitimai buvo susiję su šio skyriaus straipsnių sankcijų korekcijomis, juridinio asmens atsakomybės nustatymu arba procesiniais klausimais.

Teismų jurisprudencijos, susijusios su šiuo BK skyriumi, analizė rodo, kad LAT yra priėmus tik dvi išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis, kurios buvo skirtos BK 142 ir 144 straipsnių nuostatoms išaiškinti. LAT, analizuodamas neteisėto aborto (subjekto ir sveikatos priežiūros įstaigos) požymius, pažymėjo, kad BK 142 straipsnyje numatyta, jog sveikatos priežiūros įstaiga gali būti ne tik stacionarinė, bet ir ambulatorinė; taip pat tai, kad ne kiekvienas licenciją turintis gydytojas akušeris ginekologas yra gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas, nes gydytojas akušeris ginekologas tokią teisę turi tik teisės aktų nustatytais sąlygomis. Antai, LAT pabrėžė, kad „pagal Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymą verstis medicinos praktika turi teisę gydytojas, turintis šio įstatymo nustatyta tvarka išduotą ir galiojančią licenciją. Gydytojas verstis medicinos praktika gali tik sveikatos priežiūros įstaigoje, turinčioje licenciją teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas. Medicinos praktikos licencija yra dokumentas, patvirtinantis gydytojo teisę verstis atitinkama medicinos praktika. Tai reiškia, kad jeigu gydytojas akušeris ginekologas turi licenciją, patvirtinančią, jog jis turi teisę verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo profesinę kvalifikaciją, jis turi teisę tokia praktika verstis sveikatos priežiūros įstaigoje, turinčioje licenciją teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas. Tačiau tai nėra pagrindas teigti, kad kiekvienas licenciją turintis gydytojas akušeris ginekologas yra gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas“ ir, įvertinęs teisės aktus, reguliuojančius gydytojo teisę daryti aborto operacijas, nurodė, kad „gydytojas akušeris ginekologas, dirbantis asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje teikiamos tik pirminio lygio ambulatorinės akušerijos ir ginekologijos paslaugos, teisės daryti aborto operacijas neturi“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-226/2009).

Analizuodamas BK 144 straipsnyje numatyto nusikaltimo požymius LAT pabrėžė, kad „nagrinėjamas nusikaltimas padaromas net ir tuo atveju, kai asmuo palieka nuken-

³³⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

tėjusį asmenį be pagalbos manydamas, kad šis mirė ir pagalba jam nebereikalinga, nors iš tikrųjų jis dar yra gyvas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-49-788/2016). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija neatskleidžia esminių BK XIX skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

2000 m. BK XIX skyriaus nuostatų analizei buvo skirtos 6 mokslinės publikacijos (iš jų viena daktaro disertacija³⁴⁰ ir 5 straipsniai). Daugiausia mokslinių publikacijų skirta BK 142 straipsniui, jose analizuojami bendri neteisėto aborto aspektai: neteisėto aborto sudėtis, gyvybės apsaugos koncepcijos ypatumai³⁴¹, teisėto aborto sąvoka³⁴², nėščiosios teisinis statusas neteisėto aborto sudėtyje bei galimybės nustatyti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą abortą nėščiajai³⁴³, aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos kontekste³⁴⁴. Vienoje iš publikacijų siūloma visus su nėštumo nutraukimu susijusius klausimus reglamentuoti atskiru įstatymu, jame taip pat apibrėžti asmens gyvybės pradžią, laikantis esamo teisinio reglamentavimo³⁴⁵.

Disertacijoje pabrėžiama, kad neteisėtu abortu ir privertimu jį darytis visada siekiama gyvo žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimo, todėl BK 142 ir 143 straipsniuose numatytų nusikaltimų pagrindiniu tiesioginiu objektu siūloma pripažinti žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybę, o baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis numatyti kitame Lietuvos Respublikos BK skyriuje (pavyzdžiui, „Nusikaltimų negimusiai gyvybei“ skyriuje). Be to, siūloma nustatyti naują neteisėtą aborto kvalifikuojamąjį požymį – nėštumo nutraukimą po 22 nėštumo savaičių, „toku būdu pripažįstant, kad gyvybingo, t. y. jau gebančio egzistuoti atskirai nuo motinos organizmo, vaisiaus sunaikinimas pasižymi didesniu pavojingumu laipsniu“³⁴⁶.

Publikacijose, analizuojant objektyvius neteisėto aborto požymius, atkreipiamas dėmesys į BK 142 straipsnio 1 dalyje vartojamą terminą „kontraindikacijos“ ir pažymima, kad „nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkoje sąvoka „kontraindikacijos“ su nėštumo laiku nėra siejama, <...> kad minėtame teisės akte *expressis verbis* nurodyta, kas laikoma kontraindikacijomis nėštumui nutraukti, tarp kurių „12 savaičių viršijantis nėš-

³⁴⁰ DAUKŠAITĖ, I. *Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.

³⁴¹ ČAIKOVSKI, A.; ŽUKOVAITĖ, I. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 21–34; KAVOLIŪNAITĖ, E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos koncepcijos. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 2 (48), p. 5–26.

³⁴² DAUKŠAITĖ, I. Teisėto aborto sąvoka pagal Lietuvos teisės aktus, *Teisė*, 2011, t. 81, p. 60–72.

³⁴³ DAUKŠAITĖ, I. Nėščioji neteisėto aborto sudėtyje. *Teisė*, 2011, t. 79, p. 65–75.

³⁴⁴ GRUODYTĖ, E. Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos kontekste. ISSN 1392–6195 (print) ISSN 2029–2058 (online), *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2), p. 739–752.

³⁴⁵ Ten pat.

³⁴⁶ DAUKŠAITĖ, I. *Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 245.

tumas“ nėra paminėtas, <...> kad baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 1 dalyje vartojama „kontraindikacijų“ sąvoka neturėtų būti aiškinama plečiamai, pripažįstant, kad viena iš jų yra ir 12 savičių viršijantis nėštumas³⁴⁷, todėl siūloma teisės aktų nustatytą terminą, viršijantį nėštumą, BK 142 straipsnio 1 dalyje numatyti kaip savarankišką sudėties požymį.

Be to, analizuojant neteisėto aborto subjekto požymį, pažymima, kad „Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 1 dalies požiūriu „gydytoju, turinčiu teisę daryti aborto operacijas“ turėtų būti pripažįstamas kiekvienas gydytojas akušeris ginekologas, turintis galiojančią licenciją verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo kvalifikaciją, neatsižvelgiant į tai, kurioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje jis ta praktika verčiasi. Tuo atveju, jei toks gydytojas abortą padaro įstaigoje, kuri neturi teisės teikti nėštumo nutraukimo paslaugų, abortas vertintinas kaip padarytas ne sveikatos priežiūros įstaigoje, o veika kvalifikuotina pagal BK 142 straipsnio 1 dalį³⁴⁸. Kartu atkreipiamas dėmesys ir į BK 142 straipsnio 2 dalyje numatytą neteisėto aborto subjektą, nurodoma, kad „sveikatos priežiūros specialisto, neturinčio teisės daryti aborto operacijas, sveikatos priežiūros įstaigoje padarytas abortas ne visada pasižymi mažesniu pavojingumu laipsniu nei abortas, padarytas asmens, taip pat neturinčio tokios teisės“, todėl siūloma „<...> tiksliau apibrėžti specialaus subjekto požymius, susiaurinant asmenų, kuriems galėtų būti inkriminuojama Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 2 dalis, ratą“³⁴⁹.

Publikacijose analizuojant baudžiamąją atsakomybę už privertimą darytis neteisėtą abortą (BK 143 straipsnis) nurodoma, kad priversti darytis neteisėtą abortą kaltininkas siekia panaudodamas psichinę prievartą prieš nukentėjusiąją ar jos artimuosius, tačiau „priversti moterį darytis neteisėtą abortą galima ir nenaudojant psichinės prievartos nukentėjusiajai ar jos artimiesiems, bet tik pasinaudojant (piktnaudžiaujant) priklausoma nuo kaltininko moters padėtimi“³⁵⁰. Atsižvelgiant į tai, siūloma BK 143 straipsnyje kaip savarankišką privertimo darytis neteisėtą abortą padarymo būdą numatyti „pasinaudojimą nukentėjusiosios priklausomumu“.

Reikia pažymėti, kad mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu metu BK XIX skyriaus straipsnių nuostatų nebuvo paminėta.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslines publikacijas, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m.

³⁴⁷ DAUKŠAITĖ, I. *Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 183–184.

³⁴⁸ DAUKŠAITĖ, I. Teisėto aborto sąvoka pagal Lietuvos teisės aktus. *Teisė*, 2011, t. 81, p. 64–65, 67, 70; DAUKŠAITĖ, I. *Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 209.

³⁴⁹ DAUKŠAITĖ, I. *Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.

³⁵⁰ Ten pat, p. 250–251.

BK XIX skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), tačiau jame nustatyta reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XIX skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) teisės aktų nustatytą terminą, viršijantį nėštumą, nustatyti BK 142 straipsnio 1 dalyje kaip savarankišką neteisėto aborto sudėties požymį; 2) tiksliau apibrėžti specialaus subjekto požymius, sumažinant asmenų, kuriems galėtų būti inkriminuojama BK 142 straipsnio 2 dalis, ratą. Be to, svarstytinės šios BK XIX skyriaus nuostatų pataisos: 1) „pasinaudojimą nukentėjusiosios priklausomumu“ numatyti BK 143 straipsnyje kaip savarankišką privertimo darytis neteisėtą abortą padarymo būdą; 2) baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis numatyti naujame BK skyriuje (pavyzdžiui, „Nusikaltimų negimusiai gyvybei“ skyriuje); 3) nustatyti naują neteisėto aborto kvalifikuojamąjį požymį – nėštumo nutraukimą po 22 nėštumo savaičių.

6 dalis. BK XX skyriaus „Nusikaltimai žmogaus laisvei“ vertinimas

2000 m. BK XX skyrių „Nusikaltimai žmogaus laisvei“ sudaro penki straipsniai, reglamentuojantys baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą laisvės atėmimą (BK 146 straipsnis), prekybą žmonėmis (BK 147 straipsnis), išnaudojimą priverstiniam darbui ar paslaugoms (BK 147¹ straipsnis), naudojimąsi asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis (BK 147² straipsnis) ir žmogaus veiksmų laisvės varžymą (BK 148 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatomos 9 nusikaltimo sudėties, tarp jų nėra baudžiamojo nusizengimo sudėčių.

2000 m. BK XX skyriaus straipsniai buvo keičiami ir pildomi priimant šešis įstatymus. Pagrindiniai šių įstatymų pakeitimai buvo susiję su tarptautinės teisės (Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis) arba ES teisės aktų reikalavimų įgyvendinimu Lietuvos baudžiamojoje teisėje. 2005 m. įstatymu Nr. X-272³⁵¹, įgyvendinant 2002 m. liepos 19 d. Tarybos pagrindų sprendimą 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis, kodeksas buvo papildytas nauju BK 147¹ straipsniu, reglamentuojančiu baudžiamąją atsakomybę už išnaudojimą priverstiniam darbui. Be to, šiuo įstatymu buvo išplėsta BK 147 straipsnyje numatytos prekybos žmonėmis sudėties objektyvioji pusė, numatant naujas alternatyvias veikas: verbavimą, gabenimą ar

³⁵¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

žmogaus laikymą nelaisvėje, taip pat apibrėžti šios veikos alternatyvūs padarymo būdai (panaudojant fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimant galimybę priešintis, arba panaudojant nukentėjusio asmens priklausomumą ar pažeidžiamumą, arba panaudojant apgaule, arba sumokant pinigų ar suteikiant kitokią turtingą naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį). Šiuo įstatymu pakeisti ir prekybos žmonėmis sudėties subjektyvieji požymiai: vietoje „tikslu gauti turtingą ar kitokios asmeninės naudos turėjimo“ numatyti alternatyvūs požymiai „kaltininko žinojimas arba siekimas, kad nukentėjęs asmuo būtų įtrauktas į prostituciją ar būtų pelnomasi iš šio asmens prostitucijos arba jis būtų išnaudojamas pornografijai ar priverstiniam darbui“.

2012 m. įstatymu Nr. XI-2198³⁵², įgyvendinant 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeitusią Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, kodeksas buvo papildytas nauju BK 147² straipsniu, reglamentuojančiu baudžiamąją atsakomybę už naudojimąsi asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis. Be to, šiuo įstatymu BK 147 straipsnyje numatytos prekybos žmonėmis sudėties objektyvioji pusė papildyta alternatyviais požymiais: „priimdamas pinigų ar gaudamas kitokią naudą“, taip pat turtingą naudą gavimo ar suteikimo požymiai buvo pakeisti į bet kokios naudos gavimą ar suteikimą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį. Šiuo įstatymu papildyti ir prekybos žmonėmis sudėties subjektyvieji požymiai, t. y. kaltininko žinojimas ar siekimas, kad nukentėjęs asmuo būtų išnaudojamas vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, prostitucijai, kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitais išnaudojimo tikslais. Kartu šiuo įstatymu BK 147 straipsnis papildytas požymiu, pagal kurį nukentėjusiojo sutikimas dėl jo įtraukimo į prostituciją ar išnaudojimo elgetavimui ir pan. nėra svarbus. Minėtu įstatymu papildytas prekybos žmonėmis kvalifikuojamųjų požymių sąrašas, nustatyti nauji šios veikos kvalifikuojamieji požymiai: „sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei“ ir „būdamas valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir vykdydamas įgaliojimus“; o kvalifikuojamasis požymis „siekdamas įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį arba ląstelių“ pakeistas į kvalifikuojamąjį požymį „žinodamas ar siekdamas, kad būtų paimtas nukentėjusio asmens organas, audinys ar ląstelės“. Šiuo įstatymu patikslintas ir BK 147¹ straipsnio pavadinimas „Išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms“ bei papildyti ir pakoreguoti šios veikos sudėties objektyvieji požymiai: šalia „neteisėto žmogaus vertimo dirbti tam tikrą darbą“ numatoma alternatyvi veika „neteisėtas žmogaus vertimas teikti tam tikras paslaugas, įskaitant elgetavimą“; vietoje alternatyvių šios veikos padarymo būdų: „kitaip atimant galimybę

³⁵² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147, 147¹, 157, 303 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 147² straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 82-4276.

priešintis, arba pasinaudojant žmogaus priklausomumu“ nurodomi „apgaulės arba kitų šio kodekso 147 straipsnyje nurodytų būdų panaudojimas“. 2016 m. įstatymu Nr. XII-2340³⁵³ prekyba žmonėmis (BK 147 straipsnis) sudėtis papildyta nauju subjektyviuoju požymiu – „kaltininko žinojimu arba siekimu, kad nukentėjęs asmuo, nesvarbu, ar jis sutiko, būtų išnaudojamas priverstinei, fiktyviai santuokai“.

2004 m. įstatymu Nr. IX-2314³⁵⁴, 2013 m. įstatymu Nr. XII-501³⁵⁵ ir 2020 m. įstatymu XIII-3350³⁵⁶ padaryti BK XX skyriaus straipsnių pakeitimai ir papildymai buvo susiję su šio skyriaus straipsnių sankcijų korekcijomis, juridinio asmens atsakomybės nustatymu bei atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir procesiniais klausimais.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs tik vieną nutartį, kuri buvo skirta BK 147 ir 147¹ straipsniams taikyti. LAT, analizuodamas prekybos žmonėmis objektyviuosius požymius, pažymėjo, kad „BK 147 straipsnyje nustatyta prekybos žmonėmis veika – tai įvairūs sandoriai, kurių objektas yra žmogus (pardavimas, pirkimas, kitoks perleidimas ar įgijimas, verbavimas, gabenimas ar laikymas nelaisvėje žmogaus) ir kurie sudaromi siekiant išnaudoti tą žmogų, be kita ko, <...> priverstiniam darbui ar paslaugoms bei nusikalstamai veikai daryti“. Be to, teismas nurodė, kad „BK 147 straipsnis, nustatantis atsakomybę už sandorius, sudarančius prielaidas išnaudoti žmogų, neapima paties išnaudojimo. Dėl to prekyba žmonėmis, atskleista žmogaus išnaudojimo stadijoje, turėtų būti inkriminuojama kartu (kaip realioji sutaptis) su išnaudojimu priverstiniam darbui (BK 147¹ straipsnis)“. LAT atkreipė dėmesį į tai, kad „svarbus fakto apie atitinkamą poveikį aukai, suvaržant jos laisvę, nustatymas. Priešingumas žmogaus laisvei siejamas su tam tikru piktavališku poveikiu nukentėjusiajam, leidžiančiam palenkti šio asmens valią, kontroliuoti ir įtraukti jį į išnaudojimą“. Teismas taip pat pabrėžė, kad „<...> itin svarbūs kriterijai yra esminės apgaulės panaudojimas ir nukentėjusių asmenų pažeidžiamumas bei jų priklausomumas“ ir detalčiai atskleidė šių požymių turinį. Kartu LAT nurodė, kad asmens sutikimas dirbti neturi reikšmės, kai prekybos žmonėmis atveju poveikis žmogaus laisvei daromas grasinant arba panaudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobiant, sukčiaujant arba apgaule, piktnaudžiaujant padėtimi arba pasinaudojant asmens pažeidžiamumu, duodant

³⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147 ir 157 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2016, Nr. 13906.

³⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

³⁵⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 140, 145, 148, 149, 150, 151, 165 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 75-3772.

³⁵⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 147¹, 151¹, 189, 214, 218, 224¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2020, Nr. 24234.

arba gaunant pinigų ar naudos siekiant kitą asmenį kontroliuojančio asmens sutikimo“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-73-511/2021).

Pasisakydamas dėl BK 147¹ straipsnio 2 dalyje numatyto kvalifikuojamojo požymio („priverstinio darbo nežmoniškoms sąlygomis“) taikymo, LAT nurodė, kad „aiškinant darbo nežmoniškoms sąlygomis sampratą, atsižvelgtina į jai artimą ypatingai išnaudojamo darbo sąlygų sampratą, kurių apibrėžimas pateiktas 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/52/EB 2 straipsnio i punkte: tai darbo sąlygos, įskaitant tas sąlygas, kurios atsiranda dėl diskriminacijos dėl lyties ar kitų priežasčių, kai yra labai didelė disproporcija, palyginti su teisėtai dirbančių darbuotojų darbo sąlygomis, ir kai jos, pavyzdžiui, daro poveikį darbuotojų sveikatai bei saugai ir yra nesuderinamos su žmogaus orumu“. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad „priverstinio darbo nežmoniškoms sąlygomis atveju turėtų būti nustatytas faktas, jog nukentėjusysis buvo išnaudojamas ir jam sukeliama dvasinės ar fizinės kančios, nesuteikiant galimybės patenkinti būtinųjų žmogiškųjų poreikių, kaip antai normalus miegas, pailsėjimas, pavalygimas, gamtinių reikalų atlikimas, laisvalaikis po darbo valandų, bendravimas su šeima, artimaisiais ir kt., taip pat vertimas dirbti nepriimtiniomis sąlygomis, kaip antai dideliame karštyje, šaltyje, toksiškoje, radioaktyvioje aplinkoje be apsaugos priemonių, žeminant asmens garbę ar orumą ir pan.“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-73-511/2021). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija neatskleidžia esminių BK XX skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

2000 m. BK XX skyriaus nuostatų analizei buvo skirta 12 mokslinių publikacijų (iš jų viena monografija ir 11 straipsnių). Monografijoje, skirtoje prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo ir teismo nagrinėjimo problemoms Lietuvoje atskleisti, pažymima, kad BK 147 straipsnio praktinis taikymas kelia sunkumų dėl gana „griozdiškų“ formuluočių ir straipsnio struktūros³⁵⁷.

Daugiausia mokslinių publikacijų skirta BK 147 straipsniui, jose analizuojama prekybos žmonėmis samprata tarptautinės teisėkūros kontekste ir nacionaliniuose įstatymuose, šių sampratų suderinamumas³⁵⁸, prekybos žmonėmis baudžiamojo teisinio ver-

³⁵⁷ BURDA, R.; GRUODYTĖ, E.; KRIKŠČIŪNAS, R. *Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo bei teismo nagrinėjimo problemos Lietuvoje*. Vilnius, 2006, p. 112.

³⁵⁸ FEDOSIUK, O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 86–97; FEDOSIUK, O. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 70–84; BOLZANAS, D.; DRAKŠIENĖ, A. Prekybos žmonėmis samprata. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 38–50; FEDOSIUK, O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 98(8), p. 54–61; MICKEVIČIUS, D. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų prekybos žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių atitikties Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims ir Europos Sąjungos teisei aspektai. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 122–133; URBELIONYTĖ, A. Europos Sąjungos teisinio prekybos žmonėmis reglamentavimo pokyčiai priėmus direktyvą 2011/36/ES. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, Nr. 4(3), p. 1143–1155.

tinimo ir taikymo ypatumai teismų praktikoje³⁵⁹. Publikacijoje, analizuojant prekybos žmonėmis sudėtį, pabrėžiama, kad prekyba žmonėmis yra vienas iš nusikaltimų žmogaus laisvei, todėl svarbu nustatyti, kad žmogaus laisvė buvo pažeista. Be to, akcentuojama, kad grindžiant veikos priešingumą laisvei būtina kruopščiai pagrįsti poveikį, kuris buvo daromas aukai ir kuriuo buvo palenkiamas jos valia (ar prieš ją buvo smurtauojama, ar ji buvo gąsdinama, apgauldinėjama, ar buvo piktnaudžiaujama jos pažeidžiamumu), taip pat svarbu atsižvelgti į tai, ar auka turėjo ribotų galimybių ištrukti iš prekeivių kontrolės, ar buvo ribojama jos judėjimo laisvė, pasisavinami tapatybės dokumentai, kontroliuojamas jos kasdienis gyvenimas, užblokuojami socialiniai kontaktai, taip pat atkreipiamas dėmesys, kad inkriminuojant prekybą žmonėmis aukos sutikimas iš anksto apgalvotam išnaudojimui ar seksualinė patirtis praeityje neturi reikšmės, jeigu jos atžvilgiu buvo panaudotas bet kuris BK 147 straipsnyje numatytas veikos padarymo būdas³⁶⁰.

Mokslinėje publikacijoje, skirtoje BK 147¹ straipsniui, pabrėžiama, kad šiame straipsnyje nustatyta veika gali būti susijusi su vertimu dirbti ar teikti paslaugas tiek legaliai, tiek ir nelegaliai, svarbu, kad asmuo buvo verčiamas tai daryti prieš savo valią. Pažymima, kad, taikant BK 147¹ straipsnyje įtvirtintus požymius, pakanka įrodyti tik vieną iš alternatyvių nusikaltimo padarymo būdų (fizinį smurtą, grasinimus smurtu, kitaip atimant galimybę priešintis, pasinaudojant žmogaus priklausomumu ar pažeidžiamumu, apgaulę ir kt.), kurio kaltininkas imasi siekdamas priversti nukentėjusįjį elgtis pagal jo (kaltininko) valią, t. y. atlikti reikalaujamą darbą ar paslaugas, bei kad „pripažįstant išnaudojimą priverstiniam darbui viena iš prekybos žmonėmis formų, atsiranda galimybė inkriminuoti jos sutaptį kartu su prekybos žmonėmis požymiu (idealoji sutaptis)“³⁶¹.

Kita vertus, pažymėtina, kad daugelio šių publikacijų šiandieninis aktualumas iš esmės yra išnykęs dėl BK 147 straipsnio korekcijų.

Reikia pažymėti, kad mokslininkų ir teisėjų anketavimo bei interviu metu BK XX skyriaus straipsnių nuostatos buvo paminėtos tik vienoje mokslininko anketoje, kurioje (pakankamai pagrįstai) pabrėžiama, kad simbolinės kriminalizacijos pavyzdys yra BK 146 straipsnio 3 dalyje numatytas neteisėtas laisvės atėmimas, uždaranč žmogų į psichiatrijos ligoninę ne dėl ligos, nes ši nuostata negali būti taikoma medikams (kurie pripažįstami valstybės tarnautojais ir kurių veika tokiais atvejais kvalifikuojama kaip piktnaudžiavimas pagal BK 228 straipsnį).

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareiškta nuomones, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu

³⁵⁹ GUTAUSKAS, A. Prekybos žmonėmis baudžiamojo teisinio vertinimo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje. *Verslo ir teisės aktualijos*, 2009, t. 3, p. 141–169.

³⁶⁰ Ten pat, p. 166.

³⁶¹ GUTAUSKAS, A. Išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms (BK 147¹ straipsnis) kaip prekybos žmonėmis forma. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius, 2015, p. 51–68.

rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XX skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XX skyriuje svarstyta ši pataisa: 1) panaikinti BK 146 straipsnio 3 dalį, kurioje numatyta neteisėto laisvės atėmimo, uždaranč žmogų į psichiatrijos ligoninę ne dėl ligos, sudėtis³⁶².

7 dalis. XXI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ vertinimas

2000 m. BK XXI skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ sudaro septyni straipsniai, kurie reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už išžaginimą (BK 149 straipsnis), seksualinį prievartavimą (BK 150 straipsnis), privertimą lytiškai santykiuoti (BK 151 straipsnis), lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (BK 151¹ straipsnis), seksualinį priekabiavimą (BK 152 straipsnis), jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą (BK 152¹ straipsnis) ir jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkimą (BK 153 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 17 nusikalstamų veikų sudėčių, iš jų viena baudžiamojo nusižengimo sudėtis.

2000 m. BK XXI skyriaus straipsniai buvo pakeisti ir papildyti priimant šešis įstatymus. Antai, 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314³⁶³ sugriežtinta laisvės atėmimo baudmė BK 150 straipsnio 1 dalies sankcijoje. 2006 m. įstatymu Nr. X-711³⁶⁴, atsižvelgiant į ES 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2004/68/TVR dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija reikalavimus, buvo numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė už išžaginimą (BK 149 straipsnis), seksualinį prievartavimą (BK 151 straipsnis), privertimą lytiškai santykiuoti (BK 150 straipsnis), taip pat kriminalizuotas lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (BK 151¹ straipsnis). 2010 m. įstatymu

³⁶² Visi mongrafijos recenzentai *expressis verbis* pritarė šiam pasiūlymui.

³⁶³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

³⁶⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 77-2961.

Nr. XI-989³⁶⁵ buvo patikslinta BK 151¹ straipsnyje numatyta lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą sudėtis ir nustatyta papildoma taisyklė, kad „šio straipsnio 1 dalyje nurodyti veiksmai nelaikomi nusikaltimu, jeigu tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo“, taip pat sugriežtinta sankcija už mažamečio asmens tvirkinimą (BK 153 straipsnis).

2013 m. įstatymu Nr. XII-501³⁶⁶ buvo pakeisti BK 149, 150, 151 straipsniai, nustatyta, kad už šiuose straipsniuose numatytas veikas asmuo atsako ir tuo atveju, kai „ikiteisminis tyrimas pradėtas nustatius smurto artimoje aplinkoje požymius“. 2014 m. įstatymu Nr. XII-776³⁶⁷, atsižvelgiant į ES 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, reikalavimus, buvo kriminalizuotas jaunesnio negu šešiolikos metų amžiaus asmens viliojimas (BK 152¹ straipsnis), sugriežtinta laisvės atėmimo bausmė sankcijose už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (BK 151¹ straipsnio 1–3 dalyse), taip pat išplėsta baudžiamoji atsakomybė už tvirkinamuosius veiksmus (BK 153 straipsnis). 2020 m. įstatymu Nr. XIII-3350³⁶⁸ buvo patikslinta lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą sudėtis (BK 151¹ straipsnis).

Nors 2000 m. BK XXI skyrių sudaro septyni straipsniai, kurie gana dažnai buvo keičiami ir papildomi, tačiau dėl jų nuostatų taikymo ir išaiškinimo LAT nėra priėmęs nė vienos išplėstinės kolegijos nutarties. Kita vertus, sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą ir seksualinį prievartavimą klausimus gana reikšmingas yra LAT Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“³⁶⁹, o sprendžiant nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (BK 149, 150, 153 straipsniai) probleminius aspektus smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose – LAT

³⁶⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 86-4540.

³⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 140, 145, 148, 149, 150, 151, 165 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 75-3772.

³⁶⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas. *TAR*, 2014, i. k. 2014-03404.

³⁶⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 147¹, 151¹, 189, 214, 218, 224¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2020, i. k. 2020-24234.

³⁶⁹ LAT Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 22.

Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalga, skirta smurto artimojoje aplinkoje³⁷⁰ klausimams. LAT Senato nutarime pateikiama rekomendacijų dėl išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimų sudėčių rūšies, jose numatytų objektyviųjų požymių (fizinio smurto, grasinimų ir pan.) turinio, nukentėjusiojo (mažamečio, nepilnamečio ir kt.) sampratos, minėtų nusikaltimų kvalifikavimo taisyklių bendrininkavimo atvejais, taip pat sutapčių su nužudymo, sunkaus sveikatos sutrikdymo, turto sunaikinimo ar sugadinimo atvejais ir kt. Tuo tarpu LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgoje pateikiama rekomendacijų dėl išžaginimo, seksualinio prievartavimo, privertimo lytiškai santykiuoti ir jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkavimo sudėčių taikymo ypatumų smurto artimojoje aplinkoje atvejais.

BK XXI skyriaus nuostatų analizei baudžiamosios teisės doktrinoje buvo skirtos tik 6 mokslinės publikacijos (viena studija ir 5 straipsniai). Pažymėtina, kad visos publikacijos parašytos iki 2009 metų. Trijose publikacijose analizuojami seksualinio priekabiavimo ir teisinės atsakomybės už šį pažeidimą aspektai³⁷¹, kituose straipsniuose aptariama – juridinio asmens kaip nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjekto³⁷², kai kurių nusikaltimų vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo³⁷³ ir psichinės ir fizinės prievartos sąsają, *inter alia*, teismų praktikoje išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose³⁷⁴ problematika. Be to, platesnei šiame BK skyriuje numatytų kai kurių nusikalstamų veikų analizei dėmesio buvo skiriama ir baudžiamojo įstatymo komentaruose³⁷⁵.

Seksualinio priekabiavimo klausimams skirta studija yra labiau informacinio-pažintinio pobūdžio publikacija, kurioje pateikiama seksualinio priekabiavimo samprata, aptariami bendri civilinės, administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą klausimai ir kt.³⁷⁶ Tik viename straipsnyje analizuojami bendri sek-

³⁷⁰ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimojoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2017, Nr. 47.

³⁷¹ VAIČIŪNIENĖ, L. *Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*. Vilnius, 2003; DVILAITIS, V. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 60(52), p. 104–114; VERŠEKYS, P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą Lietuvoje problemos. *Teisė*, 2008, t. 68, p. 186–198.

³⁷² GRUODYTĖ, E.; ŽIŽIENĖ, S. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, Nr. 2 (2), p. 193–206.

³⁷³ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, t. 66(1), p. 8–18.

³⁷⁴ MARCINAUSKAITĖ, R. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113), p. 42–49.

³⁷⁵ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 178–194.

³⁷⁶ VAIČIŪNIENĖ, L. *Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*. Vilnius, 2003, p. 8–11, 15–19, 19–20 ir 21–25.

sualinio priekabiavimo ir teisinės atsakomybės už jį, numatytos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme, Kariuomenės drausmės statute ir Baudžiamajame kodekse, klausimai³⁷⁷. Tik antrame straipsnyje, skirtame seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusižengimo sudėties analizei, atkreipiamas dėmesys į probleminius BK 152 straipsnio dispozicijos aspektus. P. Veršekio nuomone, „dispozicijoje reikėtų pabrėžti alternatyvių veiksmų tęstinumą, kartotinumą, intensyvumą, tų pačių neteisėtų būdų naudojimą kitų asmenų atžvilgiu, galbūt net nuoseklumą“, o „už vienkartinį vulgarų veiksmą, žvilgsnį ar meilės raštelį, nesikartojančią, atsako nedavusią užuominą arba pasiūlymą“ būtų galima taikyti drausminę arba administracinę atsakomybę. Be to, šis mokslininkas siūlo BK 152 straipsnį išskaidyti (BK 151 ir BK 151¹ straipsnių pavyzdžiu) ir atskirai, kaip pavojingesnę veiką kriminalizuoti seksualinį priekabiavimą prie nepilnamečių; tokios veikos „kvalifikuojamasis požymis turėtų būti auką ir priekabautoją siejantys šeimos, globos ar rūpybos santykiai“³⁷⁸.

Tuo tarpu autorės, analizavusios ir įvertinusios juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas, padarė išvadą, kad „juridinis asmuo formaliai gali būti nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas“³⁷⁹. Publikacijoje, skirtoje psichinės ir fizinės prievartos sąsajų analizei, buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad „kvalifikuojant išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, padarytus bendrininkaujant, nukentėjusiojo, suvokiančio kitų bendrininkų buvimo faktą, nesipriešinimas lytiniam santykiams ar lytinės aistros tenkinimui turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į ankstesnius bendrininkų prieš jį panaudotus veiksmus. Tais atvejais, kai kiti bendrininkai prieš tai siekdami lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą, kitų bendrininkų lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas, nenaudojant nei smurto, nei grasinimų, nei kitų panašių veiksmų, turėtų taip pat būti vertinamas kaip padarytas prieš nukentėjusiojo valią“³⁸⁰.

Straipsnyje, kuriame nagrinėjami kai kurių nusikaltimų vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo klausimai, buvo atkreiptas dėmesys į, autorių nuomone, nepriimtina teismų praktiką inkriminuojant kvalifikuojamuosius išžaginimo ir seksualinio prievartavimo požymius, kurių neapėmė kaltininko tyčia, nes „pagal visuotinai pripažintas nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisykles kaltininko

³⁷⁷ DVILAITIS, V. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 60(52), p. 104–114.

³⁷⁸ VERŠEKYS, P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą Lietuvoje problemos. *Teisė*, t. 68, 2008, p. 193, 196.

³⁷⁹ GRUODYTĖ, E.; ŽIŽIENĖ, S. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, Nr. 2 (2), p. 204.

³⁸⁰ MARCINAUSKAITĖ, R. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113), p. 44.

tyčia turi apimti ne tik pagrindinius, bet ir nusikalstamą veiką kvalifikuojančius požymius“. Be to, autoriai siūlo svarstyti, ar nereikėtų nustatyti savarankišką pilnamečio asmens baudžiamąją atsakomybę už savanorišką lytinį santykiavimą ar kitokį lytinės aistros tenkinimą su nepilnamečiu, nesulaukusių 16 (arba 15) metų (išskyrus santuokinius lytinius santykius ar kitokį lytinės aistros tenkinimą), panaudojant apgaulę, padarant rimtą žalą tokio asmens interesams, neatsargiai klystant dėl nepilnamečio amžiaus³⁸¹.

Gana rimtų abejonių teisinio reguliavimo sistemiskumo požiūriu kelia tik BK 149 ir 150 straipsnių 2 dalyse numatytas vienas kvalifikuojamasis požymis – išžaginimas ir seksualinis prievartavimas, padarytas su bendrininkų grupe. Toks reguliavimas prieštarauja esminiam BK Specialiosios dalies kūrimo principui, pagal kurį bendrininkavimo formas – bendrininkų grupę ir organizuotą grupę buvo nuspręsta numatyti tik atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašė. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad teismas turi teisę bendrininkų grupės nepripažinti atsakomybę sunkinančia aplinkybe.

Pažymėtina, kad mokslininkų ir teisėjų anketavimo metu BK XXI skyriaus straipsnių nuostatos nebuvo paminėtos. O interviu metu LAT teisėjas prof. dr. O. Fedosiukas atkreipė dėmesį į tai, kad BK 152¹ straipsnyje numatytos jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimo veikos reikalingumas kelia didelių abejonių, nes tokie veiksmai sudaro rengimąsi padaryti sunkų ir labai sunkų nusikaltimą – išžaginimą, seksualinį prievartavimą ar privertimą lytiškai santykiauti, už kuriuos numatyta gerokai griežtesnė laisvės atėmimo bausmė.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgą, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXI skyrius išsaugojo vidinį sistemiskumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XXI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) panaikinti BK 149 straipsnio 2 dalį; 2) panaikinti BK 150 straipsnio 2 dalį; 3) skyrių papildyti straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kuriame pateikti „mažamečio asmens“ išaiškinimą (arba pateikti nuorodą į BK 141 straipsnyje pateiktą „mažamečio asmens“ išaiškinimą). Be to, svarstytinios šios BK XXI skyriaus nuostatų pataisos: 1) papildyti BK 151¹ straipsnio 5 dalį nuostata, kad nelaukiami nusikaltimu šiame straipsnyje nurodyti sutuoktinių (partnerių) veiksmai; 2) papildyti BK 152 straipsnį 2 dalimi, numatančią seksualinio priekabiavimo prie nepilnamečio asmens, susieto šeimos, globos ar rūpybos santykiais, nusikaltimo sudėtį.

³⁸¹ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, t. 66(1), p. 12, 17.

8 dalis. BK XXII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“ vertinimas

2000 m. BK XXII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“ sudaro vienas straipsnis, kuris reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už šmeižimą (BK 154 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatomos dvi nusikaltimo sudėty, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XXII skyrius buvo esmingai pakeistas vienu įstatymu. 2015 m. įstatymu Nr. XII-1888³⁸² buvo panaikintas BK 155 straipsnis, reglamentavęs baudžiamąją atsakomybę už įžeidimą.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs 7 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis, skirtas BK 154 straipsniui. LAT, analizuodamas šmeižimo kaip nusikaltimo prigimtį ir teisės į saviraiškos laisvę ribojimą, atkreipė dėmesį, kad „Lietuvos Respublikos Konstitucija gina asmens teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (25 straipsnio 1 ir 2 dalys). Teisė laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus įtvirtinta Konvencijoje, kuri, kaip ir ją aiškinanti bei detalizuojanti EŽTT praktika, yra sudėtinė Lietuvos teisės dalis. <...> Teisė skleisti informaciją ir idėjas apima ne tik teisę skleisti neutralią informaciją ir idėjas, kurios yra palankios ir neįžeidžiančios, bet ir tikrovę atitinkančią informaciją, kuri yra šokiruojanti, erzinti ar trikdanti visuomenę ar jos dalį. <...> Konvencija gina ne tik asmenį, paskleidusį absoliučiai teisingą informaciją, bet ir nevisiškai tikslią informaciją, tačiau tai padariusį sąžiningai, nepiktnaudžiaujant teise skleisti informaciją <...> bei asmenį, kuris, įgyvendindamas teisę reikšti savo nuomonę, pavartojo tam tikro laipsnio faktų perdėjimą – hiperbolizavimą. <...> informacijos laisvė nėra absoliuti ir visa apimanti. Jos apribojimus lemia santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei būtinus visuomenės poreikius. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 straipsnis nustato, kad, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Vadinasi, sprendžiant konfliktą, kilusį tarp teisės į garbės ir orumo gynimą ir teisės skleisti informaciją, būtina vadovautis proporcingumo ir šių teisių pusiausvyros principais. <...> Lietuvos valstybė įstatymais saugo žmogaus garbę ir orumą, garantuodama jam teisę į garbės ir orumo gynimą, įskaitant ir baudžiamąją tvarką, Baudžiamajame kodekse numatydamą atsakomybę asmeniui, kuris įgyvendindamas saviraiškos laisvę peržengė jos realizavimo ribas ir pažeidė kito asmens teisę į garbę ir orumą. <...> nusikalstama veika – šmeižimas – išplaukia iš Konvencijos bei Konstitucijos esminių nuostatų, tikslingai bei

³⁸² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. TAR, 2015, Nr. 11179.

teisėtai apriboja laisvę skleisti informaciją, kartu neuždraudžia asmens teisės į saviraiškos laisvę“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-645/2005).

Be to, LAT pabrėžė, kad būtina nustatyti pusiausvyrą tarp teisės (laisvės) reikšti įsitikinimus, nuomonę, kritiką ir šios teisės ribojimo, ginant kritikuojamo asmens teises, ir, nurodęs, kad „<...> asmuo, įgyvendindamas teisę reikšti savo nuomonę, gali pavaruoti tam tikro laipsnio faktų perdėjimą – hiperbolizavimą“, pažymėjo, kad „Konvencija gina ir asmenį, paskleidusį nevisiškai tikslią informaciją, tačiau tai padariusį sąžiningai, nepiktnaudžiaujant teise ją skleisti“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-437/2008). Be to, LAT atkreipė dėmesį, kad „remiantis EŽTT sprendimais, politinėse diskusijose gali būti toleruojama net labai aštri kritika. Politikų kritikos ribos yra daug platesnės, nei privačių asmenų ir jie (politikai) turi tolerantiškai į ją reaguoti <...>“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-295/2005 ir Nr. 2K-7-545/2005). Kartu LAT atkreipė dėmesį, kad „informacijos laisvė nėra absoliuti ir visa apimanti <...>. Jos apribojimus lemia santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei būtinus visuomenės poreikius. Tai reiškia, kad negalima laikyti politine diskusija ar konstruktyvia kritika nepagrįstų ir nesąžiningų žeminančio pobūdžio kaltinimų. EŽTT <...> išaiškino, kad valstybinei valdžiai, kaip visuomenės tvarkos garantui, paliekama galimybė imtis priemonių, taip pat ir baudžiamojo poveikio, nukreiptų į tai, kad adekvačiai be nereikalingų ekscesų būtų reaguojama į nepagrįstus ir nesąžiningus žeminančio pobūdžio kaltinimus“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-645/2005).

LAT, analizuodamas šmeižimo dalyką, nurodė, kad „baudžiamoji atsakomybė už šmeižimą kyta asmeniui, paskleidusiam informaciją, t. y. perdavusiam žinias. Žinia yra informacija apie faktus ir jų duomenis – reiškinius, savybes, veiksmus, įvykius, grindžiamus tiesa, kurią galima užtikrinti patikrinimo bei įrodymo priemonėmis. <...> asmuo gali <...> analizuoti, gretinti ar kitaip apdoroti informaciją ir gauti išvadas. <...> subjektyvus faktų ir duomenų vertinimas – nuomonė. Ji negali būti peržiūrima ir paneigiama. Nuomonei netaikomas tiesos kriterijus, tačiau ji turi remtis tikrais faktais <...>. Nuomonė turi vertinamąjį, atspindimąjį pobūdį, o nauja informacija – konstatuojamąjį pobūdį, nes ja teigiami iki tol neišsakyti faktinio pobūdžio duomenys pateikiami kaip objektyviai egzistuojantys“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-645/2005). LAT pabrėžė, kad „autorius turi užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ir duomenų“ ir kad „nuomonė nelaikoma žinia, jei pareikšta nuomone nepaskleidžiama nauja informacija“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-437/2008, Nr. 2K-7-408/2007 ir Nr. 2K-7-545/2005). LAT taip pat akcentavo ir subjektyviuosius šmeižimo požymius, nurodydamas, kad „kaltininkas paskleidžia žeminančio pobūdžio tikrovės neatitinkančią informaciją tyčia, neturėdamas jokių realių, faktais patvirtintų duomenų apie žinių tikrumą“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-645/2005, Nr. 2K-7-408/2007, Nr. 2K-7-596/2005). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija neatskleidžia esminių BK XXII skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

2000 m. BK XXII skyriaus nuostatų analizei buvo skirtos tik dvi mokslinės publikacijos (straipsniai), kurios susijusios su BK 154 straipsniu. Publikacijose analizuojama, *inter alia*, žodžio laisvė ir jos ribų kaita, šmeižimo sudėties objektyvieji požymiai (objektas, dalykas, veikos padarymo būdas), taip pat šmeižimo kriminalizavimo pagrindumas ir tikslingumas. Publikacijose atkreipiamas dėmesys į šmeižimo objekto nustatymo problemą, pabrėžiama, kad „<...> kalbėti apie orumą ir garbę kaip apie teisinius gėrius, kuriuos valstybė saugo, numatydama netgi baudžiamąją atsakomybę už jų pažeidimą, yra gana pavojinga, nes, kaip minėta, nesant aiškaus šių vertybių turinio, jų pažeidimas taip pat nėra aiškus ar netgi negali būti tinkamai ir teisėtai nustatytas. <...> Todėl ginčiuose dėl asmens garbės ir orumo pažeidimo tas pats pažeidimas gali būti traktuojamas visiškai skirtingai ir, atrodytų, analogiškais atvejais priimamas skirtingas sprendimas“³⁸³.

Be to, publikacijose atkreipiamas dėmesys, kad „šmeižimo nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių aiškinimas ir taikymas teismų praktikoje nėra tinkamas (skirtingai suprantama ir aiškinama tikrovės neatitinkanti informacija ir nuomonė, jos netinkamai atskiriamos, netinkamai nustatoma tokių vertybių, kaip antai saviraiškos laisvė bei asmens garbė ir orumas, riba, nerandama ribos tarp faktų hiperbolizavimo ir šmeižimo, skirtingai vertinama pateiktos informacijos įtaka nukentėjusiojo garbei ir orumui, taip pat skirtingai traktuojama kitų objektyviųjų duomenų svarba baudžiamajai atsakomybei nustatyti) ir iš galimų to priežasčių nurodomi baudžiamojo įstatymo trūkumai (juridinės technikos reikalavimų nesilaikymas) bei šmeižimo objekto sampratos ir saviraiškos laisvės bei asmens garbės ir orumo pusiausvyros problemos“³⁸⁴. Dėl minėtų priežasčių baudžiamosios teisės doktrinoje abejojama šmeižimo kriminalizavimo pagrįstumu. Be to, O. Fedosiukas, nagrinėdamas baudžiamąją atsakomybę kaip *ultima ratio*, pažymėjo, kad apšmeižtas asmuo turi pasirinkimą inicijuoti baudžiamąjį (privatų) ar civilinį procesą, todėl šiuo atveju pažeistas teisės įmanoma apginti civilinėmis procesinėmis priemonėmis, kuriomis apginti pažeistą garbę ir orumą būtų daug lengviau. Be to, šis mokslininkas atkreipė dėmesį, kad „atsiradus tokiam fenomenui kaip virtuali žiniasklaida, kuri leidžia kiekvienam viešai ir anonimiškai komentuoti straipsnius, už šmeižimą <...> baudžiamojon atsakomybėn galima traukti dažną komentatorių, o kai straipsnis skirtas kokiam nors rezonansiniam įvykiui, jie skaičiuojami šimtais“³⁸⁵. Mokslinėse publikacijose buvo pabrėžiama ir tai, kad Lietuvoje vyksta Europos Tarybos

³⁸³ DAMBRAUSKIENĖ, A. Šmeižimo kriminalizacijos pagrindumas ir tikslingumas: kai kurių objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė. *Teisė*, 2015, t. 95, p. 43; VENCKIENĖ, E. Žmogaus orumo ir teisės į orumą sampratų įvairovė ir jos kritinė analizė. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77(69), p. 93.

³⁸⁴ DAMBRAUSKIENĖ, A. Šmeižimo kriminalizacijos pagrindumas ir tikslingumas: kai kurių objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė. *Teisė*, 2015, t. 95, p. 50–51.

³⁸⁵ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2), p. 726; DAMBRAUSKIENĖ, A. Šmeižimo kriminalizacijos pagrindumas ir tikslingumas: kai kurių objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė. *Teisė*, 2015, t. 95, p. 50–51.

inicijuota diskusija dėl žodžio laisvės ribojimo dekriminalizavimo, o tokia iniciatyva grindžiama tuo, kad dalis Europos Tarybos valstybių (Azerbaidžanas, Turkija) už šmeižimo ir įžeidimo nusikaltimus žurnalistams skiria realias laisvės atėmimo bausmes. Tuo tarpu saviraiškos laisvės ribojimą realiomis laisvės atėmimo bausmėmis EŽTT įvardija kaip neproporcingą siekiamam tikslui³⁸⁶. Be to, pabrėžiama, jog „EŽTT yra tos nuomonės, kad griežčiausia saviraiškos laisvės apribojimo forma – baudžiamoji atsakomybė (o ypač laisvės atėmimo bausmė) už netinkamą jos įgyvendinimą savaime yra griežta (neproporcinga) priemonė, todėl ji turi būti taikoma tik ypatingais atvejais, pagrindžiant jos būtinumą demokratinėje visuomenėje (pavyzdžiui, 2010 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje *Fatullaev prieš Azerbaidžaną* (peticijos Nr. 40984/07), 2013 m. kovo 14 d. sprendimas byloje *Eon prieš Prancūziją* (peticijos Nr. 26118/10). Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad 2013 m. buvo siūloma pakeisti BK 154 straipsnį taip, kad šmeižimu būtų laikomas tik paskleidimas apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančios informacijos, neva šis padarė nusikaltimą, o sankcijoje numatyti vienintelę bausmę – baudą (atsisakant laisvės apribojimo ar su laisvės atėmimu susijusių bausmių)³⁸⁷.

A. Dambrauskienė, išanalizavusi šmeižimo kriminalizacijos pagrįstumą ir tikslingumą, priėjo prie išvados, kad tokių asmeninių teisiųjų gėrių kaip garbė ir orumas abstraktumas, reliatyvumas ir subjektyvumas apsunkina tiek nusikalstamos veikos, pažeidžiančios šiuos gėrius, įtvirtinimą (aprašymą) baudžiamajame įstatyme, tiek baudžiamosios atsakomybės už tokios veikos padarymą taikymą, todėl abejoja šių teisiųjų gėrių gynyba baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis³⁸⁸.

Rimtų abejonių baudžiamosios teisėkūros požiūriu kelia ir tai, kad šį BK skyrių sudaro tik vienas straipsnis, o šio skyriaus pavadinime klaidingai nurodomas baudžiamųjų nusizengimų terminas. Be to, teisinio reglamentavimo nuoseklumo požiūriu abejotinas ir visiškas įžeidimo dekriminalizavimas.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 50 proc. apklaustų mokslininkų ir 62 proc. teisėjų palaiko šmeižimo pagrindinės sudėties (BK 154 straipsnio 1 dalis) dekriminalizavimą. Tokiam požiūriui interviu metu pritarė buvęs LAT teisėjas prof. habil. dr. V. Piesliakas ir LAT teisėjas prof. dr. O. Fedosiukas. Nuomonei, kad reikėtų kriminalizuoti įžeidimą, pritarė tik 20 proc. apklaustų mokslininkų (80 proc. nepritarė) ir 20 proc. teisėjų (78 proc. nepritarė). Pažymėtina, kad mokslininkų ir teisėjų apklausos anketose kartais buvo nurodyta, jog kaip simbolinės kriminalizacijos pavyzdys gali būti vertinama šmeižimo pagrindinė sudėtis (BK 154 straipsnio 1 dalis).

³⁸⁶ ŠINDEIKIS, A. Žodžio laisvė ir jos ribų kaita per du atkurtos nepriklausomybės dešimtmečius. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(3), p. 1057.

³⁸⁷ DAMBRAUSKIENĖ, A. Šmeižimo kriminalizacijos pagrįstumas ir tikslingumas: kai kurių objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė. *Teisė*, 2015, t. 95, p. 48.

³⁸⁸ Ten pat, p. 42.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXII skyrius prarado savo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą). BK XXII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) panaikinti BK XXII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“, o straipsnį, numatantį atsakomybę už šmeižimo nusikaltimą, perkelti į BK XXIV arba XXV skyrių; 2) panaikinti BK 154 straipsnio 1 dalį; 3) BK 154 straipsnio 2 dalį išdėstyti taip (kaip pagrindinę šmeižimo nusikaltimo sudėtį): „tas, kas paskleidė apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo, per visuomenės informavimo priemonę ar spauidinyje, arba šmeižė asmenį, neva šis padarė nusikaltimą“. Be to, svarstyti šį BK XXII skyriaus nuostatų pataisą: 1) numatyti baudžiamąją atsakomybę už asmens įžeidimą, padarytą per visuomenės informavimo priemonę ar spauidinyje.

9 dalis. BK XXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ vertinimas

2000 m. BK XXIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ sudaro devyni straipsniai, juose reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už vaiko pagrobimą arba vaikų sukeitimą (BK 156 straipsnis), vaiko pirkimą arba pardavimą (BK 157 straipsnis), vaiko palikimą (BK 158 straipsnis), vaiko įtraukimą į nusikalstamą veiką (BK 159 straipsnis), vaiko įtraukimą vartoti vaistus ar kitas apkvaišinančias priemones, ar Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytas medžiagas (BK 160 straipsnis), vaiko įtraukimą girtauti (BK 161 straipsnis), vaiko išnaudojimą pornografijai (BK 162 straipsnis), piktnaudžiavimą tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis (BK 163 straipsnis) ir vengimą išlaikyti vaiką (BK 164 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 12 nusikalstamų veikų sudėčių, iš kurių viena baudžiamoji nusižengimo sudėtis.

2000 m. BK XXIII skyriaus keli straipsniai pakeisti ir papildyti priimant septynis įstatymus. Pažymėtina, kad absoliuti dauguma šių įstatymų buvo susiję su tarptautinės teisės ir ES teisės aktų reikalavimų įgyvendinimu nacionalinėje teisėje. Antai, įgyvendinant tarptautinės teisės ir ES teisės aktų reikalavimus, 2004 m. sausio 29 d. įstatymu Nr. IX-1992³⁸⁹ buvo numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė už vaiko iš-

³⁸⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamosio kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198¹ ir 198² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 25-760.

naudojimą pornografijai, o 2006 m. birželio 22 d. įstatymu Nr. X-711³⁹⁰ ir 2014 m. kovo 13 d. įstatymu Nr. XII-776³⁹¹ buvo patikslinta vaiko išnaudojimo pornografijai sudėtis. Įgyvendinant ES teisės aktų reikalavimus 2005 m. birželio 23 d. įstatymu Nr. X-272³⁹² buvo suformuluotos, o 2012 m. birželio 30 d. įstatymu Nr. XI-2198³⁹³ ir 2016 m. gegužės 12 d. įstatymu Nr. XII-2340³⁹⁴ – patikslintos prekybos žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėtys. 2015 m. gegužės 7 d. įstatymu Nr. XII-1674³⁹⁵ įgyvendinant tarptautinės teisės reikalavimus buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už vaiko įtraukimą vartoti Dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytas medžiagas.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT išplėtinės septynių teisėjų kolegijos yra priėmusios dvi nutartis, kurios skirtos vaiko pagrobimo (BK 156 straipsnis) ir vengimo išlaikyti vaiką (BK 164 straipsnis) nusikaltimų sudėčių požymių turiniui atskleisti. Antai, LAT yra nurodęs, kad vaiko pagrobimu (BK 156 straipsnio 1 dalis) „laikomi tyčiniai neteisėti veiksmai, susiję su apgaulės būdu, piktnaudžiaujant pasitikėjimu ar bet koku kitu būdu padarytu svetimo mažamečio vaiko paėmimu kaltininko žinion iš tėvų, globėjų ar vaikų įstaigos ir perkėlimu į kitą vietą, turint tikslą jį laikyti savo nuožiūra toje vietoje. Apeliacinis teismas taip pat konstatavo, kad įstatymų leidėjas nesieja padarytos veikos kvalifikavimo nei su tam tikrais tikslais, nei su vaiko pagrobimo pabaiga, nei su konkrečiais padariniais. Taigi vaiko pagrobimas, kaip nusikaltimas, yra baigtas nuo jo paėmimo iš tėvų, globėjų ar vaikų įstaigos, prieš pastarųjų valią ar be jų žinios, turint tikslą laikyti jį savo nuožiūra pasirinktoje vietoje, todėl baudžiamoji atsakomybė kyla nepriklausomai nuo to, kiek laiko tokiais aplinkybėmis paimtas vaikas laikomas kaltininko žinioje“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-127/2008).

Aiškindamas vengimo išlaikyti vaiką nusikaltimo sudėtį LAT pabrėžė, kad „baudžiamoji atsakomybė už vengimą išlaikyti vaiką iškyla tuo atveju, jei kaltininkas tyčia, t. y. žinodamas, kad jis turi pareigą pagal įsigaliojusį teismo sprendimą išlaikyti vaiką ar teikti jam kitą būtiną turtinę paramą, ir galėdamas tą pareigą vykdyti, jos sąmoningai ne-

³⁹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 77-2961.

³⁹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas. *TAR*, 2014, Nr. 3404.

³⁹² Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

³⁹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 147, 147¹, 157, 303 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 147² straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 82-4276.

³⁹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 147 ir 157 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2016-05-24, Nr. 13906.

³⁹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 160, 199 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 276¹, 276², 276³ straipsniais įstatymas. *TAR*, 2015, Nr. 7560.

vykdo“ (kasacinės nutartys Nr. 2K-491/2005, Nr. 2K-65/2007, Nr. 2K-695/2007, Nr. 2K-124/2008, Nr. 2K-291/2008). Skirtingai negu 1961 m. BK, 2000 m. BK 164 straipsnyje esanti norma vengimo išlaikyti vaikus tiesiogiai nesieja su pareigos nevykdymo piktybiškumu, tokio neveikimo sistemingumu. Tačiau ar yra šio nusikaltimo sudėtis veikoje, svarbu nustatyti, kad kaltininkas sąmoningai, būdamas darbingas ar turėdamas kitokias turtines galimybes, be pateisinamų priežasčių vengia išlaikyti vaiką“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-68/2009). Be to, LAT šioje byloje nurodė, kad „BK 164 straipsnyje numatytas nusikaltimas yra ne tęstinis, o trunkamasis, kuris trunka tol, kol jo nenutraukia pats kaltininkas, kiti asmenys ar teisės saugos institucijų pareigūnai arba neišnyksta kaltininko pareiga išlaikyti vaiką. <...> Vengimo išlaikyti vaiką laikotarpis kiekvienoje byloje yra nustatomas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, be kita ko, pašalinant iš kaltinimo tokius laikotarpius, kai vaiko išlaikymo įmokų nemokėjimą pateisino objektyvios aplinkybės. Pažymėtina, kad asmens pareiga išlaikyti savo vaikus išlieka ir tuo metu, kai vykdomas jo baudžiamasis persekiojimas dėl tokios pareigos nevykdymo“. Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija neatskleidžia esminių BK XXIII skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

2000 m. BK XXIII skyriaus nuostatų analizei buvo skirta 16 mokslinių publikacijų (dvi daktaro disertacijos³⁹⁶ ir 14 straipsnių), jose daugiausia dėmesio buvo skirta vaiko sampratai prekybos žmonėmis³⁹⁷ ir kitose BK XXIII skyriaus nusikaltimų³⁹⁸ sudėtyse, tam tikrų vaiko pagrobimo arba vaikų sukeitimo ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių požymių reglamentavimo trūkumams³⁹⁹ ir spragoms⁴⁰⁰ vertinti, vaiko pornografijos laikymo (turėjimo) draudžiamumo problematikai⁴⁰¹, vaiko išnaudojimo pornografijai ir prostituci-

³⁹⁶ ŽEKAS, T. *Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011; GRINEVIČIŪTĖ, K. *Tėvų ar kitų vaiko atstovų baudžiamoji atsakomybė už žiaurų elgesį su vaiku*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.

³⁹⁷ FEDOSIUK, O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 86–97.

³⁹⁸ GRINEVIČIŪTĖ, K. Vaikas ir šeima kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 81–88.

³⁹⁹ DRAKŠIENĖ, A. Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 59–69.

⁴⁰⁰ MICKEVIČIUS, D. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų prekybos žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių atitiktis Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims ir Europos Sąjungos teisei aspektai. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 122–133; FEDOSIUK, O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 54–61; NIKARTAS, S. Prekybos vaikais nusikaltimo teisinė samprata. *Teisės problemos*, 2009, Nr. 2(64), p. 104–133; BAZYLEVAS, I.; PAJAUJIS, V. Prekyba žmonėmis ir sisteminis požiūris kaip problemos sprendimas: mokslo studija. Vilnius: Teisės institutas, 2015, p. 32.

⁴⁰¹ ŽEKAS, T. Possession of Child Pornography: Legal or Illegal Activity (Experience of Common Law Countries). *Teisė*, 2009, t. 70, p. 150–163.

jai kaip nusikalstamų veikų vaikui ir šeimai kriminologiniam vertinimui⁴⁰², fizinių bausmių vaikams baudžiamojo teisinio vertinimo problematikai⁴⁰³, piktnaudžiavimo tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis (BK 163 straipsnis) padarymo būdų kaip skirtingų žiauraus elgesio formų⁴⁰⁴ ir šio nusikaltimo specialaus subjekto požymių⁴⁰⁵ analizei, vengimo išlaikyti vaiką nusikaltimo požymių problematikai⁴⁰⁶, vaiko įtraukimo į nusikalstamą veiką sudėties taikymo problemoms⁴⁰⁷ ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad nemažai šių straipsnių, kurie buvo publikuoti iki naujausių BK XXIII skyriaus straipsnių redakcijų, išvadų ir pasiūlymų tobulinti baudžiamąjį įstatymą buvo įgyvendinti BK pakeitimų ir papildymų įstatymais, priimtais 2012, 2014 ir 2016 metais.

Pažymėtina ir tai, kad beveik pusė straipsnių skirta ne tik vaiko pirkimo arba pardavimo sudėties, bet ir platesnės prekybos žmonėmis sudėties požymių analizei ir vertinimui. Šiuo aspektu išskirtinos tik L. Žalnieriūno ir T. Girdenio, T. Žeko ir K. Grinevičiūtės publikacijos, kuriose nagrinėjama išimtinai vaiko teisių apsaugos baudžiamosios teisės priemonėmis (t. y. BK XXIII skyriaus) problematika. Antai, L. Žalnieriūno ir T. Girdenio požiūriu, BK 164 straipsnio, numatančio atsakomybę už vengimą išlaikyti vaiką, dispozicija neatitinka Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau ir CK) 3.196 straipsnio nuostatų, todėl ją siūloma tikslinti nurodant CK numatytus išlaikymo būdus – kas mėnesį mokėti periodines išmokas vaikui, sumokėti konkrečią pinigų sumą vaikui arba perduoti priteistą vaikui tam tikrą turtą⁴⁰⁸. K. Grinevičiūtės nuomone, baudžiamoji atsakomybė pagal BK 164 straipsnį turėtų atsirasti tik tuo atveju, kai asmens turtinė padėtis ir darbingumas, padaryto pažeidimo pobūdis, neveikimu padaryta ar potenciali žala, trukmė, piktybiškumas iš tikrųjų leidžia spręsti apie didelį tokio neveikimo pavojingumą ir reikšmingą šia teisės norma saugomo objekto paneigimą⁴⁰⁹.

⁴⁰² ŽEKAS, T. Vaiko išnaudojimas pornografijai ir prostitucijai – nusikalstamų veikų vaikui ir šeimai sudedamoji dalis. *Teisė*, 2008, t. 66 (1), p. 95–109.

⁴⁰³ GRINEVIČIŪTĖ, K. Fizinės bausmės vaikams: baudžiamasis teisinis vertinimas. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, Nr. 3(2), p. 721–736.

⁴⁰⁴ GRINEVIČIŪTĖ, K. Žiauraus elgesio su vaiku samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113), p. 107–113.

⁴⁰⁵ GRINEVIČIŪTĖ, K. Piktnaudžiavimo tėvų, globėjų (rūpintojų) arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis subjekto samprata. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, Nr. 4(4), p. 215–230.

⁴⁰⁶ ŽALNIERIŪNAS, L.; GIRDENIS, T. Vengimo išlaikyti vaiką probleminiai kvalifikavimo aspektai ir alternatyvūs normai instrumentai. *Jurisprudencija*, 2013, 20(2), p. 707–723. GRINEVIČIŪTĖ, K. Vengimo išlaikyti vaiką baudžiamojo teisinio vertinimo problemos. *Socialinių mokslų studijos*, 2014, Nr. 6(2), p. 403–420.

⁴⁰⁷ GRINEVIČIŪTĖ, K. Vaiko įtraukimo į nusikalstamą veiką (BK 159 str.) kriminalizavimo ypatumai ir kai kurios kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2020, Nr. 1, p. 149–165.

⁴⁰⁸ ŽALNIERIŪNAS, L.; GIRDENIS, T. Vengimo išlaikyti vaiką probleminiai kvalifikavimo aspektai ir alternatyvūs normai instrumentai. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(2), p. 709, 721.

⁴⁰⁹ GRINEVIČIŪTĖ, K. Vengimo išlaikyti vaiką baudžiamojo teisinio vertinimo problemos. *Socialinių mokslų studijos*, 2014, Nr. 6(2), p. 416.

Be to, K. Grinevičiūtės manymu, BK 159 straipsnis, numatantis atsakomybę už vaiko įtraukimą į nusikalstamą veiką, turėtų būti taikomas tik atsižvelgus į papildomus kriterijus, „kurie parodo poveikio vaikui kriminalinį pobūdį: psichinis ar fizinis poveikis vaikui turi būti pavojingas, būtina vertinti kaltininko tyčios kryptingumą, tiek ir patį poveikio objektą, t. y. vaiką. <...> baudžiamąją atsakomybę už vaiko įtraukimą į nusikalstamą veiką turi užtraukti patys pavojingiausi nusikalstamos veikos padarymo būdai, tokie kaip fizinis smurtas, bet kokio turinio grasinimai, pasinaudojimas vaiko pažeidžiamumu ar priklausomumu, apgaulės panaudojimas. Būdų sąrašas neturi būti baigtinis, tačiau kiti būdai turi būti sukonkretinti požymiu „aktyvus“. Šiuo metu nusikalstamos veikos sudėties požymiai „įtikinėjimas“ ir „prašymas“ nepatenka į pavojingiausių būdų sąrašą ir jų reikėtų atsisakyti⁴¹⁰.

Ši autorė taip pat teigia, kad šiame BK skyriuje nėra nusikalstamos veikos, pažeidžiančios tik šeimos (kaip socialinio instituto) interesus, todėl BK XXIII skyriuje numatytą nusikalstamų veikų pagrindinis objektas apima tik vaiko teisių apsaugą, todėl šio skyriaus pavadinimas turėtų būti „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui“⁴¹¹. Be to, autorė siūlo svarstyti, ar BK nereikėtų pateikti sąvokų „vaikas“, „mažametis“, „naujagimis“ išaiškinimą⁴¹². T. Žėko nuomone, vaiko išnaudojimą pornografijai ir disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, reikėtų reglamentuoti viename BK skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“, nes dabartinis baudžiamosios atsakomybės už vaiko išnaudojimą pornografijai reglamentavimas laikytinas ydingu, suponuoją mintį, kad vienu atveju vaiko išnaudojimas pornografijai yra nusikaltimas vaikui ir šeimai, kitu atveju kėsiamasi į visuomenės dorovę⁴¹³.

Reikia pažymėti, jog anketavimo rezultatai rodo, kad tokį požiūrį palaiko 65 proc. apklaustų mokslininkų ir 54 proc. teisėjų, kurie pritarė, kad BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatos būtų perkeltos į BK 162 straipsnį. Be to, 55 proc. apklaustų mokslininkų ir 68 proc. teisėjų nuomone, BK XXIII skyriuje reikėtų pateikti sąvokos „mažametis vaikas“ išaiškinimą.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXIII skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuo-

⁴¹⁰ GRINEVIČIŪTĖ, K. Vaiko įtraukimo į nusikalstamą veiką (BK 159 str.) kriminalizavimo ypatumai ir kai kurios kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2020, Nr. 1, p. 165.

⁴¹¹ GRINEVIČIŪTĖ, K. Vaikas ir šeima kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 86–87.

⁴¹² Ten pat, p. 87.

⁴¹³ ŽEKAS, T. *Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 278.

seklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XXIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) vaiko išnaudojimą pornografiniai ir disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, reglamentuoti viename BK skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ ir BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatas perkelti į BK 162 straipsnį; 2) skyrių papildyti straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kuriame pateikti „mažamečio vaiko“ išaiškinimą (arba pateikti nuorodą į BK 141 straipsnyje pateiktą „mažamečio asmens“ išaiškinimą); 3) skyrių papildyti straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kuriame pateikti „naujagimio“ išaiškinimą. Be to, svarstyti šios BK XXIII skyriaus nuostatų pataisos: 1) tikslinti skyriaus pavadinimą į „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui“; 2) tikslinti BK 159 straipsnio dispoziciją numatant tokius veikos padarymo būdus kaip fizinį ar psichinį smurtą, papirkimą, apgaulę, pasinaudojimą vaiko priklausomumu arba kitokį aktyvų būdą; 3) tikslinti BK 164 straipsnio dispoziciją papildomai įtraukiant požymius, kurie atskleistų šios veikos pavojingumą ir leistų ją aiškiai atriboti nuo civilinės teisės pažeidimo (pavyzdžiui, veikos trukmė, piktybiškumas, padariniai ir kt.).

10 dalis. XXIV skyriaus „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“ vertinimas

2000 m. BK XXIV skyrių „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“ sudaro keturi straipsniai, kurie reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą asmens būsto neliečiamumo pažeidimą (BK 165 straipsnis), asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimą (BK 166 straipsnis), neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą (BK 167 straipsnis) ir neteisėtą informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą (BK 168 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 4 nusikaltimo sudėty, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XXIV skyriaus straipsniai buvo pakeisti ir papildyti priimant du įstatymus. 2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁴¹⁴ buvo patikslintas BK 166 straipsnio pavadinimas ir dispozicija, taip pat sugriežtinta BK 167 straipsnio 1 dalies sankcijoje numatyta laisvės atėmimo bausmė. 2013 m. įstatymu Nr. XII-501⁴¹⁵ buvo pakeista BK 165 straipsnio 2 da-

⁴¹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁴¹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 140, 145, 148, 149, 150, 151, 165 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 75-3772.

lis ir numatyta, kad už šiame straipsnyje numatytą veiką asmuo atsako ir tuo atveju, kai „ikiteisminis tyrimas pradėtas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymius“.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmus tik dvi išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis. Vienoje nutartyje, kuri skirta BK 167 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo sudėties požymių turiniui atskleisti, LAT pabrėžė, kad „objektyviai šis nesunkus nusikaltimas pasireiškia neteisėtu informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimu. <...> Rinkimo neteisėtumas nesietinas su tais atvejais, kai ji renkama iš viešai prieinamų šaltinių, pavyzdžiui, naudojantis interneto vieša paieška, ar asmuo pats informaciją apie privatų gyvenimą atskleidžia ją teikdamas į viešus registrus ar duodamas sutikimą ją skelbti“. LAT taip pat paminėjo, kad, pavyzdžiui, „pagal BK 167 straipsnio 1 dalį buvo kvalifikuoti kaltininkų veiksmai baudžiamosioje byloje, kurioje nustatytas bejėgiškos dėl apsvaigimo nuo alkoholio nukenčėjusiosios atliekamų seksualinio pobūdžio veiksmų filmavimas, panaudojus mobiliojo ryšio telefoną (kasacinė byla Nr. 2K-59/2013); sistemingas informacijos apie privatų asmenį rinkimas slapta naudojant GPS, klausymosi ir kitokią sekti pritaikytą įrangą arba bendrovei priklausančio naktinio striptizo klubo masažo kambariuose bei persirengimo kambaryje neteisėtas slaptų nedidelių vaizdo kamerų įrengimas, slapta darant vaizdo įrašus apie privatų šokėjų gyvenimą (faktinės situacijos nustatytos atitinkamai kasacinėse bylose Nr. 2K-198/2013, 2K-213/2014, apeliacinės instancijos teisme pabaigtoje Klai-pėdos apygardos teismo byloje Nr. 1A-240-417/2015). Šiuo atveju teismai vertino, kokioje erdvėje (viešoje ar privačioje) esanti ir kokio pobūdžio informacija buvo renkama, ar tas rinkimas buvo slaptas, ar buvo naudojamos specialiosios priemonės informacijai surinkti, ar rinkimo būdai buvo tokie, kuriems reikalingas teismo leidimas“.

LAT taip pat pažymėjo, kad „jokių padarinių, kaip būtino požymio, neįtvirtinimas BK 167 straipsnio 1 dalies sudėtyje, veikos aprašymas formalia nusikaltimo sudėtimi nereiškia, jog, sprendžiant dėl konkrečios veikos kvalifikavimo pagal šį straipsnį, nereikalaujama įvertinti panaudotų konkrečių neteisėto informacijos rinkimo priemonių, nustatyti, kaip ir į kokią privataus asmens gyvenimo sritį jomis buvo įsiterpta“.

Be to, LAT, atkreipęs dėmesį, kad teismai privalo įvertinti konkrečiai renkamos informacijos pobūdį, rinkimo tikslą, trukmę, surinktos informacijos kiekį, nurodė, jog „privataus gyvenimo sąvoka yra plati sąvoka, BK 167 straipsnyje nedetalizuojama, todėl apie tai, kas yra konkretaus asmens privataus gyvenimo dalis, kokia informacija patenka į baudžiamosios teisės priemonėmis saugotiną konkretaus asmens privataus gyvenimo erdvę, teismas sprendžia įvertinęs byloje nustatytų aplinkybių ir faktų visumą. Vertinant tokią visumą, svarbu taip pat atsižvelgti į renkamos informacijos ryšį su konkretaus asmens privačiu gyvenimu (ar ji susijusi su išties svarbiais asmens privataus gyvenimo aspektais arba nors savaime nėra intymi, bet yra surinkta privatumą ribojančiais, paprastai teismo sankcijos reikalaujančiais būdais; ar tai tik bendresnio pobūdžio, daž-

nai įvairiais atvejais paties asmens atskleidžiama informacija). Galiausiai primintina ir tai, kad baudžiamoji teisė yra *ultima ratio* priemonė, todėl tokia atsakomybė vertinant BK 167 straipsnio 1 dalyje numatytą veiką turėtų būti taikoma už pačius sunkiausius asmens privataus gyvenimo pažeidimus“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-84-489/2018).

Kitoje byloje LAT nurodė, kad „baudžiamųjų bylų procesas pagal BK 165 straipsnį pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Procesas tokiose bylose vyksta privataus kaltinimo tvarka ir ikiteisminis tyrimas neatliekamas, išskyrus atvejus, kai nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę ar ją padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų. Tokiais atvejais prokuroras, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas, privalo pradėti baudžiamąjį procesą. Dėl BK 165 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos ikiteisminis tyrimas taip pat pradedamas, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas, jeigu yra smurto artimoje aplinkoje požymių“. Atsižvelgęs į tai, jog LAT konstatavo, kad „bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme klausimas dėl šios nusikalstamos veikos inkriminavimo taip pat keliamas nebuvo. Pozicija dėl <...> veikos vertinimo pagal BK 165 straipsnį atsirado tik nukentėjusiųjų apeliaciniame skunde, kita vertus, argumentų, iš kurių būtų galima spręsti apie pagrindą vykdyti baudžiamąjį procesą pagal BK 165 straipsnį būtent valstybinio, o ne privataus kaltinimo tvarka, pateikta nebuvo. Esant tokioms aplinkybėms, kasacinio bylos nagrinėjimo stadijoje baudžiamąjo proceso pradėjimo pagal BK 165 straipsnį klausimo išspręsti nebeįmanoma“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-49-788/2016). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija neatskleidžia esminių BK XXIV skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

2000 m. BK XXIV skyriaus nuostatomis „nesidomi“ ir baudžiamosios teisės doktrina, nes šio skyriaus nuostatų analizei buvo skirtos dvi mokslinės publikacijos. Vienoje publikacijoje daugiausia dėmesio buvo skirta būsto sampratai, asmenų, turinčių teisę į būsto neliečiamumą, būsto neliečiamumo apsaugos ir gynimo, taip pat teisės į būsto neliečiamumą apribojimų klausimų analizei platesniame žmogaus teisių apsaugos kontekste⁴¹⁶. Šioje publikacijoje pabrėžiama, kad būstas – tai „gyvenamoji patalpa, skirta žmonių nuolatiniam, laikinam gyvenimui ar viešnagei. Tokia patalpa galėtų būti nuosavas ar nuomojamas namas, butas, vila, sodo namelis ar viešbučio, motelio ir poilsio namų kambarys ir pan., kartu su tai patalpai priklausančiomis dalimis (verandomis, balkonais, lodžijomis), naudojamomis laisvalaikiui praleisti, poilsiui ar kitiems poreikiams tenkinti. Būstu – mobiliu ar laikinu gali būti laikoma taip pat ir automobilio priekaba-miegamasis, jurta, palapinė, kiti kilnojamieji daiktai, pritaikyti žmogui nuolat ar laikinai gyventi“⁴¹⁷. Be to, šiame straipsnyje padaroma išvada, kad „teisę į būsto neliečiamumą turi asmenys, kurie

⁴¹⁶ JOVAIŠAS, K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 2(48), p. 40–60.

⁴¹⁷ Ten pat, p. 42.

gyvenamą patalpą naudojami nuosavybės, nuomos, subnuomos ar kitu teisėtu pagrindu arba mobiliu ar laikinu laikomą būstą pasistato leidžiamą vietoje⁴¹⁸. Kitoje publikacijoje buvo nagrinėjama baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus (pagal BK 165–168 straipsnius) Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Lietuvos teismų praktikos kontekste⁴¹⁹. Šioje publikacijoje pabrėžiama, kad baudžiamoji atsakomybė yra viena iš galimų privatumo gerbimo užtikrinimo priemonių, o siekiant išvengti EŽTK pažeidimo, teismai, spręsdami baudžiamąsias bylas, turi atsižvelgti į EŽTT praktiką, kuri, pavyzdžiui, yra išplėtojusi „namų“ sąvoką, apimančią ne tik asmeniui nuosavybės teise priklausančias gyvenamąsias patalpas, tačiau (esant tam tikroms sąlygoms) ir vasarnamius, verslo ar kitokio pobūdžio patalpas. Atsižvelgdami į tai, autoriai konstatuoja, kad „baudžiamoji atsakomybė pagal BK 165 str. neturėtų kilti dėl įsibrovimo į biurą, nebent jis yra *de facto* naudojamas ir kaip gyvenamoji patalpa, pvz., jeigu asmuo biure nakvoja ar laiko savo asmeninius daiktus“⁴²⁰.

Analizuodami neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo sudėtį, autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad kažin ar šiuo nusikaltimu „galėtų būti laikomas informacijos apie asmenį rinkimas iš viešai prieinamų šaltinių (pvz., vikipedijos) ar pokalbio prie gretimo staliuko klausymasis restorane. Šiuo atveju, matyt, reiktų atkreipti dėmesį į kontekstą: kokioje erdvėje (viešoje ar privačioje) esanti informacija renkama, ar tas rinkimas yra slaptas, ar naudojamos specialiosios priemonės tai informacijai surinkti ir pan.“⁴²¹ Analizuodami neteisėtą informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą, autoriai pabrėžia, kad „BK 168 str. numatyta atsakomybė iškyla tada, kai informacija yra viešai paskelbiama, arba nors ir viešai nepaskelbiama, tačiau ją asmuo panaudoja savo ar kitų asmenų labui, o pati „informacija gali būti įgyta tiek teisėtai (t. y. informacija sužinota tarnybiniu ar profesiniu pagrindu ar atliekant laikiną užduotį), tiek neteisėtai (t. y. informacija surinkta darant BK 165–167 str. numatytas veikas)“⁴²².

Be to, šiame BK skyriuje numatytų nusikaltimų analizei dėmesio taip pat buvo skiriama baudžiamojo įstatymo komentaruose⁴²³.

418 JOVAIŠAS, K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 2(48), p. 57.

419 MEŠKAUSKAITĖ, L.; LANKAUSKAS, M. Baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Lietuvos teismų praktikos kontekste. *Teisės problemos*, 2016, Nr. 1(91), p. 52–80.

420 Ten pat, p. 63, 65, 74.

421 Ten pat, p. 69.

422 MEŠKAUSKAITĖ, L.; LANKAUSKAS, M. Baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Lietuvos teismų praktikos kontekste. *Teisės problemos*, 2016, Nr. 1(91), p. 71, 73.

423 *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 228–242.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 75 proc. apklaustų mokslininkų ir 70 proc. teisėjų pasisako už asmens persekiojimo kaip savarankiškos nusikalstamos veikos kriminalizavimą BK XXIV skyriuje.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštą nuomonę, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXIV skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XXIV skyriuje būtina padaryti šią pataisą: 1) skyrių papildyti straipsniu, numatančiu atsakomybę už sistemingą arba piktybinį asmens persekiojimą, papildomai numatant taisyklę, jog „už šiame straipsnyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, prokuroro reikalavimas, arba kai ikiteisminis tyrimas pradėtas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymius“.

11 dalis. XXV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“ vertinimas

2000 m. BK XXV skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“ sudaro penki straipsniai, juose reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už diskriminavimą dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės (BK 169 straipsnis), kurstymą prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę (BK 170 straipsnis), grupių ir organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimą ir veiklą (BK 170¹ straipsnis), viešą pritarimą tarptautiniams nusikaltimams, SSRS ar nacistinės Vokietijos nusikaltimams Lietuvos Respublikai ar jos gyventojams, jų neigimą ar šturkštų menkinimą (BK 170² straipsnis) ir trukdymą atlikti religines apeigas ar religines iškilmes (BK 171 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatos 7 nusikalstamų veikų sudėtys, iš kurių viena baudžiamoji nusižengimo sudėtis.

2000 m. BK XXV skyriaus straipsniai buvo pakeisti ir papildyti priimant tris įstatymus. 2009 m. įstatymu Nr. XI-330⁴²⁴ buvo papildyta ir patikslinta BK 170 straipsnyje numatyto kurstymo prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę dispozicija, taip pat kodeksas papildytas BK 170¹ straipsniu, numatančiu baudžia-

⁴²⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamoji kodekso 170, 191, 192 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 170¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 87-3663.

mają atsakomybę už grupių ir organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimą ir veiklą. 2010 m. įstatymu Nr. XI-901⁴²⁵, įgyvendinant 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis reikalavimus, kodeksas papildytas BK 170² straipsniu, numatančiu baudžiamąją atsakomybę už viešą pritarimą tarptautiniams nusikaltimams, SSRS ar nacistinės Vokietijos nusikaltimams Lietuvos Respublikai ar jos gyventojams, jų neigimą ar šiurkštų menkinimą. 2017 m. įstatymu Nr. XIII-343⁴²⁶ buvo papildytos ir patikslintos diskriminavimo dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės (BK 169 straipsnis), kurstymo prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę (BK 170 straipsnis) ir grupių ir organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimo ir veiklos (BK 170¹ straipsnis) dispozicijos.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs tik vieną išplėstinę septynių teisėjų kolegijos nutartį, kuri skirta BK 170² straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties požymių turiniui atskleisti. LAT nurodė, kad baudžiamoji atsakomybė už BK 170² straipsnio 1 dalyje numatytas veikas „atsiranda tik tuo atveju, kai tai padaryta grasinančiu, užgauliu ar įžeidžiančiu būdu arba dėl to buvo sutrikdyta viešoji tvarka“. Be to, LAT pabrėžė, kad „baudžiamoji atsakomybė už pritarimą 1990–1991 m. Lietuvos Respublikai ar jos gyventojams padarytiems nusikaltimams, jų neigimą ar šiurkštų menkinimą galėtų būti taikoma ir nesant teisės aktų ar teismų sprendimų, kuriais nusikaltimai būtų pripažinti. Kita vertus, <...> pagal BK straipsnio dispoziciją nebūtino, tačiau faktiškai nustatyto (realiai egzistuojančio) papildomo požymio nurodymas teismo sprendime nelaikytinas teisės taikymo klaida, dėl kurios teismo sprendimas turi būti naikinamas“. Atsižvelgdamas į tai, LAT padarė išvadą, kad „baudžiamoji atsakomybė negali būti taikoma, jei nenustatytas bent vienas iš BK straipsnio dispozicijoje numatytų nusikalstamos veikos požymių, tačiau jei be nustatytų nusikalstamos veikos būtinųjų požymių teismo apkaltinamajame nuosprendyje, aprašant nusikalstamos veikos aplinkybes, nurodomos ir kitos aplinkybės, kurios nėra būtinieji nusikalstamos veikos požymiai, negali būti daroma išvada, kad nuteistasis baudžiamojon atsakomybėn patrauktas ne pagal įstatymą“. Be to, LAT papildomai akcentavo, kad „sprendžiant baudžiamosios atsakomybės pagal BK 170² straipsnio 1 dalį klausimą neturi būti iš naujo aiškinamasi, kas vyko 1991 m. sausio 13 d., nes teismų sprendimais nustatyti ir įstatymais pripažinti faktai kiekvienoje atskiroje byloje iš naujo neturi būti nustatinėjami, jokie šaltiniai, kuriuose nesutinkama ar abejojama nustatytais faktais, neprivalo būti tiriami. Tokio pobūdžio byloje esminę reikšmę turi tik tai,

⁴²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo bei papildymo, Kodekso papildymo 170² straipsniu ir Kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 75-3792.

⁴²⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 169, 170 ir 170¹ straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2017, Nr. 8026.

ar nukrypstantis nuo visuotinai pripažinto 1991 m. sausio mėn. įvykių vertinimo kitokiu įvykių vertinimas gali būti pripažintas grasinančiu, užgauliu ar įžeidžiančiu arba viešąją tvarką sutrikdžiusiu agresijos, sunkių ir labai sunkių nusikaltimų viešu neigimu ar šurkščiu menkinimu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-102/2013). Pabrėžtina, kad ši LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis neatskleidžia esminių BK XXV skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų. Paminėtinas ir naujausias LAT jurisprudencijos pavyzdys, kuriame buvo atskleistas religinių apeigų turinys, taip pat BK 171 ir 284 straipsnių santykis. LAT nurodė, kad pagal BK 171 straipsnio prasmę, „pamaldos ar kitos apeigos arba iškilmės gali būti, pvz., mišios, krikšto, sutuoktinių apeigos, krikštytos ir kitos religinės apeigos bei kulto ceremonijos, atliekamos pagal Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 8 straipsnio nuostatas. <...> Religinės apeigos gali būti tiek neviešos, tiek ir viešos. Viešų religinių iškilmų ar apeigų sutrikdymo atveju pažeidžiama ir viešoji tvarka“. Tuo tarpu atribodamas BK 171 ir 284 straipsniuose numatytas nusikalstamų veikų sudėtis, LAT pabrėžė, kad „BK 284 straipsnyje yra įtvirtinta bendroji norma, nustatanti atsakomybę už viešosios tvarkos pažeidimą, tačiau tuomet, kai pažeidžiant viešąją tvarką sutrikdomos religinės apeigos, atsižvelgiant į pirmiau aptartus pažeidžiamų objektų ypatumus, veika kvalifikuotina pagal specialiąją normą – BK 171 straipsnį“. Be to, LAT atkreipė dėmesį, kad „atsakomybė pagal BK 171 straipsnį kyla tuomet, jeigu religinės apeigos ar iškilmės sutrikdomos šio straipsnio dispozicijoje nurodytais veiksmais, tačiau įstatymas nepateikia baigtinio šių veiksmų sąrašo. Tokiais veiksmais gali būti pripažinti ir kitokie negatyvūs veiksmai, rodantys kulto objektų ir religinių apeigų sakralumo negerbimą, kuriais sukeliama neigiami padariniai – sutrikdomos religinės bendruomenės ar bendrijos apeigos ar iškilmės. Religinių apeigų ar iškilmų sutrikdymu laikytinos priverstinės pertraukos, atėmimas galimybės apeigas pradėti, tęsti ir pan. Atsiradus šiems padariniams veika laikoma baigta“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-56-511/2021).

Pažymėtina, kad sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas, padarytas rasiniais, nacionalistiniais, ksenofobiniais, homofobiniais ar kitais diskriminacinio pobūdžio motyvais, klausimus tam tikrą reikšmę turi generalinio prokuroro 2009 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr.12.14-40 patvirtintos Metodinės rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų, padarytų rasiniais, nacionalistiniais, ksenofobiniais, homofobiniais ar kitais diskriminacinio pobūdžio motyvais, ikiteisminio tyrimo organizavimo, vadovavimo jam ir atlikimo ypatumų⁴²⁷, kuriose pateikiama neapykantos nusikalstamų veikų samprata ir teisinio reguliavimo ypatumai, taip pat pateikiama rekomendacijų, ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo ypatumų ir kt.

⁴²⁷ Metodinės rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų, padarytų rasiniais, nacionalistiniais, ksenofobiniais, homofobiniais ar kitais diskriminacinio pobūdžio motyvais, ikiteisminio tyrimo organizavimo, vadovavimo jam ir atlikimo ypatumų. met-rek-del-neapykantos-2009-12-23.pdf (prokuratūros.lt)

Be to, 2000 m. BK XXV skyriaus nuostatomis „nesidomi“ ir baudžiamosios teisės doktrina, nes tiesioginei šio skyriaus nuostatų analizei buvo skirtos dvi mokslinės publikacijos. Vienoje publikacijoje daugiausia dėmesio buvo skirta neapykantos nusikaltimų situacijos Lietuvoje apžvalgai (neapykantos nusikaltimų sampratai, jų rūšims, teisiniam reguliavimui baudžiamajame įstatyme vertinti ir probleminiams aspektams, neapykantos nusikaltimų tendencijų analizei, teismų praktikai dėl neapykantos nusikaltimų vertinti ir pan.⁴²⁸). Šioje publikacijoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad kurstymo prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę (BK 170 straipsnis) dispozicijoje kaip atskiri ir savarankiški diskriminavimo arba neapykantos kurstymo pagrindai papildomai turėtų būti įtraukti odos spalva ir pilietybė⁴²⁹.

Kitoje publikacijoje (anglų kalba) buvo nagrinėjamas „neigimo nusikaltimų“ įteisinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje ir pirmosios teismų praktikos taikant šią nusikaltimo sudėtį vertinimas⁴³⁰. Šio straipsnio autoriaus J. Žilinsko nuomone, „pirmieji taikymo rezultatai leidžia teigti, kad panašiais atvejais nusikaltimas tampa faktiškai neįrodomas. Todėl šią normą vertėtų taikyti mažiau kontroversiškomis situacijoms, ypač atsižvelgiant į ypatingą jos kilmę“⁴³¹.

Be to, šiame BK skyriuje numatytų kai kurių nusikalstamų veikų analizei dėmesio taip pat buvo skiriama baudžiamojo įstatymo komentaruose⁴³².

Reikia pažymėti, kad keliose teisėjų apklausos anketose kaip perteklinio kriminalizavimo pavyzdys buvo nurodoma viešo pritarimo tarptautiniams nusikaltimams, SSRS ar nacistinės Vokietijos nusikaltimams Lietuvos Respublikai ar jos gyventojams, jų neigimo ar šurkštaus menkinimo sudėtis (BK 170² straipsnis). Tiesa, kaip buvo minėta, šios veikos kriminalizavimą iš dalies nulėmė ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštą nuomonę, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXV skyrius išsaugojo vidinį sistemiskumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XXV skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 169 straipsnio dispoziciją papildyti šiais diskriminavimo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė; 2) BK 170 straipsnio 1 dalies dispoziciją papildyti šiais diskriminavi-

⁴²⁸ NORMANTAITĖ, K. Atsakas į neapykantos nusikaltimus: situacijos Lietuvoje apžvalga. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2017, p. 5–7, 12–15, 18–21.

⁴²⁹ Ten pat, p. 7, 8.

⁴³⁰ ŽILINSKAS, J. Introduction of „crime of denial“ in the Lithuanian criminal law and first instances of its application. *Jurisprudencija*, 2012, 19(1), p. 315–329.

⁴³¹ Ten pat, p. 329.

⁴³² *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 243–253.

mo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė; 3) BK 170 straipsnio 2 dalies dispoziciją papildyti šiais diskriminavimo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė; 4) BK 170 straipsnio 3 dalies dispoziciją papildyti šiais diskriminavimo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė; 5) BK 170¹ straipsnio 1 dalies dispoziciją papildyti šiais diskriminavimo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė.

12 dalis. XXVI skyriaus „Nusikaltimai asmens rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento bei savivaldybių tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai, politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo tvarkai“ vertinimas

2000 m. BK XXVI skyrių „Nusikaltimai asmens rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento bei savivaldybių tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai, politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo tvarkai“ sudaro penki straipsniai, kuriuose reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už trukdymą pasinaudoti rinkimų ar referendumo teise (BK 172 straipsnis), rinkimų ar referendumo dokumento suklastojimą arba suklastoto rinkimų ar referendumo dokumento panaudojimą (BK 173 straipsnis), neteisingą rinkimų balsų suskaičiavimą (BK 174 straipsnis), rinkimų ar referendumo dokumento sunaikinimą, sugadinimą, pagrobimą arba paslėpimą (BK 175 straipsnis) ir neteisėtą politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimą (BK 175¹ straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 8 nusikalstamų veikų sudėty, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XXVI skyriaus straipsniai buvo pakeisti ir papildyti keturiais įstatymais. Antai, 2007 m. įstatymu Nr. IX-1233⁴³³ ir 2018 m. įstatymu Nr. XIII-1462⁴³⁴ buvo patikslinta trukdymo pasinaudoti rinkimų ar referendumo teise dispozicija ir skyriaus pavadinimas. 2012 m. įstatymu Nr. XI-2393⁴³⁵ buvo pakeisti ir papildyti visi šio

⁴³³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁴³⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 172 straipsnio pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2018, i. k. 2018-11777.

⁴³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 172, 173, 174, 175 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 133-6759.

skyriaus straipsniai, taip pat nustatyta juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė už visus skyriuje numatytus nusikaltimus. 2019 m. Nr. XIII-2563⁴³⁶ buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimą (BK 175¹ straipsnis) ir patikslintas skyriaus pavadinimas.

Dėl 2000 m. BK XXVI skyriaus nuostatų išaiškinimo LAT nėra priėmus nė vienos išplėstinės septynių teisėjų kolegijos arba plenarinės sesijos nutarties.

Be to, šio skyriaus nuostatomis „nesidomi“ ir baudžiamosios teisės doktrina, nes tiesioginei šio skyriaus nuostatų analizei nėra skirta nė vienos mokslinės publikacijos. Platesnei šiame BK skyriuje numatytų nusikalstamų veikų analizei dėmesio buvo skiriama tik vadovėlinio tipo leidiniuose⁴³⁷ ir baudžiamojo įstatymo komentaruose⁴³⁸.

Tam tikrų abejonių kelia BK 172 straipsnio 2 dalyje ir 173 straipsnio 1 dalyje numatytas vieno iš bendrininko – organizatoriaus veiksmų organizuojant trukdymą pasinaudoti rinkimų ar referendumo teise, taip pat organizuojant rinkimų ar referendumo dokumentų klastojimą, gaminimą arba naudojimą kaip savarankiško nusikaltimo kriminalizavimas⁴³⁹. Toks teisinis reglamentavimas neatitinka bendrų nusikalstamų veikų, padarytų bendrininkaujant, kvalifikavimo principų, pagal kuriuos organizatoriaus veiksmai kvalifikuojami pagal BK Specialiosios dalies straipsnį, numatantį vykdytojo veiką, ir BK 24 straipsnio 4 dalį, kur apibrėžiamas organizatoriaus institutas.

Pažymėtina, kad mokslininkų ir teisėjų anketavimo bei interviu metu BK XXVI skyriaus straipsnių nuostatos nebuvo paminėtos.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgą, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXVI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XXVI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) iš BK 172 straipsnio 2 dalies išbraukiant žodžius „organizavo, juos“ panaikinti trukdymo pasinaudoti rinkimų ar referendumo teise organizavimą kaip savarankišką nusikaltimą; 2) iš BK 173 straipsnio 1 dalies išbraukiant žodžius „arba organizavo šių dokumentų klastojimą, gaminimą arba naudojimą“ panaikinti rinkimų ar referendumo dokumentų klastojimo, gaminimo arba naudojimo organizavimą kaip savarankišką nusikaltimą.

⁴³⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXVI skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 175¹ straipsniu įstatymas. TAR, 2019, i. k. 2019-19871.

⁴³⁷ *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. I knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 251–265.

⁴³⁸ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 254–271.

⁴³⁹ Pažymėtina, kad panašų organizatoriaus veiksmų reglamentavimą numato tik keletas BK straipsnių (BK 249 straipsnio 3 dalis, 292 straipsnio 3 dalis, 293 straipsnis ir 307 straipsnis), tačiau šiais atvejais tokias sunkaus ir labai sunkaus nusikaltimo sudėtis nulėmė tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikalavimai.

13 dalis. XXVII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“ vertinimas

2000 m. BK XXVII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“ sudaro du straipsniai, juose reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimą (BK 176 straipsnis) ir trukdymą profesinių sąjungų veiklai (BK 177 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatomos dvi nusikalstamų veikų sudėtys, iš kurių viena baudžiamąjį nusižengimą sudėtis.

2000 m. BK XXVII skyriaus abu straipsniai buvo pakeisti ir papildyti priimant tris įstatymus. Antai, 2003 m. įstatymu Nr. IX-1706⁴⁴⁰ buvo įteisinta darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo baudžiamąjį nusižengimą sudėtis, kuri 2015 m. įstatymu Nr. XII-1871⁴⁴¹ buvo panaikinta. 2011 m. įstatymu Nr. XI-1472⁴⁴² buvo pakeistos abiejų skyriaus straipsnių sankcijose numatytos bausmės.

Dėl 2000 m. BK XXVII skyriaus nuostatų išaiškinimo LAT nėra priėmęs nė vienos išplėstinės septynių teisėjų kolegijos arba plenarinės sesijos nutarties. Kita vertus, sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimą klausimus gana reikšminga yra LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga⁴⁴³, kurioje pateikiama rekomendacijų dėl šio nusikaltimo subjekto – darbdavio ar jo įgalioto asmens sampratos, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo ir padarinių, priežastinio ryšio ir kaltės turinio.

Be to, šio skyriaus nuostatomis „nesidomi“ ir baudžiamosios teisės doktrina, nes tiesioginei šio skyriaus nuostatų analizei nėra skirta nė vienos mokslinės publikacijos. Paminėtina tik tai, kad netiesiogiai, nagrinėdamas baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) probleminius aspektus, O. Fedosiukas pasiūlė dekriminalizuoti veiką, numatytą BK 176 straipsnio 2 dalyje, nes „nerealiai atrodo normos, kriminalizuojančios tam tikrų taisyklių nesilaikymą, sukeltą ne realius padarinius, bet tik grėsmę jiems kilti. <...> BK 176 straipsnio 2 dalis, numatanti baudžiamąją

⁴⁴⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 74-3423.

⁴⁴¹ Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015-07-10, Nr. 11240.

⁴⁴² Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

⁴⁴³ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2018, Nr. 48.

atsakomybę už darbų saugos ar sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimą, jeigu dėl to galėjo įvykti nelaimingas atsitikimas žmonėms, avarija ar atsirasti kitokių sunkių padarinių. Šiaip visi saugumo reikalavimų pažeidimai yra potencialiai pavojingi, taigi erdvė pradėti baudžiamąjį procesą praktiškai neribota⁴⁴⁴. Be to, platesnei šiame BK skyriuje numatytų nusikalstamų veikų analizei dėmesio buvo skiriama tik vadovėlinio tipo leidiniuose⁴⁴⁵ ir baudžiamojo įstatymo komentaruose⁴⁴⁶.

Pažymėtina, kad gana dažnai teisėjų apklausos anketose kaip perteklinio kriminalizavimo pavyzdys buvo nurodoma trukdymo profesinių sąjungų veiklai baudžiamojo nusižengimo sudėtis (BK 177 straipsnis). Be to, keliose mokslininkų anketose buvo iškelta abejonė dėl savarankiško BK skyriaus, numatančio nusikalstamas veikas asmens socialinėms teisėms, reikalingumo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad baudžiamosios teisėkūros požiūriu BK skyriaus, kurį sudaro tik du straipsniai, savarankiškumas kelia rimtų abejonų.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgą, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXVII skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, svarstyтина ši BK XXVII skyriaus nuostatų pataisa: 1) BK XXVII skyrių sujungti su BK XXV skyriumi.

14 dalis. XXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ vertinimas

2000 m. BK XXVIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ sudaro penkiolika straipsnių, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už vagystę (BK 178 straipsnis), neteisėtą naudojimąsi energija ir ryšių paslaugomis (BK 179 straipsnis), plėšimą (BK 180 straipsnis), turto prievartavimą (BK 181 straipsnis), sukčiavimą (BK 182 straipsnis), manipuliavimą sporto varžybose (BK 182¹ straipsnis), turto pasisavinimą (BK 183 straipsnis), turto iššvaisty-

⁴⁴⁴ FEDOSIUOK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 2012, p. 724.

⁴⁴⁵ *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. I knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 266–268, 272–274.

⁴⁴⁶ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 272–278.

mą (BK 184 straipsnis), radinio pasisavinimą (BK 185 straipsnis), turtinės žalos padarymą apgaule (BK 186 straipsnis), turto sunaikinimą ar sugadinimą (BK 187 straipsnis), turto sunaikinimą ar sugadinimą dėl neatsargumo (BK 188 straipsnis), nusikalstamu būdu gauto turto įgijimą arba realizavimą (BK 189 straipsnis), neteisėtą praturtėjimą (BK 189¹ straipsnis), taip pat pateikiamas kai kurių BK XXVIII skyriuje pavartotų sąvokų (turto vertės ir teisėtų pajamų) išaiškinimas (BK 190 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 35 nusikalstamų veikų sudėtyms, iš jų 8 baudžiamojo nusizengimo sudėtyms.

2000 m. BK XXVIII skyriaus straipsniai buvo keičiami ir papildomi priimant 8 įstatymus. Tik vienas iš šių įstatymų buvo susijęs su tarptautinės teisės arba ES teisės aktų reikalavimų įgyvendinimu Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Daugiausiai pakeitimų ir papildymų 2000 m. BK XXVIII skyriuje patyrė BK 178 straipsnis – keturis, o BK 180 ir 181 straipsniai – po tris. Iš esmės šie pakeitimai buvo susiję su naujų nusikaltimų kvalifikuojamųjų požymių nustatymu. 2003 m. įstatymu Nr. IX-1706⁴⁴⁷ plėšimo (BK 180 straipsnio 3 dalis) ir turto prievartavimo (BK 181 straipsnio 3 dalis) sudėtyms buvo papildytos nauju kvalifikuojamuoju požymiu – organizuota grupė. Be to, šiuo įstatymu buvo patikslinta nedidelė turto vertė ir jos minimali riba baudžiamajai atsakomybei kilti buvo padidinta nuo 1 MGL iki 3 MGL dydžio sumos. Tuo tarpu 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314⁴⁴⁸ vagystės (BK 178 straipsnio 2 dalis) sudėtis buvo papildyta nauju kvalifikuojamuoju požymiu – kišenvagyste. 2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁴⁴⁹ vagystės (BK 178 straipsnio 3 dalis), plėšimo (BK 180 straipsnio 3 dalies), turto prievartavimo (BK 181 straipsnio 3 dalis), sukčiavimo (BK 182 straipsnio 2 dalis), turto pasisavinimo (BK 183 straipsnio 2 dalis), turto iššvaistymo (BK 184 straipsnio 2 dalis) ir nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo arba realizavimo (BK 189 straipsnio 2 dalis) sudėtyms buvo papildytos nauju kvalifikuojamuoju požymiu – didelės mokslinės, istorinės arba kultūrinės reikšmės turinčiomis vertybėmis. Be to, šis požymis buvo nustatytas kaip alternatyvus požymis, apibūdinantis objektyviąją radinio pasisavinimo pusę (BK 185 straipsnis). 2010 m. įstatymu Nr. XI-1199⁴⁵⁰ BK XXVIII skyrius papildytas nauju 189¹ straipsniu, reglamentuojančiu baudžiamąją atsakomybę už ne-

⁴⁴⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 74-3423.

⁴⁴⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

⁴⁴⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁴⁵⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 67, 72, 190 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 72³, 189¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 145-7439.

teisėtą praturtėjimą, o BK 190 straipsnis papildytas nauja 2 dalimi, kurioje buvo pateikta teisėtų pajamų sąvoka. 2013 m. įstatymu Nr. XII-500⁴⁵¹ vagystės (BK 178 straipsnio 2 dalis) sudėties kvalifikuojamųjų požymių sąrašas išplėstas, papildant jį dviem naujais kvalifikuojamaisiais požymiais – „įsibraunant į ryšių kabelių kanalų sistemą“ ir „strateginę ar svarbią reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių juridinių asmenų infrastruktūrą sudarantis turas ar jo dalis“. Pastaruoju požymiu buvo papildytas ir turto sunaikinimo ar sugadinimo (BK 187 straipsnio 2 dalis) sudėties kvalifikuojamųjų požymių sąrašas. 2014 m. įstatymu Nr. XII-1481⁴⁵² patikslinta nedidelės turto vertės minimali riba baudžiamajai atsakomybei kilti, ji buvo padidinta: kai turto vertė viršija 3 MGL, bet neviršija 5 MGL dydžio sumos. 2020 m. įstatymu Nr. XIII-3350⁴⁵³ nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo arba realizavimo (BK 189 straipsnio 1 ir 2 dalys) sudėtyje buvo papildytos alternatyvia veika – „nusikalstamu būdu gauto turto valdymas“. Kitas 2000 m. BK XXVIII skyriaus straipsnių pakeitimų ir papildymų įstatymas⁴⁵⁴ buvo susijęs su kai kurių šio BK skyriaus straipsnių sankcijų korekcijomis arba juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už šiame BK skyriuje numatytų nusikalstamų veikų padarymą nustatymu.

Pabrėžtina, kad, sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams klausimus, buvo priimti net keturi LAT Senato nutarimai: 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“⁴⁵⁵, 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“⁴⁵⁶, 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 19 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“ papildymo“⁴⁵⁷ ir 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52

⁴⁵¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 ir 187 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 75-3771.

⁴⁵² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 190 straipsnio pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2014, Nr. 21142.

⁴⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 147¹, 151¹, 189, 214, 218, 224¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2020, Nr. 24234.

⁴⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27, 38, 39, 55, 56, 60, 62, 75, 179 ir 187 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015, i. k. 2015-04087.

⁴⁵⁵ LAT Senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Iš *Lietuvos teismų praktika. Apžvalgos, konsultacijos, nutarimai, sprendimai, nutartys. Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas*. 1991.01.17–2000.06.16. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000.

⁴⁵⁶ LAT Senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.

⁴⁵⁷ LAT Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 19 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“ papildymo“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.

„Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“⁴⁵⁸, juose buvo pateikta rekomendacijų dėl šešių straipsnių (šiuo metu atitinkančių 2000 m. BK 178, 180, 181, 182, 183, 184 straipsnius) taikymo. Be to, LAT Baudžiamųjų bylų skyrius yra priėmęs dvi apžvalgas: 2012 m. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (BK 182 straipsnis) apžvalgą⁴⁵⁹ ir 2015 m. teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 183 ir 184 straipsniai) apžvalgą⁴⁶⁰. Minėtose apžvalgose pateikta rekomendacijų dėl sukčiavimo, turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių požymių turinio, minėtų veikų tarpusavio santykio ir santykio su kitomis nusikalstamomis veikomis, baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo, taip pat kvalifikavimo klausimais.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs 48 nutartis, iš jų 5 nutartys – LAT plenarinės sesijos ir 43 – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos. Daugiausiai – 24 nutartys priimtose dėl 2000 m. BK 182 straipsnyje numatytos sukčiavimo sudėties, 6 – BK 183 straipsnyje numatyto turto pasisavinimo sudėties, 5 – BK 184 straipsnyje numatytos turto iššvaistymo sudėties, 4 – BK 178 straipsnyje numatytos vagystės sudėties, 3 – BK 189¹ straipsnyje numatytos neteisėto praturtėjimo sudėties, po dvi – BK 180, 185 ir 189 straipsniuose numatytų plėšimo, radinio pasisavinimo ir nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo arba realizavimo sudėčių, ir viena – BK 187 straipsnyje numatytos turto sunaikinimo ar sugadinimo sudėties.

LAT nutartyse, kuriose nagrinėti įvairūs BK 178 straipsnio nuostatų aspektai, daug dėmesio skyrė vagystės dalyko analizei, nurodydamas, kad „specifinės teisinės prigimties daiktai, kaip antai ginklai, darbo įrankiai, papuošalai ir pan., kurie buvo įdėti į kapą mirusiajam jo palaikų laidojimo metu ir kurie, kaip archeologiniai radiniai (jų fragmentai) dabar aptinkami (randami), pvz., kapinynuose, pilkapinyuose (senovės laidojimo vietose), kol jie nėra patekę į savininko (paprastai valstybės) valdymo (disponavimo) sritį, negali būti ir vagystės pagal BK 178 straipsnį dalyku. Vagystės dalyku negali būti ir šiandien į karstą įdėtų religinių atributų, simbolių, papuošalų ir pan. paėmimas iš neteisėtai atkasto kapo (BK 311 straipsnio 2 dalis). Tai aiškinama tuo, kad po palaikų palaidojimo nutrūksta ir paveldėtojo nuosavybės teisės tęstinumas, nes jis laisva valia išskyrė tuos daiktus iš savo turto dalies. Vagystės dalyku taip pat nelaikomi gamtiniai, gyvūnijos išteklių, žmogaus neprijaukintas ir neprižiūrimas laukinis žvėris, išskridęs ir savininko neieškomas bičių spiečius, išmesti daiktai, t. y. bet koks bešeimininkis turtas ir pan.“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-119/2013 ir Nr. 2K-7-358-303/2015). Be to, LAT atkreipė dėmesį į tai, kad

⁴⁵⁸ LAT Senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*, 2005, Nr. 23.

⁴⁵⁹ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (BK 182 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2012, Nr. 36.

⁴⁶⁰ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai). *Teismų praktika*, 2015, Nr. 42.

daiktų, išimtu iš apyvartos, ar daiktų, kurių apyvarta yra ribota, jei šių daiktų baudžiamoji teisinė apsauga nenustatyta kitais specialiais BK straipsniais, pagrobimas kvalifikuotinas pagal BK 178 straipsnį (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-232/2007). O atribodamas vagystę nuo radinio pasisavinimo, LAT nurodė, kad daiktas, kuris neabejotinai pamestas neadministruojamoje (neprižiūrimoje) teritorijoje ar patalpoje, nėra vagystės dalykas, ir akcentavo, kad „<...> sprendžiant klausimą, ar turtas yra svetimas, ar pripažįstamas bešeimininkiu, labai svarbu nustatyti, kokiomis aplinkybėmis rastas daiktas pasisavinamas, taip pat atskleisti kaltininko tyčios turinį. Vagyste pripažįstama veika, kai kaltininkas užvaldo laikinai be priežiūros esantį turtą. <...> Bešeimininkiu nepripažįstami ir daiktai, kurie kažkieno neapdairiai palikti žmonių lankymosi ar darbo vietose. Tai gali būti prekybos centre, kavinėje, teatre, poliklinikoje, kazino ir kitose vietose, kur rastus lankytojų daiktus galima perduoti saugoti tas vietas prižiūrintiems asmenims“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-119/2013). LAT taip pat pateikė tęstinės ir pakartotinės vagystės atribojimo kriterijus, atskleisdamas tęstinei veikai būdingo požymio – vieningos tyčios, turinį. LAT nurodė, kad „vieningai tyčiai, jungiančiai atskirus nusikalstamus veiksmus, būdinga tai, kad pats kaltininkas šiuos savo veiksmus suvokia kaip vientisą nusikalstamą veiką ir, darydamas pirmą veiksmą, jau turi susiformavusį (pradinį) sumanymą ir dėl kito nusikalstamo veiksmo. Todėl tais atvejais, kai tyčia padaryti kitą nusikalstamą veiką kyla jau po pirmosios veikos, šios veikos paprastai kvalifikuojamos kaip pakartotinės“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-96/2012). O analizuodamas BK 180 straipsnio nuostatas LAT išaiškino bendrininkavimo sampratą plėšimo byloje, taip pat plėšimo ir kitų nusikalstamų veikų sutapties klausimus. LAT akcentavo, kad, norint inkriminuoti kaltininkui dokumento ar mokėjimo kortelės pagrobimą plėšimo metu, būtina nustatyti, kad kaltininkas suvokė, jog grobia ne tik svetimą turtą, bet ir dokumentą ar mokėjimo kortelę (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-67-511/2016 ir Nr. 2K-7-554/2005).

LAT nutartyse, skirtose BK 182 straipsniui taikyti, dėl tam tikrų sukčiavimo dalyko aspektų yra nurodyta, kad „turtas, kuris yra nusikalstamos veiklos rezultatas, kaltininko sutuoktiniui yra svetimas ir gali būti sukčiavimo, kuriame dalyvauja toks sutuoktinis, dalyku“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-259/2011). Daugiausia dėmesio LAT skyrė sukčiavimui atriboti nuo kitų nusikalstamų veikų ar teisės pažeidimų. LAT, pasisakydamas dėl sukčiavimo atskyrimo nuo civilinio delikto, nurodė, kad „esminis sukčiavimo, kaip nusikalstamos veikos, požymis, skiriantis jį nuo civilinio delikto, yra tas, ar kaltininko naudota apgaulė buvo esminė nukentėjusiojo apsisprendimui perduoti turtą ar sudaryti sandorį ir (ar) jis sąmoningai sudarė situaciją, kad nukentėjusysis negalėtų civilinėmis teisinėmis priemonėmis atkurti savo pažeistos teisės arba toks pažeistų teisių gynimo būdas būtų esmingai pasunkintas. <...> Apgaulei taikomas esmingumo kriterijus, t. y. suklaidinimas turi turėti lemiamą įtaką asmens apsisprendimui dėl turto perdavimo kitam asmeniui“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-255/2012). Jei asmens suklaidinimas neturėjo lemiamos įtakos

asmens apsisprendimui perduoti turtą, tokia apgaulė nedaro veikos sukčiavimo nusikaltimu. Kaip papildomi taip pat taikytini kreditoriaus teisinės padėties pasunkinimo kriterijus (kai dėl skolininko veiksmų kreditoriaus galimybės atkurti pažeistas teises civilinėmis teisinėmis priemonėmis esmingai pasunkintos) bei nukentėjusiojo atidaus ir rūpestingo elgesio kriterijus. Vadovaujantis pastaruoju kriterijumi, naudojama apgaulė turi įveikti bent minimalų protingo nukentėjusiojo elgesio lygį. Dėl to byloje, kuriose kyla baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo problema, nenustačius šių kriterijų, prioritetas teiktinas civilinėms teisių atkūrimo priemonėms (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-255/2012, Nr. 2K-7-9/2013, Nr. 2K-7-519/2006, Nr. 2K-7-47-895/2016, Nr. 2K-7-19-942/2017, Nr. 2K-7-82-699/2018, Nr. 2K-7-62-511/2018, Nr. 2K-7-66-648/2018 ir Nr. 2K-7-152-895-2019). Be to, LAT pažymėjo, kad „nustačius, kad įtrauktas į civilinį teisinį sandorį nukentėjusysis dėl savo amžiaus, gyvenimiškos patirties, gyvenimo būdo, fizinių ar psichinių savybių, priklausomybių, kitų aplinkybių yra silpnoji (pažeidžiama) šalis, t. y. toks asmuo, kurio patiklumu galima itin lengvai manipuluoti, jam civilinių santykių dalyvio atidaus ir rūpestingo elgesio kriterijus (lot. *bonus pater familias*) visa apimtimi netaikytinas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-136-489/2017). Teismas akcentavo, kad „tik su magija susijusių paslaugų teikimo faktas savaime nesudaro pagrindo tokios veikos laikyti sukčiavimu, nes objektyviai numatyti tokių paslaugų pageidaujamo rezultato negalima. Tačiau kai magijos paslaugų teikėjas, pasinaudodamas nukentėjusiojo patiklumu, tyčia užvaldo nukentėjusiojo turtą, kaip apgaulę panaudodamas objektyviais duomenimis nepagrįstus teiginius apie grėsmes nukentėjusiojo ar jo artimųjų gyvybei, sveikatai ar turtui, ir tai turi esminės įtakos nukentėjusiajam sudaryti jam nenaudingą sandorį, tokia veika laikytina sukčiavimu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-41-511/2017).

LAT, atribodamas sukčiavimą nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai, pažymėjo, kad „sukčiavimas (BK 182 straipsnis) ir nusikalstamos veikos finansų sistemai, susijusios su siekiu išvengti mokesčių (BK 220, 222 ir kt. straipsniai), atskiriamos pagal nusikalstamų veikų kėsinimosi objektą, atitinkamo mokesčio reglamentavimo specifiką, naudojamos apgaulės pobūdį, grobimo požymių buvimą ar nebuvimą, tyčios turinį“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-304-976/2016). Teismas taip pat pažymėjo, kad tam tikrais atvejais sukčiavimu pripažįstami ir nesąžiningi mokesčio mokėtojo veiksmai (į įmonės apskaitą įtraukiant suklustotas PVM sąskaitas faktūras, pateikiant mokesčių administratoriui suklustotas PVM deklaracijas ar kitus dokumentus, taip siekiant įgyti valstybės biudžeto lėšas ar panaikinti PVM prievolę valstybės biudžetui tarpusavio užskaitų būdu). LAT nurodė, kad „tokia praktika susiformavo atsižvelgus į PVM mokėjimo teisinio reguliavimo specifiką ir galimybę suklustotų sąskaitų-faktūrų ir PVM deklaracijų pagrindu sukurti fiktyvią teisę į šio mokesčio sugrąžinimą (tiesiogiai ar užskaitos būdu). Nors tokios veikos paprastai kvalifikuojamos kaip turbinės prievolės panaikinimas ar išvengimas apgaule, jomis iš esmės fiktyviu pagrindu grobiamos valstybės biudžeto lėšos“. Kaip sukčiavimas teismų praktiko-

je taip pat vertinamas valstybės biudžeto lėšų grobstymas, kai asmuo fiktyviai įdarbinamas (arba darbuotojui fiktyviai didinamas atlyginimas), surašomi ir „Sodrai“ pateikiami melagingi dokumentai apie tokio asmens pajamas, taip sukuriant jam teisę į atitinkamo dydžio motinystės (tėvystės) pašalpą. Tačiau tokios praktikos įsitvirtinimas PVM ir motinystės (tėvystės) pašalpų grobstymo byloje nereiškia, kad kiekvienas mokestinis nesąžiningumas kvalifikuotinas kaip turpinis sukčiavimas. Neoficialaus ir į apskaitą neįtraukto darbo užmokesčio (ar jo dalies) mokėjimas, neteisingų duomenų apie asmenų pajamas teikimas ir atitinkamų mokesčių slėpimas (nesumokėjimas) (pavyzdžiui, gyventojų pajamų mokesčio, valstybės socialinio draudimo įmoku) laikomi nusikalstama veika finansų sistemai, bet ne sukčiavimu (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-527/2006, Nr. 2K-7-112/2012, Nr. 2K-7-322/2013, Nr. 2K-7-176-303/2015, Nr. 2K-7-41-511/2017). Be to, LAT nurodė, kad PVM deklaracijos nepateikimas negali būti vertinamas kaip apgaulės būdas ir sudaryti kaltinimo pagal BK 182 straipsnį pagrindą (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-398/2013). Kita vertus, LAT pažymėjo, kad „tais atvejais, kai kaltininkas panaudoja paprastąjį vekselį kaip nukentėjusiojo apgaulės priemonę ir taip neteisėtai įgyja reikalavimo teisę į nukentėjusiojo turta, kaltininko veika kvalifikuojama pagal 182 straipsnį, bet ne pagal 213 straipsnį“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-301/2011).

Aiškindamas turto pasisavinimo (BK 183 straipsnis) dalyką ir objektyviusius požymius LAT nurodė, kad „akcinės bendrovės turtas jos akcijų turėtojams ir net vienišiam akcininkui yra svetimas, kad <...> tuo atveju, kai pats bendrovės vadovas ar kitas administracijos atstovas pagal išlaidų orderį paima pinigų iš bendrovės kasos ir juos panaudoja ir nėra išlaidas pagrindžiančių dokumentų (arba pateikti suklastoti), šis veiksmas gali būti vertinamas kaip įmonės turto pasisavinimas arba iššvaistymas. <...> Be to, pasisavinimu gali būti pripažintas ir įmonės pinigų pervedimas į kitos įmonės sąskaitą pagal fiktyvius sandorius, vėliau juos paimant atgal grynaisiais pinigais ir panaudojant ne įmonės reikmėms, o kitiems tikslams“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-78/2012). LAT taip pat atkreipė dėmesį, kad turto pasisavinimui inkriminuoti nepakanka vien tik pinigų paėmimo fakto (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-330/2011), ir pažymėjo, kad vien tik turto laikymo kitoje nei priklauso vietoje fakto nepakanka šiai nusikalstamai veikai pagrįsti (LAT kasacinė nutartis 2K-7-234-942/2015). Be to, LAT nurodė, kad „pavojinga ir nusikalstama laikytina veika, kai gauta finansinės paramos dalis sporto klubo veikloje nepanaudojama, tačiau po paramos lėšų pervedimo šie pinigai paramos gavėjo atstovo išgryninami ir kaip atlygis neteisėtai gražinami paramos teikėjo atstovui ar susijusiam kitam asmeniui. Tokia veika, atsižvelgiant į bendrininkų susitarimą, tyčios veikti susiformavimo laiką ir turinį, į tai, ar tyčia nukreipta juridinio asmens – paramos gavėjo ar teikėjo – turtui pasisavinti, paprastai, be kitų jį galinčių lydėti nusikalstamų veikų, pirmiausia atitinka BK 183 straipsnyje numatytos bendrininkų daromos nusikalstamos veikos požymius“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-88/2014).

Analizuodamas turto pasisavinimo subjektyviąją pusę LAT pažymėjo, kad „<...> šiuo atveju esminę reikšmę turi tai, koki sumanymą turėjo bendrovės vadovas neteisėtai disponuodamas ar paimdamas jam patikėtą (buvusį jo žinioje) bendrovės turtą: ar jį naudoti asmeniniams poreikiams tenkinti, ar panaudoti bendrovės interesais. Jeigu bendrovės vadovas tokį turtą neteisėtai paėmė ar kitaip neteisėtai juo disponavo, turėdamas sumanymą jį naudoti bendrovės poreikiams tenkinti, tai jo veika paprastai negali būti vertinama kaip tokio turto pavertimas nuosavu ir kvalifikuojama pagal BK 183 straipsnį. Apie tokio sumanymo buvimą bendrovės vadovo veikloje sprendžiama atsižvelgiant į tai, kaip toks turtas buvo naudojamas ar dėl to bendrovei buvo padaryta žala, ir į kitas objektyvias veikos padarymo aplinkybes. <...> žala turi būti reali, o ne tik konstatuojama pagal bendrovės buhalterinės apskaitos dokumentuose esančius duomenis. <...> Tačiau vien tai, kad kaltininkas nurodo, jog bendrovės pinigai buvo naudojami ne asmeniniais tikslais, o bendrovės reikmėms nepateikdamas konkrečių duomenų, nepaneigia turto pasisavinimo BK 183 straipsnio prasmė“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-78/2012, Nr. 2K-7-84/2012). LAT, spręsdamas dėl baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atirbojimo turto pasisavinimo, susijusio su civilinių teisinių prievolių, kilusių iš sutartinių santykių, neįvykdymu, byloje, pažymėjo, kad „išvada apie tai, kad sutarčių nevykdymas užtraukia ne tik civilinę, bet ir baudžiamąją atsakomybę, galima esant tam tikroms papildomoms sąlygoms <...> susijusios su sudarytų civilinių sutarčių vykdymo objektyviu apsunkinimu, kai viena šalių sąmoningais neteisėtais veiksmais užkerta kelią vykdyti sutartį, sumenkina kreditoriaus galimybes atkurti pažeistą teisę civilinio proceso priemonėmis“ (kasacinės nutartys Nr. 2K-7-388/2007, Nr. 2K-7-198/2008).

LAT taip pat išaiškino ir turto iššvaistymo (BK 184 straipsnis) tam tikrus dalyko ir objektyviosios pusės požymių aspektus. Teismas nurodė, kad „teisė dalyvauti bendrovės organizuojamoje loterijoje laikytina šios bendrovės turtine teise, suteikiama klientams už užmokestį, tolygų jų statomai sumai. Šios teisės suteikimas nemokamai, kai tai daroma savavališkai ir priešingai bendrovės interesams, įvardijamas kaip patikėtos turtinės teisės iššvaistymas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-182-139/2015). Be to, LAT pažymėjo, kad „įmonės vadovo veiksmai sudarant įvairius sandorius, net ir tuo atveju, kai tie veiksmai atliekami viršijant turimus įgaliojimus, savaime nėra nusikalstami. Nusikalstamos veikos požymių buvimas gali būti konstatuojamas tada, kai įmonės vadovas sudaro akivaizdžiai su įmonės interesais nesutampantį, pelningai įmonės veiklai iš esmės trukdantį, ekonomiškai nepagrįstą, nelogišką sandorį“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-262/2013). LAT taip pat nurodė, kad „ši nusikalstama veika gali pasireikšti ir tuo, kad kaltininkas jam patikėtus ar buvusius jo žinioje bendrovės pinigus pagal suklastotus dokumentus sumoka už prekes ar paslaugas, kurios šiai bendrovei nebuvo suteiktos ir <...> kaltininkas suvokė fiktyvų tokių sandorių pobūdį“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-89/2014). Teismas, atskirdamas baudžiamuosius ir civilinius santykius turto iššvaisty-

mo bylose, nurodė iš esmės analogiškus kriterijus kaip ir turto pasisavinimo atvejais, t. y. kreditoriaus galimybės atkurti pažeistą teisę civilinio proceso priemonėmis pasunkinimas dėl sąmoningų skolininko veiksmų (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-388/2007).

LAT, analizuodamas radinio pasisavinimo (BK 185 straipsnis) dalyką, pažymėjo, kad „bendrajai prasme lobis yra žemėje užkasti ar kitaip paslėpti pinigai arba vertingi daiktai, kurių savininkas negali būti nustatytas dažniausiai dėl to, kad praėjo daug laiko nuo jų užkasimo. Taip pat traktuojami ir archeologiniai radiniai. <...> radinio pasisavinimo dalyku gali būti ne tik turtas, kurio savininkas nežinomas ar pagal įstatymą netekęs teisės į jį (paprastai toks turtas atitenka valstybės nuosavybėn), bet ir turtas, kuris dar nėra patekęs (kaip kad žemėje (kapinynuose) užkasti archeologiniai radiniai) į savininko (šiuo atveju valstybės) valdymo (disponavimo) sritį“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-358-303/2015). Be to, LAT manymu, „baudžiamoji atsakomybė už rasto ar atsitiktinai asmeniui patekusio turto pasisavinimą galima tik tuo atveju, kai šis turtas turi mokslinę, istorinę, kultūrinę reikšmę ar didelę turtinę vertę (BK 185 straipsnis). Nė didelės vertės rasto ar atsitiktinai patekusio svetimo turto pasisavinimas nelaikomas nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-119/2013).

LAT, aiškindamas BK 189 ir 216 straipsnių atribojimo kriterijus, akcentavo veikos padarymo tikslą, ir pažymėjo, kad siekis nuslėpti tikrąją pinigų, kito turto kilmę, jų gavimo šaltinį, įteisinti nusikalstamu būdu gautus pinigus ar turtą yra BK 216 straipsnio esmė ir esant tokiam tikslui veika kvalifikuotina pagal BK 216 straipsnį, jo nesant – pagal BK 189 straipsnį (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-96/2012). Be to, LAT pabrėžė, kad aplinkybė, jog kaltininkas, pasinaudojęs suteiktais įgaliojimais, neteisėtai perleido svetimą turtą trečiajam asmeniui (turtą švaistė), nesukuria pakankamos teisinės prielaidos iššvaistytą turtą gavusį asmenį laikyti atsakingu pagal BK 189 straipsnį (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-88/2014).

Pažymėtina, kad dėl neteisėto praturtėjimo sudėties LAT yra priėmęs net tris plenarines sesijas nutartis. Teismas, aiškindamas neteisėto praturtėjimo kaip nusikalstamos veikos taikymo ypatumus, atkreipė dėmesį į tai, kad „loginė konstrukcija „turtas, kuris negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis“ iš esmės reiškia, kad finansiniai šaltiniai turtui įgyti tiksliai nenustatyti, tačiau, patikrinus visus galimus teisėtus šio turto gavimo būdus, aiškiai matyti, jog turtas negalėjo būti įgytas nė vienu iš jų. Kartu pabrėžtina, kad, įrodinėjant ir pagrįdžiant šią aplinkybę, negali būti pažeistas nekaltumo prezumpcijos principas, todėl savininko nesugebėjimas pagrįsti turimo turto teisėtomis pajamomis savaime nėra pakankamas kaltumui nustatyti. Tam turi būti vertinami duomenys apie turto įsigijimo aplinkybes, turto savininko ir jo šeimos narių gyvenimo būdą, darbinės veiklos pobūdį ir stažą, turimus verslus, įtrauktas ir galbūt neįtrauktas į apskaitą pajamas, paimtas paskolas, paveldėtą turtą, išlaidas, ryšius su asmenimis, apie kurių neteisėtą veiklą turima duomenų <...> Vertinant kaltinamojo galimybes įgyti turtą teisėtomis

pajamomis, atsižvelgtina ne tik į jo paties, bet ir jo šeimos narių pajamas, turtinę padėtį ir galimybes sukaupti turimą turtą per visą darbinę veiklą, o ne vien tik per tam tikrą pasirinktą laikotarpį (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-48/2014). Pabrėžtina ir tai, kad, remiantis BK 190 straipsnio 2 dalyje pateiktu išaiškinimu, vien faktas, kad asmens gautos pajamos nebuvo įtrauktos į apskaitą teisės aktų nustatyta tvarka, taip pat nesudaro pagrindo konstatuoti, jog turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis“. Be to, LAT pažymėjo, kad „kaltinant asmenį neteisėtu praturtėjimu byloje esančiais įrodymais turi būti pagrįsta, kokia konkrečiai turėto turto dalis negalėjo būti įgyta teisėtomis pajamomis ir kad būtent ši dalis viršija 500 MGL vertę. Remiantis BK 189¹ straipsnyje pateikta neteisėto praturtėjimo definicija, baudžiamoji atsakomybė už šią nusikalstamą veiklą gali būti taikoma asmenims, įgijusiems turtą tiek savo, tiek kito asmens pajamomis. Tais atvejais, kai turimas turtas ar lėšos jam įgyti gauti iš kito asmens, byloje esančiais įrodymais turi būti pagrįsta, kokios konkrečiai aplinkybės rodo, jog turto savininkas žinojo ar turėjo ir galėjo žinoti apie neteisėtą kito asmens veiklą ir pajamas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-93/2014).

LAT, kreipdamasis į Konstitucinę Teismą dėl neteisėto praturtėjimo atitikties konstituciniams reikalavimams, pabrėžė, kad „baudžiamoji atsakomybė pagal BK 189¹ gali būti taikoma asmeniui, nepadariusiam jokios nusikalstamos veikos, šio nusikaltimo dalyką gali sudaryti turtas, įgytas nenusikalstamu būdu, pavyzdžiui, gautas darant vien administracinius, mokesčių ar civilinės teisės pažeidimus“. Be to, LAT nurodė, kad „loginė konstrukcija „turtas, kuris negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis“ iš esmės reiškia, kad finansiniai šaltiniai turtui įgyti tiksliai nenumatyti, tačiau, patikrinus visus galimus teisėtus šio turto gavimo būdus, aiškiai matyti, jog turtas negalėjo būti įgytas nė vienu iš jų. <...> Taigi BK 189¹ straipsnis gali būti taikomas neįrodžius konkrečių teisės pažeidimų, kuriuos darant gautas turtas laikomas šio nusikaltimo dalyku“.

O „įrodinėjant ir pagrindžiant aplinkybę, kad „turtas, kuris negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis“, negali būti pažeistas nekaltumo prezumpcijos principas, todėl savininko nesugebėjimas pagrįsti turimo turto teisėtomis pajamomis savaime nėra pakankamas kaltumui nustatyti (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-93/2014). Tačiau BK 189¹ straipsnyje panaudota juridinė technika formuluojant nusikaltimo dalyką neiginiu būdu („turtas, kuris negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis“) neišvengiamai sukuria situaciją, kai pajamų neteisėtumas nustatomas remiantis oficialiai gaunamų pajamų stoka ir kaltinamojo nesugebėjimu įtikinamai pagrįsti jų pakankamumą turimam turtui įgyti. Išvada apie pajamų neteisėtumą grindžiama prielaida, kad visa, kas negalėjo būti įgyta teisėtomis priemonėmis, buvo įgyta neteisėtai. Toks įrodinėjimo būdas pateisinamas kitose teisės šakose, pavyzdžiui, mokesčių administravimo praktikoje, <...>. Tačiau baudžiamojoje justicijoje toks faktų nustatymo būdas gali būti vertinamas kaip įrodinėjimo naštos perkėlimas kaltinamajam bei vadovavimasis prielaidomis nustatant asmens kaltumą“.

LAT taip pat pabrėžė, kad „BK 189¹ straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo dalykas yra kaltininko nuosavybės teise turimas didesnės negu 500 MGL dydžio vertės turtas, kuris negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis. Kartu pažymėtina, kad pagal BK 190 straipsnio 2 dalį, pateikiančią teisėtų pajamų sąvokos išaiškinimą, BK 189¹ straipsnyje nurodytos teisėtos pajamos yra iš teisės aktų neuždraustos veiklos gautos pajamos, nesvarbu, ar jos buvo apskaitytos teisės aktų nustatyta tvarka, ar ne. Pagal tokį teisinį reguliavimą neįmanoma suprasti, kas yra pripažįstama teisėtomis pajamomis. Minėtos BK 190 straipsnio 2 dalies nuostatos formuluotė „nesvarbu, ar jos buvo apskaitytos teisės aktų nustatyta tvarka, ar ne“ nedera su kita šios nuostatos formuluote „teisėtos pajamos yra iš teisės aktų neuždraustos veiklos gautos pajamos“ ir net gali jai prieštarauti. Pavyzdžiui, asmens veiklos draudžiamumą ir net baudžiamumą pagal BK gali lemti tai, kad atitinkama veikla, kuria šiaip nėra draudžiama užsiimti, verčiamasi neapskaitant gautų pajamų (pavyzdžiui, jų nedeklaruojant ir taip vengiant mokėti mokesčius). Taigi pagal minėtą teisėtų pajamų sąvoką, viena vertus, pajamos iš tokios veiklos būtų pripažįstamos neteisėto praturtėjimo dalyku, nes jos gautos iš teisės aktų uždraustos veiklos, kita vertus, jos nelaikytinos šio nusikaltimo dalyku, nes pajamų neapskaitymas (net ir tuo atveju, jei toks reikalavimas kyla iš teisės aktų) jų nedaro neteisėtomis“. Be to, LAT atkreipė dėmesį ir į tai, „kad formuluotė „turėdamas ir galėdamas žinoti, kad turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis“ būdinga nusikalstamam nerūpestingumui kaip neatsargios kaltės rūšiai (BK 16 straipsnis). Tačiau, remiantis BK 1 straipsnio 1 dalimi vertinant Baudžiamąjį kodeksą kaip vientisą baudžiamąjį įstatymą, kyla neaiškumų, kaip galima BK 189¹ straipsnio prasme neatsargiai neteisėtai praturtėti. Pagal BK 16 straipsnyje numatytą nusikalstamo nerūpestingumo sampratą šia kaltės forma gali būti padaromos tik nusikalstamos veikos, kurių sudėčių būtinieji požymiai yra padariniai. Tuo tarpu padariniai nėra neteisėto praturtėjimo būtinas sudėties požymis – ši veika pripažįstama nusikalstama nuo atitinkamo turto turėjimo momento“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-100-222/2015).

Po Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo LAT nurodė, kad neteisėto praturtėjimo nusikaltimo sudėties „objektyvusis požymis „turėjo nuosavybės teise“ apibūdina asmens nusikalstamą būseną, tačiau turto turėjimo, kaip nusikalstamos veikos, konstatavimas neatsiejamas nuo turto įgijimo. Akivaizdu, kad turto turėjimas nuosavybės teise įmanomas tik tą turtą nuosavybės teise įgijus ir būtent nuo įgijimo momento prasideda to turto turėjimas. Tokią išvadą suponuoja ir BK 189¹ straipsnio 1 dalies dispozicija, kurioje nurodyta, kad „turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis“. <...> Konstitucinis Teismas 2017 m. kovo 15 d. nutarime pažymėjo, kad asmuo, įgijęs nuosavybės teise BK 189¹ straipsnio 1 dalyje nurodytą turtą, nuo to paties momento jį ir turi. Todėl traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą praturtėjimą reikia nustatyti ne tik tai, kad asmuo nuosavybės teise turi didesnės nei 500 MGL vertės turtą, kuris negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis, bet ir tai, kada jis nuosavybės teise įgijo šį turtą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-169-222/2017). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija

atskleidžia ne tik kai kuriuos gana sudėtingus faktinių situacijų kvalifikavimo aspektus, bet ir tam tikrus esminių BK XXVIII skyriaus nuostatų reglamentavimo trūkumus (pavyzdžiui, dėl neteisėto praturtėjimo sudėties požymių).

2000 m. BK XXVIII skyriaus nuostatų analizei buvo skirtos 39 mokslinės publikacijos (iš kurių penkios daktaro disertacijos⁴⁶¹ ir dvi monografijos⁴⁶²). Penkios mokslinės publikacijos buvo skirtos bendriesiems turtinių nusikalstamų veikų aspektams (kai kurių turtinių nusikalstamų veikų dalyko (turtinės naudos), fizinės ir psichinės prievartos sampratoms atskleisti, kriminalizavimo prasmingumui, civilinės ir baudžiamosios atsakomybės už turtines veikas verslo bylose takoskyrai)⁴⁶³. Daugiausia mokslinių publikacijų – 10⁴⁶⁴

⁴⁶¹ VOSYLIŪTĖ, A. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009; ŽUKOVAITĖ, I. *Plėšimo sudėties probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018; ZAKSAITĖ, S. *Sukčiavimo sporto srityje paplitimas ir prevencijos problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012; BUKELIENĖ, D. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto išvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005; PRANKA, D. *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamajame teiseje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

⁴⁶² BUKELIENĖ, D. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto išvaistymą*. Vilnius: Eugrimas, 2007; PIKELIS, A. *Baudžiamosios teisėkūros labirintai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas ir teismų praktika taikant Baudžiamąjį kodeksą 178 ir 180 straipsnius*. Vilnius: Lucilijus, 2011.

⁴⁶³ FEDOSIUK, O. Turtinė nauda kaip nusikalstamos veikos dalykas: sisteminė normų analizė. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 60(52), p. 82–95; FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2), p. 715–738; FEDOSIUK, O. Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016, p. 36–55; GUTAUSKAS, A. Baudžiamoji atsakomybė versle: ekonominės veiklos rizikos ir pasitikėjimo verslo partneriais ribos. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 157–167; MARCINAUSKAITĖ, R. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 113(11), p. 42–49.

⁴⁶⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Vagystę kvalifikuojančio požymio „organizuota grupė“ samprata teisės moksle ir teismų praktikoje bei kai kurie kvalifikavimo ypatumai. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016, p. 155–173; VOSYLIŪTĖ, A. Vagystės baigtinumo nustatymo problemos Lietuvos Respublikos teisminėje praktikoje. *Teisė*, 2007, t. 64, p. 135–154; VOSYLIŪTĖ, A. Įsibrovimo į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją kaip vagystę kvalifikuojančio požymio samprata teisės moksle ir teisminėje praktikoje. *Teisė*, 2008, t. 66(1), p. 75–94; VOSYLIŪTĖ, A. Vagystę kvalifikuojančio požymio – didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės samprata teisės moksle ir teismų praktikoje. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 55–66; VOSYLIŪTĖ, A. Automobilio pagrobimo samprata ir kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 319–346; VOSYLIŪTĖ, A. Kišenvagystės samprata teisės moksle ir teismų praktikoje bei kai kurie kvalifikavimo ypatumai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 144–158; VOSYLIŪTĖ, A. Vagystės kvalifikuotų sudėčių konstatavimo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ypatumai. *Teisė*, 2013, t. 88, p. 129–143; VOSYLIŪTĖ, A. Vagystę kvalifikuojančio požymio didelės vertės turto samprata teisės moksle ir teismų praktikoje bei kai kurie kvalifikavimo ypatumai. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 169–187; VOSYLIŪTĖ, A. Vagystės dalyko (turto) samprata ir jo nustatymo probleminiai aspektai. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius, 2015, p. 161–187; ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Atvira vagystė ir jos kvalifikavimo ypatumai. *Teisė*, 2017, t. 105, p. 7–21.

buvo skirta BK 178 straipsnio ir 9⁴⁶⁵ – BK 189¹ straipsnio, 4 – BK 182 straipsnio, po 3⁴⁶⁶ – BK 180 ir 182¹ straipsnių, taip pat BK 183 ir 184 straipsnių⁴⁶⁷ ir 1 – BK 189⁴⁶⁸ straipsnio nuostatų analizei.

Mokslinėse publikacijose, kurios aktualios daugumai turtingų nusikalstamų veikų sudėčių, atkreipiamas dėmesys į turtingų nusikalstamų (vagystės, sukčiavimo, turto pasisavinimo, turto iššvaistymo) pripažinimo sunkiais kriterijų – 250 MGL vertės neteisėtai gauta nauda. Nurodoma, kad „turint galvoje itin griežtas teises pasekmes už sunkaus nusikaltimo padarymą, tokia žema kartelė jau nebeatitinka ekonominių realiųjų ir proporcingumo“⁴⁶⁹. Be to, daugelio turtingų veikų kvalifikuojamąjį požymį „organizuota grupė“ siūloma įtvirtinti BK bendrojoje dalyje ne tik pateikiant šio požymio sąvoką, bet ir nurodyti jo konkrečią įtaką baudžiamajai atsakomybei diferencijuoti, nes šis požymis yra būdingas ne tik turtingiems, bet ir kitoms nusikalstamoms veikoms⁴⁷⁰.

Mokslinėse publikacijose, skirtose BK 178 straipsnio nuostatų analizei, kritikuojamas įstatymų leidėjo žingsnis panaikinti baudžiamąją atsakomybę už transporto priemonės

⁴⁶⁵ BIKELIS, S. Baudžiamosios ir mokesčių teisės sankirta: atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą ir *non bis in idem* principas. *Teisės problemos*, 2015, Nr. 2(88), p. 54–69; BLIUVAS, M. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl neteisėto praturtėjimo – ko tikėtis? *Teisės apžvalga*, 2017, Nr. 2(16), p. 157–159; DRAKŠAS, R. Atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą: reguliavimo tikslai ir kriminalizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(2), p. 210–233; FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtą pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19 (3), p. 1215–1233; MAKŪNAITĖ, S. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo dalykas. *Teisė*, 2014, t. 90, p. 175–187; NAMAVIČIUS, J. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo konstitucinė problematika. *Teisė*, 2006, t. 101, p. 7–28; PAKŠTAITIS, L. Neteisėtas praturtėjimas kaip nusikalstama veika: ištakos, kriminalizavimo problema, taikymas, perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 319–341; ŠALČIUS, M. Neteisėtas praturtėjimas: lūkesčiai ir realijos. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2013, t. 9, p. 272–284; VANAGIENĖ, G. LR BK 189-1 straipsnyje numatytos normos dėl neteisėto praturtėjimo atitiktis baudžiamosios teisės specialiesiems principams. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 1 (17), p. 51–73.

⁴⁶⁶ KURAPKA, E. V., et. al. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas baudžiamosios teisės ir kriminalistikos kontekste. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 85(7), p. 16–23; ŽUKOVAITĖ, I. Bendrininkavimo institutas plėšimo bylų jurisprudencijoje. *Teisė*, 2013, t. 86, p. 160–173; ŽUKOVAITĖ, I. Plėšimas nukentėjusiojo valią palaužus naudojamais įrankiais. *Teisė*, 2016, t. 98, p. 168–180; ZAKSAITĖ, S. Nusikalstamas elgesys sporto srityje. *Teisė*, 2010, t. 74, p. 136–152; ZAKSAITĖ, S. Sukčiavimo sporto srityje samprata ir kriminalizavimo ypatybės. *Teisė*, 2011, t. 79, p. 157–171; ZAKSAITĖ, S. Manipuliacijos sporto varžybose Lietuvoje: tarp kriminalizavimo ir *ultima ratio* principo. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 3 (81), p. 56–75.

⁴⁶⁷ BUKELIENĖ, D. Turto pasisavinimo subjektas: ypatumai ir problematika. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 51–67; DRAKŠAS, R. Kai kurie baudimo už turto pasisavinimą probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 283–299; FEDOSIUK, O. Patikėtos svetimos turtingos teisės pasisavinimo ir iššvaistymo samprata. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 113(11), p. 72–83.

⁴⁶⁸ PRAPIESTIS, D. Galimybė sujungti Baudžiamojo kodekso 189 ir 216 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 75–87.

⁴⁶⁹ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2), p. 730.

⁴⁷⁰ VOSYLIŪTĖ, A. Vagystės kvalifikuotų sudėčių konstravimo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ypatumai. *Teisė*, 2013, t. 88, p. 140–141; VOSYLIŪTĖ, A. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009, p. 283.

nuvaramą neturint tikslo jos pagrobti ir automobilio „nuvaramą“ prilyginti jo vagystei⁴⁷¹. Nurodoma, kad tokiu būdu įstatymų leidėjas ne tik iš esmės sugriežtino baudžiamąją atsakomybę už minėtą veiką, bet ir atsisakė esminio vagystės požymio – svetimo turto pasisavinimo. Akcentuojama, kad toks įstatymų leidėjo požiūris kertasi su tradicine turto pagrobimo samprata⁴⁷², ką rodo ir skirtinga teismų praktika automobilių nuvaramo bylose⁴⁷³. Be to, atkreipiamas dėmesys, kad laikinas pasinaudojimas svetimu daiktu (*inter alia*, transporto priemone) padaro veiką visiškai skirtingą nuo daikto užvaldymo siekiant atskirti savininką ar teisėtą turto valdytoją nuo jo visam laikui, nes daiktą užvaldžius visam laikui žala nuosavybei padaroma daug didesnė nei pasinaudojus svetimu daiktu laikinai. Pirmu atveju žala pasireiškia pagrobto daikto praradimu, antruoju – negalėjimu tam tikrą laiką disponuoti savo turtu. Todėl, įvertinus baudžiamosios teisės doktriną, teismų praktiką ir daugelio kitų šalių baudžiamuosius įstatymus, siūloma BK 178 straipsnyje vagystę apibrėžti kaip svetimo turto pagrobimą turint tikslą pasisavinti, arba grąžinti į BK normą, numatančią atsakomybę už laikiną pasinaudojimą transporto priemone, kuri leistų vagystę interpretuoti kaip svetimo turto pagrobimą turint tikslą pasisavinti⁴⁷⁴. Publikacijose kritikuojamas ir pagrobto turto pagrobimo pripažinimas vagyste, pabrėžiama, kad šiuo atveju asmens, įgijusio turtą neteisėtai, teisės negali būti ginamos įstatymų. Toks asmuo ir proceso požiūriu negali būti pripažintas nukentėjusiuoju, nes jis pats yra pavojingas ir jo veiksmai turėtų būti vertinami kaip nusikalstami. Nurodoma, kad turto pagrobimas iš nesąžiningo valdytojo savo prigimtimi yra tiek pat pavojinga veika kaip ir pirmasis turto pagrobimas, nes griaua normalų nuosavybės santykių funkcionavimą ir leidžia kaltininkui nepagrįstai praturtėti kitų asmenų sąskaita. Kita vertus, kai yra pagrobiamas pagrobtas turtas, sudėtinga nustatyti nusikalstamo kėsینimosi objektą ir neturtinės žalos atsiradimą, kuris yra būtinas vagystės požymis. Nurodoma, jog akivaizdu, kad tai būtų dvi viena po kitos skirtingų asmenų padarytos nusikalstamos veikos, niekaip nesusijusios tarpusavyje, išskyrus kėsینimosi dalyką (jis yra tas pats); kad kvalifikuojant pirmąjį pagrobimo faktą nesunku išsiaiškinti veikos objektą ir nukentėjusįjį, kuriuo būtų teisėtas daikto savininkas ar valdytojas. Būtent šiuo pirmuoju turto pagrobimu padaroma turtinė žala savininkui, o antro pagrobimo atveju jau vieną kartą pažeisti nuosavybės santykiai praktiškai nepasi-

⁴⁷¹ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius, 2006, p. 47.

⁴⁷² *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. 1 knyga. Vilnius, 2001, p. 350 ir kt.

⁴⁷³ Vienais atvejais, kai nenustatomas tikslas pasisavinti, asmenys buvo išteisinami (pvz., Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-131/2006; Klaipėdos miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-382-255/2006; Kėdainių rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-268-04/2004), o kitais – nuteisiami (pvz., Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-52-50/2007).

⁴⁷⁴ VOSYLIŪTĖ, A. *Automobilio pagrobimo samprata ir kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje*. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 319–346; VOSYLIŪTĖ, A. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2009, p. 175.

keičia. Nauja žala savininko nuosavybei nepadaroma, tik užvaldomas neteisėto valdytojo turtas. Atsižvelgiant į tai, siūloma pagrobto turto pagrobimą kvalifikuoti ne kaip vagystę, o baudžiamajame įstatyme šiai veikai numatyti atskirą straipsnį. Be to, įvertinus teismų praktiką, pagal kurią neteisėtas turto valdymas gali būti ne tik nusikalstamų veikų rezultatas, bet ir kitų teisės pažeidimų padarinys, siūloma kriminalizuoti atvejus, kai pagrobiamas neteisėtu būdu gautas turtas (uždraustos ar ribotos apyvartos daiktai), numatant atskirą BK straipsnį nusikalstamų veikų teisingumui skyriuje ir jį išdėstant taip: „... straipsnis. Neteisėtu būdu gauto turto pagrobimas. Tas, kas pagrobė, pasisavino ar kitu būdu užvaldė turtą, žinodamas, kad tas turtas gautas neteisėtu būdu“⁴⁷⁵.

Mokslinėse publikacijose, susijusiose su vagystės sudėties požymių analize, daugiausia dėmesio skiriama šios veikos kvalifikuojamųjų požymių nustatymo pagrįstumui, jų turinio analizei, kritikuojamas nuolatinis vagystės kvalifikuojamųjų požymių sąrašo plėtimas be pakankamo kriminologinio pagrįstumo. Pabrėžiama, kad vagystės kvalifikuojamojo požymio „kišenvagystė“ inkriminavimą lemia du požymiai: veikos padarymo vieta (vieša), turto buvimo vieta (drabužiai, rankinė ar kitoks nešulys), pagal teismų praktiką, ir papildomas požymis – drabužių, rankinės, nešulio buvimo vieta (nukentėjusiojo turimi su savimi). Tačiau didesnę kišenvagystės pavojingumą lemia tik ta aplinkybė, kad grobiamas svetimas turtas, kurį nukentėjusysis turi su savimi, todėl kišenvagystę BK siūloma apibrėžti kaip svetimo turto pagrobimą tiesiogiai iš asmens ir neparodo vagystės didesnio pavojingumo⁴⁷⁶. Dėl akivaizdžios įtakos veikos pavojingumo laipsnio pakitimui nebuvimo kritikuojamas ir „automobilio“ požymio įtraukimas į vagystės kvalifikuojamųjų požymių sąrašą. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad įprastinis automobilis, jei jis neturi didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės, tikrai nėra niekuo ypatingas ar išskirtinesnis už tokios pačios vertės motociklą, traktorių, savaeigę mašiną ar kitą panašų techninį įrenginį. Pažymima, kad „<...> galima spėti, kad automobilio išskirtinumas iš kitų daiktų yra padarinys rudimentinės sovietinių laikų tradicijos, kai automobilis dar buvo limituota, už ypatingus nuopelnus skiriama prekė. Galbūt <...> prisidėjo kriminogeniniai veiksniai – tam tikru laikotarpiu padažnęję automobilių vagysčių atvejai, tačiau visgi ši aplinkybė neturėtų būti pripažįsta-

⁴⁷⁵ VOSYLIŪTĖ, A. Vagystės dalyko (turto) samprata ir jo nustatymo probleminiai aspektai. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius, 2015, p. 175–184.

⁴⁷⁶ VOSYLIŪTĖ, A. Kišenvagystės samprata teisės moksle ir teismų praktikoje bei kai kurie kvalifikavimo ypatumai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumnų draugija, 2012, p. 144–158; ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Atvira vagystė ir jos kvalifikavimo ypatumai. *Teisė*, 2017, t. 105, p. 7–9; VOSYLIŪTĖ, A. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009, p. 283.

ma lemiančia didesnį veikos pavojingumą⁴⁷⁷. Šiuo metu pagrobus 200 Eur vertės automobilį asmuo atsakytų už kvalifikuotą vagystę (BK 178 straipsnio 2 dalis) ir būtų baudžiamas griežčiau nei už 12 000 Eur traktoriaus ar motociklo pagrobimą (BK 178 straipsnio 1 dalis). Publikacijose taip pat pabrėžiama, kad „vagystę kvalifikuojantis požymis įsibraunant į patalpą, saugyklą, saugomą teritoriją nėra pagrįstas, nes vagystės, padarytos įsibraunant į gyvenamąją patalpą, jos priklausinius ar saugomą būsto teritoriją, ir vagystės, padarytos įsibraunant į negyvenamąsias patalpas ar kitokias teritorijas, pavojingumas nėra vienodas, nes tik pirmu atveju yra pažeidžiami ne tik nuosavybės santykiai, bet ir Konstitucijos garantuota teisė į būsto neliečiamybę. Atsižvelgiant į tai, siūloma atsakyti požymio „įsibraunant į patalpą, saugyklą, saugomą teritoriją“ ir vagystės kvalifikuojamuoju požymiu laikyti tik „įsibrovimą į gyvenamąją patalpą, jos priklausinius ar saugomą būsto teritoriją“. Be to, akcentuojama, kad šis požymis turėtų būti analogiškas ir vagystės, ir plėšimo atveju⁴⁷⁸. Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad „vagystę kvalifikuojančio požymio „didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės“ inkriminavimą lemia du kriterijai: objektyvusis (turi būti nustatyta, kad pagrobta ne bet kokia mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės vertybė, o būtent didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės) ir subjektyvusis (t. y. kaltininko suvokimas, kad grobia ne bet kokias, o būtent didelę reikšmę mokslui, kultūrai, istorijai turinčias vertybes). Tačiau vertybių kultūrinės, istorinės, mokslinės reikšmės įvertinimas priskirtas ekspertų, turinčių specialų profesinį išsilavinimą, kompetencijai⁴⁷⁹. Atsižvelgiant į tai ir siekiant išvengti galimos priešartos subjektyviam pakaltinamumo principui, siūloma formuluojant šį požymį nurodyti, kad minėtos vertybės turėtų būti viešai demonstruojamos ar priklausyti visiems prieinamai kolekcijai.

Disertacijoje, skirtoje nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo klausimams, įvertinus BK 179 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto alternatyvaus veikimo būdo „kitais neteisėtais būdais“ neapibrėžtumą ir problemiškumą atribojant baudžiamąją ir civilinę atsakomybes, siūloma šį požymį šalinti iš BK 179 straipsnio 1 dalies normos dispozicijos⁴⁸⁰.

⁴⁷⁷ PIKELIS, A. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra. Teisėjo požiūris. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui 10 metų*. Vilnius, 2011, p. 80.

⁴⁷⁸ VOSYLIŪTĖ, A. Įsibrovimo į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją kaip vagystę kvalifikuojančio požymio samprata teisės moksle ir teismineje praktikoje. *Teisė*, 2008, t. 66(1), p. 76; VOSYLIŪTĖ, A. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009, p. 284.

⁴⁷⁹ VOSYLIŪTĖ, A. Vagystę kvalifikuojančio požymio – didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės samprata teisės moksle ir teismų praktikoje. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 64; VOSYLIŪTĖ, A. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009, p. 284.

⁴⁸⁰ PRANKA, D. *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojame teiseje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 146–148.

Mokslinėse publikacijose, skirtose BK 180 straipsnio nuostatų analizei, pabrėžiamas kai kurių plėšimo kvalifikuojamųjų požymių nustatymo tikslingumo ar tam tikro požymio turinio trūkumai. Nurodoma, kad „kvalifikuojamąjį požymį įtvirtinanti sąvoka „kito specialiai žmogui žaloti pritaikyto daikto panaudojimas“ yra klaidinanti ir netinkama, nes neatitinka kasacinės praktikos suformuotos šio požymio sampratos, pagal kurią šį požymį atitinka ne tik daiktai, kuriuos kaltininkas iš anksto parengia ar pritaiko žaloti arba tai padaro plėšimo metu, bet ir daiktai, kurie, nors ir nebuvo iš anksto parengti žaloti, bet buvo iš anksto parinkti ir pasiimti tam tikslui“. Atsižvelgiant į tai, siūloma koreguoti plėšimo kvalifikuojamąjį požymį „kito specialiai žmogui žaloti pritaikyto daikto panaudojimas“, t. y. iš BK 180 straipsnio 2 dalies pašalinti žodžius, kad daiktas turi būti specialiai pritaikytas žmogui žaloti, ir pakeisti juos žodžiais „kitas daiktas, pasirinktas (pasimtas) arba panaudotas žmogui žaloti“. Be to, pabrėžiama, kad „peilio panaudojimo pripažinimas atskiru kvalifikuojamuoju požymiu yra perteklinis, nes bet kokio peilio panaudojimo darant plėšimą aplinkybes galima apibūdinti kitais, platesnės apimties požymiais: nešaunamojo ginklo, kito specialiai žmogui žaloti pritaikyto daikto“. Dėl to siūloma iš BK 180 straipsnio 2 dalies pašalinti peilio panaudojimo požymį⁴⁸¹.

BK 182 straipsnio nuostatas analizuojančiose mokslinėse publikacijose daug dėmesio skiriama sukčiavimo padarymo būdo „apgaulės“ požymiui atskleisti. Pabrėžiama, kad „piktnaudžiavimas pasitikėjimu negali būti laikomas apgaulės forma ar rūšimi, nes tai yra tik priemonė efektyviai panaudoti apgaulę“⁴⁸². Be to, publikacijose pabrėžiami sukčiavimo atskyrimo nuo civilinės teisės pažeidimo kriterijai, nurodoma, kad svarbiausias kriterijus, skiriantis sukčiavimą ir civilinės teisės pažeidimą, – esminės nukentėjusiojo elgesiui apgaulės naudojimas, kuris turi būti nustatytas visais atvejais, pripažįstant, kad buvo padarytas sukčiavimo nusikaltimas. Kiti du kriterijai: kreditoriaus teisinės padėties apsunkinimo kriterijus ir „vidutiniškai protingo“ nukentėjusiojo arba atidaus ir rūpestingo jo elgesio kriterijus gali būti naudojami kaip papildomi argumentai atskiriant šiuos du teisės pažeidimus. Kita vertus, pabrėžiama ir tai, kad atribojant baudžiamąją ir civilinę atsakomybę už turtinių prievolių išvengimą, svarbiausiu kriterijumi tampa klausimas, kiek įtariamas asmuo savo sąmoningais veiksmais sumenkino kreditoriaus galimybes atkurti pažeistą teisę civilinio proceso priemonėmis (ar skolininkas nuslėpė savo tapatybę, sudarė fiktyvią ar dirbtinę nemo-

⁴⁸¹ ŽUKOVAITĖ, I. Plėšimas nukentėjusiojo valią palaužus naudojamais įrankiais. *Teisė*, 2016, t. 98, p. 178; ŽUKOVAITĖ, I. *Plėšimo sudėties probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 254–255.

⁴⁸² PRANKA, D. Apgaulės samprata ir reikšmė atribojant sukčiavimą ir civilinės teisės pažeidimą. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, Nr. 4(2), p. 680.

kumo padėtį, ar jis argumentuoja savo atsisakymą vykdyti prievolę fiktyviais dokumentais ir kt.)⁴⁸³.

Mokslinėse publikacijose, kuriose analizuojamos BK 183 ar 184 straipsnių nuostatos, įvertinus šių veikų subjekto ypatumus ir problematiką, pažymima, kad patikėto ir esančio žinioje turto sampratos, būdamos tik atskirais tos pačios nusikalstamos veikos specialiojo subjekto požymio aspektais, turi daugiau bendrų bruožų nei skirtumų, todėl, siekiant išvengti šių sąvokų atribojimo problemų, siūloma išplėsti patikėto turto sąvoką ir išbraukti iš įstatymo turta, „esanti kaltininko žinioje“⁴⁸⁴. Be to, pabrėžiamas turto iššvaistymo dėl neatsargumo kriminalizavimo nepagrįstumas, argumentuojama, kad tokie veikai nėra būdingas didelis pavojingumo laipsnis. Pažymima, kad „pats žodžių junginys „iššvaistė dėl neatsargumo“ skamba keistai, matyt, todėl praktikoje tokių kaltinimų ir nepasitaiko“, siūlytina panaikinti baudžiamąją atsakomybę už neatsargų turto iššvaistymą (BK 184 straipsnio 4 dalis)⁴⁸⁵. Mokslinėse publikacijose taip pat keliama abejonių ir dėl radinio pasisavinimo kriminalizavimo pagrįstumo (BK 185 straipsnis), klausama, ar vertas nusikaltėlio statuso žmogus, neatsispyręs pagundai pasisavinti vertingą radinį ar lobį, ir, paaiškėjus tokiam atvejui, ar nepakaktų civilinio proceso prieš jį, juolab kad teisės ir pareigos, kylančias dėl radinių ir lobių, detalai reglamentuoja CK 4.61–4.65 straipsniai⁴⁸⁶.

Minėta, kad išimtinai neteisėto praturtėjimo nusikaltimo sudėties nuostatų analizei buvo skirti 9 moksliniai straipsniai⁴⁸⁷. Daugumoje šių straipsnių daugiausia dėmesio

⁴⁸³ FEDOSIUK, O. Sukčiavimo normos koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jos įgyvendinimo problemos. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 78–89; ŠIBKOVAS, O. Probleminiai sukčiavimo kvalifikavimo ir taikymo aspektai Lietuvos teismų praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2017, Nr. 2(16), p. 77–99; PRANKA, D. Apgaulės samprata ir reikšmė atribojant sukčiavimą ir civilinės teisės pažeidimą. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, Nr. 4(2), p. 680; FEDOSIUK, O. Baudžiamosios ir civilinės atsakomybės takoskyra turtingų prievolių išvengimo bylose. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 85(7), p. 76.

⁴⁸⁴ BUKELIENĖ, D. Turto pasisavinimo subjektas: ypatumai ir problematika. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 65.

⁴⁸⁵ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2), p. 724; PRANKA, D. *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamajame teiseje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 146–148.

⁴⁸⁶ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19 (2), p. 725–726.

⁴⁸⁷ Pavyzdžiui: FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtą pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(3); PAKŠTAITIS, L. Neteisėtas praturtėjimas kaip nusikalstama veika: ištakos, kriminalizavimo problema, taikymas, perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1); ŠALČIUS, M. Neteisėtas praturtėjimas: lūkesčiai ir realijos. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2013, Nr. 9; MAKŪNAITĖ, S. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo dalykas. *Teisė*, 2014, t. 90; BIKELIS, S. Baudžiamosios ir mokesčių teisės sankirta: atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą ir *non bis in idem* principas. *Teisės problemos*. 2015, Nr. 2(88); DRAKŠAS, R. Atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą: reguliavimo tikslai ir kriminalizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(2); BLIUVAS, M., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl neteisėto praturtėjimo – ko tikėtis? *Teisės apžvalga*, 2017, Nr. 2(16), p. 157–159; NAMAVIČIUS, J. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo konstitucinė problematika. *Teisė*, 2016, Nr. 101; VANAGIENĖ, G. LR BK 189¹ straipsnyje numatytos normos dėl neteisėto praturtėjimo atitiktis baudžiamosios teisės specialiesiems principams. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 1(17).

buvo skirta neteisėto praturtėjimo sudėties ir tam tikrų jos požymių atitikčiai konstituciniams reikalavimams ir esminiams baudžiamosios teisės principams⁴⁸⁸. Be to, šiuose straipsniuose analizuojamas ir vertinamas tam tikrų neteisėto praturtėjimo sudėties požymių turinys. Antai, dažnai kritikuojama palyginti nedidelė turimo turto vertė kaip riba kilti baudžiamajai atsakomybei: jei įstatymu ketinama kovoti su rimtomis korupcijos ar organizuoto nusikalstamumo apraiškomis, tai 500 BBND (MGL) suma, kuri atitinka nedidelio buto ar vidurinės klasės automobilio vertę, nėra itin didelė⁴⁸⁹. Manytina, kad tai labai žema riba, visiškai nerodanti netoleruotino praturtėjimo, beveik „kiekvienas Lietuvoje gyvenantis ir turintis butą žmogus šios normos požiūriu yra „praturtėjęs“ ir galima tikrinti, ar šis „praturtėjimas“ pagrįstas“⁴⁹⁰. Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad teisėtomis pajamomis nepagrįsto turimo turto minimalioji vertė turi būti kur kas didesnė nei ekonominės klasės naujo automobilio vertė⁴⁹¹; ją būtina pakelti bent iki 1 000 BBND (MGL) (50 000 eurų)⁴⁹². Be to, dauguma mokslininkų, analizavusių neteisėto praturtėjimo sudėties požymius, pareiškė pagrįstų abejonų dėl kaltės aprašymo įstatyme tikslumo⁴⁹³. Pabrėžiama, kad įstatymo formuluotė, nurodanti „turėjimo ir galėjimo žinoti“ požymį, yra paini ir dviprasmiška. Be to, ji išryškina ydingą įstatymų leidėjo pasirinkimą formuluojant BK 189¹ straipsnyje numatyto nusikaltimo dėl neteisėto praturtėjimo dispoziciją, kai formalioje nusikalstamos veikos sudėtyje, be tyčinės kaltės, numatoma ir neatsargi kaltės forma⁴⁹⁴. Kai kurie mokslininkai (kaip išeitį) siūlo

⁴⁸⁸ Apie tai plačiau žr. šios monografijos I skyriaus 1.2 dalį „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos reikšmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiajai daliai ir teisėkūrai“.

⁴⁸⁹ NAMAVIČIUS, J. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo konstitucinė problematika. *Teisė*, 2016, t. 101, p. 19.

⁴⁹⁰ FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(3), p. 1221.

⁴⁹¹ VANAGIENĖ, G. LR BK 189¹ straipsnyje numatytos normos dėl neteisėto praturtėjimo atitiktis baudžiamosios teisės specialiesiems principams. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 1(17), p. 71.

⁴⁹² FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(3), p. 1223.

⁴⁹³ PIESLIAKAS, V. Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18(2), p. 685; FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(3); p. 1222–1223; PAKŠTAITIS, L. Neteisėtas praturtėjimas kaip nusikalstama veika: ištakos, kriminalizavimo problema, taikymas, perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 332, 338; DRAKŠAS, R. Atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą: reguliavimo tikslai ir kriminalizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(2), p. 227–228; NAMAVIČIUS, J. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo konstitucinė problematika. *Teisė*, 2016, t. 101, p. 11; VANAGIENĖ, G. LR BK 189¹ straipsnyje numatytos normos dėl neteisėto praturtėjimo atitiktis baudžiamosios teisės specialiesiems principams. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 1(17), p. 71 ir kt.

⁴⁹⁴ VANAGIENĖ, G. LR BK 189¹ straipsnyje numatytos normos dėl neteisėto praturtėjimo atitiktis baudžiamosios teisės specialiesiems principams. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 1(17), p. 70.

grįžti prie baudžiamųjų įstatymų sistemos ir dispozicijoje panaikinti keleriopai interpretuojamą alternatyvų požymį „arba turėdamas ir galėdamas žinoti“⁴⁹⁵.

Tam tikrų rimtų abejonių teisinio reguliavimo sistemiškumo požiūriu kelia ir neteisėto naudojimosi energija ir ryšių paslaugomis sudėties, numatytos BK 179 straipsnyje, formuluotė. Viena vertus, bet kuriuo atveju neteisėtai prisijungus „prie energijos tiekimo arba ryšių tinklo ar saugyklos, iškraipant skaitiklių rodmenis arba kitais neteisėtais būdais naudojantis elektros ar šilumos energija, dujomis, vandeniu, telekomunikacijomis ar kitais ekonominę vertę turinčiais dalykais“ kitam asmeniui padaroma turtinės žalos, tačiau ją nustatyti labai dažnai būna neįmanoma, nes kaltininkas slepia (nevykdo) neteisėtai panaudotos energijos, dujų, vandens ir pan. apskaitos. Kita vertus, kažin, ar nedidelės arba paprastos turtinės žalos padarymas yra toks pavojingas, kad galėtų būti vertinamas kaip nusikalstama veika, už kurią turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Atsižvelgiant į tai, svarstyтина galimybė susiaurinti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą naudojamąsi energija ir ryšių paslaugomis susiejant ją su veikos dideliu mastu, ilgalaikiškumu arba didelės turtinės žalos padarymu.

Be to, rimtų abejonių teisinio reguliavimo sistemiškumo požiūriu kelia BK 178, 180 ir 181 straipsnių 3 dalyje, taip pat BK 182 straipsnio 2 dalyje numatytas kvalifikuojamasis požymis – vagystė, plėšimas, turto prievartavimas ir sukčiavimas, padarytas su organizuota grupe. Toks reguliavimas prieštarauja esminiam BK Specialiosios dalies kūrimo principui, pagal kurį bendrininkavimo formas – bendrininkų grupę ir organizuotą grupę nuspręsta numatyti tik atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašė.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 70 proc. apklaustų mokslininkų ir 60 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ numatyto turto laikymas didelės vertės, kai turtas viršija 250 BBND, yra nesuderinamas su baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* priemonės idėja, ir ši riba turi būti didinama. Pažymėtina, kad mokslininkų ir teisėjų apklausos anketose dažniausiai buvo nurodoma, kad priimtiniusia būtų 500 BBND (MGL) riba, o antra pagal dažnumą mokslininkų ir teisėjų apklausos anketose buvo nurodoma ir 300–400 BBND (MGL) riba. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriose apklausos anketose buvo pasiūlyta šį dydį susieti su kitais (objektyvesniais) ekonominiais rodikliais, pavyzdžiui, metiniu (arba 12 mėnesių) vidutiniu arba minimaliu mėnesio atlyginimu, ir pan.

Tuo tarpu 60 proc. apklaustų mokslininkų ir 64 proc. teisėjų pritarė radinio pasisavinimo (BK 185 straipsnis) dekriminalizavimui; 60 proc. apklaustų mokslininkų ir

⁴⁹⁵ FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(3); p. 1222–1223; PAKŠTAITIS, L. Neteisėtas praturtėjimas kaip nusikalstama veika: ištakos, kriminalizavimo problema, taikymas, perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 332, 338.

66 proc. teisėjų pritarė pasiūlymui sujungti turto pasisavinimo (BK 183 straipsnis) ir turto iššvaistymo (BK 184 straipsnis) nuostatas į vieną straipsnį, kurio dispozicijoje šios veikos būtų numatytos kaip alternatyvios.

Be to, 55 proc. apklaustų mokslininkų ir tik 40 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad neteisėto praturtėjimo, numatyto BK 189¹ straipsnio 1 dalyje, dispozicijoje įtvirtintas nuosavybės teise turimo turto dydis (daugiau nei 500 BBND (MGL)) yra nesuderinamas su baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* priemonės idėja ir turėtų būti didinamas. Pažymėtina, kad mokslininkų ir teisėjų anketose dažniausiai buvo nurodoma, kad priimtinausia būtų 1 000 BBND (MGL) riba. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog gana dažnai mokslininkų ir teisėjų anketų komentaruose buvo nurodyta, kad „tokios nusi- kalstamos veikos neturėtų būti BK“.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 50 proc. apklaustų mokslininkų ir 64 proc. teisėjų nurodė, kad BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ numatytų veikų kvalifikuojamųjų požymių sąrašas yra tinkamas. Tuo tarpu 45 proc. apklaustų mokslininkų ir 26 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad kvalifikuojamųjų požymių sąrašas turėtų būti mažinamas (ypač dažnai tarp kvalifikuojamųjų požymių, kurių siūloma atsisakyti, buvo paminėti „automobilio“ pagrobimas, „kišenvagystė“, „atviroji“ vagystė ir „organizuotos grupės“ padarytas pagrobimas ir pan.). Pabrėžtina ir tai, kad nė vienas mokslininkas ar teisėjas nenurodė, jog kvalifikuojamųjų požymių sąrašas turėtų būti plečiamas.

Kai kuriose mokslininkų apklausos anketose buvo (pakankamai pagrįstai) siūloma suderinti atskiruose šio BK skyriaus straipsniuose numatytus kvalifikuojamuosius požymius, pavyzdžiui, į BK 180 straipsnio 2 dalį įtraukti „saugyklos ar saugomos teritorijos“ požymį (derinant su BK 178 straipsnio 2 dalies nuostatomis), o teisėjų apklausos anketose siūloma atsakomybę už BK 187 straipsnio 1 dalyje numatytą veiką susieti su padarytos didelės žalos požymiu ir pan. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad interviu metu LAT teisėjas prof. dr. O. Fedosiukas pritarė neatsargaus turto iššvaistymo (BK 184 straipsnis) ir neteisėto praturtėjimo (BK 189¹ straipsnis), LAT teisėjas prof. dr. A. Gutauskas – neteisėto naudojimosi energija ir ryšių paslaugomis (BK 179 straipsnis), o prof. habil. dr. G. Švedas – daliniam radinio pasisavinimo (BK 185 straipsnis) ir daliniam neteisėto praturtėjimo (BK 189¹ straipsnis) dekriminalizavimui.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslines publikacijas, mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXVIII skyrius prarado vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nustatyta esminių reglamentavimo trūkumų ir klaidų. BK XXVIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) panaikinti vagystės kvalifikuojamąjį požymį „automobilis“ (BK 178 straipsnio 2 dalis); 2) panaikinti vagystės kvalifikuojamąjį požymį „atvirai“ (BK 178 straipsnio 2 dalis); 3) BK 178 straipsnio 2 dalyje numatytą požymį

„viešoje vietoje pagrobė svetimą turtą iš asmens drabužių, rankinės ar kitokio nešulio“ (kišenvagystė) pakeisti ir kišenvagystę apibrėžti kaip „svetimo turto, kurį nukentėjusysis turi su savimi, pagrobimas“; 4) BK 178 straipsnio 2 dalyje numatytą požymį „įsibraunant į patalpą, saugyklą, saugomą teritoriją“ pakeisti požymiu „įsibraunant į gyvenamąją patalpą, jos priklausinius ar saugomą būsto teritoriją“; 5) panaikinti vagystės kvalifikuojamąjį požymį „organizuotą grupę“ (BK 178 straipsnio 3 dalis); 6) susiaurinti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą naudojimąsi energija ir ryšių paslaugomis, siejant ją su veikos dideliu mastu arba ilgu laikotarpiu, arba didele turtine žala (BK 179 straipsnio 1 dalis); 7) iš BK 179 straipsnio 1 dalies pašalinti alternatyvų veikimo būdą apibrėžiantį požymį – „kitais neteisėtais būdais“; 8) iš BK 180 straipsnio 2 dalies pašalinti „peilio“ panaudojimo požymį; 9) BK 180 straipsnio 2 dalyje žodžius, kad daiktas turi būti specialiai pritaikytas žmogui žaloti, pakeisti žodžiais „kitas daiktas, pasirinktas (pasiimtas) arba panaudotas žmogui žaloti“; 10) panaikinti plėšimo kvalifikuojamąjį požymį „organizuotą grupę“ (BK 180 straipsnio 3 dalis); 11) panaikinti turto prievartavimo kvalifikuojamąjį požymį „organizuotą grupę“ (BK 181 straipsnio 3 dalis); 12) panaikinti sukčiavimo kvalifikuojamąjį požymį „organizuotą grupę“ (BK 182 straipsnio 2 dalis); 13) panaikinti baudžiamąją atsakomybę už neatsargų turto iššvaistymą (BK 184 straipsnio 4 dalis); 14) BK 189¹ straipsnyje numatytą neteisėto praturtėjimo sudėtį perkelti į BK XXXIII skyrių, nustatyti, kad ši nusikaltimą gali padaryti tik specialus subjektas – valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo, panaikinti „turėjimo ir galėjimo žinoti“ požymį, o turimo nuosavybės teise turto dydį padidinti iki 1 000 BBND (MGL); 15) padidinti BK 190 straipsnyje nurodytą didelės turto vertės dydį iki 500 BBND (MGL).

Be to, svarstytinios tokios BK XXVIII skyriaus nuostatų pataisos: 1) vagystę apibrėžti kaip svetimo turto pagrobimą turint tikslą pasisavinti šį turtą (BK 178 straipsnis)⁴⁹⁶; 2) išbraukti iš BK 183 straipsnio 1 dalies požymį „esantį kaltininko žinioje“; 3) išbraukti iš BK 184 straipsnio 1 dalies požymį „esantį kaltininko žinioje“; 4) susiaurinti baudžiamąją atsakomybę už radinio pasisavinimą siejant ją su neteisėto kasinėjimo arba archeologinių radinių paieškos metu rasto lobio pasisavinimu, arba panaikinti baudžiamąją atsakomybę už radinio pasisavinimą (BK 185 straipsnis); 5) numatyti baudžiamąją atsakomybę BK XXXIV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“ atskirame straipsnyje už neteisėtu būdu gauto turto pagrobimą: „tas, kas pagrobė, pasisavino ar kitu būdu užvaldė turtą, žinodamas, kad tas turtas gautas neteisėtu būdu“.

⁴⁹⁶ Visi monografijos recenzentai *expressis verbis* pritarė šiam pasiūlymui.

15 dalis. XXIX skyriaus „Nusikaltimai intelektinei ir pramoninei nuosavybei“ vertinimas

2000 m. BK XXIX skyrių „Nusikaltimai intelektinei ir pramoninei nuosavybei“ sudaro penki straipsniai, reglamentuojantys baudžiamąją atsakomybę už autorystės pasisavinimą (BK 191 straipsnis), literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą (BK 192 straipsnis), informacijos apie autorių teisių ar gretutinių teisių valdymą sunaikinimą arba pakeitimą (BK 193 straipsnis), neteisėtą autorių teisių ar gretutinių teisių techninių apsaugos priemonių pašalinimą (BK 194 straipsnis) ir pramoninės nuosavybės teisių pažeidimą (BK 195 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 7 nusikaltimo sudėty, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XXIX skyriaus straipsniai buvo keičiami ir papildomi priimant keturis įstatymus. 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314⁴⁹⁷ buvo patikslintas neteisėto autorių teisių ar gretutinių teisių techninių apsaugos priemonių pašalinimo (BK 194 straipsnio 1 dalis) dalykas, t. y. kompiuterinės programos, slaptažodžiai, kodai ar kitokie panašių duomenų, kurie teikia galimybę pašalinti technines apsaugos priemones, suteikiantys prietaisai. Šiuo įstatymu taip pat buvo pakeista BK 195 straipsnio 1 dalis, kurioje iš formuluotės „pramoninio dizaino savininko išimtinių teisių pažeidimo“ išbrauktas terminas „pramoninio“ bei pakeisti šios veikos objektyviosios pusės požymiai: vietoje „išimtinės firmos teisė į firmos vardą pažeidimo“ numatytas „juridinio asmens teisės į juridinio asmens pavadinimą pažeidimas“. 2004 m. įstatymu Nr. IX-1992⁴⁹⁸ BK 191 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi, pagal kurią už autorystės pasisavinimą atsako ir juridinis asmuo. 2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁴⁹⁹ buvo dar kartą patikslintas BK 194 straipsnio 1 dalyje numatytas dalykas „kompiuterines programas“ pakeičiant jį „programinę įrangą“.

2009 m. įstatymu Nr. XI-330⁵⁰⁰ buvo patikslintas autorystės pasisavinimo (BK 191 straipsnio 1 ir 2 dalys) dalykas – išbraukta „kitokį kūrinį“, o prie meno kūrinio

⁴⁹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

⁴⁹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198¹ ir 198² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 25-760.

⁴⁹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁵⁰⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 170, 191, 192 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 170¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 87-3663.

priskiriamos ir „kompiuterių programos ir duomenų bazės“. Be to, šiuo įstatymu buvo patikslintas BK 192 straipsnio pavadinimas ir šio straipsnio 1 dalis: išplėstas šios nusi-kalstamos veikos dalykų sąrašas „gretutinių teisių objektu“ ir išbraukta „kitokį kūrinių“, taip pat meno kūriniui priskirta „kompiuterių programos ir duomenų bazės“ bei panai-kintos alternatyvios „importavimo ir eksportavimo“ veikos. Be to, patikslinti ir poży-miai, susiję su neteisėtų kopijų vertės apskaičiavimu: vietoje „jeigu kopijų bendra vertė pagal teisėtų kopijų mažmenines kainas viršijo 100 MGL dydžio sumą“ numatyta „jeigu kopijų bendra vertė pagal teisėtų kopijų, o kai jų nėra, pagal atgamintų kūrinių originalų kainas viršijo 100 MGL dydžio sumą“. Šiuo įstatymu BK 192 straipsnis buvo papildytas nauja 2 dalimi, kurioje numatytas veikos kvalifikuojamasis požymis – disponavimas ne-teisėtomis kopijomis, kai jų vertė viršija 250 MGL.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra pri-ėmęs penkias nutartis (vieną nutartį – LAT plenarinė sesija ir 4 nutartis – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos). Pabrėžtina, kad visos šios nutartys buvo skirtos BK 192 straips-nio interpretavimo ir taikymo problematikai. LAT plenarinė sesija, analizuodama litera-tūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėto atgaminimo, neteisėtų kopijų platinimo, gabenimo ar laikymo dalyką, nurodė, kad „pagal susiklosčiusią teismų praktiką, kurią patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose by-lose <...>, neteisėta fonogramos kopija kartu yra ir neteisėta kūrinio kopija ir taip pat su-daro BK 192 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyką“ (LAT plenarinės sesijos kasacinė nutartis Nr. 2K-218/2004). LAT, aiškindamas baudžiamosios atsakomybės už literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies neteisėtų kopijų importą, eksportą, platinimą, gabenimą ar laikymą sąlygą, kad veika turi būti padaryta komercijos tikslais, pažymėjo, kad „teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog komercijos tikslai tai yra tikslai, susiję su veikla, kuri vykdoma ne tik tiesiogiai pajamoms, pelnui ar kitokiai turbinei naudai gauti, bet ir veikla, kuri netiesiogiai susijusi su pajamų gavimu (komercine ūkine veikla), pvz., bendrovės darbuotojai neteisėtas kompiuterio programų kopijas naudojo darbui ir taip gavo ekonominės naudos, nes šios programos padėjo operatyviau atlikti pavestus darbus, gauti didesnių pajamų <...>“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-35/2011)

Atribodamas administracinę ir baudžiamąją atsakomybę LAT nurodė, kad „BK 192 straipsnis numato atsakomybę už dvejų rūšių veikas: 1) už neteisėtą autoriaus teisių ir gretutinių teisių objektų atgaminimą, 2) už neteisėtų autoriaus teisių ir gre-tutinių teisių objektų tam tikros vertės kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais. BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nu-matytas objektyvusis didesnės nei 100 MGL mažmeninės kainos požymis siejamas su baudžiamąja atsakomybe dėl antros rūšies veikų, tačiau jis nėra būtinas baudžiamajai atsakomybei už neteisėtą literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies at-gaminimą kilti. <...> Didesnė nei 100 MGL dydžio neteisėtų kopijų mažmeninė kaina

būtinai turi būti nustatyta tik traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą kūrinių ar jo dalies kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais. Mažmeninės kainos požymis įstatymų leidėjo panaudotas tam, kad baudžiamoji atsakomybė už šias veikas būtų atribota nuo administracinės atsakomybės už administracinę teisės pažeidimą, numatytą ATPK 214¹⁰ straipsnyje. Neteisėtas kūrinio ar jo dalies atgaminimas, kaip nusikaltimas, atribojamas nuo administracinio teisės pažeidimo kiekvienu konkrečiu atveju įvertinus kaltininko veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį. Kūrinių ar jo dalies originalo kaina taip pat gali būti vienas iš požymių sprendžiant šį klausimą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-201/2008).

Teismas, aiškindamas, kad „taikant baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą kūrinių ar jo dalies kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais, būtina nustatyti kopijų kainą“, nurodė, kad „kaina turi būti nustatoma pagal teisėtą kopijų mažmeninę kainą. Teisėtą kopijų mažmeninės kainos kriterijus yra būtinas nusikaltimo sudėties požymis ir turi būti aiškinamas tiksliai. <...> baudžiamoji atsakomybė už nagrinėjamą veiką negali priklausyti nei nuo originalių darbų, nei nuo neteisėtų kopijų mažmeninės kainos. Vietoj teisėtų kopijų mažmeninės kainos pasiremiant arba originalių darbų, arba neteisėtų kopijų kaina, iškreipiamas BK 192 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos normos turinys ir prasmė“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-3/2006 ir Nr. 2K-7-495/2007). Pažymėtina, jog baudžiamosios teisės doktrinoje buvo nurodoma, kad LAT jurisprudencija (nors tiesiogiai ir neįvardijo) pripažino, kad „BK 192 straipsnyje, kalbant apie nusikaltimo sudėties požymį – neteisėtų kopijų vertę, egzistuoja spraga. Ši spraga buvo ištaisyta tik 2009 m. liepos 23 d., kuomet įsigaliojo BK 192 straipsnio pakeitimai, neteisėtų kopijų vertę siejantys su teisėtų kopijų, o kai jų nėra, su atgamtų kūrinių originalų kainomis“⁵⁰¹.

2000 m. BK XXIX skyriaus nuostatų analizei buvo skirtos 7 mokslinės publikacijos (viena daktaro disertacija⁵⁰² ir 6 straipsniai). Moksliniuose straipsniuose buvo analizuojami autorystės pasisavinimo nusikaltimo objektas ir jo reikšmė⁵⁰³, taip pat įvairūs BK 192 straipsnyje numatyto nusikaltimo probleminiai aspektai, pavyzdžiui, BK 192 straipsnio interpretavimo aspektai⁵⁰⁴, baudžiamosios atsakomybės už intelekti-

⁵⁰¹ ŠVEDAS, P. *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 190.

⁵⁰² ŠVEDAS, P. *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011.

⁵⁰³ STEPONAVIČIŪTĖ, R. Autorystės pasisavinimo nusikaltimo objektas ir jo reikšmė veikai kvalifikuoti. *Teisė*, 2020, t. 115, p. 105–121.

⁵⁰⁴ ŠVEDAS, P. Prieštarai Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 192 straipsnio interpretavimo aspektai. *Teisė*, 2009, t. 73, p. 137–148.

nės nuosavybės teisių pažeidimus lyginamieji aspektai⁵⁰⁵, intelektinės nuosavybės elektroninėje erdvėje pažeidimų ypatumai⁵⁰⁶ ir kt.

Antai, P. Švedo, taip pat A. Neveros nuomone, „BK 192 straipsnio 1 dalyje baudžiamoji atsakomybė nustatyta už dvi pavojingų veikų grupes: 1) neteisėtą autoriinių ir gretutinių teisių objekto atgaminimą ir 2) neteisėtų autoriinių ir gretutinių teisių objektų kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais. <...> dispozicijoje nustatytas 100 MGL dydis yra baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlyga, tik kai svarstomas baudžiamosios atsakomybės klausimas už neteisėtų autoriinių ir gretutinių teisių objektų kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais“⁵⁰⁷. Be to, A. Nevera atkreipia dėmesį į tai, kad „BK 192 straipsnis nenumato atsakomybės už teisėtų kopijų neteisėtą laikymą ar platinimą“⁵⁰⁸. Tuo tarpu kitame straipsnyje kritikuojama BK 192 straipsnio baudžiamosios atsakomybės sąlyga siejama su 100 MGL verte, ji, M. Kiškio ir G. Šulijos nuomone, „gali būti pasiekta atsitiktinai, atgaminus vos dvi neteisėtas kūrinių kopijas (tai ypač aktualu kompiuterių programoms, kai vienos specifinės programos <...> vertė gali ženkliai viršyti 100 MGL, o pats veikos pavojingumas bus santykiškai mažas“⁵⁰⁹, todėl siūlo baudžiamąją atsakomybę susieti su didelės žalos požymiu⁵¹⁰. Be to, P. Švedas pabrėžė, kad „visų kūrinių rūšių išvardinti neįmanoma, o vardinant atskiras rūšis yra apkraunamas BK straipsnio tekstas <...> BK 192 straipsnyje tikslinga nurodyti, kad baudžiamoji atsakomybė kyla už neteisėtus veiksmus su autoriinių teisių, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių objektais“⁵¹¹. Reikia pažymėti, kad šis autorius taip pat pasiūlė numatyti baudžiamąją atsakomybę už bet kokius autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų turtinių teisių pažeidimus komerciniais tikslais⁵¹².

⁵⁰⁵ KIŠKIS, M.; ŠULIJA, G. Baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus Europos valstybėse. *Teisė*, 2003, t. 49, p. 52–66; NEVERA, A. Baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus problemos: nacionalinis ir tarptautinis aspektai. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 48–53; ir kt.

⁵⁰⁶ KIŠKIS, M.; PETRAUSKAS, R. Intelektinės nuosavybės elektroninėje erdvėje pažeidimų ypatumai. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 5(83).

⁵⁰⁷ ŠVEDAS, P. *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 112–113.

⁵⁰⁸ NEVERA, A. Baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus problemos: nacionalinis ir tarptautinis aspektai. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 52.

⁵⁰⁹ KIŠKIS, M.; ŠULIJA, G. Baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus Europos valstybėse. *Teisė*, 2003, t. 49, p. 61.

⁵¹⁰ Ten pat, p. 63.

⁵¹¹ ŠVEDAS, P. *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 281.

⁵¹² Ten pat, p. 281.

M. Kiškis ir R. Petrauskas, analizuodami intelektinės nuosavybės pažeidimą elektroninėje erdvėje, pabrėžia, kad jis „galėtų būti laikomas sunkesniu pažeidimu už įprastinį intelektinės nuosavybės teisių pažeidimą. <...> šis požymis leistų lanksčiai taikyti baudžiamuosius įstatymus ir užkirsti kelią intelektinės nuosavybės vagystėms internete. Be to, būtina kiek įmanoma greičiau nustatyti aiškią atsakomybę už specifinius tik elektroninėje erdvėje įmanomus intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus – nuorodų interneto svetainėse teikimą į neteisėtai platinamas intelektinės nuosavybės kopijas, kai nuorodas teikiantis asmuo tai daro žinodamas ar turėdamas žinoti, kad kopijos yra neteisėtos, taip pat operacijas su neteisėtu intelektinės nuosavybės turiniu P2P tinkluose“⁵¹³. Šias veikas autoriai siūlo numatyti Administracinių nusižengimų kodekse arba atskirame naujame Baudžiamojo kodekso straipsnyje.

R. Steponavičiūtė, analizuodama autorystės pasisavinimo kriminalizavimo klausimus, pabrėžė, kad „baudžiamosios atsakomybės *ultima ratio* principą labiau atitinka <...> teisinis reguliavimas, numatantis papildomus veikos pavojingumą didinančius požymius pagrindinėje nusikaltimo sudėtyje. Mažesnio pavojingumo autorystės pasisavinimas (pvz., nesukėlęs didelės žalos, padarytas nesant komercinių tikslų ar pan.) galėtų būti laikomas baudžiamuoju nusižengimu arba už jį turėtų būti numatyta administracinė atsakomybė“⁵¹⁴. Be to, ši autorė siūlo, kad „rūšinių objektą atspindintis BK XXIX skyriaus pavadinimas „Nusikaltimai intelektinei ir pramoninei nuosavybei“ keistinas į „Nusikaltimai intelektinės nuosavybės teisei“⁵¹⁵. Pažymėtina, kad panašią poziciją yra pateikusi ir J. Levon, nurodydama, kad „tikslumo dėlei reikėtų atsisakyti „pramoninės nuosavybės“ sąvokos dvigubo pakartojimo ir BK XXIX skyriaus pavadinimą formuluoti „Nusikaltimai intelektinės nuosavybės teisei“. Be to, „<...> siūlytina keisti BK 195 straipsnio pavadinimą arba baudžiamąją atsakomybę už svetimo prekių ir paslaugų ženklų naudojimą reglamentuoti tame pačiame BK skyriuje“⁵¹⁶.

Gana rimtų abejonių teisinio reguliavimo sistemiškumo požiūriu kelia tam tikros nusikaltimų, numatytų BK XXIX skyriuje, sudėtys. Antai, BK 191 straipsnio 1 dalies, numatančios baudžiamąją atsakomybę už autorystės pasisavinimą, ir BK 195 straipsnio, numatančio baudžiamąją atsakomybę už pramoninės nuosavybės teisių pažeidimą, dispozicijos suformuluotos per plačiai, todėl nepagrįstai apima ir nedidelio pavojingumo veikas, už kurias visiškai pakankama būtų civilinė atsakomybė. Kita vertus, BK 191 straipsnio 1 daly-

⁵¹³ KIŠKIS, M.; PETRAUSKAS, R. Intelektinės nuosavybės elektroninėje erdvėje pažeidimų ypatumai. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 5(83), p. 35.

⁵¹⁴ STEPONAVIČIŪTĖ, R. Autorystės pasisavinimo nusikaltimo objektas ir jo reikšmė veikai kvalifikuoti. *Teisė*, 2020, t. 115, p. 114.

⁵¹⁵ Ten pat, p. 117.

⁵¹⁶ LEVON, J. Baudžiamoji atsakomybė už svetimo prekių ar paslaugų ženklų naudojimą. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 244.

je numatytas nusikaltimas gali pasireikšti tik dviem veikomis – svetimo kūrinio ar jo dalies išleidimu arba viešu paskelbimu, nors Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo⁵¹⁷ 15 straipsnyje numatytas gerokai platesnis kūrinio panaudojimo atvejų sąrašas⁵¹⁸. BK 191 straipsnio 2 dalyje numatyta viena alternatyvi veika – vertimas pripažinti kitą asmenį autorių teisių perėmėju pažeidžia ne autorystės teisę, o autorių turtines teises, kurių baudžiamoji teisinė apsauga yra numatyta BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 65 proc. apklaustų mokslininkų ir 72 proc. teisėjų nurodė neturį nuomonės dėl atsakymo į klausimą, ar BK XXIX skyriuje „Nusikaltimai intelektualinei ir pramoninei nuosavybei“ numatytos visos reikalingos kriminalizuoti veikos. Kita vertus, vienas mokslininkas atkreipė dėmesį į tai, jog BK 192 straipsnio objektyviąją pusę būtina išplėsti taip, kad ją sudarytų bet koks neteisėtas objektų naudojimas, padaręs didelę žalą arba padarytas komerciniais tikslais, taip pat patikslinti BK 191 ir 195 straipsniuose numatytų nusikaltimų sudėčių požymius. Be to, kai kurie mokslininkai ir teisėjai apklausos anketose nurodė, kad į BK XXIX skyrių „Nusikaltimai intelektualinei ir pramoninei nuosavybei“ turėtų būti perkeltos svetimo prekių ženklo naudojimo (BK 204 straipsnis) ir komercinės paslapties atskleidimo (BK 211 straipsnis) sudėty.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXIX skyriaus vidinis sistemiškumas (nuoseklumas, suderinamumas ir vientisumas) kelia rimtų abejonių, nes jame nustatyta reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XXIX skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) pakeisti XXIX skyriaus pavadinimą į „Nusikaltimai intelektualinės nuosavybės teisei“; 2) papildyti BK 191 straipsnio 1 dalyje numatytą autorystės pasisavinimo sudėtį būtinai „didelės žalos“ ir (arba) „komercinių tikslų“ požymiais; 3) iš BK 191 straipsnio 2 dalies išbraukti alternatyvią veiką – vertimą pripažinti kitą asmenį autorių teisių perėmėju; 4) išskaidyti BK 192 straipsnį į du savarankiškus straipsnius, numatančius baudžiamąją atsakomybę už du nusikaltimus: a) neteisėtą literatūros, mokslo ar meno kūrinio (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazes) ar gretutinių teisių objekto ar jų dalies atgaminimą komercijos tikslais; ir b) neteisėtą literatūros, mokslo, meno (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazes) kūrinį ar gretutinių teisių objekto ar jų dalies kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą

⁵¹⁷ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 28-1125.

⁵¹⁸ Šiame sąraše numatyti tokie atvejai: 1) atgaminti kūrinį bet kokia forma ar būdu; 2) išleisti kūrinį; 3) versti kūrinį; 4) adaptuoti, aranžuoti, inscenizuoti ar kitaip perdirbti kūrinį; 5) platinti kūrinio originalą ar jo kopijas parduodant, nuomojant, teikiant panaudai ar kitaip perduodant nuosavybėn arba valdyti, taip pat importuojant, eksportuojant; 6) viešai rodyti kūrinio originalą ar kopijas; 7) viešai atlikti kūrinį bet kokiais būdais ir priemonėmis; 8) transliuoti, retransliuoti ir kitaip viešai skelbti kūrinį, įskaitant jo padarymą viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete).

komercijos tikslais, padaręs didelės žalos; 5) papildyti BK 195 straipsnyje numatytą pramoninės nuosavybės teisių pažeidimo sudėtį būtinu „didelės žalos“ požymiu.

Be to, svarstytinios šios BK XXIX skyriaus nuostatų pataisos: 1) papildyti BK 191 straipsnio 1 dalies dispozicijoje numatytą veikų sąrašą kūrinių viešo naudojimo atvejais, įtvirtintais Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 15 straipsnyje, jei juos naudojant pasisavinama kūrinių autorystė; 2) numatyti baudžiamąją atsakomybę už bet kokius autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų turtinių teisių pažeidimus komerciniais tikslais; 3) papildyti BK 195 straipsnyje numatytą pramoninės nuosavybės teisių pažeidimo sudėtį kitais pramoninės nuosavybės objektais; 4) papildyti BK 195 straipsnį numatant baudžiamąją atsakomybę ir už svetimo pramoninės nuosavybės objekto įregistruojimą savo vardu.

16 dalis. XXX skyriaus „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ vertinimas

2000 m. BK XXX skyrių „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ sudaro penki straipsniai, kurie reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą poveikį elektroniniams duomenims (BK 196 straipsnis), neteisėtą poveikį informacinei sistemai (BK 197 straipsnis), neteisėtą elektroninių duomenų perėmimą ir panaudojimą (198 straipsnis), neteisėtą prisijungimą prie informacinės sistemos (198¹ straipsnis) ir neteisėtą disponavimą įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, kodais ir kitokiais duomenimis (198² straipsnis). Šiame BK skyriuje numatoma 11 nusikalstamų veikų sudėčių, iš jų 2 baudžiamojo nusižengimo sudėtys.

2000 m. BK XXX skyriaus visi straipsniai esmingai pakeisti ir papildyti priimant 5 įstatymus. Antai, įgyvendinant tarptautinės teisės reikalavimus 2004 m. įstatymu Nr. IX-1992⁵¹⁹ buvo patikslintos BK 196 ir 197 straipsnių dispozicijos, šis skyrius taip pat buvo papildytas dviem naujais BK 198¹ ir 198² straipsniais. Tuo tarpu 2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁵²⁰ tikslinant padarytas klaidas ir įgyvendinant ES teisės akto reikalavimus buvo pakeistas XXX skyriaus pavadinimas, taip pat nusikaltimų sudėčių apibrėžimai pa-

⁵¹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198¹ ir 198² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 25-760.

⁵²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-330.

tikslinti ir suderinti su tarptautinės baudžiamosios teisės, ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais ir nacionalinių įstatymų reikalavimais. Be to, šiuo įstatymu sugriežtinta atsakomybė už veiką, padarytą strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui ar didelę reikšmę valstybės valdymui, ūkiui ar finansų sistemai turinčioje informacinėje sistemoje. 2015 m. įstatymu Nr. XII-1777⁵²¹, įgyvendinant naujo ES teisės akto baudžiamosios teisės klausimais reikalavimus, buvo patikslintos BK 196, 197, 198¹ ir 198² straipsnių dispozicijos, o 2016 m. įstatymu Nr. XII-2433⁵²² – dar kartą BK 198² straipsnio dispozicija. 2018 m. įstatymu Nr. XIII-1682⁵²³ neteisėto poveikio elektroniniams duomenims (BK 196 straipsnis) ir neteisėto poveikio informacinei sistemai (BK 197 straipsnis) nusikalstamų veikų sudėtys buvo papildytos baudžiamojo nusižengimo sudėtimis.

Reikia pažymėti, kad LAT plenarinė sesija ir išplėstinė septynių teisėjų kolegija nėra priėmusi nė vienos nutarties dėl BK XXX skyriaus nuostatų.

2000 m. BK XXX skyriaus nuostatų analizei buvo skirta 16 mokslinių publikacijų (1 daktaro disertacija⁵²⁴, 2 monografijos ir 13 straipsnių). Publikacijų autorystė tiriamuoju laikotarpiu rodo, kad nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje problematikoje iš esmės specializuojasi du Lietuvos mokslininkai – D. Štītīlis⁵²⁵, kuris (vienas arba su bendraautorais) yra paskelbęs monografiją ir 5 straipsnius, ir R. Marcinauskaitė, kuri yra apgynusi daktaro disertaciją⁵²⁶, paskelbusi monografiją ir 5 straipsnius.

Minėtose publikacijose daugiausia dėmesio buvo skirta neteisėtai prieigai prie kompiuterinės informacijos kriminalizuoti⁵²⁷, įvairiems Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų įgyvendinimo nacionalinėje Lietuvos teisėje aspektams⁵²⁸, nusikaltimų

⁵²¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 196, 197, 198¹, 198² straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 270³ straipsniu įstatymas. TAR, 2015, Nr. 9697.

⁵²² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198², 309 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. TAR, 2016, Nr. 17730.

⁵²³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 196, 197, 250, 250³, 252¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. TAR, 2018, Nr. 20234.

⁵²⁴ MARCINAUSKAITĖ, R. *Nusikalstamos veikos elektroninių duomenų ir informacinių sistemų konfidencialumui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198 ir 198¹ straipsniai)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, Teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

⁵²⁵ Šis mokslininkas 2002 m. yra apgynęs daktaro disertaciją: ŠTĪTĪLIS, D. *Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtą veikas elektroninėje erdvėje problemas*. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.

⁵²⁶ MARCINAUSKAITĖ, R. *Nusikalstamos veikos elektroninių duomenų ir informacinių sistemų konfidencialumui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198 ir 198¹ straipsniai)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, Teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

⁵²⁷ ŠTĪTĪLIS, D. Kai kurie neteisėtos prieigos prie kompiuterinės informacijos kriminalizavimo aspektai. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 47(39), p. 59–69.

⁵²⁸ ŠTĪTĪLIS, D.; KRIKŠČIŪNAS, R.; PETRAUSKAS, R. Kai kurie Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų proceso teisės skirsnio įgyvendinimo Lietuvoje aspektai. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 67(59), p. 20–28; SAULIŪNAS, D. Legislation on Cybercrime in Lithuania: Development and Legal Gaps in Comparison with the Convention on Cybercrime. *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 4(122), p. 203–219.

elektroninėje erdvėje sampratai⁵²⁹, jų paplitimui vertinti⁵³⁰, nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje sistemos ir jų atribojimo nuo kitų nusikalstamų veikų⁵³¹, taip pat šiais nusikaltimais pažeidžiamos pagrindinės baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės problematikai⁵³², tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje kriminalizavimo lyginamajam tyrimui⁵³³, technologinio neutralumo principo reikšmei formuluojant ir aiškinant nusikalstamų veikų elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui sudėtis⁵³⁴, neteisėto prisijungimo prie informacinės sistemos kriminalizavimo ypatumams ir kvalifikavimo problemoms⁵³⁵, neteisėto disponavimo įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, prisijungimo kodais ir kitokiais duomenimis kvalifikavimo problemoms⁵³⁶.

Pabrėžtina, kad dauguma mokslinių straipsnių buvo paskelbta iki 2007 ir 2015 metais priimtų 2000 m. BK XXX skyriaus pakeitimų ir papildymų įstatymų. Tuo tarpu dabartinių skyriaus nuostatų palyginimas su šiose publikacijose išdėstytais vertinimais ir išvados rodo, kad įstatymų leidėjas, 2007 ir 2015 metais priimdamas įstatymus, kuriais buvo padaryti esminiai šio BK skyriaus pakeitimai ir papildymai, atsižvelgė ir į mokslininkų pareikštą kritiką ir pasiūlymus. Pastarųjų metų baudžiamosios teisės doktrinoje atkreipiama

⁵²⁹ KALPOKAS, V. Nusikaltimai elektroninėje erdvėje: kriminologinės sampratos dilemos. *Teisės problemos*, 2009, Nr. 1(63), p. 75–88.

⁵³⁰ BILEVIČIENĖ, T.; BILEVIČIŪTĖ, E. Dynamics of crimes against the security of electronic data and information systems, and its influence on the development of electronic business in Lithuania. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18(2), p. 689–702.

⁵³¹ MARCINAUSKAITĖ, R. *Nusikalstamos veikos elektroninėje erdvėje: elektroninių duomenų ir informacinių sistemų konfidencialumo apsauga baudžiamojoje teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2019.

⁵³² MARCINAUSKAITĖ, R. Nusikalstamomis veikomis elektroninėje erdvėje pažeidžiamos pagrindinės baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės nustatymo problema. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, Nr. 3(3), p. 897–914.

⁵³³ ŠTITILIS, D.; LAURINAITIS, M. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje. *Informacijos mokslai*, 2009, Nr. 50, p. 240–247; ŠTITILIS, D.; PAKUTINSKAS, P.; DAUPARAITĖ, I.; LAURINAITIS, M. Teisinė aplinka siekiant išvengti tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje: JAV ir Lietuvos teisės aktų lyginamo analizė. *Socialinės technologijos*, 2011, 1, p. 61–80; ŠTITILIS, D.; PAKUTINSKAS, P.; DAUPARAITĖ, I.; LAURINAITIS, M. Tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje kriminalizavimas: lyginamieji aspektai. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, t. 3, p. 153–171; ŠTITILIS, D.; PAKUTINSKAS, P.; LAURINAITIS, M.; DAUPARAITĖ, I. *Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: socialiniai, elektroninio verslo ir teisinio reguliavimo aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011; KALPOKAS, V.; MARCINAUSKAITĖ, R. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: technologiniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. *Teisės problemos*, 2012, t. 77(3), p. 30–52.

⁵³⁴ MARCINAUSKAITĖ, R. Technologinio neutralumo principas ir jo reikšmė formuluojant ir aiškinant nusikalstamų veikų elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui sudėtis. *Socialinių mokslų studijos*, 2013, t. 5(1), p. 367–379.

⁵³⁵ MARCINAUSKAITĖ, R. Neteisėto prisijungimo prie informacinės sistemos kriminalizavimo ypatumai ir kvalifikavimo problemos. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 250–266.

⁵³⁶ MARCINAUSKAITĖ, R. Neteisėto disponavimo įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, prisijungimo kodais ir kitokiais duomenimis (Baudžiamojo kodekso 198^a straipsnis) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2019, Nr. 26(2), p. 352–369.

dėmesio į tam tikras neteisėto disponavimo įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, prisijungimo kodais ir kitokiais duomenimis (BK 198² straipsnis) nusikaltimo kvalifikavimo problemas, susijusias su nusikaltimų elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui priemonėmis (taip pat ir dvigubo panaudojimo priemonėmis), taip pat asmens tapatybės vagystės problematiką. Antai, R. Marcinauskaitė nurodo, kad „baudžiamajai atsakomybei už disponavimą e. veikų priemonėmis kilti pagal BK 198² straipsnį, be kita ko, būtina konstatuoti, kad minėtomis priemonėmis disponuota nusikalstamais tikslais ar kitaip neteisėtai. Taip pat ši veika gali būti padaroma tik tiesiogine tyčia, esant atitinkamam psichiniam santykiui su objektyviaisiais sudėties požymiais (BK 15 str. 2 d. 1 p.). Kaip tik šie reikalavimai leidžia išvengti disponavimo e. veikų priemonėmis perteklinio kriminalizavimo, kai priemonės sukuriamos ir pateikiamos prekybai teisėtais tikslais, pavyzdžiui, padedant atremti atakas, nukreiptas prieš informacines sistemas. Todėl aki-vaizdu, kad į baudžiamosios teisės veikimo sritį nepatenka etiško įsibrovimo veiksmai, jei buvo laikomasi visų tokių veiksmų atlikimo teisėtumo reikalavimų“⁵³⁷. Pažymėtina, kad ir LAT jurisprudencijoje formuojama tokia praktika, pavyzdžiui, „neteisėtumo požymis <...> gali būti nustatomas atsižvelgiant į tai, kad tinklalapių <...> darbo trikdymo veiksmams nebuvo gautas joks sistemos ar jos dalies savininko (valdytojo) leidimas. Nesant susitarimui dėl sistemos testavimo, A. V. iš keršto suorganizuotos elektroninės paslaugos trikdymo atakos negali būti laikomos teisėta šių sistemų saugumo patikra. Atsižvelgiant į tai, byloje nustatyti nuteistųjų atlikti DDos atakų organizavimo, atitinkamai ir jų panaudojimo veiksmai sutrikdę tinklalapių <...> darbą, pripažintini neteisėtais“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-188-489/2015). Be to, baudžiamosios teisės doktrinoje atkreipiama dėmesio ir į tai, kad „BK 198² straipsnio 1 dalyje nurodytos priemonės, tinkamos nusikalstamoms veikoms daryti, gali būti pagamintos ir teisėtu tikslu, t. y. jos gali būti dvigubo naudojimo priemonės, kurios gali būti panaudotos tiek teisėtiems, tiek ir nusikalstamiems tikslams. Tačiau siekiant išvengti nepagrįsto baudžiamosios atsakomybės taikymo, kai tokios priemonės yra pagamintos ir pateiktos vartotojams teisėtiems tikslams (pavyzdžiui, skirtos informacinių technologijų produktų patikimumui, saugumui testuoti), būtina nustatyti tiesioginį ketinimą panaudoti tokias priemones nusikalstamai veikai daryti. <...> Šiuo aspektu aktualu ir tai, kad pagal direktyvos 2013/40/ES reikalavimus tai reikštų, kad turi būti nustatomas ne tik bendras, bet ir tiesioginis ketinimas panaudoti tokias priemones vienai ar kelioms nusikalstamoms veikoms padaryti (Preambulės 16 punktą)“⁵³⁸.

⁵³⁷ MARCINAUSKAITĖ, R. Neteisėto disponavimo įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, prisijungimo kodais ir kitokiais duomenimis (Baudžiamojo kodekso 198² straipsnis) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2019, Nr. 26(2), p. 366.

⁵³⁸ Ten pat, p. 367.

Kitas baudžiamosios teisės doktrinoje analizuojamas probleminis aspektas, susijęs su BK XXX skyriumi, – asmens tapatybės vagystės kaip savarankiško nusikaltimo kriminalizavimo klausimas. Mokslinėse publikacijose asmens tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje laikoma santykinai nauju socialiniu-teisiniu reiškiniu, „susijusiu su vartotojų teisių, informacijos saugumo, privatumo, taisyklių, reglamentuojančių nepažeidžiamos informacijos gavimą, ir kitais pažeidimais“⁵³⁹, taip pat „sukčiavimu elektroninėje erdvėje <...> tokios veikos, kuriose informacinės technologijos panaudojamos sukčiavimui atlikti“⁵⁴⁰. Be to, pabrėžiama, kad daugumos sukčiavimo būdų pagrindiniai principai yra labai panašūs – tai tam tikros informacijos gavimas ir jos panaudojimas, siekiant gauti turtinės naudos. Informacija čia gali būti laikomi įvairūs elektroninėje erdvėje naudojami vartotoją identifikuojantys duomenys, prisijungimo kodai bei slaptažodžiai, mokėjimo kortelių duomenys, banko sąskaitų rekvizitai ir kt. Taigi, baudžiamuoju teisiniu požiūriu šį reiškinį geriausiai apibūdintų išskirtos trys tapatybės vagystės stadijos: pirmą stadiją – su tapatybe susijusios informacijos gavimas, antrą stadiją – su tapatybe susijusios informacijos turėjimas savo žinioje, trečią stadiją – su tapatybe susijusios informacijos panaudojimas siekiant padaryti nusikalstamą veiką⁵⁴¹. Lyginamieji tyrimai rodo, kad kai kurių valstybių teisės aktai numato baudžiamąją atsakomybę už visas tris tapatybės vagystės stadijas (su tapatybe susijusios informacijos gavimas, sąveika su tokio pobūdžio informacija bei su tapatybe susijusios informacijos panaudojimas siekiant padaryti nusikaltimą; kitose valstybėse tapatybės vagystė laikoma kitų nusikalstamų veikų sudedamąja dalimi. Tik trijose valstybėse kriminalizuotas (skirtingu mastu) vienas iš antros stadijos elementų – neteisėtas tapatybės informacijos turėjimas, turint tikslą padaryti nusikaltimą. Lietuvoje tapatybės vagystė nėra kriminalizuota kaip savarankiška nusikalstama veika⁵⁴².

Anketavimo rezultatai rodo, kad 75 proc. apklaustų mokslininkų ir 68 proc. teisėjų pritaria asmens tapatybės vagystę kriminalizuoti kaip savarankišką nusikalstamą veiką. Be to, kai kurie mokslininkai ir teisėjai, atsakydami į klausimą, ar BK turėtų būti papildytas naujomis veikomis, kurios padaromos virtualioje erdvėje, nurodė, kad svarstytinios tokios galimos veikos, kaip antai kompiuterijoje ir kituose išmaniuosiuose įrenginiuose esančios informacijos vagystė, kriptovaliutos vagystė, asmens persekiojimas (patyčios) virtualioje erdvėje (jei tai sukėlė sunkių padarinių), ir pan.

⁵³⁹ ŠTITILIS, D.; PAKUTINSKAS, P.; DAUPARAITĖ, I.; LAURINAITIS, M. Tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje kriminalizavimas: lyginamieji aspektai. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, Nr. 3(1), p. 155.

⁵⁴⁰ KALPOKAS, V.; MARCINAUSKAITĖ, R. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: technoliniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. *Teisės problemos*, 2012, t. 77(3), p. 31.

⁵⁴¹ Ten pat, p. 41.

⁵⁴² ŠTITILIS, D.; PAKUTINSKAS, P.; DAUPARAITĖ, I.; LAURINAITIS, M. Tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje kriminalizavimas: lyginamieji aspektai. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, Nr. 3(1), p. 165, 168.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, mokslinėse publikacijose pareiškta nuomones, taip pat teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXX skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenumatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XXX skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) skyriaus pavadinimą patikslinti po žodžio „nusikaltimai“ įrašant žodžius „ir baudžiamieji nusižengimai“. Be to, svarstyti šios BK XXX skyriaus nuostatų pataisos: 1) asmens tapatybės vagystės kaip savarankiškos nusikalstamos veikos kriminalizavimas; 2) asmens persekiojimo (patyčių) virtualioje erdvėje, jei tai sukėlė sunkių padarinių, kaip savarankiškos nusikalstamos veikos kriminalizavimas; 3) kriptovaliutos vagystės kaip savarankiškos nusikalstamos veikos kriminalizavimas.

17 dalis. XXXI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ vertinimas

2000 m. BK XXXI skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ sudaro šešiolika straipsnių, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už kontrabandą (BK 199 straipsnis), muitinės apgaulę (BK 199¹ straipsnis), neteisėtą disponavimą akcizais apmokestinamomis prekėmis (BK 199² straipsnis), neteisėtą prekių ar produkcijos neišvežimą iš Lietuvos Respublikos (BK 200 straipsnis), neteisėtą naminių stiprių alkoholinių gėrimų, nedenaatūruoto ar denaatūruoto etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminių, laikymą, gabenimą ar realizavimą (BK 201 straipsnis), neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla (BK 202 straipsnis), neteisėtą juridinio asmens veiklą (BK 203 straipsnis), svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimą (204 straipsnis), apgaulingą pareiškimą apie juridinio asmens veiklą (BK 205 straipsnis), kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimą ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnis), kreditinį sukčiavimą (BK 207 straipsnis), skolininko nesąžiningumą (BK 208 straipsnis), nusikalstamą bankrotą (BK 209 straipsnis), komercinį šnipinėjimą (BK 210 straipsnis), komercinės paslapties atskleidimą (BK 211 straipsnis), bei vienas straipsnis, kuriame išaiškinamos skyriuje vartojamos sąvokos (BK 212 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 30 nusikalstamų veikų sudėčių, iš kurių dvi baudžiamojo nusižengimo sudėty.

2000 m. BK XXXI skyriaus straipsniai buvo keičiami ir pildomi priimant 9 įstatymus. 2003 m. liepos 4 d. įstatymu Nr. IX-1706⁵⁴³ buvo papildytas BK 201 straipsnyje

⁵⁴³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 74-3423.

numatyto nusikaltimo dalykas įtraukiant ir „nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholių, jų skiedinius (mišinius)“, o BK 212 straipsnio 2 dalyje buvo patikslinta namų gamybos stipraus gėrimo samprata. 2004 m. įstatymu Nr. IX-1992⁵⁴⁴ patikslintos neteisėtos juridinio asmens veiklos (BK 203 straipsnis) ir kredito, paskolos ar tikslinės paramos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnio 1 dalis) sudėty. 2004 m. liepos 5 d. įstatymu Nr. IX-2314⁵⁴⁵ buvo pakeisti net 6 BK XXXI skyriaus straipsniai patikslinant neteisėto namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminto, laikymo, gabenimo ar realizavimo (BK 201 straipsnis), svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimo (BK 204 straipsnis), apgaulingo pareiškimo apie juridinio asmens veiklą (BK 205 straipsnis), komercinio šnipinėjimo (BK 210 straipsnis), komercinės paslapties atskleidimo (BK 211 straipsnis) sudėčių požymius, taip pat pateikiant juridinio asmens sąvoką (BK 212 straipsnio 3 dalis). 2005 m. įstatymu Nr. X-272⁵⁴⁶ BK XXXI skyrius buvo papildytas dviem naujais straipsniais, numatančiais baudžiamąją atsakomybę už muitinės apgaulę (BK 199¹ straipsnis) bei neteisėtą disponavimą akcizais apmokestinamomis prekėmis (BK 199² straipsnis), taip pat BK 212 straipsnis buvo papildytas taisykle, kad „šio skyriaus 199, 199¹, 199² ir 200 straipsniuose nurodytų daiktų (prekių) vertė apskaičiuojama pagal jų muitinę vertę, įskaitant privalomus sumokėti mokesčius“.

2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁵⁴⁷ buvo pakeistos (sugriežtintos) BK 199 straipsnio 1 dalies, BK 202 straipsnio 1 ir 2 dalių sankcijos. 2011 m. įstatymu Nr. XI-1472⁵⁴⁸ iš BK 204, 205 ir 210 straipsnių sankcijų buvo panaikinta baudžiamojo poveikio priemonė „teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas“. 2012 m. įstatymu Nr. XI-2105⁵⁴⁹

⁵⁴⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198¹ ir 198² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr.25-760.

⁵⁴⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

⁵⁴⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

⁵⁴⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁵⁴⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68¹ straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3595.

⁵⁴⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 201 ir 212 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 78-4027.

iš BK 201 ir BK 212 straipsnių buvo išbrauktos sąvokos „namų gamybos“ ir „techninis“. 2018 m. gruodžio 20 d. įstatymu Nr. XIII-1836⁵⁵⁰ BK 199, 199¹, 199² ir 200 straipsniai buvo papildyti naujomis pirmomis dalimis, jose numatyta apysunkio nusikaltimo sudėtis. Šiuo įstatymu, siekiant sumažinti atotrūkį tarp administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už kontrabandą ir neteisėtą disponavimą akcizais apmokestinamomis prekėmis, taip pat sugriežtinta BK 199² straipsnio 2 dalies bei BK 200 straipsnio 2 dalies sankcijose numatyta laisvės atėmimo bausmės maksimali riba. 2019 m. liepos 16 d. įstatymu Nr. XIII-2334⁵⁵¹, įgyvendinant 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis, buvo patikslinti apgaulingo pareiškimo apie juridinio asmens veiklą (BK 205 straipsnis), kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnis) ir kreditinio sukčiavimo (BK 207 straipsnis) sudėčių požymiai.

Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už kontrabandą klausimus gana reikšmingas yra LAT Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos byloje“⁵⁵², kuriame pateikiama rekomendacijų dėl kontrabandos nusikaltimo dalyko, objektyviosios ir subjektyviosios pusės požymių, taip pat kontrabandos ir kitų nusikaltimų sutapties atvejų ir kt. Be to, LAT Baudžiamųjų bylų skyrius 2010 m. spalio 18 d. yra paskelbęs Teismų praktikos skiriant bausmes už kontrabandą (BK 199 straipsnis) tyrimą⁵⁵³, kuriame pateikiama bausmių ir jų skyrimo už kontrabandą rekomendacijų.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs 14 nutarčių, iš kurių vieną priėmė LAT plenarinė sesija ir 13 nutarčių – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos. Daugiausia nutarčių – 6 buvo skirtos kontrabandos (BK 199 straipsnis), 4 nutartys – neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis (BK 199² straipsnis), po vieną nutartį – neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos (BK 200 straipsnis), neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla (BK 202 straipsnis), svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimo (204 straipsnis) ir skolininko nesąžiningumo (BK 208 straipsnis) sudėtims aiškinti.

LAT, analizuodamas kontrabandos kaip nusikalstamos veikos pavojingumo Lietuvos Respublikai įstojus į ES klausimą, išaiškino, kad „BK 199 straipsnio 1 dalyje nu-

⁵⁵⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 199, 199¹, 199² ir 200 straipsnių pakeitimo įstatymas. TAR, 2018, Nr. 21859.

⁵⁵¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100³ straipsniu įstatymas. TAR, 2019, Nr. 12378.

⁵⁵² LAT Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos byloje (1997 m. sausio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo Nr. 1 su pakeitimais ir papildymais, padarytais 1998 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. 2, naujoji redakcija“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 20.

⁵⁵³ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 18 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už kontrabandą (BK 199 straipsnis) tyrimas. *Teismų praktika*, 2011, Nr. 34.

matyto nusikaltimo esmė – prekių gabenimas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, išvengiant pareigos jas pateikti muitinės kontrolei. <...> Latvijos Respublikai ir Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos narėmis ir įkūrus vieningą muitų sieną, kontrabandos, kaip nusikalstamos veikos, pavojingumas visuomenei, priešingumas teisei, taip pat baudžiamumas neišnyko, t. y. ji nebuvo dekriminalizuota, tik nebeliko pareigos pateikti muitinės kontrolei prekes, gabenamas per vidines ES valstybių sienas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-444/2005).

LAT, aiškindamas kontrabandos nusikaltimo dalyką, pabrėžė, kad „kelioniniai čekiai pagal savo teisinį režimą prilygsta gryniesiems pinigams, nes jie ne tik keičiami bankuose į grynuosius pinigus, bet jais užsienyje galima ir tiesiogiai atsiskaityti viešbučiuose, stambiuose prekybos centruose“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-226/2007). Be to, LAT nurodė, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 199 straipsnio 2 dalį už narkotinių medžiagų kontrabandą kyla „nepriklausomai nuo neteisėtai per Lietuvos valstybės sieną gabenamų narkotinių medžiagų kiekio“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-107/2013). O aiškindamas baudžiamosios atsakomybės už antikvarinių daiktų kontrabandą pagal leidimo neturėjimo požymį sąlygas, LAT nurodė, kad teismas turi būti įsitikinęs, jog „šių daiktų gabentojas iš tiesų suvokė ne tik formalų būtinumą turėti leidimą, bet ir faktą, kad gabenamas daiktas turi kultūrinę vertę, dėl kurios šiam taikoma valstybės apsauga, ir kad veikiama priešingai šios apsaugos tikslams – išsaugoti kultūros vertybes dabarties ir ateitiems kartoms. Tik tada darytina išvada apie tyčinį tokios veikos pobūdį ir pakankamą jos pavojingumą, būtiną baudžiamajai atsakomybei taikyti“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-60-788/2015). Teismas taip pat pabrėžė, kad „daiktai, nurodyti BK 199 straipsnio 1 dalies dispozicijoje, yra visi materialūs objektai, pagal galiojančius teisės aktus privalomi pateikti muitiniam tikrinimui. Tai gali būti bet kokios Lietuvos ir kitų šalių prekės, pinigai, vertybiniai popieriai ir kiti materialūs objektai, turintys piniginę išraišką. Kitaip tariant, pagal šios normos prasnę, kontrabandos dalyku gali būti viskas, ką pagal galiojančius teisės aktus privalu pateikti muitinei, t. y. deklaruoti. Kontrabandos nusikaltimo sudėtis yra formali, todėl nusikaltimas laikomas baigtu nuo privalomų pateikti muitinei daiktų nepateikimo muitinės kontrolei ar jos išvengimo momento. Nusikaltimas padaromas tiesiogine tyčia. Motyvai ir tikslai nėra būtini šio nusikaltimo sudėties požymiai ir neturi reikšmės veikos kvalifikavimui“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-130-699/2015).

LAT, aiškindamas kontrabandos objektyviuosius požymius, pabrėžė, kad „kontrabanda objektyviai gali pasireikšti privalomų pateikti muitinei daiktų neteisėtu gabanimu, tai yra jų gabanimu nepateikiant jų muitinės kontrolei arba kitaip išvengiant šios kontrolės. Nepateikimas daiktų muitinės kontrolei yra tada, kai asmenys, privalantys deklaruoti gabenamus daiktus, jų nedeklaruoja ir nepateikia muitiniam tikrinimui, t. y. nuslepia nuo muitinės kontrolės. Kitokiu muitinės kontrolės išvengimu laikomas neteisėtu duomenų apie gabenamus daiktus pateikimas, suklastotos muitinės deklaracijos

pateikimas, taip pat kitų suklastotų dokumentų, reikalingų muitinės procedūrai atlikti, pateikimas. Muitinės kontrolės išvengimas galimas ir kitais būdais, pvz., slapta per valstybės sieną gabenant prekes ir taip apeinant muitinės kontrolės postus“. Be to, Teismas, pakartojęs, kad „šio nusikaltimo sudėtis yra formalioji, todėl bendriausia prasme kontrabanda laikoma baigta nuo privalomų pateikti daiktų muitinės kontrolei ar kitokio jos išvengimo momento (nereikalaujant padarinių atsiradimo)“, pabrėžė, kad „konkrečiai kontrabandos baigtumas priklauso nuo kaltininko pasirinkto kontrabandos dalyko gabenimo būdo (per muitinės postus ar juos apeinant), nuo gabenamų prekių deklaravimo formos (žodžiu, raštu, veiksmu) ir kitų aplinkybių“. Taigi „tais atvejais, kai kontrabandos dalykas gabenamas per muitinės postą į Lietuvos Respubliką iš kitos valstybės, nusikaltimas laikomas baigtu nuo to momento, kai daiktai, kurie turi būti pateikti muitinei, nėra pateikiami muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengiama“, o „tokių daiktų nepateikimas muitinės kontrolei gali pasireikšti ir tuo, kad šie daiktai yra slepiami vietoje, apsunkinančiose jų aptikimą, pvz., specialiai tam įrengtose slėptuvėse“. Šiais atvejais „kontrabandos baigtumas sutampa su momentu, kai išaiškėja, kad privalomi pateikti muitinei daiktai nebuvo pateikti muitinės kontrolei (pvz., muitinės pareigūnai rado paslėptus nuo kontrolės daiktus)“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-97-895/2019).

LAT nurodė, kad kai kaltininkas, neteisėtai pergabenęs akcizais apmokestinamas prekes per Lietuvos Respublikos sieną (tai yra baigęs daryti kontrabandą), toliau jas gabena Lietuvos Respublikos teritorijoje, jis jau realizuoja BK 199² straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos objektyvųjį požymį – neteisėtą tokių prekių gabenimą Lietuvos Respublikos teritorijoje. Tokie atvejai turi būti kvalifikuojami kaip kontrabandos ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis realioji sutaptis. Be to, Teismas pabrėžė, kad „kaip kontrabandos ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis realioji sutaptis turėtų būti kvalifikuojami ir tie atvejai, kai tokios prekės, neteisėtai gabenamos iš Lietuvos Respublikos į kitas valstybes, kurį laiką yra gabenamos Lietuvos Respublikos teritorija“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-97-895/2019).

LAT, aiškindamas neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos, numatyto BK 200 straipsnyje, sudėties požymius, yra nurodęs, „kad prekių neišvežimas dažnai yra susijęs su tokiais veiksmais, kaip prekių iškrovimas ar sukeitimas, gabenimas nenustatytu maršrutu arba gabenimo nustatytu maršrutu imitavimas, dokumentų klastojimas ir jų pateikimas, poveikis muitinės pareigūnams, tarnybinis piktnaudžiavimas tikrinant krovinį arba patvirtinant tranzito ir eksporto procedūrų pabaigimą ir pan. Bet kuris fizinis asmuo, atliekantis tokius ar panašius veiksmus ir suprantantis, kad šie veiksmai atliekami tam, kad prekės nebūtų išvežtos iš Lietuvos Respublikos, taip pat gali būti pripažintas kaltu pagal BK 200 straipsnį“. Teismas, akcentavęs, kad „neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos vykdytoju laikytinas ne bet kuris prekių tranzito arba eksporto procese dalyvaujantis asmuo, o tik tas, kuris pagal savo turimus

įgaliojimus privalo užtikrinti pareigos išvežti prekes įvykdymą“, padarė išvadą, „kad muitinės tarpininkas gali būti pripažintas BK 200 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veiklos vykdytoju tokiais atvejais, kai jis atlieka ne tik muitinės tarpininko funkcijas, bet turi įgaliojimus atlikti ir papildomus veiksmus, kurie gali būti vertinami kaip pareigos išvežti prekes turėjimas ir jos nevykdymas. Atitinkamai, jei baudžiamojoje byloje nustatyta, kad muitinės tarpininkas buvo įgaliotas atlikti tik muitinės formalumus (pavyzdžiui, pagal jam pateiktus duomenis (dokumentus) įforminti tranzito ar eksporto procedūras) ir, iš anksto žinodamas apie neteisėtus ketinimus neišvežti prekių, sąmoningai pateikė melagingus duomenis muitinei, jis nelaikytinas neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos vykdytoju“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-9-976/2020).

Aiškindamas neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla, numatyto BK 202 straipsnyje, atribojimą nuo administracinio nusižengimo, LAT nurodė, kad vienintelis atribojimo kriterijus yra „vertimosi versliškai arba stambiu mastu“ požymis. Be to, Teismas išaiškino, kad „versliškumas“ iš esmės reiškia ne ką kita, „kaip veiklos pastovumą, nuolatinį jos pobūdį. Tačiau versliškumo sąvoka apima ne tik veiklos pastovumą ir nuolatinį jos pobūdį, bet ir kitus požymius, skiriančius ją nuo paprasto vertimosi ūkine, profesine ar kitokia veikla sąvokos. Nors įstatyme versliškumo samprata nėra aiškiai apibrėžta, tačiau kasacinės instancijos teismo nutartyse, aiškinant versliškumo požymio turinį, nurodyta, kad jį galėtų rodyti parengiamųjų darbų neteisėtai veiklai organizuoti ir vykdyti atlikimas, šios veiklos valdymas ir kitokie veiksmai, rodantys didesnę veikos pavojingumą“. <...> Versliškumas kaip baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijus iš esmės reiškia didesnę neteisėtos ūkinės, profesinės ar kitokios veiklos mastą (ir pavojingumą), kurį galėtų rodyti išvystyta neteisėto verslo infrastruktūra, platūs ryšiai (pvz., su tiekėjais), aktyvi teikiamų paslaugų vartotojų paieška, samdomų darbuotojų buvimas, didelių organizacinių pastangų poreikis verslui vykdyti ir pan.“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-102-222/2018 ir Nr. 2K-7-58/2013). O aiškindamas BK 202 straipsnio 2 dalies nuostatas, LAT nurodė, kad „šiam straipsnyje yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi tokiais ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos rūšimis, kuriomis apskritai draudžiama verstis Lietuvoje; užsiimti šiomis veiklos rūšimis nei licencijos, nei kitokie leidimai neišduodami. <...> Pažymėtina, kad kokia nors konkreti veikla ar veiklos rūšis gali būti uždrausta tiek baudžiamuoju įstatymu, kai tam tikra veikla laikoma nusikalstama (pvz., BK 142, 147, 213 straipsniai), tiek kitais teisės aktais, reglamentuojančiais BK 202 straipsnio 2 dalyje nurodytas veiklų rūšis“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-358-303/2015 ir Nr. 2K-7-102-222/2018).

LAT, atskleisdamas „vertimosi kitokiu neteisėtu būdu“ požymio, numatyto BK 202 straipsnio 1 dalyje, turinį, nurodė, kad „kitokiais neteisėtais veiklos būdais gali būti pripažįstami tokie atvejai: 1) kai, neįregistravus juridinio asmens, verčiamasi veikla, kurią turi teisę vykdyti tik juridiniai asmenys; 2) kai imamasi individualios veiklos jos neįregis-

travus ir neįgijus verslo liudijimo (faktiškai nuslėpus ją ir iš jos gaunamas pajamas nuo mokesčio administratoriaus); 3) kai akivaizdžiai peržengiamos licencijoje (leidimo) apibrėžtos veiklos ribos; 4) kai licencija (leidimas) gauta pateikiant atsakingai institucijai melagingus duomenis ir pan.“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-58/2013 ir Nr. 2K-7-330/2011).

Aiškindamas svetimo prekių ar paslaugų ženklų naudojimo sudėtį, LAT nurodė, kad BK 204 straipsnyje numatytos „dvi atskiros nusikalstamų veikų sudėtys: 1) tas, kas neturėdamas leidimo svetimu prekių ženklu pažymėjo didelį prekių kiekį ar pateikė jas realizuoti; 2) tas, kas pasinaudojo svetimu paslaugų ženklu ir dėl to padarė didelės žalos. <...> pirmu atveju aptariamo nusikaltimo sudėties būtinuoju nusikalstamos veikos objektyviuoju požymiu yra prekių, kurios buvo pažymėtos svetimu prekių ženklu ar (ir) pateiktos realizuoti, kiekis; antruoju – pavojingi padariniai – didelė žala, atsirandanti pasinaudojus svetimu paslaugų ženklu“. Be to, Teismas pabrėžė, kad „taikant sisteminių ir loginį teisės aiškinimo metodus – prekių kiekio reikalavimas priskiriamas tik svetimu prekių ženklu prekių pažymėjimui ar tų prekių pateikimui realizuoti, o didelė žala – pasinaudojimui svetimu paslaugų ženklu. Vadinasi, pirmu atveju nusikalstamos veikos sudėtis yra formali ir veika laikytina baigta nuo pavojingo veikimo pradžios: didelio prekių kiekio pažymėjimo ir (ar) jų pateikimo realizuoti; antruoju – materialu, todėl nustatyti pavojingus padarinius – didelę žalą – ir priežastinį ryšį tarp veikos ir atsiradusių padarinių būtina tik tam, kas neteisėtai pasinaudojo svetimu paslaugų ženklu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-28-303/2017).

LAT, aiškindamas baudžiamąją atsakomybę už skolininko nesąžiningumą pagal BK 208 straipsnį, nurodė, kad padaryta veika būtų laikoma nusikalstama, „ne tik turi formaliai atitikti BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto nusikaltimo sudėtį, bet ir būti pavojinga. Turi būti įvertinta, ar padarytos veikos pavojingumas yra pakankamas, kad ji būtų pripažinta nusikalstama veika, ar ji pagal savo pavojingumą laikytina mažiau pavojingu teisės pažeidimu (pvz., administraciniu nusižengimu, civiliniu deliktu). Paminėtina ir tai, kad BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta norma negali būti taikoma automatiškai dėl kiekvieno fakto, kai akivaizdžiai gresiant bankrotui ir neturint galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų patenkinamas tik vieno (keleto) iš jų reikalavimas taip padarant turtinę žalą likusiems kreditoriams, nes šiuo atveju kreditorių teisėtų interesų užtikrinimas esant skolininko nesąžiningumui pirmiausia yra ne baudžiamosios teisės, bet civilinės teisės normų uždavinys“. Teismas taip pat akcentavo, kad „objektyviai BK 208 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikaltimas pasireiškia vieno ar keleto iš kreditorių reikalavimų patenkinimu ar šių reikalavimų užtikrinimu, neturint galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų. Kvalifikuojant kaltininko veiką pagal šio straipsnio 1 dalį kaip skolininko nesąžiningumą, reikia nustatyti, kad minėti veiksmai yra padaryti, kai bendrovė ar kitas ūkio subjektas yra atitinkamoje – sunkioje ekonominėje – padėtyje ar yra nemokūs, kai jiems akivaizdžiai gresia bankrotas“. LAT pabrėžė, kad „būtinasis šio

nusikaltimo požymis yra turtinės žalos padarymas kreditoriams. Įstatymų leidėjas nurodo, kokio dydžio turtinės žalos padarymas likusiems kreditoriams reiškia baudžiamosios atsakomybės pagal BK 208 straipsnio 1 dalį atsiradimą. Tačiau BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą, aiškinant kartu su teisiniu reguliavimu, nustatytu BK 205 straipsnyje, 206 straipsnio 2 dalyje, 209, 211 straipsniuose, teigtina, kad paprastai ir esant skolininko nesąžiningumui (BK 208 straipsnio 1 dalis) kreditoriams turi būti padaroma didelė turtinė žala, t. y. 150 MGL dydžio sumą viršijanti žala. <...> Būtent žalos dydis yra vienas iš kriterijų, pagal kurį skolininko nesąžiningumas kaip nusikaltimas (BK 208 straipsnio 1 dalis) atribojamas nuo civilinio delikto“. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad „BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti objektyvieji požymiai savaime nereiškia, kad bendrovės (kito ūkio subjekto) vadovas, savininkas ar kitas asmuo, turintis teisę disponuoti bendrovės, kuriai akivaizdžiai gresia bankrotas, turtu, apskritai, iki bankroto bylos iškėlimo, negali atlikti jokių turtinio pobūdžio veiksmų, taip pat ir susijusių su kreditorių reikalavimų užtikrinimu (patenkinimu). Sprendžiant, ar tokius veiksmus šio straipsnio prasme laikyti nusikalstamais, atsižvelgtina ir į tai, ar šie veiksmai buvo piktaivališki ar nulemti ekonominio būtinumo, ar jie buvo atliekami sąmoningai kenkiant kreditorių interesams ar priešingai – siekiant šiuos interesus apsaugoti, ar tokie veiksmai buvo daromi dėl savanaudiškų paskatų ar siekiant pozityvių tikslų, pavyzdžiui, susijusių su siekiu apsaugoti (ar nepabloginti) kreditorių ir (ar) bendrovės interesų“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-181-895/2015).

Paminėtina ir naujausia LAT jurisprudencija, kurioje buvo išaiškinti 2019 m. įstatymu Nr. XIII-2334 pakeistos kreditinio sukčiavimo (BK 207 straipsnio 2 dalis) sudėties taikymo ypatumai. LAT konstatavo, kad „BK 207 straipsnio 2 dalis, atkartodama esminius turtinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties požymius, tik detalizuoja šios nusikalstamos veikos dalyką – iš bendrų turto, turtinės teisės ir turtinės prievolių sąvokų išskiria tikslinę paramą, subsidiją ir dotaciją. Tokios normos baudžiamojoje teisėje vadinamos specialiosiomis (*lex specialis*)“. Atsižvelgdamas į tai, LAT nurodė, kad „tais atvejais, kai tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos gavimas apgaule sau ar kitam asmeniui nėra susijęs su turtinės žalos padarymu arba padarytoji žala nėra didelė, nusikalstama veika kvalifikuotina pagal BK 207 straipsnio 1 dalį, o kai dėl tokio kreditinio sukčiavimo valstybės ar Europos Sąjungos institucija, tarptautinė viešoji organizacija arba kitas juridinis ar fizinis asmuo patyrė didelę turtinę žalą, t. y. žalą, viršijančią 150 MGL dydį (BK 212 straipsnio 1 dalis), nusikalstama veika kvalifikuotina pagal BK 207 straipsnio 2 dalį. Aptartais atvejais bendroji turtinio sukčiavimo norma (BK 182 straipsnio 1, 2, 3 dalys), taip pat tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką norma (BK 206 straipsnio 1, 3 dalys) netaikytinos“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-31-788/2021). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija atskleidžia

ne tik kai kuriuos gana sudėtingus faktinių situacijų kvalifikavimo aspektus, bet ir tam tikrus esminius BK XXXI skyriaus nuostatų reglamentavimo trūkumus (pavyzdžiui, dėl neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla (BK 202 straipsnis), skolininko nesąžiningumo (BK 208 straipsnis) sudėčių požymių).

2000 m. BK XXXI skyriaus nuostatų mokslinei analizei skirta 20 mokslinių publikacijų (iš jų dvi daktaro disertacijos⁵⁵⁴, dvi mokslo studijos⁵⁵⁵ ir 16 straipsnių). Šias mokslo publikacijas pagal atliktų tyrimų kryptis ir tirtos problematikos apimtį galima klasifikuoti į tokias grupes: 1) publikacijos, kurių tyrimo objektas yra visa BK XXXI skyriuje įtvirtintų normų sistema⁵⁵⁶; 2) publikacijos, kurių tyrimo rezultatai leidžia vertinti kelių BK XXXI skyriuje įtvirtintų nusikalstamų veikų sudėčių tam tikrus požymius bei jų išraišką teisės normose⁵⁵⁷; 3) publikacijos, kurių tyrimo objektas yra kontrabandos ir muitų teisės pažeidimų kriminalizavimo modelis⁵⁵⁸; 4) publikacijos, kurių tyrimo objektas yra BK XXXI skyriuje numatytos kitos atskirų rūšių nusikalstamų veikų sudė-

⁵⁵⁴ GORBATKOV, A. *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005; IVOŠKA, G. *Baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai reglamentavimo Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais problemos*. Disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006.

⁵⁵⁵ ČAIKOVSKIJ, A.; ČEPAS, A.; GAVELYTĖ, I.; IVOŠKA, G.; MAČERNYTĖ-PANOMARIOVIENĖ, I.; SOLOVEIČIK, D. Baudžiamąjį kodeksą įtakas ūkinės veiklos laisvei ir iniciatyvai: baudžiamosios teisės normų turinio ir taikymo efektyvumo analizė. Vilnius: Teisės institutas, 2004; BIKELIS, S.; GIEDRYTĖ-MAČIULIENĖ, R.; MICKENIENĖ, I.; VENCKEVIČIENĖ, J. *Cigarečių neteisėta apyvarta: kompleksinė reiškinių ir kontrolės priemonių analizė*. Vilnius: Teisės institutas, 2017.

⁵⁵⁶ ABRAMAVIČIUS, A. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 7–14; IVOŠKA, G. *Baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai reglamentavimo Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais problemos*. Disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006, p. 217; ABRAMAVIČIUS, A.; MILINIS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Iš Konstitucijos kylanti baudžiamosios teisės normų, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 168–183, ir kt.

⁵⁵⁷ GUTAUSKAS, A. Baudžiamoji atsakomybė versle: ekonominės veiklos rizikos ir pasitikėjimo verslo partneriais ribos. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 157–167; VERŠEKYS, P. Vertinamieji požymiai nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėtyse. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 210–228.

⁵⁵⁸ VASILIAUSKAS, K. Kontrabandos ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimai: kai kurie baudžiamąjį įstatymą trūkumai ir tobulinimo galimybės. *Jurisprudencija*, 2017, Nr. 24(1), p. 190–204; FEDOSIUK, O. Muitų teisės pažeidimas kaip nusikalstama veika: kokią kriminalizavimo modelį turime? *Jurisprudencija*, 2018, Nr. 25(2), p. 333–356; IVOŠKA, G. Baudžiamosios politikos kontrabandos ir muitinės apgaulės kontrolės srityje įgyvendinimo Lietuvos teisinėje sistemoje problemos. *Teisės problemos*, 2011, Nr. 2(72), p. 39–62; JUSTICKIS, V.; PEČKAITIS, J. S., Baudžiamoji atsakomybė už narkotikų kontrabandą: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 184–193; MALINAUSKAITĖ, J. Teisinės kovos su kontrabanda politikos raida ir perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 67(59), p. 29–38; BIKELIS, S.; GIEDRYTĖ-MAČIULIENĖ, R.; MICKENIENĖ, I.; VENCKEVIČIENĖ, J. *Cigarečių neteisėta apyvarta: kompleksinė reiškinių ir kontrolės priemonių analizė*. Vilnius: Teisės institutas, 2017.

tys⁵⁵⁹. Be to, pažymėtinas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros pastangomis sudarytas mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas baudžiamosios teisėkūros ir teismų praktikos nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai problematikos analizei⁵⁶⁰. Reikia pažymėti ir tai, kad dalis paminėtų publikacijų yra paskelbtos jau gana senokai, todėl ir jų aktualumas yra kur kas mažesnis.

Visų pirma baudžiamosios teisės doktrinoje pagrįstai suabejota, ar BK XXXI skyriaus pavadinimas „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ tiksliai ir logiškai išreiškia šiame BK skyriuje aprašytų ir sujungtų nusikalstamų veikų esmę, tikrąjį, pagrindinį tokių veikų kėsinimosi objektą. A. Abramavičiaus nuomone, visomis nusikalstamomis veikomis, numatytomis BK XXXI skyriuje, visada yra pažeidžiama valstybėje nustatyta ūkininkavimo ar verslo tvarka. Suprantama, verslas – vienas iš ekonomiką apibūdinančių elementų, todėl BK XXXI skyriaus normomis numatytomis veikomis kėsinantis į verslo tvarką, kartu pačiu bendriausiu požiūriu yra kėsinamasi ir į ekonomiką. Nurodant, kad minėtų veikų rūšinis objektas, be verslo tvarkos, yra ir ekonomika, BK taikantiems subjektams formuojama klaidinga mintis, kad vienomis BK XXXI skyriuje numatytomis veikomis kėsinamasi į verslo tvarką, kitomis į ekonomiką. Tačiau „verslo tvarkos“ ir „ekonomikos“ santykis nulemia išvadą, kad apibūdinant BK XXXI skyriuje numatytas veikas reikėtų apsiriboti nurodymu į „verslo tvarką“⁵⁶¹.

Dažnai baudžiamosios teisės doktrinoje išdėstomos iš esmės sutampančios pozicijos, kad BK XXXI skyriuje yra įtvirtintos ir veikos, kurių pavojingumo pobūdis teismų praktikos kontekste nesiekia nusikalstamoms veikoms būtino pavojingumo lygio. Taigi taip yra pagrindžiama idėja, jog tam tikros BK XXXI skyriuje numatytos nusikalstamos veikos gali ir turi būti dekriminalizuotos. Antai, kaip pavyzdys nurodoma BK 206 straipsnio 1 dalyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė vien tik už 150 MGL dydžio ar didesnės vertės kredito, paskolos ar tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimą ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (nesukeliant turtinės žalos), kuria iš esmės nepagrįstai kriminalizuojami civiliniai teisiniai santykiai. Baudžiamąją atsakomybę už minėtą veiką būtų prasminga taikyti tik tada, kai dėl tokios veikos atsirastų

⁵⁵⁹ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė už vertinąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veika: optimalių kriterijų beiškant. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 301–317; MILINIS, A.; STRIKULYS, N. Nusikalstamas ir tyčinis bankrotas: teorija ir praktika. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(2), p. 249–268; VOLUNGEVIČIENĖ, R. Nusikalstamo bankroto teisinio reguliavimo atitiktis *ultima ratio* principui: nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2019, Nr. 1(19), p. 118–147; LEVON, J. Baudžiamoji atsakomybė už svetimo prekių ar paslaugų ženklų naudojimą. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 229–249; KHATSERNOVA, S. Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veiklas, susijusias su komercinėmis paslaptimis: kriminalizavimo pagrįstumas. *Jurisprudencija*, 2019, t. 26(2), p. 387–403.

⁵⁶⁰ *Baudžiamoji justicija ir verslas: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys* [Vyriausiasis mokslinis redaktorius Gintaras Švedas]. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016.

⁵⁶¹ ABRAMAVIČIUS, A. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 9, 10, 13.

pavojingų padarinių, pavyzdžiui, didelė žala kreditoriaus turtui⁵⁶². Iš esmės analogiškai baudžiamosios teisės doktrinoje vertinama ir baudžiamoji atsakomybė už skolininko nesąžiningumą (BK 208 straipsnio 1 dalis) tais atvejais, kai tai nesuję su tam tikro dydžio turtinės žalos padarymu⁵⁶³, bei neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla (BK 202 straipsnis). O. Fedosiuko nuomone, baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla būdinga posovietinėms šalims, o Vakarų Europos šalyse atsakomybė už tokio pobūdžio pažeidimus taikoma remiantis ūkinės, prekybos, mokesčių teisės normomis⁵⁶⁴. Toks baudžiamosios atsakomybės teisinis reguliavimas iš esmės paneigia baudžiamosios teisės esmę, paskirtį, ignoruojamas baudžiamosios teisės kaip *ultima ratio* principas.

Panašių idėjų pareiškiami ir dėl nusikalstamo bankroto, numatyto BK 209 straipsnyje⁵⁶⁵. Kita vertus, yra mokslininkų, tvirtinančių, kad tam tikro dekriminalizavimo efekto galima pasiekti ir nustačius, pavyzdžiui, dvigubai didesnę didelės žalos dydį⁵⁶⁶. Be to, siūloma svarstyti, ar nereikia dekriminalizuoti tų veikų, kurios prarado baudžiamosios atsakomybės aktualumą, nes ikiteisminio tyrimo praktikoje tokių veikų (pavyzdžiui, numatytų BK 202 straipsnio 2 dalyje) nebesitaiko, taigi ir šias veikas numatančios normos iš esmės yra „mirusios“⁵⁶⁷.

Reikšmingą vietą mokslinėse publikacijose, skirtose BK XXXI skyriaus normų ir jų taikymo praktikos analizei, užima normų sisteminimo visoje BK Specialiojoje dalyje ar BK XXXI skyriuje klausimas, kuris taip pat reiškia ir BK vertinimą jo vientisumo požiūriu. Siekdami visos BK Specialiosios dalies vientisumo, kai kurie autoriai siūlo, pavyzdžiui, BK 199 straipsnio normą, numatančią baudžiamąją atsakomybę už narkotikų kontrabandą, perkelti į BK XXXVII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingomis ar stipriai veikiančiomis

⁵⁶² ABRAMAVIČIUS, A.; MILINIS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 174.

⁵⁶³ Ten pat, p. 177.

⁵⁶⁴ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla: optimalių kriterijų beišskant. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 302.

⁵⁶⁵ MILINIS, A.; STRIKULYS, N. Nusikalstamas ir tyčinis bankrotas: teorija ir praktika. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(2), p. 267. Teisės moksle yra ir priešinga pozicija, atmetanti galimybę dekriminalizuoti veikas, numatytas BK 209 straipsnyje (žr. VOLUNGEVIČIENĖ, R. Nusikalstamo bankroto teisinio reguliavimo atitiktis *ultima ratio* principui: nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2019, Nr. 1(19), p. 118–119).

⁵⁶⁶ MILINIS, A.; STRIKULYS, N. Nusikalstamas ir tyčinis bankrotas: teorija ir praktika. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(2), p. 257.

⁵⁶⁷ ABRAMAVIČIUS, A.; MILINIS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 175.

medžiagomis⁵⁶⁸, svetimo prekių ir paslaugų ženklo naudojimą, numatytą BK 204 straipsnyje, – į BK XXIX skyrių „Nusikaltimai intelektinei ir pramonei nuosavybei“⁵⁶⁹, taip pat siūloma plėsti BK XXXI skyrių perkeliant į jį BK XXXIII skyriaus normas, numatančias atsakomybę už įvairias tarnybines nusikalstamas veikas ūkininkavimo (verslo) tvarkai⁵⁷⁰. O. Fedosiuko nuomone, BK XXXI skyriaus normų sisteminimo, vientisumo požiūriu jame numatytos normos, kriminalizuojančios muitų teisės pažeidimus, savo esme, tikruoju kėsinišomi objektu, nedera su šio BK skyriaus kitų normų sistema. Mokslininko požiūriu, BK 199, 199¹ ir 200 straipsniuose numatytos veikos turėtų būti sujungtos viename BK straipsnyje, o šis „jungtinis“ straipsnis, suderinus jį su BK 220, 221 straipsnių, numatančių atsakomybę už mokesčių slėpimą, normomis, įtrauktinas į BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“⁵⁷¹. Kiti autoriai iš esmės abejoja BK 201 straipsnio būtinumu, nes neteisėtas disponavimas naminiiais stipriais alkoholiniais gėrimais, nedematūruotu ar dematūruotu etilo alkoholiu, jų skiediniais (mišiniais) ir aparatais jiems gaminti, šiai veikai pasiekus tam tikrą pavojingumo laipsnį (pavyzdžiui, verčiantis stambiu mastu), kvalifikuotinas pagal BK 202 straipsnį, kuriame įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla⁵⁷².

Publikacijose, pabrėžiant būtinumą tobulinti BK XXXI skyriaus normas, įtvirtinančias baudžiamosios atsakomybės pagrindus už nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai padarymą, atskleidžiamas nusikalstamų veikų sudėčių tam tikrų požymių neapibrėžtumas, neaiškumas, dviprasmiškumas, identifikuojamos nuostatos, sudarančios prielaidas plečiamajam BK taikymui, ir pan. Antai, autoriai, analizuodami BK 202 straipsnio 1 dalies formuluotę „ėmimasis <...> veiklos kitokiu neteisėtu būdu“, daro išvadą, kad ji yra neinformatyvi ir gali būti įvairiai interpretuojama⁵⁷³. Kitoje publikacijoje nurodoma, kad formuluotė „kitokiu neteisėtu būdu“ keistina tikslesne formuluote „kitokiu neteisėtu pagrindu“⁵⁷⁴. Be to, kai kurių autorių nuomone, tokie vertinamieji požymiai

568 JUSTICKIS, V.; PEČKAITIS, J. S. Baudžiamoji atsakomybė už narkotikų kontrabandą: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 188–189.

569 LEVON, J. Baudžiamoji atsakomybė už svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimą. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 244.

570 ABRAMAVIČIUS, A. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 9–10, 13.

571 FEDOSIUK, O. Muitų teisės pažeidimas kaip nusikalstama veika: kokį kriminalizavimo modelį turime? *Jurisprudencija*, 2018, Nr. 25(2), p. 353–354; JUSTICKIS, V.; PEČKAITIS, J. S. Baudžiamoji atsakomybė už narkotikų kontrabandą: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 188–189.

572 ABRAMAVIČIUS, A.; MILINIS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 174–175.

573 Ten pat, p. 175.

574 FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veika: optimalių kriterijų beiškant. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 308.

kaip „stambus mastas“, „didelis kiekis“, „didelė turtinė žala“ ir pan. turėtų būti atskleisti BK 212 straipsnyje⁵⁷⁵. Kiti autoriai atkreipia dėmesį į pagrindinius vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių atpažinimo kriterijus, požymių turinį⁵⁷⁶.

Pažymėtina, kad BK XXXI skyriaus normų analizė vyksta ir lyginamuoju aspektu. Antai, tiriant BK XXXI skyriuje numatytų muitų teisės pažeidimų (BK 199, 199¹, 200 straipsniai) sampratą jų suderinamumo su Europos Sąjungos teisėje nustatyta bendra muitų ir muitinės priežiūros sistema, kai kurie mokslininkai⁵⁷⁷ pripažįsta, kad toks suderinamumas, pavyzdžiui, su Europos Sąjungos muitinės kodeksu⁵⁷⁸, nepakankamas. Kitais atvejais, pavyzdžiui, analizuojant atsakomybės už svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimą (BK 204 straipsnis) teisinį reguliavimą, kartu tirtos ir Lenkijos baudžiamosios teisės normos⁵⁷⁹, nusikalstamo bankroto sampratą (BK 209 straipsnis) nuostatos lyginamos su JAV, Vokietijos, Prancūzijos teisės nuostatomis⁵⁸⁰ ir pan.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 85 proc. apklaustų mokslininkų ir 76 proc. teisėjų yra už kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnio 1 dalis) dekriminalizavimą. Siūlymui dekriminalizuoti skolininko nesąžiningumą (BK 208 straipsnis) pritarė 60 proc. apklaustų mokslininkų ir tik 46 proc. teisėjų (25 proc. mokslininkų ir 46 proc. teisėjų nepritarė, kad ši veika būtų dekriminalizuota). 70 proc. apklaustų mokslininkų ir 58 proc. teisėjų nurodė, kad BK 199 straipsnio 2 dalyje numatytos kontrabandos būtinas „leidimo neturėjimo“ požymis (kai neatsižvelgiama į gabenamų daiktų vertę) yra nepakankamas baudžiamajai atsakomybei. Be to, 70 proc. apklaustų mokslininkų ir 66 proc. teisėjų pritaria BK 199 straipsnio nuostatų, susijusių su narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabanda, reglamentavimą perkelti į BK XXXVII skyrių. Tuo tarpu 60 proc. apklaustų mokslininkų ir 72 proc. teisėjų palaikytų siūlymą svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimo (BK 204 straipsnis) ir 60 proc. apklaustų mokslininkų ir 56 proc. teisėjų –

⁵⁷⁵ ABRAMAVIČIUS, A. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 10, 13.

⁵⁷⁶ VERŠEKYS, P. Vertinamieji požymiai nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėtyse. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 212; LEVON, J. Baudžiamoji atsakomybė už svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimą. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 244, ir kt.

⁵⁷⁷ VASILIAUSKAS, K. Kontrabandos ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimai: kai kurie baudžiamoji įstatymo trūkumai ir tobulinimo galimybės. *Jurisprudencija*, 2017, Nr. 24(1), p. 193, 201.

⁵⁷⁸ 2013 m. spalio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas (nauja redakcija), OL, 10.10.2013, L 269/1.

⁵⁷⁹ LEVON, J. Baudžiamoji atsakomybė už svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimą. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 232.

⁵⁸⁰ MILINIS, A.; STRIKULYS, N. Nusikalstamas ir tyčinis bankrotas: teorija ir praktika. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(2), p. 265; VOLUNGEVIČIENĖ, R. Nusikalstamo bankroto teisinio reguliavimo atitiktis *ultima ratio* principui: nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2019, Nr. 1(19), p. 129.

komercinės paslapties atskleidimo (BK 211 straipsnis) sudėtis perkelti į BK XXIX skyrių „Nusikaltimai intelektinei ir pramoninei nuosavybei“. Pažymėtina ir tai, kad net 85 proc. apklaustų mokslininkų ir 84 proc. teisėjų pritarė BK 202 ir 203 straipsniuose numatytą „stambaus masto“ požymį išaiškinti BK 212 straipsnyje.

Be to, gana dažnai tiek teisėjų, tiek ir mokslininkų apklausos anketose, taip pat LAT teisėjų prof. dr. A. Gutausko ir prof. dr. O. Fedosiuko, buvusio LAT teisėjo prof. dr. J. Prapiesčio ir prof. habil. dr. G. Švedo interviu metu kaip perteklinio kriminalizavimo pavyzdžiai buvo nurodomos neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla (BK 202 straipsnis), kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnio 1 dalis), skolininko nesąžiningumo (BK 208 straipsnis), nusikalstamo bankroto (BK 209 straipsnis) sudėty, kurias siūloma visiškai arba iš dalies dekriminalizuoti ir perkelti į administracinių nusižengimų kategoriją. Be to, kai kurių teisėjų apklausos anketose taip pat buvo siūloma didinti BK XXXI skyriuje nurodyto baudžiamosios atsakomybės taikymo (didelės žalos) kriterijaus dydį iki 500 BBND (MGL), nes esamas 150 BBND (MGL) dydis jau senokai nebeatitinka ekonominių santykių realybės.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslines publikacijas, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXXI skyrius prarado vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nustatyta esminių reglamentavimo trūkumų ir klaidų. BK XXXI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) tikslinti BK XXXI skyriaus pavadinimą ir išdėstyti jį taip: „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai verslo tvarkai“; 2) panaikinti BK 199 straipsnio 2 dalį, numatančią atsakomybę už neteisėtą tam tikrų Dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytų medžiagų gabenimą (atsakomybė už tokią veiką turi būti numatyta BK XXXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“); 3) panaikinti BK 199 straipsnio 4 dalį, numatančią atsakomybę už neteisėtą šaunamųjų ginklų, šaudmenų, sprogmenų, sprogstamųjų, radioaktyviųjų medžiagų ar kitų strateginių prekių, nuodingų, stipriai veikiančių medžiagų gabenimą ir neteisėtą narkotinių, psichotropinių medžiagų arba narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) gabenimą (atsakomybė už tokias veikas turi būti numatyta BK XXXVI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“ ir BK XXXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“); 4) BK 199 straipsnio 1 dalies formuluotę „viršija 150 MGL, bet neviršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 250 BBND (MGL), bet neviršija 500 BBND (MGL)“, o 3 dalies formuluotę „viršija 250 MGL“ pakeisti for-

muluote „viršija 500 BBND (MGL)“; 5) BK 199¹ straipsnio 1 dalies formuluotę „viršija 150 MGL, bet neviršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 250 BBND (MGL), bet neviršija 500 BBND (MGL)“; o 2 dalies formuluotę „viršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 500 BBND (MGL)“; 6) BK 199² straipsnio 1 dalies formuluotę „viršija 150 MGL, bet neviršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 250 BBND (MGL), bet neviršija 500 BBND (MGL)“; o 2 dalies formuluotę „viršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 500 BBND (MGL)“; 7) BK 200 straipsnio 1 dalies formuluotę „viršija 150 MGL, bet neviršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 250 BBND (MGL), bet neviršija 500 BBND (MGL)“; o 2 dalies formuluotę „viršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 500 BBND (MGL)“; 8) BK 201 straipsnio 1 dalies formuluotę „gamino, laikė, gabeno ar realizavo aparatus naminiams stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti“ pakeisti formuluote „gamino, laikė, gabeno aparatus naminiams stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti turėdamas tikslą juos parduoti ar kitaip platinti arba realizavo ar kitaip platino aparatus naminiams stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti“; 9) BK 202 straipsnio 1 dalies formuluotę „kitokiu neteisėtu būdu“ pakeisti formuluote „kitokiu neteisėtu pagrindu“; 10) BK 204 straipsnį, numatantį atsakomybę už svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimą, perkelti į BK XXIX skyrių „Nusikaltimai intelektinei ir pramoninei nuosavybei“; 11) BK 206 straipsnio 1 dalies formuluotę „150 MGL dydžio“ pakeisti formuluote „500 BBND (MGL) dydžio“⁵⁸¹; 12) BK 208 straipsnio 1 ir 2 dalies formuluotę „padarė turtinės žalos“ pakeisti formuluote „padarė didelės turtinės žalos“; 13) BK 212 straipsnio 1 dalyje formuluotę „didelė turtinė žala yra 150 MGL“ pakeisti formuluote „didelė turtinė žala yra 500 BBND (MGL)“.

Be to, svarstytinios šios BK XXXI skyriaus nuostatų pataisos: 1) BK 199 straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir nusižengimai finansų sistemai“; 2) BK 199¹ straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir nusižengimai finansų sistemai“; 3) BK 199² straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir nusižengimai finansų sistemai“; 4) BK 200 straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir nusižengimai finansų sistemai“; 5) panaikinti BK 202 straipsnio 2 dalį⁵⁸²; 6) papildyti BK 212 straipsnį sąvokų „stambus mastas“, „didelis kiekis“ išaiškinimu.

⁵⁸¹ Visi monografijos recenzentai *expressis verbis* siūlė dekriminalizuoti BK 206 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą veiką.

⁵⁸² Visi monografijos recenzentai *expressis verbis* pritarė šiam pasiūlymui.

18 dalis. XXXII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ vertinimas

2000 m. BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ sudaro trylika straipsnių, kurie reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimą, laikymą arba realizavimą (BK 213 straipsnis), netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimą, tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimą ar neteisėtą disponavimą elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis (BK 214 straipsnis), neteisėtą elektroninės mokėjimo priemonės ar jos duomenų panaudojimą (BK 215 straipsnis), nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimą (BK 216 straipsnis), prekybą finansinėmis priemonėmis pasinaudojant viešai neatskleista informacija (BK 217 straipsnis), manipuliavimą finansinių priemonių rinka (BK 218 straipsnis), mokesčių nesumokėjimą (BK 219 straipsnis), neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimą (BK 220 straipsnis), deklaracijos, ataskaitos ar kito dokumento nepateikimą (BK 221 straipsnis), apgaulingą apskaitos tvarkymą (BK 222 straipsnis), aplaidų apskaitos tvarkymą (BK 223 straipsnis), netikrų ar suklastotų pašto ženklų, važiavimo ar kitokių bilietų, banderolių ar kitų oficialių žymėjimo ženklų pagaminimą, laikymą ar realizavimą (BK 224 straipsnis), ir vienas straipsnis, kuris reglamentuoja sąvokų išaiškinimą (BK 224¹ straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 20 nusikalstamų veikų sudėčių, iš kurių viena baudžiamojo nusižengimo sudėtis.

BK XXXII skyriaus straipsniai buvo pakeisti ir papildyti priimant 10 įstatymų. 2004 m. įstatymu Nr. IX-1992⁵⁸³, įgyvendinant 2001 m. lapkričio 23 d. Europos Tarybos konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų⁵⁸⁴ ir 1995 m. liepos 26 d. Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu⁵⁸⁵, reikalavimus, buvo padaryti BK 216, 219 ir 221 straipsnių pakeitimai, kuriais buvo išplėtos visų trijų straipsnių taikymo ribos. 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314⁵⁸⁶, siekiant išspręsti per pirmuosius BK taikymo metus išryškėjusias problemas ir ištaisyti pastebėtus netikslumus, buvo padaryti BK 220 straipsnio 1 dalies,

⁵⁸³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198¹ ir 198² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 25-760.

⁵⁸⁴ 2001 m. lapkričio 23 d. Europos Tarybos konvencija dėl elektroninių nusikaltimų. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 36-1188.

⁵⁸⁵ 1995 m. liepos 26 d. Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 112-4178.

⁵⁸⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

221 straipsnio 1 dalies, 222 straipsnio 1 dalies ir 223 straipsnio 1 dalies pakeitimai, kuriais buvo išplėstos jų taikymo ribos.

2005 m. įstatymu Nr. X-272⁵⁸⁷, įgyvendinant dar tris Europos Sąjungos Tarybos pagrindų sprendimus⁵⁸⁸, buvo padaryti BK 213, 214 ir 215 straipsnių pakeitimai, kuriais išplėstos minėtų straipsnių taikymo ribos.

2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁵⁸⁹ buvo padaryti BK 213, 214 ir 215 straipsnių pakeitimai, kuriais BK 214 ir 215 straipsnių sąvokos buvo patikslintos atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymą, taip pat aiškiai atskirtas mokėjimo priemonių gaminimas ir neteisėtas disponavimas nuo panaudojimo. Be to, BK 214 straipsnis buvo papildytas požymiais „neteisėtai įgijo, laikė, perdavė ar realizavo elektroninės mokėjimo priemonės duomenis“ (kortelių numeriai, galiojimo datos ir kt.) ir „neteisėtai įgijo, laikė, perdavė ar realizavo elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo tapatybės patvirtinimo priemonės duomenis“ (prisijungimų kodų lentelės, slaptažodžiai ir kt.).

2011 m. birželio 21 d. įstatymu Nr. XI-1472⁵⁹⁰ buvo padaryti BK 213 straipsnio 4 dalies, 220 straipsnio 1 dalies ir 223 straipsnio 1 dalies pakeitimai, kuriais iš minėtų straipsnių sankcijų buvo išbraukta „teisės dirbti tam tikrą darbą ir užsiimti tam tikra veikla atėmimo bausmę“.

2013 m. įstatymu Nr. XII-702⁵⁹¹, įgyvendinant 1988 m. Jungtinių Tautų Organizacijos konvencijos dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių me-

⁵⁸⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

⁵⁸⁸ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2000/383/TVR, iš dalies pakeistas 2001 m. gruodžio 6 d. Tarybos pagrindų sprendimu 2001/888/TVR, dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu. *OL L* 140, 14.6.2000, p. 1; 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos pamatinis sprendimas skirtas kovai su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu. *OJ L* 149, 2.6.2001, p. 1–4. Dabar šis Tarybos pamatinis sprendimas yra pakeistas: 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/713 dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/413/TVR. *OJ L* 123, 10.5.2019, p. 18–29; 2001 m. birželio 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl pinigų plovimo, nusikaltimo priemonių ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų nustatymo, paieškos, įšaldymo, areštavimo ir konfiskavimo. *OJ L* 182, 5.7.2001, p. 1–2.

⁵⁸⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁵⁹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

⁵⁹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7 ir 216 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 224¹ straipsniu įstatymas. *TAR*, 2014, Nr. 68.

džiagų apyvarta⁵⁹² ir 2000 m. Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą⁵⁹³ reikalavimus, buvo padaryti BK 216 straipsnio pakeitimai, jais buvo išplėsta nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimo sudėtis, o Baudžiamasis kodeksas papildytas 224¹ straipsniu, kuriame buvo išaiškinta, kad „<...> nusikalstamu būdu gautas turtas yra tiesiogiai ar netiesiogiai iš nusikalstamos veikos gautas bet kokio pavidalo turtas“.

2015 m. įstatymu Nr. XII-1871⁵⁹⁴ buvo padaryti BK 220 ir 221 straipsnių pakeitimai, jais sugriežtinta baudžiamoji atsakomybė, atsisakyta baudžiamojo nusizengimo sudėčių ir palikta tik nusikaltimų sudėtis.

2016 m. įstatymu Nr. XII-2554⁵⁹⁵, įgyvendinant 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/62/ES dėl euro ir kitų valiutų apsaugos nuo padirbinėjimo baudžiamosios teisės priemonėmis, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2000/383/TVR⁵⁹⁶, ir 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliavimą rinka (manipuliacinio rinko direktyva)⁵⁹⁷ reikalavimus, buvo padaryti BK 213, 217, 218 ir 224¹ straipsnių pakeitimai, jais išplėstos baudžiamosios atsakomybės už netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimą, laikymą arba realizavimą, prekybą finansinėmis priemonėmis pasinaudojant viešai neatskleista informacija, manipuliavimą finansinių priemonių rinka taikymo ribos ir pateikti nauji sąvokų išaiškinimai.

2017 m. įstatymu Nr. XIII-791⁵⁹⁸ buvo padaryti BK 220 ir 221 straipsnių pakeitimai, jais, siekiant užpildyti išryškėjusias teisinio reguliavimo spragas ir sudaryti prielaidas skirti adekvačias bausmes už stambaus masto mokesčių vengimą, buvo sugriežtintos bausmės ir minėti straipsniai papildyti naujomis dalimis, kuriose numatytos kvalifikuotos neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimo ir deklaracijos, ataskaitos ar kito dokumento nepateikimą sudėtys.

⁵⁹² 1988 m. Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 38-1004.

⁵⁹³ 2000 m. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 51-1933.

⁵⁹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015, Nr. 11240.

⁵⁹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 213, 217, 218, 224¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2016, Nr. 20291.

⁵⁹⁶ 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/62/ES dėl euro ir kitų valiutų apsaugos nuo padirbinėjimo baudžiamosios teisės priemonėmis, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2000/383/TVR. *OJ L* 151, 21.5.2014, p. 1–8.

⁵⁹⁷ 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliavimą rinka (manipuliacinio rinko direktyva). *OJ L* 173, 12.6.2014, p. 179–189.

⁵⁹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 220 ir 221 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2017, Nr. 18856.

2020 m. lapkričio 5 d. įstatymu Nr. XIII-3350⁵⁹⁹, įgyvendinant 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliavimą rinka (manipuliavimo rinka direktyva)⁶⁰⁰, 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES)2019/713 dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/413/TVR⁶⁰¹, ir Europos Komisijos neoficialiame pranešime dėl galimos pažeidimo procedūros dėl netinkamo direktyvų perkėlimo į nacionalinę teisę reikalavimus, buvo padaryti BK 214, 218 ir 224¹ straipsnių pakeitimai, jais išplėstos baudžiamosios atsakomybės už netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimą, tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimą ar neteisėtą disponavimą elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis, taip pat manipuliavimą finansinių priemonių rinka ribos.

Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas finansų sistemai klausimus gana reikšmingas yra LAT Senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 13 naujoji redakcija)⁶⁰², kuriame, *inter alia*, pateikiama rekomendacijų dėl tam tikrų nusikaltimų, numatytų BK XXXII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“, sudėčių objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių turinio, taip pat šių nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisyklių ir kt.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs 19 nutarčių (iš kurių 17 priėmė LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos ir 2 – LAT plenarinė sesija). Pažymėtina, kad daugiausia – penkios nutartys buvo skirtos apgaulingos apskaitos tvarkymo sudėties (BK 222 straipsnis) turiniui aiškinti.

LAT, aiškindamas BK 213 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nusikaltimo kvalifikuojamąjį požymį – netikrų pinigų didelį kiekį, nurodė, kad jis „paprastai suponuoja ir didelę jų bendrą nominalią vertę. Alternatyvus nusikaltimo kvalifikuojamasis požymis – netikrų pinigų didelė vertė – gali būti išreikštas ir nedidelio kiekio, bet stambaus nominalo netikrais banknotais“. LAT taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad netikrų pinigų pagaminimo,

⁵⁹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 147¹, 151¹, 189, 214, 218, 224¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. TAR, 2020, Nr. 24234.

⁶⁰⁰ 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliavimą rinka (manipuliavimo rinka direktyva) OJ L 173, 12.6.2014, p. 179–189.

⁶⁰¹ 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/713 dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/413/TVR. OJ L 123, 10.5.2019, p. 18–29.

⁶⁰² LAT Senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 13 naujoji redakcija). *Teismų praktika*, 2005, Nr. 23.

laikymo ar realizavimo veikų kvalifikuojamasis požymis netikrų pinigų „didelis kiekis“, kaip vertinamasis kriterijus, yra nustatomas kiekvienoje byloje atsižvelgiant ne tik į pagamintų, laikytų ar realizuotų netikrų pinigų kiekį, bet ir į jų nominaliąją vertę, gaminant panaudotą įrangą, gaminimo technologiją, žaliavų pobūdį, kiekį bei kitas bylos aplinkybes“. Teismas taip pat nurodė, kad „BK 213 straipsnyje numatytos alternatyvios veikos – netikrų pinigų gaminimas, laikymas arba realizavimas – laikytinos viena tęsine nusikalstama veika, jei nustatoma, kad jos sudaro vienos tos pačios savarankiškos nusikalstamos veikos atskiras sudėtines dalis ir jas jungia vieninga kaltininko tyčia“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-48/2012). Be to, LAT, nurodęs, kad „kai kaltininkas panaudoja paprastąjį vekselį kaip nukentėjusiojo apgaulės priemonę ir taip neteisėtai įgyja reikalavimo teisę į nukentėjusiojo turtą, kaltininko veika kvalifikuojama ne pagal BK 213 straipsnį, bet pagal BK 182 straipsnį“, pažymėjo, kad „BK 213 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties tiesioginis objektas – normali pinigų ir vertybinių popierių apyvarta. Papildomas objektas gali būti valstybės, ūkio subjektų ar fizinių asmenų materialiniai interesai. Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 213 straipsnį kyla tada, kai padarant bent vieną iš šio straipsnio dispozicijoje numatytų veikų yra pažeidžiama finansų sistema“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-301/2011).

Aiškindamas BK 180 ir 214 straipsnių tarpusavio santykį ir kvalifikavimo taisykles LAT nurodė, kad „jeigu yra pagrobžiama, pvz., rankinė su joje esančia mokėjimo priemone, tai veika gali būti kvalifikuojama pagal BK 180 str. ir BK 214 str. tik tokiu atveju, jeigu yra įrodyta, kad kaltininkas tikrai žinojo, kad tokioje rankinėje yra mokėjimo priemonė“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-554/2005). Pažymėtina, kad nuo 2020 m. lapkričio 5 d. BK 214 straipsnio dispozicijoje nebeliko alternatyvios veikos „pagrobė svetimą mokėjimo priemonę“, o numatyta viena iš alternatyvių veikų „neteisėtai įgijo svetimą mokėjimo priemonę“. LAT taip pat pabrėžė, kad „kai kaltininkas, panaudodamas svetimą mokėjimo instrumentą ir turėdamas vieningą sumanymą per trumpą laiko tarpą atlieka kelias finansines operacijas ir įgyja svetimą turtą, tokia padaryta veika yra tęstinė ir kvalifikuojama kaip BK 214 straipsnio ir 182 straipsnio atitinkamos dalies (pagal įgyto svetimo turto vertę) numatytų nusikalstamų veikų idealioji sutaptis“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-513/2005).

Teismas, aiškindamas nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimo sudėtį, nurodė, kad „įstatymų leidėjas BK 216 straipsnio dispozicijoje nustatė šio nusikaltimo subjektyviusius požymius – kaltininkas, įteisindamas pinigus ar turtą, turi žinoti, kad jie įgyti nusikalstamu būdu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-330/2011). Be to, LAT atkreipė dėmesį, kad „BK 216 str. numatytos nusikalstamos veikos būtinas subjektyvusis požymis yra tikslas nuslėpti ar įteisinti nusikalstamu būdu įgytus pinigus ar turtą. Būtent siekis nuslėpti tikrąją pinigų, kito turto kilmę, jų gavimo šaltinį, įteisinti nusikalstamu būdu gautus pinigus ar turtą yra šio nusikaltimo esmė ir leidžia jį atskirti nuo kitų panašių

nusikalstamų veikų, t. y. nuo nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo arba realizavimo (BK 189 straipsnis). Esant tokiam tikslui veika kvalifikuotina pagal BK 216 straipsnį, jo nesant – pagal BK 189 straipsnį“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-96/2012).

Aiškindamas neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimo sudėties esmę LAT pabrėžė, kad „įmonės vadovas, nusprenddamas dalį atlyginimo buhalterei mokėti neoficialiai, neabejotinai iškreipė darbo ir mokestinius santykius, nesilaikė buhalterinės apskaitos taisyklių, bendrąja prasme vengė mokesčių ir būtent to siekė. Atsižvelgiant į neapskaityto darbo užmokesčio ir išvengtų mokesčių dydį, įmonės vadovo veiksmai visiškai atitinka neteisingų duomenų įrašymo į deklaraciją arba į nustatyta tvarka patvirtintą atskaitą ar kitą dokumentą žinomai neteisingų duomenų apie asmens pajamas ir jų pateikimo valstybės įgaliotai institucijai siekiant išvengti mokesčių (BK 220 str. 1 d.) nusikalstamos veikos sudėtį“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-176-303/2015).

LAT, atskleisdamas nusikalstamų veikų finansų sistemai (BK XXXII skyrius) esmę, pabrėžė, kad šios veikos „pirmiausia identifikuojamos pagal jų priešingumą pinigų ir vertybinių popierių apyvartos saugumui, taip pat valstybės fondų (biudžetų) formavimo bei naudojimo tvarkai. Teisingas mokesčių ir valstybinio socialinio draudimo įmokų apskaičiavimas ir mokėjimas – būtina valstybės biudžeto surinkimo sąlyga, taigi tokio pobūdžio mokestiniai pažeidimai pirmiausia laikytini priešingais būtent finansų sistemai“. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad „teismų praktika baudžiamosiose bylose vertinant neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimą mokesčių administratoriui yra gana nuosekli: paprastai tokios veikos yra kvalifikuojamos pagal BK 220 straipsnį, taip pat, priklausomai nuo bylos aplinkybių, ir kaip apgaulingas buhalterinės apskaitos tvarkymas pagal BK 222 straipsnį. <...> Deklaracijos, atskaitos ar kito dokumento nepateikimas mokesčių administratoriui, pareigos įsiregistruoti mokesčių mokėtoju nevykdymas, neteisėtai gautų pajamų nedeklaravimas, taigi ir atitinkamų mokesčių nesumokėjimas teismų praktikoje taip pat nelaikomi turciniu sukčiavimu <...>“. LAT taip pat pažymėjo, kad „kai kurie neteisėti mokesčio mokėtojo veiksmai vis dėlto gali būti pripažįstami ir sukčiavimu. Tokį kvalifikavimą pirmiausia lemia specifinis atskirų mokestinių santykių reguliavimas ir galimybė tiesiogiai kėsintis gauti nepagrįstų išmokų ar kompensacijų iš valstybės biudžeto. Antai kaip sukčiavimas kvalifikuojami veiksmai į įmonės apskaitą įtraukiant suklastotas imituojamų sandorių PVM sąskaitas faktūras, pateikiant mokesčių administratoriui suklastotas PVM deklaracijas ar kitus dokumentus, taip siekiant neteisėtai įgyti valstybės biudžeto lėšas ar panaikinti (sumažinti) mokestinę prievolę <...>. Tokia veika, pagal teismų praktiką, paprastai laikoma sukčiavimu panaikinant turtinę prievolę – nukentėjusiojo turtinės teisės, atitinkančios kaltininko ar trečiojo asmens turtinę prievolę, netekimas remiantis fiktyviu juridiniu faktu <...>“. Teismas akcentavo, kad „kaip sukčiavimas teismų praktikoje taip pat vertinamas „Sodros“ biudžeto lėšų grobstymas, kai nėščiosios moterys fiktyviai įdarbinamos,

imituojamas neįprastai didelio atlyginimo mokėjimas, surašomi ir VSDFV pateikiami melagingi dokumentai apie jų pajamas, taip sukuriant fiktyvią teisę į atitinkamo dydžio motinystės (tėvystės) pašalpą. <...> tokios praktikos įsitvirtinimas PVM ir motinystės (tėvystės) pašalpų grobstymo byloje nereiškia, kad bet kuris mokestinis nesąžiningumas kvalifikuotinas kaip sukčiavimas“. Be to, LAT konstatavo, kad vien tai, jog „yra didesnės neapskaiytų buhalterinėje apskaitoje pajamų ir išvengtų GPM bei VSD įmokų sumos, didesnis kiekis asmenų, kuriems buvo mokamas neoficialus darbo užmokestis ir autoriniai atlyginimai, slaptaviečių pinigams laikyti buvimas, sudėtinga neteisėtos veiklos schema ir pan., savaime nereiškia, kad nusikaltimas finansams virsta turciniu nusikaltimu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-304-976/2016).

Atskleisdamas BK 221 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymius, LAT pabrėžė, kad jų „turinys gali būti teisingai suprastas ir atskleistas tik įsigilinus į kitus teisės šaltinius, galiojančius šalia BK. Šie teisės šaltiniai BK 221 straipsnio 1 dalies dispozicijoje konkrečiai nėra įvardyti, tačiau iš dispozicijos teksto matyti, jog tai yra tokie teisės aktai, kurie reglamentuoja santykius tarp valstybės įgaliotos atitinkamos institucijos, priimančios deklaracijas, ataskaitas ar kitus dokumentus ir asmenų, turinčių pareigą tokius dokumentus pateikti. Tai reiškia, kad tiek atitinkama valstybės institucija, tiek ir konkretus fizinis ar juridinis asmuo savo teises ir pareigas, susijusias su atitinkamų deklaracijų, ataskaitų ar kitų dokumentų pateikimu, privalo įgyvendinti tokia tvarka, kokią nustato įstatymas ar kitoks teisės norminis aktas“. Be to, Teismas pabrėžė, kad „pagal šį baudžiamąjį įstatymą atsakomybės pagrindas asmeniui, nustatyta tvarka laiku nepateikusiam valstybės įgaliotai institucijai deklaracijų, atsiranda tik tuomet, jeigu deklaracijos nepateikiamos po to, kai ši valstybės institucija raštu priminė apie pareigą jas pateikti. Teismų praktika <...> nuosekliai orientuojama į tai, kad minėtas priminimas privalo būti rašytinės formos. Be to, šis priminimas turi būti tinkamai įteiktas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-127/2007).

LAT, aiškindamas apgaulingo apskaitos tvarkymo sudėtį, nurodė, kad BK 222 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už kelių alternatyvių veikų padarymą: 1) apgaulingą teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos tvarkymą; 2) buhalterinės apskaitos dokumentų paslėpimą; 3) buhalterinės apskaitos dokumentų sunaikinimą; 4) buhalterinės apskaitos dokumentų sugadinimą. „Be to, padarius šias veikas, būtinos pasekmės: dėl to negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros“. Teismas taip pat pabrėžė, kad „apgaulingas teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos tvarkymas – tai buhalterinės apskaitos tvarkymas sąmoningai pažeidžiant teisės aktų, reglamentuojančių buhalterinės apskaitos tvarkymą, reikalavimus. Buhalterinė apskaita BK 222 straipsnio prasme – tai ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių, išreikštų pinigais, registravimo, grupavimo ir apibendrinimo sistema, skirta gauti informaciją ekonominiams sprendimams priimti ir (arba) finansinei atskaitomybei

sudaryti“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-330/2011). LAT, atskleidamas BK 182, 222 ir 300 straipsnių tarpusavio santykį, nurodė, kad „kai tas pats kaltininkas, turėdamas pagrindinį tikslą panaikinti prievolę sumokėti į valstybės biudžetą pridėtinės vertės mokesčių (BK 182 straipsnis), tai gali padaryti tik suklastodamas atitinkamus dokumentus ir juos panaudodamas (BK 300 straipsnis), kartu apgaulingai tvarkydamas buhalterinę apskaitą (BK 222 straipsnis), ir pan. Nusikaltimai, numatyti BK 222, 300 straipsniuose, tokioje situacijoje iš esmės yra neatskiriamos (būtinės) visos kaltininko veikos dalys, kurių bent vienos nepadarius nebus pasiekiamas pagrindinis tikslas (sumanymas), pavyzdžiui, – panaikinti prievolę sumokėti į valstybės biudžetą PVM. Būtent šis tikslas lemia visų kitų nusikalstamų veikų paskatas (motyvus). Tokia veika (veikų sutaptis) turi tam tikras laiko ribas ir tos veikos paprastai tęsiasi (daromos) iki pagrindinio tikslo (sumanymo) – panaikinti prievolę sumokėti į valstybės biudžetą PVM. Tokia situacija atsižvelgus į konkrečios bylos faktines aplinkybes gali būti prilyginama idealiai sutapčiai“. Be to, Teismas atkreipė dėmesį, kad „veikos, numatytos BK 183 straipsnio 2 dalyje, 300 straipsnio 3 dalyje, 182 straipsnio 1 dalyje, 300 straipsnio 1 dalyje, 222 straipsnio 1 dalyje, gali būti padaromos turint tikslą sumažinti mokėtiną į biudžetą PVM sumą. <...> Suklastotų PVM sąskaitų faktūrų duomenis įtraukus į buhalterinę apskaitą, toliau apskaita vykdoma nustatyta tvarka, už kiekvieną mėnesį Valstybinei mokesčių inspekcijai pateikiamos PVM deklaracijos. Kadangi į deklaracijas įrašomi duomenys iš suklastotų PVM sąskaitų faktūrų, šie žinoma neteisingi duomenys pateikiami Valstybinei mokesčių inspekcijai ir taip PVM mokėtojas nepagrįstai sumažina mokėtiną į biudžetą PVM sumą. Sumažinti mokėtiną į valstybės biudžetą PVM sumą aptartu būdu galima tik panaudojant suklastotas PVM sąskaitas faktūras apie neva pirktas prekes ar paslaugas ir jų apmokėjimą bei PVM sumokėjimą, kartu apgaulingai tvarkant buhalterinę apskaitą. Suklastotų PVM sąskaitų faktūrų įtraukimas į įmonės buhalterinę apskaitą lemia ir kitų dokumentų (PVM deklaracijų ir pan.) klastojimą. Visus minėtus padarinius, nors jie atsiranda ne vienu metu, sukelia vienas veiksmas – suklastotų PVM sąskaitų faktūrų įtraukimas į įmonės buhalterinę apskaitą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-78/2012). LAT nurodė, kad „apgaulingo teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos tvarkymo subjektais gali būti tiek buhalteris, tiek ūkio subjekto vadovas, tiek abu, jeigu tai jie daro susitarę. <...> baudžiamoji atsakomybė pagal BK 222 straipsnį kyla tik tuo atveju, kai dėl straipsnio dispozicijoje išvardytų veikų padarymo negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-58/2013). Aiškindamas apgaulingo teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos tvarkymo sudėties rūšį, teismas nurodė, kad „BK 222 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėtis yra materiali, todėl baudžiamoji atsakomybė kyla tik tuo atveju, kai sukelia šiame BK straipsnyje numatytus padarinius – dėl tyčinių buhalterinės apskaitos pažeidimų negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros.

Įstatyme šie padariniai suformuluoti kaip alternatyvūs, todėl pakanka nustatyti bent vieną iš jų, kad asmuo būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Apgaulingo buhalterinės apskaitos tvarkymo padariniai nustatomi kompetentingų įstaigų patikrinimo, revizijos aktais, audito ataskaita arba specialisto išvada, ekspertizės aktu. Pagal teismų praktiką bylose dėl BK 222 ir 223 straipsnių taikymo realią asmens veiklą, jo ūkinę, komercinę, finansinę būklę, nuosavą kapitalą, įsipareigojimų dydį ir struktūrą turi būti įmanoma nustatyti analizuojant tik to asmens (ūkio subjekto) buhalterinės apskaitos dokumentus. Jei to padaryti tokiu būdu (o ne atliekant priešpriešinius patikrinimus, ikiteisminį tyrimą ir pan.) negalima, atsiranda šiame straipsnyje numatyti padariniai ir kaltininkui kyla baudžiamoji atsakomybė <...>. Teismas taip pat pažymėjo, kad „apgaulingo apskaitos tvarkymo subjektas yra specialusis, t. y. asmuo, atsakingas už buhalterinės apskaitos tvarkymą (vyriausiasis buhalteris, buhalteris, apskaitos paslaugas teikiančios įmonės specialistai), tačiau, pagal teismų formuojamą praktiką, esant tam tikroms sąlygoms, atsako ir įmonės vadovas, nes buhalterinę apskaitą tvarkantis subjektas nėra atsakingas už pateikiamų pirminių buhalterinės apskaitos dokumentų turinį ar už tokių dokumentų nepateikimą jam. Todėl, jei įmonės vadovas sąmoningai nepateikia apskaitą tvarkančiam asmeniui visų buhalterinės apskaitos dokumentų, tada jis laikomas šio nusikaltimo vykdytoju“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-176-303/2015 ir Nr. 2K-7-234-942/2015).

LAT, aiškindamas apgaulingo apskaitos tvarkymo ypatumus, nurodęs, kad „BK 222 straipsnio kontekste pati ūkinė operacija nėra buhalterinė apskaita, tačiau ūkinės operacijos įforminimas pinigų apskaitos dokumentu, kuriame nurodyta grynujų pinigų mokėjimo ar jų pervedimo operacija, yra finansinė operacija, kuri privalo būti fiksuojama apskaitoje“, pabrėžė, kad „šis nusikaltimas padaromas ne vykdant tam tikrą veiklą ar atliekant pavienius veiksmus, kurie yra tokios veiklos epizodai, o tik vėliau, kai kyla pareiga šiuos įvykius ar esamą padėtį užfiksuoti privalomoje tvarkyti buhalterinėje apskaitoje – neįtraukiant į ją tam tikrų faktų, kaip tikrus nurodant faktus, kurių iš tiesų nebuvo, arba pateikiant tikrovės neatitinkančią informaciją. Pažymėtina ir tai, kad šių nusikaltimų dalykas yra ne turtas, su kuriuo atliekamos vėliau tinkamai neužfiksuojamos operacijos ar kurį siekiama įgyti tokias operacijas atliekant, o buhalterinės apskaitos dokumentai, kuriuose daromi melagingi įrašai arba neįrašomi reikiami duomenys. Be to, padariniai, su kuriais siejamas šių nusikaltimų baigtumas, yra ne turtinė žala kitiems asmenims, o negalimumas nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros“. Toks šio nusikaltimo pobūdis leidžia teigti, kad vien iš apgaulingo apskaitos tvarkymo jokio turto nėra gaunama ir jokių padarinių kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims (iš jų – valstybei) nekyla, todėl apgaulingas apskaitos tvarkymas pats savaime nelemia veiklos neteisėtumo ir iš tokios veiklos gaunamo turto statuso. Veiklos neteisėtumą ir turtinės naudos, kuri gaunama darant kitus nusikaltimus ir kartu apgaulingai tvarkant apskaitą, ar jos dalies pripažinimą nusikalstamos veikos

rezultatu lemia šių kartu su apgaulingu apskaitos tvarkymu daromų nusikaltimų dalykas ir jais padaryta turtinė žala (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-29-942/2016). O aiškindamas buhalterinės apskaitos dokumentų paslėpimą LAT nurodė, kad tai yra „vienas iš alternatyvių šios nusikalstamos veikos padarymo būdų, pats savaime yra nusikalstamas. Jis užkerta kelią buhalterinės apskaitos padariniams nustatyti net ir pasitelkiant kompetentingų įstaigų pastangas, nes jų tiesiog nustatyti neįmanoma“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-19-942/2017).

LAT, atskleisdamas kaltės požymį aplaidžios buhalterinės apskaitos tvarkymo atveju, pažymėjo, kad „baudžiamajame įstatyme numatytos nusikalstamos veikos neatsargi kaltės forma nurodoma įvairias būdais: 1) apie galimą ir neatsargią kaltės formą nurodant BK straipsnio, pagal kurį kvalifikuojama nusikalstama veika, atskiroje dalyje (pvz., BK 125 straipsnio 2 dalis, 126 straipsnio 2 dalis); 2) kad veika padaroma neat-sargia kalte, nurodoma pačiame BK specialiosios dalies straipsnio pavadinime (pvz., BK 132, 137 straipsniai); 3) kad veika padaroma neatsargia kalte, nurodoma BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje įtvirtinant nusikalstamos veikos sudėties požymius (pvz., BK 229 straipsnis) ir kt. BK 223 straipsnio konstrukcijoje nepanaudotas nė vienas iš minėtų būdų nurodant neatsargią kaltės formą, tačiau tai nereiškia, kad paneigiama bet kokia šiame straipsnyje numatytų veikų padarymo dėl neatsargumo galimybė. Ji egzistuoja tiek, kiek gali būti siejama su atitinkamos šiame BK straipsnyje numatytos veikos specifi-ka. BK 223 straipsnio 1 dalyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už šių rūšių veikų padarymą: 1) buhalterinės apskaitos netvarkymą, 2) aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą, 3) buhalterinės apskaitos dokumentų nesaugojimą, kai jos sukelia šiame BK straipsnyje numatytus padarinius. Sisteminis, gramatinis, lo-ginis BK 222 straipsnio (Apgaulingas apskaitos tvarkymas) ir BK 223 straipsnio (Aplaidus apskaitos tvarkymas) nuostatų (nusikaltimų sudėčių požymių) aiškinimas su-ponuoja išvadą, kad BK 222 straipsnyje numatyti nusikaltimai padaromi tik tyčia, o BK 223 straipsnyje numatyti nusikaltimai gali būti padaromi ir tyčia, ir neatsargiai. Aplaidus buhalterinės apskaitos tvarkymas traktuotinas kaip toks nusikaltimas, kuris padaromas dėl neatsargumo. Tokia išvada remiasi ir istorinių sąvokų „aplaidumas“, „aplaidus“ aiškinimu. Teisės teorijoje, teismų praktikoje iki naujo Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso priėmimo sąvokos „aplaidumas“, „aplaidus“ buvo siejamos tik su neatsargumu. Pagrindo nukrypti nuo taip susiformavusio aiškinimo nėra“. Be to, Teismas, akcentavęs, kad „BK 223 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikalstamas aplaidus teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos tvarkymas padaromas tik neatsargia kaltės forma, pažymėjo, kad, „esant dabartinei BK 223 straipsnio redakcijai, kitos šiame straipsnyje numatytos veikos, t. y. buhalterinės apskaitos netvarkymas arba buhalterinės apskaitos dokumentų nesaugojimas, gali būti padaromos ir tyčia, ir dėl neatsargumo“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-305/2009). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija

atskleidžia ne tik kai kuriuos gana sudėtingus faktinių situacijų kvalifikavimo aspektus, bet ir tam tikrus esminius BK XXXII skyriaus nuostatų reglamentavimo trūkumus, pavyzdžiui, dėl aplaidaus apskaitos tvarkymo kaltės, ir kt.

BK XXXII skyriaus nuostatų, normų analizei yra skirta 20 mokslinių publikacijų (viena daktaro disertacija⁶⁰³, viena monografija ir 18 straipsnių). Šios mokslinės publikacijos pagal jose keliamus tyrimo tikslus, tiriamus teisinius reiškinius, šių tyrimų rezultatus gali būti suskirstytos į tokias grupes: 1) publikacijos, kuriose siekiama išsiaiškinti ir atskleisti atskirų, BK XXXII skyriuje įtvirtintų, sudėčių konstrukcijos kokybę (juridinės technikos lygi), interpretuoti sudėčių požymių turinį, suformuluoti pasiūlymus įstatymų leidėjui⁶⁰⁴; 2) publikacijos, kuriose sprendžiami BK XXXII skyriuje numatytų nusikalstamų veikų atribojimo, kvalifikavimo, bendrųjų ir specialiųjų normų konkurencijos klausimai⁶⁰⁵; 3) publikacijos, kuriose nagrinėjami bendrojo pobūdžio baudžiamosios politikos, teisėkūros klausimai BK XXXII skyriaus normų, nuostatų paskirties požiūriu⁶⁰⁶.

⁶⁰³ FRUZEROVA, O. *Draudimo piktnaudžiauti rinka turinys ir šio draudimo pažeidimo administracinės bei baudžiamosios atsakomybės probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.

⁶⁰⁴ GREIČIUS, M. Nusikalstamo buhalterinės apskaitos tvarkymo dalyko samprata bei reikšmė kvalifikacijai. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 123–134; UŠINSKAITĖ, D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 60(52), p. 115–124; PIESLIAKAS, A.; DVILAITIS, V. Elektroninės mokėjimo priemonės kaip Baudžiamojo kodekso 214 ir 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų dalyko samprata. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113), p. 100–106; PRAPIESTIS, D. Pinigų plovimo samprata. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 356 (p. 347–366); PRAPIESTIS, J.; GIRDAUSKAS, M. Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 536 (p. 177–214); PEČKAITIS, J. S. Baudžiamoji atsakomybė už aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 343–357; FRUZEROVA, O. *Draudimo piktnaudžiauti rinka turinys ir šio draudimo pažeidimo administracinės bei baudžiamosios atsakomybės probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 252.

⁶⁰⁵ GUTAUSKAS, A. Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo baudžiamasis teisinis vertinimas. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 62–70; PIESLIAKAS, A. Veikų dėl neteisėto disponavimo svetima elektronine mokėjimo priemone (BK 214 ir 215 straipsniai) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 71–80; PRAPIESTIS, D. Galimybė sujungti Baudžiamojo kodekso 189 ir 216 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis. *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 77 (p. 75–87); KALPOKAS, V.; MARCINAUSKAITĖ, R. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: technologiniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. *Teisės problemos*, 2012, Nr. 3(77), p. 30–52.

⁶⁰⁶ ABRAMAVIČIUS, A.; MICKEVIČIUS, D.; ŠVEDAS, G. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius, 2005; RUDZKIS, T.; PANOMARIOVAS, A. Nusikalstamų veikų draudimo srityje kriminologinės sampratos problemos. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 6(84), p. 48–53; KUNCEVIČIUS, G.; KOSMAČAITĖ, V. Mokesčių vengimo reiškinių analizė, atsižvelgiant į socialinių mokslų sąveiką. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 6(96), p. 78–84; FRUZEROVA, O. Draudimas manipuluoti rinka. *Teisė*, 2013, t. 88, p. 164–180; FRUZEROVA, O. Pasinaudojimas viešai neatskleista informacija vertybinių popierių rinkoje. *Teisė*, 2013, t. 86, p. 124–143; DOBROVOLSKIS, M. *Ultima ratio Principle in the Criminalization of Tax Evasion*. *Teisė*, 2020, t. 114, p. 71–84.

D. Ušinskaitės straipsnyje nagrinėjamos 2000 m. BK novelos – baudžiamoji atsakomybė už netikrų mokėjimo instrumentų, skirtų atsiskaityti negrynaisiais pinigais, gaminimą arba neteisėtą disponavimą jais (BK 214 straipsnis) bei už neteisėto mokėjimo instrumento ar jo duomenų panaudojimą (BK 215 straipsnis). Autorės tikslas – atskleisti minėtuose BK straipsniuose įtvirtintų nusikalstamų veikų dalyką, kurio samprata yra reikšminga atribojant veikas, numatytas BK 213, 214, 215 straipsniuose⁶⁰⁷. Kiti autoriai, analizuodami Europos Sąjungos teisės aktus, Lietuvos Respublikos įstatymus ir teismų praktiką, atskleidžia elektroninės mokėjimo priemonės sampratą, jos požymius. Autorių nuomone, elektronei mokėjimo priemonei, kaip BK 214 ir 215 straipsnių dalykui, būdingi keli požymiai: materialioji jos išraiška, speciali paskirtis – atsiskaityti negrynaisiais pinigais, pervesti pinigus ar pinigų sumą. Taigi minėtų BK straipsnių dalykas yra kortelės, skirtos mokėjimams ir atsiskaitymams, ir dalis kortelių, turinčių abiejų rūšių požymių, bet jų turėtojų naudojamų atsiskaitymams. Nusikalstamu yra ne kiekvienas, bet tik neteisėtas svetimos elektroninės mokėjimo priemonės panaudojimas⁶⁰⁸. A. Piesliako straipsnyje nagrinėjami labiausiai paplitusios BK 214 straipsnyje numatytos veikos – svetimos elektroninės mokėjimo priemonės neteisėto įgijimo, laikymo, perdavimo ar realizavimo bei BK 215 straipsnyje numatytos veikos – neteisėto inicijavimo ar atlikimo finansinės operacijos svetima elektrone mokėjimo priemone kvalifikavimo ypatumai. Autorius formuluoja minėtų nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisykles, o pasiūlymai remiasi kasacinės jurisprudencijos minėtų kategorijų byloje analize⁶⁰⁹. V. Kalpoko ir R. Marcinauskaitės straipsnyje analizuojamas vienas iš sukčiavimo elektroninėje erdvėje etapų – neteisėtas disponavimas konfidencialią asmens tapatybę elektroninėje erdvėje patvirtinančiais duomenimis. Jame, *inter alia*, apžvelgiamos ir pagrindinės tokio pobūdžio nusikalstamų veikų kvalifikavimo problemos. Autorių nuomone, sukčiavimas elektroninėje erdvėje susietas su įvairiais elektroninių duomenų ir informacinių sistemų požeidimais, todėl (be BK 182 straipsnio) kaltininkui taip pat inkriminuotinos BK XXX skyriuje ir (ar) BK 215 bei 214 straipsniuose numatytos nusikalstamos veikos. Pavojinga veika, pasireiškusio neteisėto finansinės operacijos inicijavimu panaudojant elektroninės mokėjimo priemonės naudotojo tapatybės patvirtinimo priemonių duomenis, kvalifikuotina taikant ne BK 198, o 215 straipsnį⁶¹⁰.

⁶⁰⁷ UŠINSKAITĖ, D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 60(52), p. 115–124.

⁶⁰⁸ PIESLIAKAS, A.; DVILAITIS, V. Elektroninės mokėjimo priemonės kaip Baudžiamojo kodekso 214 ir 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų dalyko samprata. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113), p. 105–106.

⁶⁰⁹ PIESLIAKAS, A. Veikų dėl neteisėto disponavimo svetima elektrone mokėjimo priemone (BK 214 ir 215 straipsniai) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 71–80.

⁶¹⁰ KALPOKAS, V.; MARCINAUSKAITĖ, R. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: technologiniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. *Teisės problemos*, 2012, Nr. 3(77), p. 30, 45–50.

A. Gutausko straipsnyje analizuojama nusikalstamu būdu įgyto turto legalizavimo (pinigų plovimo) nusikaltimo kilmė, prognozuojamos pinigų plovimo tendencijos Lietuvoje, apibūdinamos šio nusikaltimo sampratos tarptautinėje, Europos Sąjungos ir nacionalinėje teisėje. Autoriaus nuomone, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normos, susijusios su pinigų plovimu – BK 216 straipsnis „Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas“ ir BK 189 straipsnis „Nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas“ atitinka atitinkamų tarptautinių konvencijų nuostatas. Be to, autorius tvirtina, kad pats pinigų plovimas aiškiai inkriminuotinas remiantis BK 216 straipsniu, kuriame nurodyta apie nusikalstamu būdu įgytus pinigus ir turtą. BK 189 straipsnis inkriminuotinas, kai kalbama tik apie nusikalstamu būdu įgytą turtą. Aiškinant baudžiamąjį įstatymą plačiuoju požiūriu, turtas turėtų apimti ir pinigus. Taigi, kai negalima taikyti BK 216 straipsnio, galima taikyti BK 189 straipsnį⁶¹¹.

D. Prapiestis straipsnyje vertina MONEYVAL ekspertų rekomendacijas Lietuvai sujungti BK 189 straipsnyje „Nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas“ ir BK 216 straipsnyje „Nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimas“ numatytų veikų sudėtis į vieną sudėtį. Autorius atkreipia dėmesį, kad ekspertai kritiškai įvertino Lietuvos vykdomą politiką kovojant su pinigų plovimu, nes baudžiamųjų bylų pagal BK 216 straipsnį beveik nėra. Be to, MONEYVAL ekspertų nuomone, tokią situaciją gali lemti ir tai, kad BK 216 straipsnio dispozicijoje numatyta nusikaltimo sudėties konstrukcija nėra gera, ją derėtų keisti, siekiant palengvinti teisėsaugos institucijų veiklą kovojant su pinigų plovimu. Atsižvelgdami į tai, ekspertai siūlo BK 189 straipsnyje numatytą sudėtį inkorporuoti į BK 216 straipsnio 1 dalį, suvienodinti abiejų veikų dalyką ir t. t.⁶¹² Straipsnio autoriaus nuomone, minėtuose BK straipsniuose įtvirtintos skirtingos nusikalstamos veikos. Visų pirma, skirtingi jų tiesioginiai objektai: pagal BK 189 straipsnį toks objektas yra nuosavybė (nuosavybės teisė), o BK 216 straipsnis saugo valstybės finansų ir kredito sistemą ir jos apsaugos interesus arba valstybės biudžetą ir jo apsaugos interesus. Taigi, jau vien minėtų nusikalstamų veikų objektų skirtingumas neleidžia sujungti šių veikų į vieną. Antra, paminėtini ir iš esmės skirtingi šių veikų tikslai. Todėl nurodytų veikų sujungimas sukeltų baudžiamojo įstatymo neaiškumą, apsunkintų šių nusikalstamų veikų tyrimą ir galimybę tinkamai taikyti BK⁶¹³. Analizuojant BK 216 straipsnyje numatytų pinigų plovimo nusikaltimų problematiką baudžiamojoje justicijoje, svarbus ir šių nusikaltimų esmės supratimas. D. Prapiestis kitame straipsnyje pažymi, kad BK 216 straipsnio „Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas“ dispozicija iš esmės suderinta su

⁶¹¹ GUTAUSKAS, A. Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo baudžiamasis teisinis vertinimas. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 68.

⁶¹² PRAPIESTIS, D. Galimybė sujungti Baudžiamojo kodekso 189 ir 216 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis. *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 75, 76, 82.

⁶¹³ Ten pat, p. 83, 86.

Jungtinių Tautų Organizacijos, Europos Sąjungos teisės aktais, numatančiais nusikalstamo pinigų plovimo sampratą. Be to, straipsnyje nurodoma, kad tarptautinės teisės, užsienio valstybių ir Lietuvos teisės aktų analizė leidžia suprasti, jog tikslios pinigų plovimo sampratos nėra, nes teisės aktuose siekiama pateikti išsamų sąrašą veikų, kuriomis gali būti plaunami pinigai⁶¹⁴. Kita vertus, tokio išsamaus veikų sąrašo neturėtų būti, nes numatyti visas veiklos sritis net neįmanoma ir tokie bandymai galėtų riboti tokių nusikalstamų veikų tyrimą ir teisės aktų normų įgyvendinimą. Atsižvelgiant į tai, pinigų plovimo samprata BK 216 straipsnyje turėtų būti supaprastinta, atsisakius bandymo pateikti visų galimų veikų, kuriomis gali būti padaromas pinigų plovimas, sąrašo pateikimo, ir išdėstyta taip: „<...> tai atlikimas bet kokių veiksmų su nusikalstamu būdu įgytu turtu ar pinigais, siekiant nuslėpti tikrąją jų kilmę“⁶¹⁵.

Disertaciniame tyrime O. Fruzerova nagrinėja ir administracinės bei baudžiamosios atsakomybės teisinį reguliavimą už pagrindinių, didžiausių žalą efektyviai finansų rinkoms funkcionuoti sukeliančių, piktnaudžiavimo rinka formų: pasinaudojimo viešai neatskleista informacija (BK 217 straipsnis) ir manipuliavimo finansinių priemonių rinka (BK 218 straipsnis) padarymą. Minėtos atsakomybės nustatymo ir taikymo klausimai nagrinėjami ne tik nacionalinės, bet ir Europos Sąjungos aktų kontekste⁶¹⁶, todėl disertacijoje daug dėmesio skiriama nusikaltimų, numatytų BK 217 ir 218 straipsniuose, sudėčių požymių turiniui atskleisti, juos interpretuoti ir taikyti teismų praktikoje. O. Fruzerovos nuomone, nuo 2016 m. liepos 14 d. BK 217 ir 218 straipsniuose iš esmės išplėstas pavojingų padarinių sąrašas vertintinas teigiamai, nes didelės turtinės žalos požymis kėlė sunkumų apskaičiuoti konkrečią žalą. Kita vertus, BK 217 ir 218 straipsniuose numatytas alternatyvus požymis „sunkūs padariniai finansinių priemonių rinkai ir(ar) finansų sistemai“ dėl savo abstraktumo kvalifikuojant veiką gali kelti nesklandumų, todėl įstatymų leidėjui siūlytina atsakyti šio požymio. Tuo tarpu BK 217 ir 218 straipsniuose numatyta turtinė žala ir turtinė nauda turėtų būti laikoma didele, kai jos vertė viršija bent jau 1 000 BBND (MGL) dydžio sumą, nes šiuo metu BK 224¹ straipsnio 2 dalyje numatyta 250 BBND (MGL) suma yra per maža ir, atsiradus minėto dydžio pavojingiems padariniams, teisinės atsakomybės tikslai gali būti efektyviai pasiekiami taikant administracines baudas⁶¹⁷.

⁶¹⁴ PRAPIESTIS, D. Pinigų plovimo samprata. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 349, 357, 363.

⁶¹⁵ Ten pat, p. 364.

⁶¹⁶ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 596/2014 dėl piktnaudžiavimo rinka (piktnaudžiavimo rinka reglamentas) ir kuriuo panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/6/EB ir Komisijos direktyvos 2003/124/EB ir 2004/72/EB; Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliavimą rinka (manipuliavimo rinka direktyva) ir kt.

⁶¹⁷ FRUZEROVA, O. *Draudimo piktnaudžiauti rinka turinys ir šio draudimo pažeidimo administracinės bei baudžiamosios atsakomybės probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 177, 178.

J. Prapiesčio ir M. Girdausko straipsnyje kaip viena iš BK taikymo problemų teismų praktikoje nurodoma, kad BK 223 straipsnio konstrukcijoje pažeista juridinė technika, kuri paprastai taikoma BK Specialiojoje dalyje numatytos nusikalstamos veikos neatsargios kaltės formai nurodyti. Tačiau tai nereiškia, kad šiame BK straipsnyje apskritai paneigiama neatsargios kaltės galimybė. Istorinis sąvokų „aplaidumas“, „aplaidus“ aiškinimas suponuoja išvadą, kad šios sąvokos siejamos tik su neatsargumu, o argumentų nukrypti nuo tokio aiškinimo nėra. Todėl BK 223 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikalstamas aplaidus teisės aktų reikalaujamas buhalterinės apskaitos tvarkymas padaromas tik neatsargia kaltės forma. Kitos šiame BK straipsnyje numatytos veikos gali būti padaromos ir tyčia, ir dėl neatsargumo⁶¹⁸. Tuo tarpu J. S. Pečkaitis nurodo, kad BK 223 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos tokios veikos: 1) buhalterinės apskaitos netvarkymas; 2) aplaidus buhalterinės apskaitos tvarkymas; 3) buhalterinės apskaitos dokumentų nesaugojimas įstatymų nustatytą laiką. Šiame BK straipsnyje niekaip nenurodyta, kad aplaidus apskaitos tvarkymas gali būti padaromas neatsargiai. Taigi logiška manyti, kad tik tyčia padaromos minimos veikos gali būti laikomos nusikalstamu. Tuo tarpu teorijoje ir LAT praktikoje iš esmės buvo laikomasi ir pozicijos, kad aplaidaus apskaitos tvarkymo kaltė pasireiškia ir neatsargumu⁶¹⁹. J. S. Pečkaitis nepritaria LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 13 d. plenarinės sesijos nutarties nuostatoms, kad buhalterinės apskaitos netvarkymas arba buhalterinės apskaitos dokumentų nesaugojimas gali būti padaromas ir tyčia, ir neatsargumu. Jis tvirtina, kad BK 223 straipsnio pavadinime „Aplaidus apskaitos tvarkymas“ koncentruočiausia forma išreiškiama šiame straipsnyje numatytų visų trijų nusikalstamų veikų turinio esmė. Visos šios trys alternatyvios veikos yra aplaidaus apskaitos tvarkymo pasireiškimo formos. Visos jos turėtų būti aiškinamos kaip sąvokos „aplaidumas“, „aplaidus“. Iki naujojo (2000 m.) BK priėmimo sąvokos „aplaidumas“, „aplaidus“ buvo siejamos tik su „neatsargumu“⁶²⁰, tik taip jos ir buvo suprantamos praktikoje ir teorijoje. LAT, aiškindamas BK 223 straipsnyje numatytų veikų kaltės formą, tik užpildė įstatymų leidėjo paliktą spragą, pažeidus juridinę techniką, taikomą apibrėžiant BK Specialiojoje dalyje numatytų veikų kaltės formas. Be to, šio straipsnio autorius pritaria Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros pozicijai, kad LAT negali pašalinti trūkumų pagal analogiją taikydamas baudžiamąjį įstatymą, nes taip viršytų

⁶¹⁸ PRAPIESTIS, J.; GIRDAUSKAS, M. Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 186–187.

⁶¹⁹ PEČKAITIS, J. S. Baudžiamojo atsakomybė už aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 346, 350, 352.

⁶²⁰ Ten pat, p. 353, 354.

savo konstitucinius įgaliojimus⁶²¹. Todėl BK 223 straipsnis turi būti papildytas antrąja dalimi joje nurodant, kad asmuo atsako pagal šio straipsnio 1 dalį tik tais atvejais, kai joje numatytos veikos yra padarytos dėl neatsargumo⁶²².

Kitose mokslinėse publikacijose, susijusiose su atsakomybės už nusikalstamas veikas, numatytas BK XXXII skyriuje, teisinio reguliavimo vertinimu, stiprinama pozicija, kad iš esmės reikalinga darnesnė teisinės atsakomybės sistema, todėl reikia revizuoti tiek ANK, tiek BK tam tikrų straipsnių formuluotes ir nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad baudžiamoji atsakomybė atitiktų baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* reikalavimą. Antai, O. Fruzerova tvirtina, kad draudimas naudotis viešai neatskleista informacija (BK 217 straipsnis) yra neabejotinai reikalingas, nes padeda pasiekti pagrindinį finansinių priemonių rinkų skaidrumo tikslą – sąžiningą prekybą ir investuotojų lygia-teisiškumą. Tačiau svarbu ir tai, kad už draudimo naudotis viešai neatskleista informacija pažeidimą būtų įtvirtinta ne tik baudžiamoji, bet ir administracinė atsakomybė⁶²³. G. Kuncevičius ir V. Kosmačaitė teigia, kad logiškai teisinės atsakomybės už pažeidimus, kai vengiama mokesčių, sistemai sukurti būtina atitinkamų teisės aktų rekonstrukcija. Tam reikia pasitelkti administracinės ir baudžiamosios teisės specialistų logiškai sukonstruoti ir suderinti skirtingų teisės šakų normas, taip pat būtinos specialios ekonomikos, finansų ir mokesčių administravimo žinios⁶²⁴. M. Dobrovolskio straipsnyje, remiantis nacionalinės ir tarptautinės baudžiamosios bei finansų teisės mokslininkų darbais, ieškoma moksliskai pagrįstų kriterijų, kurie patvirtintų būtinybę baudžiamajame įstatyme numatyti atsakomybę už mokesčių slėpimą, nurodomi esminiai požymiai, kurie leidžia mokesčių slėpimą laikyti nusikalstama veika. Be to, įvertinant Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytą teisinį reguliavimą, straipsnyje bandoma nustatyti baudžiamosios atsakomybės už mokesčių slėpimą ribą, kuri atitiktų baudžiamosios atsakomybės kaip griežčiausios priemonės ir proporcingumo principų reikalavimus⁶²⁵.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 80 proc. apklaustų mokslininkų ir 66 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad 100 BBND (MGL) požymis, įtvirtintas BK 220 ir 221 straipsnių 1 dalyse, numato per žemą ribą baudžiamajai atsakomybei atsirasti ir yra nesuderina-

⁶²¹ ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, J. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso dešimtmetis: raidos pamokos ir perspektyvos. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 29.

⁶²² PEČKAITIS, J. S. Baudžiamoji atsakomybė už aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(1), p. 354–355.

⁶²³ FRUZEROVA, O. Pasinaudojimas viešai neatskleista informacija vertybinių popierių rinkoje. *Teisė*, 2013, t. 86, p. 126, 138, 141.

⁶²⁴ KUNCEVIČIUS, G.; KOSMAČAITĖ, V. Mokesčių vengimo reiškinių analizė, atsižvelgiant į socialinių mokslų sąveiką. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 6(96), p. 83.

⁶²⁵ DOBROVOLSKIS, M. *Ultima ratio* Principle in the Criminalization of Tax Evasion. *Teisė*, 2020, t. 114, p. 81–82.

mas su *ultima ratio* principu. Pažymėtina, kad mokslininkų ir teisėjų apklausos anketose dažniausiai nurodoma, kad BK 220 straipsnio 1 dalyje priimtinausia būtų 250 BBND (MGL) riba, o antra pagal dažnumą mokslininkų ir teisėjų apklausos anketose buvo nurodoma ir 500 BBND (MGL) riba. Be to, 60 proc. apklaustų mokslininkų ir 50 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad BK 224 straipsnyje numatyta netikrų ar suklastotų pašto ženklų, važiavimo ar kitokių bilietų, banderolių ar kitų oficialių žymėjimo ženklų pagaminimo, laikymo ar realizavimo veika turėtų būti BK 300 straipsnyje numatytos dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu sudedamoji dalis.

Pažymėtina, kad anketavimo rezultatai rodo, jog 80 proc. apklaustų mokslininkų ir 58 proc. teisėjų pritarė mokesčių nesumokėjimo, numatyto BK 219 straipsnio 1 ir 3 dalyse, dekriminalizacijai. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad interviu metu LAT teisėjas prof. dr. O. Fedosiukas, buvęs LAT teisėjas prof. dr. J. Prapiestis ir prof. habil. dr. G. Švedas pritarė daliai mokesčių nusikaltimų dekriminalizacijai (plečiant nesumokėtų mokesčių ribą, nuo kurios kyla baudžiamoji atsakomybė).

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, tarptautinių teismų ir LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXXII skyrius prarado vidinę sistemiskumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XXXII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 216 straipsnio 1 dalies dispoziciją išdėstyti taip: „tas, kas siekdamas nuslėpti ar įteisinti savo paties ar kito asmens turtą, žinodamas, kad jis gautas nusikalstamu būdu, atliko bet kokius veiksmus su nusikalstamu būdu įgytu turtu ar pinigais, siekdamas nuslėpti tikrąją jų kilmę“; 2) iš BK 217 straipsnio dispozicijos išbraukti požymį „atsirado sunkių padarinių finansinių priemonių rinkai ir (ar) finansų sistemai“; 3) iš BK 218 straipsnio dispozicijos išbraukti požymį „atsirado sunkių padarinių finansinių priemonių rinkai ir (ar) finansų sistemai“; 4) BK 220 straipsnio 1 dalies dispozicijoje vietoj „100 MGL“ dydžio įrašyti „250 BBND (MGL)“ dydį; 5) BK 221 straipsnio 1 dalies dispozicijoje vietoj „100 MGL“ dydžio įrašyti „250 BBND (MGL)“ dydį; 6) BK 223 straipsnį „Aplaidus apskaitos tvarkymas“ papildyti 2 dalimi: „Šio straipsnio 1 dalyje numatytos veikos yra nusikaltimai ir tais atvejais, kai jos padarytos dėl neatsargumo“; 7) BK 224¹ straipsnio 2 dalyje vietoje „250 MGL“ dydžio įrašyti „1 000 BBND (MGL)“ dydį.

Be to, svarstyti šie BK XXXII skyriaus nuostatų pataisai: 1) BK 224 straipsnyje numatytą netikrų ar suklastotų pašto ženklų, važiavimo ar kitokių bilietų, banderolių ar kitų oficialių žymėjimo ženklų pagaminimo, laikymo ar realizavimo veiką sujungti su BK 300 straipsnyje numatyta dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu sudėtimi.

19 dalis. XXXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ vertinimas

2000 m. BK XXXIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ sudaro septyni straipsniai, juose reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą (BK 225 straipsnis), prekybą poveikiu (BK 226 straipsnis), papirkimą (BK 227 straipsnis), piktnaudžiavimą (BK 228 straipsnis), neteisėtą teisių į daiktą įregistravimą (BK 228¹ straipsnis), tarnybos pareigų neatlikimą (BK 229 straipsnis), ir vienas straipsnis – sąvokų išaiškinimą (BK 230 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 17 nusikalstamų veikų sudėčių, iš kurių trys baudžiamoji nusižengimo sudėtys.

2000 m. BK XXXIII skyrius buvo pakeistas ir papildytas priimant 8 įstatymus. 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314⁶²⁶ buvo pakeistas BK 230 straipsnis ir kodeksas papildytas nauju 228¹ straipsniu, numatančiu baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą teisių į daiktą įregistravimą. 2005 m. įstatymu Nr. X-272⁶²⁷ BK 226 straipsnis buvo papildytas nauja 3 dalimi, numatančia baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui. 2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁶²⁸ buvo padaryti BK 225, 227 ir 228 straipsnių pakeitimai, jais išplėstos jų taikymo ribos bei sugriežtintos sankcijose numatytos laisvės atėmimo bausmės ribos.

2011 m. įstatymu XI-1472⁶²⁹ buvo padaryti BK 225, 226, 227, 228, 228¹, 229 ir 230 straipsnių pakeitimai, jais išplėstos taikymo ribos ir sugriežtintos sankcijose numatytos bausmės, taip pat „tarpininko kyšininkavimo“ sudėtis buvo pakeista „prekybos poveikiu“ sudėtimi. Pažymėtina, kad šie pakeitimai padaryti siekiant ištaisyti netikslumus, padarytus įgyvendinant 1999 m. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos⁶³⁰ reikalavimus.

⁶²⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojai kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

⁶²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojai kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

⁶²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojai kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁶²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojai kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

⁶³⁰ 1999 m. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 23-853.

2015 m. įstatymu Nr. XII-2048⁶³¹, siekiant įgyvendinti 1997 m. Konvencijos dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius⁶³² reikalavimus, BK 226 ir 227 straipsniai buvo papildyti naujomis dalimis, o kodekso 230 straipsnio 2 dalyje išplėsta valstybės tarnautojui prilyginamo asmens sąvoka. 2016 m. įstatymu Nr. XII-2780⁶³³, įgyvendinant minėtos 1997 m. Konvencijos dėl kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose reikalavimus, buvo papildomai padaryti BK 225, 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimai, jais išplėstos minėtų straipsnių taikymo ribos. Tuo tarpu 2017 m. įstatymu Nr. XIII-391⁶³⁴ buvo dar kartą padaryti BK 225, 227 ir 230 straipsnių pakeitimai ir papildymai naujomis dalimis bei išplėstos taikymo ribos. 2017 m. įstatymu Nr. XIII-653⁶³⁵ padarytais BK 226 ir 227 straipsnių pakeitimais šių straipsnių trečiojoje dalyse buvo numatyta bauda kaip alternatyvi bausmė.

Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams klausimus gana reikšminga yra LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga⁶³⁶, joje pateikiama rekomendacijų dėl kyšininkavimo, tarpininko kyšininkavimo (šiuo metu – prekybos poveikiu), papirkimo, piktnaudžiavimo ir tarnybos pareigų neatlikimo sudėčių požymių turinio išaiškinimo, taip pat minėtų nusikalstamų veikų kvalifikavimo bendrininkavimo bei sutapčių su kitomis nusikalstamomis veikomis atvejais, ir kt. Pažymėtina, kad LAT Baudžiamųjų bylų skyrius 2011 m. vasario 10 d. yra paskelbęs Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK 225, 226, 227 ir 228 straipsniai) tyrimą⁶³⁷, kuriame pateikiama bausmių ir jų skyrimo už korupcinius nusikaltimus rekomendacijų.

⁶³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015, Nr. 18711.

⁶³² 1997 m. lapkričio 21 d. Konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius. *TAR*, 2017, Nr. 11183.

⁶³³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2016, Nr. 26876.

⁶³⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2017, Nr. 9472.

⁶³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43, 47, 54, 62, 63, 64, 68¹, 68², 71, 75, 90, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2017, Nr. 15859.

⁶³⁶ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 26.

⁶³⁷ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 10 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK 225, 226, 227 ir 228 straipsniai) tyrimas. *Teismų praktika*, 2011, Nr. 34.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs 27 nutartis (iš jų 7 priėmė LAT plenarinė sesija ir 20 – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos). Daugiausia – 15 nutarčių LAT yra priėmęs dėl piktnaudžiavimo (BK 228 straipsnis) sudėties požymių turinio aiškinimo.

LAT, aiškindamas BK 225 straipsnyje numatytą kyšininkavimo sudėtį, pabrėžė, kad „kyšis yra bet kokios turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau ar kitam asmeniui (materialios ar nematerialios, turinčios ekonominę vertę rinkoje ar tokios vertės neturinčios) forma išreikštas neteisėtas ar nepagrįstas atlygis už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus. Kyšiu, kaip papirkimo dalyku, pripažįstamas neteisėtai duotas, siūlytas ar žadėtas turtinis atlygis valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus. Šio turtinio atlygio materialus pavidas ir teisinė forma gali būti įvairūs, tarp jų ir tariamos ar tikros civilinės sutartys su paperkamuoju. Pripažįstant duotą, siūlytą ar žadėtą atlygį kyšiu svarbiausia yra tai, kad šis atlygis, nebūdamas oficialiai reglamentuojamų darbinių santykių dalis, siejamas būtent su valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens įgaliojimų vykdymu. Inkriminuojant kyšininkavimą nebūtina, kad veiksmai, už kuriuos duodamas ir paimamas kyšis, būtų tiesiogiai nurodyti norminiame akte, reglamentuojančiame asmens pareigas. Pakanka, kad tokie veiksmai būtų šio asmens tarnybinių galimybių ribose, t. y. kad toks asmuo, nesąžiningai vykdydamas pareigas, galėtų sudaryti palankias sąlygas sprendimui, kuriuo suinteresuotas kyšio davėjas“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-48/2009 ir Nr. 2K-7-266-942/2015). LAT taip pat nurodė, kad kyšininkavimo (BK 225 straipsnis) „nusikalstamos veikos objektyvieji požymiai – 1) pažadas priimti kyšį, 2) susitarimas jį priimti, 3) reikalavimas jį duoti, 4) provokavimas duoti kyšį, 5) kyšio priėmimas – įstatymo dispozicijoje suformuluoti kaip alternatyvūs, todėl baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka, kad būtų padaryta bent viena iš šių veikų. Kyšininkavimas padaromas tik tiesiogine tyčia, jo sudėtis formali, todėl nusikalstama veika laikoma baigta nuo bet kurios iš šių veikų padarymo. Kyšininkavimas už neteisėtą neveikimą yra tada, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo kyšio davėjo interesus už neteisėtą atlygį patenkina ar žada patenkinti neatlikdamas veiksmų, kuriuos jis privalo atlikti vykdydamas įgaliojimus. Teismų praktikoje reikalavimu duoti kyšį paprastai pripažįstami tokie veiksmai, kai kyšio reikalaujama ar net grasinama, jei nebus duotas kyšis, atlikti neteisėtus veiksmus, padaryti žalą teisėtiems asmens interesams arba neatlikti teisėtų veiksmų, kuriuos kaltininkas gali ir turi atlikti vykdydamas įgaliojimus. Kyšio taip pat gali būti reikalaujama grasinant jo negavus atlikti teisėtus veiksmus (pavyzdžiui, esant pagrindui pradėti ikiteisminį tyrimą, surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą, pranešti apie nusikalstamą veiką). Kyšio reikalavimo formos gali būti įvairios, jo gali būti reikalaujama atvirai, tiesiai ar užmaskuotai, per trečiuosius asmenis ir pan., ir ši formalios sudėties

nusikalstama veika baigta nuo pareiškimo momento. Kartu pažymėtina, kad kyšio reikalavimas gali būti inkriminuojamas tik tais atvejais, kai iniciatyva gauti (duoti) kyšį kyla iš valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens, o ne iš kyšio davėjo“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-414-303/2015). LAT nurodė, kad „kyšio davimo metu perduotų pinigų nesuradimas ir nepaėmimas netrukdo daryti išvadų dėl kaltumo padarius BK 225 straipsnyje numatytas veikas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-178/2012).

LAT, aiškindamas BK 226 straipsnyje numatytą prekybos poveikiu sudėtį, nurodė, kad šios „nusikalstamos veikos sudėtis yra formalioji ir nusikaltimas laikomas baigtu, kai kaltininkas už kyšio davėjo pasiūlytą ar pažadėtą arba duotą kyšį pažada šiam jo interesais paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją arba jų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų arba neveiktų. Kaltininko veiksmų kvalifikavimui neturi reikšmės, kam konkrečiai kaltininkas ketino skirti reikalaujamus, provokuojamus duoti ar paimtus pinigus ir ar iš viso ketino tai padaryti, – svarbu, kad kyšio davėjui susidarytų išpūdis, jog kaltininkas paveiks subjektą, dėl kurio veikimo ar neveikimo bus patenkinti kyšio davėjo interesai“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-58-697/2019).

Teismas nurodė, kad „pagal BK 227 straipsnį kaip papirkimas kvalifikuotini ir tie atvejai, kai asmuo, siekdamas sau pageidautinos valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiklos, siūlo, žada duoti ar duoda jam turtines vertybes, aiškiai neinformuodamas tokio asmens, už kokį konkretų jo veikimą ar neveikimą (teisėtą ar neteisėtą, praeityje ar ateityje) vykdant įgaliojimus tai daroma“. Be to, Teismas pabrėžė, kad „papirkimas pagal BK 227 straipsnio 1 dalį – tai tiesiogiai arba netiesiogiai pareikštas pasiūlymas, pažadas duoti kyšį arba kyšio davimas valstybės tarnautojui arba jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, arba kyšio davimas per tarpininką siekiant tų pačių rezultatų. Minėto straipsnio dispozicijoje numatytos veikos išvardytos kaip alternatyvios, todėl baudžiamajai atsakomybei pagal BK 227 straipsnio 1 dalį pakanka bent vienos iš minėtų alternatyvių veiksmų“. LAT taip pat nurodė, kad „BK 227 straipsnyje numatyta papirkimo sudėtis yra formali, todėl kyšio davimas yra baigtas nuo alternatyvių veiksmų padarymo momento. Jeigu valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo duodamo kyšio nepriima dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo papirkėjo valios, papirkėjo veika taip pat kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas. Be to, papirkimo baigtumas nepriklauso nuo to, ar papirktas valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo jau yra atlikęs pageidaujamus veiksmus, ar dar ne. <...> Pažymėtina, kad pagal įstatymą susitarimas nėra būtinas šio nusikaltimo sudėties požymis. Baudžiamąją atsakomybę už papirkimą lemia ne susitarimo tarp kaltininko ir valstybės tarnautojo buvimas ar nebuvimas, o tai, kad kyšis duodamas už pageidautiną kyšio davėjui valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiklą. <...> Įstatyme nėra įtvirtinto reikalavimo pagrindžiant baudžiamąją atsakomybę

pagal BK 227 straipsnį visais atvejais būtinai nustatyti konkrečius paperkamo asmens veiksmus, kuriuos paperkamas asmuo atliko (neatliko) ar turėtų atlikti (neatlikti) papirkėjo naudai. BK 227 straipsnyje numatytos veikos neatsiejamos nuo veikų, numatytų BK 225 straipsnyje (Kyšininkavimas) ir 226 straipsnyje (Tarpininko kyšininkavimas). Tik sisteminis šiuose BK straipsniuose įtvirtintų nuostatų visumos aiškinimas atskleidžia minėtų kyšininkavimo formų esmę, pavojingumo pobūdį: nusikalstamai neteisėtas turtinis poveikis valstybės tarnautojams ar jiems prilygintiems asmenims, jiems vykdant savo įgaliojimus. <...> pagal BK 227 straipsnį baustinas ne tik siekimas kyšiu savo naudai kokių nors konkrečių teisėtų ar neteisėtų valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmų (neveikimo) vykdant įgaliojimus, bet ir siekimas kyšiu išimtinės padėties ar apskritai paperkamo asmens palankumo ateityje. Vadinasi, pagal BK 227 straipsnį kaip papirkimas kvalifikuotini ir tie atvejai, kai asmuo, siekdamas sau pageidautinos valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiklos, siūlo, žada duoti ar duoda jam turtines vertybes, aiškiai jo neinformuodamas, už kokį konkretų veikimą ar neveikimą (teisėtą ar neteisėtą, praeityje ar ateityje) vykdant įgaliojimus siūlomos, žadamos ar duodamos turtinės vertybės“. LAT taip pat pažymėjo, kad „valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens padėjimas laimėti konkursą ne visada savaime reiškia neteisėtą veiką. Pavyzdžiui, išdėstymas palankios ir tikrovę atitinkančios objektyvios, nešališkos nuomonės apie konkurse dalyvaujančių bendrovių kokybišką darbą, teikiamas paslaugas, apie sąžiningą ankstesnių sutarčių vykdymą savaime nelaikytinas neteisėtais veiksmais. Vadinasi, kai byloje nėra neabejojant nustatyta, kad kyši duodantis asmuo iš valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens siekė jų konkrečių neteisėtų veiksmų arba neteisėto neveikimo, t. y. kai kyšis duodamas iš esmės siekiant apskritai paperkamo asmens palankumo ateityje, veika kvalifikuotina pagal BK 227 straipsnio 1 dalį. Kitaip aiškinant tokią situaciją, t. y. kvalifikuojant tokią veiką pagal BK to paties straipsnio 2 dalį, būtų nepagrįstai plečiamos BK 227 straipsnio taikymo ribos“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-181/2008).

LAT nurodė, kad „jei valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo yra prašomas padaryti neleistinus veiksmus prašančiojo naudai, tokie veiksmai laikomi ne piktnaudžiavimu ar piktnaudžiavimo organizavimu, o papirkimu (BK 227 straipsnis). Kursytumu pripažįstami konkretūs, aktyvūs, nusikalstamos veikos padarymą inicijuojantys veiksmai, kuriais kiti asmenys lenkiami padaryti nusikalstamą veiką. Vien tai, kad vieno asmens atlikti veiksmai gali būti naudingi kitam asmeniui, dar nėra pakankamas pagrindas konstatuoti, jog asmuo, kurio naudai veiksmai buvo atlikti, veikė kaip kurstytojas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-266-942/2015).

LAT paaiškino, kad „piktnaudžiavimo, kaip nusikaltimo, esmė ta, kad valstybės tarnautojas, nors formaliai veikia kaip kompetentingas asmuo, tačiau iš tikrųjų jo veika yra nesuderinama su tarnybos interesais, nes ja pažeidžiami pagrindiniai valstybės tarnybos principai ir iškraipoma tarnybinės veiklos esmė, turinys, menkinamas konkrečios

valstybinės institucijos ir pačios valstybės autoritetas. Piktnaudžiavimo būtinas požymis ir pasekmė – didelė žala valstybei, organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui, ji gali būti fizinė, turtinė arba neturtinė. Neturtinio pobūdžio žala (gali būti moralinė, politinė, organizacinė ar kt.) – tai pareigūno vardo, institucijos prestižo diskreditavimas, organizacinės veiklos sutrikdymas ir pan. Tokią žalą yra sunkiau nustatyti ir įvertinti jos dydį, nes ji turi ne konkrečią materialią, o abstrakčią nematerialią formą, todėl ypač svarbus yra vertinamasis atsiradusių pasekmių aspektas. Baudžiamasis įstatymas ir teismų praktika nepateikia universalių kriterijų, kaip apskaičiuoti tiek turtinės, tiek ir neturtinės žalos dydį. Tokios žalos pobūdis ir dydis turi būti nustatomi atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes – kokio pobūdžio, kokiais teisės aktais ginami interesai pažeisti, nusikaltamos veikos trukmė, kaltininko užimamų pareigų svarba ir pan. O įvertinant pažeistų objektų reikšmingumą, įvertinamas ir padarytos žalos dydis. Kaip didelė žala paprastai pripažįstamas valstybės tarnautojų piktnaudžiavimu padarytas žmogaus konstitucinių teisių ar laisvių suvaržymas, valstybės institucijos autoriteto menkinimas, jos ar kitos organizacijos normalaus darbo trikdymas ir pan.“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-266-942/2015 ir Nr. 2K-7-2-895/2017). LAT taip pat pabrėžė, kad „BK 228 straipsnio 2 dalies dispozicijoje nurodytas kvalifikuojantis požymis – turtinės ar kitokios asmeninės naudos siekimas – aiškintinas kaip naudos siekimas ne vien tik sau, bet ir savo giminėms, šeimos nariams ir kitiems asmenims, susijusiems ne tik giminystės, bet ir draugystės, partnerystės ir pan. ryšiais. Nematerialaus pobūdžio nauda aiškintina kaip karjeros galimybių susikūrimas pačiam sau ar sukūrimas kitiems asmenims, viršininkų palankumo užsitikrinimas ar užtikrinimas kitiems, darbo trūkumų slėpimas, šeimos narių, giminių, kitų artimų žmonių problemų sprendimas ir pan.“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-638/2005 ir Nr. 2K-7-335/2013).

LAT nurodė, kad „asmens patraukimas drausminėn atsakomybėn neužkerta galiomybės tam asmeniui taikyti baudžiamąją atsakomybę ir atvirkščiai – bausmės skyrimas pagal BK nėra kliūtis drausminei atsakomybei realizuoti“. Be to, LAT atkreipė dėmesį, kad „teisėjo vardą žeminančiu poelgiu taip pat pripažįstamas bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties, o baudžiamoji atsakomybė už BK 228 straipsnyje numatytas nusikalstamas veikas kyla tada, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo: 1) piktnaudžiavo tarnybine padėtimi arba viršijo įgaliojimus, jeigu dėl to didelės žalos patyrė valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo (BK 228 straipsnio 1 dalis); 2) padarė BK 228 straipsnio 1 dalyje numatytą veiką, siekdamas turtinės ir kitokios asmeninės naudos (BK 228 straipsnio 2 dalis). Taigi drausminis nusižengimas nuo nusikaltimo šiuo atveju atribojamas pagal nusikalstamus padarinius“. LAT pabrėžė, kad „BK 228 straipsnyje numatytos nusikaltimo sudėties – piktnaudžiavimo – subjektas yra specialusis – tai valstybės tarnautojas ar jam prilyginamas asmuo. <...> Teisėjas yra as-

muo, dirbantis teisminėje institucijoje ir turintis valdžios atstovo funkcijas“, o „teisėjo ir valstybės tarnautojo statusai skiriasi; reikšmingiausi iš jų yra teisėjo nepriklausomumo garantijos bei išimtinė teisėjų funkcija vykdyti teisingumą. Tačiau šie statusų skirtumai jokių būdu nereiškia, kad teisėjas negali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn už BK XXXIII skyriuje numatytų veikų (iš jų ir piktnaudžiavimo) padarymą, nes minėto BK skyriaus straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų sudėčių specialusis subjektas, nors ir įvardytas kaip „valstybės tarnautojas“, tačiau nesutampa su „valstybės tarnautojo“ sąvoka, apibrėžiama Valstybės tarnybos įstatyme, ne tik galimų subjektų rato, bet ir jų atliekamų funkcijų aspektu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-2/2007).

LAT atkreipė dėmesį į tai, kad „paprastas piktnaudžiavimas yra tarnybinės padėties panaudojimas ar pasinaudojimas ja priešingais nei tarnybos interesais, t. y. valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo veikia kaip kompetentingas asmuo, tačiau jo veikla iš tikrųjų yra nesuderinama su tarnybos interesais, nes jis ja pažeidžia pagrindinius tarnybos principus: konkrečios institucijos, įstaigos ar pan. veiklos tikslus, tvarką, ja iškraipoma veiklos esmė, turinys, menkinamas tarnybos prestižas. Todėl būtina nustatyti, kad piktnaudžiavimo faktą patvirtintų tai, jog asmuo, veikdamas arba neveikdamas, kokiu tai būdu pažeidė teisės aktų nuostatas, įtvirtinančias tam tikrų teisiškai reikšmingų veiksmų atlikimo tvarką, ar nesilaikė iš teisės aktų jam, kaip pareigūnui, kylančių teisių ir pareigų“. Teismas taip pat pabrėžė, kad „įstatymo taikymas, taip pat ir netinkamas įstatymo taikymas, ar įstatyme nustatytų procedūrų nesilaikymas, jeigu padarytoje veikoje nėra sąmoningo netinkamo įstatymo ar procedūrų nesilaikymo požymių, negali būti pagrindas traukti baudžiamajon atsakomybėn, šiuo atveju antstolį, dėl netinkamo procesinio sprendimo“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-85/2013).

LAT nurodė, kad „valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens pripažinimas kaltu dėl piktnaudžiavimo galimas tik esant jo tyčinei kaltei, t. y. tik tuo atveju, kai toks asmuo suprato, jog naudojasi savo tarnybine padėtimi priešingais tarnybai tikslais, numatė, kad dėl to gali atsirasti didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui, ir šios žalos norėjo (tiesioginė tyčia) arba nenorėjo, bet sąmoningai leido jai atsirasti (netiesioginė tyčia). <...> Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi nuomonės, kad tiek baudžiamosios teisės paskirtis, tiek ir bendrieji teisės principai, įtvirtinti demokratiškos teisinių valstybių jurisprudencijoje, suponuoja tai, kad negalimas tokios teisinės praktikos formavimas, kai sprendžiant civilinius ginčus taikomos baudžiamosios teisės normos, ir asmens elgesys esant išimtinai civiliniams teisiniams santykiams vertinamas kaip atitinkamos nusikalstamos veikos padarymas. Tai dera ir su konstitucine jurisprudencija, kurioje ne kartą konstatuota, kad siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visada tokios veikos pripažintinos nusikalstamomis ir jas padariusiems asmenims taikytinos pačios griežčiausios priemonės – bausmės. Dėl to kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikalstamu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu

įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis, civilinėmis sankcijomis ar visuomenės poveikio priemonėmis ar pan.)“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-251/2013).

LAT, atribodamas piktnaudžiavimo ir tarnybos pareigų neatlikimo sudėtis, pabrėžė, kad „piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi suprantamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens savo tarnybinės padėties, įstatymais ir kitais teisės aktais suteiktų teisių, pareigų ir įgaliojimų panaudojimas arba nepanaudojimas priešingai tarnybos interesams, jos veiklos principams, esmei ir turiniui, o įgaliojimų viršijimas – įstatymais ir kitais teisės aktais valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui suteiktų įgaliojimų ribų peržengimas. Įgaliojimų viršijimas padaromas tik neteisėtu veikimu. Paprastai tai būna veiksmai, priklausę kitų institucijų ar įstaigų kompetencijai; veiksmai, kuriems atlikti reikalingas specialus sprendimas ar leidimas, veiksmai, kurie nebuvo būtini ir kuriuos atlikti buvo galima tik įstatyme ar kitame teisės akte numatytais atvejais. Taisant BK 228 straipsnį žala suprantama kaip turtinio ar kitokio pobūdžio žala, dėl kurios nukenčia valstybės, juridinio, fizinio asmens ar kito šiame straipsnyje numatyto subjekto turtinė padėtis arba (ir) padaromas neigiamas poveikis jų neturtiniams interesams. <...> Kvalifikuojant piktnaudžiavimą pagal BK 228 straipsnį šia veika padarytoji žala turi būti pripažinta didele. <...> Pagal BK 229 straipsnį „Tarnybos pareigų neatlikimas“ atsako valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, dėl neatsargumo neatlikęs savo pareigų ar jas netinkamai atlikęs, jeigu dėl to valstybė, juridinis, fizinis asmuo ar kitas šiame straipsnyje numatytas subjektas patyrė didelės žalos. Nusikaltimo, numatyto BK 229 straipsnyje, sudėtis yra materialioji, todėl šios normos taikymas galimas nustatčius, kad buvo padaryta priešinga valstybės tarnybai veika – valstybės tarnautojo savo pareigų neatlikimas arba jų atlikimas netinkamai; kad dėl to atsirado padarinių – šiame straipsnyje nurodytas subjektas patyrė didelę žalą, kad tarp veikos ir padarinių yra priežastinis ryšys. Netinkamas savo pareigų atlikimas – pareigų vykdymas ne taip, kaip to reikalauja teisės aktai, arba nekokybiškai, atmetinai. Savo pareigų neatlikimas yra neteisėtas valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens neveikimas, t. y. tų pareigų, kurios priklauso jo kompetencijai ir yra būtinos tarnybos interesams užtikrinti, nevykdymas. <...> BK 228 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo sudėties būtinas subjektyvusis požymis yra kaltė, kuri turi pasireikšti tiesiogine ar netiesiogine tyčia (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-335/2013). Būtent kaltės forma iš esmės ir skiria piktnaudžiavimą (BK 228 straipsnis) nuo tarnybos pareigų neatlikimo (BK 229 straipsnis), kuris padaromas dėl neatsargumo (nusikalstamo pasitikėjimo arba nusikalstamo nerūpestingumo)“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-1/2014 ir Nr. 2K-7-84-489/2018).

LAT, aiškindamas valstybės tarnautojui prilyginto asmens sampratą, pabrėžė, kad šiuo atveju „nepakanka vien tik to, kad toks asmuo formaliai atitinka BK 230 straipsnio 3 dalyje įvardytus požymius – dirba juridiniame asmenyje (kitoje organizacijoje) ar

verčiasi profesine veikla ir turi administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens (kitos organizacijos) vardu, arba teikia viešąsias paslaugas. Taip pat turi būti nustatyta, kad tokia asmens veikla yra susijusi su viešojo intereso užtikrinimu ir šios veiklos nevykdymas ar netinkamas vykdymas <...> reikštų viešojo intereso pažeidimą. Kasacinės instancijos teismo praktikoje yra konstatuota, kad privataus ūkio subjekto vadovas ar kitas darbuotojas gali būti prilygintas valstybės tarnautojui, tačiau tokia išvada turi būti daroma įvertinus ne tik formalų einamų pareigų atitikimą BK 230 straipsnyje nurodytiems požymiams, bet ir jo padarytų veiksmų reikšmingumą valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams <...> Priešingu atveju, t. y. valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu pripažįstant privataus ūkio subjekto vadovą ar kitą jo darbuotoją, formaliai atitinkantį BK 230 straipsnio 3 dalyje įtvirtintus požymius, ir nevertinant jo veiklos reikšmingumo užtikrinant viešuosius interesus ar valstybės tarnybai, būtų iškreipta nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams esmė, BK XXXIII skyriuje įtvirtintų normų paskirtis. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad reikalavimai asmenims, dirbantiems valstybės tarnyboje ir privačiame juridiniame asmenyje, daugeliu aspektų iš esmės skiriasi (pvz., priimant asmenį į darbą valstybės tarnyboje, skirtingai nei priimant dirbti privačiame juridiniame asmenyje, paprastai turi būti skelbiamas viešasis konkursas, skiriasi valstybės tarnautojų ir privačių juridinių asmenų darbuotojų drausminės (tarnybinės) atsakomybės pagrindai ir principai). Taigi ir dėl to vien tik formalus privačių juridinių asmenų vadovų, kitų jų darbuotojų prilyginimas valstybės tarnautojui neatitiktų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams prasmės, BK XXXIII skyriuje įtvirtintų normų paskirties“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-P-89/2014, Nr. 2K-7-128-699/2017, Nr. 2K-7-19-942/2017). Paminėtinas ir naujausias LAT jurisprudencijos pavyzdys, kuriame buvo išaiškintas didelės (neturtinės) žalos požymis piktnaudžiavimo, padaromo viešųjų pirkimo srityje, nusikaltimo sudėtyje. LAT plenarinė sesija pabrėžė, kad „nepritartina tokiai teismų praktikai, kai bet kokie teisės aktų, reglamentuojančių valstybės tarnautojų atliekamas funkcijas, pažeidimai kvalifikuojami kaip nusikalstamas piktnaudžiavimas neanalizuojant, ar yra pakankamas padarytų veiksmų pavojingumas, ar yra pakankamai duomenų išvadai apie didelės žalos padarymą, neįvertinant kitų teisės šakų normų veiksmingumo atkuriant pažeistas teises ir nubaudžiant teisės aktų reikalavimus pažeidusius asmenis“. Be to, LAT atkreipė dėmesį, kad „<...> pagal kasacinę praktiką neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, jeigu ji patiriama dėl Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo, valstybės institucijų autoriteto sumenkinimo, jų darbo sutrikdymo, kai kyla esmingai žalingi padariniai valstybei, tarnybai ar asmeniui <...>. Kadangi įstatymas nepateikia universalių kriterijų žalos mastui nustatyti, kiekvienu konkrečiu atveju apie žalos dydį sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, todėl, be kita ko, vertintinas neigiamų padarinių pobūdis, veiksmai, kuriais

piktnaudžiuojama (jų pobūdis, trukmė, ar padaryti formaliai teisėti ar aiškiai neteisėti veiksmai), kokiais teisės aktais ginami interesai ir vertybės yra pažeidžiami, kaltininko einamų pareigų svarba, padarytos veikos neigiamas poveikis valstybės tarnybos autoritetui ir rezonansas visuomenėje, nukentėjusiųjų skaičius ir kaip jie vertina jų atžvilgiu padarytus veiksmus <...> (LAT kasacinė byla Nr. 2K-P-59-495/2021). LAT taip pat nurodė, kad „didelės neturtinės žalos požymis turi būti nustatytas neabejotinų įrodymų visuma, negali būti preziumuojamas ar išvedamas iš kitų piktnaudžiavimo sudėties požymių. Šis požymis negali būti be turinio, vien apibrėžtas abstrakčiomis frazėmis apie valstybės ir juridinių asmenų autoriteto, reputacijos, prestižo menkinimą, kompromitavimą, pagrindinių valstybės principų pažeidimą <...>“. Be to, LAT pabrėžė, kad „kai valstybės tarnautojas ar teikiant viešąsias paslaugas jam prilygintas asmuo tyčia padaro viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus, siekdamas nepagrįsto atskirų asmenų pasipelnymo, yra pagrindas spręsti, kad tokiais veiksmais padaroma didelė žala valstybei, nes taip diskredituojamas valstybės politikos įgyvendinimas visuomenei jautriose srityse; tokiu atveju vertinant neturtinės žalos dydį valstybei neturi būti apsiribojama vien tik tarnautojo (jam prilyginto asmens) einamų pareigų svarbos ar įstaigos, kuriai tas asmuo atstovauja, gero įvaizdžio vertinimu <...> Kita vertus, sprendžiant dėl didelės neturtinės žalos kilimo valstybės tarnautojui (jam prilygintam asmeniui) pažeidus viešųjų pirkimų sritį reguliuojančius teisės aktus, aktualu įvertinti byloje nustatytų aplinkybių visumą, be kita ko, minėtų pažeidimų pobūdį ir priežastis, išsiaiškinti, ko iš tiesų buvo siekiama minėtais veiksmais; ar jiems yra būdingas korupcinis pobūdis, savanaudiški tikslai; ar realiai suteiktos įsigytos paslaugos (atlikti darbai), ar jų kaina yra aiškiai per aukšta; kaip minėti veiksmai vertintini proporcingumo, racionalumo aspektu ir pan.“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-59-495/2021). LAT jurisprudencija atskleidžia ne tik kai kuriuos gana sudėtingus faktinių situacijų kvalifikavimo aspektus, bet ir tam tikrus esminius BK XXXIII skyriaus nuostatų reglamentavimo trūkumus (pavyzdžiui, dėl prekybos poveikiu, piktnaudžiavimo sudėties požymių, kyšio sampratos ir kt.).

2000 m. BK XXXIII skyriaus nuostatų analizei buvo skirtos 26 mokslinės publikacijos (3 daktaro disertacijos⁶³⁸, 4 monografijos ir mokslo studijos, taip pat 19 straipsnių). Mokslinėse publikacijose daugiausia dėmesio buvo skirta tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikalavimų apibrėžiant korupci-

⁶³⁸ PAKŠTAITIS, L. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004; GAVELYTĖ, I. *Kyšininkavimo prevencija ir kontrolė*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006; ČAIKOVSKIJ, A. *Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007.

nes nusikalstamų veikų sudėtis įgyvendinimo Lietuvos baudžiamojoje teisėje⁶³⁹, bendrų korupcinių nusikaltimų probleminių aspektų⁶⁴⁰, valstybės tarnautojo ir jam prilyginto asmens kaip nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjekto⁶⁴¹, atskirų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų (kyšininkavimo⁶⁴², prekybos poveikiu⁶⁴³, papirkimo⁶⁴⁴, piktnaudžiavimo⁶⁴⁵) sudėčių ir jose numatytų požymių, taip pat korupcijos privačiame sektoriuje⁶⁴⁶ analizei ir vertinti. Pažymėtina, kad net 16 iš minėtų publikacijų buvo paskelbtos iki 2007 m., todėl šiame tyrime akcentuojamos publikaci-

⁶³⁹ MICHAILOVIČ, I. Korupcija pagal Europos Sąjungos dokumentus ir kai kurie Lietuvos baudžiamojo teisinio reglamentavimo aspektai. *Teisė*, 2004, t. 50, p. 106–112; ČAIKOVSKI, A. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 30–44; ABRAMAVIČIUS, A.; MICKEVIČIUS, D.; ŠVEDAS, G. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius, 2005; MICHAILOVIČ, I. Kelio korupcijai užkirtimas baudžiamosios teisės priemonėmis. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2007, t. 20, p. 42–54; AMBRAZEVIČIŪTĖ, K.; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E.; RAGAUSKAS, P. *Atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje teisinis reguliavimas. Mokslinis tyrimas*. Vilnius: Teisės institutas, 2018, ir kt.

⁶⁴⁰ GUTAUSKAS, A.; LAUCIUS, J. *Korupcija Lietuvoje: ikiteisminio ir teismo nagrinėjimo praktika*. Vilnius: Teisės institutas, 2007; GRUODYTĖ, E. Baudžiamoji atsakomybė už korupcines veikas: teoriniai ir praktiniai aspektai Lietuvoje. *Teisės, ekonomikos ir studijų aktualijos 2012*. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras, 2012, p. 11–14; FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtą pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 1215–1233.

⁶⁴¹ GRUODYTĖ, E. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija*, 2006, t. 85(7), p. 86–94; ČAIKOVSKI, A. Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo: funkcijos ir įgaliojimai. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 96(6), p. 90–96; ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo kaip nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas. *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016, p. 215–232, ir kt.

⁶⁴² PAKŠTAITIS, L. Kyšininkavimo baudžiamumas baudžiamosios politikos kontekste. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45(37), p. 105–115; LIPNICKAS, E. Kai kurie probleminiai kyšininkavimo išaiškinimo ir tyrimo teisinio reguliavimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 67(59), p. 92–100; PETKUS, A. Teismų praktikos aktualijos baudžiamosiose bylose dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų. *Jurisprudencija*, 2014, Nr. 21(2), p. 615–629.

⁶⁴³ PAKŠTAITIS, L. Tarpininko kyšininkavimas ir jo kvalifikavimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 60(52), p. 96–103; MICKEVIČIŪTĖ, L. Prekybos poveikiu kriminalizavimas Lietuvoje. *Teisė*, 2018, t. 107, p. 129–141; MICKEVIČIŪTĖ, L. Kai kurie prekybos poveikiu sudėties aiškinimo aspektai principo *nullum crimen sine lege* kontekste. *Teisė*, 2019, t. 112, p. 217–229.

⁶⁴⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir papirkimą: teisėkūros problemos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius, 2015, p. 27–49.

⁶⁴⁵ GIRDENIS, T. Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 85(7), p. 102–108; PAKŠTAITIS, L. Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 85(7), p. 95–101, ir pan.

⁶⁴⁶ ZAKSAITĖ, S. Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo, kvalifikavimo ir įrodinėjimo problemos: kai kurių praktinių pavyzdžių analizė. *Teisės apžvalga*, 2012, Nr. 2(9), p. 36–54; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E. Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencija. Mokslo studija. Vilnius: Teisės institutas, 2018.

jos, kurios (atsižvelgiant į dabartinį teisinį reglamentavimą) dar nėra praradusios savo aktualumo.

O. Fedosiukas, analizuodamas nematerialaus kyšio sampratos įteisinimą, pabrėžė, kad „tokios įstatymų leidybos rezultatas yra tiesiog fantasmagorinis: nuo šiol nusikaltimu gali būti pripažintas siekimas gauti asmeninę naudą už teisėtus tarnybinius veiksmus ir nepiktnaudžiaujant tarnybine padėtimi. Nepagalvota, kad asmeninės naudos sąvoka be nuorodų į neteisėtumą ar piktnaudžiavimą praranda bet kokią negatyvumą. Pavyzdžiui, ir valstybės tarnautojui natūralu siekti geros asmeninės reputacijos visuomenėje, palaikyti gerus santykius su savo ir kitų institucijų vadovais, tikėtis kilti karjeros laiptais, tarnybinių komandiruočių metu pamatyti užsienio šalis ir pan.“⁶⁴⁷ Be to, autorius pagrįstai nurodo, kad „įtvirtinus neturtinio kyšio sampratą, tapo neaišku, kaip apskaičiuoti tokio kyšio dydį, nors be tokio apskaičiavimo tinkamai kvalifikuoti šios nusikalstamos veikos tiesiog neįmanoma. <...> Dėl visų šių aspektų, manytina, asmeninės naudos prilyginimas kyšiui, be jokių papildomų požymių, prieštarauja tiek legalumo principui baudžiamojoje teisėje (dėl pernelyg didelio abstraktumo), tiek kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) principui ir apskritai yra nekokybiškos įstatymų leidybos pavyzdys“. O. Fedosiukas konstatuoja, jog „padarius išvadą, kad neturtinio kyšininkavimo koncepcija vis dėlto reikalinga baudžiamajai teisei, reikėtų pagalvoti apie realesnį jos įgyvendinimą: pirma, toks kyšininkavimas turėtų būti išskirtas į atskirą nusikaltimo sudėtį, kuri nediferencijuotų atsakomybės pagal kyšio dydį; antra, toks kyšininkavimas turėtų būti siejamas tik su neteisėtu veikimu ar neveikimu vykdant įgaliojimus“⁶⁴⁸.

A. Abramavičius ir G. Švedas, iš esmės pritardami O. Fedosiuko nuomonei, pabrėžia, kad „pats savaime tam tikras kyšio sampratos neapibrėžtumas (kyšio kaip asmeninės naudos, neturinčios ekonominės rinkos vertės, aspektu), nesant susiformavusios teismų praktikos dar negali būti vertinamas vien tik negatyviai. Tikrą turinį kyšio sampratai suteiks tik jos aiškinimas teismų (ypač LAT) praktikoje“⁶⁴⁹. Kita vertus, autoriai kritikuoja įstatymų leidėją už tai, kad jis, papildydamas BK 230 straipsnį 4 dalimi, pagal kurią kyšiu pripažįstamas ir atlygis, išreikštas asmeninės naudos, neturinčios ekonominės rinkos vertės, forma, nepakeitė BK 225, 226 ir 227 straipsnių. „Antai pagal minėtus BK straipsnius veikos kvalifikavimas priklauso ir nuo kyšio vertės: kyšio vertė, viršijanti 250 MGL dydžio sumą, yra šiuos nusikaltimus itin kvalifikuojantis požymis (BK 225 ir 227 straipsnių 3 dalis, 226 straipsnio 3 ir 4 dalys); jeigu kyšio vertė mažesnė negu 1 MGL, tai šios veikos pri-

⁶⁴⁷ FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(3), p. 1226.

⁶⁴⁸ Ten pat, p. 1227.

⁶⁴⁹ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir pirkimą: teisėkūros problemos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius, 2015, p. 34–35.

pažįstamos baudžiamuoju nusižengimu (BK 225 ir 227 straipsnių 4 dalis, 226 straipsnio 5 dalis); jeigu kyšio vertė – nuo 1 MGL iki 250 MGL, kaltininko veikos kvalifikuojamos pagal BK 225, 226, 227 straipsnių 1 ar 2 dalį. Šiuo atveju kyla klausimas, pagal kurią straipsnio dalį turi būti kvalifikuojama kaltininko veika, kai kyšis pasireiškia asmeninės naudos, neturinčios ekonominės rinkos vertės, formos atlygiu⁶⁵⁰.

L. Mickevičiūtė, analizuodama tariamos įtakos kaip prekybos poveikiu požymio įtvirtinimą baudžiamajame įstatyme, nurodė, kad „tariama įtaka neatitinka tikslų, kurių siekiama prekybos poveikiu kriminalizavimu. Be to, istorinė analizė atskleidžia, kad anksčiau apgaulės panaudojimas dėl turimos padėties, t. y. įtakos, atitiko sukčiavimo požymius. Todėl kyla pagrįstų abejonių dėl šio požymio įtvirtinimo BK 226 straipsnyje“⁶⁵¹.

Reikia pažymėti, kad L. Pakštaitis, išnagrinėjęs piktnaudžiavimo nusikaltimo sudėties požymius, nurodo, kad „tikslinga svarstyti klausimą dėl baudžiamosios atsakomybės diferencijavimo numatant piktnaudžiavimo, kaip baudžiamąjį nusižengimą, sudėtį. Baudžiamasis nusižengimas būtų galimas tais atvejais, kai būtų padaryta tiesiog žala“⁶⁵². S. Zaksaitė taip pat atkreipia dėmesį į žalos požymio piktnaudžiavimo sudėtyje probleminius aspektus ir pabrėžia, kad „teismai, taikydami BK 228 straipsnį, pripažįsta žala ne tik turtinio, bet ir kitokio pobūdžio žalą, dėl kurios nukenčia valstybės, tarptautinės viešosios organizacijos, juridinio ar fizinio asmens turtinė padėtis arba (ir) padaromas neigiamas poveikis jų neturtiniams interesams. Taigi, siekiant inkriminuoti piktnaudžiavimo nusikalstamos veikos sudėtį, vėlgi reikėtų įrodinėti, kad gydytojo bei farmacininko veiksmai sukėlė didelę neturtinę žalą, pakenkė gydymo įstaigos ir visos valstybės prestižui ir pan. Kvalifikavimo prasme nubrėžti ribą tarp drausminio nusižengimo ir piktnaudžiavimo yra keblu tuo aspektu, kad vienintelis skiriamasis kriterijus šiuo atveju – didelė žala, kurios, kad ir kaip būtų paradoksalu, neįmanoma nei išmatuoti, nei įvertinti, nes ji gali būti ir nepiniginio pobūdžio. Tokiu atveju „didelė žala“ tampa vertinamuoju kriterijumi, iš dalies priklausančiu nuo ikiteisminių tyrimų atliekančių pareigūnų diskrecijos“⁶⁵³.

Pažymėtina, kad baudžiamosios teisės doktrinoje nėra bendros nuomonės dėl kyšininkavimo ir papirkimo privačiame sektoriuje subjekto sampratos. Antai, A. Abramavičius ir G. Švedas, analizuodami, kaip LAT jurisprudencijoje aiškinama valstybės tarnautojui prilyginamo asmens kaip nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems

⁶⁵⁰ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir papirkimą: teisėkūros problemos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius, 2015, p. 35.

⁶⁵¹ MICKEVIČIŪTĖ, L. Prekybos poveikiu kriminalizavimas Lietuvoje. *Teisė*, 2018, t. 107, p. 137.

⁶⁵² PAKŠTAITIS, L. Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 85(7), p. 100.

⁶⁵³ ZAKSAITĖ, S. Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo, kvalifikavimo ir įrodinėjimo problemos: kai kurių praktinių pavyzdžių analizė. *Teisės apžvalga*, 2012, Nr. 2(9), p. 47.

interesams subjekto samprata, pritarė LAT pozicijai, kad „privataus ūkio subjekto vadovas ar kitas darbuotojas gali būti prilygintas valstybės tarnautojui tuo atveju, kai nustatoma ne tik formalioji einamų pareigų atitiktis BK 230 straipsnyje nurodytiems požymiams, bet ir padarytų veiksmų reikšmingumas valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams“⁶⁵⁴. K. Ambrazevičiūtės, E. Kavoliūnaitės-Ragauskienės ir P. Ragauskos nuomone, „esminė (sisteminė) problema susijusi su kyšininkavimo ir papirkimo subjekto apibūdinimu: nors pagal visus tris minėtus dokumentus korupcijos privačiame sektoriuje subjektu laikomas kiekvienas privataus sektoriaus subjekto darbuotojas, mūsų BK 230 straipsnio 3 dalis nustato, kad baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą ir papirkimą galima tik tuomet, kai darbuotojas turi administracinius įgaliojimus arba teisę veikti juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas“⁶⁵⁵. S. Zaksaitė, nagrinėdama korupcijos privačiame sektoriuje (žiniasklaidoje, farmacijoje, statybų sektoriuje) subjekto problematika ir remdamasi LAT jurisprudencija (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-286/2008), pagal kurią viešosios paslaugos kriterijai yra: 1) viešosios paslaugos pobūdis; 2) paslaugos teikimo reglamentavimas specialiu įstatymu, teigia, „jog visuomenės informavimo paslauga atitinka šiuos kriterijus, nes visuomenės informavimas yra vieša sritis, reglamentuojama specialiu Visuomenės informavimo įstatymu, dėl to laikytina, jog ir privataus laikraščio redaktorius turėtų būti prilygintas valstybės tarnautojui“⁶⁵⁶.

Abejonių teisinio reguliavimo sistemiškumo požiūriu kelia BK 225 straipsnio 4 dalyje, 226 straipsnio 5 dalyje ir 227 straipsnio 4 dalyje numatytų baudžiamųjų nusižengimų sudėtis sudarantis 1 BBND (MGL) vertės kyšis, kuris nebeatspindi gyvenimo ekonominių realiųjų, taip pat kituose BK skyriuose nustatytų baudžiamųjų nusižengimų sudėtis sudarančių materialinių požymių išraiškos, pavyzdžiui, BK 190 straipsnio 1 dalyje numatytą nedidelės vertės turtą, kai jo vertė viršija 3 BBND (MGL), bet neviršija 5 BBND (MGL) dydžio sumos, BK 219 straipsnio dalyje – ne daugiau kaip 10 BBND (MGL) apskaičiuotų mokesčių sumos, ir kt.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 85 proc. apklaustų mokslininkų ir 84 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad BK XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ neturėtų būti perkeltas į BK XVI skyrių „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“. Be to, tik 40 proc. apklaustų mokslininkų ir 36 proc. teisėjų pritarė

⁶⁵⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo kaip nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016, p. 228.

⁶⁵⁵ AMBRAZEVIČIŪTĖ, K.; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E.; RAGAUSKAS, P. *Atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje teisinis reguliavimas. Mokslinis tyrimas*. Vilnius: Teisės institutas, 2018, p. 85.

⁶⁵⁶ ZAKSAITĖ, S. Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo, kvalifikavimo ir įrodinėjimo problemos: kai kurių praktinių pavyzdžių analizė. *Teisės apžvalga*, 2012, Nr. 2(9), p. 43.

nuomonei, kad dabartinė kyšio samprata, įtvirtinta BK 230 straipsnyje, yra tinkamai suformuluota. Tuo tarpu 65 proc. apklaustų mokslininkų ir 64 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad būtina patikslinti BK 226 straipsnio 2 dalies požymį „tikėtina įtaka“ nurodant, kad šis požymis apima ir apgaulės panaudojimą dėl (tariamąs) įtakos.

Visi interviu dalyvavę respondentai pabrėžė, kad nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams prilyginimas nusikaltimams Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai (BK XVI skyrius) yra nepagrįstas ir nepriimtinas. Antai, LAT teisėjas prof. dr. O. Fedosiukas nurodo, kad tokie „siūlymai susiję su nežinojimu, kas yra korupcinis nusikaltimas, kuris nėra nusikaltimas konstitucinei santvarkai“. O buvusio LAT teisėjo prof. habil. dr. V. Piesliako nuomone, tokie siūlymai „nepagrįsti ir nemotyvuoti, nes nei vienoje valstybėje nusikaltimai valstybės tarnybai nėra priskiriami nusikaltimams valstybei. Remiantis tokia logika, absoliučiai visi nusikaltimai yra nusikaltimai valstybės saugumui, nes kiekvienas iš jų daro žalą valstybei“. Buvusio LAT teisėjo prof. dr. J. Prapiesčio požiūriu, tokie siūlymai gali būti „vertinami kaip vertybinė BK nuostatų peržiūra, nes korupcinius nusikaltimus, kurie nėra patys svarbiausi ar pavojingiausi nusikaltimai, bandoma prilyginti valstybės išdavimui ar nužudymui“.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, tarptautinių teismų ir LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketaavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXXIII skyrius prarado vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nustatyta tam tikrų esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XXXIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 225 straipsnį papildyti atskira dalimi, numatančia baudžiamąją atsakomybę už nematerialaus kyšio (t. y. atlygio, išreikšto asmenine nauda, neturinčia ekonominės rinkos vertės, forma) priėmimą; 2) BK 225 straipsnio 4 dalies žodžius „1 BBND (MGL)“ pakeisti žodžiais „3 BBND (MGL)“; 3) BK 226 straipsnį papildyti atskira dalimi, numatančia baudžiamąją atsakomybę už nematerialaus kyšio (t. y. atlygio, išreikšto asmenine nauda, neturinčia ekonominės rinkos vertės, forma) davimą; 4) BK 226 straipsnio 5 dalies žodžius „1 BBND (MGL)“ pakeisti žodžiais „3 BBND (MGL)“; 5) BK 227 straipsnį papildyti atskira dalimi, numatančia baudžiamąją atsakomybę už nematerialaus kyšio (t. y. atlygio, išreikšto asmenine nauda, neturinčia ekonominės rinkos vertės, forma) davimą; 6) BK 227 straipsnio 4 dalies žodžius „1 BBND (MGL)“ pakeisti žodžiais „3 BBND (MGL)“; 7) BK 230 straipsnyje pateikti šiame skyriuje numatyto „didelės žalos“ požymio sampratą. Be to, svarstytinios tokios BK XXXIII skyriaus pataisos: 1) BK 226 straipsnio 2 dalyje po žodžių „tikėtina arba tariama įtaka“ įrašyti žodžius „arba apgaule“; 2) BK 228 straipsnį papildyti atskira dalimi, numatančią piktnaudžiavimo baudžiamąjį nusižengimo sudėtį, kai buvo padaryta (tiesiog) žala; 3) BK 230 straipsnyje pateikti šiame skyriuje numatytos kyšio formos – „nematerialaus, taip pat neturinčio ekonominės vertės rinkoje neteisėto ir nepagrįsto atlygio“ sampratą.

20 dalis. XXXIV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai teisingumui“ vertinimas

2000 m. BK XXXIV skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai teisingumui“ sudaro aštuoniolika straipsnių, iš kurių septyniolikoje straipsnių reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už trukdymą teisėjo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno, advokato ar antstolio veiklai (BK 231 straipsnis), nepagarbą teismui (BK 232 straipsnis), poveikį liudytojui, nukentėjusiam asmeniui, ekspertui, specialistui ar vertėjui (BK 233 straipsnis), poveikį nukentėjusiam asmeniui, kad šis susitaikytų su kaltininku (BK 234 straipsnis), melagingą skundą, pareiškimą, pranešimą, parodymus, išvadas ir vertimą (BK 235 straipsnis), melagingą įskundimą ar pranešimą apie nebūtą nusikaltimą (BK 236 straipsnis), nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimą (BK 237 straipsnis), nepranešimą apie nusikaltimą (BK 238 straipsnis), laisvės atėmimo įstaigos darbo dezorganizavimą (BK 239 straipsnis), kalinio išlaisvinimą (BK 240 straipsnis), kalinio pabėgimą (BK 241 straipsnis), vengimą atlikti arešto, laisvės atėmimo bausmę arba sugrįžti į kardojo kalinimo vietą (BK 242 straipsnis), vengimą atlikti baudžiamojo poveikio priemones (BK 243 straipsnis), juridiniam asmeniui paskirtos bausmės nevykdymą (BK 244 straipsnis), teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymą (BK 245 straipsnis), aprašyto ar areštuoto turto arba turto, kuriam nustatytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, perleidimą, paslėpimą, sunaikinimą ar sugadinimą (BK 246 straipsnis) ir ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimą be leidimo (BK 247 straipsnis), o vienas straipsnis skirtas sąvokoms išaiškinti (BK 248 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatomos 25 nusikalstamų veikų sudėty, iš jų keturios baudžiamojo nusizengimo sudėty.

2000 m. BK XXXIV skyrius buvo keistas ir papildytas priimant septynis įstatymus. 2004 m. įstatymu Nr. IX-2093⁶⁵⁷ buvo pakeisti BK 233 ir 235 straipsniai, papildant juos antriosiomis dalimis, kuriose buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už poveikį liudytojui, nukentėjusiam asmeniui, specialistui ar vertėjui ir melagingo skundo, pareiškimo, pranešimo, parodymų, išvadų ir vertimo apkaltos proceso metu Seimo specialiojoje tyrimo komisijoje ar Seime. 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314⁶⁵⁸ buvo patikslintos BK 236 straipsnio 1 dalies ir 246 straipsnio 1 dalies dispozicijos, be to, BK 246 straipsnis papildytas nauja antrąja dalimi. BK 248 straipsnis buvo papildytas nauju sąvokos išaiškinimu, kad „turtas yra didelės vertės, kai jo vertė viršija 250 MGL dydžio sumą“.

⁶⁵⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 233, 235 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 54-1835.

⁶⁵⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁶⁵⁹ buvo pakeistas BK 231 straipsnio pavadinimas, patikslintos BK 231 straipsnio 1 dalies, BK 233 straipsnio 1 dalies ir BK 235 straipsnio 1 dalies dispozicijos išplečiant jų taikymo ribas. Be to, buvo nustatyta, kad už nusikalstamas veikas, nurodytas BK 231 ir 233 straipsniuose, gali atsakyti ir juridinis asmuo. 2009 m. įstatymu Nr. XI-521⁶⁶⁰ buvo išplėstos BK 235 straipsnio 2 dalies taikymo ribos, nes buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė asmeniui, kuris pateikė melagingą pranešimą, paaiškinimą, informaciją ar duomenis Seimo laikinajai tyrimo komisijai ar Seimo komitetui, kuriam Seimas suteikė Laikinosios tyrimo komisijos įgaliojimus. Galima teigti, kad šiuo pakeitimu Seimo Laikinoji tyrimo komisija tam tikru požiūriu buvo prilyginta teismui. 2010 m. įstatymu Nr. XI-976⁶⁶¹ buvo pakeistas BK 235 straipsnio pavadinimas ir jo 1 dalis, siekiant nustatyti atsakomybę asmenims ne tik už melagingus parodymus jau pradėjus ikiteisminį tyrimą ar teismo metu, bet ir už patį melagingą skundą, pareiškimą, pranešimą apie nusikalstamą veiką. 2012 m. įstatymu Nr. XI-2241⁶⁶² buvo pakeista BK 248 straipsnio 3 dalis, joje vietoje žodžių „operatyvinės veiklos subjektai“ buvo įrašyti žodžiai „kriminalinės žvalgybos subjektai“. 2019 m. įstatymu Nr. XIII-2263⁶⁶³ buvo pakeista BK 243 straipsnio dispozicija, iš kurios išbraukti žodžiai „su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes“.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmus 7 išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis, kurios skirtos trukdymo teisėjo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno, advokato ar antstolio veiklai (BK 231 straipsnis), nepagarbos teismui (BK 232 straipsnis), melagingo įskundimo ar pranešimo apie nebūtą nusikaltimą (BK 236 straipsnis), vengimo atlikti baudžiamąjį poveikio priemones (BK 243 straipsnis), teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo (BK 245 straipsnis), aprašyto ar areštuoto turto arba turto, kuriam nustatytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, perleidimo, paslėpimo, sunaikinimo ar sugadinimo (BK 246 straipsnis) sudėčių požymių turiniui atskleisti.

Antai, LAT yra pabrėžęs, kad „taikant BK 231 straipsnį laikoma, kad pareigūno, kuriam buvo trukdoma atlikti šio straipsnio 1 dalies dispozicijoje nurodytas pareigas,

⁶⁵⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁶⁶⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 235 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 146-6484.

⁶⁶¹ Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 235 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 86-4528.

⁶⁶² Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 32 ir 248 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 122-6100.

⁶⁶³ Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2019, Nr. 11177.

sprendimų, taip pat jų pagrįstumo bei teisėtumo šioje dispozicijoje numatyta nusikalstamos veikos sudėtis neapima“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-638/2005). Aiškindamas trukdymo veikslių turinį ir šios veikos padarymo būdus, LAT pabrėžė, kad „BK 231 straipsnyje nustatyta veika gali pasireikšti bet kokios formos trukdymu teisėjų, prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų, tarptautinių teisminių institucijų pareigūnų, antstolių profesinei veiklai; trukdymas gali būti suprashtas kaip bet kokie veiksmai, sudarantys kliūtis atlikti profesines procesines pareigas atvirai kišantis į atitinkamo pareigūno veiklą ar sudarant fizines kliūtis“, taip pat kad „trukdymas, kaip teisinis požymis, nėra vienareikšmis ir pavojingumo prasme gali turėti labai skirtingų formų, todėl negali būti nustatomas ir pripažįstamas savaime“. LAT, ne kartą pasisakęs prieš dirbtinį išimtinai civilinių, administracinių, mokestinių ir drausminių santykių kriminalizavimą, pabrėžė, kad „teismas, vertindamas vieną ar kitą elgesį, kuriuo sudaromos kliūtys antstoliui vykdyti teismo sprendimą, ir pripažindamas šį elgesį nusikalstamu, privalo įvertinti ne vien tik kliūtis, su kuriomis susidūrė antstolis, bet ir įvykio kontekstą: vykdomo teismo sprendimo turinį, asmenų, kurių interesai susiję su teismo sprendimu, padėtį, jų informuotumą apie teismo sprendimo turinį, veikslių, kuriais trukdoma antstoliui, intensyvumą, taip pat paties antstolio veikslių teisėtumą ir pan.“ Be to, LAT nurodė, kad BK 231 straipsnyje „įtvirtinta nusikalstamos veikos sudėtis yra formalioji, todėl trukdymo veika laikoma baigta nuo jos pradžios, neatsižvelgiant į tai, ar pareigūnų veikla buvo tik trikdoma ar realiai sutrikdyta <...>. Kita vertus, kiekviena nusikalstama veika yra pažeidžiamos baudžiamuoju įstatymu saugomos vertybės. Apie žalą joms, taigi ir apie padarytos veikos pavojingumą, sprendžiama atsižvelgiant į kiekvieno konkretaus atvejo aplinkybes, veikos pavojingumas negali būti preziumuojamas. Pavojingų padarinių neįtvirtinimas nusikalstamos veikos sudėtyje nereiškia, kad veikos, BK aprašytos formaliosiomis sudėtimis, nesukelia pavojingų padarinių ir kad jų apskritai nereikia tirti byloje. Atsižvelgiant į tai, sprendžiant dėl trukdymo veikos pavojingumo, atitinkamai dėl baudžiamosios atsakomybės už tokią veiką taikymo, turėtų būti pagrindžiama, ar dėl trukdymo (be kita ko, antstoliui vykdyti teismo sprendimą) veikos padaryta žala teisingumui, t. y. ar tokia veika buvo sukelti teisiškai reikšmingi padariniai“ (LAT kasacinė nutartis 2K-7-51-942/2020)⁶⁶⁴.

Aiškindamas sąvoką „viešas“ BK 232 straipsnio kontekste, LAT nurodė, kad „turi būti atsižvelgiama konstitucines nuostatas apie teismų, teisėjų vykdomą teisingumo funkciją, lemiančią specifinį teismų, teisėjų teisinį statusą, teismų, teisėjų nepriklausomumo, teisinio saugumo principus. Todėl, <...> teismo ar teisėjo pažeminimas dėl jų veiklos laikytinas viešu, kai teismo ar teisėjo pažeminimą (t. y. jo garbės ar orumo žeminimą) matė arba girdėjo ar kitaip suvokė bent vienas tretysis asmuo. Juo gali būti ne

⁶⁶⁴ Pažymėtina, kad dėl techninės klaidos ši nutartis nebuvo įtraukta į LAT nutarčių statistiką.

tik aplinkiniai žmonės, pvz., teismo posėdyje dalyvaujantys asmenys, teisėjai, bet ir kiti asmenys bei visuomenės ar valstybės institucijų atstovai, suvokę teismo ar teisėjo užgaulų pažeminimą“. Be to, LAT pažymėjo, kad „pagal BK 232 straipsnį kaltininkas baudžiamas, jei užgauliai pažemino teisumą ar teisėją, vykdantį teisingumą, o ne dėl kokios nors kitos veiklos, pvz., asmeninių teisėjo poelgių. Kita vertus, iš BK 232 straipsnio formuluotės matyti, kad įstatyme įtvirtintas absoliutus draudimas reikšti nepagarbą teismui ar teisėjui dėl jų veiklos vykdant teisingumą. Todėl teismo ar teisėjo pažeminimas nepateisinamas ir tais atvejais, kai teismas ar teisėjas netinkamai vykdė savo pareigas (pvz., nepagrįstai užtęstas bylos nagrinėjimas, aukštesnių teisminių institucijų panaikinti teismo ar teisėjo sprendimai)“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-385/2006).

LAT, aiškindamas BK 236 straipsnio taikymo ypatumus, nurodė, kad „melagingo įskundimo atveju kaltininkas, žinodamas, kad skundžiamas asmuo realiai nėra padaręs nusikalstamos veikos, melagingai jį įskundžia, t. y. pateikia baudžiamojo persekiojimo pradėjimo teisę turintiems subjektams žinomai neteisingą, tyčia iškreiptą informaciją, kad nekaltas asmuo padarė nusikalstamą veiką, t. y. veiką, kuri atitinka BK specialiojoje dalyje numatyto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį, ir būtent dėl šios melagingos informacijos pradedamas įskųsto asmens baudžiamasis persekiojimas. Pagal BK 236 straipsnio 2 dalį atsako asmuo, papildomai suklastojęs įrodymus, kurie turi reikšmės nekaltos asmens baudžiamajam persekiojimui pradėti. Tokia BK 236 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties konstrukcija, kai pagrindas baudžiamajai atsakomybei kilti tiesiogiai siejamas su melagingai apskųsto asmens baudžiamojo persekiojimo pradžia ir konkretaus galinčio pradėti tokį baudžiamąjį persekiojimą pareigūno iniciatyva, sukuria teismui pareigą kruopščiai patikrinti visas įskundimo padarius nusikalstamą veiką aplinkybes ir sutelkti reikiamą dėmesį tokio įskundimo melagingumo požymio, kaltininko subjektiškumo ir jo tiesioginės tyčios melagingai įskųsti išaiškinimui. Šis klausimas ypač aktualus, kai melagingo įskundimo sudėties požymius reikia išsiaiškinti tais atvejais, kai nusikalstama veika, dėl kurios padarymo įskundžiama, nėra akivaizdi, kai nusikalstamų veikų kvalifikavimo subjektu nesantis asmuo (įskundėjas) pateikia bendro pobūdžio skundą dėl policijos pareigūnų veiksmų vykdant tarnybines pareigas teisėtumo (atskleidžiant nusikalstamas veikas, sulaikant asmenį, atliekant procesinius veiksmus administracinio teisės pažeidimo byloje ir kt.)“. LAT taip pat pažymėjo, kad „skundo melagingumo išaiškinimas neturi apsiriboti vien konstatavimu, kad įskųstų policijos pareigūnų nusikalstamos veikos padarymo faktas BPK nustatytais priemonėmis ikiteisminio tyrimo metu nenustatytas ar neįrodytas. Byloje turi būti nustatyta, kad policijos pareigūnų įskundęs asmuo tyčia, sąmoningai, būtent siekdamas įskųsto asmens baudžiamojo persekiojimo įstaigai ar pareigūnui, turinčiam teisę pradėti baudžiamąjį persekiojimą, pranešė melagingą informaciją. Ši informacija turi būti teismo įvertinta ir tuo aspektu, ar nurodytų faktų pobūdis buvo pakankamas pradėti ikiteisminiame

tyrime persekioti konkretų valstybės pareigūną baudžiamąja tvarka (reikšti jam pagrįstus įtarimus padarius veiką, kuri atitinka BK specialioje dalyje numatyto nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo sudėtį), ar nėra aplinkybių, kurios leistų spręsti, kad skundą padavęs asmuo sąžiningai klydo, pasinaudojo teisės aktų nustatyta tvarka apskūsti savo sulaikymo veiksmus, kovinių imtynių ir specialiųjų priemonių panaudojimo teisėtumą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-336/2010).

Aiškindamas atsakomybės už baudžiamąjo poveikio priemonės nevykdymą nuostatas, LAT akcentavo, kad „baudžiamoji atsakomybė pagal BK 243 straipsnį neturėtų būti taikoma tais atvejais, kai atskiriems bausmės ar baudžiamąjo poveikio priemonių nevykdymo atvejams įstatymas numato kitus teisinius padarinius ir kai nėra teisinių kliūčių jiems taikyti“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-59/2012).

Teismas, aiškindamas baudžiamosios atsakomybės už teismo sprendimo, nesusiėjusio su bausme, nevykdymą pagal BK 245 straipsnį, nurodė, kad „BK 245 straipsnis ir CPK 771 straipsnis nustato skirtingas atsakomybės rūšis, kurios viena kitos nepaneigia ir nėra vienodos. BK 245 straipsniu siekiama užtikrinti, saugoti teisingumo sistemos normalų funkcionavimą, tuo tarpu CPK 771 straipsnio nustatyta tvarka vykdymo proceso metu asmeniui taikomos procesinės poveikio priemonės už jo procesinių pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą, taip siekiant pirmiausia užtikrinti privalomą teismo sprendimų vykdymą“. Teismas taip pat pabrėžė, kad „tarp BK ir CPK normų nėra normų konkurencijos. Šios įstatymų normos skirtingos savo prigimtimi ir paskirtimi. Asmens patraukimas baudžiamajon atsakomybėn pagal BK 245 straipsnį visiškai netrukdo taikyti jam CPK 771 straipsnyje nustatytą procesinę poveikio priemonę – baudą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-233/2007). Be to, LAT yra akcentavęs, kad „sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimą BK 245 straipsnio kontekste reikšmingos aplinkybės yra tai, koks sprendime suformuluoto draudimo konkretus turinys, kokios to draudimo nevykdymo galimybės. Jeigu iš teismo sprendimo matyti, kad draudimas yra bendro pobūdžio, jame aiškiai neįvardytos konkrečios draudimo įgyvendinimo aplinkybės“, tai jis negali užtraukti baudžiamosios atsakomybės, nes „remiantis BK 2 straipsnio nuostatomis baudžiamosios atsakomybės pagrindas – tai nustatytas asmens kaltumas už konkrečią nusikalstamą veiką“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-205-222/2015).

Aiškindamas BK 246 straipsnio nuostatas, teismas pabrėžė, kad „antstolis, vykdydamas teismo sprendimus, negali būti šio baudžiamąjo įstatymo (BK 246 straipsnio) subjektu, net ir tuo atveju, jei jis veikė pažeisdamas jam nustatytas instrukcijas. Tokiu atveju jis, kaip pareigūnas, atsako pagal kitus drausminius, civilinius ar baudžiamuosius įstatymus“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-85/2013). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija atskleidžia kai kuriuos BK XXXIV skyriaus nuostatų reglamentavimo trūkumus, pavyzdžiui, nepakankamą aiškumą, ar turi reikšmę tai, kokių pagrindų buvo paskirta baudžiamąjo poveikio priemonė norint inkriminuoti vengimą atlikti baudžiamąjo po-

veikio priemonės (BK 243 straipsnis), taip pat ar bet kokio teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymas užtraukia atsakomybę pagal BK 245 straipsnį, ir kt.

Abejonių teisinio reguliavimo sistemiškumo ir pagrįstumo požiūriu kelia kai kuriuos BK 242 ir 248 straipsnių nuostatos. BK 242 straipsnyje numatyta viena alternatyvi veika – „tas, kas būdamas nuteistas arešto ar laisvės atėmimo bausme, tačiau dar nesuimtas, vengė atlikti paskirtą bausmę“ pasižymi tam tikru diskriminaciniu aspektu, nes visų kitų BK numatytų kriminalinių bausmių atlikimo vengimas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės ir yra priverstinio jų vykdymo pagrindas. Be to, atkreiptinas dėmesys ir tam tikrą šios veikos paradokšą – vengimas atlikti laisvės atėmimą iki gyvos galvos (jei nuteistasis nebuvo suimtas) neužtrauks baudžiamosios atsakomybės pagal šį BK straipsnį. Tuo tarpu BK 248 straipsnio 2 dalyje apibrėžiant šeimos narius numatyta, kad jais, *inter alia*, yra „nusikaltimą padariusio asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nusikaltimą padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai“, tačiau į šią sampratą nepatenka partnerio tėvai.

2000 m. BK XXXIV skyriaus nuostatos nebuvo nagrinėjamos nė vienoje mokslinėje publikacijoje. Dėmesio šiame BK skyriuje numatytų nusikalstamų veikų analizei buvo skiriama tik vadovėlinio tipo leidiniuose⁶⁶⁵ ir baudžiamojo įstatymo komentaruose⁶⁶⁶.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 55 proc. apklaustų mokslininkų ir 70 proc. teisėjų pritaria, kad melagingas įskundimas ar pranešimas apie nebūtą nusikaltimą (numatytas BK 236 straipsnyje) turėtų būti perkeltas į BK 235 straipsnį kaip itin kvalifikuota šio nusikaltimo sudėtis. Be to, 85 proc. apklaustų mokslininkų ir 58 proc. teisėjų pritarė, kad į vieną BK straipsnį būtina sujungti vengimą atlikti baudžiamojo poveikio priemones (BK 243 straipsnis), juridiniam asmeniui paskirtos bausmės nevykdymą (BK 244 straipsnis), teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymą (BK 245 straipsnis) ir aprašyto ar areštuoto turto arba turto, kuriam nustatytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, perleidimą, paslėpimą, sunaikinimą ar sugadinimą (BK 246 straipsnis). Siūlymui sujungti nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimo (BK 237 straipsnis) ir nepranešimo apie nusikaltimą (BK 238 straipsnis) sudėtis pritarė tik 50 proc. apklaustų mokslininkų (35 proc. nepritarė) ir 48 proc. teisėjų (34 proc. nepritarė). Pažymėtina, kad LAT teisėjas prof. dr. O. Fedosiukas interviu metu pritarė dekriminalizuoti nepagarbos teismui (BK 232 straipsnis) veiką.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXXIV skyriaus vidinis sistemiškumas (nuoseklumas, suderinamumas ir vientisumas) kelia rimtų abejonių, nes jame nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XXXIV skyriuje būtina

⁶⁶⁵ *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. II knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 313–369.

⁶⁶⁶ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213–330 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 139–223.

padaryti šių pataisų: 1) dekriminalizuoti BK 242 straipsnyje numatytą alternatyvią veiklą – „tas, kas būdamas nuteistas arešto ar laisvės atėmimo bausme, tačiau dar nesuimtas, vengė atlikti paskirtą bausmę“; 2) sujungti į vieną straipsnį vengimą atlikti baudžiamojo poveikio priemonės (BK 243 straipsnis), teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymą (BK 245 straipsnis) ir aprašyto ar areštuoto turto arba turto, kuriam nustatytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, perleidimą, paslėpimą, sunaikinimą ar sugadinimą (BK 246 straipsnis); 3) BK 248 straipsnio 2 dalyje po žodžio „sutuoktinio“ įrašyti žodžius „ir partnerio“. Be to, svarstytinios šios BK XXXIV skyriaus nuostatų pataisos: 1) dekriminalizuoti vengimą atlikti baudžiamojo poveikio priemonės (BK 243 straipsnis); 2) dekriminalizuoti juridiniam asmeniui paskirtos bausmės nevykdymą (BK 244 straipsnis); 3) dekriminalizuoti teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymą (BK 245 straipsnis).

21 dalis. XXXV skyriaus „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ vertinimas

2000 m. BK XXXV skyrių „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ sudaro trylika straipsnių, iš jų dvylikoje straipsnių reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimą susivienijimą (BK 249 straipsnis), grupių, kurių tikslas – daryti teroristinius nusikaltimus, kūrimą ir veiklą (BK 249¹ straipsnis), teroro aktą (BK 250 straipsnis), teroristinių nusikaltimų kurstymą (BK 250¹ straipsnis), verbavimą teroristinei veiklai (BK 250² straipsnis), grasinimą padaryti teroristinį nusikaltimą (BK 250³ straipsnis), teroristinės veiklos finansavimą ir rėmimą (BK 250⁴ straipsnis), teroristų rengimą ir mokymąsi teroristiniais tikslais (BK 250⁵ straipsnis), vykimą teroristiniais tikslais (BK 250⁶ straipsnis), orlaivio, laivo ar kitos viešojo ar krovininio transporto priemonės arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimą (BK 251 straipsnis), piratavimą (BK 251¹ straipsnis) ir žmogaus pagrobimą įkaitu (BK 252 straipsnis), ir vienas straipsnis, skirtas sąvokoms išaiškinti (BK 252¹ straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 29 nusikaltimo sudėtytys, tarp jų nėra baudžiamojo nusizengimo sudėčių.

2000 m. BK XXXV skyrius buvo pakeistas ir papildytas priimant aštuonis įstatymus. 2003 m. įstatymu Nr. IX-1706⁶⁶⁷ buvo pertvarkytos BK 249 straipsnio visų dalių sankcijos. 2004 m. įstatymu Nr. IX-2570⁶⁶⁸ kodeksas buvo papildytas 250¹ straipsniu,

⁶⁶⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 74-3423.

⁶⁶⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 250¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 171-6318.

numatančiu baudžiamąją atsakomybę už teroristinių nusikaltimų kurstymą. 2005 m. įstatymu Nr. X-272⁶⁶⁹ BK 249 ir 251 straipsniai buvo papildyti nuostata, pagal kurią už šiuose straipsniuose numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo. 2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁶⁷⁰ buvo patikslinta BK 252 straipsnio, numatančio atsakomybę už žmogaus pagrobimą įkaitu, 1 dalies dispozicija. 2013 m. įstatymu Nr. XII-497⁶⁷¹, įgyvendinant ES teisės aktų (2008 m. spalio 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu ir 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2008/919/TVR, iš dalies keičiančio Pamatinį sprendimą 2002/475/TVR dėl kovos su terorizmu) reikalavimus, buvo patikslintos teroro akto, teroristinių nusikaltimų kurstymo ir orlaivio, laivo ar kitos viešojo ar krovininio transporto priemonės arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimo sudėtys, taip pat buvo numatyta savarankiška baudžiamoji atsakomybė už grupių, kurių tikslas – daryti teroristinius nusikaltimus, kūrimą ir veiklą (BK 249¹ straipsnis), verbavimą teroristinei veiklai (BK 250² straipsnis), grasinimą padaryti teroristinį nusikaltimą (BK 250³ straipsnis), teroristinės veiklos finansavimą ir rėmimą (BK 250⁴ straipsnis), teroristų rengimą ir mokymąsi teroristiniais tikslais (BK 250⁵ straipsnis) bei pateiktas sąvokų išaiškinimas (BK 252¹ straipsnis). 2014 m. įstatymu Nr. XII-776⁶⁷², įgyvendinant tarptautinės teisės reikalavimus, buvo numatyta savarankiška baudžiamoji atsakomybė už piratavimą (BK 251¹ straipsnis). 2017 m. įstatymu Nr. XIII-342⁶⁷³ patikslintos teroristinės veiklos finansavimo ir rėmimo bei teroristų rengimo ir mokymosi teroristiniais tikslais sudėtys, taip pat numatyta savarankiška baudžiamoji atsakomybė už vykimą teroristiniais tikslais (BK 250⁶ straipsnis). 2018 m. įstatymu Nr. XIII-1682⁶⁷⁴, įgyvendinant 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičiančios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičiančios Tary-

⁶⁶⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

⁶⁷⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁶⁷¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250¹, 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 249¹, 250², 250³, 250⁴, 250⁵, 252¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 75-3768.

⁶⁷² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais. *TAR*, 2014, Nr. 2014-03404.

⁶⁷³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 250⁴, 250⁵, 252¹ straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 250⁶ straipsniu įstatymas. *TAR*, 2017, Nr. 08023.

⁶⁷⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 196, 197, 250, 250³, 252¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2018, Nr. 20234.

bos sprendimą 2005/671/TVR, reikalavimus, buvo patikslintos teroro akto ir grasinimo padaryti teroristinį nusikaltimą sudėty, taip pat sąvokų išaiškinimas.

Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą susivienijimą klausimus gana reikšminga yra LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga⁶⁷⁵, kurioje pateikiama rekomendacijų, *inter alia*, dėl BK 249 straipsnyje numatytų nusikalstamo susivienijimo kūrimo, organizavimo, vadovavimo jam, dalyvavimo nusikalstamo susivienijimo veikloje, nusikalstamo susivienijimo ginkluotumo požymių turinio, nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atribojimo ir pan. Pažymėtina, kad LAT plenarinė sesija ar išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nėra priėmusios nė vienos nutarties šio BK skyriaus nuostatomis aiškinti.

BK XXXV skyriaus normų nuostatų analizei buvo skirtos šešios mokslinės publikacijos (dvi daktaro disertacijos⁶⁷⁶ ir 4 straipsniai). Moksliniuose straipsniuose daugiausia straipsnių buvo skirta organizuoto nusikalstamumo išraiškų baudžiamajame įstatyme – organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo palyginimui⁶⁷⁷, terorizmo sampratos, teroristinių nusikaltimų sistemos ir jos raidos, atskirų jų sudėčių (pavyzdžiui, teroro akto ir pan.) požymių⁶⁷⁸, taip pat piratavimo nusikaltimo sampratos⁶⁷⁹ analizei. Reikia pažymėti, kad dauguma straipsnių buvo publikuota senokai, o tam tikra dalis juose pateiktų teisėkūros pasiūlymų buvo įgyvendinta, pavyzdžiui, pasiūlymas baudžiamąją atsakomybę už teroristinės grupės kūrimą ir dalyvavimą jos veikloje nustatyti atskirame BK straipsnyje⁶⁸⁰ buvo įgyvendintas 2013 m. numačius baudžiamąją atsakomybę už grupių, kurių tikslas – daryti teroristinius nusikaltimus, kūrimą ir veiklą, atskirame BK 249¹ straipsnyje, ir kt.

Mokslinėse publikacijose, kuriose nagrinėjami teroristinių nusikaltimų sistemos ir jos raidos klausimai, galima rasti kritinį požiūrį dėl parengtinių veikų (pavyzdžiui, teroristų rengimas, mokymasis teroristiniais tikslais ir kt.) kriminalizavimo kaip baigtų (savarankiškų) nusikalstamų veikų, nors anksčiau tokie pasiūlymai buvo atmetami. Kita

⁶⁷⁵ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 26.

⁶⁷⁶ PAUKŠTĖ, A. *Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006; VASILIAUSKIENĖ, V. *Kova su terorizmu tarptautinės humanitarinės teisės kontekste*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014.

⁶⁷⁷ GUTAUSKAS, A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 31–38.

⁶⁷⁸ GUTAUSKAS, A. Terorizmo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 85–97; PAKŠTAITIS, L. Terorizmo kriminalizavimas Lietuvoje. *Teisė*, 2016, t. 100, p. 53–67.

⁶⁷⁹ BENDORAITYTĖ, L.; PAŽERECKAITĖ, G.; MICHAILOVSKYTĖ, K. Kovos su piratavimu jūroje teisiniai aspektai. *Teisė*, 2011, t. 81, p. 44–59.

⁶⁸⁰ GUTAUSKAS, A. Terorizmo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 94.

vertus, teisingai pabrėžiama ir tai, kad tokią teisėkūrą nulemia tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikalavimų tinkamas įgyvendinimas nacionalinėje teisėje⁶⁸¹. Be to, publikacijose gana pagrįstai iškeliamas dar vienas pasiūlymas, kad „plačiai aprašius teroristinius nusikaltimus įstatyme, kyla klausimas, ar nebūtų tikslinga svarstant apie baudžiamųjų įstatymų reformą numatyti atskirą skyrių, numatantį teroro nusikaltimus“⁶⁸². Tiesa, tokia idėja yra ne nauja, ji pateikta dar 2005 m. A. Gutausko straipsnyje⁶⁸³.

Pažymėtina, kad mokslininkų ir teisėjų anketavimo bei interviu metu BK XXXV skyriaus straipsnių nuostatos nebuvo paminėtos.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgą, taip pat mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXXV skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Svarstyti- na tik ši BK XXXV skyriaus nuostatų pataisa: 1) skyriaus pavadinimą pakeisti į „Teroristiniai nusikaltimai ir nusikaltimai visuomenės saugumui“.

22 dalis. XXXVI skyriaus „Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“ vertinimas

2000 m. BK XXXVI skyrių „Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“ sudaro devyni straipsniai, juose reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą šaunamaisiais ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis (BK 253 straipsnis), neteisėtą tarpininkavimą dėl karinės įrangos perdavimo (BK 253¹ straipsnis), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimą (BK 254 straipsnis), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų laikymo taisyklių pažeidimą (BK 255 straipsnis), neteisėtą disponavimą branduoliniėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais (BK 256 straipsnis), grasinimą panaudo-

⁶⁸¹ PAKŠTAITIS, L. Terorizmo kriminalizavimas Lietuvoje. *Teisė*, 2016, t. 100, p. 59–62.

⁶⁸² Ten pat, p. 62.

⁶⁸³ GUTAUSKAS, A. Terorizmo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 94.

ti ar kitaip paveikti arba neteisėtai įgyti branduolines ar radioaktyvias medžiagas arba kitus jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinius (BK 256¹ straipsnis), teisėto disponavimo branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais taisyklių pažeidimą (BK 257 straipsnis), įrenginių sprogstamosioms medžiagoms, sprogmenims ar radioaktyviosioms medžiagoms gaminti gaminimą arba jų gamybos technologijų ar instrukcijų rengimą ar platinimą (BK 257¹ straipsnis) ir neteisėtą disponavimą nešaunamuoju ginklu (BK 258 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 13 nusikalstamų veikų sudėčių, iš jų dvi baudžiamojo nusižengimo sudėty.

2000 m. BK XXXVI skyrius buvo gana esmingai pakeistas ir papildytas priimant penkis įstatymus. Antai, 2004 m. spalio 28 d. įstatymu Nr. IX-2512⁶⁸⁴ buvo patikslintas skyriaus pavadinimas ir nustatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą tarpininkavimą dėl karinės įrangos perdavimo. 2005 m. birželio 23 d. įstatymu Nr. X-272⁶⁸⁵ buvo patikslinta neteisėto disponavimo branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais sudėtis. 2007 m. birželio 28 d. įstatymu Nr. X-1233⁶⁸⁶ vėl buvo patikslintos neteisėto disponavimo branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais ir teisėto disponavimo branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais taisyklių pažeidimą sudėtys ir nustatyta baudžiamoji atsakomybė už grasinimą panaudoti ar kitaip paveikti arba neteisėtai įgyti branduolines ar radioaktyvias medžiagas arba kitus jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinius ir įrenginių sprogstamosioms medžiagoms, sprogmenims ar radioaktyviosioms medžiagoms gaminti gaminimą arba jų gamybos technologijų ar instrukcijų rengimą ar platinimą.

2011 m. birželio 21 d. įstatymu Nr. XI-1472⁶⁸⁷ buvo pakeistos kai kurių skyriaus straipsnių sankcijose numatytos bausmės, o 2011 m. gruodžio 22 d. įstatymu Nr. XI-1901⁶⁸⁸ – dar kartą patikslinta neteisėto disponavimo branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais sudėtis.

⁶⁸⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXVI skyriaus pavadinimo pakeitimo ir kodekso papildymo 253¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 166-6061.

⁶⁸⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

⁶⁸⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁶⁸⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

⁶⁸⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 256, 270, 270¹, 271, 277¹ straipsnių pakeitimo, Kodekso priedo papildymo ir Kodekso papildymo 270² straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 163-7777.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs dvi nutartis (po vieną – LAT plenarinė sesija ir išplėstinė septynių teisėjų kolegija), kurios skirtos BK 253 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyko ir kvalifikuotos sudėties turiniui atskleisti. LAT plenarinės sesijos nutartyje vertinant, ar 100 šovinių laikymas gali būti kvalifikuotas pagal didelio kiekio požymį, buvo pabrėžta, kad „atsakant į klausimą, ar disponuojama dideliu šaudmenų kiekiu, kaip ir kitose bylose (dėl kitų nusikaltimų padarymo), kuriose veikos kvalifikuojamos naudojant didelio kiekio požymį (pvz., kasacinės nutartys Nr. 2K-7-45/2007, Nr. 2K-7-48/2012), turi būti vertinamos visos reikšmingos bylos aplinkybės, o ne vien tik nusikaltimo dalyko kiekybinė išraiška. <...> Vien tik didesnio skaičiaus šaudmenų, nei oficialiai pareigūnui galėjo būti išduota, turėjimas pagal pavojingumą negali būti prilygintas tokiam pavojingumui, kokį visuomenei sukelia sunkaus nusikaltimo padarymas. Tokia išvada darytina ir atsižvelgus į tai, kad šoviniai buvo laikomi saugiai – ginklams ir šaudmenims saugoti tinkamame seife kartu su teisėtai laikytu ginklu ir šaudmenimis, todėl nebuvo jokios tikimybės, kad šaudmenys netinkamai laikant gali patekti kitiems asmenims, galintiems kelti grėsmę visuomenės saugumui. Byloje nenustatyta jokių požymių, kad nuteistasis šaudmenis būtų ketinęs ar galėjęs naudoti pavojingai visuomenei; šovinių įsigijimo aplinkybių ir įsigijimo tikslų nenustatymas niekaip negali būti vertinamas nuteistojo nenaudai“. Be to, LAT plenarinė sesija atkreipė dėmesį, kad „sisteminė teisinio reguliavimo analizė leidžia daryti išvadą, kad teismų praktika, susiformavusi galiojant 1961 m. BK, kurio 234 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog daugiau kaip 50 šaudmenų laikoma dideliu šaudmenų kiekiu, šiuo metu negali būti laikoma reikšmingu šaltiniu sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimus pagal dabar galiojančio BK 253 straipsnį“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-178/2012).

LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartyje buvo konstatuota, kad „aštuoniolika šovinių yra savadarbiai, užtaisyti guminėmis kulkomis, kad jie yra šaudmenys (jų iššautų kinetinė energija viršija D kategorijos šaudmenims nustatytą maksimalią 7,5 J kinetinės energijos reikšmę), kad jie tinkami šaudyti. Vadinasi, G. M. automobilio daiktadėžėje rasti šoviniai yra nusikaltimo, numatyto BK 253 straipsnyje, dalykas, šiais šaudmenimis neteisėtai disponavo G. M., jis juos, neturėdamas leidimo, laikė ir vežiojosi. Pats kasatorius pripažįsta, kad <...> laikyti ir gabenti šoviniai yra šaudmenys, t. y. BK 253 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo dalykas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-109/2013). Net ir negausi LAT jurisprudencija atskleidžia kelias BK XXXVI skyriaus nuostatų reglamentavimo spragas, susijusias su šiame BK skyriuje numatytų nusikalstamų veikų dalyko apibrėžimu ir nusikalstamų veikų kvalifikuojamojo požymio – didelio kiekio šaudmenų, sprogmenų ir sprogstamųjų medžiagų kriterijų nustatymu.

2000 m. BK XXXVI skyriaus nuostatų analizei buvo skirtas tik vienas mokslinis straipsnis, jame daugiausia dėmesio skiriama tuo metu Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme įtvirtintos naujos šaunamojo ginklo sampratos, kuri iš esmės skiriasi nuo

senosios, analizei. Šiuo įstatymu (įgyvendinant tarptautinės teisės ir ES teisės aktų reikalavimus) prie šaunamųjų ginklų buvo priskirti pneumatiniai ginklai, dujiniai pistoletai ir revolveriai, templiniai ir netgi signaliniai ginklai, o visi ginklai buvo suklasifikuoti į tam tikras kategorijas⁶⁸⁹. Straipsnio autoriai pagrįstai nurodė, kad „Ginklų kontrolės įstatymo funkcija yra reguliuoti, jo normos, manome, nepagrįstai bandomos taikyti ir baudžiamojoje teisėje. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas reguliuoja legalią apyvartą šaunamaisiais ginklais, tuo tarpu baudžiamoji teisė nagrinėja neteisėtas veikas, susijusias su šaunamųjų ginklų ir šaudmenų disponavimu ir naudojimu“⁶⁹⁰. Pažymėtina, kad Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies komentare ir teismų jurisprudencijoje taip pat nurodoma, jog šaunamojo ginklo samprata reikšmingai pasikeitė (susiaurėjo) nuo 2008 m. birželio 5 d., kai įsigaliojo Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo pakeitimo ir papildymo bei Įstatymo papildymo priedu įstatymas (*Valstybės žinios*, 2007, Nr. 135-5452). Be to, teismų praktikoje formuojama pozicija, kad „baudžiamasis įstatymas šaunamąjį ginklą (kaip BK 253 straipsnio) dalyką supranta kiek kitaip ir kiek siauriau nei Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas“⁶⁹¹.

Pažymėtina, kad abejonų teisinio reguliavimo sistemiškumo požiūriu kelia neteisėto disponavimo branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais nusikaltimo sudėties reglamentavimas. Antai, nors BK 256 straipsnio 1 dalyje numatyta nusikalstama veika yra formali, tačiau (remiantis BK 256 straipsnio 3 dalimi) ji yra nusikalstama ir tada, kai padaryta dėl neatsargumo. LAT panašiai apibūdinamų nusikalstamų veikų sudėčių atvejais yra nurodęs, kad nusikalstamo pasitikėjimo kaltė galima tik dėl nusikaltimų, kurių sudėtys yra materialios (pvz., LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-544/2005). Todėl padarant BK 256 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikaltimą negalima nusikalstamo pasitikėjimo kaltė. Pažymėtina, kad baudžiamosios teisės bendrosios dalies doktrinoje taip pat akcentuojama, kad neatsargumas kaip kaltės forma iš esmės yra galima tik materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse⁶⁹².

Anketavimo rezultatai rodo, kad 65 proc. apklaustų mokslininkų ir 62 proc. teisėjų pasisako už neteisėto disponavimo nešaunamuoju ginklu (BK 258 straipsnis) dekriminlizavimą. Be to, kai kurie mokslininkai ir teisėjai, tikslindami savo atsakymus, nurodė,

⁶⁸⁹ KURAPKA, E. V.; MALEVSKI, H.; PEČKAITIS, J. S.; VAITKEVIČIUS, E. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas baudžiamosios teisės ir kriminalistikos kontekste. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7(85), p. 16–23.

⁶⁹⁰ Ten pat, p. 19.

⁶⁹¹ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. 213–330 straipsniai*. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 253.

⁶⁹² ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, J.; ABRAMAVIČIUS, A.; BIELIŪNAS, E. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. I knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019, p. 267–268.

kad ši veika yra simbolinės kriminalizacijos pavyzdys ir ji galėtų užtraukti tik administracinę atsakomybę.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėje publikacijoje pareikštas nuomones, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXXVI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XXXVI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) patikslinti BK 256 straipsnio 2 dalį ir papildyti straipsnį nauja dalimi, kuriose būtų tiksliai įvardijamos veikų, sukeliančių sunkius padarinius, rūšys ir už kurias baudžiamoji atsakomybė iškyla, jeigu jos padarytos ir dėl neatsargumo; 2) patikslinti BK 256 straipsnio 3 dalies taisyklę, pagal kurią tik materialioji neteisėto disponavimo branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais sudėtis (BK 256 straipsnio 2 dalis) būtų nusikalstama ir tuo atveju, kai ji padaryta dėl neatsargumo; 3) dekriminalizuoti neteisėtą disponavimą nešaunamuoju ginklu (BK 258 straipsnis) numatant administracinę atsakomybę už šią veiką. Be to, svarstyti šios BK XXXVI skyriaus nuostatų pataisos: 1) skyrių papildyti straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kuriame pateikti šaunamojo ginklo sampratą ir didelio kiekio šaudmenų, sprogmėnų ir sprogstamųjų medžiagų nustatymo kriterijus.

23 dalis. XXXVII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“ vertinimas

2000 m. BK XXXVII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“ sudaro vienuolika straipsnių, dešimt iš jų reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti (BK 259 straipsnis), neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėtą disponavimą labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu (BK 260 straipsnis), narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimą nepilnamečiams (BK 261 straipsnis), įrenginių narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms gaminti gaminimą arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų gamybos technologijų ar instrukcijų rengimą (BK 262 straipsnis), narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą arba kitokį ne-

teisėtą užvaldymą (BK 263 straipsnis), lenkimą vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas (BK 264 straipsnis), neteisėtą aguonų ar kanapių auginimą (BK 265 straipsnis), neteisėtą disponavimą pirmos kategorijos narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 266 straipsnis), neteisėtą disponavimą stipriai veikiančiomis ar nuodingosiomis medžiagomis (BK 267 straipsnis), biologinio ginklo kūrimą ar neteisėtą disponavimą juo (BK 267¹ straipsnis), teisėto disponavimo narkotinėmis, psichotropinėmis, stipriai veikiančiomis ar nuodingosiomis medžiagomis taisyklių pažeidimą (BK 268 straipsnis) ir vienas straipsnis, skirtas kai kurioms BK XXXVII skyriuje pavartotoms sąvokoms (dalyko, jo kiekio) išaiškinti (BK 269 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatoma 19 nusikalstamų veikų sudėčių, iš jų viena baudžiamojo nusižengimo sudėtis.

2000 m. BK XXXVII skyriaus straipsniai buvo keičiami ir papildomi priimant septynis įstatymus. Daugiausiai pakeitimų ir papildymų 2000 m. BK XXXVII skyriuje patyrė BK 260 ir 263 straipsniai – po tris. 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314⁶⁹³ BK 263 straipsnio 3 dalyje išbrauktas perteklinis žodis „neteisėtai“. 2005 m. įstatymu Nr. X-272⁶⁹⁴ BK XXXVII skyrius papildytas nauju BK 267¹ straipsniu, numatančiu atsakomybę už biologinio ginklo kūrimą ar neteisėtą disponavimą juo. Dar po penkerių metų, 2010 m. įstatymu Nr. XI-974⁶⁹⁵ BK 266 straipsnis papildytas 2 ir 3 dalimis, kuriose nustatyti neteisėto disponavimo pirmos kategorijos narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) kvalifikuojamieji didelio ir labai didelio kiekio požymiai. Be to, tokių papildymų padaryta ir BK 269 straipsnyje pateikiant didelio ir labai didelio prekursorių kiekio nustatymo taisyklės. 2005 m. įstatymu Nr. X-272⁶⁹⁶ ir 2006 m. įstatymu Nr. X-711⁶⁹⁷ m. už tam tikras nusikalstamas veikas baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta ir juridiniams asmenims, taip pat sugriežtintos bausmės už tam tikras nusikalstamas veikas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad 2013 m. priimtas Pluoštinių kanapių

⁶⁹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

⁶⁹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

⁶⁹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 266, 269 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 86-4527.

⁶⁹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

⁶⁹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 77-2961.

įstatymas⁶⁹⁸, įteisinęs veiklą, susijusią su pluoštinėmis kanapėmis⁶⁹⁹ ir reikšmingai pakeitusią BK XXXVII skyriaus nusikalstamų veikų dalyką.

Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas, susijusias su neteisėta narkotikų apyvarta, klausimus gana reikšmingi yra LAT Senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37⁷⁰⁰, kuriame apibendrinta 1961 m. BK 232¹, 232², 232⁵ ir 232¹⁰ straipsnių taikymo teismų praktika iš dalies buvo adaptuota naujam teisiniam reguliavimui, ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 9 d. apžvalga⁷⁰¹, kurioje apibendrinama teismų praktika, sukaupia taikant 2000 m. BK 259–261, 263–264, 266 straipsnių nuostatas bei 1961 m. BK LAT praktikoje suformuluotas taisykles, susijusias su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis, kurių taikymas po 2003 m. gegužės 1 d. nekito, ir pateikiama rekomendacijų dėl nusikalstamos veikos dalyko, jo kiekio nustatymo, alternatyvių veikų turinio atskleidimo, subjektyviųjų požymių aiškinimo, veikos tęstinumo, taip pat jos baigtumo momentų. Apžvalgoje pasisakyta ir dėl galimybių taikant BK 259 straipsnio 3 dalį atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės už vartotų ar atiduotų narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimą, įgijimą ir laikymą ir kt.

Teismų jurisprudencijos dėl 2000 m. BK XXXVII skyriaus nuostatų analizė rodo, kad LAT yra priėmus 13 nutarčių, iš kurių tris – LAT plenarinė sesija ir dešimt – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos. Pabrėžtina, kad paminėtos LAT nutartys buvo priimtose tik dėl 2000 m. BK 259 ir 260 straipsnių nuostatų. Reikia pažymėti, kad daugiausia nutarčių buvo priimta dėl 2000 m. BK 260 straipsnio – 10 (3 nutartis priėmė LAT plenarinė sesija ir 7 – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos).

LAT jurisprudencijoje dėl BK 260 straipsnio taikymo aptariamai įvairūs nusikalstamos veikos dalyko (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-76/2012, Nr. 2K-7-201/2013), jo kiekio nustatymo (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-201/2013, Nr. 2K-7-217/2007), alternatyvių veikų turinio atskleidimo (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-218/2009), subjektyviųjų požymių aiškinimo (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-195/2009, Nr. 2K-7-107/2013, Nr. 2K-7-173/2014), veikos tęstinumo (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-

⁶⁹⁸ Lietuvos Respublikos pluoštinių kanapių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 61-3025.

⁶⁹⁹ Pluoštinės kanapės – kanapių (*Cannabaceae*) šeimos sėjamosios kanapės (*Cannabis sativa L.*) rūšies veislių augalai, kurių išdžiovinotoje medžiagoje tetrahidrokanabinolio yra ne daugiau kaip 0,2 procento ir kurie auginami vien tik pramoniniams tikslams (pluoštui ir sėkloms) arba sodininkystei.

⁷⁰⁰ LAT Senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmos kategorijos pirmtakų (prekursorių) gamini- mo, įgijimo, laikymo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ straipsniai)“. *Teismų praktika*, 2002, Nr. 17.

⁷⁰¹ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 9 d. Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259–261, 263–264, 266 straipsniai) apžvalga. *Teismų praktika*, 2014, Nr. 40.

P-412/2007, Nr. 2K-7-109/2013), taip pat veikos baigtumo momento konstatavimo (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-173/2014) ir sutapties (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-47/2011) klausimai. Pavyzdžiui, LAT, analizuodamas šio BK skyriaus nusikalstamų veikų dalyką, pabrėžė, kad sprendžiant atsakomybės atirbojimo klausimą atsižvelgtina į „padarytos veikos pavojingumą apibūdinančių požymių visumą – narkotinės ar psichotropinės medžiagos kiekį, rūšį (jos žalingą poveikį žmogaus organizmui), kaltininko veiksmų ypatybes, jų atlikimo vietą ir kitas aplinkybes“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-76/2012). Be to, LAT, įvertinęs, jog pagal medžiagų kiekį diferencijuojama baudžiamoji atsakomybė, pažymėjo, kad „<...> sprendžiant medžiagų kiekio klausimus, atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakyму Nr. V-239 patvirtintus narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų priedų lentelėse nurodytus atitinkamų medžiagų kiekius. Prie šių lentelių įrašytose iš penkių dalių susidedančiose pastabose pasisakoma dėl kai kurių sąrašuose įrašytų medžiagų ypatybių ar kiekio nustatymo metodikos. Paskutinėje (penkiomis žvaigždutėmis pažymėtoje) pastaboje nurodyta, kad medžiagos kiekis pateikiamas perskaičiavus į grynąją medžiagą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-217/2007). Kitoje byloje LAT akcentavo, kad „jeigu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kvalifikaciniai kiekiai nustatomi teisės aktu, kuris įsigaliojo po to, kai kaltininkas baigė disponuoti šiomis medžiagomis ar toks disponavimas nutrūko, tai tokiu teisės aktu, sprendžiant klausimą dėl šių medžiagų kiekio pripažinimo dideliu ar labai dideliu, remtis negalima“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-201/2013).

LAT, nagrinėdamas BK 260 straipsnio dispozicijoje nustatytas alternatyvias veikas (gamino, perdirbo, įgijo, laikė, gabeno ar siuntė), išaiškino, kad „kiekviena iš šių alternatyvių veikų atitinka iš esmės savarankišką nusikaltimo sudėtį. <...> Todėl teismas, pripažindamas asmenį kaltu ir nuteisdamas jį už kurios nors vienos ar kelių BK 260 straipsnio 3 dalyje nurodytų veikų padarymą, byloje privalo nustatyti kiekvienos veikos padarymo faktą ir apkaltinamajame nuosprendyje tai pagrįsti baudžiamojo proceso įstatymo tvarka gautais ir teisiama jame posėdyje išnagrinėtais įrodymais, nekeldamas nė vienos iš šių alternatyvių veikų (sudėties požymių visumos) įrodinėjimui bei pagrindimui skirtingų (mažesnių ar didesnių) reikalavimų. <...> todėl kiekviena iš jų turi turėti savarankišką procesinį įrodinėjimą, o ne preziumuojamos („išvedamos“) iš kitų BK 260 straipsnio 3 dalyje nurodytų ir neginčijamai įrodytų vėlesnių veikų“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-218/2009).

Analizuodamas subjektyviuosius veikų požymius, LAT pažymėjo, kad „atsakomybė pagal BK 260 straipsnio 3 dalį už labai didelio kiekio narkotinių medžiagų įgijimą ir (ar) gabenimą galima nustačius ir įrodžius, kad kaltininkas bent bendrais bruožais suvokė, koks yra narkotinės medžiagos kiekis, t. y. kaltininkas turi suvokti, kad disponuoja labai dideliu kiekiu tokios medžiagos“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-107/2013). Be to, LAT išaiškino, kaip kaltininko veika turėtų būti kvalifikuojama, jei kaltininkas turi

du tikslus (pavyzdžiui, vartoti ir platinti): „<...> nustatęs du neteisėto narkotinių bei psichotropinių medžiagų įgijimo tikslus ir tik dalinį kiekvieno iš jų realizavimą (teismas nustatė, kad iki kratos atlikimo V. B. pats vartojo heroiną ir vieną jo dozę pardavė A. K.), pirmosios instancijos teismas neturėjo pakankamo pagrindo išvadai, kad visas likęs narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekis buvo skirtas tik platinti. Šioje byloje nuteistojo veiksmai <...> kvalifikuotini kaip idealioji BK 259 straipsnio 1 dalyje ir 260 straipsnio 1 dalyje numatytų nusikaltimų sutaptis“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-195/2009).

LAT, nurodydamas neteisėto narkotinių bei psichotropinių medžiagų kaip tęstinės veikos atribojimo nuo šių veikų daugeto ypatumus, atkreipė dėmesį, kad „<...> jeigu nustatoma, kad kaltininkas veikė vieninga tyčia, pagal vieną sumanymą ir konkrečių tikslą, padaryti veiksmai vertinami kaip tęstinis nusikaltimas ir kvalifikuojami pagal vieną BK straipsnį kaip pavienė nusikalstama veika“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-109/2013). Be to, LAT pažymėjo, kad „<...> nusikalstami veiksmai vertintini kaip tęstinis nusikaltimas, nes jie buvo atlikti pagal vieną sumanymą, turint konkrečių tikslą – daugiau uždirbti“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-412/2007).

Nagrinėdamas neteisėto narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimo (BK 260 straipsnis) ir dėl to atsiradusių padarinių asmenų sveikatai ar gyvybei klausimus, LAT išaiškino, kad „jeigu asmuo parduoda ar kitaip platina narkotines ar psichotropines medžiagas, o kitas asmuo savo noru nusprendžia jų įsigyti ir pats jų atitinkamą dozę suvartoja (išgeria, susileidžia ir pan.) ir dėl šių medžiagų sukeltų komplikacijų sutrikus sveikatai jis miršta, vien tik jų pardavimo ar platinimo kitu būdu fakto, neatsižvelgiant į kitas bylos aplinkybes, nepakanka, kad toks platintojas visais atvejais būtų pripažįstamas atsakingu už kilusius padarinius, t. y. pripažintas kaltu ne tik dėl neteisėto narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimo (BK 260 straipsnis), bet ir dėl neatsargaus gyvybės atėmimo kitam žmogui (BK 132 straipsnis). Jeigu kaltininkas lenkė nukentėjusįjį vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas, šias medžiagas jam dar ir pardavė ar kitaip platino ir nukentėjusiajam, pavartojusiam šias medžiagas, sutriko sveikata ar jis mirė, kaltininko veiksmai, atsižvelgiant į byloje nustatytas aplinkybes, gali būti kvalifikuojami kaip nusikaltimų – narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimo, lenkimo jas vartoti ir atitinkamos, pagal kilusius padarinius, neatsargios veikos (nenustačius tyčios) žmogaus gyvybei ar sveikatai – sutaptis“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-47/2011). Pabrėžtina, kad nors LAT jurisprudencija ir pakankamai didelė, tačiau ji neatskleidžia esminių BK XXXVII skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

2000 m. BK XXXVII skyriaus nuostatų analizei buvo skirta 14 mokslinių publikacijų (iš jų viena daktaro disertacija⁷⁰², trys monografijos ir 10 straipsnių). Vienoje pub-

⁷⁰² GRUODYTĖ, E. *Baudžiamoji atsakomybė už veikas, susijusias su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

likacijoje analizuotas BK 265 straipsnis, joje gvildenamos narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei augalų, kurių sudėtyje yra narkotizuojančių medžiagų, sampratos ir su ja tiesiogiai susiję kiti aspektai, augalų auginimo atribojimo nuo narkotikų gamybos ir kt. problemos⁷⁰³. Daugiausia mokslinių publikacijų yra skirta BK 259 ir 260 straipsnių nuostatų analizei, o jose akcentuojamas nepakankamas baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis diferencijavimas, nepagrįstas disponavimo nedideliu šių medžiagų kiekiu be tikslo platinti kriminalizavimas, šio BK skyriaus nusikalstamų veikų dalyko, jo kiekio nustatymo bei šių medžiagų gabenimo per Lietuvos valstybės sieną vertinimo kaip kvalifikuotos kontrabandos problematika ir kt.

Baudžiamosios teisės doktrinoje, nagrinėjant Jungtinių Tautų Organizacijos narkotikų kontrolės mechanizmą ir naujausios narkotikų politikos tendencijas dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje, atkreipiamas dėmesys į tai, kad nuo XXI amžiaus pradžios matyti ryškus posūkis link liberalesnės politikos, kuris konkrečiai pasireiškė judėjimais už medicininių ir rekreacinių kanapių legalizavimą tam tikrose valstijose⁷⁰⁴. Kai kurie autoriai⁷⁰⁵ siūlo naikinti baudžiamąją atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu narkotikų savo reikmėms, nes baudžiamoji atsakomybė smulkaus vartojimo atvejais laikytina per griežta, neproporcinga ir abejotino efektyvumo priemone. Kiti mokslininkai⁷⁰⁶ kritikuoja tai, kad BK visos narkotinės ir psichotropinės medžiagos pagal pavojingumą žmogaus sveikatai vertinamos vienodai, ir pabrėžia, kad LAT kasacinėje praktikoje buvo bandyta šiuo aspektu atsargiai pasisakyti vertinant tokių veikų pavojingumą ir tokių medžiagų poveikį žmogaus organizmui, kuris, be abejo, kiekvienam gali būti labai skirtingas. Antai, J. S. Pečkaitis ir E. Gruodytė pabrėžia, kad visos narkotinės ir psichotropinės medžiagos pagal pavojų žmogaus gyvybei bei sveikatai ir galimybę pritaikyti medicinoje yra suskirstytos į sąrašus; kad mažiausiai pavojingi ir daugiausiai diskusijų keliantys narkotikai – kanapės daugelyje valstybių yra skirtingai traktuojamos

⁷⁰³ GRUODYTĖ, E. Nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dalyko probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 122(4), p. 153–167.

⁷⁰⁴ LANKAUSKAS, M. *Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje bei Lietuvoje*: mokslo studija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017.

⁷⁰⁵ PRANKA, D. Nusikalstamos veikos ir administracinio teisės pažeidimo atribojimo problemos: teisės pažeidimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(4), p. 1510–1523; VARKALYS, P. LR BK 259 str. 2 d. kriminalizavimo proporcingumas. *Teisės apžvalga*, 2019, Nr. 1(19), p. 89–117.

⁷⁰⁶ GUTAUSKAS, A. Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis: jautriausi teismų praktikos aspektai. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 2(18), p. 191–209; PEČKAITIS, J. S.; GRUODYTĖ, E. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizė ir tobulinimo kryptys. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 38(30), p. 5–19.

nei visi kiti narkotikai⁷⁰⁷. Tuo tarpu M. Lankauskas abejoja ir dėl esamos narkotinių medžiagų klasifikavimo sistemos Lietuvoje mokslinio pagrįstumo, „<...> kadangi nėra aišku, kokiais mokslo tyrimais ir metodikomis remiantis nustatyti atitinkami narkotinių medžiagų dydžiai ir kiek dabartinė dydžių lentelė yra pagrįsta turint omenyje naujausius mokslo pasiekimus, atskirų narkotikų sukeliama fizinę žalą sveikatai, potencialą sukelti priklausomybę, socialines pasekmes ir kitus kriterijus. Turint omenyje, kad nuo šių dydžių priklausau sankcijų griežtumas, tokio sąrašo sudarymas turėtų būti pagrįstas aiškiai teisės aktuose apibrėžtais kriterijais ir naujausių tyrimų apie konkretų atskirų narkotikų poveikį žmogaus organizmui rezultatais“⁷⁰⁸. Publikacijose⁷⁰⁹ pabrėžiama, kad kai kurios narkotinės medžiagos ekspertų yra vertinamos kaip mažiau pavojingos už legalioje apyvartoje esantį alkoholį, o tai suteikia pagrindą abejoti baudžiamosios atsakomybės taikymo proporcingumu Lietuvoje. Nemažai mokslininkų⁷¹⁰ siūlo labiau diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę atsižvelgiant į narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekį bei jų poveikį žmogaus gyvybei ir sveikatai. Vieni siūlo įstatymais įtvirtinti nusikalstamų veikų skirtumą pagal dalyką – narkotinių medžiagų rūšį, numatyti gerokai švelnesnę atsakomybę už disponavimą kanapėmis, palyginti su visais likusiais narkotikais⁷¹¹. Kiti mokslininkai, atsižvelgdami į poveikį žmogaus gyvybei ir sveikatai, šias medžiagas siūlo suskirstyti į 3 grupes: 1) ypač stiprias ir keliančias pavojų žmogaus gyvybei; 2) pavojingas žmogaus gyvybei ar sveikatai ir 3) darančias žalą žmogaus sveikatai⁷¹².

Be to, Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nemažai dėmesio skiriama narkotinių medžiagų gabenimo per Lietuvos valstybės sieną kvalifikavimo kaip narkotikų

⁷⁰⁷ PEČKAITIS, J. S.; GRUODYTĖ, E. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso normų, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizė ir tobulinimo kryptys. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 38(30), p. 5–19.

⁷⁰⁸ LANKAUSKAS, M. Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 80(2), p. 81–117.

⁷⁰⁹ VARKALYS, P. LR BK 259 str. 2 d. kriminalizavimo proporcingumas. *Teisės apžvalga*, 2019, Nr. 1(19), p. 89–117.

⁷¹⁰ PEČKAITIS, J. S. Neteisėtų veiksmų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamasis teisinis vertinimas pagal 2000 m. baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 78–85; LANKAUSKAS, M. Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 80 (2), p. 81–117; JUSTICKIS, V.; PEČKAITIS, J. S. Baudžiamoji atsakomybė už narkotikų kontrabandą: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 184–193; PEČKAITIS, J. S.; GRUODYTĖ, E. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso normų, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizė ir tobulinimo kryptys. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 38(30), p. 5–19.

⁷¹¹ PEČKAITIS, J. S.; GRUODYTĖ, E. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso normų, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizė ir tobulinimo kryptys. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 38(30), p. 5–19.

⁷¹² PEČKAITIS, J. S. Neteisėtų veiksmų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamasis teisinis vertinimas pagal 2000 m. baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 78–85.

kontrabandos vertinimui⁷¹³, abejojama tokios situacijos reguliavimu BK XXXI skyriuje pagrįstumu ir itin griežtesnės baudmės už tokį patį nusikaltimą vien dėl to, kad prekė atkeliavo iš užsienio, teisingumu. Be to, mokslininkų nuomone, problema yra ta, kad narkotikų atsisiuntimas Lietuvoje kvalifikuojamas ne tik kaip veika, numatyta specialia-me su narkotinėmis medžiagomis susijusių nusikalstamų veikų BK skyriuje, bet ir kaip kontrabanda, kuri pagal BK yra priskiriama nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai grupei. Toks teiginys skamba absurdiškai, nes šios medžiagos nėra legalizuotos ir tuo pačiu nėra akcizinės prekės⁷¹⁴. Be to, mokslinėse publikacijose akcentuojama, kad „tais atvejais, kai narkotinių medžiagų gabenimas per valstybės sieną apskritai draudžiamas (paprastai tai sintetiniai narkotikai), būtų sudėtinga pažeisti verslo tvarką, sąžiningos konkurencijos principus ar valstybė prarastų gautinas pajamas. Jeigu narkotinių medžiagų civilinė apyvarta apskritai draudžiama, tai kyla abejonių dėl to, ar neteisėtai gabenant tokias medžiagas pažeidžiama baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė – verslo tvarka. Nesant apskritai civilinėje apyvartoje draudžiamų narkotinių ar psichotropinių medžiagų verslo tvarkos, nėra galimybės ją pažeisti“⁷¹⁵. Atsižvelgiant į tai ir siekiant laikytis BK Specialiosios dalies normų sisteminimo principo, gana vieningai buvo siūloma panaikinti perteklines BK 199 straipsnio nuostatas, susijusias su narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabanda, ir visus nusikaltimus (taip pat ir narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandą), kurių dalykas yra narkotinės ar psichotropinės medžiagos, numatyti viename BK XXXVII skyriuje⁷¹⁶.

Be to, mokslinėse publikacijose atkreipiama dėmesio į tai, kad BK nepagrįstai nenustatyta baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ir psichotropinių medžiagų sunaikini-

⁷¹³ PEČKAITIS, J. S.; GRUODYTĖ, E. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizė ir tobulinimo kryptys. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 38 (30), p. 5–19; PEČKAITIS, J. S. Neteisėtų veiksmų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamasis teisinis vertinimas pagal 2000 m. baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 78–85; PRANKA, D. Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis praktinės problemos ir teisinio reguliavimo trūkumai. *Teisės problemos*, 2019, Nr. 2(98), p. 27–57; JUSTICKIS, V.; PEČKAITIS, J. S. Baudžiamoji atsakomybė už narkotikų kontrabandą: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2(14), p. 184–193.

⁷¹⁴ BIKELIS, S. Ar narkotikų kontrabanda – nusikaltimas verslo tvarkai? Komentarai. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/skirmantas-bikelis-arnarkotiku-kontrabanda-nusikaltimas-verslo-tvarkai-500-1088864>>.

⁷¹⁵ PRANKA, D. Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis praktinės problemos ir teisinio reguliavimo trūkumai. *Teisės problemos*, 2019, Nr. 2(98), p. 27–57.

⁷¹⁶ JUSTICKIS, V.; PEČKAITIS, J. S. Baudžiamoji atsakomybė už narkotikų kontrabandą: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2016, Nr. 2 (14), p. 184–193; BIKELIS, S. Ar narkotikų kontrabanda – nusikaltimas verslo tvarkai? Komentarai. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/skirmantas-bikelis-arnarkotiku-kontrabanda-nusikaltimas-verslo-tvarkai-500-1088864>>.

mo taisyklių pažeidimus, nors Lietuvos teisės aktuose numatyta speciali šių medžiagų sunaikinimo tvarka, todėl BK 268 straipsnį siūloma papildyti alternatyvia veika įrašant „sunaikinimo“ taisykles⁷¹⁷.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 70 proc. apklaustų mokslininkų ir 66 proc. teisėjų pritaria perkelti BK 199 straipsnio nuostatų, susijusių su narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabanda, reglamentavimą į BK XXXVII skyrių. Be to, gana dažnai tiek teisėjų, tiek ir mokslininkų apklausos anketose, taip pat LAT teisėjų prof. dr. A. Gutausko ir prof. dr. O. Fedosiuko interviu kaip perteklinio kriminalizavimo pavyzdys buvo nurodoma neteisėto disponavimo nedideliu kiekiu narkotinių ir psichotropinių medžiagų (asmeniniams poreikiams) sudėtis (BK 259 straipsnio 2 dalis), kurią siūloma perkelti į administracinių nusižengimų kategoriją.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, tarptautinių teismų ir LAT jurisprudenciją, mokslines publikacijas, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXXVII skyriaus vidinis sistemiškumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia rimtų abejonių, nes jame nustatyta baudžiamosios atsakomybės už kai kurias nusikalstamas veikas reglamentavimo trūkumų ir klaidų, taip pat jame nenumatytos visos nusikalstamos veikos, kurių dalykas yra narkotinės, psichotropinės, nuodingosios arba stipriai veikiančios medžiagos. BK XXXVII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandos sudėtį perkelti iš XXXI skyriaus į XXXVII skyrių ir diferencijuoti atsakomybę pagal gabenimo tikslus (asmeniniams poreikiams ar platinimo tikslais) bei gabenamų medžiagų kieki; 2) panaikinti BK 259 straipsnio 2 dalį, o už neteisėtą disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ir psichotropinių medžiagų asmeniniams poreikiams numatyti administracinę atsakomybę; 3) papildyti BK 269 straipsnį pluoštinių kanapių sąvoka ir nuostata, kad jos nėra priskiriamos narkotinėms medžiagoms; 4) papildyti BK 268 straipsnio 1 dalį alternatyvia veika įrašant „narkotinių ir psichotropinių medžiagų sunaikinimo taisyklių pažeidimą“.

Be to, svarstytinis šios BK XXXVII skyriaus nuostatų pataisos: 1) BK 259 straipsnyje numatyti labiau diferencijuotą baudžiamąją atsakomybę pagal nusikalstamos veikos dalyko pavojingumą – narkotinių ar psichotropinių medžiagų daromą poveikį žmogaus gyvybei ir sveikatai; 2) BK 260 straipsnyje numatyti labiau diferencijuotą baudžiamąją atsakomybę pagal nusikalstamos veikos dalyko pavojingumą – narkotinių ar psichotropinių medžiagų daromą poveikį žmogaus gyvybei ir sveikatai.

⁷¹⁷ GRUODYTĖ, E. *Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 303.

24 dalis. XXXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ vertinimas

2000 m. BK XXXVIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ sudaro šešiolika straipsnių, iš kurių penkiolika straipsnių reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo, arba statinių, kuriuose naudojamos ar saugomos pavojingos medžiagos arba kuriuose yra potencialiai pavojingų įrenginių ar vykdoma pavojinga veikla, priežiūros ar naudojimo taisyklių pažeidimą (BK 270 straipsnis), neteisėtą disponavimą ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais (BK 270¹ straipsnis), neteisėtą atliekų gabenimą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną (BK 270² straipsnis), jūros teršimą iš laivų (BK 270³ straipsnis), saugomų teritorijų ar gamtos paveldo objektų sunaikinimą ar suniokojimą (BK 271 straipsnis), statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimą (BK 271¹ straipsnis), neteisėtą medžiojimą ar žvejojimą arba kitokį laukinės gyvūnijos išteklių naudojimą (BK 272 straipsnis), neteisėtą miško kirtimą ar pelkių naikinimą (BK 273 straipsnis), neteisėtą saugomų laukinių augalų, grybų ar jų dalių rinkimą, naikinimą, realizavimą ar kitokį disponavimą jais (BK 274 straipsnis), neteisėtą farmacinę veiklą (BK 275 straipsnis), kenksmingų žmogaus sveikatai ar gyvybei produktų gamybą arba prekybą jais (BK 276 straipsnis), neteisėtą disponavimą Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytomis medžiagomis turint tikslą jas platinti (BK 276¹ straipsnis), Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytų medžiagų platinimą nepilnamečiams (BK 276² straipsnis), lenkimą vartoti Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytas medžiagas (BK 376³ straipsnis), kovos su epidemijomis ar užkrečiamomis ligomis taisyklių pažeidimą (BK 277 straipsnis) ir vienas straipsnis, skirtas sąvokoms išaiškinti (BK 277¹ straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 24 nusikalstamų veikų sudėtys, iš jų dvi baudžiamojo nusižengimo sudėtys.

2000 m. BK XXXVIII skyrius buvo esmingai pakeistas ir papildytas priimant devynis įstatymus. 2005 m. įstatymu Nr. X-272⁷¹⁸, įgyvendinant 2003 m. sausio 27 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2003/80/TVR dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę reikalavimus, kodeksas buvo papildytas 270¹ straipsniu, numatančiu atsakomybę už neteisėtą disponavimą ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais, pakeisti BK 270, 272 ir 274 straipsniai išplečiant jų taikymo ribas; taip pat buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui už nusikaltimų, numatytų BK 272

⁷¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

ir 274 straipsniuose, padarymą. 2009 m. įstatymu Nr. XI-579⁷¹⁹, įgyvendinant 1996 m. gruodžio 9 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 338/97 dėl laukinės faunos ir floros rūšių apsaugos kontroliuojant jų prekybą ir 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę reikalavimus, kodeksas buvo papildytas 277¹ straipsniu, numatančiu sąvokų išaiškinimus, taip pat buvo pakeisti BK 272 ir 274 straipsniai dar kartą išplečiant jų taikymo ribas.

2010 m. įstatymu Nr. XI-994⁷²⁰ kodeksas buvo papildytas 271¹ straipsniu, numatančiu baudžiamąją atsakomybę už statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimą. 2011 m. įstatymu Nr. XI-1901⁷²¹ kodeksas buvo papildytas 270² straipsniu, kuris numatė baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą atliekų gabenimą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, taip pat buvo pakeisti BK 270, 270¹ ir 271 straipsniai išplečiant jų taikymo ribas. 2015 m. įstatymu XII-1674⁷²² kodeksas buvo papildytas 276¹, 276² ir 276³ straipsniais, numatančias baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą dopingo medžiagomis, dopingo medžiagų platinimą nepilnamečiams ir lenkimą vartoti dopingo medžiagas. 2015 m. įstatymu Nr. XII-1777⁷²³, įgyvendinant 2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/123/EB, iš dalies keičiančią direktyvą 2005/35/EB dėl taršos iš laivų ir sankcijų už pažeidimus įvedimo, kodeksas buvo papildytas 270³ straipsniu, numatančiu baudžiamąją atsakomybę už jūros teršimą iš laivų. 2015 m. įstatymu Nr. XII-1871⁷²⁴ buvo pakeisti BK 272 ir 273 straipsniai išplečiant jų taikymo ribas ir numatant baudžiamąją atsakomybę ne tik už savo, bet ir svetimo miško iškirtimą, taip pat BK 273 straipsnio 1 dalies sankcija buvo papildyta viešųjų darbų bausme. 2019 m. įstatymu Nr. XIII-2558⁷²⁵ buvo pakeista BK 270 straipsnio dispozicija pakeičiant žodžius „atliekami potencialiai pavojingi darbai“ į „vykdoma pavojinga veikla“ ir taip išplečiant jo taikymo ribas. 2020 m. įstatymu Nr. XIII-2866⁷²⁶ buvo pakeistas

⁷¹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 272, 274 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 277¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 1-1.

⁷²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 271¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 84-4403.

⁷²¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 256, 270, 270¹, 271, 277¹ straipsnių pakeitimo, Kodekso priedo papildymo ir Kodekso papildymo 270² straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr.163-7777.

⁷²² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 160, 199 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 276¹, 276², 276³ straipsniais įstatymas. *TAR*, 2015-05-18, Nr. 7560.

⁷²³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 196, 197, 198¹, 198² straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 270³ straipsniu įstatymas. *TAR*, 2015-06-18, Nr. 9697.

⁷²⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015-07-10, Nr. 11240.

⁷²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 270 straipsnio pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2019-12-10, Nr. 19866.

⁷²⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 277 straipsnio pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2020-05-07, Nr. 9790.

BK 277 straipsnis išplečiant jo taikymo ribas ir atsisakant baudžiamojo nusižengimo sudėties, taip pat buvo sugriežtinta baudžiamoji atsakomybė už BK 277 straipsnyje numatytų nusikalstamų veikų padarymą.

Nors 2000 m. BK XXXVIII skyrius yra gana didelis, tačiau dėl jo nuostatų LAT yra priėmęs tik dvi išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis, kuriose buvo išaiškinta BK 270 ir 271 straipsniuose numatytų nusikaltimų sudėčių požymiai. Antai, LAT, aiškindamas BK 270 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėtį, pabrėžė, kad „BK 270 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių, t. y. kartu ir aplinkos teršimo, pažeidimo sudėtis apibūdinama pavojaus ir didelės žalos ar kitų sunkių padarinių grėsmės požymiais. Tačiau BK 270 straipsnio 2 dalyje kalbama apie realiai padarytą žalą. Pažymėtina, kad ir grėsmės (BK 270 straipsnio 1 dalis), ir realios žalos padarymo (BK 270 straipsnio 2 dalis) atvejais žalos dydis apskaičiuojamas pinigine išraiška. Todėl teismas turi įvertinti, ar apskaičiuota suma susijusi su grėsme, ar su jau padaryta žala“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-155-693/2015). Be to, LAT nurodė, kad „BK 270 straipsnio 2 dalyje objektyvusis požymis „didelė žala orui, žemei, vandeniui, gyvūnams ar augalams ar kiti sunkūs padariniai aplinkai“ yra vertinamasis ir jo nustatymas tiesiogiai susijęs su aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo šurkštumu. Sprendžiant, ar padaryta žala orui, žemei, vandeniui, gyvūnams ar augalams yra didelė, taip pat apie kitų padarinių sunkumą aplinkai, reikia atsižvelgti į aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo pobūdį, materialinių nuostolių dydį, žalos ekosistemai pobūdį ir dydį, gamtos objektų, kuriems buvo padaryta žala, vertingumą, žalos mastą, galimybę atkurti tai, kas buvo suniokota, sužalota, ir pan.“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-54/2011, Nr. 2K-169-689/2018). LAT taip pat išaiškino, kad „būtinai BK 270 straipsnio 2 dalyje nustatyto apysunkio nusikaltimo objektyviosios pusės elementas yra realūs padariniai, kas suponuoja ne tik realios žalos įvertinimą, bet ir būtinybę nustatyti konkretų aplinkos komponentą, kuriam žala padaryta. Didelė žala padaroma tuomet, kai valstybės specialiai saugomas objektas visiškai sunaikinamas arba smarkiai apgadinamas, arba jam padaroma didelių materialinių nuostolių“ (LAT kasacinė byla Nr. 2K-7-57-489/2020).

Aiškindamas BK 187 straipsnio 2 dalies ir 271 straipsnio 1 dalies tarpusavio santykį, teismas nurodė, kad „Saugomų teritorijų įstatymo 2 straipsnio 32 dalyje saugomos teritorijos apibrėžtos kaip sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę, ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka). <...> Įstatymas, išskirdamas ne tik gamtos, bet ir kultūros paveldo objektus, pastariesiems, be kitų, priskiria ir archeologinius objektus, kaip antai piliakalnius, senovės gyvenimo, gavybos, gamybos ir laidojimo vietas. <...> vertingiausi paveldo objektai yra skelbiami gamtos ar kultūros paminklais“. Atsižvelgdamas į paveldo objektų skirstymo ir reglamentavimo ypatumus, LAT atkreipė dėmesį į tai, kad paveldo objektų (paminklų) kaip saugomų teritorijų sunaikinimas ar su-

niokojimas, pasireiškęs neteisėtai žemės grunto kasimo darbais įvairių kapinynų teritorijose padarant žalos gamtine ir kultūrine sąsaja pasižyminčiose teritorijose (taip pat žemės bei jos paviršiaus elementams – reljefui), įvertinus byloje nustatytų aplinkybių visumą, gali būti kvalifikuojamas pagal BK 271 straipsnio 1 dalį (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-358-303/2015). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija neatskleidžia esminių BK XXXVIII skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

Be to, BK XXXVIII skyriaus nuostatomis „nesidomi“ ir baudžiamosios teisės doktrina, nes tiesioginei šio skyriaus nuostatų analizei skirtos tik dvi mokslinės publikacijos – straipsniai⁷²⁷. Platesnei šiame BK skyriuje numatytų nusikalstamų veikų analizei dėmesio taip pat buvo skiriama vadovėlinio tipo leidiniuose⁷²⁸ ir baudžiamojo įstatymo komentaruose⁷²⁹.

L. Meškys, vertindamas juridinių asmenų atsakomybės įtvirtinimą baudžiamojoje teisėje, pabrėžė tokios atsakomybės būtinumą tais atvejais, kai padaromi pavojingiausi aplinkosaugos teisės pažeidimai (t. y. nusikaltimai), nes juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė gali būti vienintelė socialiai teisinga teisinės atsakomybės rūšis, kuri gali kompensuoti juridinių asmenų civilinės atsakomybės aplinkosaugos srityje nepakankamą veiksmingumą⁷³⁰. Tuo tarpu R. Prapiestienė daro išvadą⁷³¹, kad pavojingų veikų, kuriomis kėsinamasi į aplinką ir su ja neatskiriama susijusių žmonių sveikatą, kriminalizavimas iš esmės yra optimalus ir socialiai pagrįstas. Nė vienas BK XXXVIII skyriaus straipsnis nėra „miręs“, visi yra taikomi. Be to, atkreipiamas dėmesys, kad Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus, kuriais siekiama veiksmingai apsaugoti aplinką (orą, įskaitant stratosferą, dirvožemį, vandenį ar augalus, taip pat tam tikrų jų rūšių išsaugojimą), įstatymų leidėjas nacionalinėje teisėje neretai įgyvendina pažeisdamas ES aktuose⁷³² nustatytus terminus.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šio BK skyriaus mokslinei analizei *ultima ratio* principo reikalavimų laikymosi baudžiamojoje teisėkūroje aspektu reikšminga yra ir

⁷²⁷ MEŠKYS, L. Juridinio asmens teisinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: veiksmingumo problematika įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 3(105), p. 67–74; PRAPIESTIENĖ, R. Baudžiamoji teisė aplinkos apsaugoje. *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 88–99.

⁷²⁸ *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. II knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 488–505.

⁷²⁹ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213–330 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 374–414.

⁷³⁰ MEŠKYS, L. Juridinio asmens teisinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: veiksmingumo problematika įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 3(105), p. 72.

⁷³¹ PRAPIESTIENĖ, R. Baudžiamoji teisė aplinkos apsaugoje. *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 92, 94–98.

⁷³² Pavyzdžiui, 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/2009 EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę; 2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/123 EB, iš dalies keičianti Direktyvą 2005/35 EB dėl taršos iš laivų ir sankcijų už pažeidimus įvedimo.

A. Dambrauskienės disertacinio tyrimo⁷³³ dalis. Autorės nuomone, prioritetine teisinės atsakomybės už aplinkos apsaugos teisės aktų pažeidimus rūšimi laikytina administracinė atsakomybė. Baudžiamoji atsakomybė, remiantis *ultima ratio* principu, galima tik išimtiniais atvejais, kai aplinkos apsaugos teisės aktų reikalavimų pažeidimai yra tikrai sunkūs ir sukelia didelę žalą aplinkai, valstybei ar visuomenei. Šiuo principu turi būti vadovujamasi ir įgyvendinant ES teisės nuostatas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje. Įgyvendinimo procesas neturi būti mechaniškas; juo turi būti siekiama ES baudžiamosios politikos nuoseklumo ir darnos valstybių narių nacionalinėse baudžiamosios justicijos sistemose. Be to, disertacijoje taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kad daugelyje nusikalstamų veikų aplinkai sudėčių yra įtvirtinti ir vertinamieji požymiai, keliantys baudžiamojo įstatymo aiškumo ir jo taikymo problemas⁷³⁴.

Pažymėtina, kad BK XXXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ pavadinimas, jame numatytų nusikalstamų veikų sistema ir atskiros nusikalstamų veikų sudėtytys kelia rimtų abejonių teisinio reguliavimo sistemiškumo požiūriu. Antai, BK XXXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ pavadinimas yra klaidinantis, nes leidžia kelti prielaidą, kad jame numatytos nusikalstamos veikos turi du objektus – aplinką ir žmonių sveikatą. Kita vertus, taip nėra, nes nusikalstama veika aplinkai, sukėlusį padarinius žmogaus gyvybei ar sveikatai, kvalifikuojama pagal tam tikrą XXXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ straipsnį ir tam tikras BK XVII skyriaus „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ ar XVIII skyriaus „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ normas. Be to, nusikalstamų veikų aplinkai sistemą sudaro tik BK 270–274 ir 277¹ straipsniai, o kiti šeši šio skyriaus straipsniai (BK 275–277 straipsniai) nėra susiję su aplinka ar jos apsauga, todėl neabejotina, kad (kodekso vientisumui, suderinamumui ir sistemiškumui išlaikyti) juose numatytos nusikalstamų veikų sudėtytys turi būti perkeltos į kitus BK skyrius, atsižvelgiant į juose saugomą vertybę (rūšinį objektą).

Tuo tarpu BK 270¹ straipsnyje numatytos neteisėto disponavimo ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais sudėtis apima labai platų veikų spektrą pagal jų pavojingumą, todėl ją, atsižvelgiant į *ultima ratio* principo reikalavimus, būtina papildyti požymiu „dideliu kiekiu“, kuris baudžiamąją atsakomybę numatytų tik už pavojingą veiką. Be to, abejonių kelia viena BK 271 straipsnyje numatyta alternatyvi veika – „saugomų teritorijų ar gamtos paveldo objektų suniokojimas“, kuri iš esmės reiškia minėtų objektų sunaikinimą. Kita vertus, kyla abejonių, ar ši sudėtis apima veiką, kai

⁷³³ DAMBRAUSKIENĖ, A. *Ultima ratio principio įgyvendinimas kriminalizuojant veikas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017, p. 456.

⁷³⁴ Ten pat, p. 315–316, 367.

sunaikinama tik dalis saugomos teritorijos, gamtos paveldo objektai tik sužalojami ir pan. Pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas baudžiamąją atsakomybę už statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimą, neatsižvelgė į jau galiojančias BK nuostatas ir sukūrė nepagrįstą normų konkurenciją, nes BK 271¹ straipsnyje numatytos sudėties dalis – savavališka statyba ar kitoks statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimas, „jeigu dėl to įvyko statinio avarija ir žuvo žmogus arba buvo sunkiai sutrikdyta žmogaus sveikata“ konkuruoja su BK 132 ir 137 straipsnių 3 dalyse numatytomis nusikaltimų sudėtimis.

Remiantis anketavimo rezultatais, 45 proc. apklaustų mokslininkų ir 50 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad „versliškumo“ požymis būtų įtrauktas į nusikalstamų veikų aplinkai (BK 270–274 straipsniai) kvalifikuojamųjų požymių sąrašą.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXXVIII skyrius prarado vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XXXVIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) patikslinti BK XXXVIII skyriaus pavadinimą į „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai“; 2) papildyti BK 270¹ straipsnyje numatytą neteisėto disponavimo ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais sudėtį „didelio kiekio“ požymiu; 3) papildyti BK 271 straipsnyje numatytą veikos sudėtį „dalies sunaikinimo ar suniokojimo“ požymiu; 4) išbraukti BK 271¹ straipsnio 1 dalies žodžius „ir žuvo žmogus arba buvo sunkiai sutrikdyta žmogaus sveikata“; 5) BK 275 straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXI skyrių; 6) BK 276 straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXVII skyrių; 7) BK 276¹ straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXVII skyrių; 8) BK 276² straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXVII skyrių; 9) BK 276³ straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXVII skyrių; 10) BK 277 straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXV skyrių.

Be to, svarstytinios šios BK XXXVIII skyriaus nuostatų pataisos: 1) papildyti BK 270¹ straipsnį kvalifikuota sudėtimi – neteisėtu disponavimu ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais, padarytu versliškai; 2) papildyti BK 270² straipsnį kvalifikuota sudėtimi – neteisėtu atliekų gabenimu per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, padarytu versliškai.

25 dalis. XXXIX skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“ vertinimas

2000 m. BK XXXIX skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“ sudaro šeši straipsniai, kurie reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių netinkamą priežiūrą ar remontą (BK 278 straipsnis), tarptautinių skrydžių taisyklių pažeidimą (BK 279 straipsnis), transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimą (BK 280 straipsnis), kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimą (BK 281 straipsnis), transporto priemonių vairavimą, kai vairuoja neblaivus asmuo (BK 281¹ straipsnis), ir transporto eismo tvarkos ar saugumo taisyklių pažeidimą (BK 282 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 14 nusikalstamų veikų sudėčių, iš jų viena – baudžiamojo nusižengimo sudėtis.

2000 m. BK XXXIX skyrius buvo pakeistas ir papildytas priimant keturis įstatymus. 2003 m. įstatymu Nr. IX-1706⁷³⁵ buvo pertvarkytas BK 281 straipsnis ir naujai suformuluotos visos šiame straipsnyje numatytos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo nusikaltimų sudėtys. 2005 m. įstatymu Nr. X-272⁷³⁶ BK 280 straipsnis buvo papildytas nuostata, pagal kurią už transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimą atsako ir juridinis asmuo. 2011 m. įstatymu Nr. XI-1472⁷³⁷ buvo patikslintos BK 281 straipsnio 1 ir 3 dalių sankcijos. 2019 m. įstatymu Nr. XIII-1929⁷³⁸ buvo dar kartą pertvarkytas BK 281 straipsnis ir naujai suformuluotos visos šiame straipsnyje numatytos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo nusikaltimų sudėtys, taip pat numatyta baudžiamoji atsakomybė už transporto priemonių vairavimą, kai vairuoja neblaivus asmuo (BK 281¹ straipsnis).

Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimą klausimus gana reikšminga yra LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto

⁷³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 74-3423.

⁷³⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. 81-2945.

⁷³⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

⁷³⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68, 281 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 281¹ straipsniu įstatymas. *TAR*, 2019, Nr. 00859.

eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga⁷³⁹, kurioje pateikiama rekomendacijų dėl BK 281 straipsnyje numatytų veikų požymius detalizuojančių teisės aktų, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo objektyviųjų požymių, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo, transporto priemonės sampratos, transporto priemonės vairavimo, kaltininko apsvaigimo nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų nustatymo, padarinių, kilusių pažeidus kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisykles (sveikatos sutrikdymų, žmogaus žūties, didelės turtinės žalos), ir eismo įvykio metu sukeltų skirtingo pobūdžio padarinių traktavimo, priežastinio ryšio ir jo nustatymo, kai Kelių eismo taisykles pažeidžia keli eismo dalyviai, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo subjektyviųjų požymių (kaltės) ir kt.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs tris nutartis (vieną nutartį priėmė LAT plenarinė sesija ir dvi – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos). Visos LAT išplėstinės nutartys skirtos įvairiems BK 281 straipsnyje numatyto nusikaltimo požymiams vertinti. LAT, aiškindamas kaltės dėl BK 281 straipsnyje numatyto nusikaltimo ypatumus, pabrėžė, kad „konstatavus, kad kelių transporto eismo saugumo taisyklių pažeidėjas 1) suvokia savo pavojingos nusikalstamos veikos pobūdį, taip pat tai, kad jo veikos pavojingi padariniai labai tikėtini ar net neišvengiami, ir 2) nors tokių padarinių nesiekia ir jų nenori, neatsisako ir nekeičia savo pavojingo elgesio, 3) nesitiki išvengti savo veikos padarinių (arba realios jų atsiradimo grėsmės), o jei ir tikisi, tai remdamasis tik subjektyviais ir atsitiktiniais dalykais – sėkme, likimu ir pan., t. y. abejingas kitų asmenų interesams, galimiems padariniams, yra pagrindas tokių elgesį vertinti kaip padarytą netiesiogine tyčia. Jei dėl šio kaltininko elgesio žuvo žmogus (žmonės), tokia veika kvalifikuojama kaip nužudymas (BK 129 straipsnis), padarytas netiesiogine tyčia“. Be to, Teismas atkreipė dėmesį, kad „aplinkybių, kuriomis remdamasis kaltininkas tikisi išvengti nusikalstamų padarinių, pobūdis turi esminę reikšmę vertinant, ar veika padaryta nusikalstamai pasitikint ar netiesiogine tyčia. Jeigu kaltininkas tikisi išvengti padarinių remdamasis sėkme, likimu, nuojauta, prietarais ir pan., – tai netiesioginės tyčios požymis. Jeigu kaltininkas tikisi išvengti padarinių ir pasikliauja savo ar kitų asmenų savybėmis, žmogaus sukurtų objektų ar gamtos jėgų veikimu bei kitomis realiai egzistuojančiomis objektyviomis aplinkybėmis – tai nusikalstamo pasitikėjimo požymis“, taip pat nurodė, kad „vien tas faktas, jog kaltininkas vairavo transporto priemonę būdamas apsvaigęs nuo alkoholio,

⁷³⁹ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2009, Nr. 30.

savaime nereiškia, kad tokia kaltininko būsena yra pagrindinė sunkių padarinių priežastis, kad tai suponuoja tyčinę kaltės formą ir pan. <...> bylose dėl KET pažeidimų, sukėlusių BK numatytus sunkius padarinius, turi būti įrodomas ir konstatuojamas kiekvienas atitinkamos nusikalstamos veikos sudėties požymis bei visų sudėties požymių visuma; nustatant subjektyviuosius sudėties požymius, turi būti nurodyta ne tik kaltės forma, rūšis, bet ir atskleidžiamas šių subjektyviųjų požymių bei motyvo ir tikslo turinys“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-498-746/2015).

Aiškindamas priežastinio ryšio ypatumus BK 281 straipsnyje numatyto nusikaltimo atžvilgiu, LAT nurodė, kad „priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar eismo dalyvio padarytas kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-38/2008). Turi būti įvertinami ne tik transporto priemonę vairuojančio asmens padaryti Kelių eismo taisyklių ar kito teisės akto pažeidimai, bet ir kiti veiksniai, galėję turėti reikšmės padarinių atsiradimui, ir nustatyta, ar minėti pažeidimai buvo eismo įvykio, sukėlusio BK 281 straipsnyje numatytus padarinius, priežastis. Be to, tokiais atvejais, kai Kelių eismo taisykles pažeidžia keli eismo dalyviai, būtina spręsti priežastinio ryšio klausimą tarp visų eismo įvykyje dalyvavusių eismo dalyvių padarytų KET pažeidimų ir BK 281 straipsnyje numatytų padarinių atsiradimo“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-187/2005, Nr. 2K-19/2007, Nr. 2K-134-696/2016, Nr. 2K-35-895/2017, Nr. 2K-126-693/2017 ir kt.). Tuo tarpu LAT, atskleisdamas neatsargios kaltės turinį kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo sudėtyje, pabrėžė, kad „padaryto KET pažeidimo suvokimas ar nesuvokimas gali būti laikomas tik vienu iš neatsargios kaltės turinio elementų, savaime neduodantis pagrindo išvadai dėl asmens kaltės padarius BK 281 straipsnyje numatytą nusikaltimą. Nes, sprendžiant asmens kaltės klausimą, turi būti įvertinama objektyvių eismo įvykio aplinkybių visuma: kitų eismo dalyvių veiksmai, oro sąlygos ir temperatūra, kelio ypatumai, matomumas, taip pat asmeninės jo savybės: fizinė būsena, profesinė ir gyvenimiška patirtis, adekvatus situacijos vertinimas, dėmesingumas ir kitos aplinkybės“. Be to, LAT atkreipė dėmesį į tai, kad „vertinant kaltininko veiksmus (neveikimą) ir sprendžiant priežastinio ryšio tarp veikos ir kilusių padarinių bei kaltės klausimus būtina nustatyti momentą, kada kaltininkas turėjo realią galimybę pastebėti tokį pavojų keliančias aplinkybes (pavyzdžiui, pėsčiojo pasirodymas važiuojamojoje kelio dalyje, kliūtis, apribojančios matomumą, atsiradimas). Galėjimas numatyti padarinius reiškia vairuotojo realią galimybę konkrečioje situacijoje suprasti daromos veikos rizikingumą ar pavojingumą bei numatyti eismo įvykį, dėl kurio gali kilti nusikalstami padariniai. Apie tai turi būti

sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju įvertinus eismo sąlygas bei situaciją, kitų eismo dalyvių veiksmus (ar kito eismo dalyvio padarytas Kelių eismo taisyklių pažeidimas neapribojo kaltininko galimybės numatyti nusikalstamus padarinius ir jų išvengti), kaltininko asmenines savybes (ar konkrečioje situacijoje iš vairuotojo buvo galima reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio, ar jo veiksmai buvo adekvatūs kilusiam pavojui, ar jis turėjo realią galimybę išvengti nusikalstamų padarinių) ir kitas bylos aplinkybes“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-1-693/2018).

LAT, aiškindamas BK 281 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo sudėties konstrukcijos nuostatas, pabrėžė, kad iš „konstrukcijos išplaukia, kad pirmiausia pažeidžiamos kelių eismo saugumo taisyklės, dėl to įvyksta eismo įvykis, o dėl šio įvykio (jo metu) nesunkiai sutrikdoma kito žmogaus sveikata. Pagal Kelių eismo taisykles eismo dalyvis yra kelių eisme dalyvaujantis asmuo (vairuotojas, pėsčiasis, keleivis); eismo įvykis – įvykis kelyje (taip pat viešose ar privačiose teritorijose), kurio metu, judant transporto priemonei, žuvo ar buvo sužeista žmonių (arba sugadinta ar apgadinta bent viena transporto priemonė, kroviny, kelias, jo statiniai ar bet koks kitas įvykio vietoje buvęs turtas)“. Be to, buvo nurodyta, kad „nusikaltimo sudėties objektyvusis požymis baudžiamojo įstatymo prasme reiškia teisinę išvadą apie tai, kad atsiradusios pasekmės buvo sukeltos veika, nurodyta taikytino BK straipsnio ir jo dalies dispozicijoje, t. y. Kelių eismo taisyklių pažeidimu. Toks priežastinis ryšys yra objektyvaus pobūdžio, dėsningas, todėl konstatuojamas tuo atveju, kai būtent pavojinga veika, o ne kitos priežastys yra nulėmę padarinių atsiradimą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-120/2010). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija neatskleidžia esminių BK XXXIX skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

BK XXXIX skyriaus normų nuostatų analizei buvo skirta septynios mokslinės publikacijos (viena daktaro disertacija⁷⁴⁰, viena monografija⁷⁴¹ ir 5 straipsniai). Moksliniuose straipsniuose daugiausia dėmesio skirta atsakomybės už nusikalstamų veikų transporto eismo saugumui reglamentavimo ypatumams naujajame BK, juos lyginant su 1961 m. BK nuostatomis, taip pat užsienio šalių baudžiamaisiais įstatymais⁷⁴², neatsargumo rūšių (nusikalstamo pasitikėjimo ir nusikalstamo nerūpestingumo) turinio ypatumams, neatsargumo rūšių intelektualinio ir valinio elementų požymiams kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidi-

⁷⁴⁰ TRUNCINIENĖ, I. *Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas ir jo baudžiamasis teisinis vertinimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.

⁷⁴¹ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Autotransporto priemonių valdytojų teisinė atsakomybė*. Vilnius: Registrų centras, 2010.

⁷⁴² ZDANAVIČIŪTĖ, I. Baudžiamosios atsakomybės už transporto eismo taisyklių pažeidimus problemos pagal naująjį BK. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 116–122.

muose⁷⁴³, neatsargaus gyvybės atėmimo kvalifikavimo klausimams, susijusiems su šios nusikalstamos veikos atribojimu nuo nužudymo ir kazuso⁷⁴⁴, teisei neblaiviam asmeniui valdyti autonominį automobilį⁷⁴⁵, taip pat baudžiamosios atsakomybės riboms už kelių transporto priemonių vairavimą, esant vairuotojams neblaiviams⁷⁴⁶.

Mokslinėse publikacijose, skirtose neatsargumo rūšių intelektualinio ir valinio elementų požymių kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimuose analizei, pabrėžiama, kad „nusikalstamo pasitikėjimo intelektualinį elementą apibūdina tai, kad kelių transporto priemonę vairuojantis asmuo numato, kad dėl jo kelių eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatacijos pažeidimo gali atsirasti baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių“, o tokio vairuotojo „numatymo“ pobūdis pagal šios kaltės rūšies apibrėžimą leidžia daryti tik vieną išvadą, kad omenyje „turima abstrakti nusikalstamų padarinių atsiradimo numatymo galimybė, kitaip tariant, mažiausia padarinių atsiradimo tikimybė“⁷⁴⁷. Tuo tarpu nusikalstamo nerūpestingumo intelektualinis elementas pasireiškia tuo, kad „vairuotojas, vairuodamas kelių transporto priemonę ir pažeisdamas kelių eismo saugumo ar transporto eksploatavimo taisykles, nenumato, kad dėl to pažeidimo gali įvykti eismo įvykis, nenumato sunkių avarijos padarinių, nors pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes gali ir turi tai numatyti (valinis elementas). <...> Galima teigti, kad kelių transporto priemonę vairuojantis asmuo, pažeisdamas atitinkamas taisykles, tiesiog klaidingai suvokia daromos veikos socialinę reikšmę, ir dėl šio fakto nenumatomi padariniai“⁷⁴⁸.

Publikacijoje, kurioje nagrinėjamas kelių transporto priemonių vairavimo, esant vairuotojui neblaiviam, galimo kriminalizavimo pagrindumas, atkreipiamas dėmesys į tai, kad siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visada tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu bei taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę, o sprendžiant, ar pripažinti veiką nusikaltimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis, civilinėmis sankcijomis ar visuomenės poveikio priemonėmis ir pan.). Straipsnio autorė daro išvadą, kad „dėl visų straipsnyje nagrinė-

⁷⁴³ TRUNCIENĖ, I. Kaltė ir jos nustatymas bylose, susijusiose su kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimais. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 53(45), p. 33–42.

⁷⁴⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Neatsargaus gyvybės atėmimo kvalifikavimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 2(18), p. 176–190.

⁷⁴⁵ KUBILEVIČIUS, K. Ar neblaivus asmuo turi teisę valdyti autonominį automobilį? *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 1(17), p. 85–112.

⁷⁴⁶ DAUKŠAITĖ, I. Kelių transporto priemonių vairavimas, esant vairuotojams neblaiviams: ar reikalinga plėsti baudžiamosios atsakomybės ribas? *Teisės problemos*, 2014, Nr. 4 (86), p. 29–67.

⁷⁴⁷ TRUNCIENĖ, I. Kaltė ir jos nustatymas bylose, susijusiose su kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimais. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 53(45), p. 35.

⁷⁴⁸ Ten pat, p. 37.

tų priežasčių esamoms iniciatyvoms (svarstymams) kriminalizuoti Lietuvoje vairavimą apsvaigus tenka nepritari. Kovoiant su neblaivių vairuotojų dalyvavimu kelių eisme ir siekiant ne trumpalaikių, bet ilgalaikių rezultatų, turėtų būti orientuojamasi į aktyvų ir kompleksinį kitų priemonių (ypač prevencinių bei nukreiptų į galimybės vairuoti apsvaigus apribojimą) taikymą⁷⁴⁹.

Paminėtina ir tai, kad netiesiogiai, nagrinėdamas baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) probleminius aspektus, O. Fedosiukas nurodė, kad „labai nerealiai atrodo normos, kriminalizuojančios tam tikrų taisyklių nesilaikymą, sukelti ne realius padarinius, bet tik grėsmę jiems kilti. Pavyzdžiui, BK 278 straipsnio 3 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių netinkamą priežiūrą ar remontą, jeigu dėl to sunkių padarinių nebuvo, bet jie realiai grėsė (išeitų, kad kiekviena duobė kelyje reiškia kažkieno baudžiamąją atsakomybę), todėl siūloma veiką, numatytą BK 278 straipsnio 3 dalyje, dekriminalizuoti kaip neatitinkančią *ultima ratio* principui“⁷⁵⁰.

Abejonių teisinio reguliavimo sistemiškumo požiūriu kelia tai, kad BK 281 straipsnio 9 dalyje nurodyta, jog tik „šiam straipsnyje nurodytos kelių transporto priemonės yra visų rūšių automobiliai, traktoriai, kitos savaeigės mašinos, troleibusai, motociklai ir kitos mechaninės transporto priemonės“, nors kelių transporto priemonė yra paminėta ir kituose šio BK skyriaus straipsniuose. Be to, gali būti keliamas abejonė, ar pateikta kelių transporto priemonės sąvoka apima ir autonominius automobilius.

Pažymėtina, kad anketavimo rezultatai rodo, jog 55 proc. apklaustų mokslininkų ir 46 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad už transporto priemonių vairavimą, kai vairuoja neblaivus asmuo, turėtų būti taikoma administracinė atsakomybė, o 35 proc. apklaustų mokslininkų ir 50 proc. teisėjų pritarė nuomonei, kad už minėtą veiką turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Reikia pažymėti, kad net ir teisėjai, pritarę taikyti baudžiamąją atsakomybę už transporto priemonių vairavimą, kai vairuoja neblaivus asmuo, siūlė siaurinti baudžiamosios atsakomybės ribas atsisakant kai kurių veikos alternatyvių požymių, pavyzdžiui, neblaivumo patikrinimo vengimo, ir pan. Pabrėžtina, kad buvęs LAT teisėjas prof. dr. J. Prapiestis ir prof. habil. dr. G. Švedas interviu metu nurodė, jog turėtų būti dekriminalizuotas transporto priemonių vairavimas, kai vairuoja neblaivus asmuo ir nėra sukeliama sunkių padarinių (BK 281¹ straipsnis).

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT Senato nutarimą ir apžvalgą, taip pat LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XXXIX skyrius iš-

⁷⁴⁹ DAUKŠAITĖ, I. Kelių transporto priemonių vairavimas, esant vairuotojams neblaiviems: ar reikalinga plėsti baudžiamosios atsakomybės ribas? *Teisės problemos*, 2014, Nr. 4 (86), p. 60–61.

⁷⁵⁰ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 2012, p. 724.

saugojo vidinį sistemiskumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), bet jame nustatyta keletas esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XXXIX skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) dekriminalizuoti transporto priemonių vairavimą, kai vairuoja neblaivus asmuo (BK 281¹ straipsnis), o už šią veiką numatyti administracinę atsakomybę; 2) pakeisti BK 281 straipsnio 9 dalį nurodant, kad „šiam skyriuje (arba kodekse) nurodytos kelių transporto priemonės yra visų rūšių automobiliai, traktoriai, kitos savarakiškos mašinos, troleibusai, motociklai ir kitos mechaninės transporto priemonės“. Be to, svarstyti šios BK XXXIX skyriaus nuostatų pataisos: 1) panaikinti BK 278 straipsnio 3 dalį; 2) į kelių transporto priemonės sąvoką, numatytą BK 281 straipsnio 9 dalyje, įtraukti ir „autonominius automobilius“.

26 dalis. XL skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“ vertinimas

2000 m. BK XL skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“ sudaro trys straipsniai, kurie reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už riaušes (BK 283 straipsnis), viešosios tvarkos pažeidimą (BK 284 straipsnis) ir melagingą pranešimą apie visuomenei gresiantį pavojų ar ištikusią nelaimę (BK 285 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 6 nusikaltimo sudėty, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XL skyrius buvo pakankamai esmingai pakeistas ir papildytas priimant tris įstatymus. 2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁷⁵¹ BK 284 straipsnio 1 dalies dispozicija įstatymų leidėjo buvo pakoreguota nekeičiant jos esmės, vietoje alternatyvaus veikos požymio „įžūliais veiksmais“ nustatius požymį – „įžūliu elgesiu“. Šiuo įstatymu taip pat minimaliai patikslinta BK 285 straipsnio 2 dalies dispozicijos nukreipiančioji nuoroda: vietoje žodžių „tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką <...>“, įrašant žodžius – „tas, kas melagingai pranešė ar paskleidė žinią apie visuomenei gresiantį pavojų arba didelę nelaimę <...>“. Esminių pataisų padaryta 2015 m. įstatymu Nr. XII-1871⁷⁵², koreguojant BK 284 straipsnį, kurio 2 dalis, kur numatytas viešosios tvarkos pažeidimas kaip baudžiamasis nusižengimas, buvo pripažinta netekusi galios. Naujajame ANK buvo įtvirtinta nedidelio viešosios tvarkos pažeidimo kaip administracinio nusižengimo su-

⁷⁵¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁷⁵² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015, Nr. 11240.

dėtis. Be to, šiomis pataisomis BK 284 straipsnyje viešosios tvarkos pažeidimo kaip nusikaltimo dispozicijoje žodis „patyčiomis“ pakeistas žodžiais „piktybiškai tyčiodamasis“. 2015 m. įstatymu Nr. XII-2170⁷⁵³ iš esmės pakeistas BK 285 straipsnis. Po šių pataisų straipsnį sudaro trys dalys, numatančios nesunkių nusikaltimų sudėtis (neliko baudžiamojo nusižengimo sudėties), kuriose baudžiamoji atsakomybė iš esmės diferencijuota pagal kilusių padarinių požymį.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs tris išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis (dvi iš jų dėl BK 284 straipsnio, vieną – dėl BK 283 straipsnio). LAT, aiškindamas riausių sampratą, daug dėmesio skyrė „šurkštaus viešosios tvarkos pažeidimo“ požymiui ir nurodė, kad „<...> šurkštus viešosios tvarkos pažeidimas“ yra vertinamasis, tačiau magistralinių kelių blokavimas, dėl kurio sustabdomas eismas, institucijų darbo trikdymas, yra pakankamas pagrindas pripažinti, kad viešoji tvarka buvo šurkščiai pažeista“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-393/2005).

O aiškindamas viešosios tvarkos pažeidimo abipusių muštynių metu kvalifikavimo aspektus, LAT pabrėžė, kad „esant tokiai nusikalstamo elgesio formai, kai du asmenys vieno įvykio – abipusių muštynių metu, bendrais veiksmais žalodami vienas kitą, sutrikdo viešąją tvarką ir kartu padaro kitus nusikaltimus žmogaus sveikatai, tokių veikų baudžiamasis teisinis įvertinimas ir sankcijų už jas pritaikymas turėtų būti sprendžiamas atsižvelgiant į šiuos aspektus: 1) abu kaltininkai nėra laikytini asmenimis, patyrusiais žalos (t. y. nukentėjusiais), dėl jų pačių įžūlaus elgesio ir tokiu elgesiu padaryto viešosios tvarkos sutrikdymo <...>; 2) nukentėjusiais dėl abipusėmis muštynėmis padaryto viešosios tvarkos pažeidimo gali būti pripažįstami tik kiti asmenys, pvz., atsidūrę įvykio vietoje, stebintys muštynes, bandę skirti besimušančius ir dėl to patyrę žalos <...>; 3) abu sukėlę muštynes kaltininkai laikytini nukentėjusiais tik dėl vienas kitam padarytų nusikaltimų žmogaus sveikatai; 4) vien tik abiejų kaltininkų fizinis smurtas (smūgių sudavimas), panaudotas vienas kito atžvilgiu, net ir pirmo smūgio sudavimas, esant nustatytam susitarimui ir abipusėms paskatoms tokį smurtą pradėti naudoti, nepripažintinas provokuojančiu elgesiu, turinčiu įtakos viešosios tvarkos sutrikdymo padarymui ir lengvinančiu baudžiamąją atsakomybę <...>“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-62-489/2015).

Be to, LAT, atribodamas viešosios tvarkos pažeidimą nuo chuliganiškų motyvų, išaiškino, kad „chuliganiški motyvai nėra būtinas BK 284 straipsnio 1 dalyje numatytos veikos požymis. Tokie motyvai yra reikšmingi kvalifikuojant veiką pagal BK 135 straipsnio 2 dalies 8 punktą, 138 straipsnio 2 dalies 8 punktą, nes jie atskleidžia kaltininko nusikalstamas paskatas, jo veikos stimulą padarant nusikaltimą, tačiau nėra būtini kvalifikuojant veiką pagal BK straipsnio 284 straipsnio 1 dalį. <...> BK 284 straipsnio 1 dalyje

⁷⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 285 straipsnio pakeitimo įstatymas. TAR, 2015, Nr. 2015-20140.

numatytos veikos padarymo motyvai neturi reikšmės jos kvalifikavimui, jie gali būti ir chuliganiški, bet gali būti ir asmeniniai, jei kaltininkas savo asmeniniams santykiams aiškintis pasirinko viešąją vietą ir būdą, kuriuo akivaizdžiai sutrikdė visuomenės rimtį, pademonstravo nepagarbą aplinkiniams“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-404/2014). LAT jurisprudencija atskleidžia tam tikrų BK XL skyriaus nuostatų reglamentavimo trūkumą, susijusių su BK 283 ir 284 straipsnių tarpusavio konkurencija. Net ir negausi teismų praktika riaušių bylose rodo, kad šiurkštaus viešosios tvarkos pažeidimo turiniui didelę įtaką turi viešosios tvarkos pažeidimo sudėties požymių išaiškinimai. Iš esmės šiurkštus viešosios tvarkos pažeidimas prilyginamas visuomenės rimties ar tvarkos sutrikdymo požymiui, todėl viešosios tvarkos pažeidimo šiurkštumas lemia tiek BK 283 straipsnio, tiek 284 straipsnio inkriminavimą. LAT yra išaiškinęs, kad „šie požymiai, taip pat ir viešąją tvarką pažeidžiančių veiksmų šiurkštumas, yra svarbūs teisiškai vertinant kaltininkų veikas pagal BK 283 (riaušės) ar 284 (viešosios tvarkos pažeidimas) straipsnius arba kitus BK specialiosios dalies straipsnius“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-552/2012). Be to, vienoje iš naujausių nutarčių LAT, aiškindamas BK 284 straipsnyje numatytą veiką, taip pat pabrėžė, kad, nustatant visuomenės rimties ar tvarkos sutrikdymą, atsižvelgiama į tai, ar „viešoje vietoje buvo panaudotas fizinis smurtas, ar aplinkiniai pasijuto šiurkščiai pažeminti ar šokiruoti, ar buvo nutrauktas žmonių poilsis ar darbas, padaryta didelė materialinė žala, sutrikyta normali įmonių ar įstaigų veikla, žmonėms sukeltas didelis išgąstis, ar kilo sumaištis, nutrauktas jiems skirtas renginys, sustabdytas eismas ir pan.“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-101-489/2021).

BK XL skyriaus nuostatomis „nesidomi“ ir baudžiamosios teisės doktrina, nes šio skyriaus nuostatų analizei tiesiogiai buvo skirti du moksliniai straipsniai⁷⁵⁴, kurie abu iš esmės yra skirti viešosios tvarkos pažeidimo nusikaltimo sudėties analizei. Tiesa, visų nusikalstamų veikų viešajai tvarkai vertinamieji požymiai taip pat buvo analizuoti P. Veršekio daktaro disertacijoje⁷⁵⁵. E. Gruodytės 2007 m. publikuotas mokslinis straipsnis šiuo metu jau neaktualus, nes jame buvo nagrinėta viešosios tvarkos pažeidimo kaip baudžiamojo nusižengimo ir nedidelio chuliganizmo kaip administracinio teisės pažeidimo (ATPK 174 straipsnis) atribojimo problema, kuri buvo išspręsta 2017 m. priėmus naująjį ANK ir pripažinus netekusia galios BK 284 straipsnio 2 dalį, kurioje numatyta atsakomybė už viešosios tvarkos pažeidimą kaip baudžiamąjį nusižengimą.

Tam tikrų abejonių baudžiamosios teisėkūros aspektu kelia BK 285 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių raiška. Pažymėtina, kad visos šios sudėtytys yra priskirtos nesunkių nusikalti-

⁷⁵⁴ GRUODYTĖ, E. Takoskyra tarp administracinio teisės pažeidimo ir nusikalstamos veikos viešosios tvarkos sektoriuje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 8(98); ŠIMKAITYTĖ-KUDARAUSKĖ, R. Viešosios vietos sąvokos samprata ir problematika. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2011 (5).

⁷⁵⁵ VERŠEKYS, P. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 253–270.

mų kategorijai, nors paprastai kvalifikuota sudėtis turėtų būti priskirta kitos kategorijos nusikalstamai veikai (šiuo atveju – apysunkiam nusikaltimui). Be to, šių trijų dalių dispozicijos skiriasi tik vieninteliu požymiu – kilusiais padariniais: „<...> jeigu dėl to buvo iškviestos pagalbos tarnybos“ (1 dalis); „<...> jeigu dėl to kilo žmonių sumaištis ar buvo sutrikdyta valstybinės reikšmės objekto veikla“ (2 dalis); „<...> jeigu dėl to buvo padaryta didelės turtinės žalos“ (3 dalis). Atsižvelgiant į tai, pakankamai racionalu būtų BK 285 straipsnyje palikti dvi sudėtis – pagrindinę nesunkaus nusikaltimo (apimtų esamą 1 dalį) ir kvalifikuotą apysunkio nusikaltimo sudėtį (apreptų alternatyviai 2 ir 3 dalies požymius), o besikartojantys veikos požymiai turėtų būti suformuluoti pagal nukreipiančiosios dispozicijos taisykles.

BK 284 straipsnis, numatantis atsakomybę už viešosios tvarkos pažeidimą, yra dažniausiai taikomas praktikoje ir daugiausia praktinių problemų keliantis šio skyriaus straipsnis. Didžiausia šio straipsnio problematika susijusi su jo dispozicijos raiška – visi šio straipsnio požymiai iš esmės traktuotini kaip vertinamieji požymiai, t. y. atskleidžiami tik teisės taikytojui taikant sudėtį *ad hoc* konkrečioje situacijoje. Svarstyтина dėl bent dalies šių požymių formalizavimo, pavyzdžiui, būdo požymių (įžūlus elgesys, grasinimai, piktybiškas tyčiojimas arba vandališki veiksmai). LAT yra nurodęs, kad „įžūlus elgesys reiškia agresyvų, moralės požiūriu nepriimtina, aplinkinius šokiruojantį veikimą ar neveikimą, kuriuo sutrikdoma visuomenės rimtis ar viešoji tvarka. Toks elgesys gali būti fizinis smurtas prieš žmogų, trukdymas kitiems žmonėms dirbti, mokytis, ilsėtis ir pan.“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-429/2012, Nr. 2K-101-489/2021). Be to, LAT nurodė, kad „įžūlus veiksmai“ inkriminuojami „paprastai tada, kai jie susiję su akivaizdžiu, demonstratyviu agresyvumu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-563/2009). LAT taip pat yra pabrėžęs, kad „grasinimas – tai žmonių bauginimas žodžiais ar veiksmais (garsus rėkimas, šaudymas, pavojų keliančių daiktų demonstravimas (mojavimas peiliu, lazda, grasinimas ginklu) ir pan.)“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-429/2012). E. Gruodytė pažymi, kad „grasinimai, atsižvelgiant į analizuojamos nusikalstamos veikos ypatumus, paprastai pasireiškia grasinant smurtu“⁷⁵⁶. LAT, apibrėždamas piktybišką tyčiojimąsi (patyčias) ir vandališkus veiksmus, nurodė, kad „tai demonstratyvus ciniškas žmonių orumo ir garbės žeminimas įvairiais žodžiais ir veiksmais (vadinant žmogų žeidžiančiais žodžiais, atliekant žeidžiančius veiksmus ar rodant atitinkamus gestus, apipilant skysčiu ar apspjaudant, juokiantis iš neįgalaus, ligonio ar nusenusio žmogaus ir pan.)“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-429/2012, Nr. 2K-101-489/2021), o vandališki veiksmai (vandalizmas) – „tai betikslis, beprasmis, nemotyvuotas kultūros, meno vertybių, kitokio turto niokojimas parkuose, skveruose, kapinių, kultūros ir kulto pastatų, namų fasadų,

⁷⁵⁶ GRUODYTĖ, E. Takoskyra tarp administracinio teisės pažeidimo ir nusikalstamos veikos viešosios tvarkos sektoriuje. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8(98), p. 91.

vitrinų ir kitokių objektų dergimas, niokojimas bei naikinimas. Bet kokio turto, neat-sižvelgiant į jo vietą, paskirtį, kultūrinę, inžinerinę ir socialinę vertę, gadinimas negali būti vertinamas kaip vandalizmas“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-513/2010, Nr. 2K-101-489/2021). Šių požymių aiškinimas teismų praktikoje leidžia teigti, kad jos nėra vienodo pavojingumo lygmens, todėl smurto panaudojimas, sutrikdant viešąją tvarką ar visuomenės rimtį (t. y. įžūlūs veiksmai siaurąja prasme), galėtų būti traktuojamas kaip pavojingiausias požymis iš visų keturių alternatyvų, o pati veika išskirta į kvalifikuotą sudėtį ir pripažįstama apysunkiu nusikaltimu, kuris savaiame apimtų nežymų (BK 140 straipsnis) ir nesunkų sveikatos sutrikdymą (BK 138 straipsnio 1 dalis).

Reikia pažymėti, kad mokslininkų ir teisėjų anketavimo bei interviu BK XL skyriaus straipsnių nuostatos nebuvo paminėtos ir tik vienoje mokslininko apklausos anke-toje pateiktas siūlymas svarstyti viešosios tvarkos pažeidimo (BK 284 straipsnis) dekriminalizavimo tikslingumą.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslo publikacijose pareikštas nuomones, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus, galima teigti, kad 2000 m. BK XL skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XL skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 284 straipsnį papildyti nauja 2 dalimi, kurioje būtų įtvirtintas kvalifikuotas smurto panaudojimo, sutrikdžiusio visuomenės rimtį ar viešąją tvarką, požymis; 2) patikslinti BK 284 straipsnio formuluotę prieš žodį „tvarką“ įrašant žodį „viešąją“. Be to, svarstyti šios BK XL skyriaus nuosta-tų pataisos: 1) BK 285 straipsnyje palikti dvi sudėtis – pagrindinę nesunkaus nusikalti-mo (apimtų esamą 1 dalį) ir kvalifikuotą apysunkio nusikaltimo sudėtį (apimtų esamų 2 ir 3 dalies požymius); 2) svarstyti bent vieno BK 284 straipsnyje numatyto vertinamojo požymio pakeitimą formaliu.

27 dalis. XLI skyriaus „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“ vertinimas

2000 m. BK XLI skyrių „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“ sudaro keturi straipsniai, kurie reglamentuoja bau-džiamąją atsakomybę už pasipriešinimą valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui (BK 286 straipsnis), grasinimą valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui (BK 287 straipsnis), kišimą-

si į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą (BK 288 straipsnis) ir valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens vardo pasisavinimą (BK 289 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 5 nusikaltimo sudėty, tarp jų nėra baudžiamojo nusižengimo sudėčių.

2000 m. BK XLI skyrius buvo keistas priimant du įstatymus. 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314⁷⁵⁷ buvo išplėstos BK 287 straipsnio 1 dalies taikymo ribos numatant papildomą požymį „susilaikymą nuo veiksmų atlikimo“. 2015 m. įstatymu Nr. XII-1888⁷⁵⁸ buvo pripažintas netekusiu galios BK 290 straipsnis, numatęs baudžiamąją atsakomybę už valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimą. Pažymėtina, kad siūlymui dekriminalizuoti ir nepagarbą teismui (BK 232 straipsnis) nebuvo pritarta, nors aiškinamajame rašte⁷⁵⁹ nurodoma, kad siūlomais pakeitimais siekiama efektyviau įgyvendinti baudžiamosios teisės moksle, taip pat konstitucinėje jurisprudencijoje ir teismų praktikoje nuosekliai plėtojamą baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) idėją ir atsisakyti tų baudžiamojo įstatymo normų, kurios dubliuojasi su aprašytomis ATPK ar CK.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs dvi išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis, skirtas BK 287 straipsniui. LAT, aiškindamas grasinimo valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui sudėtį, nurodė, jog „BK 287 straipsnio 1 dalyje nenumatyta, kad baudžiamas tik tas, kas šioje dalyje numatytu būdu reikalavo iš valstybės tarnautojo atlikti savo naudai tik tuos veiksmus, kuriuos valstybės tarnautojas turėjo teisę atlikti eidamas savo pareigas, todėl darytina išvada, kad pagal BK 287 straipsnio 1 dalį baudžiamas ir tas, kas panaudodamas psichinę prievartą reikalavo iš valstybės tarnautojo savo naudai atlikti teisėtus veiksmus, ir tas, kas reikalavo atlikti veiksmus, kurių valstybės tarnautojas pagal savo pareigas atlikti negalėjo, t. y. savo naudai reikalavo atlikti neteisėtus veiksmus“. Be to, LAT pabrėžė, kad „šios nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, todėl nusikaltimas yra baigtas nuo psichinės prievartos panaudojimo reikalaujant atlikti veiksmus kaltininko naudai momento. Šio nusikaltimo baigtumui neturi įtakos ar buvo atlikti reikalaujami veiksmai, ar nebuvo, ar buvo reikalaujama atlikti teisėtus veiksmus, ar neteisėtus“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-183/2005). LAT taip pat atkreipė

⁷⁵⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

⁷⁵⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *TAR*, 2015-07-09, Nr. 11179.

⁷⁵⁹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXII skyriaus pavadinimo, 154 straipsnio pakeitimo ir 155, 232 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 187 straipsnio pakeitimo. Reg. Nr. XIIP-1420.

dėmesį, kad „kiekvienas valstybės tarnautojas kartu yra ir privatus asmuo. Kita vertus, iš aptariamų normų dispozicijos turinio matyti, kad ji netgi daugiau skirtina asmeniui, turinčiam tam tikrus įgalinimus (t. y. valstybės tarnautojui), o ne privačiam asmeniui, nes joje kalbama apie prievartaujamo atlikti veiksmų teisėtumą (nėra dažni atvejai, kai privataus asmens susilaikymas nuo kokių nors teisėtų veiksmų atlikimo būtų naudingas kitam asmeniui – kaltininkui)“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-495/2005). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija neatskleidžia esminių BK XLI skyriaus nuostatų trūkumų ar reglamentavimo spragų.

BK XLI skyriaus nuostatomis „nesidomi“ baudžiamosios teisės doktrina, nes skyriaus nuostatų analizei tiesiogiai buvo skirta tik viena mokslinė publikacija (straipsnis⁷⁶⁰). Straipsnyje atkreipiamas dėmesys, kad BK XLI skyriaus pavadinimas „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“ nelogiškas, nes pagal dabartinę jo formulę išeitų, kad valstybės tarnautojas viešojo administravimo funkcijų neatlieka, tuo tarpu iš tiesų tai yra vienas iš privalomų valstybės tarnautojo požymių. Ne visi asmenys, atliekantys šias funkcijas yra valstybės tarnautojai, todėl antroji minimo skyriaus pavadinimo dalis skirta šių asmenų apsaugai⁷⁶¹. Taigi pateikiama pozicija, kad BK XLI skyriuje ir šio skyriaus straipsniuose vartojama formuluotė „valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo“ yra taisytina, nes valstybės tarnautojas taip pat yra viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo, tik kai kurie šias funkcijas atliekantys asmenys nėra valstybės tarnautojai. Pagal BK XLI skyriaus nuostatas valstybės tarnautojais laikytini asmenys, kurie turi valstybės tarnautojo statusą, dirba valstybės ar savivaldybės institucijoje, vykdo viešojo administravimo funkcijas ir yra viename iš Valstybės tarnautojų pareigybių sąrašė. Kitiems viešojo administravimo funkcijas atliekantiems asmenims priskirtini asmenys, kurie nėra valstybės tarnautojai, tačiau vykdo viešojo administravimo funkcijas teisės aktų pagrindu. Atsižvelgiant į tai, BK XLI skyriaus ir straipsnių pavadinimuose patikslinti minėtą formuluotę šitaip: „valstybės tarnautojas ar kitas viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo“⁷⁶².

Be to, paminėtina, kad šiame BK skyriuje numatytų nusikaltimų analizei dėmesio taip pat buvo skiriama baudžiamąjį įstatymų komentaruose⁷⁶³.

Pažymėtina, kad mokslininkų ir teisėjų anketavimo bei interviu metu BK XLI skyriaus straipsnių nuostatos nebuvo paminėtos.

⁷⁶⁰ GRUODYTĖ, E. Nukentėjusiojo samprata „nusikaltimų valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“ skyriuje. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 91(1), p. 37–43.

⁷⁶¹ Ten pat, p. 38.

⁷⁶² Ten pat, p. 42.

⁷⁶³ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213–330 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 451–477.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštą nuomonę, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XLI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XLI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) patikslinti BK XLI skyriaus pavadinimą po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašyti žodį „kito“ ir išdėstyti taip: „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar kito viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“; 2) patikslinti BK 286 straipsnio pavadinimą po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašant žodį „kito“; 3) patikslinti BK 287 straipsnio pavadinimą po žodžių „valstybės tarnautojui ar“ įrašant žodį „kitam“, o 1 dalyje – po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašant žodį „kito“; 4) patikslinti BK 288 straipsnio pavadinimą ir 1 dalį po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašant žodį „kito“; 5) patikslinti BK 289 straipsnio pavadinimą ir 1 dalį po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašant žodį „kito“.

28 dalis. XLII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“ vertinimas

2000 m. BK XLII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“ sudaro dešimt straipsnių, kurie reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą valstybės sienos perėjimą (BK 291 straipsnis), neteisėtą žmonių gabenimą per valstybės sieną (BK 292 straipsnis), Lietuvos Respublikoje nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbą (BK 292¹ straipsnis), Lietuvos Respublikos piliečių kelionių į užsienį nelegaliai ten jiems pasilikti arba palikti be pagalbos organizavimą (BK 293 straipsnis), savavaldžiavimą (BK 294 straipsnis), neteisėtą specialiosios technikos įrengimą ar panaudojimą informacijai rinkti (BK 295 straipsnis), tarnybos paslapties pagrobimą ar kitokį neteisėtą įgijimą (BK 296 straipsnis), tarnybos paslapties atskleidimą (BK 297 straipsnis), neteisėtą žemėnaudos riboženklį pakeitimą (BK 298 straipsnis), pagalbos nesuteikimą susidūrus laivams (BK 299 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 13 nusikalstamų veikų sudėčių, iš kurių dvi baudžiamojo nusižengimo sudėty.

2000 m. BK XLII skyrius buvo keistas ir papildytas priimant tris įstatymus. 2004 m. įstatymu Nr. X-61⁷⁶⁴ buvo pakeistas BK 292 straipsnis. Šiuo pakeitimu, įgyvendinant Europos Sąjungos 2002 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos 2002/90/EB, apibrėžiančios padėjimą neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi, ir Europos Sąjungos 2002 m.

⁷⁶⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 292 straipsnio pakeitimo ir priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 188-6995.

lapkričio 28 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl bausmių sistemos stiprinimo siekiant užkirsti kelią padėjimui neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi reikalavimus nacionalinėje baudžiamojoje teisėje, BK 292 straipsnis papildytas nauja 2 dalimi ir tokiu būdu buvo išplėstos šio straipsnio taikymo ribos. 2011 m. įstatymu Nr. XI-1472⁷⁶⁵ buvo pakeista BK 297 straipsnio 1 dalies sankcija, iš kurios išbrauktas „teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas“, nes ši bausmė buvo perkelta į baudžiamojo poveikio priemonių sistemą. 2011 m. įstatymu Nr. XI-1917⁷⁶⁶ BK XLII skyrius buvo papildytas nauju 292¹ straipsniu, numatančiu baudžiamąją atsakomybę darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenis už Lietuvos Respublikoje nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbą. Šiuo BK papildymu buvo įgyvendinti 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, reikalavimai nacionalinėje baudžiamojoje teisėje.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT yra priėmęs 5 nutartis, iš kurių dvi priėmė LAT plenarinė sesija ir tris – LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos. Pažymėtina, kad visos paminėtos LAT nutartys buvo skirtos savavaldžiavimo sudėties, numatytos BK 294 straipsnyje, nuostatomis aiškinti.

LAT, spręsdamas dėl baudžiamojo įstatymo, pagal kurį turi būti kvalifikuojamas savavaldžiavimo nusikaltimas, konstatavo, kad kaltininkų padaryta veika turi būti perkvalifikuota pagal švelnesnį įstatymą, t. y. 2000 m. BK 294 straipsnio 1 dalį (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-447/2004). Tuo tarpu, aiškindamas savavaldžiavimo nusikaltimo ir paveldėjimo ir panaudos sutarties tarpusavio ryšius, LAT nurodė, kad „vien tik atskirų CK normų, reguliuojančių paveldėjimo teisinius santykius, perrašymas, nurodant, jog išvados daromos remiantis išdėstytų CK normų visuma, nėra tinkamas būdas pagrįsti sprendimą, kad patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenys savavaldžiavo“. Be to, LAT konstatavo, kad „neatlygintinis laikinas nesunaudojamo daikto (buto) perdavimas naudotis ir valdyti nėra laikytinas savavaldžiavimu, už kurį turi būti traukiama baudžiamojon atsakomybėn, nes tokios sutarties sudarymu taip pat dar niekaip nėra padaroma žala asmeniui, siekiančiam pripažinti testamentą negaliojančiu bei paveldėti butą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2A-7-2/2010).

LAT, aiškindamas savavaldžiavimo nusikaltimo esmę, pabrėžė, kad „savavaldžiavimo pagrindiniu objektu laikytina įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta asmens teisių ir

⁷⁶⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

⁷⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 292¹ straipsniu ir Kodekso priedo papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 4-115.

pareigų įgyvendinimo tvarka. <...> Kai asmuo įgyvendina turimą subjektinę teisę sąmoningai ignoruodamas įstatymo reikalavimus, laikoma, kad jis veikia savavališkai, o kai toks savavališkas teisės vykdymas padaro didelės žalos kito asmens teisėms ar teisėtiems interesams, atsiranda pagrindas taikyti baudžiamąją atsakomybę už savavaldžiavimą. Teisės vykdymo savavališkumas pasireiškia tuo, kad kaltininkas piktnaudžiauja savo teise arba pasirenka tokį teisės įgyvendinimo būdą, kuris neatitinka nei geros moralės, nei bendro gyvenimo taisyklių gerbimo, nei sąžiningumo, protingumo ar teisingumo principų. Taigi, taip veikdamas asmuo, būtinu atveju nesikreipdamas į teismą, tarsi imasi pats vykdyti teisingumą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-111/2011).

Aiškindamas savavaldžiavimo nusikaltimo požymius LAT akcentavo, kad „BK 294 straipsnio 1 dalies dispozicija yra pakankamai abstrakti, pagrindiniai savavaldžiavimo objektyvieji požymiai (kaltininko vykdomos teisės rūšis, tvarka, kurios nesilaikoma, didelės žalos kriterijai) nesukonkretinti. <...> Todėl savavaldžiavimo byloje ypatingą reikšmę turi didelės žalos požymio motyvavimas, taip atskleidžiant padarytos veikos pavojingumą ir atribojant baudžiamąją ir kitų rūšių teisinę (civilinę, administracinę, drausminę) atsakomybes“. Be to, LAT nurodė, kad „įstatymas nepateikia kriterijų didelės žalos mastui nustatyti, todėl kiekvienu konkrečiu atveju apie jos turinį ir dydį sprendžia teismas, atsižvelgdamas į savavališkų veiksmų pobūdį, padarytos turtinės žalos piniginę išraišką, pažeistų teisių ir interesų svarbą bei kitas aplinkybes. Inkriminuojant savavaldžiavimą būtina nustatyti ir tai, kad asmuo suvokė savo veiksmų neteisėtą ir savavališką pobūdį, numatė, kad dėl to bus padaryta didelės žalos kito asmens teisėms ir interesams, ir šių padarinių norėjo (tiesioginė tyčia), arba jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti (netiesioginė tyčia)“. LAT konstatavo, kad „nepritartina praktikai, kai įvairūs tarpusavyje kylantys konfliktai ir ginčai dirbtinai kriminalizuojami kaltinant vieną iš konfliktuojančių pusių nusikalstamu savavaldžiavimu, neanalizuojant, ar pakankamas padarytų veiksmų pavojingumas, neįvertinant kitų teisės šakų normų veiksmingumo atkuriant pažeistas teises. Tokia praktika neatitinka baudžiamųjų įstatymų paskirties“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-267/2011).

Analizuodamas BK 294 straipsnio 2 dalies nuostatas LAT nurodė, kad „tie atvejai, kai asmuo savavaldžiauja panaudodamas prievartą (psichinę ar fizinę) nukentėjusiajam ar jo artimam asmeniui, savaime kvalifikuotini pagal BK 294 straipsnio 2 dalį, net nekonstatavus didelės žalos asmens teisėms ar (ir) teisėtiems interesams, iš esmės reiškia plečiamąjį baudžiamosios atsakomybės pagrindų pagal BK 294 straipsnio 2 dalį aiškinimą. <...> Suprantama, kad panaudotos prievartos (psichinės ar fizinės) pobūdis nulemia ir atsiradusių padarinių rūšį – fizinę ar psichinę žalą. Kita vertus, „didelės žalos“ požymio įtvirtinimas BK 294 straipsnio 2 dalyje numatyto savavaldžiavimo sudėtyje (kaip minėta, neatskiriamos nuo pagrindinės savavaldžiavimo sudėties ir papildančios pagrindinės savavaldžiavimo sudėties požymių visumą), reiškia imperatyvą, kad pa-

grindžiant kaltinamajam kaltinimą pagal BK 294 straipsnio 2 dalį nepakanka tik konstatavimo, jog nukentėjusysis patyrė psichinę ar fizinę prievartą. Turi būti atskleista ir tokios prievartos padarinių pobūdis, turinys. Kartu turi būti analizuojamas ir prievartos pobūdis“. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad „<...> psichine prievarta baudžiamąja teisine prasme laikytini pasikartojantys ar nuolatinio pobūdžio tyčiniai kaltininko veiksmai, pasižymintys aiškiai priešišku, neetišku, žeminančiu ar įžeidžiančiu, agresyviu, užgauliu pobūdžiu. Gali būti gąsdinama susidoroti, pakenkti nukentėjusiojo šeimai. Tai gali būti ir grasinimai panaudoti fizinę jėgą, nuo kurios nukentėjusysis neapsigins, sunaikinti ar sugadinti turtą ar kitokiu būdu padaryti didelę turtingą žalą. Kaltininkas, siekdamas savo tikslų, nukentėjusį gali įžeidinėti, šmeižti, šantažuoti, persekioti pats ar į tokią veiką įtraukti ir kitus asmenis. Toks psichinis spaudimas (agresija) jau savaime yra neteisėtas, baustinas. Tai gali sukelti nukentėjusiajam bejėgiškumo būseną, įtampą, dvasinius sukrėtimus ar nuolatinį psichologinį diskomfortą, depresiją ar kitokią ligištą būseną, sveikatos pablogėjimą ar net psichikos sutrikimą. Tokius padarinius (didelę žalą) nukentėjusiajam ar jo artimiems asmenims gali sukelti ir pavienis, bet itin šiurkštus, bauginantis ar agresyvus, žeminantis kaltininko veiksmas. BK 294 straipsnio 2 dalies prasme fiziniu smurtu laikytinas tyčinis, neteisėtas, prieš nukentėjusiojo valią jo organizmui daromas fizinis poveikis, siekiant jo gyvybės atėmimo, sveikatos sutrikdymo, fizinio skausmo ar kitokių fizinių kančių sukėlimo (pavyzdžiui, smūgių nukentėjusiajam sudavimas, jo stumdymas, tąšymas), laisvės atėmimo ar bejėgiškos būsenos sukėlimo ir pan.“ LAT taip pat pabrėžė, kad „baudžiamosios teisės paskirtis, tiek ir bendrieji teisės principai, įtvirtinti demokratinių teisinių valstybių jurisprudencijoje, suponuoja tai, kad negalimas tokios teisminės praktikos formavimas, kai sprendžiant civilinius ginčus taikomos baudžiamosios teisės normos ir asmens elgesys esant išimtinai civiliniams teisiniams santykiams vertinamas kaip atitinkamos nusikalstamos veikos padarymas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-183/2012). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija rodo esminius savavaldžiavimo nusikaltimo sudėties, numatytos BK 294 straipsnyje, reglamentavimo trūkumus.

2000 m. BK XLII skyriaus nuostatų tiesioginei analizei buvo skirtos 5 mokslinės publikacijos (viena disertacija⁷⁶⁷ ir 4 straipsniai). Be to, BK XLII skyriaus nuostatos yra analizuojamos ir viename D. Prankos disertacijos⁷⁶⁸ skyriuje „Savavaldžiavimo kaip nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo kriterijai“. Moksliniuose straipsniuose daugiausia dėmesio buvo skirta Lietuvos Respublikoje nelegaliai esančių trečiųjų šalių

⁷⁶⁷ VIŠINSKIS, G. *Baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015.

⁷⁶⁸ PRANKA, D. *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamajoje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 201.

piliečių darbo sudėties objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių⁷⁶⁹, taip pat savavaldžiavimo sampratos ir objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių⁷⁷⁰ analizei ir vertinimui.

E. Gruodytės publikacijoje atskleidžiami BK 292¹ straipsnyje numatytos Lietuvos Respublikoje nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbo sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai bei pateikiamas įvertinimas, ar Lietuvos valstybė tinkamai įgyvendina visus 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai (toliau – Direktyva 2009/52/EB), įpareigojimus, susijusius, *inter alia*, su baudžiamosios atsakomybės nustatymu darbdaviui. Straipsnio autorė konstatuoja, kad Lietuva iš esmės įgyvendina direktyvos 2009/52/EB reikalavimus dėl baudžiamosios atsakomybės nustatymo darbdaviui, tačiau atkreipia dėmesį, kad vartojamos sąvokos, kurių apibrėžimai BK (tam tikrais atvejais – ir kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose) nėra pateikti. Atsižvelgiant į tai, siūloma BK XLII skyrių papildyti 299¹ straipsniu „Skyriuje vartojamos sąvokos“ ir jame pateikti tokių sąvokų: „trečiųjų šalių piliečiai“, „nelegaliai esantys“, „įdarbinimo“, „ypatingai išnaudojamos darbo sąlygos“ definicijas arba duoti nuorodas į tam tikrus teisės aktus (kaip tai padaryta, pavyzdžiui, BK 269 straipsnyje). Be to, straipsnyje nurodoma, kad viena iš Direktyvoje nurodytų veikų, kai darbdavys įdarbina nelegaliai esantį trečiųjų šalių pilietį žinodamas, kad jis yra prekybos žmonėmis auka, nėra tinkamai įgyvendinta, todėl siūloma šia veika papildyti BK 292¹ straipsnio dispoziciją⁷⁷¹.

Tuo tarpu O. Fedosiukas, nagrinėdamas savavaldžiavimo nusikaltimo sudėties koncepciją, įtvirtintą BK 294 straipsnyje, nurodo, kad ji yra prieštaringa, neinformatyvi ir neatitinka baudžiamosios teisės principų ir paskirties. Pagal teorinę šio nusikaltimo esmę, kurią sudaro teisės vykdymas neleistinomis priemonėmis, BK 294 straipsnio norma gali būti pateisinama tik kaip švelninanti teisinį vertinimą. Tačiau savavaldžiavimas yra švelnesnė atsakomybės alternatyva tik didelio pavojingumo ir griežtai baudžiamiems nusikaltimams: turto prievartavimui, plėšimui, kvalifikuotoms vagystėms ir kt. Kreditorius, grąsinęs nesąžiningam skolininkui, gali būti nubaustas iki 5 metų laisvės atėmimo (BK 294 straipsnio 2 dalis), o asmuo, grąsinęs nužudyti kitą žmogų iš keršto ar pavydo, – tik iki 2 metų laisvės atėmimo (BK 145 straipsnio 1 dalis)⁷⁷². Be to, sava-

⁷⁶⁹ GRUODYTĖ, E. Baudžiamosios atsakomybės už trečiųjų šalių piliečių darbą taikymo ypatumai ir problematika Lietuvoje įgyvendinant direktyvą 2009/52/EB. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(4), p. 1603–1618.

⁷⁷⁰ FEDOSIUK, O. Savavaldžiavimas kaip nusikalstama veika: ar baudžiamojoje teisėje reikalinga ši norma? *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 259–280. VIŠINSKIS, G. Savavaldžiavimo nusikaltimo sudėties didelės žalos asmens teisėms ar teisėtiems interesams požymis. *Teisė*, 2014, t. 90, p. 211–225; VIŠINSKIS, G. Savavaldžiavimo nusikaltimo ir civilinių teisių savignos santykis. *Teisė*, 2014, t. 92, p. 126–136.

⁷⁷¹ GRUODYTĖ, E. Baudžiamosios atsakomybės už trečiųjų šalių piliečių darbą taikymo ypatumai ir problematika Lietuvoje įgyvendinant direktyvą 2009/52/EB. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(4), p. 1615.

⁷⁷² FEDOSIUK, O. Savavaldžiavimas kaip nusikalstama veika: ar baudžiamojoje teisėje reikalinga ši norma? *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 265, 266.

valdžiavimo normos dispozicija yra blanketinė, t. y. nukreipianti į kitą teisės aktą, skirtą tik specialiajam subjektui, preziumuojant, kad jis žino normoje nurodyto teisės akto turinį. Taigi minima norma grindžiama nuostata, kad subjektinių teisių įgyvendinimas yra griežtai sureguliuotas įstatymais ir kad tas reguliavimas yra žinomas įvairių rūšių teisės turėtojams. Tačiau konkrečių tvarkų, kaip turi būti įgyvendinamos atskirų rūšių teisės, dažniausiai nėra ir būti negali – šios nepaprastai plačios teisinės erdvės tiesiog neįmanoma sureguliuoti tvarkomis⁷⁷³. Vadinasi, savavaldžiavimo ir tvarkos nesilaikymo požymiai nėra pakankamai informatyvūs veikai kriminalizuoti, jie taip pat neleidžia atsakyti į klausimą, koks elgesys yra normos uždraustas. Neinformatyvūs ir savavaldžiautojo sukeliama padariniai, kurie suformuluoti vartojant vertinamąjį „didelės žalos teisėms ir interesams“ požymį. Tokių sąvokų vartojimas BK suponuoja skirtingą vienodų veikų vertinimą, pernelyg priklausantį nuo teisės taikytojo subjektyvumo, ištrina savavaldžiavimo nusikaltimo skirtumus nuo analogiško administracinės teisės pažeidimo ir nuo civilinėje teisėje įtvirtinto savigynos instituto⁷⁷⁴. Nesant objektyvių (veikos ir padarinių) požymių informatyvumo, neužtikrinamas ir asmens kaltumo principas, nes tyčinės kaltės formulė reikalauja nustatyti, kad savavaldžiautojas suvokė ir numatė šiuos požymius. O. Fedosiukas nurodytam savavaldžiavimo normos prieštarumui ir nekonkretumui spręsti siūlo dvi alternatyvas: 1) tobulinti savavaldžiavimo požymių išraišką arba sukonkretinti (susiaurinti) savavaldžiavimo sudėtį numatant būtinaisiais sudėties požymiais fizinę ir psichinę prievartą; arba 2) atsisakyti savavaldžiavimo normos. Tai nereikštų savavaldžiavimo dekriminalizavimo, nes neleistini veiksmai vykdant teisę būtų kvalifikuojami pagal BK straipsnius, numatančius atsakomybę už smurtą, grasinimus, turto sunaikinimą ir pan.⁷⁷⁵

G. Višinskio straipsnyje tiriami savavaldžiavimo nusikaltimo ir civilinių teisių savigynos santykio panašumai ir skirtumai, kurie, autoriaus nuomone, padeda geriau pažinti šiuos teisinius reiškinius, atskirti civilinę ir baudžiamąją atsakomybę. Autorius tvirtina, kad visi paprasto savavaldžiavimo (BK 294 straipsnio 1 dalis) ir civilinių teisių savigynos objektyvieji požymiai sutampa, kai civilinių teisių savigyna realizuojama aktyviais veiksmais, pažeidžiant savigynos įgyvendinimo sąlygas, ir tokia veika kito asmens teisėms ar teisėtiems lūkesčiams padaroma didelė žala. Savavaldžiavimas gali būti padarytas tik veikiant, todėl, realizavus teisę į savigyną neveikiant, asmeniui negali kilti baudžiamosios atsakomybės už savavaldžiavimą⁷⁷⁶.

Disertacijoje G. Višinskis konstatuoja BK 294 straipsnio juridinės konstrukcijos ypatumus, nurodo, kad BK 294 straipsnio 2 dalyje vartojamas terminas „savavaldžiauo“ apima

⁷⁷³ FEDOSIUK, O. Savavaldžiavimas kaip nusikalstama veika: ar baudžiamojoje teisėje reikalinga ši norma? *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 267.

⁷⁷⁴ Ten pat, p. 268.

⁷⁷⁵ Ten pat, p. 275, 276, 277.

⁷⁷⁶ VIŠINSKIS, G. Savavaldžiavimo nusikaltimo ir civilinių teisių savigynos santykis. *Teisė*, 2014, t. 92, p. 126, 134, 135.

visus BK 294 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus požymius. Todėl BK 294 straipsnio 2 dalyje pavartotas terminas „savavaldžiavo“ nukreipia ne į BK 294 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą veikos požymį, bet į šioje dalyje įtvirtintą savavaldžiavimo sampratą⁷⁷⁷. Autorius, remdamasis E. Bieliūno ir G. Švedo nuomone, kad BK 294 straipsnio 2 dalyje pavartotas modifikuotas terminas „savavaldžiavo“ (o ne tradicinės formuluotės apie padarytą veiką ar veiksmus, numatytus straipsnio 1 dalyje, ar panašiai⁷⁷⁸), pabrėžia, kad perėjimas iš šio straipsnio 1 dalies į 2 dalį yra netiesioginis, bet per straipsnio pavadinimą kaip tam tikrą norminę jungtį. G. Višinskis, remdamasis ir LAT praktika, daro išvadą, kad savavaldžiavimo samprata yra pateikta BK 294 straipsnio 1 dalyje ir apima visus šioje straipsnio dalyje įtvirtintus nusikalstamos veikos sudėties požymius. Tai suponuoja išvadą, kad savavaldžiavimas, padarytas panaudojus fizinę ar psichinę prievartą, tačiau nepadarius didelės žalos asmens teisėms ar teisėtiems interesams, neužtraukia baudžiamosios atsakomybės pagal BK 294 straipsnio 2 dalį⁷⁷⁹. Pažymėtina, kad G. Višinskio disertacijoje daug dėmesio skiriama savavaldžiavimo sudėties požymių interpretacijai. Autoriaus nuomone, savavaldžiavimo nusikaltimo „ginčijamos teisės“ požymis apima „pripažįstamos, bet nerealizuotos teisės“ požymį, todėl BK 294 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto požymio „pripažįstamos, bet nerealizuotos teisės“ įstatymų leidėjas turėtų atsisakyti⁷⁸⁰. Be to, nurodoma, kad „didelės žalos asmens teisėms ar teisėtiems interesams“ požymis apibūdina savavaldžiavimo pavojingumą baudžiamojai įstatymo požiūriu. Nustatant, ar kito asmens teisėms ar teisėtiems interesams padaryta didelė neturtinė žala, turėtų būti atsižvelgiama į savavališkų veiksmų pobūdį, padarytos neturtinės, turtinės žalos dydį, pažeistų teisių ir interesų svarbą, nukentėjusiųjų asmenų skaičių, nusikalstamos veikos trukmę ir kt. Didelę turtinio pobūdžio žalą siūloma apibrėžti konkrečia pinigine išraiška, viršijančia 150 BBND (MGL) sumą. Savavaldžiavimu padarius turtinę žalą, kuri siekia mažesnę nei 150 BBND (MGL) sumą, ir neturtinę žalą, reikėtų vadovautis neturtinės žalos vertinimo kriterijais⁷⁸¹. Autoriaus nuomone, savavaldžiavimą padarius nepilnamečiui nuo šešiolikos iki aštuoniolikos metų amžiaus, neturinčiam visiško veiksnio ir teisinio subjektiškumo teisiniuose santykiuose, kurių pagrindu padarytas savavaldžiavimas, baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą neturėtų kilti⁷⁸². G. Višinskis taip pat tvirtina, kad BK 294 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti psichinės ar fizinės

⁷⁷⁷ VIŠINSKIS, G. *Baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015, p. 211.

⁷⁷⁸ BIELIŪNAS, E.; ŠVEDAS, G. Lietuvos Respublikos baudžiamojai kodekso straipsnių pavadinimai ir jų reikšmė. *Teisė*, 2013, t. 88, p. 49.

⁷⁷⁹ VIŠINSKIS, G. *Baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015, p. 212.

⁷⁸⁰ Ten pat, p. 275.

⁷⁸¹ Ten pat, p. 184, 276.

⁷⁸² VIŠINSKIS, G. *Baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015, p. 196, 276.

prievartos panaudojimo požymiai apima skirtingo pavojingumo veikas. Psichinės prievartos panaudojimas grasinant padaryti didelę žalą asmens teisėms ar teisėtiems interesams (nefizinio pobūdžio) nepagrįstai laikomas pavojingesniu už padarytą didelę žalą asmens teisėms ar teisėtiems interesams (nefizinio pobūdžio). Panaudojus fizinę prievartą sukeltas fizinis skausmas ar padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas neturėtų būti laikomi pavojingesniais už didelę žalą asmens teisėms ar teisėtiems interesams padariusį savavaldžiavimą, padarytą nepanaudojus fizinės prievartos. Autoriaus nuomone, kvalifikuota savavaldžiavimo sudėtis naikintina. Tokiu atveju savavaldžiavimas, padarytas panaudojus fizinę ar psichinę prievartą ir sukėles didelę žalą asmens teisėms ar teisėtiems interesams, galėtų būti kvalifikuojamas kaip BK 294 straipsnio 1 dalies ir atitinkamo nusikaltimo asmens sveikatai ar gyvybei sutaptis⁷⁸³.

D. Prankos disertacijoje nurodoma, kad savavaldžiavimas kaip nusikaltimas nenumatyta daugelio išsivysčiusių Vakarų Europos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose. Dažniausiai savavaldžiavimas įtvirtinamas baudžiamuosiuose įstatymuose tų valstybių, kurios išgyveno totalitarinį režimą ir kuriose dar tik formuojasi demokratiškas gyvenimas⁷⁸⁴. D. Prankos nuomone, nesmurtinis savavaldžiavimas turi būti dekriminalizuotas. Neteisėtas teisių įgyvendinimas, nesusijęs su smurtiniais veiksmais, atsižvelgiant į konkrečias veikas aplinkybes, turėtų užtraukti tik civilinę ar administracinę atsakomybę. Nusikalstamas šios veikos pobūdis turi būti susietas su smurtiniais teisės įgyvendinimo būdais, numatytais BK 294 straipsnio 2 dalyje. Tokiu atveju fizinė ir psichinė prievarta taptų pagrindinės nusikaltimo sudėties požymiais, pagal kuriuos būtų identifikuojamas daromos veikos savavališkumas ir pavojingumas. Autorius siūlo BK 294 straipsnį išdėstyti taip: „tas, kas panaudodamas psichinę ar fizinę prievartą nukentėjusiam ar jo artimam asmeniui, savavališkai vykdė ginčijamą ar pripažįstamą, bet nerealizuotą savo, ar kito asmens tikrą ar tariamą teisę“⁷⁸⁵.

Gana didelių abejonių teisinio reguliavimo sistemiškumo ir pagrįstumo požiūriu kelia kai kurios kitos BK XLII skyriaus nuostatos. Pirma, tai BK 292 straipsnio 3 dalyje numatyta kvalifikuojamasis požymis – neteisėto žmonių gabenimo per valstybės sieną organizavimas. Toks reguliavimas prieštarauja esminiam BK Specialiosios dalies kūrimo principui, pagal kurį bendrininko rūšis turi įtakos tik baudžiamajai atsakomybei įgyvendinti. Antra, BK 299 straipsnyje numatyta pagalbos nesuteikimo susidūrus laivams sudėtis pagal savo esmę yra artimesnė nusikalstamoms veikoms, numatytoms BK XXXIX skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“.

⁷⁸³ VIŠINSKIS, G. *Baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015, p. 229, 276.

⁷⁸⁴ PRANKA, D. *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojame teiseje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 126.

⁷⁸⁵ Ten pat, p. 148–149.

Pažymėtina, kad dažnai mokslininkų ir teisėjų apklausos anketose buvo nurodyta, jog kaip simbolinės kriminalizacijos pavyzdys gali būti vertinama neteisėto žemėnaudos riboženklio pakeitimo baudžiamojo nusižengimo sudėtis (BK 298 straipsnis). Be to, šią baudžiamojo nusižengimo sudėtį dažnai buvo siūloma dekriminalizuoti. Kitos BK XLII skyriaus straipsnių nuostatos mokslininkų ir teisėjų anketavimo bei interviu metu nebuvo paminėtos.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XLII skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), tačiau jame nustatyta tam tikrų reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XLII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) papildyti BK 292¹ straipsnio 1 dalį alternatyvia veika „<...> arba įdarbinęs Lietuvos Respublikoje nelegaliai esantį trečiųjų šalių pilietį, žinodamas, kad jis yra prekybos žmonėmis auka“; 2) patikslinti BK 294 straipsnio 1 dalį išbraukiant formuluotę „pripažįstama, bet nerealizuota“ ir papildant „fizinės ar psichinės prievartos panaudojimo“ požymiu; 3) panaikinti kvalifikuotą savavaldžiavimo sudėtį (BK 294 straipsnio 2 dalis), o šio straipsnio 3 dalį laikyti 2 dalimi; 4) dekriminalizuoti neteisėto žemėnaudos riboženklis pakeitimo baudžiamojo nusižengimo sudėtį (BK 298 straipsnis); 5) BK 299 straipsnyje numatytą pagalbos nesuteikimo susidūrus laivams nusikaltimo sudėtį perkelti į BK XXXIX skyrių.

Be to, svarstytinės šios BK XLII skyriaus nuostatų pataisos: 1) panaikinti BK 292 straipsnio 3 dalyje numatytą kvalifikuotą sudėtį – neteisėto žmonių gabenimo per valstybės sieną organizavimas; 2) dekriminalizuoti savavaldžiavimą ir pripažinti BK 294 straipsnį netekusiu galios; 3) skyrių papildyti 299¹ straipsniu „Skyriuje vartojamos sąvokos“ ir jame, *inter alia*, pateikti sąvokų „trečiųjų šalių piliečiai“, „nelegaliai esantis pilietis“ išaiškinimą.

29 dalis. XLIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“ vertinimas

2000 m. BK XLIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“ sudaro devyni straipsniai, juose reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu (BK 300 straipsnis), antspaudo, spaudo ar blanko suklastojimą (BK 301 straipsnis), antspaudo, spaudo ar dokumento pagrobimą arba pagrobtojo

panaudojimą (BK 302 straipsnis), įrangos antspaudams, spaudams, dokumentams ar griežtos atskaitomybės blankams klastoti gaminimą, laikymą, gabenimą, siuntimą ar realizavimą (BK 302¹ straipsnis), antspaudo, spaudo ar dokumento sunaikinimą, sugadinimą arba paslėpimą (BK 303 straipsnis), melagingos informacijos pateikimą siekiant įgyti dokumentą (304 straipsnis), valstybinio kontrolinio prabavimo ženklo arba Lietuvos Respublikos tarptautinėje sutartyje numatyto ar užsienio valstybės kontrolinio prabavimo ženklo išpaudo pagrobimą, suklastojimą, realizavimą ar netikro išpaudo panaudojimą (BK 306 straipsnis), transporto priemonės identifikavimo numerių suklastojimą, neteisėtą sunaikinimą ar pakeitimą (BK 306¹ straipsnis), transporto priemonės ridos suklastojimą (BK 306² straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 14 nusikalstamų veikų sudėčių, iš jų viena baudžiamojo nusižengimo sudėtis.

2000 m. BK XLIII skyrius pakeistas ir papildytas priimant penkis įstatymus. 2004 m. liepos 5 d. įstatymu Nr. IX-2314⁷⁸⁶ buvo pakeistas BK 306 straipsnis ir išplėstos jo taikymo ribos. 2006 m. įstatymu Nr. X-511⁷⁸⁷ buvo pakeisti BK 300 ir 302 straipsniai, taip pat kodeksas papildytas nauju 302¹ straipsniu, kuriuo numatyta baudžiamoji atsakomybė už dokumentų klastojimo įrangos gamybą, laikymą ir realizavimą. BK 300 ir 302 straipsnių pakeitimai ir papildymai buvo susiję su baudžiamosios atsakomybės sugriežtinimu už netikrų svarbiausių asmens tapatybės dokumentų (t. y. asmens tapatybės kortelės, paso, vairuotojo pažymėjimo ir valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo) gamybą bei tikrų dokumentų klastojimą arba žinomai suklastotų minėtų dokumentų laikymą, gabenimą ir siuntimą; taip pat svetimų asmens tapatybės dokumentų neteisėtą įgijimą.

2012 m. įstatymu Nr. XI-2198⁷⁸⁸, įgyvendinant 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis⁷⁸⁹ ir 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, reikalavimus, buvo pakeistas BK 303 straipsnis, numatant baudžiamąją atsakomybę ir už „fizinio asmens dokumentų <...> sugadinimą“. 2015 m. įstatymu Nr. XII-198⁷⁹⁰ Baudžiamasis kodeksas buvo papildytas nauju 306² straipsniu, numa-

⁷⁸⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030.

⁷⁸⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 300, 302 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 302¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 17-605.

⁷⁸⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147, 147¹, 157, 303 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 147² straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 82-4276.

⁷⁸⁹ 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 96-4916.

⁷⁹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 306² straipsniu įstatymas. *TAR*, 2015, Nr. 16936.

tančiu baudžiamąją atsakomybę už transporto priemonės ridos suklastojimą. 2019 m. įstatymu Nr. XIII-2522⁷⁹¹ buvo pripažintas netekusiu galios BK 305 straipsnis, kuriuo reglamentuota baudžiamoji atsakomybė už matavimo priemonių išleidimą į apyvartą, jų naudojimą be valstybinės metrologinės kontrolės ar jų parametrų pakeitimą.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos yra priėmusios 16 nutarčių. Pažymėtina, kad dauguma – 15 nutarčių skirtos įvairioms BK 300 straipsnio nuostatoms (dokumento sampratai, rūšims, suklastojimo turiniui ir būdams, ir kt.) aiškinti ir viena nutartis – BK 302 straipsnio nuostatoms aiškinti.

Pateikdamas dokumento sampratą LAT nurodė, kad „dokumentu laikytinas kiekvienas rašytinis aktas, įtvirtinantis juridinę reikšmę turinčią informaciją, kuri pagal savo pobūdį ir reikšmę yra teisės, pareigos, teisinio santykio atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo įrodymas, taip pat juridinių faktų ar juridinę reikšmę turinčių aplinkybių įrodymas“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-200/2008 ir Nr. 2K-7-2-895/2017). Taigi, „pagal BK 300 straipsnį dokumentas – tai materialus teisinio fakto liudijimas“. Teismas taip pat nurodė, kad „atsižvelgiant į tai, kad tiesioginis nusikalstamos veikos objektas yra normali valstybės ar savivaldos institucijų veikla, BK 300 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalykas, be kitų dokumentams būdingų požymių, gali būti tik tokie dokumentai, kuriuose užfiksuoti duomenys yra reikšmingi valstybės ir savivaldos institucijų normaliai veiklai. Dokumentai, neturintys tokio pobūdžio duomenų, negali būti šios nusikalstamos veikos dalykas“. Be to, LAT pažymėjo, kad „BK 300 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyku – dokumentu – gali būti ne tik galutinis materialiai (rašytine ar kitokia forma) įtvirtintas teisinis sprendimas, bet ir atliekantis jo priėmimui skirtą tęstinę procedūrą, materialiai užfiksuojančią savarankišką teisinę reikšmę turinčią informaciją“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-200/2008).

LAT dar kartą nurodė, kad „BK 300 straipsnio dalyku pagal kasacinės instancijos teismo praktiką laikomas ne tik fizinis, bet ir elektroninis dokumentas. Dokumentu gali būti pripažįstamas bet kokia forma popieriuje, elektroninėje erdvėje ar kompiuterinėje laikmenoje padarytas įrašas, tačiau keliami reikalavimai dokumento turiniui. Pavyzdžiui, BK 300 straipsnio prasme dokumentu gali būti pripažintas elektroninis mokėjimo nurodymas, nes jis nustato teisiškai reikšmingą faktą (juridinį faktą) ir jo panaudojimas sukelia arba gali sukelti fiziniam ar juridiniam asmeniui, ar valstybei teisiškai reikšmingus padarinius“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-84-489/2018).

Teismas pabrėžė, kad „baudžiamoji atsakomybė pagal BK 300 straipsnį gali būti taikoma ir už teisinėje apyvartoje realiai egzistuojančios dokumentų rūšies (pvz., vairuo-

⁷⁹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 305 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas. TAR, 2019, Nr. 19119.

tojo pažymėjimo), tačiau neegzistuojančios formos dokumento pagaminimą ar disponavimą tokiu dokumentu. Tokiais atvejais sprendžiant dėl baudžiamosios atsakomybės turi būti atsižvelgiama į padarytos veikos pavojingumą, ar dėl tokios veikos atsiranda žala dokumentų teisinės apyvartos funkcionalumui ir patikimumui arba kyla tokios žalos grėsmė“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-153/2012).

LAT taip pat nurodė, kad „privatinių asmenų sukurti dokumentai taip pat gali būti BK 300 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos dalykas, jei juose įtvirtinta informacija, turinti reikšmės juridinių faktų atsiradimui, pasikeitimui ar pasibaigimui“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-251/2013 ir Nr. 2K-7-175-303/2015). Be to, Teismas nurodė, „jei dokumente įrašyti tikrovę neatitinkantys faktai negali pažeisti fizinių ar juridinių asmenų teisių arba sukelti minėtiems asmenims ar valstybei teisiškai reikšmingų padarinių, toks dokumento suklastojimas nėra pavojinga veika baudžiamųjų įstatymų požiūriu, nes negali padaryti žalos reikšmingoms asmeninėms ar visuomeninėms vertybėms, taigi neužtraukia baudžiamosios atsakomybės“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-251/2013 ir Nr. 2K-7-47-895/2016).

LAT taip pat paaiškino, kad „dokumentu gali būti pripažįstamas bet kokia forma ant popieriaus, elektroninėje erdvėje ar kompiuterinėje laikmenoje padarytas įrašas. <...> Taigi, dokumentas – tai tam tikra forma padarytas įrašas, kuris nustato, pakeičia ar panaikina teisiškai reikšmingą faktą (juridinį faktą)“ (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-175-303/2015 ir Nr. 2K-7-2-895/2017). Teismas pabrėžė, kad „dokumentu gali būti pripažintas ir tekstas be parašo ir antspaudo. Svarbu, kad tas įrašas jį panaudojus, sukeltų ar gali sukelti fiziniam, juridiniam asmeniui ar valstybei teisiškai reikšmingus padarinius“. Be to, „dokumentas laikomas netikru, kai jo turinyje įtvirtinti objektyvios tikrovės neatitinkantys duomenys (*veritatis immutatio*) ir kaltininkas tokį dokumentą surašė, atspausdino ar kitaip pagamino kito asmens vardu. Netikras dokumentas gali būti gautas tik visiško materialaus klastojimo būdu“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-175-303/2015). Pažymėtina ir tai, kad LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas O. Fedosiukas savo atskirojoje nuomonėje⁷⁹² nurodė, kad „jei pateikiama dokumento kopija juridinę reikšmę turinčio fakto objektyviai patvirtinti negali ir tokiais veiksmais yra bandoma suklastoti kitą asmenį, tai tokie veiksmai turi būti kvalifikuojami pagal BK 304 straipsnį kaip melagingos informacijos pateikimas siekiant įgyti dokumentą“.

Aiškindamas dokumento suklastojimo esmę LAT nurodė, kad „oficialaus dokumento suklastojimas – tai veiksmai, kuriais pakeičiamas dokumento tikrumas ir jo turinio teisingumas. Tai gali būti padaroma įrašant į oficialų dokumentą žinomai melagingą informaciją, kuri neatitinka tikrovės. Surašant suklastotą dokumentą nebūtina, kad

⁷⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2015 m. vasario 17 d. atskiroji nuomonė baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-175-303/2015. *Teismų praktika*, 2015, Nr. 43, p. 461–462.

visa informacija būtų melaginga, svarbu, kad dalis šios informacijos neatitinka tikrovės“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-527/2006). Be to, LAT pabrėžė, kad „netikro Utenos rajono savivaldybės administracijos Vaikų teisių apsaugos skyriaus dokumento apibūdinimas kaip svarbaus dokumento nesukuria kvalifikuojamojo požymio (didelės žalos), o yra viena iš aplinkybių, vertinant veiką mažareikšmiškumo aspektu (BK 37 straipsnis)“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-127/2008).

LAT taip pat pabrėžė, kad „dokumentas yra suklastotas, kai kaltininkas pakeičia kito asmens surašyto, atspausdinto ar kitaip pagaminto dokumento turinį arba savo vardu surašo, atspausdina ar kitaip pagamina, arba tik patvirtina kito asmens surašytą dokumentą, tokiu būdu dokumento turinyje įtvirtindamas tikrovės neatitinkančius duomenis. Dokumentai klastojami įrašant melagingą informaciją, padirbant parašą ar antspaudą, pašalinant tikro dokumento teksto dalį, perklijuojant nuotrauką ir pan. Tikro dokumento suklastojimas yra ne tik tada, kai kaltininkas neteisėtai pakeičia autentiško dokumento formą ir (ar) turinį, tokiais neteisėtais veiksmais įtvirtindamas tikrovės neatitinkančią informaciją ir siekdamas paleisti tokį dokumentą į teisinę apyvartą kaip tikrą, bet ir tada, kai kaltininkas, objektyviai turėdamas teisę savo vardu surašyti, atspausdinti ar kitaip pagaminti tam tikrus dokumentus, neteisėtai savo vardu surašo, atspausdina ar kitaip pagamina tokį dokumentą, jame įtvirtindamas tikrovės neatitinkančią informaciją, arba kito asmens į dokumentą įtrauktus objektyvios tikrovės neatitinkančius duomenis patvirtina parašu, antspaudu arba kitokiu būdu, siekdamas paleisti tokį dokumentą į teisinę apyvartą kaip tikrą“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-35/2011).

LAT nurodė, kad „tikras dokumentas gali būti suklastotas materialiai, t. y. kai kaltininkas savo veiksmais pakeičia dokumente užfiksuotą informaciją (pvz., teksto dalies pakeitimas, nuotraukos, parašo ir kitų rekvizitų pakeitimas ir pan.) <...>, ir intelektualiai (pavyzdžiui, melagingos informacijos įrašymas į dokumentą) <...>. Netikro dokumento pagaminimas yra viena iš dokumento suklastojimo formų – tai tokie veiksmai, kai bet kokių būdu sukuriamas dokumentas, kuris yra netikras ir pagal formą, ir pagal turinį. Į tokį dokumentą įrašoma tikrovės neatitinkanti melaginga informacija – tai duomenys, neatitinkantys tikrovės“. Be to, Teismas pažymėjo, kad „teisės doktrinoje yra vartojamas simuliacijos terminas. Tai tokia situacija, kai turėdamos tikslą paslėpti savo tikruosius ketinimus šalys dėl to paties dalyko sudaro du susitarimus: vienas yra matomas, išorinis, tačiau melagingas, neatitinkantis tikrųjų šalių ketinimų, kitas – įtvirtinantis tikrąją šalių valią, bet slaptas. Simuliacijos mechanizmas pasižymi tuo, kad tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko sudaromi du sandoriai ir slepiamas sandoris prieštarauja matomam. Simuliacija – tai sutarties šalių bendras melas trečiųjų asmenų atžvilgiu, kuriuo dažniausiai siekiama „apeiti“ įstatymą arba trečiųjų asmenų, pavyzdžiui, kreditorių, teises. Tačiau sukčiavimas ar apgaulė nėra būtinas simuliacijos elementas. Simuliacija gali turėti tikslą, kuris yra moraliai neutralus. Simuliacija pati savaime nėra negaliojimo pagrindas

(negaliojimo priežastis), jeigu ja nesiekiami apgaulingų ar neteisėtų tikslų, tačiau jeigu tokių tikslų siekiama – sutartis gali būti pripažinta neteisėta“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-19-942/2017).

LAT dar kartą nurodė, kad „vien tik ta aplinkybė, kad dokumente yra įtvirtintas apsimestinis sandoris, nurodant ne tikrąją sandorio šalį, o statytinį asmenį, nesudaro pakankamo pagrindo veiką pripažinti dokumento suklastojimu, nustatytu BK 300 straipsnyje. Apsimestinių sandorių sudarymo pasekmės paprastai yra civilinės teisės reguliavimo dalykas. Sprendžiant dėl dokumentų suklastojimo pavojingumo, be kita ko, turi būti atsižvelgiama į neigiamų padarinių valstybei grėsmę, t. y. kad įrašant į dokumentą netikras sandorių datas gali būti išvengta mokesčių sumokėjimo“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-62-511/2018). Be to, LAT pateikė ir gana prieštaringą nuomonę, nes nurodė, kad „pagal teismų praktiką žinomai netikrų ar žinomai suklastotų dokumentų panaudojimas ar realizavimas sukčiaujant papildomai pagal BK 300 straipsnį nekvalifikuojamas, nes netikri ar suklastoti dokumentai panaudojami ar realizuojami kaip priemonė turtui gauti. Tačiau jeigu kaltininkas pats pagamino netikrą dokumentą ar suklastojo tikrą dokumentą ir jį pateikęs kaip apgaulės priemonę įgijo svetimą turtą, turtinę teisę, išvengė turtinės prievolės ar ją panaikino, jo veika kvalifikuojama pagal BK 182 ir 300 straipsnių atitinkamose dalyse numatytų nusikalstamų veikų sutaptį“. Kita vertus, LAT nurodė, kad „nustaćius, kad šios nusikalstamos veikos iš esmės yra neatskiriamos (būtinės) viso kaltininko sumanymo įgyvendinimo dalys, padaromos viena po kitos per sumanymui įgyvendinti būtiną laiko tarpą, jos kvalifikuojamos kaip idealioji sutaptis“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-78/2012 ir Nr. 2K-P-31-788/2021).

LAT, nurodė, kad „baudžiamoji teisė nėra formali, todėl visais atvejais būtina įvertinti konkretų veikos pavojingumą baudžiamojo įstatymo saugomiems gėriams, taip pat ir formaliose nusikalstamų veikų sudėtyse“, atkreipė dėmesį, kad bylos faktinės aplinkybės (veiksmi buvo nevienkartiniai, neatsitiktiniai, atlikti pagal išankstinį susitarimą su kitais bendrininkais) nesudaro pagrindo veiksmų laikyti nepavojingais baudžiamosios teisės požiūriu. Teismas taip pat pabrėžė, kad „didesnį veikos pavojingumą patvirtina ir nusikaltimo dalykas – oficialios tranzito, eksporto ir importo deklaracijos“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-9-976/2020). Atskleisdamas disponavimo netikru ar suklastotu dokumentu pavojingumo turinį, LAT pažymėjo, kad „BK 300 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo sudėtis yra formali, o objektyvieji sudėties požymiai suformuluoti kaip alternatyvūs“, akcentavo, kad „įstatymų leidėjas baudžiamąją atsakomybę už disponavimą netikru ar suklastotu dokumentu nustatė ne tiek dėl pačios veikos pavojingumo, kiek dėl veikos padarymo galinčių atsirasti žalingų padarinių tokį dokumentą panaudojus apyvartoje“. Be to, Teismas pabrėžė, kad „baudžiamosios atsakomybės taikymui reikalingą pavojingumo laipsnį dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu gali pasiekti tais atvejais, kai šiomis veikomis daroma įtaka teisiniams santykiams, tuose

teisiniuose santykiuose dalyvaujančių asmenų teisėms ir pareigoms“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-234-942/2015).

LAT nurodė, kad „BK 300 straipsnio 3 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už tikro dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu, jeigu dėl to padaryta didelės žalos. <...> Dokumento suklastojimas gali pasireikšti ir tuo, kad melagingus duomenis į dokumentą įrašo pats nukentėjęsysis, kuris buvo sąmoningai suklaidintas kaltininko, t. y. panaudojami asmenys, nežinantys apie tokį kaltininko veiksmų pobūdį. Kaltininkas, klastodamas dokumentus ir veikęs per jo nusikalstamų veiksmų nesuvokusį asmenį, atsako kaip nusikaltimo, numatyto BK 300 straipsnyje, vykdytojas“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-47-895/2016).

Aiškindamas BK 180 ir 302 straipsniuose numatytų nusikaltimų sutapties kvalifikavimo taisyklės, LAT nurodė, kad „veiką kvalifikuojant pagal BK 302 straipsnį (Antspaudo, spaudo ar dokumento pagrobimas ar pagrobtojo panaudojimas), byloje turi būti nustatyta, kad asmuo suvokė, kad grobia svetimą antspaudą, spaudą ar dokumentą ir to norėjo. Tik tokiu atveju galima konstatuoti idealią nusikalstamų veikų (numatytų BK 180 str. ir BK 302 str.) sutaptį“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-554/2005). Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija atskleidžia kai kuriuos BK XLIII skyriaus nuostatų reglamentavimo trūkumus, susijusius su dokumento samprata.

BK XLIII skyriaus nuostatų analizei skirtos keturios mokslinės publikacijos, kurios visos yra straipsniai⁷⁹³. Be to, visi jie iš esmės susiję su dokumentų suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu nusikaltimo sudėties (BK 300 straipsnis) įvairių požymių, taip pat BK XLIII skyriaus pavadinimo (kartu rūšinio objekto) analize ir aiškinimu. Antai, E. Sinkevičius, nagrinėdamas BK įtvirtintą dokumentų suklastojimo koncepciją, išdėsto ir požiūrį į šio nusikaltimo sudėties objektą, kuriuo jis mano esant teisinę apyvartą. Autoriaus teigimu, BK XLIII skyriaus pavadinimas „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“ leidžia kelti prielaidą, kad dokumento suklastojimo objektu yra valdymo tvarka, kaip gėris, kurį apsaugoti siekia įstatymų leidėjas. Tuo tarpu, pavyzdžiui, suklastotas paskolos raštelis, kuriuo siekiama įrodyti tarp dviejų fizinių asmenų neva egzistuojančius paskolos teisinius santykius, arba suklastoti įrašas važtaraštyje bei parašas apie prekių gavimą su valdymo tvarka neturi nieko bendra. Taigi, dokumentų apyvartoje vis didesnę reikšmę turi vadinamieji privatūs dokumentai, kuriuose fiksuojami

⁷⁹³ SINKEVIČIUS, E. Dokumentų suklastojimo koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 98–104; AIDUKAS, M. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 15–24; TAMAŠAUSKIENĖ, A. Dokumento samprata ir jos reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 60(25), p. 125–134; PRANKA, D. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu taikymo ypatumai Lietuvos baudžiamosios teisės jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(1), p. 58–72.

vienokie ar kitokie teisinę reikšmę turintys faktai ir aplinkybės. Įstatymų leidėjas į tai sureagavo numatydamas dokumentų suklastojimo sudėtį, kurioje neišskiriami nei viešieji, nei privatūs dokumentai⁷⁹⁴. Todėl tikslintinas dokumentų suklastojimo objektas ir šios sąvokos turinys. Pagal E. Sinkevičių, dokumentu reikėtų laikyti kiekvieną rašytinį aktą ar kitokį materialaus pasaulio dalyką, kuriame įtvirtinta juridinę reikšmę turinti informacija, kuri pagal savo pobūdį ir reikšmę yra teisės ar pareigos arba teisinio santykio atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo, taip pat juridinių faktų ar turinčių juridinę reikšmę aplinkybių įrodymas. Tinkamai, pagal įstatymą patvirtintos dokumentų kopijos ar nuorašai teisiniu požiūriu turi būti prilyginami autentiškiems dokumentams⁷⁹⁵. E. Sinkevičius, sekdamas Vakarų Europos teise, nurodo, kad ta sritis, kurioje dokumentai vykdo savo funkcijas, vadinama teisine apyvarta. Tuo tarpu nėra prasmės taikyti baudžiamąsias sankcijas asmeniui, kuris surašo tikrovės neatitinkantį aktą, visiškai neketindamas šio akto naudoti teisinėje apyvartoje. Tikrasis gėris, kurį siekia apsaugoti įstatymų leidėjas, yra teisinės apyvartos funkcionalumas ir patikimumas, nes visi yra suinteresuoti šios apyvartos patikimumu, funkcionalumu. Teisinė apyvarta turėtų būti suprantama kaip juridinių faktų, dėl kurių atsiranda, keičiasi ir pasibaigia įvairūs teisiniai santykiai, visuma, o šie faktai paprastai fiksuojami įvairiuose dokumentuose. E. Sinkevičius tvirtina, kad BK 300 straipsnyje numatyto nusikaltimo objektu yra teisinės apyvartos patikimumas ir funkcionalumas. O aprašant minimo nusikaltimo subjektyviąją pusę, turėtų būti nurodytas ir tikslas (siekis ar noras) įtraukti netikrą ar suklastotą dokumentą į teisinę apyvartą⁷⁹⁶. Be to, autoriaus nuomone, dokumento suklastojimo baudžiamojo nusižengimo sudėties įtvirtinimas sudarytų daugiau galimybių diferencijuoti atsakomybę už minimą nusikalstamą veiką⁷⁹⁷.

M. Aidukas, lygindamas baudžiamosios atsakomybės už dokumentų suklastojimą teisinį reguliavimą pagal 1961 m. BK ir 2000 m. BK, atkreipia dėmesį į tai, kad tapo sudėtinga vertinti situaciją, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, pasinaudodamas tarnybine padėtimi suklastoja dokumentą, bet jo nepanaudoja, nerealizuoja ir taip sukelia didelę žalą valstybei, juridiniam ar fiziniam asmeniui, tarptautinei organizacijai, nes tokia faktinė situacija atitinka tiek dokumento suklastojimo BK 300 straipsnio 2 dalies, tiek piktnaudžiavimo BK 228 straipsnio 1 dalies sudėtis. Šioje normų konkurencijoje BK 228 straipsnio 1 dalis yra speciali norma BK 300 straipsnio 2 dalies atžvilgiu⁷⁹⁸. Autoriaus nuomone, tiesioginiu dokumentų suklastojimo objektu reikėtų laikyti

⁷⁹⁴ SINKEVIČIUS, E. Dokumentų suklastojimo koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 99.

⁷⁹⁵ Ten pat, p. 100, 103.

⁷⁹⁶ Ten pat, p. 103.

⁷⁹⁷ Ten pat, p. 101.

⁷⁹⁸ AIDUKAS, M. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 18.

normalią valstybės ar savivaldos institucijų veiklą. Toks tiesioginio objekto supratimas suponuoja išvadą, kad BK 300 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyku (be kitų dokumentams būdingų požymių) gali būti tik tokie dokumentai, kuriuose užfiksuoti duomenys yra reikšmingi normaliai valstybės ar savivaldos institucijų veiklai⁷⁹⁹. Be to, straipsnyje analizuojami ir kiti objektyvieji bei subjektyvieji dokumentų suklastojimo sudėties požymiai, taip pat bausmės už minėto nusikaltimo padarymą.

A. Tamašauskienė straipsnyje išdėsto dokumento, kaip teisinės kategorijos, esmę, sampratą, jos reikšmę veikai kvalifikuoti. Straipsnyje dėstomas autorės požiūris į dokumento suklastojimo sudėties dalyką, kuris siejamas su dokumento turiniu, t. y. teisiniu faktu, taip pat siūloma keisti BK XLIII skyriaus pavadinimą. Autorės nuomone, teisiniai faktai aiškinami kaip gyvenimo įvykiai ir veiksmai, su kuriais teisės normos sieja teisinių santykių atsiradimą, pasikeitimą ir nutraukimą. Pagal A. Tamašauskienę, dokumentas – tai materialus teisinio fakto liudijimas, dokumento esmė ir paskirtis – būti teisiškai reikšmingos informacijos materialiu šaltiniu. Ši sąvoka apima abu reikšmingus dokumento požymius: formą – materialus žinių šaltinis, ir turinį – duomenis apie teisinį faktą⁸⁰⁰. Dokumento reikšmė siejama visų pirma su jo turiniu – teisiniu faktu, kurį išreiškia dokumentas. Teisinio fakto raiškos forma neturi kokios nors svarbios įtakos dokumentui suvokti. Dokumentui parengti gali būti panaudotas ne tik popierius, bet ir kitokia medžiaga: fotopopierius, garso ir vaizdo juostos, kompaktinės plokštelės, audinys ir pan.⁸⁰¹ Dokumento suklastojimo atveju dalyku laikytinas dokumente įtvirtintas teisinis faktas⁸⁰². Autorė nurodo, kad BK 300 straipsnyje išdėstyta norma saugo valdymo tvarką nuo dokumentų suklastojimo. Nors BK XLIII skyriaus pavadinime nėra žodžio „valstybinio“, reikėtų suprasti, kad saugoma būtent valstybinio valdymo tvarka (kaip valstybėje branginama vertybė). Tačiau ne visada dokumento suklastojimą galima sieti su valdymo tvarkos pažeidimu. Nusikalstamam sumanymui įgyvendinti gali būti klastojami įvairiausi privatus pobūdžio ar užsienio šalių dokumentai, kurių atsiradimo mūsų šalies valdymo tvarka nereguliuoja. Suklastoti dokumentai panaudojami įvairiausiose srityse, tačiau, išaiškėjus klastojimo atvejui, visada susiduriama su teisinės tvarkos pažeidimu, todėl BK XLIII skyriaus pavadinimas keistinas į „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisei tvarkai (teisėtvarkai), susiję su dokumentų arba matavimo priemonių klastojimu“. Toks skyriaus pavadinimas, autorės nuomone, būtų universalesnis ir tiksliau išreikštų šių veikų objektą⁸⁰³.

⁷⁹⁹ AIDUKAS, M. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 19.

⁸⁰⁰ TAMAŠAUSKIENĖ, A. Dokumento samprata ir jos reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 60(25), p. 129, 132.

⁸⁰¹ Ten pat, p. 128.

⁸⁰² Ten pat, p. 132.

⁸⁰³ TAMAŠAUSKIENĖ, A. Dokumento samprata ir jos reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 60(25), p. 129, 130, 132.

Tuo tarpu D. Pranka tvirtina, kad BK nepagrįstai palikta spraga, nenumatant baudžiamosios atsakomybės už netikro ar suklastoto dokumento įgijimą. Autorius atkreipia dėmesį į tai, kad šiuo metu dokumento apibrėžimas šiek tiek platesnis – į jo sąvoką įtraukiama ir elektroninė erdvė, todėl BK 300 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyku gali būti bet kokios (ir elektroninės) formos dokumentas, galintis paliudyti ar įrodyti juridinę reikšmę turinčius faktus. Būtent tokia dokumento sąvoka svarbi aiškinant ir kitus šios nusikalstamos veikos požymius⁸⁰⁴. Autorius, remdamasis kasacinio teismo jurisprudencija, taip pat tvirtina, kad kiekvieną kartą sprendžiant dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo būtina išsiaiškinti, ar dokumento suklastojimas arba disponavimas suklastotu dokumentu pasiekė reikiamo pavojingumo laipsnį. Taigi svarbu nustatyti, ar kilo reali grėsmė baudžiamojo įstatymo saugomai vertybei – dokumentų teisinės apyvartos funkcionalumui ir patikimumui. Ši grėsmė atsiranda tik nustačius tam tikrus teisiškai reikšmingus padarinius, kurie turi įtakos teisiniams santykiams. Tokia grėsmė dažniausiai grindžiama ne konkrečia veika, bet konkrečiu dokumentu ir jo formos ar turinio galia, savaime lemiančia ir didesnę konkrečios veikos pavojingumo laipsnį, kuriuo pasižymi būtent nusikalstamos veikos. Iš esmės ne dokumento turinys ar jo forma, o šių dalykų reikšmė teisiųjų santykių subjektų teisėms ir pareigoms suteikia pagrindą baudžiamajai atsakomybei⁸⁰⁵. D. Pranka, remdamasis Vakarų Europos, Skandinavijos ir kitų valstybių baudžiamaisiais įstatymais, pabrėžia, kad dokumento suklastojimo sudėčių būtinieji požymiai dažniausiai nurodomi tikslas ar padariniai. Straipsnyje taip pat pateikiamas pasiūlymas BK 300 straipsnio 1 dalį išdėstyti taip: „tas, kas pagamino netikrą dokumentą, suklastojo tikrą dokumentą arba žinomai netikrą ar žinomai suklastotą tikrą dokumentą įgijo, laikė, gabenė, siuntė, panaudojo ar realizavo, jeigu dėl to Europos Sąjungai, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui buvo sukelti teisiškai reikšmingi padariniai, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų“.

Abejonių teisinio reguliavimo sistemiškumo požiūriu kelia tai, kad BK XLIII skyriaus pavadinime neatsispindi kai kuriuose šio skyriaus straipsniuose numatytų nusikaltimų dalykai, pavyzdžiui, prabavimo ženklas (BK 306 straipsnis) arba identifikavimo numeriai (BK 306¹ straipsnis), o tam tikrų straipsnių dispozicijose nėra numatytos tokios galimos veikų alternatyvos: „įgijimas“ (BK 300 ir 302¹ straipsniai), „įgijimas, gabenimas ir siuntimas“ (BK 301 straipsnis), „įgijimas, laikymas, gabenimas ir siuntimas“ (BK 306 straipsnis).

Pažymėtina, kad mokslininkų ir teisėjų anketavimo bei interviu metu BK XLIII skyriaus straipsnių nuostatos nebuvo paminėtos.

⁸⁰⁴ PRANKA, D. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu taikymo ypatumai Lietuvos baudžiamosios teisės jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*, 2016, Nr. 23(1), p. 58, 63, 64.

⁸⁰⁵ Ten pat, p. 65.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomones, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XLIII skyriaus vidinis sistemiškumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia rimtų abejonių, nes jame nustatyta reglamentavimo spragų ir trūkumų. BK XLIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK XLIII skyriaus pavadinimą pakeisti taip: „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisinei tvarkai (arba – teisinei apyvartai), susiję su dokumentų, matavimo prietaisų, prabavimo ženklų arba identifikavimo numerių klastojimu“; 2) BK 300 straipsnio 1 dalį papildyti sąvokomis „įgijo“, „siekiant įtraukti netikrą ar suklastotą dokumentą į teisinę apyvartą“, „arba tai sukėlė didelę žalą“ ir išdėstyti ją taip: „tas, kas pagamino netikrą dokumentą, suklastojo tikrą dokumentą arba žinomai netikrą ar žinomai suklastotą tikrą dokumentą įgijo, laikė, gabenė, siuntė, panaudojo ar realizavo siekdamas įtraukti netikrą ar suklastotą dokumentą į teisinę apyvartą arba tai sukėlė didelę žalą“; 3) BK 300 straipsnio 2 dalies dispozicijoje po žodžių „ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų“ įrašyti žodį „įgijo“; 4) BK 300 straipsnio 3 dalies dispozicijoje po žodžių „ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų“ įrašyti žodį „įgijo“; 5) BK 301 straipsnio 2 dalies dispozicijoje po žodžių „arba suklastojo“ įrašyti žodžius „įgijo, gabenė, siuntė“; 6) BK 302¹ straipsnio 1 dalies dispozicijoje po žodžių „tas, kas“ įrašyti žodį „įgijo“; 7) BK 306 straipsnio 1 dalies dispozicijoje po žodžių „perdirbo, pagamino“ įrašyti žodžius „įgijo, laikė, gabenė, siuntė“; 8) papildyti BK XLIII skyrių nauju BK 306³ straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kurį išdėstyti taip: „Dokumentas – bet kokios formos rašytinis aktas ar kitoks materialus dalykas, įtvirtinantis teisinę reikšmę turinčią informaciją apie asmens teises ir (ar) pareigas ar teisinio santykio atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą, ar patvirtinantis teisinius faktus ar teisinę reikšmę turinčias aplinkybes“.

Be to, svarstyti šios BK XLIII skyriaus nuostatų pataisos: 1) papildyti BK 300 straipsnį nauja 4 dalimi, numatančia baudžiamąjį nusižengimo sudėtį, ir išdėstyti ją taip: „tas, kas pagamino netikrą dokumentą, suklastojo tikrą dokumentą, įgijo, laikė, gabenė, siuntė, panaudojo ar realizavo, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu“; 2) viename BK straipsnyje sujungti BK 301 ir 302 straipsniuose numatytas nusikaltimų sudėtis.

30 dalis. XLIV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“ vertinimas

2000 m. BK XLIV skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“ sudaro penki straipsniai, reglamentuojantys baudžiamąją atsakomybę už pelnymąsi iš kito asmens prostitucijos (BK 307 straipsnis), įtraukimą į prostituciją (BK 308 straipsnis), drau-

džiamus biomedicininis tyrimus su žmogumi ar žmogaus embrionu (BK 308¹ straipsnis), disponavimą pornografinio turinio dalykais (BK 309 straipsnis) ir žiaurų elgesį su gyvūnais (BK 310 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 12 nusikalstamų veikų sudėčių, iš jų viena baudžiamojo nusižengimo sudėtis.

2000 m. BK XLIV skyriaus straipsniai buvo keičiami ir pildomi priimant septynis įstatymus. Pažymėtina, kad trys iš šių įstatymų buvo susiję su tarptautinės baudžiamosios teisės arba ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikalavimų įgyvendinimu Lietuvos baudžiamojoje teisėje⁸⁰⁶. Daugiausiai pakeitimų ir papildymų 2000 m. BK XLIV skyriuje patyrė BK 309 straipsnis.

2004 m. įstatymu Nr. IX-1992⁸⁰⁷ buvo pakeista BK 309 straipsnio 2 dalis, papildant šioje dalyje numatytą kvalifikuojamųjų požymių sąrašą naujais alternatyviais požymiais „demonstravimu ar reklamavimu pornografinio turinio dalykais, kuriuose atvaizduotas vaikas“ bei pakeičiant šio straipsnio 3 dalyje numatytus šios veikos kaip baudžiamojo nusižengimo požymius, išbraukiant žodį „viešai“. 2005 m. įstatymu Nr. X-272⁸⁰⁸, įgyvendinant Žmogaus teisių ir biomedicinos konvenciją ir jos Papildomą protokolą dėl žmonių klonavimo uždraudimo, BK XLIV skyrius buvo papildytas nauju 308¹ straipsniu, juo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už draudžiamus biomedicininis tyrimus su žmogumi ar žmogaus embrionu. 2006 m. įstatymu Nr. X-711⁸⁰⁹, įgyvendinant 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pagrindų sprendimą 2004/68/TVR dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija, BK 309 straipsnis buvo papildytas nauja 3 dalimi, kurioje nustatytas naujas veikos kvalifikuojamasis požymis – „didelis kiekis pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas“.

2014 m. įstatymu Nr. XII-776⁸¹⁰, įgyvendinant 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus,

⁸⁰⁶ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijos) ir jos Papildomo protokolo dėl žmonių klonavimo uždraudimo ratifikavimo. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 97-4253; 2002 m. liepos 19 d. Europos Sąjungos Tarybos pagrindų sprendimas 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis; Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiant Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. [2011] OLL 101; 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 96-4916.

⁸⁰⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198¹ ir 198² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 25-760.

⁸⁰⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945.

⁸⁰⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, 77-2961.

⁸¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas. *TAR*, 2014, Nr. 3404.

jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, buvo pakeisti arba papildyti BK 307, 308 ir 309 straipsniuose numatytų veikų kvalifikuojamieji požymiai: a) BK 307 straipsnio 3 dalyje numatytas kvalifikuojamasis požymis „nepilnamečio asmens jo sutikimu gabenimo prostitucijai į Lietuvos Respubliką ar iš Lietuvos Respublikos“ pakeistas požymiu „kitoks nepilnamečio išnaudojimas prostitucijos tikslams“; b) iš BK 308 straipsnio 2 dalyje numatytų kvalifikuojamųjų požymių sąrašo išbrauktas kvalifikuojamasis požymis „nepilnamečio įtraukimas į prostituciją bet koku būdu“, o šis straipsnis papildytas nauja 3 dalimi, numatančia patikslintus kvalifikuojamuosius požymius „nepilnamečio asmens verbavimą, vertimą užsiimti prostitucija ar įtraukimą į prostituciją bet koku būdu“; c) BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytas kvalifikuojamųjų požymių sąrašas papildytas požymiais „pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, siūlymu“ ir „prieigos prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, įgijimu ar suteikimu pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis“.

2015 m. įstatymu Nr. XII-1830⁸¹¹ buvo pakeistas 310 straipsnis, jame numatytos veikos padarinys „gyvūno žuvinimas ar suluošinimas“ nustatytas ne tik žiaurais elgesio su gyvūnu, bet ir jo kankinimo atvejais. Kiti 2000 m. BK XLIV skyriaus straipsnių pakeitimai, padaryti 2011 m. įstatymu Nr. XI-1472⁸¹² ir 2016 m. įstatymu Nr. XII-2433⁸¹³, susiję su šio skyriaus straipsnių sankcijų korekcijomis arba baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims nustatymu.

Su šiuo BK skyriumi susijusios teismų jurisprudencijos analizė rodo, kad LAT nėra priėmęs nė vienos plenarinės sesijos ir išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutarties, skirtos šio skyriaus nuostatų analizei.

2000 m. BK XLIV skyriaus nuostatų analizei buvo skirtos 7 mokslinės publikacijos (iš jų viena daktaro disertacija⁸¹⁴ ir 6 straipsniai). Daugiausiai mokslinių publikacijų skirta BK 309 straipsniui, jose analizuojamas disponavimo pornografinio turinio dalykais kriminalizavimo pagrįstumas, kriminologiniu, baudžiamuoju teisiniu ir mediciniu požiūriu nagrinėjami pedofilijos ir seksualinės prievartos prieš vaikus aspektai, taip

⁸¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015, Nr. 10580.

⁸¹² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

⁸¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198², 309 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2016, Nr. 17730.

⁸¹⁴ ŽEKAS, T. *Vaikų išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011.

pat kiti baudžiamosios atsakomybės klausimai, susiję su disponavimu pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas ar asmuo pateikiamas kaip vaikas⁸¹⁵.

Publikacijoje, nagrinėjančioje baudžiamąją atsakomybę kaip kraštutinę priemonę (*ultima ratio*), kritikuojamas disponavimo pornografinio turinio dalykais platinimo tikslais (BK 309 straipsnio 1 dalis) kriminalizavimas ir akcentuojama, kad prie veikų, su kuriomis kova yra tiesiog nereali ir baudžiamas tik atsitiktinai paaiškėjęs atvejis, priskirtina ir baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais platinimo tikslais. Autoriaus nuomone, „turint galvoje, kad šiuolaikinėje ekonomikoje visiškai legaliai veikia intymių prekių parduotuvės, striptizo klubai, atitinkami internetiniai portalai, naivu tikėtis, jog teisėsaugos institucijos dės kryptingas pastangas atskleisti ir persekioti tokias veikas darančius asmenis“, todėl siūloma daugiau dėmesio skirti kovai su vaikų pornografija⁸¹⁶. Disertacijoje, skirtoje vaiko išnaudojimo pornografijai analizei, atkreipiamas dėmesys, kad disponuoti pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo, pateikiamas kaip vaikas, neįmanoma, jei vaikas nėra išnaudotas pornografijai. Be to, pabrėžiama, kad „nors abi minimos veikos skiriasi savo esme, t. y. atliekamų veiksmų pobūdžiu – tiek vaiko išnaudojimo pornografijai, tiek disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo, pateikiamas kaip vaikas, – esminis pažeidžiamas gėris ir pagrindinis nusikalstamos veikos akcentas yra tas pats, t. y. pažeidžiami vaiko seksualinio neliečiamumo interesai, užkertamas kelias jam dorai ir sveikai vystytis“. Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad alternatyvios veikos, minimos BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalyse, patenka į platesnę išnaudojimo sąvoką, tik kiekviena jų pabrėžia skirtingą tokio išnaudojimo pasireiškimo aspektą (pagaminimą, platinimą ir kt.)⁸¹⁷. Be to, disertacijoje kritikuojamas vaiko išnaudojimo pornografijai reglamentavimo ydingumas, nes vaiko išnaudojimas pornografijai vienu atveju yra nusikaltimas vaikui ir šeimai, o kitu atveju kėsinama į visuomenės dorovę, todėl siūloma „vaiko išnaudojimą pornografijai ir disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, reglamentuoti viename skyriuje, t. y. Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“⁸¹⁸. Analizuojant disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas ir pan. subjektyviusius požymius, pabrėžiama, kad „nors 309 straipsnio 2 ir 3 da-

⁸¹⁵ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2), p. 715–738; SAKALAUSKAS, G. Pedofilija kaip liga ir kaip paskata nusikalsti. *Teisė*, 2019, t. 111, p. 23–44; ŽĖKAS, T. Vaiko išnaudojimas pornografijai ir prostitucijai – nusikalstamų veikų vaikui ir šeimai sudedamoji dalis. *Teisė*, 2008, t. 66(1), p. 95–109.

⁸¹⁶ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2), p. 725.

⁸¹⁷ ŽĖKAS, T. *Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 280.

⁸¹⁸ Ten pat, p. 279.

lyse numatytos veikos yra padaromos tiesiogine tyčia, tačiau neturėtų būti atmetama ir neatsargi kaltės forma⁸¹⁹. Todėl siūloma įstatymiškai įtvirtinti neatsargią kaltės formą tais atvejais, kai tam tikros kompiuterių programos, įdiegtos kompiuteryje, funkcionuoja automatiškai (t. y. asmeniui atlikus keletą norimų veiksmų ir juos užbaigus, kompiuterių programos atitinkamus žingsnius atlieka savarankiškai), pavyzdžiui, išsaugo tam tikras nuotraukas kietajame kompiuterio diske, nors asmuo tokias nuotraukas tik peržiūrėjo internete ir nenorėjo jų išsaugoti)⁸¹⁹.

Publikacijoje, skirtoje BK 308¹ straipsnio nuostatoms, nagrinėjama baudžiamoji atsakomybė už draudžiamus biomedicininis tyrimus Lietuvoje ir jos prielaidos, svarstoma, į kokius teisinius gėrius kėsinama darant draudžiamus biomedicininis tyrimus, analizuojama kita su BK 308¹ straipsniu susijusi problematika. Autoriai pabrėžia, kad neteisėtų biomedicininis tyrimų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos BK įprastai siejamas su Ovjedo konvencijos ir jos Papildomo protokolo dėl žmonių klonavimo uždraudimo ratifikavimu Lietuvoje bei Biomedicininis tyrimų etikos įstatymo priėmimu. Kita vertus, autoriai atkreipia dėmesį, kad „<...> iš Konvencijos matyti, kad valstybės-Konvencijos dalyvės nėra įpareigosotos įtvirtinti būtent baudžiamąją atsakomybę už visus neleistinus biomedicininis tyrimus – atsakomybės mechanizmą valstybės turi nustatyti savo nuožiūra⁸²⁰. Publikacijoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad neteisėtų biomedicininis tyrimų nusikalstamos veikos įtvirtinimas kartu su Baudžiamąjo kodekso XLIV skyriuje nustatytomis kitomis nusikalstamomis veikomis, kurių objektas – dorovė, yra nepagrįstas ir neatspindi Ovjedo konvencijoje įtvirtinto žmogaus orumo kaip pirminės saugomos vertybės bioetikos klausimais idėjos, todėl siūloma tikslinti šios veikos vietą Baudžiamajame kodekse⁸²¹. Be to, publikacijoje kritikuojama ir itin abstrakti šios nusikalstamos veikos dispozicija, apimanti itin didelį galimų draudžiamų veiksmų ratą (iš esmės visas Biomedicininis tyrimų etikos įstatyme įtvirtintas situacijas, kai biomedicininis tyrimas neatitinka leistinumo kriterijaus), todėl teigiama, kad toks platus nusikalstamos veikos sudėties vertinimas yra itin rizikingas ir iš esmės užkerta kelią veiksmingai taikyti BK 308¹ straipsnį, todėl siūloma tikslinti šiame straipsnyje įtvirtintus veikos požymius⁸²².

Anketavimo rezultatai rodo, kad 80 proc. apklaustų mokslininkų ir tik 48 proc. teisėjų pritarė, kad tikslinga BK 308¹ straipsnyje numatyti kvalifikuotą sudėtį – draudžiamus biomedicininis tyrimus su vaiku. Pažymėtina, kad šiuo klausimu net 32 proc. teisėjų ne-

⁸¹⁹ ŽEKAS, T. *Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 282.

⁸²⁰ LEVON, J.; MURASKAS, D. Baudžiamosios atsakomybės už draudžiamus biomedicininis tyrimus įtvirtinimas Lietuvoje. *Teisė*, 2019, t. 113, p. 76.

⁸²¹ Ten pat, p. 77.

⁸²² Ten pat.

turėjo nuomonės. Be to, 65 proc. apklaustų mokslininkų ir 54 proc. teisėjų pritarė sujungti BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytas nusikalstamos veikos sudėtis su BK 162 straipsnio nuostatomis. Be to, kai kurie mokslininkai ir teisėjai apklausos anketose nurodė, kad reikėtų dekriminalizuoti BK 309 straipsnio 1 ir 4 dalis (arba siaurinti kriminalizaciją).

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, mokslinėse publikacijose pareikštas nuomonės, mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XLIV skyrius prarado savo vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nustatyta nemažai (ir esminių) reglamentavimo trūkumų ir klaidų. BK XLIV skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) dekriminalizuoti disponavimą pornografinio turinio dalykais platinimo tikslais (BK 309 straipsnio 1 dalis); 2) disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas nusikaltimo sudėtį (309 straipsnio 2 ir 3 dalis) perkelti į BK XXIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“; 3) dekriminalizuoti pornografinio turinio dalykų demonstravimą ar reklamavimą (BK 309 straipsnio 4 dalis); 4) perkelti draudžiamų biomedicininį tyrimų su žmogumi ar žmogaus embrionu nusikaltimo sudėtį (BK 308¹ straipsnis) į BK skyrių, reglamentuojantį nusikalstamas veikas prieš žmogaus orumą; 5) BK 308¹ straipsnyje numatyti kvalifikuotą sudėtį – draudžiamus biomedicininis tyrimus su vaiku; 6) BK 310 straipsnyje numatytą žiaurais elgesio su gyvūnais nusikaltimo sudėtį perkelti į BK XXXVIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“.

Be to, svarstyti šios BK XLIV skyriaus nuostatų pataisai: 1) nustatyti, kad BK 309 straipsnio 2 dalyje numatyta veika yra nusikalstama, kai ji padaroma ir neatsargiai; 2) BK 308¹ straipsnio 1 dalies dispoziciją išdėstyti taip: „tas, kas klonavo žmogų, arba atliko biomedicininis tyrimus su žmogaus embrionu ar žmogaus vaisiumi, kurių metu arba kuriems pasibaigus žmogaus embrionas ar žmogaus vaisius yra sunaikinamas arba žmogaus embrionas neperkeliamas į moters gimdą, arba atliko biomedicininis tyrimus su žmogaus embrionu ir žmogaus vaisiumi, žuvusiais po nėštumo nutraukimo moters pagėdavimu, kai nėra medicininių indikacijų, arba šurkščiai pažeisdamas nustatytus reikalavimus atliko biomedicininis tyrimus, kurių metu modifikuojamas žmogaus genomai“.

31 dalis. BK XLV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“ vertinimas

2000 m. BK XLV skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“ sudaro trys straipsniai, reglamentuojantys baudžiamąją atsakomybę už mirusiojo palaikų išniekinimą (BK 311 straipsnis), kapo ar kitos viešosios pagarbos vietos

išniekinimą (BK 312 straipsnis) ir mirusiojo atminimo paniekimą (BK 313 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatytos 6 nusikalstamų veikų sudėtis, iš jų 2 baudžiamojo nusižengimo sudėtys.

2000 m. BK XLV skyriuje buvo padarytas tik vienas pakeitimas, kuriuo buvo keistas BK 312 straipsnis. 2007 m. įstatymu Nr. X-1233⁸²³ BK 312 straipsnio pavadinimas išplėstas – prie kapo papildomai, alternatyviai nurodant „kitą viešosios pagarbos vietą“, taip pat šia nuostata papildant ir BK 312 straipsnio 1 ir 2 dalies dispozicijas. BK 312 straipsnio 1 dalies dispozicijoje šalia „kapo“ ar „paminklo“ nustatytas alternatyvus šio nusikalstimo dalykas „kita viešosios pagarbos vieta“. Pagal BK 312 straipsnio 2 dalies pakeitimą vandališki veiksmai jau gali būti atlikti ne tik kapinėse, bet ir kitoje viešosios pagarbos vietoje. Be to, pagal šią dalį atsakys tas, kuris dėl rasinių, nacionalinių ar religinių motyvų išniekino ne tik kapą, bet ir kitą viešosios pagarbos vietą.

Teismų jurisprudencijos, susijusios su šiuo skyriumi, analizė rodo, kad LAT yra priėmęs tik vieną išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartį, kuri skirta BK 313 straipsniui. LAT, analizuodamas BK 154 straipsnio ir 313 straipsnio skirtumus, bei įvertinęs, kad byloje buvo nustatyta, jog V. P. buvo kaltinamas pažeidęs ne gyvo asmens garbę ir orumą, o mirusio asmens atminimą, pažymėjo, jog „apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad V. P. veika turėjo būti kvalifikuojama ne pagal BK 154 straipsnio 2 dalį, kaip tai buvo padaryta kaltinamajame akte, o pagal BK 313 straipsnio 2 dalį“. Be to, LAT atkreipė dėmesį, kad „už BK 313 straipsnio 2 dalyje numatytos veikos padarymą baudžiamoji atsakomybė kyla, kai melagingi prasimanymai yra paskleidžiami viešai. Taigi veikos padarymo būdas yra privalomas nusikalstamos veikos sudėties požymis. Knygos išleidimas neabejotinai reiškia, kad knygoje esanti informacija yra paskleidžiama viešai. Tačiau tokio pobūdžio byloje aprašant nusikalstamos veikos būdą nepakanka nurodyti vien tik knygos išleidimo faktą. Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimus yra būtina vertinti knygos išleidimo aplinkybes, jos egzempliorių skaičių, platinimo būdus, platinimo teritoriją“ (LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-337/2006).

2000 m. BK XLV skyriaus nuostatos nebuvo nagrinėjamos nė vienoje mokslinėje publikacijoje. Platesnei šiame BK skyriuje numatytų nusikalstamų veikų analizei dėmesio buvo skiriama tik baudžiamojo įstatymo komentaruose⁸²⁴.

Tam tikrų abejonių baudžiamosios teisėkūros aspektu gali kelti tai, kad šį BK skyrių sudaro tik trys straipsniai.

⁸²³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309.

⁸²⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. *Specialioji dalis (213–330 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 561–575.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, LAT jurisprudenciją, mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XLV skyrius išsaugojo vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nenustatyta reglamentavimo trūkumų ir spragų. Kita vertus, svarstyтина ši BK XLVI skyriaus nuostatų pataisa: 1) panaikinti BK XLV skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“, o jame numatytas nusikalstamų veikų sudėtis perkelti į BK XXIV arba XXV skyrių.

32 dalis. XLVI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai ir mobilizacijai“ vertinimas

2000 m. BK XLVI skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai krašto apsaugos tarnybai ir mobilizacijai“ sudaro septyniolika straipsnių, iš kurių šešiolika reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už šaukimo į privalomąją karo tarnybą vengimą (BK 314 straipsnis), šaukimo į karo tarnybą karo padėties metu vengimą (BK 315 straipsnis), vengimą atlikti karo tarnybą (BK 316 straipsnis), mobilizacijos ar karo padėties metu būtinų funkcijų neatlikimą (BK 316¹ straipsnis), įsakymo nevykdymą (BK 317 straipsnis), grasinimą vadui ar smurtą prieš jį (318 straipsnis), smurto veiksmus prieš pavaldinį (319 straipsnis), kario terorizavimą (BK 320 straipsnis), neteisėtą įsakymą ir jo vykdymą (BK 321 straipsnis), savavališką pasišalinimą (BK 322 straipsnis), dezertyravimą (BK 323 straipsnis), krašto apsaugos turto praradimą (BK 324 straipsnis), sargybų tarnybos taisyklių pažeidimą (BK 325 straipsnis), valstybės sienos apsaugos tarnybos taisyklių pažeidimą (BK 326 straipsnis), budėjimo tarnybos taisyklių pažeidimą (BK 327 straipsnis), žuvančio karo laivo palikimą (BK 328 straipsnis), karo dalinio vėliavos praradimą ar išniekinimą (BK 329 straipsnis), o viename straipsnyje pateikiamas kario ir karo prievolinko sąvokų išaiškinimas (BK 330 straipsnis). Šiame BK skyriuje numatyta 26 nusikalstamų veikų sudėtys, iš jų viena baudžiamojo nusižengimo sudėtis.

2000 m. BK XLVI skyriaus keli straipsniai pakeisti ir papildyti dviem įstatymais. Antai, 2011 m. įstatymu Nr. XI-1520⁸²⁵ sąvoka „šauktinis“ buvo pakeista „karo prievolinkas“, o 2020 m. įstatymu Nr. XIII-3231⁸²⁶ išplėstas skyriaus pavadinimas, naujai

⁸²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 314, 315 ir 330 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 86-4162.

⁸²⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XLVI skyriaus pavadinimo, 330 straipsnio pakeitimo ir Kodekso papildymo 316¹ straipsniu įstatymas. *TAR*, 2020, Nr. 15865.

kriminalizuotas mobilizacijos ar karo padėties metu būtinų funkcijų neatlikimas ir patikslinta kario sąvoka.

Nors 2000 m. BK XLVI skyrius yra gana didelis, tačiau dėl jo nuostatų LAT nėra priėmęs nė vienos plenarinės sesijos ir išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutarties. Be to, šio BK skyriaus nuostatomis „nesidomi“ ir baudžiamosios teisės doktrina, nes tiesioginei šio skyriaus nuostatų analizei nėra skirta nė vienos mokslinės publikacijos. Paminėtina tik tai, kad O. Fedosiukas, analizuodamas *ultima ratio* principo reikšmę kriminalizacijai, yra pagrįstai pažymėjęs, kad „kelia nuostabą ir kai kurios nusikalstamos veikos krašto apsaugos tarnybai, pavyzdžiui, vado įsakymo nevykdymas (BK 317 straipsnio 1 dalis), savavališkas pasišalinimas, trukęs ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų (BK 322 straipsnio 1 dalis), krašto apsaugos turto praradimas (BK 324 straipsnis). Kaip rodo gyvenimas, krašto apsaugos sistema su tokiais karių nusižengimais geba tvarkytis pati, neįtraukdama į šį procesą prokurorų ir teismų“⁸²⁷. Platesnei šiame BK skyriuje numatytų nusikalstamų veikų analizei buvo skiriama dėmesio tik vadovėlinio tipo leidiniuose⁸²⁸ ir baudžiamojo įstatymo komentaruose⁸²⁹.

Anketavimo rezultatai rodo, kad 60 proc. apklaustų mokslininkų ir 72 proc. teisėjų pritaria siūlymui dekriminalizuoti įsakymo nevykdymą (BK 317 straipsnio 1 dalis). Be to, kai kurie mokslininkai, tikslindami savo atsakymus, nurodė, kad ši veika yra simbolinės kriminalizacijos pavyzdys ir galėtų užtraukti tik drausminę (tarnybinę) atsakomybę pagal drausmės statutus. Buvo mokslininkų, abejojusių dėl BK 319 straipsnio reikalavimo, nes kario sveikata (jų nuomone) neturi jokių ypatumų, palyginti su bet kurio kito žmogaus sveikata, o kai kurie teisėjai tokias pačias abejones išsakė dėl krašto apsaugos turto praradimo (BK 324 straipsnis) ir karo dalinio vėliavos praradimo ar išniekinimo (BK 329 straipsnis) sudėčių.

Apibendrinant baudžiamąją teisėkūrą, mokslinėje publikacijoje pareikštą nuomonę, taip pat mokslininkų ir teisėjų anketavimo ir interviu rezultatus galima teigti, kad 2000 m. BK XLVI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, svarstytinis šios BK XLVI skyriaus nuostatų pataisos: 1) įsakymo nevykdymą (BK 317 straipsnio 1 dalis) perkelti į baudžiamojo nusižengimo grupę arba (dekriminalizavus) į drausminio nusižengimo kategoriją; 2) savavališką pasišalinimą, trukusį ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų (BK 322 straipsnio 1 dalis), perkelti į baudžiamojo nusižengimo grupę arba (dekriminalizavus) į drausminio nusižengimo kategoriją; 3) baudžiamąją atsakomybę už krašto apsaugos turto praradimą (BK 324 straips-

⁸²⁷ FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2), p. 725.

⁸²⁸ *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. II knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 506–520.

⁸²⁹ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213–330 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 576–601.

nis) numatyti tik tuo atveju, kai tai padaroma „karo padėties metu ar atliekant kovos užduotį, arba jeigu dėl tos veikos atsirado sunkių padarinių“.

33 dalis. Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies XVI–XLVI skyrių vertinimo apibendrinimas

Kiekvieno iš 2000 m. BK XV–XLVI skyrių priskyrimą tam tikrai grupei – prie išsaugojusių vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), praradusių vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą) arba kurių vidinis sistemiškumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia rimtų abejonių – nulėmė šie veiksniai: a) įgyvendinami tarptautinės baudžiamosios teisės, ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais bei tarptautinių teismų ir teisminių institucijų sprendimai arba nacionalinės baudžiamosios ir administracinės teisėkūros neišspręsti (arba iš naujo iškilę) esminiai baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimai; b) LAT jurisprudencijos nurodyti teisinio reglamentavimo trūkumai ir spragos, taip pat LAT jurisprudencijos atskleisti tam tikrų 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių nuostatų taikymo sunkumai; c) mokslinių tyrimų, anketavimo ir interviu metu nustatyti teisinio reglamentavimo trūkumai ir spragos; d) būtinų ir svarstytinų 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių pataisų skaičius ir jų reikšmingumas.

Tarptautinės baudžiamosios teisės, ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais ir tarptautinių teismų ir teisminių institucijų sprendimų įgyvendinimo vertinimas rodo, kad esminiai baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimai iš esmės buvo tinkamai sprendžiami. Kita vertus, būtina atkreipti dėmesį ir į padarytas tam tikras nacionalinio teisinio reglamentavimo klaidas įgyvendinant tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais reikalavimus (pavyzdžiui, numatant baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą praturtėjimą (BK 189¹ straipsnis), korupcines nusikalstamas veikas (BK 225–228 straipsniai) ir kt.), taip pat paliktas tam tikras teisinio reglamentavimo spragas ir netikslumus (pavyzdžiui, numatant baudžiamąją atsakomybę už priverstinį dingimą (BK 100¹ straipsnis), vaikų atskyrimą (BK 100² straipsnis) ir kt.). Tuo tarpu nacionalinės baudžiamosios ir administracinės teisėkūros tendencijos rodo, kad taip ir liko neišspręstas vienas esminis baudžiamosios teisės (tiek bendrosios, tiek ir specialiosios dalies) klausimas, susijęs su baudžiamojo nusižengimo institutu. Naujajame Administracinių nusižengimų kodekse nebenumatyta arešto nuobaudos, todėl buvo keliami hipotezė, kad dalis šių nuobaudų sankcijoje numačiusių administracinių teisės pažeidimų sudėčių bus perkeltos į baudžiamąjį įstatymą ir padidins baudžiamųjų nusižengimų sudėčių skaičių. Ši hipotezė nepasitvirtino, nes baudžiamųjų nusižengi-

mų sudėčių skaičius BK net sumažėjo nuo 42 (2016 m. lapkričio 1 d.) iki 38 (2017 m. sausio 1 d.)⁸³⁰. Ši situacija išliko iš esmės nepakitusi ir iki 2020 m. gruodžio 31 d., kai iš BK numatytų visų 455 nusikalstamų veikų sudėčių tik 37 buvo baudžiamųjų nusižengimų sudėty. Teisėkūros tendencijos tam tikras nusikalstamas veikas perkelti į ANK, neperkeliant jokių veikų iš ANK į 2000 m. BK, leidžia ir toliau kelti esminį klausimą dėl baudžiamojos nusižengimo kaip savarankiškos nusikalstamos veikos rūšies reikalingumo. Kita vertus, minėtos teisėkūros tendencijos abejotinos ir vertintinos kritiškai dėl to, kad ANK objektyviai nesumažino tokių veikų, kurios turėtų būti baudžiamos arešto bausme, skaičiaus. Vadinasi, 2017 m. padaryta išvada, kad baudžiamųjų nusižengimų sudėčių skaičiaus sumažėjimas nėra objektyviai pagrįstas, be to, iš naujo apsvarsčius nusikalstamos veikos ir administracinio nusižengimo santykį, baudžiamųjų nusižengimų sudėčių skaičius turėtų būti didesnis⁸³¹, išlieka aktuali ir šiandienei baudžiamajai ir administracinei teisėkūrai.

Pabrėžtina, kad LAT jurisprudencija atskleidė aštuoniolika teisinio reglamentavimo trūkumų ir spragų dvylikoje 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių. Daugiausia jų – trys nustatyta XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“, po du – XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, XXXII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ ir XXXVI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“. Po vieną teisinio reguliavimo trūkumą (ar spragą) nustatyta šiuose aštuoniuose BK skyriuose: XVI skyriuje „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“, XVII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“, XVIII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“, XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“, XL skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“, XLII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“ ir XLIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“.

Tuo tarpu LAT jurisprudencija rodo, kad teismams kyla rimtų problemų taikant bent keturiolikos 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių nuostatas, pavyzdžiui, sukčiavimo (BK 182 straipsnis), turto pasisavinimo (BK 183 straipsnis), neteisėto praturtėjimo (BK 189¹ straipsnis), kontrabandos (BK 199 straipsnis), neteisėto dis-

⁸³⁰ ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojos kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 128–129, 245.

⁸³¹ Ten pat, p. 129.

ponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis (BK 199² straipsnis), netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimo, tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimo ar neteisėto disponavimo elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis (BK 214 straipsnis), prekybos poveikiu (BK 226 straipsnis), piktnaudžiavimo (BK 228 straipsnis), nepagarbos teismui (BK 232 straipsnis), dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu (BK 300 straipsnis) ir kt. Visi šie straipsniai numatyti šešiuose BK skyriuose. Daugiausia jų – penki numatyti XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“, trys – XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“, po du – XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, XXXII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ ir po vieną – XXXIV skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“ ir XLIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“. Pažymėtina, kad dėl kai kurių iš paminėtų BK Specialiosios dalies straipsnių LAT yra priėmus ir daugiausia plenarinės sesijos bei išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutarčių, pavyzdžiui, dėl BK 182 straipsnio – 24 nutartis, BK 228 ir 300 straipsnių – po 15 nutarčių, ir kt.

Visų 2000 m. BK XV– XLVI skyrių vertinimo veiksmų analizė rodo, kad septyni skyriai prarado vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), nes juose buvo nustatyta esminių reglamentavimo trūkumų ir spragų, o būtinų ir svarstytinų pataisų skaičius gerokai viršijo galimų pataisų vidurkį (žr. 11 lentelę). Šiai grupei priskirtini: XXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“ (3 būtinų ir 1 svarstyтина pataisa⁸³²), XXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ (15 būtinų ir 5 svarstytinų pataisų), XXXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ (13 būtinų ir 6 svarstytinų pataisų), XXXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ (7 būtinų ir 1 svarstyтина pataisa), XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ (7 būtinų ir 3 svarstytinų pataisų), XXXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ (10 būtinų ir 2 svarstytinų pataisų), XLIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“ (6 būtinų ir 2 svarstytinų pataisų). Pažymėtina, kad kartu šiuose BK Specialiosios dalies skyriuose yra 73 straipsniai (arba 26,5 proc. visų BK Specialiosios dalies straipsnių), kuriuose numatyta 140 nusikalstamų veikų sudėčių (arba 30,7 proc. visų nusikalstamų veikų sudėčių).

⁸³² Šio BK skyriaus galimų pataisų skaičius yra mažesnis už bendrą vidurkį, tačiau būtina turėti omenyje, kad šį skyrių sudaro tik vienas straipsnis.

11 lentelė. Kokybinio vertinimo veiksnių statistiniai duomenys

BK skyrius	LAT nurodytų problemų/taikymo sunkumų skaičius	Būtinų/svarstytinų pataisų skaičius	Esminių pataisų skaičius	Išvada dėl sistemiskumo
15	-	4/1	1	išsaugotas
16	1/0	2/1	-	išsaugotas
17	1/0	3/2	-	išsaugotas
18	1/0	4/3	2	abejotina
19	-	2/3	-	išsaugotas
20	-	0/1	-	išsaugotas
21	-	3/2	-	išsaugotas
22	-	3/1	1	prarado
23	-	3/3	-	išsaugotas
24	-	1/0	1	išsaugotas
25	-	5/0	-	išsaugotas
26	-	2/0	-	išsaugotas
27	-	0/1	-	išsaugotas
28	1/5	15/5	3	prarado
29	-	5/4	-	abejotina
30	-	1/3	-	išsaugotas
31	2/2	13/6	2	prarado
32	2/2	7/1	2	prarado
33	3/3	7/3	2	prarado
34	2/1	3/3	1	abejotina
35	-	0/1	-	išsaugotas
36	0/2	3/1	1	išsaugotas
37	-	4/2	2	abejotina
38	-	10/2	2	prarado
39	-	2/2	1	išsaugotas
40	0/1	2/2	1	išsaugotas
41	-	5/0	-	išsaugotas
42	0/1	5/3	-	išsaugotas
43	1/1	8/2	-	abejotina
44	-	6/2	2	prarado
45	-	0/1	-	išsaugotas
46	-	0/3	-	išsaugotas
Iš viso	14/18	128/64	24	-

Vertinant dar penkis BK Specialiosios dalies skyrius buvo konstatuota, kad jų vidinis sistemiškumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia rimtų abejonių, nes juose buvo nustatyta esminių reglamentavimo trūkumų ir spragų, o būtinų ir svarstyti-
 nų pataisų skaičius viršijo arba atitiko galimų pataisų vidurkį (žr. 11 lentelę). Šiai grupei buvo priskirti XVIII skyrius „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ (4 būtinos ir 3 svarstyti-
 nos pataisos), XXIX skyrius „Nusikaltimai pramoninei ir intelektinei nuosavybei“ (5 būtinos ir 4 svarstyti-
 nos pataisos), XXXIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“ (3 būtinos ir 3 svarstyti-
 nos pataisos), XXXVII skyrius „Nusikaltimai ir bau-
 džiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuo-
 dingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“ (4 būtinos ir 2 svarstyti-
 nos pataisos) ir XLIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su do-
 kumentų ar matavimo priemonių klastojimu“ (8 būtinos ir 2 svarstyti-
 nos pataisos). Reikia pažymėti, kad šiuose BK Specialiosios dalies skyriuose yra 51 straipsnis (arba 18,5 proc.
 visų BK Specialiosios dalies straipsnių), kuriuose numatytos 78 nusikalstamų veikų sudė-
 tys (arba 17,2 proc. visų nusikalstamų veikų sudėčių).

Likę dvidešimt 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių pagal daugumą kokybinio
 vertinimo kriterijų išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuo-
 seklumą). Šiai grupei buvo priskirti XV skyrius „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nu-
 sikaltimai“, XVI skyrius „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos
 vientisumui ir konstitucinei santvarkai“, XVII skyrius „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“,
 XIX skyrius „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai“, XX skyrius „Nusikaltimai
 žmogaus laisvei“, XXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus sek-
 sualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“, XXIII skyrius „Nusikaltimai ir bau-
 džiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“, XXIV skyrius „Nusikaltimai asmens privataus
 gyvenimo neliečiamumui“, XXV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai
 asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“, XXVI skyrius „Nusikaltimai asmens rinkimų
 teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento ir savivaldybių
 tarybų rinkimų ar referendumų tvarkai“, XXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamie-
 ji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“, XXX skyrius „Nusikaltimai elektroninių
 duomenų ir informacinių sistemų saugumui“, XXXV skyrius „Nusikaltimai visuomenės
 saugumui“, XXXVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su dis-
 ponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyvio-
 siomis medžiagomis arba karine įranga“, XXXIX skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji
 nusižengimai transporto eismo saugumui“, XL skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji
 nusižengimai viešajai tvarkai“, XLI skyrius „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešo-
 jo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“, XLII skyrius „Nusikaltimai ir
 baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“, XLV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamie-
 ji nusižengimai mirusiojo atminimui“ ir XLVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji

nusižengimai krašto apsaugos tarnybai“. Pabrėžtina, kad nors šie BK Specialiosios dalies skyriai sudaro absoliučią skyrių daugumą, tačiau kartu juose yra tik 151 straipsnis (arba 54,9 proc. visų BK Specialiosios dalies straipsnių), kuriuose numatytos tik 237 nusikalstamų veikų sudėtys (arba 52 proc. visų nusikalstamų veikų sudėčių).

Kita vertus, net dešimtyje iš dvidešimties BK Specialiosios dalies skyrių, kurie išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), buvo nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų ir (arba) būtinų ir svarstytinų pataisų skaičius buvo artimas vidurkiui (žr. 11 lentelę). Šiai grupei priskirtini XV skyrius „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ (1 esminė, taip pat 4 būtinos ir 1 svarstyтина pataisa), XVII skyrius „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ (3 būtinos ir 2 svarstytinios pataisos), XIX skyrius „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai“ (2 būtinos ir 3 svarstytinios pataisos), XXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ (2 būtinos ir 3 svarstytinios pataisos), XXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ (3 būtinos ir 3 svarstytinios pataisos), XXIV skyrius „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“ (1 esminė, taip pat 1 būtina pataisa), XXX skyrius „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“ (1 būtina ir 3 svarstytinios pataisos), XXXVI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“ (1 esminė, 3 būtinos ir 1 svarstyтина pataisa), XXXIX skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“ (1 esminė, 2 būtinos ir 2 svarstytinios pataisos) ir XL skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“ (1 esminė, 2 būtinos ir 2 svarstytinios pataisos). Pažymėtina, kad kartu šiuose BK Specialiosios dalies skyriuose yra 71 straipsnis (arba 25,8 proc. visų BK Specialiosios dalies straipsnių), kuriuose numatyta 114 nusikalstamų veikų sudėčių (arba 25,1 proc. visų nusikalstamų veikų sudėčių). Pabrėžtina, BK skyrių, kurie neišsaugojo vidinio sistemiškumo (vientisumo, suderinamumo ir nuoseklumo), skyrių, kurių vidinis sistemiškumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia abejonių, bei skyrių, kuriuose buvo nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų ir (arba) gana didelis būtinų ir svarstytinų pataisų skaičius, apima 195 straipsnius (arba 70,9 proc. visų BK straipsnių) ir 332 nusikalstamų veikų sudėtis (arba 73 proc. visų BK numatytų nusikalstamų veikų sudėčių).

Pateikiami 11 lentelėje statistikos duomenys rodo, kad 2000 m. BK Specialiojoje dalyje yra galimos 194 pataisos, iš kurių 128 – būtinos ir 64 – svarstytinios. Galimų pataisų vidurkį vienam BK Specialiosios dalies skyriui sudaro 6 pataisos (iš kurių 4 – būtinos ir 2 – svarstytinios). Reikia pažymėti, kad 8 skyriai atitiko, 10 skyrių viršijo, o 14 skyrių buvo žemiau šio vidurkio. Daugiausia pataisų buvo siūloma padaryti 2000 m. BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms

teisėms ir turtiniams interesams“ – 20 (15 būtinų ir 5 svarstytinų), XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ – 19 (13 būtinų ir 6 svarstytinų), XXXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ – 12 (10 būtinų ir 2 svarstytinų), taip pat XLIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“ – 10 (8 būtinos ir 2 svarstytinų) ir XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ – 10 (7 būtinos ir 3 svarstytinų). Mažiausiai pataisų buvo siūloma daryti 2000 m. BK XX skyriuje „Nusikaltimai žmogaus laisvei“, XXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“, XXXV skyriuje „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ ir XLV skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“ – po vieną svarstytiną, taip pat XXIV skyriuje „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“ – vieną būtiną.

Pateikiami duomenys 11 lentelėje rodo, kad penkiolikoje 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių yra galimos 24 reikšmingos pataisos, kuriomis, tyrimo autorių nuomone, pripažįstamos pataisos, siejamos su naujų nusikalstamų veikų kriminalizavimu arba esamų veikų visišku arba daliniu dekriminalizavimu, naujų kvalifikuotų nusikalstamos veikos sudėčių nustatymu, nusikalstamų veikų priskyrimo tam tikram BK Specialiosios dalies skyriui pakeitimu. Daugiausia – 3 reikšmingas pataisas siūloma padaryti BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“, po 2 reikšmingas pataisas – XVIII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“, XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, XXXII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“, XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ ir XLIV skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“. Kituose šešiuose BK Specialiosios dalies skyriuose siūloma padaryti po vieną reikšmingą pataisą. Pažymėtina, kad tarp reikšmingų (būtinų arba svarstytinų) pataisų yra 9 siūlymai kriminalizuoti naujas nusikalstamas veikas arba įteisinti kaip savarankiškas nusikalstamas veikas, pavyzdžiui, tyčinį nužudymą peržengiant būtinąsios ginties ribas, tyčinį ir neatsargų apysunkį sveikatos sutrikdymą, vaisiaus sveikatos sutrikdymą, asmens tapatybės vagystę, asmens persekiojimą ir kt.; 5 siūlymai visiškai dekriminalizuoti tokias nusikalstamas veikas, pavyzdžiui, neteisėtą disponavimą nešaunamuoju ginklu (BK 258 straipsnis), transporto priemonių vairavimą, kai vairuoja neblaivus asmuo (BK 281¹ straipsnis), ir kt. Be to, pateikti 5 siūlymai numatyti naujas baudžiamojo nusižengimo sudėtis, pavyzdžiui, piktnaudžiavimo, dokumento suklastojimo arba pasinaudojimo suklastotu dokumentu, įsakymo nevykdymo ir kt.

Anketavimo rezultatai rodo, kad absoliuti dauguma apklaustų mokslininkų (85 proc.) ir teisėjų (64 proc.) pritarė nuomonei, kad „galiojančio BK Specialiosios dalies sistema yra tik iš dalies nuosekli ir turi būti peržiūrėti kai kurie skyriai“. Be to,

15 proc. apklaustų mokslininkų ir 12 proc. teisėjų nurodė, kad „galiojančio BK Specialiosios dalies sistema yra nenuosekli ir reikalaujanti rimtos baudžiamosios teisės mokslo atstovų bei praktikų nuomonės įvertinimo“. Reikia pažymėti, kad tik 20 proc. apklaustų teisėjų nurodė, kad „galiojančio BK Specialiosios dalies sistema yra nuosekli“. Dėl esamos BK Specialiosios dalies struktūros, skyrių išdėstymo tvarkos tinkamumo dauguma apklaustų mokslininkų ir teisėjų pritarė nuomonei, kad „BK Specialiosios dalies struktūra, skyrių išdėstymo tvarka iš dalies tinkama, bet taisytni skyrių pavadinimai (55 proc. mokslininkų ir 46 proc. teisėjų), taip pat kad „BK Specialiosios dalies struktūra, skyrių išdėstymo tvarka iš dalies tinkama, bet turi būti peržiūřeta BK Specialiosios dalies skyrių „hierarchija“ (55 proc. mokslininkų ir 26 proc. teisėjų).

Taigi principinių (esminių) baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimų, LAT jurisprudencijos nurodytų, taip pat mokslo publikacijų, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu metu nustatytų reglamentavimo trūkumų ir spragų, taip pat būtinųjų ir svarstytinų 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių pataisų skaičiaus ir jų reikšmingumo vertinimas leidžia konstatuoti, kad BK Specialiosios dalies 7 skyriai prarado vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), 5 skyrių vidinis sistemiškumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia didelių abejonių. Nors 20 skyrių išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), tačiau net 10 iš šių skyrių buvo nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų ir (arba) gana didelis būtinų ir svarstytinų pataisų skaičius. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad 2000 m. BK Specialioji dalis prarado savo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą).

Vertinant naujos BK Specialiosios dalies redakcijos poreikį, didelę praktinę reikšmę galėtų turėti siūlomų keisti ir nekeičiamų 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių santykis. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo⁸³³ 14 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „<...> kai keičiamame teisės akte keičiama daugiau kaip pusė jo straipsnių ar punktų, visas teisės aktas dėstomas nauja redakcija“. Ši Teisėkūros pagrindų įstatymo nuostata galėtų tapti papildomu kiekybinio vertinimo, ar 2000 m. BK Specialioji dalis išlaikė sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), veiksmu.

12 lentelės duomenys rodo 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių straipsnių ir siūlomų (būtinai ir svarstytinai) keisti straipsnių skaičius: pasiūlyta būtinai keisti 102 straipsnius ir svarstyti 61 straipsnio pakeitimus. Pažymėtina, kad bendrai siūloma pakeisti 138 straipsnius (arba 50,2 proc. visų BK Specialiosios dalies straipsnių). Daugiausia – 18 straipsnių būtina keisti XV skyriuje „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ ir 16 straipsnių XVI skyriuje „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“, nes siūloma, kad šiuose skyriuose numatytų nusikaltimų subjektu galėtų būti tik asmuo, sulaukęs aštuoniolikos metų amžiaus.

⁸³³ Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 110-5564.

12 lentelė. BK Specialiosios dalies straipsnių ir keistinių straipsnių skaičius

BK SD straipsnių ir keistinių straipsnių skaičius			
BK skyrius	Bendras ir keistinių BK skyriaus straipsnių skaičius	Būtinai keistinių straipsnių skaičius	Svarstytinai keistinių straipsnių skaičius
15	18/18	18	-
16	16/16	2	16
17	6/3	2	1
18	7/3	1	2
19	4/2	1	1
20	5/1	-	1
21	7/4	2	2
22	1/1	1	2
23	9/3	1	2
24	4/-	-	-
25	5/3	3	-
26	5/2	2	-
27	2/-	-	-
28	15/9	8	4
29	5/3	3	2
30	5/-	-	-
31	16/10	10	5
32	13/8	7	1
33	7/5	4	3
34	18/5	5	3
35	13/-	-	-
36	9/2	2	-
37	12/4	3	2
38	16/10	9	2
39	6/3	2	2
40	3/2	1	2
41	4/4	4	-
42	10/5	4	3
43	9/6	4	2
44	5/3	3	2
45	3/-	-	-
46	17/3	-	3
Iš viso	275/138	102	61

Po 10 straipsnių būtina keisti XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ ir XXXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ ir 9 straipsnius – XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“. Nė vieno straipsnio nėra pasiūlyta keisti XXIV skyriuje „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“, XXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“, XXX skyriuje „Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui“, XXXV skyriuje „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ ir XLV skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“.

Palyginus 12 lentelėje pateikiamus atskirų 2000 m. BK Specialiosios dalies skyrių duomenis pabrėžtina, kad pusę ar daugiau straipsnių yra būtina keisti 19 skyrių: pavyzdžiui, XV, XVI, XXII ir XLI skyriuose – visus juos sudarančius straipsnius (100 proc.), XL skyriuje – 75 proc. (2 straipsnius iš 3), XXXIII skyriuje – 71,4 proc. (5 straipsnius iš 7), XXXI ir XXXVIII skyriuose – 62,5 proc. (po 10 straipsnių iš 16), XXXII skyriuje – 61,5 proc. (8 straipsnius iš 13), XXVIII skyriuje – 60 proc. (9 straipsnius iš 15), XVII ir XXXIX skyriuose (po 3 straipsnius iš 6), XIX skyriuje (2 straipsnius iš 4), XLII skyriuje (5 straipsnius iš 10) – po 50 proc., ir pan. Be to, dar dviem BK Specialiosios dalies skyriams nedaug – vos vieno keistino straipsnio – trūksta iki 50 proc. vidurkio: antai XVIII skyriuje keistini 3 straipsniai iš 7 (arba 43 proc.), XXVI skyriuje – 2 straipsniai iš 5 (arba 40 proc.).

Reikia paminėti ir tai, kad tarp siūlomų pataisų yra ir siūlymų papildyti BK Specialiąją dalį 16 naujų straipsnių (kurie sudaro 5,8 proc. visų BK Specialiosios dalies straipsnių).

Pabrėžtina, kad absoliuti dauguma apklaustųjų interviu metu pritarė rengti naują BK (arba naują BK redakciją). Antai, LAT teisėjas prof. dr. O. Fedosiukas pabrėžė, jog būtina „rengti idėjinį BK ateičiai“. Tuo tarpu buvęs LAT teisėjas prof. dr. J. Prapiestis nurodė, kad dabartinis BK „stipriai apardytas sistemiškai, jame atsirado daug procesinių normų, todėl Seime reikėtų pristatyti visą naują BK, kuris tuo pačiu atliktų ir edukacinius tikslus, parodantis, kad baudžiamasis įstatymas turi būti ne panacėja, o *ultima ratio*“.

Taigi, pagal statistikos duomenis akivaizdu, kad 138 (arba 50,2 proc.) 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių yra būtinos 128 ir svarstytinos 64 pataisos, taip pat BK Specialioji dalis turi būti papildyta 16 (arba 5,8 proc.) naujų straipsnių. Vadinasi, daugiau kaip pusės 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių reikia daugiau ar mažiau esminių pataisų, o tai nulemia būtinumą rengti naują Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies redakciją.

Tyrimo autoriai, apibendrinę visus kokybinio ir kiekybinio vertinimo rezultatus, taip pat teisėkūros technikos nuostatas, priėjo prie išvados, kad 2000 m. BK Specialioji dalis prarado vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), todėl yra būtina sudaryti ekspertų (baudžiamosios teisės mokslininkų ir praktikų) darbo grupę ir rengti naują Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies redakciją.

Išvados ir pasiūlymai

Apibendrinus atliktą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiskumo iššūkių tyrimą, galima padaryti tokias esmines išvadas ir pateikti pasiūlymų:

1. Teisėkūros baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais procesas 2003–2020 m. pasižymėjo tuo, kad buvo atliktos gana didelės 2000 m. BK Specialiosios dalies korekcijos, nes net vienas trečdalis šios dalies straipsnių buvo bent vieną kartą pakeistas arba papildytas, taip pat ši dalis papildyta 46 naujais straipsniais, o 4 straipsniai buvo pripažinti netekusiais galios. Daugiausiai straipsnių pakeitimų ir papildymų naujais straipsniais buvo padaryta XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, XV skyriuje „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“, XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ ir XXXV skyriuje „Nusikaltimai visuomenės saugumui“. Be to, XXXV skyrius „Nusikaltimai visuomenės saugumui“, kurį sudaro 13 straipsnių, išsiskiria tuo, kad ne tik buvo papildytas naujais 9 straipsniais, bet ir tam tikrų pakeitimų ir papildymų padaryta ir visuose kituose šio skyriaus straipsniuose. Baudžiamoji teisėkūra pasižymėjo ir tuo, kad du trečdaliai 2000 m. BK straipsnių pakeitimų ir papildymų buvo nedideli (vienas–trys straipsniai). Tuo tarpu didesnės apimties pakeitimų ir papildymų įstatymų, kuriais sistemiskai būtų sprendžiamos iškilusios 2000 m. BK Specialiosios dalies reglamentavimo ir taikymo problemos, buvo tik kelias. Net vieną trečdalį visų 2000 m. BK Specialiosios dalies pakeitimų ir papildymų įstatymų visiškai arba iš dalies nulėmė tarptautinės baudžiamosios teisės ir ES teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje. Kita vertus, BK Specialiosios dalies pakeitimus ir papildymus ne visada nulėmė pagrįsta (socialinė, teisinė ar kita objektyvi) būtinybė. Be to, baudžiamųjų nusižengimų kaip savarankiškos nusikalstamos veikos rūšies klausimas išliko aktualus (spręstinas) baudžiamajai ir administracinei teisėkūrai.

2. Tarptautinių teismų jurisprudencija ir teisminių institucijų sprendimai (jų iš viso buvo priimta 12), kurie tiesiogiai ir netiesiogiai susiję su Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais, taip pat nedidelė Konstitucinio Teismo jurisprudencija yra itin reikšminga užtikrinant baudžiamosios teisėkūros kokybę ir žmogaus teisių apsaugos standartus atitinkančią nacionalinių teismų praktiką. Neabejotina ir tai, kad tarptautinių teismų jurisprudencija ir teisminių institucijų sprendimai, taip pat Konstitucinio Teismo jurisprudencija reikšminga ne tik retrospektyviu požiūriu, kai

jų pagrindu reikia pakeisti, papildyti arba panaikinti esamą teisinį reglamentavimą, bet ir perspektyviu, kai įstatymų leidėjas privalo įvertinti jų reikalavimus rengdamas naujus baudžiamojo įstatymo pakeitimus ar papildymus arba norėdamas panaikinti tam tikrą baudžiamąjį įstatymą. Pabrėžtina, kad įstatymų leidėjas, įvertinęs gana prieštaringą Konstitucinio Teismo nutarimą dėl neteisėto praturtėjimo ir kritišką baudžiamosios doktrinos požiūrį į esamą teisinį reglamentavimą, galėtų svarstyti kitokį baudžiamosios atsakomybės už šį nusikaltimą modelį.

3. 1995–2020 metais priimtuose 24 LAT Senato nutarimuose ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgose baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais daugiausia dėmesio skiriama nusikalstamoms veikoms nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, nusikalstamoms veikoms valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, nusikalstamoms veikoms finansų sistemai ir nusikalstamoms veikoms, susijusioms su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. LAT Senato nutarimų ir LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgų baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimais priėmimą ir kryptingumą iš dalies lemia ir LAT siekis pateikti išankstines rekomendacijas žemesniesiems teismams dėl itin probleminių ar rezonansinių problemų sprendimo.

4. Baudžiamosios teisės specialiosios dalies taikymo praktika pastebimai formuojama LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartimis, jų per 2003–2020 m. priimta 116 (iš visų 138 nutarčių). LAT išplėstinių kolegijų nutartyse išaiškinti tik 63 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsniai (iš visų 275 straipsnių). LAT išplėstinių kolegijų nutartyse dažniausiai buvo formuojama ir keičiama turtinio (48 nutartyse aiškintos 8 straipsnių nuostatos), korupcinio (27 nutartyse aiškintos 5 straipsnių nuostatos) ir finansinio (19 nutarčių aiškintos 8 straipsnių nuostatos) pobūdžio nusikalstamų veikų žemesniųjų teismų praktika. Iš konkrečių BK Specialiosios dalies straipsnių kiekybiškai dažniausiai LAT išplėstinių kolegijų nutartyse aiškintos BK 182 straipsnio „Sukčiavimas“ (24 nutartys), BK 228 straipsnio „Piktnaudžiavimas“ ir BK 300 straipsnio „Dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu“ (po 15 nutarčių) nuostatos.

5. Mokslo publikacijų, skirtų 2000 m. BK Specialiosios dalies klausimų analizei, per ilgesnį laiką buvo publikuota kur kas mažiau nei publikacijų, skirtų kodekso Bendrosios dalies (kuri yra beveik tris kartus mažesnė nei Specialioji dalis) klausimų analizei. Daugiausia dėmesio mokslinėse publikacijose skirta šiems penkiems 2000 m. BK Specialiosios dalies skyriams: XVII skyriui „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ (32 publikacijos), XXVIII skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ (39 publikacijos), XXXI skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ ir XXXII skyriui „Nusikaltimai ir

baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ (po 20 publikacijų), taip pat XXXIII skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ (26 publikacijos). O 2000 m. BK Specialiosios dalies XVI, XXVI, XXVII, XXXIV, XLV ir XLVI skyrių problematikai nėra skirta nė vienos mokslo publikacijos.

6. 2000 m. BK XV skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XV skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 100¹ straipsnyje numatytą priverstinio dingimo sudėtį papildyti požymiu, kad sulaikytas, pagrobtas ar kitaip netekęs laisvės asmuo, kai atsisakoma pripažinti tokį sulaikymą, pagrobimą ar laisvės atėmimą, arba slepiamas dingusio asmens likimas ar buvimo vieta, toks asmuo tampa nebeginamas įstatymų; 2) BK 100² straipsnyje numatyto vaikų atskyrimo nusikaltimo sudėtis turi būti patikslinta nurodant, nuo ko yra atskiriamas vaikas; 3) numatyti baudžiamąją atsakomybę (BK 100² straipsnyje arba kitame straipsnyje) už dar vieną veiką – atskirtų vaikų tapatybę patvirtinančių dokumentų klastojimą, slėpimą ar sunaikinimą; 4) nustatyti, kad BK XV skyriuje numatytų nusikaltimų subjektu gali būti tik asmenys, sulaukę 18 metų amžiaus. Be to, svarstyтина ši BK XV skyriaus nuostatų pataisa: 1) BK 100² straipsnyje numatyto vaikų atskyrimo nusikaltimo sudėtis turi būti patikslinta tiesiogiai numatant alternatyvią veiką „vaikų, kurie gimsta priverstinio dingimo aukai, jų motinai, būnant nelaisvėje, atskyrimą“.

7. 2000 m. BK XVI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XVI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) neatsargaus valstybės paslapties atskleidimo sudėtį (BK 125 straipsnio 2 dalis), papildomai numačius privalomą padarinių požymį, numatyti atskirame straipsnyje; 2) neatsargaus valstybės paslapties praradimo sudėtį (BK 126 straipsnio 2 dalis), papildomai numačius privalomą padarinių požymį, numatyti atskirame straipsnyje. Be to, svarstyтина ši BK XVI skyriaus nuostatų pataisa: 1) baudžiamąją atsakomybę už BK XVI skyriuje numatytus nusikaltimus nustatyti tik sulaukusiems 18 metų amžiaus asmenims.

8. 2000 m. BK XVII skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), bet ir jame nustatyta keletas reglamentavimo spragų ir trūkumų. 2000 m. BK XVII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) pakeisti BK 134 straipsnio pavadinimą „Padėjimas nusižudyti“ į „Beviltiškai sergančio žmogaus gyvybės atėmimas“, o BK 134 straipsnio dispoziciją išdėstyti taip: „tas, kas atėmė gyvybę beviltiškai sergančiam žmogui jo prašymu“; 2) BK 141 straipsnyje įtvirtinti (nužudymo kvalifikuojamojo) požymio „mažamečio asmens“ išaiškinimą; 3) BK 141 straipsnyje įtvirtinti (nužudymo kvalifikuojamojo) požymio „šeimos nario“ išaiškinimą. Be to, svarstyтина šios BK XVII skyriaus nuostatų pataisos: 1) atsisakyti nužudymo kvalifikuojamųjų po-

žymių – „savo artimojo giminaičio ar šeimos nario“ ir „iš chuliganiškų paskatų“; 2) nužudymo peržengiant būtinosios ginties ribas kaip privilegijuoto nužudymo (savarankiškos sudėties) įteisėjimas.

9. 2000 m. BK XVIII skyriaus vidinis sistemiškumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia rimtų abejonių, nes jame nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Pažymėtina ir tai, kad šio BK skyriaus pakeitimai ir papildymai turi būti derinami su BK XVII skyriaus ir kitų skyrių straipsnių, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas, kurios apima ir žmogaus sveikatos sutrikdymą, nuostatomis. 2000 m. BK XVIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) numatyti savarankišką baudžiamąją atsakomybę už tyčinį apysunkį sveikatos sutrikdymą; 2) numatyti savarankišką baudžiamąją atsakomybę už neatsargų apysunkį sveikatos sutrikdymą; 3) BK 141 straipsnyje įtvirtinti „mažamečio asmens“ išaiškinimą; 4) BK 141 straipsnyje įtvirtinti „šeimos nario“ išaiškinimą. Be to, svarstytinios šios BK XVIII skyriaus nuostatų pataisos: 1) atsisakyti tokio sveikatos sutrikdymo mastą apibrėžiančio kriterijaus „dalies profesinio arba bendro darbingumo praradimas“; 2) numatyti savarankišką baudžiamąją atsakomybę už naujagimio (vaisiaus) sveikatos sutrikdymą, kurį sukėlė nėščios moters veika; 3) BK 140 straipsnio 1 dalyje numatytą „fizinio skausmo sukėlimo“ veiką priskirti baudžiamojo nusižengimo grupei.

10. 2000 m. BK XIX skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), bet jame nustatyta reglamentavimo spragų ir trūkumų. 2000 m. BK XIX skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) teisės aktų nustatytą terminą, viršijantį nėštumą, nustatyti BK 142 straipsnio 1 dalyje kaip savarankišką neteisėto aborto sudėties požymį; 2) tiksliau apibrėžti specialaus subjekto požymius, sumažinti asmenų, kuriems galėtų būti inkriminuojama BK 142 straipsnio 2 dalis, ratą. Be to, svarstytinios šios BK XIX skyriaus nuostatų pataisos: 1) „pasinaudojimą nukentėjusiosios priklausomumu“ numatyti BK 143 straipsnyje kaip savarankišką privertimo darytis neteisėtą abortą padarymo būdą; 2) baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis numatyti naujame BK skyriuje (pavyzdžiui, „Nusikaltimų negimusiai gyvybei“ skyriuje); 3) nustatyti naują neteisėto aborto kvalifikuojamąjį požymį – nėštumo nutraukimą po 22 nėštumo savaičių.

11. 2000 m. BK XX skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, BK XX skyriuje svarstyтина ši pataisa: 1) panaikinti BK 146 straipsnio 3 dalį, kurioje numatyta neteisėto laisvės atėmimo, uždarant žmogų į psichiatrijos ligoninę ne dėl ligos, sudėtis.

12. 2000 m. BK XXI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų.

mų. Kita vertus, 2000 m. BK XXI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) panaikinti BK 149 straipsnio 2 dalį; 2) panaikinti BK 150 straipsnio 2 dalį; 3) skyrių papildyti straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kuriame pateikti sąvokos „mažametis asmuo“ išaiškinimą (arba pateikti nuorodą į BK 141 straipsnyje pateiktą sąvokos „mažametis asmuo“ išaiškinimą). Be to, svarstytinios šios BK XXI skyriaus nuostatų pataisos: 1) papildyti BK 151¹ straipsnio 5 dalį nuostata, kad nelaikomi nusikaltimu šiame straipsnyje nurodyti sutuoktinių veiksmai; 2) papildyti BK 152 straipsnį 2 dalimi, numatančią seksualinio priekabiavimo prie nepilnamečio asmens, susieto šeimos, globos ar rūpybos santykiais, nusikaltimo sudėtį.

13. 2000 m. BK XXII skyrius prarado savo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą). 2000 m. BK XXII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) panaikinti BK XXII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“, o straipsnį, numatantį atsakomybę už šmeižimo nusikaltimą, perkelti į BK XXIV arba XXV skyrių; 2) panaikinti BK 154 straipsnio 1 dalį, o BK 154 straipsnio 2 dalį išdėstyti taip (kaip pagrindinę šmeižimo nusikaltimo sudėtį): „tas, kas paskleidė apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo, per visuomenės informavimo priemonę ar spaudinyje, arba šmeižė asmenį, neva šis padarė nusikaltimą“. Be to, svarstyтина ši BK XXII skyriaus nuostatų pataisa: 1) numatyti baudžiamąją atsakomybę už asmens įžeidimą, padarytą per visuomenės informavimo priemonę ar spaudinyje.

14. 2000 m. BK XXIII skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XXIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) vaiko išnaudojimą pornografijai ir disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, reglamentuoti viename BK skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ ir BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatas perkelti į BK 162 straipsnį; 2) skyrių papildyti straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kuriame pateikti sąvokos „mažametis vaikas“ išaiškinimą (arba pateikti nuorodą į BK 141 straipsnyje pateiktą sąvokos „mažametis asmuo“ išaiškinimą); 3) skyrių papildyti straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kuriame pateikti sąvokos „naujagimis“ išaiškinimą. Be to, svarstytinios šios XXIII skyriaus nuostatų pataisos: 1) tikslinti skyriaus pavadinimą į „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui“; 2) tikslinti BK 159 straipsnio dispoziciją numatant tokius veikos padarymo būdus: fizinį ar psichinį smurtą, papirkimą, apgaulę, pasinaudojimą vaiko priklausomumu arba kitokį aktyvų būdą; 3) tikslinti BK 164 straipsnio dispoziciją papildomai įtraukiant požymius, kurie atskleistų šios veikos pavojingumą ir leistų ją aiškiai atriboti nuo civilinės teisės pažeidimo (pavyzdžiui, veikos trukmė, piktybiškumas, padariniai ir kt.).

15. 2000 m. BK XXIV skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XXIV skyriuje būtina padaryti šią pataisą: 1) skyrių papildyti straipsniu, numatančiu atsakomybę už sistemingą arba piktybinį asmens persekiojimą, papildomai numatant taisyklę, kad „už šiame straipsnyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, prokuroro reikalavimas arba kai ikiteisminis tyrimas pradėtas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymius“.

16. 2000 m. BK XXV skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XXV skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 169 straipsnio dispoziciją papildyti šiais diskriminavimo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė; 2) BK 170 straipsnio 1 dalies dispoziciją papildyti šiais diskriminavimo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė; 3) BK 170 straipsnio 2 dalies dispoziciją papildyti šiais diskriminavimo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė; 4) BK 170 straipsnio 3 dalies dispoziciją papildyti šiais diskriminavimo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė; 5) BK 170¹ straipsnio 1 dalies dispoziciją papildyti šiais diskriminavimo arba neapykantos kurstymo požymiais – odos spalva ir pilietybė.

17. 2000 m. BK XXVI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XXVI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) iš BK 172 straipsnio 2 dalies išbraukiant žodžius „organizavo, juos“ panaikinti trukdymo pasinaudoti rinkimų ar referendumo teise organizavimą kaip savarankišką nusikaltimą; 2) iš BK 173 straipsnio 1 dalies išbraukiant žodžius „arba organizavo šių dokumentų klastojimą, gaminimą arba naudojimą“ panaikinti rinkimų ar referendumo dokumentų klastojimo, gaminimo arba naudojimo organizavimą kaip savarankišką nusikaltimą.

18. 2000 m. BK XXVII skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, svarstyti šie BK XXVII skyriaus nuostatų pataisai: 1) BK XXVII skyrių sujungti su BK XXV skyriumi.

19. 2000 m. BK XXVIII skyrius prarado vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nustatyta esminių reglamentavimo trūkumų ir klaidų. 2000 m. BK XXVIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) panaikinti vagystės kvalifikuojamąjį požymį „automobilis“ (BK 178 straipsnio 2 dalis); 2) panaikinti vagystės kvalifikuojamąjį požymį „atvirai“ (BK 178 straipsnio 2 dalis); 3) BK 178 straipsnio

2 dalyje numatytą požymį „viešoje vietoje pagrobė svetimą turtą iš asmens drabužių, rankinės ar kitokio nešulio“ (kišenvagystė) pakeisti ir kišenvagystę apibrėžti kaip „svetimo turto, kurį nukentėjusysis turi su savimi, pagrobimas“; 4) BK 178 straipsnio 2 dalyje numatytą požymį „įsibraunant į patalpą, saugyklą, saugomą teritoriją“ pakeisti požymiu „įsibraunant į gyvenamąją patalpą, jos priklausinius ar saugomą būsto teritoriją“; 5) panaikinti vagystės kvalifikuojamąjį požymį „organizuotą grupę“ (BK 178 straipsnio 3 dalis); 6) susiaurinti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą naudojimąsi energija ir ryšių paslaugomis, siejant ją su veikos dideliu mastu arba ilgu laikotarpiu, arba didele turtine žala (BK 179 straipsnio 1 dalis); 7) iš BK 179 straipsnio 1 dalies pašalinti alternatyvų veikimo būdą apibrėžiantį požymį – „kitais neteisėtais būdais“; 8) iš BK 180 straipsnio 2 dalies pašalinti „peilio“ panaudojimo požymį; 9) BK 180 straipsnio 2 dalyje žodžius, kad daiktas turi būti specialiai pritaikytas žmogui žaloti, pakeisti žodžiais „kitas daiktas, pasirinktas (pasiimtas) arba panaudotas žmogui žaloti“; 10) panaikinti plėšimo kvalifikuojamąjį požymį „organizuotą grupę“ (BK 180 straipsnio 3 dalis); 11) panaikinti turto prievartavimo kvalifikuojamąjį požymį „organizuotą grupę“ (BK 181 straipsnio 3 dalis); 12) panaikinti sukčiavimo kvalifikuojamąjį požymį „organizuotą grupę“ (BK 182 straipsnio 2 dalis); 13) panaikinti baudžiamąją atsakomybę už neatsargų turto iššvaistymą (BK 184 straipsnio 4 dalis); 14) BK 189¹ straipsnyje numatytą neteisėto praturtėjimo sudėtį perkelti į BK XXXIII skyrių, nustatyti, kad šį nusikaltimą gali padaryti tik specialus subjektas – valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo, panaikinti „turėjimo ir galėjimo žinoti“ požymį, o turimo nuosavybės teise turto dydį padidinti iki 1 000 BBND (MGL); 15) padidinti BK 190 straipsnyje nurodytą didelės turto vertės dydį iki 500 BBND (MGL). Be to, svarstytinios tokios BK XXVIII skyriaus pataisos: 1) vagystę apibrėžti kaip svetimo turto pagrobimą turint tikslą pasisavinti šį turtą (BK 178 straipsnis); 2) išbraukti iš BK 183 straipsnio 1 dalies požymį „esantį kaltininko žinioje“; 3) išbraukti iš BK 184 straipsnio 1 dalies požymį „esantį kaltininko žinioje“; 4) susiaurinti baudžiamąją atsakomybę už radinio pasisavinimą siejant ją su neteisėto kasinėjimo arba archeologinių radinių paieškos metu rasto lobio pasisavinimu, arba panaikinti baudžiamąją atsakomybę už radinio pasisavinimą (BK 185 straipsnis); 5) numatyti baudžiamąją atsakomybę BK XXXIV skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“ atskirame straipsnyje už neteisėtu būdu gauto turto pagrobimą: „tas, kas pagrobė, pasisavino ar kitu būdu užvaldė turtą, žinodamas, kad tas turtas gautas neteisėtu būdu“.

20. 2000 m. BK XXIX skyriaus vidinis sistemiškumas (nuoseklumas, suderinamumas ir vientisumas) kelia rimtų abejonių, nes jame nustatyta reglamentavimo spragų ir trūkumų. 2000 m. BK XXIX skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) pakeisti XXIX skyriaus pavadinimą į „Nusikaltimai intelektualinės nuosavybės teisei“; 2) papildyti BK 191 straipsnio 1 dalyje numatytą autorystės pasisavinimo sudėtį būtiniais „didelės žalos“ ir (arba) „komercinių tikslų“ požymiais; 3) iš BK 191 straipsnio 2 dalies

išbraukti alternatyvią veiką – vertimą pripažinti kitą asmenį autorių teisių perėmėju; 4) išskaidyti BK 192 straipsnį į du savarankiškus straipsnius, numatančius baudžiamąją atsakomybę už du nusikaltimus: a) neteisėtą literatūros, mokslo ar meno kūrinio (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines) ar gretutinių teisių objekto ar jų dalies atgaminimą komercijos tikslais ir b) neteisėtą literatūros, mokslo, meno (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines) kūrinio ar gretutinių teisių objekto ar jų dalies kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais, padarius didelės žalos; 5) papildyti BK 195 straipsnyje numatytą pramoninės nuosavybės teisių pažeidimo sudėtį būtinu „didelės žalos“ požymiu. Be to, svarstyti šios BK XXIX skyriaus pataisus: 1) papildyti BK 191 straipsnio 1 dalies dispozicijoje numatytą veikų sąrašą bet kokiais kūrinio viešo naudojimo atvejais, įtvirtintais Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 15 straipsnyje, jei juos naudojant pasisavinama kūrinio autorystė; 2) numatyti baudžiamąją atsakomybę už bet kokius autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų turtinių teisių pažeidimus komerciniais tikslais; 3) papildyti BK 195 straipsnyje numatytą pramoninės nuosavybės teisių pažeidimo sudėtį kitais pramoninės nuosavybės objektais; 4) papildyti BK 195 straipsnį numatant baudžiamąją atsakomybę ir už svetimo pramoninės nuosavybės objekto įregistravimą savo vardu.

21. 2000 m. BK XXX skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XXX skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) skyriaus pavadinimą patikslinti po žodžio „nusikaltimai“ įrašant žodžius „ir baudžiamieji nusižengimai“. Be to, svarstyti šios BK XXX skyriaus nuostatų pataisus: 1) asmens tapatybės vagystės kaip savarankiškos nusikalstamos veikos kriminalizavimas; 2) asmens persekiojimo (patyčių) virtualioje erdvėje, jei tai sukėlė sunkių padarinių, kaip savarankiškos nusikalstamos veikos kriminalizavimas; 3) kriptovaliutos vagystės kaip savarankiškos nusikalstamos veikos kriminalizavimas.

22. 2000 m. BK XXXI skyrius prarado vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nustatyta esminių reglamentavimo trūkumų ir klaidų. 2000 m. BK XXXI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) tikslinti BK XXXI skyriaus pavadinimą ir išdėstyti jį taip: „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai verslo tvarkai“; 2) panaikinti BK 199 straipsnio 2 dalį, numatančią atsakomybę už neteisėtą tam tikrų Dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytų medžiagų gabenimą (atsakomybė už tokią veiką turi būti numatyta BK XXXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“); 3) panaikinti BK 199 straipsnio 4 dalį, numatančią atsakomybę už neteisėtą šaunamųjų ginklų, šaudmenų, sprogmenų, sprogstamųjų, radioaktyviųjų medžiagų ar kitų strateginių prekių, nuodingų, stipriai veikiančių medžiagų

gabeniimą ir neteisėtą narkotinių, psichotropinių medžiagų arba narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) gabeniimą (atsakomybė už tokias veikas turi būti numatyta BK XXXVI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“ ir BK XXXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodintomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“); 4) BK 199 straipsnio 1 dalies formuluotę „viršija 150 MGL, bet neviršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 250 BBND (MGL), bet neviršija 500 BBND (MGL)“, o 3 dalies formuluotę „viršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 500 BBND (MGL)“; 5) BK 199¹ straipsnio 1 dalies formuluotę „viršija 150 MGL, bet neviršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 250 BBND (MGL), bet neviršija 500 BBND (MGL)“, o 2 dalies formuluotę „viršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 500 BBND (MGL)“; 6) BK 199² straipsnio 1 dalies formuluotę „viršija 150 MGL, bet neviršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 250 BBND (MGL), bet neviršija 500 BBND (MGL)“, o 2 dalies formuluotę „viršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 500 BBND (MGL)“; 7) BK 200 straipsnio 1 dalies formuluotę „viršija 150 MGL, bet neviršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 250 BBND (MGL), bet neviršija 500 BBND (MGL)“, o 2 dalies formuluotę „viršija 250 MGL“ pakeisti formuluote „viršija 500 BBND (MGL)“; 8) BK 201 straipsnio 1 dalies formuluotę „gamino, laikė, gabeno ar realizavo aparatus naminiams stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti“ pakeisti formuluote „gamino, laikė, gabeno aparatus naminiams stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti turėdamas tikslą juos parduoti ar kitaip platinti arba realizavo ar kitaip platino aparatus naminiams stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti“; 9) BK 202 straipsnio 1 dalies formuluotę „kitokiu neteisėtu būdu“ pakeisti formuluote „kitokiu neteisėtu pagrindu“; 10) BK 204 straipsnį, numatantį atsakomybę už svetimo prekių ar paslaugų ženklų naudojimą, perkelti į BK XXIX skyrių „Nusikaltimai intelektinei ir pramonei nuosavybei“; 11) BK 206 straipsnio 1 dalies formuluotę „150 MGL dydžio“ pakeisti formuluote „500 BBND (MGL) dydžio“; 12) BK 208 straipsnio 1 ir 2 dalies formuluotę „padarė turtinės žalos“ pakeisti formuluote „padarė didelės turtinės žalos“; 13) BK 212 straipsnio 1 dalies formuluotę „didelė turtinė žala yra 150 MGL“ pakeisti formuluote „didelė turtinė žala yra 500 BBND (MGL)“. Be to, svarstyti šios BK XXXI skyriaus nuostatų pataisos: 1) BK 199 straipsnyje numatytą nusikaltimo sudėtį perkelti į BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir nusižengimai finansų sistemai“; 2) BK 199¹ straipsnyje numatytą nusikaltimo sudėtį perkelti į BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir nusižengimai finansų sistemai“; 3) BK 199² straipsnyje numatytą nusikaltimo sudėtį perkelti į BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir nusižengimai finansų sistemai“; 4) BK 200 straipsnyje numatytą nusikaltimo sudėtį perkelti į BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir nusižengimai finansų sistemai“; 5) panaikinti BK 202 straipsnio 2 dalį; 6) papildyti BK 212 straipsnį sąvokų „stambus mastas“, „didelis kiekis“ išaiškinimu.

23. 2000 m. BK XXXII skyrius prarado vidinį sistemiskumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nustatyta kai kurių esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. 2000 m. BK XXXII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 216 straipsnio 1 dalies dispoziciją išdėstyti taip: „tas, kas siekdamas nuslėpti ar įteisinti savo paties ar kito asmens turtą, žinodamas, kad jis gautas nusikalstamu būdu, atliko bet kokius veiksmus su nusikalstamu būdu įgytu turtu ar pinigais, siekdamas nuslėpti tikrąją jų kilmę“; 2) iš BK 217 straipsnio dispozicijos išbraukti požymį „atsirado sunkių padarinių finansinių priemonių rinkai ir (ar) finansų sistemai“; 3) iš BK 218 straipsnio dispozicijos išbraukti požymį „atsirado sunkių padarinių finansinių priemonių rinkai ir (ar) finansų sistemai“; 4) BK 220 straipsnio 1 dalies dispozicijoje vietoj „100 MGL“ dydžio įrašyti „250 BBND (MGL)“ dydį; 5) BK 221 straipsnio 1 dalies dispozicijoje vietoj „100 MGL“ dydžio įrašyti „250 BBND (MGL)“ dydį; 6) BK 223 straipsnį „Aplaidus apskaitos tvarkymas“ papildyti 2 dalimi: „Šio straipsnio 1 dalyje numatytos veikos yra nusikaltimai ir tais atvejais, kai jos padarytos dėl neatsargumo“; 7) BK 224¹ straipsnio 2 dalyje vietoje „250 MGL“ dydžio įrašyti „1 000 BBND (MGL)“ dydį. Be to, svarstyтина ši BK XXXII skyriaus nuostatų pataisa: 1) BK 224 straipsnyje numatytą netikrų ar suklastotų pašto ženklų, važiavimo ar kitokių bilietų, banderolių ar kitų oficialių žymėjimo ženklų pagaminimo, laikymo ar realizavimo veiką sujungti su BK 300 straipsnyje numatyta dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu sudėtimi.

24. 2000 m. BK XXXIII skyrius prarado vidinį sistemiskumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nustatyta tam tikrų esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. 2000 m. BK XXXIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 225 straipsnį papildyti atskira dalimi, numatančia baudžiamąją atsakomybę už nematerialaus kyšio (t. y. atlygio, išreikšto asmenine nauda, neturinčia ekonominės rinkos vertės, forma) priėmimą; 2) BK 225 straipsnio 4 dalies žodžius „1 BBND (MGL)“ pakeisti žodžiais „3 BBND (MGL)“; 3) BK 226 straipsnį papildyti atskira dalimi, numatančia baudžiamąją atsakomybę už nematerialaus kyšio (t. y. atlygio, išreikšto asmenine nauda, neturinčia ekonominės rinkos vertės, forma) davimą; 4) BK 226 straipsnio 5 dalies žodžius „1 BBND (MGL)“ pakeisti žodžiais „3 BBND (MGL)“; 5) BK 227 straipsnį papildyti atskira dalimi, numatančia baudžiamąją atsakomybę už nematerialaus kyšio (t. y. atlygio, išreikšto asmenine nauda, neturinčia ekonominės rinkos vertės, forma) davimą; 6) BK 227 straipsnio 4 dalies žodžius „1 BBND (MGL)“ pakeisti žodžiais „3 BBND (MGL)“; 7) BK 230 straipsnyje pateikti šiame skyriuje numatyto „didelės žalos“ požymio sampratą. Be to, svarstyтinos tokios BK XXXIII skyriaus pataisos: 1) BK 226 straipsnio 2 dalį po žodžių „tikėtina arba tariama įtaka“ įrašyti žodžius „arba apgaule“; 2) BK 228 straipsnį papildyti atskira dalimi, numatančią piktnaudžiavimo baudžiamojo nusižengimo sudėtį, kai buvo padaryta (tiesiog) žala; 3) BK 230 straipsnyje pateikti šia-

me skyriuje numatytos kyšio formos – „nematerialaus, taip pat neturinio ekonominės vertės rinkoje neteisėto ir nepagrįsto atlygio“ sampratą.

25. 2000 m. BK XXXIV skyriaus vidinis sistemiškumas (nuoseklumas, suderinamumas ir vientisumas) kelia abejonių, nes jame nustatyta kai kurių esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. 2000 m. BK XXXIV skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) dekriminalizuoti BK 242 straipsnyje numatytą alternatyvią veiką – „tas, kas būdamas nuteistas arešto ar laisvės atėmimo bausme, tačiau dar nesuimtas, vengė atlikti paskirtą bausmę“; 2) sujungti į vieną straipsnį vengimą atlikti baudžiamojo poveikio priemones (BK 243 straipsnis), teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymą (BK 245 straipsnis) ir aprašyto ar areštuoto turto arba turto, kuriam nustatytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, perleidimą, paslėpimą, sunaikinimą ar sugadinimą (BK 246 straipsnis); 3) BK 248 straipsnio 2 dalyje po žodžio „sutuoktinio“ įrašyti žodžius „ir partnerio“. Be to, svarstytinės šios XXXIV skyriaus nuostatų pataisos: 1) dekriminalizuoti vengimą atlikti baudžiamojo poveikio priemones (BK 243 straipsnis); 2) dekriminalizuoti juridiniam asmeniui paskirtos bausmės nevykdymą (BK 244 straipsnis); 3) dekriminalizuoti teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymą (BK 245 straipsnis).

26. 2000 m. BK XXXV skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Svarstyтина tik ši BK XXXV skyriaus nuostatų pataisa: 1) skyriaus pavadinimą pakeisti į „Teroristiniai nusikaltimai ir nusikaltimai visuomenės saugumui“.

27. 2000 m. BK XXXVI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XXXVI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) patikslinti BK 256 straipsnio 2 dalį ir papildyti straipsnį nauja dalimi, kuriose būtų tiksliai įvardijamos veikų, sukeliančių sunkius padarinius, rūšys ir už kurias baudžiamoji atsakomybė kyla, jeigu jos padarytos ir dėl neatsargumo; 2) patikslinti BK 256 straipsnio 3 dalies taisyklę, pagal kurią tik materialioji neteisėto disponavimo branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais sudėtis (BK 256 straipsnio 2 dalis) būtų nusikalstama ir tuo atveju, kai ji padaryta dėl neatsargumo; 3) dekriminalizuoti neteisėtą disponavimą nešaunamuoju ginklu (BK 258 straipsnis) numatant administracinę atsakomybę už šią veiką. Be to, svarstytinės šios XXXVI skyriaus nuostatų pataisos: 1) skyrių papildyti straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kuriame pateikti šaunamojo ginklo sampratą ir didelio kiekio šaudmenų, sprogmenų ir sprogstamųjų medžiagų nustatymo kriterijus.

28. 2000 m. BK XXXVII skyriaus vidinis sistemiškumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia abejonių, nes jame nustatyta baudžiamosios atsakomybės

už kai kurias nusikalstamas veikas reglamentavimo trūkumą ir klaidų, taip pat jame nenumatytos visos nusikalstamos veikos, kurių dalykas yra narkotinės, psichotropinės, nuodingosios arba stipriai veikiančios medžiagos. 2000 m. BK XXXVII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandos sudėtį perkelti iš XXXI skyriaus į XXXVII skyrių ir diferencijuoti atsakomybę pagal gabenimo tikslus (asmeniniams poreikiams ar platinimo tikslais) bei gabenamų medžiagų kiekį; 2) panaikinti BK 259 straipsnio 2 dalį, o už neteisėtą disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ir psichotropinių medžiagų asmeniniams poreikiams numatyti administracinę atsakomybę; 3) papildyti BK 269 straipsnį pluoštinių kanapių sąvoka ir nuostata, kad jos nėra priskiriamos narkotinėms medžiagoms; 4) papildyti BK 268 straipsnio 1 dalį alternatyvia veika įrašant „narkotinių ir psichotropinių medžiagų sunaikinimo taisyklių pažeidimą“. Be to, svarstytinos šios BK XXXVII skyriaus nuostatų pataisos: 1) BK 259 straipsnyje numatyti labiau diferencijuotą baudžiamąją atsakomybę pagal nusikalstamos veikos dalyko pavojingumą – narkotinių ar psichotropinių medžiagų daromą poveikį žmogaus gyvybei ir sveikatai; 2) BK 260 straipsnyje numatyti labiau diferencijuotą baudžiamąją atsakomybę pagal nusikalstamos veikos dalyko pavojingumą – narkotinių ar psichotropinių medžiagų daromą poveikį žmogaus gyvybei ir sveikatai.

29. 2000 m. BK XXXVIII skyrius prarado vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. 2000 m. BK XXXVIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) patikslinti BK XXXVIII skyriaus pavadinimą į „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai“; 2) papildyti BK 270¹ straipsnyje numatytą neteisėto disponavimo ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais sudėtį „didelio kiekio“ požymiu; 3) papildyti BK 271 straipsnyje numatytą veikos sudėtį „dalies sunaikinimo ar suniokojimo“ požymiu; 4) išbraukti BK 271¹ straipsnio 1 dalies žodžius „ir žuvo žmogus arba buvo sunkiai sutrikdyta žmogaus sveikata“; 5) BK 275 straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXI skyrių; 6) BK 276 straipsnyje numatytą nusikaltimo sudėtį perkelti į BK XXXVII skyrių; 7) BK 276¹ straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXVII skyrių; 8) BK 276² straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXVII skyrių; 9) BK 276³ straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXVII skyrių; 10) BK 277 straipsnyje numatytą nusikalstamos veikos sudėtį perkelti į BK XXXV skyrių. Be to, svarstytinos šios BK XXXVIII pataisos: 1) papildyti BK 270¹ straipsnį kvalifikuota sudėtimi – neteisėtu disponavimu ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais, padarytu versliškai; 2) papildyti BK 270² straipsnį kvalifikuota sudėtimi – neteisėtu atliekų gabenimu per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, padarytu versliškai.

30. 2000 m. BK XXXIX skyrius išsaugojo vidinį sistemiskumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), bet jame nustatyta keletas esminių reglamentavimo spragų ir

trūkumų. 2000 m. BK XXXIX skyriuje būtina ši pataisa: 1) dekriminalizuoti transporto priemonių vairavimą, kai vairuoja neblaivus asmuo (BK 281¹ straipsnis), o už šią veiką numatyti administracinę atsakomybę; 2) pakeisti BK 281 straipsnio 9 dalį nurodant, kad „šiam skyriuje (arba kodekse) nurodytos kelių transporto priemonės yra visų rūšių automobiliai, traktoriai, kitos savaeigės mašinos, troleibusai, motociklai ir kitos mechaninės transporto priemonės“ Be to, svarstytinos šios BK XXXIX skyriaus nuostatų pataisos: 1) panaikinti BK 278 straipsnio 3 dalį; 2) į kelių transporto priemonės sąvoką, numatytą BK 281 straipsnio 9 dalyje, įtraukti ir „autonominius automobilius“.

31. 2000 m. BK XL skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XL skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK 284 straipsnį papildyti nauja 2 dalimi, kurioje būtų įtvirtintas kvalifikuotas smurto panaudojimo, sutrikdžiusio visuomenės rimtį ar viešąją tvarką, požymis; 2) patikslinti BK 284 straipsnio formuluotę prieš žodį „tvarką“ įrašant žodį „viešąją“. Be to, svarstytinos šios BK XL skyriaus pataisos: 1) BK 285 straipsnyje palikti dvi sudėtis – pagrindinę nesunkaus nusikaltimo (apimtų esamą 1 dalį) ir kvalifikuotą apysunkio nusikaltimo sudėtį (apimtų esamus 2 ir 3 dalies požymius); 2) svarstyti bent vieno BK 284 straipsnyje numatyto vertinamojo požymio pakeitimą formaliu.

32. 2000 m. BK XLI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, 2000 m. BK XLI skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) patikslinti BK skyriaus pavadinimą po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašyti žodį „kito“ ir išdėstyti taip: „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar kito viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“; 2) patikslinti BK 286 straipsnio pavadinimą po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašant žodį „kito“; 3) patikslinti BK 287 straipsnio pavadinimą po žodžių „valstybės tarnautojui ar“ įrašant žodį „kitam“, o 1 dalyje – po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašant žodį „kito“; 4) patikslinti BK 288 pavadinimą ir 1 dalį po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašant žodį „kito“; 5) patikslinti BK 289 pavadinimą ir 1 dalį po žodžių „valstybės tarnautojo ar“ įrašant žodį „kito“.

33. 2000 m. BK XLII skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (nuoseklumą, suderinamumą ir vientisumą), tačiau jame nustatyta tam tikrų reglamentavimo spragų ir trūkumų. 2000 m. BK XLII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) papildyti BK 292¹ straipsnio 1 dalį alternatyviai veika „<...> arba įdarbinęs Lietuvos Respublikoje nelegaliai esantį trečiųjų šalių pilietį, žinodamas, kad jis yra prekybos žmonėmis auka“; 2) patikslinti BK 294 straipsnio 1 dalį išbraukiant formuluotę „pripažįstama, bet nerealizuota“ ir papildant „fizinės ar psichinės prievartos panaudojimo“ požymiu; 3) panaikinti kvalifikuotą savavaldžiavimo sudėtį (BK 294 straipsnio 2 dalis), o šio straipsnio 3 dalį laikyti

2 dalimi; 4) dekriminalizuoti neteisėto žemėnaudos riboženklis pakeitimo baudžiamojo nusižengimo sudėtį (BK 298 straipsnis); 5) BK 299 straipsnyje numatytą pagalbos nesuteikimo susidūrus laivams nusikaltimo sudėtį perkelti į BK XXXIX skyrių. Be to, svarstyti šios BK XLII skyriaus nuostatų pataisos: 1) panaikinti BK 292 straipsnio 3 dalyje numatytą kvalifikuotą sudėtį – neteisėto žmonių gabenimo per valstybės sieną organizavimas; 2) dekriminalizuoti savavaldžiavimą ir pripažinti BK 294 straipsnį netekusiu galios; 3) skyrių papildyti 299¹ straipsniu „Skyriuje vartojamos sąvokos“ ir jame, *inter alia*, pateikti sąvokų „trečiųjų šalių piliečiai“, „nelegaliai esantis pilietis“ išaiškinimą.

34. 2000 m. BK XLIII skyriaus vidinis sistemiskumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia rimtų abejonių, nes jame nustatyta reglamentavimo spragų ir trūkumų. 2000 m. BK XLIII skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) BK XLIII skyriaus pavadinimą pakeisti taip: „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisinei tvarkai (arba – teisinei apyvartai), susiję su dokumentų, matavimo prietaisų, prabavimo ženklų arba identifikavimo numerių klastojimu“; 2) BK 300 straipsnio 1 dalį papildyti sąvokomis „įgijo“, „siekiant įtraukti netikrą ar suklastotą dokumentą į teisinę apyvartą“, „arba tai sukėlė didelę žalą“ ir išdėstyti ją taip: „tas, kas pagamino netikrą dokumentą, suklastotojo tikrą dokumentą arba žinomai netikrą ar žinomai suklastotą tikrą dokumentą įgijo, laikė, gabenė, siuntė, panaudojo ar realizavo siekdamas įtraukti netikrą ar suklastotą dokumentą į teisinę apyvartą arba tai sukėlė didelę žalą“; 3) BK 300 straipsnio 2 dalies dispozicijoje po žodžių „ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų“ įrašyti žodį „įgijo“; 4) BK 300 straipsnio 3 dalies dispozicijoje po žodžių „ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų“ įrašyti žodį „įgijo“; 5) BK 301 straipsnio 2 dalies dispozicijoje po žodžių „arba suklastotojo“ įrašyti žodžius „įgijo, gabenė, siuntė“; 6) BK 302¹ straipsnio 1 dalies dispozicijoje po žodžių „tas, kas“ įrašyti žodį „įgijo“; 7) BK 306 straipsnio 1 dalies dispozicijoje po žodžių „perdirbo, pagamino“ įrašyti žodžius „įgijo, laikė, gabenė, siuntė“; 8) papildyti BK XLIII skyrių nauju BK 306³ straipsniu „Sąvokų išaiškinimas“, kurį išdėstyti taip: „Dokumentas – bet kokios formos rašytinis aktas ar kitoks materialus dalykas, įtvirtinantis teisinę reikšmę turinčią informaciją apie asmens teises ir (ar) pareigas, ar teisinio santykio atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą, ar patvirtinantis teisinius faktus ar teisinę reikšmę turinčias aplinkybes“. Be to, svarstyti šios BK XLIII skyriaus nuostatų pataisos: 1) papildyti BK 300 straipsnį nauja 4 dalimi, numatančia baudžiamojo nusižengimo sudėtį, ir išdėstyti ją taip: „tas, kas pagamino netikrą dokumentą, suklastotojo tikrą dokumentą, įgijo, laikė, gabenė, siuntė, panaudojo ar realizavo, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu“; 2) sujungti viename BK straipsnyje BK 301 ir 302 straipsniuose numatytas nusikaltimų sudėtis.

35. 2000 m. BK XLIV skyrius prarado savo vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nustatyta nemažai (ir esminių) reglamentavimo

trūkumų ir klaidų. 2000 m. BK XLIV skyriuje būtina padaryti šių pataisų: 1) dekriminalizuoti disponavimą pornografinio turinio dalykais platinimo tikslais (BK 309 straipsnio 1 dalis); 2) disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas (309 straipsnio 2 ir 3 dalys), sudėtį perkelti į BK XXIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“; 3) dekriminalizuoti pornografinio turinio dalykų demonstravimą ar reklamavimą (BK 309 straipsnio 4 dalis); 4) perkelti draudžiamų biomedicininų tyrimų su žmogumi ar žmogaus embrionu nusikaltimo sudėtį (BK 308¹ straipsnis) į BK skyrių, reglamentuojantį nusikalstamas veikas prieš žmogaus orumą; 5) BK 308¹ straipsnyje numatyti kvalifikuotą sudėtį – draudžiamus biomedicininus tyrimus su vaiku; 6) BK 310 straipsnyje numatytą žiauraus elgesio su gyvūnais nusikaltimo sudėtį perkelti į BK XXXVIII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“. Be to, svarstytinios šios BK XLIV skyriaus nuostatų pataisos: 1) nustatyti, kad BK 309 straipsnio 2 dalyje numatyta veika yra nusikalstama, kai ji padaroma ir neatsargiai; 2) BK 308¹ straipsnio 1 dalies dispoziciją išdėstyti taip: „tas, kas klonavo žmogų, arba atliko biomedicininus tyrimus su žmogaus embrionu ar žmogaus vaisiumi, kurių metu arba kuriems pasibaigus žmogaus embrionas ar žmogaus vaisius yra sunaikinamas arba žmogaus embrionas neperkeliamas į moters gimdą, arba atliko biomedicininus tyrimus su žmogaus embrionu ir žmogaus vaisiumi, žuvusiais po nėštumo nutraukimo moters pageidavimu, kai nėra medicininių indikacijų, arba šiurkščiai pažeisdamas nustatytus reikalavimus atliko biomedicininus tyrimus, kurių metu modifikuojamas žmogaus genomas“.

36. 2000 m. BK XLV skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nenustatyta reglamentavimo trūkumų ir spragų. Kita vertus, svarstyтина ši BK XLVI skyriaus nuostatų pataisa: 1) panaikinti BK XLV skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui“, o jame numatytas nusikalstamų veikų sudėtis perkelti į BK XXIV arba XXV skyrių.

37. 2000 m. BK XLVI skyrius išsaugojo vidinį sistemiškumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), jame nenustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų. Kita vertus, svarstytinios šios BK XLVI skyriaus nuostatų pataisos: 1) įsakymo nevykdymą (BK 317 straipsnio 1 dalis) perkelti į baudžiamojo nusižengimo grupę arba (dekriminalizavus) į drausminio nusižengimo kategoriją; 2) savavališką pasišalinimą, trukusį ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų (BK 322 straipsnio 1 dalis), perkelti į baudžiamojo nusižengimo grupę arba (dekriminalizavus) į drausminio nusižengimo kategoriją; 3) baudžiamąją atsakomybę už krašto apsaugos turto praradimą (BK 324 straipsnis) numatyti tik tuo atveju, kai tai padaroma „karo padėties metu ar atliekant kovos užduotį arba jeigu dėl tos veikos atsirado sunkių padarinių“.

38. Principinių (esminių) baudžiamosios teisės specialiosios dalies klausimų, LAT jurisprudencijos nurodytų, taip pat mokslo publikacijų, teisėjų ir mokslininkų anketavimo ir interviu metu nustatytų reglamentavimo trūkumų ir spragų, taip pat būtinų ir svarstytinų 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių pataisų skaičiaus ir jų reikšmingumo vertinimas leidžia konstatuoti, kad BK Specialiosios dalies 7 skyriai prarado vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), 5 skyrių vidinis sistemiskumas (vientisumas, suderinamumas ir nuoseklumas) kelia didelių abejonių. Nors 20 skyrių išsaugojo vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), tačiau net 10 iš šių skyrių buvo nustatyta esminių reglamentavimo spragų ir trūkumų ir (arba) akivaizdžiai būtinų ir svarstytinų pataisų. Atsižvelgiant į tai konstatuotina, kad 2000 m. BK Specialioji dalis prarado savo vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą).

39. Be to, 138 (arba 50,2 proc.) 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių yra būtinos 128 ir svarstytinios 64 pataisos, taip pat BK Specialioji dalis turi būti papildyta 16 (arba 5,8 proc.) naujų straipsnių. Tokie statistiniai duomenys leidžia konstatuoti, kad daugiau kaip pusei 2000 m. BK Specialiosios dalies straipsnių reikia daugiau ar mažiau esminių pataisų, o tai nulemia būtinumą rengti naują Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies redakciją.

Tyrimo autoriai, apibendrinę visus kokybinio ir kiekybinio vertinimo rezultatus, taip pat teisėkūros technikos nuostatas, priėjo prie išvados, kad 2000 m. BK Specialioji dalis prarado vidinį sistemiskumą (vientisumą, suderinamumą ir nuoseklumą), todėl yra būtina sudaryti ekspertų (baudžiamosios teisės mokslininkų ir praktikų) darbo grupę ir rengti naują Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies redakciją.

Challenges to the Systemic Nature of the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Lithuania

Summary

The new Criminal Code of Lithuania (hereinafter – CC, Criminal Code) was adopted on 26 September 2000, and came into force on 1 May 2003, along with the new Code of Criminal Procedure and the Punishment Enforcement Code. The Codes were the first mutually approximated and codified national laws in the legal framework of the Republic of Lithuania that reinforced the national legal fundamentals underpinning the criminal and punishment enforcement (penitentiary) policy of our state. They sought to reflect the goals and priorities of a modern criminal and punishment enforcement (penitentiary) system as well as to effectively implement the principles of lawfulness and justice.

The Special Part of the CC consists of 32 Chapters, among which there are completely new chapters such as Chapter XV “Crimes Against Humanity and War Crimes”, Chapter XVI “Crimes Against the Independence, Territorial Integrity and Constitutional Order of the State of Lithuania”, Chapter XXXIII “Crimes and Misdemeanours Against Child and Family”, Chapter XLV “Crimes and Misdemeanours Against the Memory of Deceased”, etc. The Special Part of the CC has become more specific, its structure and classification are based on more precisely and consistently defined types of objects and groups of criminal offenses.

The Special Part of the CC, which had consisted of 232 articles, was supplemented by 31 entirely new articles, which provide criminal liability for new crimes, for example, Aggression (Article 110 of CC), Unlawful Collection of Information about a Person’s Private Life (Article 167 of CC), Unlawful Use of Energy and Communications Services (Article 179 of CC), Violation of Industrial Property Rights (Article 195 of CC), Unlawful Interception and Use of Electronic Data (Article 198 of CC), Unlawful Disposal of Installations, Software, Passwords, Login Codes, Codes and Other Data (Article 198² of CC), Credit Fraud (Article 207 of CC), Market Manipulation in Financial Instruments (Article 218 of CC), Act of Terrorism (Article 250 of CC), Unlawful Possession of Ozone-Depleting Substances and Mixtures Thereof (Article 270¹ of CC), Production of or Trading in the Products Harmful to Human Health or Life (Articles 276 of CC), Employment of Third-Country Nationals Illegally Staying in the Republic of Lithuania

(Article 292¹ of CC), Prohibited Biomedical Research Involving a Human Being or Human Embryo (Article 308¹ of CC), etc.

The Seimas of the Republic of Lithuania, during more than eighteen years (up to 31 December 2020), adopted 88 laws, 55 of which related to the amendment, supplement or repeal of at least one article of the Special Part of the CC. It is to be noted that a significant number of amendments and supplements of the Criminal Code were made due to objective reasons, that is to say, new requirements of international treaties and EU legal acts on criminal law, decisions of the Court of Justice of European Union (hereinafter – CJEU) and European Court on Human Rights (hereinafter – ECHR), jurisprudence on criminal law matters of the Constitutional Court of Lithuania (hereinafter – Constitutional Court) and Supreme Court of Lithuania (hereinafter – SCL). For example, during 2008-2009, the institutions of the European Union passed 6 legal instruments in the area of special part of criminal law, which required supplements and amendments in line with the requirements of EU legal acts. Furthermore, through the validity period of the Criminal Code, the Constitutional Court, SCL and lower courts' jurisprudence and scientific publications also revealed or highlighted certain gaps and shortcomings of the original version of the Special Part of the CC whose systematic correction is not possible without a complex investigation and assessment of the Special Part of the CC.

It should be noted that the system of the CC (especially the Special Part) was significantly influenced by the 2017 January 1 new Code of Administrative Offenses of the Republic of Lithuania, which after entering into force fundamentally changed the legal regulation of administrative offenses. The Code of Administrative Offenses not only changed the name of the violation of administrative law to an administrative offense, but also adjusted the latter's relationship to the criminal acts (especially misdemeanours) provided for in the Criminal Code. On the other hand, the relationship between the administrative offense and misdemeanour, as a type of criminal act, is not yet fully resolved and raises not only practical (legislative and case law) problems but also theoretical discussions about the need for the misdemeanour, as a type of criminal act.

The monograph "Challenges to the Systemic Nature of the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Lithuania" is the first research of this kind and scope in Lithuania. It is to be noted that a number of legal scholars and researchers carried out a cross-cutting and multi-faceted analysis (legislation, science, court practise, influence of the EU and international law, perspectives, etc.) of separate institutes of the special part of criminal law and the chapters and articles of the Special Part of the CC. On the other hand, it is to be emphasized that the systemic nature (integrity, compatibility and (or) coherence) of the Special Part of the CC has not been yet an object of independent research of Lithuanian criminal law.

The monograph research aim is, on the basis of the analysis of Lithuanian criminal legislation, international criminal law and EU legal acts on criminal law, criminal law issues of the jurisprudence of CJEU, ECHR and UN Human Rights Committee, also Constitutional Court and SCL jurisprudence, scientific publications, legal practitioners (judges) and scholars' opinion, to determine whether the Special Part of the CC and (or) separate Chapters of the Special Part of the CC, within the time period of 1 May 2003 – 31 December 2020, preserved its systemic nature (integrity, compatibility and (or) coherence), and whether it is capable of ensuring the implementation of its basic tasks.

The research had the following tasks:

- 1) to investigate the influence and significance of the international criminal law and EU legal acts on criminal law, the criminal law issues of jurisprudence of CJEU, ECHR, UN Human Rights Committee and Constitutional Court for the criminal legislation and the Special Part of the CC;
- 2) to analyse the provisions, the reasons and peculiarities of amendments and supplements of the Special Part of the CC and its separate chapters, and to identify legal regulatory gaps and shortcomings;
- 3) to analyse the jurisprudence of the SCL (rulings of the Senate of the SCL and summary-reviews of the Criminal Division of the SCL addressing the provisions of the Special Part of the CC, as well as rulings adopted by an extended panel of seven judges and a plenary session of Criminal Division of the SCL) and to identify the problems related to the provisions of the Special Part of the CC;
- 4) to analyse Lithuanian scholars' publications (PhD dissertations, monographs, scientific studies, articles, etc.) addressing the provisions of the Special Part of the CC, and to identify the problems related to the special part of the criminal law;
- 5) to survey and interview legal practitioners (judges of the Supreme Court of Lithuania, Court of Appeal of Lithuania and district courts) and scientists, to analyse their opinion and identify problems related to the provisions of the Special Part of the CC;
- 6) to summarise the results of the influence and significance of the international criminal law and EU legal acts on criminal law, criminal legislation, international and national court practice and science, and to evaluate whether the Special Part of the CC preserved its systemic nature (integrity, compatibility and (or) coherence), and whether it is capable of ensuring the implementation of its basic tasks. Moreover, if necessary, to prepare a draft amendment to the Special Part of the CC, or its separate chapters or articles.

The main research hypothesis is that the system of the Special Part of the CC and the internal structure of the chapters of the Special Part with amendments to criminal

legislation, which were determined by both objective and subjective reasons, were unbalanced, there are significant gaps and conflicts in individual chapters of the Special Part.

The main sources of research are the international criminal law and EU legal acts on criminal law, Constitution of the Republic of Lithuania, Criminal Code and its amendments, adopted from 1 May 2003 till 31 December 2020, as well as other laws and implementing legal acts. Besides the legal acts in force, the amendment and supplement drafts and accompanying documents of the Special Part of the CC played an important role in the research. Other important research sources are the jurisprudence of Constitutional Court on the criminal law issues, rulings of the Senate of the SCL and summary-reviews of the Criminal Division of the SCL addressing the provisions of the Special Part of the CC, as well as rulings adopted until 31 December 2020 by an extended panel of seven judges and a plenary session of Criminal Division of the SCL that provide a new interpretation of legal norm and corrections of the current practice. Finally, the ECHR, CJEU and UN Human Rights Committee practice on the criminal law issues also played an important role in the research.

The third important research source are Lithuanian scholars' publications addressing the provisions of the Special Part of the CC that were published from 1 January 2003 till 31 December 2020. In practical terms, a questionnaire and interviews are very important research sources. The questionnaire was filled in by legal practitioners (judges of the Supreme Court of Lithuania, Court of Appeal of Lithuania and district courts) and scientists. While the interviews were carried out with the scientists of criminal law that were directly engaged in the process of preparing the Criminal Code draft and its considering in the Seimas of the Republic of Lithuania.

The monograph includes an introduction, two chapters, conclusions and proposals, a summary in English, bibliography (list of sources) and an annex (Questionnaire for judges and scientists). The principal two chapters of the monograph are divided into smaller structural parts.

The first part "Study of Amendments to the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Lithuania in 2003-2020. Significance of International and European Union Law for the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Lithuania and Legislation" of the first chapter "Trends in Legislation on the Special Part of Criminal Law in 2003-2020 and Factors Affecting It" analyzes the quantitative and qualitative indicators of legislation of the special part of criminal law in 2003–2020, as well as the significance of international criminal law and EU legal acts on the special part of criminal law for the Special Part of the Criminal Code and criminal legislation. The second part of this chapter "Significance of Judicial Jurisprudence for the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Lithuania and Legislation" analyzes the decisions of international courts

and tribunals - the Court of Justice of the European Union, the European Court of Human Rights and the United Nations Commission on Human Rights; the jurisprudence of the national courts - the Constitutional Court, the rulings of the Senate of the SCL and the reviews of the Criminal Cases Division of this court on issues of criminal law, also the quantitative criteria and tendencies of the plenary session of the Criminal Cases Division of the SCL and the rulings of the enlarged panel of seven judges on the issues of the special part of criminal law adopted in 2003–2020. The third part “Research of Scientific Production on the Special Part of Lithuanian Criminal Law” is devoted to the analysis of indicators of scientific publications published from 2003 to 2020, and the fourth part “Comparative Study of Legislation, Jurisprudence and Scientific Production of the Supreme Court of Lithuania” presents a relevant study of quantitative indicators and trends of criminal legislation, jurisprudence of the SCL and scientific activity.

The structure of the second chapter of the monograph “Evaluation of Individual Chapters of the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Lithuania” corresponds to the system of the Special Part of the CC - a separate part for each chapter of the Special Part. Paragraphs 1 to 32 of this chapter set out a relevant quantitative and qualitative analysis of articles forming a chapter of the Special Part of the CC, results of the legislative process and their evaluation, analysis and evaluation of Constitutional Court and SCL jurisprudence, disclosure and evaluation of scientific approach, systematization of questionnaire and interview results, problematic realities, intermediate summaries and conclusions as well as proposals for the improvement of the chapters of the Special Part of the CC. Paragraph 33 of the third Chapter contains the Summary of the evaluation of all chapters of the Special Part of the CC, and the last chapter of the monograph presents the final conclusions and suggestions of the research.

In summarising the analysis of the challenges to the systemic nature of the Special Part of the Criminal Code, the following conclusions and proposals were made:

1. The legislative process on the special part of criminal law in 2003-2020 was characterized by the fact that the Special Part of the CC underwent sufficiently significant corrections, as even one third of the articles of this part were amended or supplemented at least once, and 46 new articles were added, and 4 articles were repealed. Most of the amendments and additions of new articles were made to Chapter XXXI “Crimes and Misdemeanours against the Economy and Business Order”, Chapter XV “Crimes against Humanity and War Crimes”, Chapter XXVIII “Crimes and Misdemeanours against Property, Property Rights and Property Interests”, and Chapter XXXV “Crimes against Public Security”. In addition, Chapter XXXV “Crimes against Public Security”, which consists of 13 articles, is distinguished not only by the addition of 9 new Articles, but also by the fact that all the remaining articles of this chapter have undergone certain changes and additions. Criminal legislation was also characterized by the fact that two

thirds of the CC amendments and supplements were of small scope (one to three articles). Meanwhile, there were only a few large-scale amendments and supplements to the laws that would systematically address the problems of regulation and application of the Special Part of the CC. One third of all amendments and supplements to the Special Part of the CC were determined in whole or in part by the implementation of international criminal law and EU legislation on criminal law in the national criminal law. On the other hand, amendments and supplements to the Special Part of the CC were not always determined by a justified (social, legal or other objective) necessity. In addition, the issue of misdemeanours as an independent type of criminal act remained relevant (to be addressed) to criminal and administrative legislation.

2. The jurisprudence of international courts and decisions of judicial institutions (12 in total), which are directly and indirectly related to the issues of the special part of the criminal law of the Republic of Lithuania, as well as the limited jurisprudence of the Constitutional Court are extremely significant in ensuring the quality of criminal legislation and the practice of national courts in line with the standards of protection of human rights. There is no doubt that the jurisprudence of international courts and decisions of judicial institutions, as well as the jurisprudence of the Constitutional Court are significant not only in a retrospective sense, when on the basis of them it is necessary to amend, supplement or repeal the existing legal regulation, but also in a perspective sense, when the legislator must assess their requirements when drafting new amendments or additions to the criminal law or repealing a certain criminal law. It should be emphasized that the legislator, considering the rather contradictory ruling of the Constitutional Court on illegal enrichment and the critical approach of criminal doctrine to the existing legal regulation, could consider a different model of criminal liability for this act.

3. The 24 Resolutions of the Senate of the SCL and the reviews of the Criminal Cases Division of the SCL on the issues of the special part of criminal law adopted in 1995–2020 focus on crimes and misdemeanours against Property, Property Rights and Property Interests, crimes and misdemeanours against Civil Service and Public Interest, crimes and misdemeanours against the Financial System, and crimes and misdemeanours relating to Possession of Narcotic or Psychotropic, Toxic or Highly Active Substances. The adoption and expediency of the resolutions of the Senate of the SCL and the reviews of the Criminal Cases Division of the SCL on the issues of the special part of criminal law are partly determined by the SCL's desire to provide preliminary recommendations to lower courts on solving particularly problematic or resonant problems.

4. The practice of application of the special part of criminal law is more clearly formed by the rulings of the extended panel of seven judges of the Criminal Cases Di-

vision of the SCL, of which 116 (out of 138 rulings) were adopted during 2003-2020. Only 63 articles of the Special Part of the CC (out of all 275 articles) were clarified in the rulings of the extended chambers of the SCL. In the rulings of the extended chambers of the SCL, the practice of lower courts of criminal acts against property (provisions of 8 articles interpreted in 48 rulings), corruption (provisions of 5 articles interpreted in 27 rulings) and financial criminal acts (provisions of 8 articles interpreted in 19 rulings) was most often formed and changed. From the point of view of specific articles of the Special Part of the CC, the provisions of Article 182 of the CC “Swindling” (24 rulings), Article 228 of the CC “Abuse of Office” (15 rulings) and Article 300 of the CC “Forgery of a Document or Disposing of a Forged Document” (15 rulings) are most often interpreted in the rulings of extended chambers of the SCL.

5. Scientific publications devoted to the analysis of the issues of the Special Part of the CC have been published significantly less over a longer period of time than the publications devoted to the analysis of the General Part of the CC (which is almost three times smaller than the Special Part). Scientific publications focus on the following five chapters of the Special Part of the CC: Chapter XVII “Crimes against Human Life” (32 publications), Chapter XXVIII “Crimes and Misdemeanours against Property, Property Rights and Property Interests” (39 publications), Chapter XXXI “Crimes and Misdemeanours against the Economy and Business Order” (20 publications) and Chapter XXXII “Crimes and Misdemeanours against the Financial System” (20 publications), as well as Chapter XXXIII “Crimes and Misdemeanours against the Civil Service and Public Interest” (26 publications). Meanwhile, no scientific publications are devoted to the problems of Chapters XVI, XXVI, XXVII, XXXIV, XLV and XLVI of the Special Part of the CC.

6. Chapter XV of the CC has maintained its internal systematicity (integrity, coherence and consistency), and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XV of the CC: 1) the composition of *corpus delicti* of Enforced Disappearance provided for in Article 100¹ of the CC shall be supplemented with the indication that a person who has been detained, abducted or otherwise deprived of liberty when such detention, abduction or deprivation of liberty is refused, or the fate or whereabouts of the missing person are concealed, becomes defunct; 2) the *corpus delicti* of the crime of Separation of Children provided for in Article 100² of the CC must be specified by indicating from whom the child is separated; 3) to provide for criminal liability (in Article 100² or another article of the CC) for another act - forgery, concealment or destruction of documents certifying the identity of separated children; 4) to establish that only a person who has reached the age of 18 may be the subject of the crimes provided for in Chapter XV of

the CC. In addition, the following amendment to the provisions of Chapter XV should be considered: 1) the *corpus delicti* of the crime of Separation of Children provided for in Article 100² of the CC must be clarified by directly providing for the alternative act „separation of children born to the victim of enforced disappearance, their mother while in captivity“.

7. Chapter XVI of the CC has maintained its internal systematicity (integrity, coherence and consistency), and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XVI of the CC: 1) the *corpus delicti* of the negligent Disclosure of a State Secret (Paragraph 2 of Article 125 of the CC), additionally providing for a mandatory feature of consequences, shall be provided for in a separate article; 2) the *corpus delicti* of the negligent Loss of a State Secret (Paragraph 2 of Article 126 of the CC), additionally providing for a mandatory feature of consequences, shall be provided for in a separate article. In addition, the following amendment to the provisions of Chapter XVI should be considered: 1) criminal liability for the crimes provided for in Chapter XVI of the CC shall be established only for persons who have reached the age of 18.

8. Chapter XVII of the CC has maintained its internal systematicity (integrity, coherence and consistency), but it contains a number of regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XVII of the CC: 1) the title of Article 134 of the CC “Aiding a Suicide” to “Murder of a terminally ill person” shall be changed and the disposition of Article 134 of the CC shall be worded as follows: “a person who killed a terminally ill person at his/her request”; 2) in Article 141 of the CC, the interpretation of the element “minor person” aggravating murder shall be defined; 3) in Article 141 of the CC, the interpretation of the element “family member” aggravating murder shall be defined. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XVII should be considered: 1) the aggravating elements of murder - “one’s close relative or family member” and “by reason of disorderly conduct” shall be renounced; 2) murder in excess of the limits of self-defence as a privileged murder (a separate *corpus delicti* of the crime) shall be criminalized.

9. The internal systematic nature (integrity, coherence and consistency) of Chapter XVIII of the CC raises serious doubts, as it contains significant regulatory gaps and shortcomings. It should also be noted that the amendments and supplements to this chapter of the CC must be coordinated with the provisions of the articles of Chapter XVII and other chapters of the CC, which provide for liability for criminal acts against human health. The following amendments must be made to Chapter XVIII of the CC: 1) independent criminal liability for an intentional less serious health impairment shall be provided for; 2) independent criminal liability for negligent less serious health im-

pairment shall be provided for; 3) the interpretation of a “minor person” in Article 141 of the CC shall be established; 4) the interpretation of “family member” in Article 141 of the CC shall be established. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XVIII shall be considered: 1) the criterion defining the extent of health impairment such as “partial loss of professional or general capacity for work” shall be abandoned; 2) independent criminal liability for the health impairment of a newborn (*fetus*) caused by the actions of a pregnant woman shall be provided for; 3) the act of “Causing Physical Pain” provided for in Paragraph 1 of Article 140 of the CC as a misdemeanour shall be classified.

10. Chapter XIX of the CC has maintained its internal systematicity (integrity, coherence and consistency), but it contains regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XIX of the CC: 1) pregnancy exceeding the term established by legal acts in Paragraph 1 of Article 142 of the CC as an independent element of the *corpus delicti* of Illegal Abortion shall be established; 2) the characteristics of a special subject by narrowing the circle of persons to whom Paragraph 2 of the Article 142 of the CC could be applied shall be defined more precisely. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XIX shall be considered: 1) the “use of the victim’s addiction” in Article 143 of the CC as an independent method of Compelling a Woman to Have an Illegal Abortion shall be provided for; 2) criminal liability for Illegal Abortion and Compelling a Woman to Have an Illegal Abortion in a new Chapter of the CC (for example, in the Chapter “Crimes against Unborn Life”) shall be provided for; 3) a new aggravating element of Illegal Abortion - termination of pregnancy after 22 weeks of pregnancy shall be established.

11. Chapter XX of the CC has maintained its internal systematicity (consistency, coherence and integrity), and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendment should be considered in Chapter XX of the CC: 1) Paragraph 3 of Article 146 of the CC, which provides for the *corpus delicti* of Unlawful Deprivation of Liberty by closing a person to a psychiatric hospital for reasons other than an illness, shall be repealed.

12. Chapter XXI of the CC has maintained its internal systematicity (consistency, coherence and integrity), and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XXI of the CC: 1) Paragraph 2 of Article 149 of the CC shall be repealed; 2) Paragraph 2 of Article 150 of the CC shall be repealed; 3) the Chapter shall be supplemented with an article “Interpretation of Terms”, in which an interpretation of a “minor person” is provided (or a reference to the interpretation of a “minor person” provided in Article 141 of the CC shall be provided). In addition, the following amendments to the provisions

of Chapter XXI shall be considered: 1) Paragraph 5 of Article 151¹ of the CC with the provision that the actions of the spouses specified in this Article shall not be considered a crime shall be supplemented; 2) Article 152 of the CC shall be supplemented with Paragraph 2, which provides for the *corpus delicti* of the crime of Sexual harassment of a minor connected with family, guardianship or curatorship relations.

13. Chapter XXII of the CC has lost its internal systematicity (integrity, coherence and consistency). The following amendments must be made to Chapter XXII of the CC: 1) Chapter XXII of the CC “Crimes and Misdemeanours against Dignity and Honour” shall be repealed and the article providing for liability for the crime of Libel shall be transferred to Chapter XXIV or XXV of the CC; 2) Paragraph 1 of Article 154 of the CC shall be repealed and Paragraph 2 of Article 154 of the CC shall be set forth as follows (as the main *corpus delicti* of the crime of Libel): “A person who spreads false information about another person that could arouse contempt for this person or humiliate him/her or undermine trust in him/her in the media or in a publication or libels a person accusing him of commission of a crime“. In addition, the following amendment to the provisions of Chapter XXII should be considered: 1) criminal liability for insulting a person committed through the mass media or in a publication shall be provided for.

14. Chapter XXIII of the CC has maintained internal systematicity (consistency, coherence and integrity), and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XXIII of the CC: 1) the exploitation of a child for pornography and the disposal of objects with pornographic content depicting a child or a person as a child shall be regulated in one chapter of the CC “Crimes and Misdemeanours against a Child and a Family“ and the provisions of Paragraphs 2 and 3 of the Article 309 shall be transferred to Article 162 of the CC; 2) the chapter shall be supplemented with an article “Interpretation of terms”, in which an interpretation of a “minor child” (a reference to the interpretation of a “minor person” provided in Article 141 of the CC) is to be provided; 3) the Chapter shall be supplemented with an article “Interpretation of terms”, which provides an explanation of a “newborn”. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XXIII shall be considered: 1) the title of the chapter to “Crimes and Misdemeanours against a Child” shall be clarified; 2) the disposition of Article 159 of the CC shall be specified by providing for such methods of committing an act as physical or mental violence, bribery, deception, use of a child’s dependence or other active method; 3) the disposition of Article 164 of the CC shall be clarified by additionally including elements that would reveal the danger of this act and allow it to be clearly distinguished from the violation of civil law (for example, duration of the act, malice, consequences, etc.).

15. Chapter XXIV of the CC has maintained its internal systematicity (consistency, coherence and integrity) and it does not contain any significant regulatory gaps and

shortcomings. On the other hand, the following amendment must be made to Chapter XXIV of the CC: 1) the chapter shall be supplemented with an article providing for liability for systematic or malicious persecution of a person, with the additional rule that “a person shall be held liable for the acts provided for in this article only under a complaint filed by the victim or a statement by the legal representative thereof or at the prosecutor’s request or when the pre-trial investigation is initiated after the detection of signs of domestic violence”.

16. Chapter XXV of the CC has maintained its internal systematicity (consistency, coherence and integrity), and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XXV of the CC: 1) the disposition of Article 169 of the CC shall be supplemented with the following elements of discrimination or incitement to hatred - skin color and citizenship; 2) the disposition of Paragraph 1 of Article 170 of the CC shall be supplemented with the following elements of discrimination or incitement to hatred - skin color and citizenship; 3) the disposition of Paragraph 2 of Article 170 of the CC shall be supplemented with the following elements of discrimination or incitement to hatred - skin color and citizenship; 4) the disposition of Paragraph 3 of Article 170 of the CC shall be supplemented with the following elements of discrimination or incitement to hatred - skin color and citizenship; 5) the disposition of Paragraph 1 of Article 170¹ of the CC shall be supplemented with the following elements of discrimination or incitement to hatred - skin color and citizenship.

17. Chapter XXVI of the CC has maintained its internal systematicity (consistency, coherence and integrity) and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XXVI of the CC: 1) words “organized, them” shall be deleted from Paragraph 2 of Article 172 of the CC, the organization of obstruction of the right to vote or to hold a referendum as an independent crime shall be abolished; 2) words “or organized the forgery, production or use of these documents” shall be deleted from Paragraph 1 of Article 173 of the CC, the organization of the forgery, production or use of election or referendum documents as an independent *corpus delicti* of crime shall be abolished.

18. Chapter XXVII of the 2000 CC has maintained its internal systematicity (consistency, coherence and integrity), and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendment to the provisions of Chapter XXVII of the CC should be considered: 1) Chapter XXVII of the CC shall be merged with Chapter XXV of the CC.

19. Chapter XXVIII of the CC has lost its internal systematicity (integrity, coherence and consistency), and it contains significant regulatory shortcomings and errors. The following amendments must be made to Chapter XXVIII of the CC: 1) the theft ag-

gravating element “car” (Paragraph 2 of Article 178 of the CC) shall be abolished; 2) the theft aggravating element “openly” (Paragraph 2 of Article 178 of the CC) shall be abolished; 3) the element “stealing of another’s property from a person’s clothes, handbag or other carrier” provided in Paragraph 2 of Article 178 of the CC shall be replaced with pickpocketing and pickpocketing shall be defined as “stealing of another’s property that the victim has with him/her”; 4) the element “upon entering the premises, storage, protected territory” provided for in Paragraph 2 of Article 178 of the CC shall be replaced with the element “upon entering the residential premises, its dependents or the protected housing territory”; 5) the theft aggravating element “organized group” (Paragraph 3 of Article 178 of the CC) shall be abolished; 6) criminal liability for illegal use of energy and communication services shall be reduced by linking it with a large-scale act, or in a long period of time, or significant property damage (Paragraph 1 of Article 179 of the CC); 7) the element defining the alternative mode of operation - “by other illegal means” shall be removed from Paragraph 1 of Article 179 of the CC; 8) the element of the use of a “knife” shall be removed from Paragraph 2 of Article 180 of the CC; 9) in Paragraph 2 of Article 180 of the CC, the words that the object must be specially adapted to harm a person shall be replaced with the words “another object selected (taken) or used to harm a person”; 10) the robbery aggravating element “organized group” (Paragraph 3 of Article 180 of the CC) shall be abolished; 11) the extortion of property aggravating element “organized group” (Paragraph 3 of Article 181 of the CC) shall be abolished; 12) the swindling aggravating element “organized group” (Paragraph 2 of Article 182 of the CC) shall be abolished; 13) criminal liability for negligent squandering of property (Paragraph 4 of Article 184 of the CC) shall be abolished; 14) the *corpus delicti* of illegal enrichment provided for in Article 189¹ of the CC shall be transferred to Chapter XXXIII of the CC, establishing that this crime may be committed only by a special subject - a civil servant or a person equivalent thereto; the element “possession and know-how” shall be abolished and the amount of proprietary assets shall be increased to 1,000 basic amounts of punishment and penalty¹ (further – BAPP); 15) the amount of the property of a considerable value specified in Article 190 of the CC shall be increased up to 500 BAPP. In addition, the following amendments to Chapter XXVIII of the CC shall be considered: 1) theft shall be defined as the stealing of another’s property with the intent of appropriation (Article 178 of the CC); 2) the element “in the possession of the perpetrator” shall be deleted from Paragraph 1 of Article 183 of the CC; 3) the element “in the possession of the perpetrator” shall be deleted from Paragraph 1 of Article 184 of the CC; 4) criminal liability for Misappropriation of a Found Item shall be reduced by linking it with the misappropriation of a treasure found during illegal excavation

¹ Basic amount of punishment and penalty (BAPP) is equal to 50 Euros.

or search for archeological finds, or criminal liability for Misappropriation of a Found Item (Article 185 of the CC) shall be abolished; 5) criminal liability for the hijacking of illegally obtained property shall be provided for in a separate article of Chapter XXXIV “Crimes and Misdemeanours against Justice” of the CC: “one who hijacked, misappropriated or otherwise seized property, knowing that the property was obtained illegally”.

20. The internal systematic nature (consistency, coherence and integrity) of Chapter XXIX of the CC raises serious doubts, as it contains regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XXIX of the CC: 1) the title of Chapter XXIX shall be changed to “Crimes against Intellectual Property Rights”; 2) the *corpus delicti* of the Misappropriation of Authorship provided for in Paragraph 1 of Article 191 of the CC shall be supplemented with the necessary element of “significant damage” and (or) “commercial purposes”; 3) an alternative act shall be deleted from Paragraph 2 of Article 191 of the CC - coercion to acknowledge another person as a successor to author’s rights; 4) Article 192 of the CC shall be divided into two separate articles providing for criminal liability for two crimes: a) illegal reproduction of a literary, scientific or artistic work (including computer software and databases) or an object of related rights or a part thereof for commercial purposes; and b) the distribution, transport or possession for commercial purposes of illegal copies of literary, scientific, artistic (including computer software and databases) or object of related rights, or any part thereof, which has caused significant harm; 5) the *corpus delicti* of the Violation of Industrial Property Rights provided for in Article 195 of the CC shall be supplemented with the necessary element of “significant damage”. In addition, the following amendments to Chapter XXIX should be considered: 1) the list of acts provided for in the disposition of Paragraph 1 of Article 191 of the CC in any cases of public use of a work established in Article 15 of the Law on Copyright and Related Rights, if the authorship of the work is appropriated by their use, shall be supplemented; 2) criminal liability for any violation of the property rights of copyright and an object of related rights for commercial purposes shall be provided for; 3) the *corpus delicti* of the Violation of Industrial Property Rights provided for in Article 195 of the CC shall be supplemented with other objects of industrial property; 4) Article 195 of the CC shall be supplemented by providing for criminal liability for the registration of an object of industrial property in one’s own name.

21. Chapter XXX of the CC has maintained internal systematicity (consistency, coherence and integrity), it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XXX of the CC: 1) the title of the Chapter shall be clarified by adding the words “and misdemeanours” after the word “crimes”. In addition, the following amendments to the provi-

sions of Chapter XXX should be considered: 1) identity theft shall be criminalized as an independent criminal act; 2) persecution (bullying) of a person in the virtual space, if it has caused serious consequences, shall be criminalized as independent criminal acts; 3) crypto-currency theft shall be criminalized as an independent criminal act.

22. Chapter XXXI of the CC has lost its internal systemicity (integrity, coherence and consistency), and it contains significant regulatory shortcomings and gaps. The following amendments must be made to Chapter XXXI of the CC: 1) the title of Chapter XXXI of the CC shall be specified and set forth as follows: „Crimes and Misdemeanours against Business Order“; 2) Paragraph 2 of Article 199 of the CC, which provides for liability for illegal transportation of certain substances indicated in the Law of the Republic of Lithuania on Control of Certain Doping Substances (liability for such an act must be provided for in Chapter XXXVII of the CC “Crimes and Misdemeanours Relating to Possession of Narcotic or Psychotropic, Toxic or Highly Active Substances“) shall be repealed; 3) Paragraph 4 of Article 199 of the CC, which provides for liability for illicit trafficking in firearms, ammunition, explosives, explosives, radioactive materials or other strategic goods, toxic, highly active, narcotic or psychotropic substances or precursors of narcotic or psychotropic substances (liability for such acts shall be provided for in Chapter XXXVI of the CC “Crimes and Misdemeanours Relating to Possession of Weapons, Ammunition, Explosives, Explosive or Radioactive Materials or Military Equipment“ and in Chapter XXXVII of the CC “Crimes and Misdemeanours Relating to Possession of Narcotic or Psychotropic, Toxic or Highly Active Substances“) shall be repealed; 4) in Paragraph 1 of Article 199 of the CC the wording “exceeds 150 BAPP but does not exceed 250 BAPP” shall be replaced with the wording “exceeds 250 BAPP but does not exceed 500 BAPP”, and in Paragraph 3 the wording “exceeds 250 BAPP” shall be replaced with the wording “exceeds 500 BAPP”; 5) in Paragraph 1 of Article 199¹ of the CC the wording “exceeds 150 BAPP but does not exceed 250 BAPP” shall be replaced with the wording “exceeds 250 BAPP but does not exceed 500 BAPP” and the wording “exceeds 250 BAPP” in Paragraph 2 shall be replaced with the wording “exceeds 500 BAPP”; 6) in Paragraph 1 of Article 199² of the CC the wording “exceeds 150 BAPP but does not exceed 250 BAPP” shall be replaced with the wording “exceeds 250 BAPP but does not exceed 500 BAPP” and in Paragraph 2 the wording “exceeds 250 MGL” shall be replaced with the wording “exceeds 500 BAPP”; 7)) in Paragraph 1 of Article 200 of the CC, the wording “exceeds 150 BAPP but does not exceed 250 BAPP” shall be replaced with the wording “exceeds 250 BAPP but does not exceed 500 BAPP”, and in Paragraph 2 the wording “exceeds 250 BAPP” shall be replaced with the wording “exceeds 500 BAPP”; 8) in Paragraph 1 of Article 201 of the CC, the wording “produces, stores, transports or handles equipment for the production of strong home-made alcoholic beverages“ shall be replaced with the wording “produces, stores or transports

equipment for the production of strong home-made alcoholic beverages with the intent of selling or otherwise distributing them or has handled or otherwise distributed equipment for the production of strong home-made alcoholic beverages”; 9) in Paragraph 1 of Article 202 of the CC, the wording “by other unlawful manner” shall be replaced with the wording “by other unlawful basis”; 10) Article 204 of the CC, which provides for liability for the use of a foreign trademark of goods or services, shall be transferred to Chapter XXIX of the CC “Crimes against Intellectual and Industrial Property”; 11) in Paragraph 1 of Article 206 of the CC the wording “in the amount of 150 BAPP” shall be replaced with the wording “in the amount of 500 BAPP”; 12) in Paragraphs 1 and 2 of Article 208 of the CC, the wording “caused property damage” shall be replaced with the wording “caused major property damage”; 13) in Paragraph 1 of Article 212 of the CC, the wording “major property damage is 150 BAPP” shall be replaced with the wording “major property damage is 500 BAPP”. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XXXI shall be considered: 1) Article 199 of the CC shall be transferred to Chapter XXXII of the CC “Crimes and Misdemeanours against the Financial System”; 2) Article 199¹ of the CC shall be transferred to Chapter XXXII of the CC “Crimes and Misdemeanours against the Financial System”; 3) Article 199² of the CC shall be transferred to Chapter XXXII of the CC “Crimes and Misdemeanours against the Financial System”; 4) Article 200 of the CC shall be transferred to Chapter XXXII of the CC “Crimes and Misdemeanours against the Financial System”; 5) Paragraph 2 of Article 202 of the CC shall be repealed; 6) Article 212 of the CC shall be supplemented with an interpretation of the terms “large scale”, “large quantity”.

23. Chapter XXXII of the CC has lost its internal systematicity (consistency, coherence and integrity), and it contains some significant regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XXXII of the CC: 1) the disposition of Paragraph 1 of Article 216 of the CC shall be worded as follows: “A person who, with a view to concealing or legitimising his own or another person’s property, while being aware that it has been obtained as proceeds from criminal act, has committed any act with the criminally obtained property or money in order to conceal their true origin”; 2) the element “serious consequences for the market of financial instruments and (or) the financial system” shall be deleted from the disposition of Article 217 of the CC; 3) the element “serious consequences for the market of financial instruments and (or) the financial system” shall be deleted from the disposition of Article 218 of the CC; 4) in the disposition of Paragraph 1 of Article 220 of the CC, the amount of “100 BAPP” shall be replaced with the amount of “250 BAPP”; 5) in the disposition of Paragraph 1 of Article 221 of the CC, the amount of “100 BAPP” shall be replaced with the amount of “250 BAPP”; 6) Article 223 of the CC “Negligent Management of Accounts” shall be supplemented with Paragraph 2, indicating that “the acts provided for in Paragraph 1 of

this Article are crimes also in cases when they have been committed due to negligence”; 7) in Paragraph 2 of Article 224¹ of the CC, the amount of “250 BAPP” shall be replaced with the amount of “1,000 BAPP”. In addition, the following amendment to the provisions of Chapter XXXII should be considered: 1) the act of production, storage or handling of counterfeit or forged postage stamps, travel or other tickets, tax stamps or other official marking signs provided for in Article 224 of the CC shall be combined with the *corpus delicti* of forgery of a document or possession of a forged document provided for in Article 300 of the CC.

24. Chapter XXXIII of the CC has lost its internal systematicity (consistency, coherence and integrity), and it contains some significant regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XXXIII of the CC: 1) Article 225 of the CC shall be supplemented with a separate paragraph providing for criminal liability for the acceptance of an intangible bribe (i.e. in the form of reward expressed as a personal benefit that has no economic market value); 2) in Paragraph 4 of Article 225 of the CC, the words “1 BAPP” shall be replaced with the words “3 BAPP”; 3) Article 226 of the CC shall be supplemented with a separate paragraph providing for criminal liability for giving an intangible bribe (i.e. in the form of reward expressed as a personal benefit that has no economic market value); 4) in Paragraph 5 of Article 226 of the CC, the words “1 BAPP” shall be replaced with the words “3 BAPP”; 5) Article 227 of the CC shall be supplemented with a separate paragraph providing for criminal liability for giving an intangible bribe (i.e. in the form of reward expressed as a personal benefit that has no economic market value); 6) in Paragraph 4 of Article 227 of the CC, the words “1 BAPP” shall be replaced with the words “3 BAPP”; 7) the concept of the element of “major damage” provided for in this Chapter shall be presented in Article 230 of the CC. In addition, the following amendments to Chapter XXXIII should be considered: 1) in Paragraph 2 of Article 226 of the CC, after the words “probable or alleged influence” the words “or by swindling” shall be inserted; 2) Article 228 of the CC shall be supplemented with a separate paragraph providing for the *corpus delicti* of an Abuse (misdemeanour) when (simply) damage has been caused; 3) the form of bribe provided for in this Chapter - the concept of “intangible, as well as illegal and unreasonable reward with no economic value in the market” shall be presented in Article 230 of the CC.

25. The internal systematic nature (consistency, coherence and integrity) of Chapter XXXIV of the CC raises serious doubts, as it contains some significant regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XXXIV of the CC: 1) the alternative act provided for in Article 242 of the CC – “a person who, having been sentenced to arrest or custodial sentence, but not yet arrested, evades serving of the imposed penalty“, shall be decriminalized; 2) the Evasion of Serving of Penal

Sanctions (Article 243 of the CC), the Failure to Comply with a Court's Decision Not Associated with a Penalty (Article 245 of the CC) and the Conveyance, Concealment, Destruction of or Damage to a Distrained or Seized Property or a Property Subject to a Temporary Restriction of the Right of Ownership (Article 246 of the CC) shall be combined in one article; 3) in Paragraph 2 of Article 248 of the CC, after the word "spouse" the words "and partner" shall be inserted. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XXXIV should be considered: 1) the Evasion of Serving of Penal Sanctions (Article 243 of the CC) shall be decriminalized; 2) the Failure to Comply with a Penalty Imposed upon a Legal Entity (Article 244 of the CC) shall be decriminalized; 3) the Failure to Comply with a Court's Decision Not Associated with a Penalty (Article 245 of the CC) shall be decriminalized.

26. Chapter XXXV of the CC has maintained its internal systematicity (consistency, coherence and integrity) and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. Only the following amendment to the provisions of Chapter XXXV of the CC should be considered: 1) the title of the chapter to "Terrorist Crimes and Crimes against Public Security" shall be changed.

27. Chapter XXXVI of the CC has maintained internal systematicity (consistency, coherence and integrity), it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XXXVI of the CC: 1) Paragraph 2 of Article 256 of the CC shall be clarified and the Article shall be supplemented with a new paragraph, which would precisely identify the types of acts causing serious consequences and for which criminal liability arises if they are also committed due to negligence; 2) the provision of Paragraph 3 of Article 256 of the CC, according to which only the material *corpus delicti* of Unlawful Disposal of Nuclear or Radioactive Materials or Other Sources of Ionizing Radiation (Paragraph 2 of Article 256 of the CC) would be criminal even if it was committed due to negligence, shall be specified; 3) Unlawful Possession of a Non-Firearm (Article 258 of the CC) shall be decriminalized by providing for administrative liability for this act. In addition, the following amendment to the provisions of Chapter XXXVI should be considered: 1) the Chapter shall be supplemented with an Article "Interpretation of terms", which introduces the concept of "firearm" and the criteria for determining large quantities of ammunition, explosives and explosive materials.

28. The internal systematic nature (integrity, coherence and consistency) of Chapter XXXVII of the CC raises serious doubts, as it contains shortcomings and errors in the regulation of criminal liability for certain criminal offenses, as well as does not cover all criminal acts involving narcotic, psychotropic, toxic or highly active substances. The following amendments must be made to Chapter XXXVII of the CC: 1) the smuggling

of narcotic and psychotropic substances from Chapter XXXI shall be transferred to Chapter XXXVII and the liability shall be differentiated according to the purposes of transportation (for personal needs or for distribution purposes) and the amount of narcotic and psychotropic substances transported; 2) Paragraph 2 of Article 259 of the CC shall be repealed, and administrative liability for the unlawful disposal of small quantities of narcotic and psychotropic substances for personal needs shall be provided for; 3) Article 269 of the CC shall be supplemented with the concept of “fibrous cannabis” and the provision that they are not classified as narcotic substances; 4) Paragraph 1 of Article 268 of the CC shall be supplemented with an alternative act by inserting “violation of the rules for destruction of narcotic or psychotropic substances”. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XXXVII shall be considered: 1) in Article 259 of the CC, criminal liability shall be differentiated according to the danger of the subject of the criminal act - the impact of narcotic drugs or psychotropic substances on human life and health; 2) in Article 260 of the CC, criminal liability shall be differentiated according to the danger of the subject of the criminal act - the impact of narcotic or psychotropic substances on human life and health.

29. Chapter XXXVIII of the CC has lost its internal systematicity (integrity, coherence and consistency), and it contains significant regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XXXVIII of the CC: 1) the title of Chapter XXXVIII of the CC to „Crimes and Misdemeanours against the Environment“ shall be clarified; 2) the *corpus delicti* of the Unlawful Possession of Ozone-Depleting Substances and Mixtures Thereof provided for in Article 270¹ of the CC shall be supplemented with the indication “high quantity”; 3) the *corpus delicti* of the act provided for in Article 271 of the CC shall be supplemented with the element “destruction or devastation of a part”; 4) the words “and a person has died or a serious impairment of person’s health, has occurred” shall be deleted from Paragraph 1 of Article 271¹ of the CC; 5) the *corpus delicti* of the criminal act provided for in Article 275 of the CC shall be transferred to Chapter XXXI of the CC; 6) the *corpus delicti* of the criminal act provided for in Article 276 of the CC shall be transferred to Chapter XXXVII of the CC; 7) the *corpus delicti* of the criminal act provided for in Article 276¹ of the CC shall be transferred to Chapter XXXVII of the CC; 8) the *corpus delicti* of the criminal act provided for in Article 276² of the CC shall be transferred to Chapter XXXVII of the CC; 9) the *corpus delicti* of the criminal act provided for in Article 276³ of the CC shall be transferred to Chapter XXXVII of the CC; 10) the *corpus delicti* of the criminal act provided for in Article 277 of the CC shall be transferred to Chapter XXXV of the CC. In addition, the following amendments to Chapter XXXVIII should be considered: 1) Article 270¹ of the CC shall be supplemented with the *corpus delicti* of aggravated crime – unlawful possession of ozone-depleting substances or mixtures thereof, done commercially; 2) Article 270² of

the CC shall be supplemented with the *corpus delicti* of aggravated crime - unlawful transportation of waste across the state border, done commercially.

30. Chapter XXXIX of the CC has maintained internal systematicity (consistency, coherence and integrity), but it contains a number of significant regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XXXIX of the CC: 1) the driving of vehicles when driving by an intoxicated person (Article 281¹ of the CC) shall be decriminalized, and administrative liability for this act shall be provided for; 2) Paragraph 9 of Article 281 of the CC shall be amended by specifying that “the vehicles referred to in this Chapter (or the Code) are all types of cars, tractors, other self-propelled machinery, trolleybuses, motorcycles and other motor vehicles”. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XXXIX shall be considered: 1) Paragraph 3 of Article 278 of the CC shall be repealed; 2) “autonomous cars” shall be included in the definition of a vehicle provided for in Paragraph 9 of Article 281 of the CC.

31. Chapter XL of the CC has maintained internal systematicity (consistency, coherence and integrity) and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XL of the CC: 1) new Paragraph 2 shall be added to Article 284 of the CC, which would establish an aggravated element of the use of violence that has disrupted public peace or order; 2) the provision of Article 284 of the CC shall be clarified by inserting the word “public” before the word “order”. In addition, the following amendments to Chapter XL of the CC should be considered: 1) two *corpus delicti* of the crime in Article 285 of the CC - the main *corpus delicti* of a minor crime (covering the existing Paragraph 1) and the aggravated *corpus delicti* of a less serious crime (covering the elements of the existing Paragraphs 2 and 3) shall be kept; 2) the replacement of at least one of the assessment elements provided for in Article 284 of the CC with formal element shall be considered.

32. Chapter XLI of the CC has maintained its internal systematicity (consistency, coherence and integrity) and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments must be made to Chapter XLI of the CC: 1) the title of Chapter XLI of the CC - after the words “civil servant or” insert the word “other” shall be specified and worded as follows: “Crimes and Misdemeanours against the Activities of a Civil Servant or Other Person Performing the Functions of Public Administration”; 2) the title of Article 286 of the CC shall be specified by inserting the word “other” after the words “civil servant or”; 3) the title of Article 287 of the CC shall be specified by inserting the word “other” after the words “civil servant or”, and in Paragraph 1 – by inserting the word “other” after the words “civil servant or”; 4) the title and Paragraph 1 of Article 288 of the CC shall be specified by inserting the word “other” after the words “civil servant or”; 5) the title and Paragraph 1 of Article 299 of

the CC shall be specified by inserting the word “other” after the words “civil servant or”.

33. Chapter XLII of the CC has maintained its internal systematicity (consistency, coherence and integrity), but it contains certain regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XLII of the CC: 1) Paragraph 1 of Article 292¹ of the CC shall be supplemented with the alternative act “<...> or by employing a third-country national staying illegally in the Republic of Lithuania, knowing that he or she is a victim of human trafficking”; 2) Paragraph 1 of Article 294 of the CC shall be clarified by deleting the wording “recognized but not realized” and adding the element “use of physical or mental coercion”; 3) the aggravated *corpus delicti* of Self-Willed Conduct (Paragraph 2 of Article 294 of the CC) shall be abolished, and Paragraph 3 of this Article shall be considered as Paragraph 2; 4) the misdemeanour of Unlawful Change of a Land Boundary Marking (Article 298 of the CC) shall be decriminalized; 5) the *corpus delicti* of the crime of Failure to Render Assistance to Ships in the Event of a Collision at Sea provided for in Article 299 of the CC shall be transferred to Chapter XXXIX of the CC. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XLII shall be considered: 1) the aggravated *corpus delicti* provided for in Paragraph 3 of Article 292 of the CC - Organization of Unlawful Transportation of Persons across the State Border shall be abolished; 2) the crime of Self-Willed Conduct shall be decriminalized and Article 294 of the CC shall be declared invalid; 3) the Chapter shall be supplemented with Article 299¹ “Interpretation of terms” and, *inter alia*, an interpretation of the terms “third-country nationals” and “illegally staying national” shall be provided.

34. The internal systematic nature (integrity, coherence and consistency) of Chapter XLIII of the CC raises serious doubts, as it contains regulatory gaps and shortcomings. The following amendments must be made to Chapter XLIII of the CC: 1) the title of Chapter XLIII of the CC is to be changed as follows: “Crimes and Misdemeanours against the Legal Order (or - Legal Circulation) Related to Forgery of Documents, Measuring Devices, Hallmarks or Identification Numbers”; 2) Paragraph 1 of Article 300 of the CC shall be supplemented with the terms “acquired”, “in order to place a false or forged document in a legal circulation”, “or it caused significant damage” and shall be worded as follows: “a person who produced a false document, forged a genuine document or has obtained, held, transported, sent, used or disposed of a false or falsified genuine document in order to place the false or forged document in a legal circulation or has caused significant damage”; 3) in the disposition of Paragraph 2 of Article 300 of the CC, after the words “or state social insurance certificates”, the word “acquired” shall be inserted; 4) in the disposition of Paragraph 3 of Article 300 of the CC, after the words “or state social insurance certificates”, the word “acquired” shall be inserted; 5) in the disposition of Paragraph 2 of Article 301 of the CC, after the words “or forged”, the words

“acquired, transported, sent” shall be inserted; 6) in the disposition of Paragraph 1 of Article 302¹ of the CC, after the words “a person who”, the word “acquired” shall be inserted; 7) in the disposition of Paragraph 1 of Article 306 of the CC, after the words “altered, produced”, the words “acquired, kept, transported, dispatched” shall be inserted; 8) Chapter XLIII of the CC shall be supplemented with new Article 306³ “Interpretation of Terms”, which shall be worded as follows: “A document is a written act or other material thing in any form which establishes legally significant information about a person’s rights and (or) obligations, or the occurrence, change or termination of a legal relationship, or confirms legal facts or circumstances of legal significance”. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XLIII shall be considered: 1) Article 300 of the CC shall be supplemented with a new Paragraph 4, which provides for the *corpus delicti* of a misdemeanour and it shall be set forth as follows: “a person who produced a false document, forged a genuine document, acquired, held, transported, sent, used or disposed of, committed a misdemeanour and is punishable by public works or a fine or arrest”; 2) the *corpus delicti* of the crimes provided for in Articles 301 and 302 of the CC shall be merged into one article of the CC.

35. Chapter XLIV of the CC has lost its internal systematicity (integrity, coherence and consistency), and it contains a number of (and substantial) regulatory shortcomings and gaps. The following amendments must be made to Chapter XLIV of the CC: 1) the possession of pornographic material for the purposes of distribution (Paragraph 1 of Article 309 of the CC) shall be decriminalized; 2) the possession of pornographic material in which a child is depicted or a person is presented as a child (Paragraphs 2 and 3 of Article 309) shall be transferred to Chapter XXIII of the CC “Crimes and Misdemeanours against a Child and a Family”; 3) the demonstration or advertising of pornographic material (Paragraph 4 of Article 309 of the CC) shall be decriminalized; 4) the *corpus delicti* of the crime of Prohibited Biomedical Research Involving a Human Being or Human Embryo (Article 308¹ of the CC) shall be transferred to the Chapter of the CC regulating criminal acts against human dignity; 5) an aggravated *corpus delicti* of the Prohibited Biomedical Research with a Child shall be provided for in Article 308¹ of the CC ; 6) the *corpus delicti* of the crime of Cruel Treatment of Animals provided for in Article 310 of the CC shall be transferred to Chapter XXXVIII of the CC “Crimes and misdemeanours against the environment and human health“. In addition, the following amendments to the provisions of Chapter XLIV shall be considered: 1) it shall be established that the act provided for in Paragraph 2 of Article 309 of the CC is a criminal act when it is committed with negligence; 2) Paragraph 1 of Article 308¹ of the CC is to be worded as follows: “a person who has carried out biomedical research on human embryos or human fetuses which have died after termination of pregnancy at the request of a woman in the absence of medical indications, or has carried out biomedical research in which the human genome is modified in violation of the established requirements”.

36. Chapter XLV of the CC has maintained internal systematicity (integrity, coherence and consistency) and it does not contain any regulatory shortcomings or gaps. On the other hand, the following amendment to the provisions of Chapter XLVI of the CC should be considered: 1) Chapter XLV of the CC “Crimes and Misdemeanours against the Memory of the Deceased“ shall be repealed and the *corpus delicti* of criminal acts of this Chapter shall be transferred to Chapter XXIV or XXV of the CC.

37. Chapter XLVI of the CC has maintained internal systematicity (integrity, coherence and consistency), and it does not contain any significant regulatory gaps and shortcomings. On the other hand, the following amendments to the provisions of Chapter XLVI of the CC should be considered: 1) Failure to Execute an Order (Paragraph 1 of Article 317 of the CC) shall be transferred to a group of misdemeanours or (after decriminalization) to the category of a disciplinary offense; 2) Absence without Leave lasting more than three days, but not more than ten days (Paragraph 1 of Article 322 of the CC) shall be transferred to a group of misdemeanours or (after decriminalization) to the category of a disciplinary offense; 3) criminal liability for the Loss of National Defence Property (Article 324 of the CC) shall be provided for only if it is done “during a state of war or during the performance of a combat task, or if serious consequences have arisen as a result of that act”.

38. The assessment of the number of fundamental (substantial) issues of the Special Part of Criminal Law, regulatory shortcomings and gaps indicated by the SCL jurisprudence, as well as research, judges and scientists during questionnaires and interviews, as well as the number and significance of amendments to the articles of the Special Part of the CC allows to state that 7 Chapters of the Special Part of the CC have lost their internal systematicity (integrity, coherence and consistency); the internal systematicity of 5 Chapters (integrity, coherence and consistency) raises serious doubts. Although 20 Chapters of the CC have maintained internal systematicity (integrity, coherence and consistency), as many as 10 of these chapters contain significant regulatory gaps and shortcomings and (or) a sufficiently significant number of necessary and considered amendments. In view of this, it must be concluded that the Special Part of the CC has lost its internal systematicity (integrity, coherence and consistency).

39. In addition, 138 (or 50.2%) Articles of the Special Part of the CC require 128 amendments to be made and 64 amendments to be considered, as well as 16 (or 5.8%) new Articles of the Special Part of the CC must be supplemented. Such statistics allow to state that more than a half of the articles of the Special Part of the CC require more or less substantial amendments, which determines the necessity to prepare a new wording of the Special Part of the CC.

The authors of the study, summarizing all the results of qualitative and quantitative evaluation, as well as the provisions of legislative technique, came to the conclusion

that the Special Part of the CC has lost internal systematicity (integrity, coherence and consistency), therefore it is necessary to form a working group of experts (criminal law scholars and practitioners) to prepare a new version of the Special Part of the Criminal Code.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. TEISĖS AKTAI

1.1. Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktai

1. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7390.
2. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį, pasirašyta Lisabonoje, 2007 m. gruodžio 13 d. Oficialusis leidinys C, 2007-12-17, Nr. 306-1.
3. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288.
4. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvus protokolas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3289.
5. Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, ir Protokolas, parengtas vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, pridamas prie Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 112-4178.
6. Konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 154-5601.
7. Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 35-935.
8. 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 38-1004.
9. Konvencija dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudimo ir dėl jų sunaikinimo. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 49-2160.
10. 1989 m. Vaiko teisių konvencijos 2000 m. fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginčuose. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 126-5734.
11. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinę organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 49-2166.
12. Protokolas prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinę organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 12-358.
13. Tarptautinė konvencija dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 83-4150.

14. 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 63-1907.
15. 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 63-1908.
16. UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 102-2806.
17. Konvencija dėl kovos su neteisėtu orlaivio pagrobimu. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 19-417.
18. 1972 metų Konvencija dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo bei jų sunaikinimo. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 59-1370.
19. Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 23-855.
20. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 49-2165.
21. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 36-1188.
22. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 23-853.
23. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 136-5145.
24. Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų Papildomasis protokolas dėl rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio veikų, padarytų naudojantis kompiuterinėmis sistemomis, kriminalizavimo. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 75-2848; Nr. 75-2850.
25. Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos papildomasis protokolas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 78-4034; Nr. 85-4453.
26. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 78-4036; Nr. 96-4916.
27. Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 132-6694; Nr. 136-6972.
28. Europos Tarybos konvencija dėl terorizmo prevencijos. *TAR*, 2014-03-27, Nr. 2014-03568; 2014-04-17, Nr. 2014-04529.
29. Europos Tarybos konvencijos dėl terorizmo prevencijos papildomas protokolas. *TAR*, 2018-10-12, Nr. 16157.
30. Europos Tarybos konvencija dėl nusikalstamų būdu įgytų pajamų plovimo, paieškos, arešto ir konfiskavimo bei terorizmo finansavimo. *TAR*, 2020-05-06, Nr. 9597.
31. Tarptautinė konvencija dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 36-1174; Nr. 36-1184.
32. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo ir Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto 8 straipsnio pakeitimai. *TAR*, 2015-12-03, Nr. 2015-19274; 2015-11-18, Nr. 2015-18319.
33. Protokolas dėl neteisėtos prekybos tabako gaminiais panaikinimo. *TAR*, 2016-11-24, Nr. 27394.
34. Konvencija dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 23-856.

35. Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą ir kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 80-3141.
36. 2000 m. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 51-1933.
37. 1997 m. lapkričio 21 d. Konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius. *TAR*, 2017, Nr. 11183.
38. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2000/383/TVR dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo kriminalinėmis bausmėmis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 19 skyrius, 1 tomas, p. 187).
39. 2001 m. gruodžio 6 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2001/888/TVR, iš dalies keičiantis Tarybos pagrindų sprendimą 2000/383/TVR dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo kriminalinėmis bausmėmis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 19 skyrius, 4 tomas, p. 182).
40. 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2001/413/TVR, skirtas kovai su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 6 tomas, p. 123).
41. 2002 m. liepos 19 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 19 skyrius, 6 tomas, p. 52).
42. 2002 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2002/90/EB, apibrėžianti padėjimą neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 19 skyrius, 6 tomas, p. 64).
43. 2002 m. lapkričio 28 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2002/946/TVR dėl bausmių sistemos stiprinimo siekiant užkirsti kelią padėjimui neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 19 skyrius, 6 tomas, p. 61).
44. 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 19 skyrius, 6 tomas, p. 182).
45. 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2004/68/TVR dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 19 skyrius, 7 tomas, p. 10).
46. 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/23/EB, nustatanti žmogaus audinių ir ląstelių donorystės, įsigijimo, ištyrimo, apdorojimo, konservavimo, laikymo bei paskirstymo kokybės ir saugos standartus (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 8 tomas, p. 291).
47. 2004 m. spalio 25 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje (OL 2004 L 335, p. 8).
48. 2005 m. liepos 12 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2005/667/TVR dėl baudžiamosios teisės sistemos stiprinimo įgyvendinant teršimui iš laivų taikomą teisę (OL 2005 L 255, p. 164).
49. 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/35/EB dėl taršos iš laivų ir sankcijų už pažeidimus įvedimo (OL 2005 L 255, p. 11).

50. 2008 m. spalio 24 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu (OL 2008 L 300, p. 42).
51. 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę (OL 2008 L 328, p. 28).
52. 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis (OL 2008 L 328, p. 55–58).
53. 2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/123/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 2005/35/EB dėl taršos iš laivų ir sankcijų už pažeidimus įvedimo (OL 2009 L 280, p. 52).
54. 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai (OL 2009 L 168, p. 24).
55. 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR (OL 2011 L 101, p. 1).
56. 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR (OL 2011 L 335, p. 1).
57. 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR (OL 2013 L 218, p. 8).
58. 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliavimą rinka (manipuliavimo rinka direktyva) (OL 2014 L 173, p. 179).
59. 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/62/ES dėl euro ir kitų valiutų apsaugos nuo padirbinėjimo baudžiamosios teisės priemonėmis, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2000/383/TVR (OL 2014 L 151, p. 1).
60. 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR (OL 2017 L 88, p. 6).
61. 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis (OL 2017 L 198, p. 29).
62. 2018 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/1673 dėl kovos su pinigų plovimu baudžiamosios teisės priemonėmis (OL 2018 L 284, p. 22).
63. 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/713 dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/413/TVR (OL 2019 L 123, p. 18).

1.2. Nacionaliniai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17-649.
5. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. *TAR*, 2015-07-10, Nr. 11216.
6. Lietuvos Respublikos pluoštinių kanapių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 61-3025.
7. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 110-5564.
8. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 28-1125.
9. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 135-5452.

II. TEISMŲ JURISPRUDENCIJA

2.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir išvados

1. Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 70-1320.
2. Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 9-199.
3. Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 104-2644.
4. Konstitucinio Teismo 1998 m. liepos 9 d. nutarimas „Dėl 1996 m. liepos 2 d. ir 1997 m. sausio 9 d. įstatymų, kuriais buvo padaryti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimai ir papildymai, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 63-1827.
5. Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 109-3004.
6. Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 5-143.
7. Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 57-2552.

8. Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso 163² str. 5 ir 6 dalių atitikties Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 134-4819.
9. Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo įstatymo ir Teismų įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292.
10. Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Teismų įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 51-1894.
11. Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas „Dėl teisenos nutraukimo“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 88-3475.
12. Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 108-4136.
13. Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2798.
14. Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7405.
15. Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 76-3672.
16. Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatų, kuriomis reguliuojamas pensijų perskaičiavimas ir mokėjimas valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 109-5528.
17. Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas Nr. 36/2009-20/2010-4/2011-9/2011 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija), 135 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 64-3246.
18. Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. K T11-N4/2014 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso kai kurių nuostatų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už genocidą, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2014-03-19, Nr. 2014-03226.
19. Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies nuostatos, 235 straipsnio 1 dalies, 254 straipsnio 4 dalies, 327 straipsnio 1 punkto atitikties Konstitucijai“. *TAR*, 2016-06-27, Nr. 2016-17705.
20. Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2017-03-15, Nr. 4356.
21. Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. KT133-N10/2020 „Dėl Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 24 straipsnio 7, 8 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2020-07-24, Nr. 2020-16411.

22. Konstitucinio Teismo 2020 m. birželio 5 d. nutarimas Nr. KT103-N7/2020 „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 1–4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2020-12-31, Nr. 2020-29221.

2.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimai ir Baudžiamųjų bylų skyriaus apžvalgos

1. LAT Senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 (Teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 su pakeitimais ir papildymais) „Dėl teismų praktikos nagrinėjant nusikalstamo susivienijimo (BK 227¹ str.) baudžiamąsias bylas“. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 8.
2. LAT Senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Iš *Lietuvos teismų praktika. Apžvalgos, konsultacijos, nutarimai, sprendimai, nutartys. Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas. 1991.01.17–2000.06.16*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000.
3. LAT Senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“. Iš *Lietuvos teismų praktika. Apžvalgos, konsultacijos, nutarimai, sprendimai, nutartys. Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas. 1991.01.17–2000.06.16*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000.
4. LAT Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinios ginties ir jos ribų peržengimo“. *Teismų praktika*, 1997, Nr. 7.
5. LAT Senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 13 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant mokesčių vengimo ir kitų nusikaltimų finansams baudžiamąsias bylas (BK 322, 323, 324, 325 straipsniai)“. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 8.
6. LAT Senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 15 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimo Nr. 16 „Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227¹ str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose“ pakeitimo ir papildymo“. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 8.
7. LAT Senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimo Nr. 1 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“ pakeitimo ir papildymo“. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 9.
8. LAT Senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.
9. LAT Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.
10. LAT Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 19 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“ papildymo“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.
11. LAT Senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius baudymų skyrimo pradmenis“. *Teismų praktika*, 2000, Nr. 12.

12. LAT Senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 25 „Dėl teismų praktikos atidedant paskirtųjų bausmių vykdymą“. *Teismų praktika*, 2000, Nr. 13.
13. LAT Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl teismų praktikos veikas pripažįstant mažareikšmėmis (BK 8 str. 2 d.)“. *Teismų praktika*, 2001, Nr. 14.
14. LAT Senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimas Nr. 30 „Dėl teismų praktikos atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 52¹ str.)“. *Teismų praktika*, 2001, Nr. 15.
15. LAT Senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmos kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ straipsniai)“. *Teismų praktika*, 2002, Nr. 17.
16. LAT Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 38 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo kodekso normas, reglamentuojančias baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu“. *Teismų praktika*, 2003, Nr. 18.
17. LAT Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 42 „Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 20.
18. LAT Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose (1997 m. sausio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo Nr. 1 su pakeitimais ir papildymais, padarytais 1998 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. 2, naujoji redakcija)“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 20.
19. LAT Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21.
20. LAT Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 22.
21. LAT Senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*, 2005, Nr. 23.
22. LAT Senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 13 naujoji redakcija). *Teismų praktika*, 2005, Nr. 23.
23. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 26.
24. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 26.
25. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 28 d. Teismų praktikos skiriant bausmes (BK 54–64 straipsniai) apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 27.
26. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. Teismų praktikos taikant bausmių vykdymo atidėjimą (BK 75 ir 92 straipsniai) apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr. 28.

27. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 16 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už nužudymus (BK 129 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr. 28.
28. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (BK 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2009, Nr. 30.
29. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 18 d. Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą (BK 72 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2010, Nr. 32.
30. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 18 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už kontrabandą (BK 199 straipsnis) tyrimas. *Teismų praktika*, 2011, Nr. 34.
31. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 10 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK 225, 226, 227 ir 228 straipsniai) tyrimas. *Teismų praktika*, 2011, Nr. 34.
32. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (BK 182 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2012, Nr. 36.
33. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 29 d. Teismų praktikos nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų baudžiamosiose bylose (BK 99, 100 ir 102 straipsniai) apžvalga. *Teismų praktika*, 2012, Nr. 37.
34. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 9 d. Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirtakais (prekursoriais) (BK 259–261, 263–264, 266 straipsniai) apžvalga. *Teismų praktika*, 2014, Nr. 40.
35. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai). *Teismų praktika*, 2015, Nr. 42.
36. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. rugpjūčio 23 d. Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių apžvalga Nr. AB-44-1. *Teismų praktika*, 2016, Nr.44.
37. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2017, Nr. 47.
38. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 22 d. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 2018, Nr. 48.
39. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 8 d. Teismų praktikos dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2018, Nr. 49.
40. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. spalio 24 d. Teismų praktikos taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 2019, Nr. 51.

2.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinių sesijų ir išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartys

1. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-101-489/2021.
2. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-59-495/2021.
3. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-56-511/2021.
4. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-95-648/2021.
5. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-1-942/2021.
6. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-73-511/2021.
7. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-31-788/2021.
8. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-56-511/2020.
9. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-51-942/2020.
10. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-57-489/2020.
11. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-9-976/2020.
12. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-54-628/2020.
13. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-25-495/2020.
14. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-152-895-2019.
15. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-97-895/2019.
16. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-58-697/2019.
17. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-74-788/2019.
18. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-102-222/2018.
19. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-84-489/2018.
20. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-82-699/2018.
21. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-66-648/2018.
22. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-62-511/2018.
23. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-1-693/2018.
24. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-136-489/2017.
25. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-128-699/2017.
26. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-169-222/2017.
27. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-2-895/2017.
28. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-1-693/2017.
29. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-41-511/2017.
30. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-19-942/2017.
31. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-28-303/2017.
32. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-304-976/2016.
33. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-193-895/2016.
34. LAT kasacinė nutartis Nr. 2A-P-8-788/2016.
35. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-2-699/2016.
36. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-49-788/2016.
37. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-18-648/2016.

38. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-29-942/2016.
39. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-67-511/2016.
40. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-47-895/2016.
41. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-64-139/2016.
42. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-498-746/2015.
43. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-414-303/2015.
44. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-266-942/2015.
45. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-100-222/2015.
46. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-358-303/2015.
47. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-234-942/2015.
48. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-205-222/2015.
49. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-62-489/2015.
50. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-130-699/2015.
51. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-176-303/2015.
52. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-182-139/2015.
53. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-181-895/2015.
54. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-60-788/2015.
55. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-175-303/2015.
56. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-58-697/2015.
57. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-404/2014.
58. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-173/2014.
59. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-93/2014.
60. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-89/2014.
61. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-88/2014.
62. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-1/2014.
63. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-398/2013.
64. LAT kasacinē nutartis Nr. 2A-7-9/2013.
65. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-322/2013.
66. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-335/2013.
67. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-262/2013.
68. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-251/2013.
69. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-201/2013.
70. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-107/2013.
71. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-85/2013.
72. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-126/2013.
73. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-119/2013.
74. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-58/2013.
75. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-102/2013.
76. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-183/2012.
77. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-255/2012.

78. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-178/2012.
79. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-112/2012.
80. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-78/2012.
81. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-153/2012.
82. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-48/2012.
83. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-96/2012.
84. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-84/2012.
85. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-76/2012.
86. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-59/2012.
87. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-552/2012
88. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-429/2012
89. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-330/2011.
90. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-267/2011.
91. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-301/2011.
92. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-259/2011.
93. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-47/2011.
94. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-111/2011.
95. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-35/2011.
96. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-336/2010
97. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-156/2010.
98. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-120/2010.
99. LAT kasacinē nutartis Nr. 2A-7-2/2010.
100. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-513/2010.
101. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-247/2009.
102. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-218/2009.
103. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-226/2009.
104. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-305/2009.
105. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-195/ 2009.
106. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-68/2009.
107. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-48/2009.
108. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-11/2009.
109. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-9/2009.
110. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-563/2009
111. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-437/2008.
112. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-P-181/2008.
113. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-200/2008.
114. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-201/2008.
115. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-198/2008.
116. LAT kasacinē nutartis Nr. 2K-7-228/2008.

117. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-127/2008.
118. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-286/2008
119. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7- 495/2007.
120. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-412/2007.
121. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-388/2007.
122. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-233/2007.
123. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-408/2007.
124. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-232/2007.
125. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-217/2007.
126. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-45/2007.
127. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-127/2007.
128. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-226/2007.
129. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-2/2007.
130. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-527/2006.
131. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-519/2006.
132. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-385/2006.
133. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-337/2006.
134. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-249/2006.
135. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-3/2006.
136. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-596/2005.
137. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-544/2005.
138. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-545/2005.
139. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-638/2005.
140. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-P-444/2005.
141. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-645/2005.
142. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-513/2005.
143. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-554/2005.
144. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-495/2005.
145. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-7-393/2005.
146. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-295/2005.
147. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-183/2005.
148. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-512/2004.
149. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K- 447/2004.
150. LAT kasacinė nutartis Nr. 2K-218/2004.

III. SPECIALIOJI LITERATŪRA

3.1. Disertacijos

1. ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007.
2. BUKELIENĖ, D. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto išvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005.
3. BUBNYTĖ, K. *Teismų vaidmuo įgyvendinant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015.
4. ČAIKOVSKI, A. *Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007.
5. CHMIELIAUSKAS, S. *Žmogūdysčių Lietuvoje vertinimas teismo medicininio, etinio, socialinio ir teisinio požiūriu*. Daktaro disertacija, medicinos ir sveikatos mokslai, medicina (M 001). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2019.
6. DAUKŠAITĖ, I. *Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą ir privertimą jį daryti*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.
7. FRUZEROVA, O. *Draudimo piktnaudžiauti rinka turinys ir šio draudimo pažeidimo administracinės bei baudžiamosios atsakomybės probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.
8. GAVELYTĖ, I. *Kyšininkavimo prevencija ir kontrolė*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007.
9. GORBATKOV, A. *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005.
10. GRINEVIČIŪTĖ, K. *Tėvų ar kitų vaiko atstovų baudžiamoji atsakomybė už žiaurų elgesį su vaiku*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.
11. GRUODYTĖ, E. *Baudžiamoji atsakomybė už veikas, susijusias su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
12. IVOŠKA, G. *Baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai reglamentavimo Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006.
13. JAKŠTIENĖ, R. *Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019.
14. LIESIS, M. *Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008.

15. MARCINAUSKAITĖ, R. *Nusikalstamos veikos elektroninių duomenų ir informacinių sistemų konfidencialumui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198 ir 198¹ straipsniai)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
16. MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009.
17. PAKŠTAITIS, L. *Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
18. PAUKŠTĖ, A. *Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
19. PRANKA, D. *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
20. STASIŪNIENĖ, J. *Naujagimio nužudymas: Medicininės, socialinės, teisinės įžvalgos, jų analizė ir vertinimas*. Daktaro disertacija. Medicinos ir sveikatos mokslai, medicina (M 001). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015.
21. ŠVEDAS, P. *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011.
22. ŠTITILIS, D. *Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtas veikas elektroninėje erdvėje problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
23. TRUNCIENĖ I. *Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas ir jo baudžiamasis teisinis vertinimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
24. VASILIAUSKIENĖ, V. *Kova su terorizmu tarptautinės humanitarinės teisės kontekste*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014.
25. VERŠEKYS, P. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.
26. VIŠINSKIS, G. *Baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015.
27. VOSYLIŪTĖ, A. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009.
28. ZAKSAITĖ, S. *Sukčiavimo sporto srityje paplitimas ir prevencijos problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.
29. ŽĖKAS, T. *Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011.
30. ŽUKOVAITĖ, I. *Plėšimo sudėties probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.

3.2. Monografijos, studijos

31. ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Autotransporto priemonių valdytojų teisinė atsakomybė*. Vilnius: Registrų centras, 2010.
32. ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G.; MICKEVIČIUS, D. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
33. AMBRAZEVIČIŪTĖ, K.; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E.; RAGAUSKAS, P. *Atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje teisinis reguliavimas: mokslinis tyrimas*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018.
34. BIKELIS, S., et al. *Cigarečių neteisėta apyvarta: kompleksinė reiškinio ir kontrolės priemonių analizė*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017.
35. BURDA, R.; GRUODYTĖ, E.; KRIKŠČIŪNAS, R. *Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo bei teismo nagrinėjimo problemos Lietuvoje*. Vilnius, 2006.
36. BUKELIENĖ, D. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą*. Vilnius: Eugrimas, 2007.
37. ČAIKOVSKI, A., et al. *Baudžiamojo kodekso įtaka asmens ūkinės veiklos laisvei ir iniciatyvai: baudžiamosios teisės normų turinio ir taikymo efektyvumo analizė*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2004.
38. GRUODYTĖ, E. *Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
39. GUTAUSKAS, A.; LAUCIUS, J. *Korupcija Lietuvoje: ikiteisminio ir teismo nagrinėjimo praktika*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2007.
40. KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E. *Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencija: mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018.
41. LANKAUSKAS, M. *Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje bei Lietuvoje: mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017.
42. MARCINAUSKAITĖ, R. *Nusikalstamos veikos elektroninėje erdvėje: elektroninių duomenų ir informacinių sistemų konfidencialumo apsauga baudžiamojoje teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2019.
43. MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
44. PIKELIS, A. *Baudžiamosios teisėkūros labirintai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas ir teismų praktika taikant Baudžiamojo kodekso 178 ir 180 straipsnius*. Vilnius: Lucilijus, 2011.
45. ŠTITILIS, D., et al. *Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: socialiniai, elektroninio verslo ir teisinio reguliavimo aspektai: kolektyvinė mokslo monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
46. ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P.; LEVON, J.; PRAPIESTIS, D. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių suderinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017.

47. ŠVEDAS, G. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
48. VAIČIŪNIENĖ, L. *Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*. Vilnius, 2003.
49. ŽILINSKAS, J. *Nusikaltimai žmoniškumui ir genocidas tarptautinėje teisėje bei Lietuvos Respublikos teisėje*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

3.3. Vadovėliai, mokomosios priemonės, kometarai

50. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga*. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
51. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga*. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
52. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013.
53. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 1 knyga*. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019.
54. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga*. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, 2017.
55. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. I knyga (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009.
56. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. II knyga (213–330 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2010.
57. NOCIUS, J. Z. *Itin pavojingi nusikaltimai asmeniui*. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1996.
58. NOCIUS, J. Z. *Nusikaltimai žmogui*. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
59. *Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika*. Mokymo priemonė. Vilnius, 2007.
60. ŠVEDAS, G.; ABRAMAVIČIUS, A.; PRAPIESTIS, J.; BIELIŪNAS, E. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. I knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019.
61. ŽILINSKAS, J.; MAROZAS, T. *Tarptautinė humanitarinė (ginkluoto konflikto) teisė*. I dalis. Pagrindai, karo aukų apsauga, atsakomybė. Mykolo Romerio universitetas, vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, 2016.

3.4. Straipsniai

62. ABRAMAVIČIUS, A. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 7–14.
63. ABRAMAVIČIUS, A.; JARAŠIŪNAS, E. Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2004, Nr. 53.

64. ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILINIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, t. 18 (3), p. 1123–1143.
65. ABRAMAVIČIUS, A.; MILINIS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos. *Teisės apžvalga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016, nr. 2 (14), p. 168–183.
66. ABRAMAVIČIUS, A.; MILINIS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016, p. 187–203.
67. ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, t. 66 (1), p. 8–18.
68. ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir papirkimą: teisėkūros problemos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 27–49.
69. ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo kaip nusikaltamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjektas. *Teisės apžvalga*, 2016, nr. 2 (14), p. 194–209.
70. ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Vagystę kvalifikuojančio požymio „organizuota grupė“ samprata teisės moksle ir teismų praktikoje bei kai kurie kvalifikavimo ypatumai. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016, p. 155–173.
71. ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Atvira vagystė ir jos kvalifikavimo ypatumai. *Teisė*, 2017, t. 105, p. 7–21.
72. ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Neatsargaus gyvybės atėmimo kvalifikavimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2018, nr. 2 (18), p. 176–190.
73. AIDUKAS, M. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 15–24.
74. ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 19–29.
75. ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, t. 59, p. 18–27.
76. ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, bau-*

- džiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 301–318.
77. ALIUKONIENĖ, R. Nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: *Liber Amicorum* profesorius Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 130–143.
 78. ALIUKONIENĖ, R. Nusikalstamų veikų žmogaus sveikatai sistema. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 253–271.
 79. ALIUKONIENĖ, R. Veika kaip vienas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 2013, t. 87, p. 20–33.
 80. ALIUKONIENĖ, R., et al. Vaikų padaryti nužudymai ir sunkūs sveikatos sutrikdymai. *Laboratorinė medicina*, 2013, t. 15, nr. 2 (58), p. 75–82.
 81. ALIUKONIENĖ, R.; MACHOVENKO, J. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida. *Teisė*, 2013, t. 88, p. 23–40.
 82. ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 155–167.
 83. ALIUKONIENĖ, R. Mažametystė kaip kvalifikuojamasis nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo požymis. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*: mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 69–87.
 84. ALIUKONIENĖ, R. Bejėgiška žmogaus būklė kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*: mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 89–108.
 85. ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymui ir sunkiam sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, t. 26, nr. 1, p. 52–57.
 86. ALIUKONIENĖ, R.; NAVICKAS, A.; BAREIKYTĖ, A. Naujagimio nužudymo teisiniai ir medicininiai aspektai. *Sveikatos mokslai*, 2016, t. 66 (1), p. 52–57.
 87. BARANSKAITĖ, A.; PRAPIESTIS, J. Eutanazija ir baudžiamoji atsakomybė. *Sveikatos mokslai*, 2004, nr. 3 (34), p. 2–6.
 88. BARANSKAITĖ, A.; PRAPIESTIS, J. Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamajame teiseje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
 89. BENDORAITYTĖ, L.; PAŽERECKAITĖ, G.; MICHAILOVSKYTĖ, K. Kovos su piratavimu jūroje teisiniai aspektai. *Teisė*, 2011, t. 81, p. 44–59.

90. BILEVIČIENĖ, T.; BILEVIČIŪTĖ, E. Dynamics of crimes against the security of electronic data and information systems, and its influence on the development of electronic business in Lithuania. *Jurisprudencija*, 2011, nr. 18 (2), p. 689–702.
91. BIKELIS, S. Baudžiamosios ir mokesčių teisės sankirta: atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą ir *non bis in idem* principas. *Teisės problemos*, 2015, nr. 2 (88).
92. BIELIŪNAS, E. Baudžiamojo įstatymo blanketinės dispozicijos ir jų taikymas kvalifikuojant nusikalstamas veikas. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius, 2012.
93. BIELIŪNAS, E.; ŠVEDAS, G. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnių pavadinimai ir jų reikšmė. *Teisė*, 2013, Nr. 88.
94. BLIUVAS, M. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl neteisėto praturtėjimo – ko tikėtis? *Teisės apžvalga*, 2017, nr. 2 (16), p. 157–159.
95. BOLZANAS, D.; DRAKŠIENĖ, A. Prekybos žmonėmis samprata. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 38–50.
96. BUKELIENĖ, D. Turto pasisavinimo subjektas: ypatumai ir problematika. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 51–67.
97. ČAIKOVSKI, A. Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo: funkcijos ir įgaliojimai. *Jurisprudencija*, 2007, t. 96 (6), p. 90–96.
98. ČAIKOVSKI, A.; ŽUKOVAITĖ, I. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 21–34.
99. ČEPAS, A.; DOBRYNINAS, A.; VALICKAS, G. Nužudymai Lietuvoje: teisiniai, sociologiniai ir psichologiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2013, nr. 1 (79), p. 5–42.
100. DAMBRAUSKIENĖ, A. Šmeižimo kriminalizacijos pagrįstumas ir tikslingumas: kai kurių objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė. *Teisė*, 2015, t. 95, p. 39–54.
101. DAUKŠAITĖ, I. Teisėto aborto sąvoka pagal Lietuvos teisės aktus. *Teisė*, 2011, t. 81, p. 60–72.
102. DAUKŠAITĖ, I. Nėščioji neteisėto aborto sudėtyje. *Teisė*, 2011, t. 79, p. 65–75.
103. DAUKŠAITĖ, I. Kelių transporto priemonių vairavimas, esant vairuotojams neblaiviams: ar reikalinga plėsti baudžiamosios atsakomybės ribas? *Teisės problemos*, 2014, nr. 4 (86), p. 29–67.
104. DAUKŠAITĖ, I. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentavusių atsakomybę už neteisėtą abortą Lietuvoje, raida. *Teisė*, 2015, t. 96, p. 25–37.
105. DAUKŠAITĖ, I.; KAVOLIŪNAITĖ-PETRAUSKIENĖ, E. Teismų praktika korupcijos bylose: kai kurie Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją nuostatų dėl bausmių juridiniams asmenims skyrimo ir turto konfiskavimo įgyvendinimo aspektai. *Teisės problemos*, 2015, nr. 4 (90), p. 20–112.
106. DOBROVOLSKIS, M. *Ultima ratio* principle in the criminalization of tax evasion. *Teisė*, 2020, t. 114, p. 71–84.
107. DRAKŠAS, R. Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
108. DRAKŠAS, R. Kai kurie baudimo už turto pasisavinimą probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20 (1), p. 283–299.

109. DRAKŠAS, R. Atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą: reguliavimo tikslai ir kriminalizavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2016, t. 23 (2), p. 210–233.
110. DRAKŠAS R.; VALUTYTĖ, R. Baudžiamosios atsakomybės už kankinimą nustatymo ir įgyvendinimo problemos Lietuvoje. *Teisė*, t. 74, p. 46–56.
111. DRAKŠIENĖ, A. Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 59–69.
112. DVILAITIS, V. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį. *Jurisprudencija*, 2004, t. 60 (52), p. 104–114.
113. FEDOSIUK, O. Sukčiavimo normos koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jos įgyvendinimo problemos. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 78–89.
114. FEDOSIUK, O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45 (37), p. 86–97.
115. FEDOSIUK, O. Turtinė nauda kaip nusikalstamos veikos dalykas: sisteminė normų analizė. *Jurisprudencija*, 2004, t. 60 (52), p. 82–95.
116. FEDOSIUK, O. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 70–84.
117. FEDOSIUK, O. Baudžiamosios ir civilinės atsakomybės takoskyra turtinių prievolių išvengimo bylose. *Jurisprudencija*, 2006, t. 85 (7), p. 70–76.
118. FEDOSIUK, O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija*, 2007, t. 98 (8), p. 54–61.
119. FEDOSIUK, O. Patikėtos svetimos turtinės teisės pasisavinimo ir iššvaistymo samprata. *Jurisprudencija*, 2008, t. 113 (11), p. 72–83.
120. FEDOSIUK, O. Savavaldžiavimas kaip nusikalstama veika: ar baudžiamojoje teisėje reikalinga ši norma? Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 259–280.
121. FEDOSIUK, O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19 (3), p. 1215–1233.
122. FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio*. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19 (2), p. 715–738.
123. FEDOSIUK, O. Baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla: optimalių kriterijų beiėškant. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20 (1), p. 301–317.
124. FEDOSIUK, O. Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016, p. 36–55.
125. FEDOSIUK, O. Muitų teisės pažeidimas kaip nusikalstama veika: kokį kriminalizavimo modelį turime? *Jurisprudencija*, 2018, t. 25 (2), p. 333–356.

126. FEDOSIUK, O. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisėjusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
127. FRUZEROVA, O. Pasinaudojimas viešai neatskleista informacija vertybinių popierių rinkoje. *Teisė*, 2013, t. 86, p. 124–143.
128. FRUZEROVA, O. Draudimas manipuliuoti rinka. *Teisė*, 2013, t. 88, p. 164–180.
129. FOLZ H.-P. The Lisbon judgment and criminal law. In *The EU and national constitutional law*. Boomborg, Stuttgart, 2012.
130. GIRDENIS, T. Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*, 2006, t. 85 (7), p. 102–108.
131. GIRDENIS, T. Nužudymo vienu ar keliais smūgiais kvalifikavimo problemos Lietuvos Aukščiausio Teismo praktikoje. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 187–202.
132. GREIČIUS, M. Nusikalstamo buhalterinės apskaitos tvarkymo dalyko samprata bei reikšmė kvalifikacijai. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45 (37), p. 123–134.
133. GRINEVIČIŪTĖ, K. Vaikas ir šeima kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės. *Jurisprudencija*, 2007, t. 98 (8), p. 81–88.
134. GRINEVIČIŪTĖ, K. Žiauraus elgesio su vaiku samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2008, t. 113 (11), p. 107–113.
135. GRINEVIČIŪTĖ, K. Piktnaudžiavimo tėvų, globėjų (rūpintojų) arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis subjekto samprata. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, nr. 4 (4), p. 215–230.
136. GRINEVIČIŪTĖ, K. Fizinės bausmės vaikams: baudžiamasis teisinis vertinimas. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, nr. 3 (2), p. 721–736.
137. GRINEVIČIŪTĖ, K. Fizinio skausmo sukėlimo nustatymo ir BK 140 straipsnyje numatyto nusikaltimo pripažinimo mažareikšmiu probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2014, t. 21 (2), p. 599–614.
138. GRINEVIČIŪTĖ, K. Vengimo išlaikyti vaiką baudžiamojo teisinio vertinimo problemos. *Socialinių mokslų studijos*, 2014, nr. 6 (2), p. 403–420.
139. GRUODYTĖ, E. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija*, 2006, t. 85 (7), p. 86–94.
140. GRUODYTĖ, E. Nukentėjusiojo samprata „nusikaltimų valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“ skyriuje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 91 (1), p. 37–43.
141. GRUODYTĖ, E. Takoskyra tarp administracinio teisės pažeidimo ir nusikalstamos veikos viešosios tvarkos sektoriuje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 98 (8), p. 89–94.
142. GRUODYTĖ, E. Nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dalyko probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2010, t. 122 (4), p. 153–167.

143. GRUODYTĖ, E. Baudžiamoji atsakomybė už korupcines veikas: teoriniai ir praktiniai aspektai Lietuvoje. Iš *Teisės, ekonomikos ir studijų aktualijos 2012*: straipsnių rinkinys. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras, 2012, p. 11–14.
144. GRUODYTĖ, E. Baudžiamosios atsakomybės už trečiųjų šalių piliečių darbą taikymo ypatumai ir problematika Lietuvoje įgyvendinant direktyvą 2009/52/EB. *Jurisprudencija*, 2012, t. (19) 4, p. 1603–1618.
145. GRUODYTĖ, E. Atskiri Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įtakos baudžiamajai justicijai aspektai. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*. Vilnius, 2016.
146. GRUODYTĖ, E.; GERVIENĖ, S. Baudžiamosios atsakomybės už genocido nusikaltimą taikymo ypatumai vertinant sovietinės okupacijos metu įvykdytas tarptautines nusikalstamas veikas po 2014 m. kovo 18 d. LR Konstitucinio Teismo sprendimo. Iš *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Vilniaus universitetas Teisės fakultetas, 2014, p. 215–239.
147. GRUODYTĖ, E.; PALIONIENĖ, N. Riboto pakaltinamumo ir naujagimio nužudymo santykio problematika. *Jurisprudencija*, 2016, t. 23 (2), p. 294–309.
148. GRUODYTĖ, E.; ŽIŽIENĖ, S. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, nr. 2 (2), p. 193–206.
149. GUMBIS, J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu. *Teisė*, 2003, t. 47, p. 36–51.
150. GUTAUSKAS, A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45 (37), p. 31–38.
151. GUTAUSKAS, A. Terorizmo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 85–97.
152. GUTAUSKAS, A. Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo baudžiamasis teisinis vertinimas. *Jurisprudencija*, 2007, t. 98 (8), p. 62–70.
153. GUTAUSKAS, A. Human trafficking and its treatment in criminal law. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, nr. 4 (4), p. 25–48.
154. GUTAUSKAS, A. Prekybos žmonėmis baudžiamojo teisinio vertinimo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje. *Verslo ir teisės aktualijos*, 2009, t. 3, p. 141–169.
155. GUTAUSKAS, A. Nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamojo teisinio vertinimo ypatumai Lietuvoje: teorija ir praktika. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 281–300.
156. GUTAUSKAS, A. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20 (2), p. 775–786.
157. GUTAUSKAS, A. Išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms (BK 147(1) straipsnis) kaip prekybos žmonėmis forma. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*: mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius, 2015, p. 51–68.

158. GUTAUSKAS, A. Baudžiamoji atsakomybė versle: ekonominės veiklos rizikos ir pasitikėjimo verslo partneriais ribos. *Teisės apžvalga*, 2016, nr. 2 (14), p. 157–167.
159. GUTAUSKAS, A. Baudžiamosios atsakomybės už apgaulingą apskaitos tvarkymą ypatumai. Iš *Ketvirtis amžiaus tiriant ir reformuojant Lietuvos teisinę sistemą*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: Lietuvos teisės instituto 25 metų sukakčiai. Vilnius: Akademinei leidyba, 2016, p. 327–341.
160. GUTAUSKAS, A. Baudžiamoji atsakomybė versle: ekonominės veiklos rizikos ir pasitikėjimo verslo partneriais ribos. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2016, p. 173–185.
161. GUTAUSKAS, A. Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis: jautriausi teismų praktikos aspektai. *Teisės apžvalga*, 2018, nr. 2 (18), p. 191–209.
162. GUTAUSKAS, A. Nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimas: tarptautiniai standartai, finansiniai tyrimai ir teismų praktika. *Teisės apžvalga*, 2019, nr. 2 (20), p. 133–151.
163. IVOŠKA, G. Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai atskyrimas nuo panašių nusikalstamų ir kitų teisės pažeidimų. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 100–109.
164. IVOŠKA, G. Baudžiamosios politikos kontrabandos ir muitinės apgaulės kontrolės srityje įgyvendinimo Lietuvos teisinėje sistemoje problemos. *Teisės problemos*, 2011, nr. 2 (72), p. 39–62.
165. JAKŠTIENĖ, R. Šeimos nario samprata baudžiamosiose bylose dėl smurto artimoje aplinkoje: teismų praktikos pagrindimas. *Jurisprudencija*, 2018, t. 25 (1), p. 225–259.
166. JONAITIS, M.; MILINIS, A. Žmogaus gyvybė kaip teisinė vertybė ir jos apsauga romėnų teisėje. *Jurisprudencija*, 2011, t. 18 (3), p. 821–840.
167. JOVAIŠAS, K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas. *Teisės problemos*, 2005, nr. 2 (48).
168. JUSTICKIS, V.; PEČKAITIS, J. S. Baudžiamoji atsakomybė už narkotikų kontrabandą: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2016, nr. 2 (14), p. 184–193.
169. KALPOKAS, V. Nusikaltimai elektroninėje erdvėje: kriminologinės sampratos dilemos. *Teisės problemos*, 2009, t. 1 (63), p. 75–88.
170. KALPOKAS, V.; MARCINAUSKAITĖ, R. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: technologiniai aspektai ir baudžiamasis teisinis vertinimas. *Teisės problemos*, 2012, nr. 3(77), p. 30–52.
171. KARALIENĖ, I. Ar darbas ypatingai išnaudojančiomis sąlygomis užtraukia baudžiamąją atsakomybę Lietuvoje? *Teisės apžvalga*, 2019, t. 1 (19), p. 45–68.
172. KARGAUDIENĖ, A.; GERVIENĖ, S. Genocidas ir baudžiamoji teisė: nacionalinės ir (ar) tarptautinės teisės apibrėžtys. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 215–226.
173. KATUOKA, S. Agresijos samprata tarptautinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2006, t. 88 (10), p. 16–22.
174. KAVOLIŪNAITĖ, E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos koncepcijos. *Teisės problemos*, 2005, nr. 2 (48), p. 5–26.

175. KAVOLIŪNAITĖ, E. Žmogaus vaisiaus gyvybės apsauga baudžiamojoje teisėje. *Teisės problemos*, 2006, t. 2 (52), p. 62–83.
176. KHATSERNOVA, S. Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veiklas, susijusias su komercinėmis paslaptimis: kriminalizavimo pagrindumas. *Jurisprudencija*, 2019, t. 26 (2), p. 387–403.
177. KIŠKIS, M.; PETRAUSKAS, R. Intelektinės nuosavybės elektroninėje erdvėje pažeidimų ypatumai. *Jurisprudencija*, 2006, t. 83 (5), p. 29–36.
178. KUBILEVIČIUS, K. Ar neblaivus asmuo turi teisę valdyti autonominį automobilį? *Teisės apžvalga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2018, nr. 1 (17), p. 85–112.
179. KUNCEVIČIUS, G. Apgaulingas buhalterinės apskaitos tvarkymas kaip mokesčių vengimo būdas: administracinė ir baudžiamoji atsakomybė. *Jurisprudencija*, 2007, t. 91 (1), p. 51–58.
180. KUNCEVIČIUS, G.; KOSMAČAITĖ, V. Mokesčių vengimo reiškinio analizė, atsižvelgiant į socialinių mokslų sąveiką. *Jurisprudencija*, 2007, t. 96 (6), p. 78–84.
181. KURAPKA, E. V., et al. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas baudžiamosios teisės ir kriminalistikos kontekste. *Jurisprudencija*, 2006, t. 85 (7), p. 16–23.
182. LANKAUSKAS, M. Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2013, nr. 80 (2), p. 81–117.
183. LEVON, J. Baudžiamoji atsakomybė už svetimo prekių ar paslaugų ženklų naudojimą. *Teisės apžvalga*, 2016, nr. 2 (14), p. 229–249.
184. LEVON, J.; MURAUSKAS, D. Baudžiamosios atsakomybės už draudžiamus biomedicininis tyrimus įtvirtinimas Lietuvoje. *Teisė*, 2019, t. 113, p. 64–79.
185. LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 98–109.
186. LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už savanorišką aktyvią eutanaziją ir padėjimą nusižudyti kritika filosofiniu – žmogaus teisių aspektu. *Teisė*, 2007, t. 64, p. 43–52.
187. LIESIS, M. Hipokrato priesaika ir eutanazijos bei padėjimo nusižudyti kriminalizavimas: baudžiamosios teisės ir moralės santykio problemos. *Teisė*, 2008, t. 66 (1), p. 46–61.
188. LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už eutanaziją netaikymo galimybės. *Teisės problemos*, 2009, t. 63 (1), p. 6–24.
189. LIPNICKAS, E. Kai kurie probleminiai kyšininkavimo išaiškinimo ir tyrimo teisinio reguliavimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 67 (59), p. 92–100.
190. LOHMUS, U. European criminal law: can a general part be developed through case law. Iš *Substantive criminal law of the EU*. Maklu, 2011.
191. MAKŪNAITĖ, S. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo dalykas. *Teisė*, 2014, t. 90, p. 175–187.
192. MALINAUSKAITĖ, J. Teisinės kovos su kontrabanda politikos raida ir perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2005, t. 67 (59), p. 29–38.
193. MARCINAUSKAITĖ, R. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2008, t. 113 (11), p. 42–49.

194. MARCINAUSKAITĖ, R. Nusikalstamomis veikomis elektroninėje erdvėje pažeidžiamos pagrindinės baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės nustatymo problema. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, nr. 3 (3), p. 897–914.
195. MARCINAUSKAITĖ, R. Technologinio neutralumo principas ir jo reikšmė formuluojant ir aiškinant nusikalstamų veikų elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui sudėtis. *Socialinių mokslų studijos*, 2013, nr. 5 (1), p. 367–379.
196. MARCINAUSKAITĖ, R. Neteisėto prisijungimo prie informacinės sistemos kriminalizavimo ypatumai ir kvalifikavimo problemos. *Teisės apžvalga*, 2016, nr. 2 (14), p. 250–266.
197. MARCINAUSKAITĖ, R. Neteisėto disponavimo įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, prisijungimo kodais ir kitokiais duomenimis (Baudžiamojo kodekso 198² straipsnis) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2019, t. 26 (2), p. 352–369.
198. MEŠKAUSKAITĖ, L.; LANKAUSKAS, M. Baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Lietuvos teismų praktikos kontekste. *Teisės problemos*, 2016, nr. 1 (91), p. 52–80.
199. MICHAILOVIČ, I. Korupcija pagal Europos Sąjungos dokumentus ir kai kurie Lietuvos baudžiamojo teisinio reglamentavimo aspektai. *Teisė*, 2004, t. 50, p. 106–112.
200. MICHAILOVIČ, I. Kelio korupcijai užkirtimas baudžiamosios teisės priemonėmis. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 2007, t. 20, p. 43–55.
201. MICKEVIČIUS, D. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų prekybos žmoniėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių atitiktis Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims ir Europos Sąjungos teisei aspektai. *Teisė*, 2005, t. 54, p. 122–133.
202. MICKEVIČIŪTĖ, L. Prekybos poveikiu kriminalizavimas Lietuvoje. *Teisė*, 2018, t. 107, p. 129–141.
203. MICKEVIČIŪTĖ, L. Kai kurie prekybos poveikiu sudėties aiškinimo aspektai principo *nullum crimen sine lege* kontekste. *Teisė*, 2019, t. 112, p. 217–229.
204. MILINIS, A. Nužudymų kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu. *Teisė*, 2003, t. 48, p. 110–119.
205. MILINIS, A. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2006, t. 59, p. 57–71.
206. MILINIS, A. Teisės į gyvybę kaip pamatinės žmogaus teisės apsauga baudžiamosios teisės priemonėmis. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2011, nr. 2, p. 128–149.
207. MILINIS, A. Bausmės už nužudymą skyrimo ypatumai Lietuvoje: teorija ir praktika. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*: mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius, 2015.
208. MILINIS, A.; STRIKULYS, N. Nusikalstamas ir tyčinis bankrotas: teorija ir praktika. *Jurisprudencija*, 2016, t. 23 (2), p. 249–268.
209. MISIŪNAS, J. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus nepilnamečiams: (Baudžiamojo kodekso straipsnių komentaras). *Teisės problemos*, 2001, nr. 1 (31), p. 53–86.
210. NAMAVIČIUS, J. Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo konstitucinė problematika. *Teisė*, 2006, t. 101, p. 7–28.

211. NARBKOVAS, A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje ir teisėje problematika Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 114 (12), p. 27–35.
212. NEVERA, A. Baudžiamosios atsakomybės už intelektualinės nuosavybės teisių pažeidimus problemos: nacionalinis ir tarptautinis aspektai. *Jurisprudencija*, 2007, t. 98 (8), p. 48–53.
213. NESSI, G., et al. *Child Labour in a Globalized World*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008.
214. NIKARTAS, S. Prekybos vaikais nusikaltimo teisinė samprata. *Teisės problemos*, 2009, nr. 2 (64), p. 104–133.
215. NORMANTAITĖ, K. Atsakas į neapykantos nusikaltimus: situacijos Lietuvoje apžvalga. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2017.
216. INDECKI, K. The main features and principles of the polish penal law. *Teisė*, 2003, Nr. 48.
217. PAKŠTAITIS, L. Kyšininkavimo nusikaltimų kriminalizacijos raida Lietuvoje. *Teisė*, 2001, t. 41, p. 124–133.
218. PAKŠTAITIS, L. Kyšininkavimo baudžiamumas baudžiamosios politikos kontekste. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45 (37), p. 105–115.
219. PAKŠTAITIS, L. Tarpininko kyšininkavimas ir jo kvalifikavimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2004, t. 60 (52), p. 96–103.
220. PAKŠTAITIS, L. Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2006, t. 85 (7), p. 95–101.
221. PAKŠTAITIS, L. Neteisėtas praturtėjimas kaip nusikalstama veika: ištakos, kriminalizavimo problema, taikymas, perspektyvos. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20 (1), p. 319–341.
222. PAKŠTAITIS, L. Terorizmo kriminalizavimas Lietuvoje. *Teisė*, 2016, t. 100, p. 53–67.
223. PEČKAITIS, J. S. Neteisėtų veiksmų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamasis teisinis vertinimas pagal 2000 m. baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45 (37), p. 78–85.
224. PEČKAITIS, J. S.; GRUODYTĖ, E. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, analizė ir tobulinimo kryptys. *Jurisprudencija*, 2003, t. 38 (30), p. 5–19.
225. PEČKAITIS, J. S.; RADAVIČIUS, L. E. Savižudybės medicininiai ir teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2004, t. 59 (51), p. 54–66.
226. PEČKAITIS, J. S. Baudžiamoji atsakomybė už aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20 (1), p. 343–357.
227. PETKUS, A. Teismų praktikos aktualijos baudžiamosiose bylose dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų. *Jurisprudencija*, 2014, t. 21 (2), p. 615–629.
228. PETRAUSKAS, R.; ŠTITILIS, D. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas Nusikaltimų elektroninėje erdvėje konvencijos kontekste. *Jurisprudencija*, 2002, t. 24 (16), p. 79–86.
229. PIESLIAKAS, A. Veikų dėl neteisėto disponavimo svetima elektronine mokėjimo priemone (BK 214 ir 215 straipsniai) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 2007, t. 98 (8), p. 71–80.

230. PIESLIAKAS, A.; DVILAITIS, V. Elektroninės mokėjimo priemonės kaip Baudžiamojo kodekso 214 ir 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų dalyko, samprata. *Jurisprudencija*, 2008, t. 113 (11), p. 100–106.
231. PIESLIAKAS, V. Kaltės turinio nustatymo problemos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, nr. 4 (4), p. 7–24.
232. PIESLIAKAS, V. Ką galima vadinti žudiku? *Justitia*, 2010, nr. 1, p. 15–42.
233. PIKELIS, A. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra. Teisėjo požiūris. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
234. PRANKA, D. Apgaulės samprata ir reikšmė atribojant sukčiavimą ir civilinės teisės pažeidimą. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, nr. 4 (2), p. 663–683.
235. PRANKA, D. Nusikalstamos veikos ir administracinio teisės pažeidimo atribojimo problemos: teisės pažeidimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20 (4), p. 1510–1523.
236. PRANKA, D. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu taikymo ypatumai Lietuvos baudžiamosios teisės jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*, 2016, t. 23 (1), p. 58–72.
237. PRANKA, D. Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis praktinės problemos ir teisinio reguliavimo trūkumai. *Teisės problemos*, 2019, nr. 2(98), p. 27–57.
238. PRAPIESTIENĖ, R. Baudžiamoji teisė aplinkos apsaugoje. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: Liber Amicorum* profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 88–99.
239. PRAPIESTIS, D. Pinigų plovimo samprata. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 347–366.
240. PRAPIESTIS, D. Galimybė sujungti Baudžiamojo kodekso 189 ir 216 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: Liber Amicorum* profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 75–87.
241. PRAPIESTIS, J.; GIRDAUSKAS, M. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje teisėkūroje. *Teisė*, 2010, t. 88.
242. PRAPIESTIS, J. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos reikšmė baudžiamojoje justicijoje. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014.
243. PRAPIESTIS, J.; PRAPIESTIS, D. Oficialioji konstitucinė doktrina ir baudžiamoji teisėkūra. *Teisės apžvalga*, 2018, Nr. 2(18).
244. PRAPIESTIS, J.; ŠVEDAS, G. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso dešimtmetis: raidos pamokos ir perspektyvos. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011.

245. PRAPIESTIS, J.; ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, D. Teisėkūra ir konstitucinė jurisprudencija Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais. *Teisė*, 2021, t. 119.
246. RIAUBAITĖ, E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Jurisprudencija*, 2008, t. 113 (11), p. 91–99.
247. RUDZKIS, T. Nusikalstamų veikų draudimo srityje kriminologinės sampratos problema. *Jurisprudencija*, 2006, t. 84 (6), p. 48–53.
248. SAKALAUSKAS, G. Pedofilija kaip liga ir kaip paskata nusikalsti. *Teisė*, 2019, t. 111, p. 23–44.
249. SARAPAS, R.; ŠAKOČIUS, A. Lietuvos teismų praktika prekybos žmonėmis bylose. Studija atlikta, remiantis nukentėjusiųjų bylomis Lietuvos Respublikos teismuose 2006–2013 m. Kaunas: Lietuvos Caritas, 2015.
250. SAULIŪNAS, D. Legislation on Cybercrime in Lithuania: Development and Legal Gaps in Comparison with the Convention on Cybercrime. *Jurisprudencija*, 2010, t. 122 (4), p. 203–219.
251. SINKEVIČIUS, E. Dokumentų suklastojimo koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45 (37), p. 98–104.
252. STEPONAVIČIŪTĖ, R. Autorystės pasisavinimo nusikaltimo objektas ir jo reikšmė veikai kvalifikuoti. *Teisė*, 2020, t. 115, p. 105–121.
253. ŠALČIUS, M. Neteisėtas praturtėjimas: lūkesčiai ir realijos. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2013, t. 9, p. 272–284.
254. ŠIBKOVAS, O. Probleminiai sukčiavimo kvalifikavimo ir taikymo aspektai Lietuvos teismų praktikoje. *Teisės apžvalga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2017, nr. 2(16) p. 77–99.
255. ŠIMKAITYTĖ-KUDARAUSKĖ, R. Viešosios vietos sąvokos samprata ir problematika. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2011 (5), p. 199–219.
256. ŠINDEIKIS, A. Žodžio laisvė ir jos ribų kaita per du atkurtos nepriklausomybės dešimtmečius. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20 (3), p. 1023–1060.
257. ŠPOKAUSKAS, D. Su kariavimo priemonėmis susiję karo nusikaltimai: tarptautinės humanitarinės teisės ir tarptautinės baudžiamosios teisės santykio problemos. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 111–125.
258. ŠTITILIS, D. Kai kurie neteisėtos prieigos prie kompiuterinės informacijos kriminalizavimo aspektai. *Jurisprudencija*, 2003, t. 47 (39), p. 59–69.
259. ŠTITILIS, D.; KRIKŠČIŪNAS, R.; PETRAUSKAS, R. Kai kurie Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų proceso teisės skirsnio įgyvendinimo Lietuvoje aspektai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 67 (59), p. 20–28.
260. ŠTITILIS, D., et al. Tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje kriminalizavimas: lyginamieji aspektai. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, t. 3 (1), p. 153–171.
261. ŠTITILIS, D., et al. Teisinė aplinka siekiant išvengti tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje: JAV ir Lietuvos teisės aktų lyginamoji analizė. *Socialinės technologijos*, 2011, nr. 1 (1), p. 61–80.
262. ŠVEDAS, G. Europos Sąjungos baudžiamoji teisė ir jos įtaka Lietuvos baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutams. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai*. Vilnius, 2014.
263. ŠVEDAS, G.; VERŠEKYS, P. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vykdomo praktikos Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies klausimais formavimo tendencijos. *Teisė*, 2020, t. 117.

264. ŠVEDAS, G.; ABRAMAVIČIUS, A.; VOSYLIŪTĖ, A. Development of Property Protection in Criminal Law During Lithuania's Independence. In Eds.: Gintaras Švedas, Donatas Murauskas. *Legal developments during 30 years of Lithuanian independence: overview of legal accomplishments and challenges in Lithuania*. Cham: Springer, 2021.
265. ŠVEDAS, G. Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei. *Teisė*, 2010, t. 74.
266. ŠVEDAS, G. Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 2012, t. 82.
267. ŠVEDAS, P. Prieštaringi Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 192 straipsnio interpretavimo aspektai. *Teisė*, 2009, t. 73, p. 137–148.
268. TAMASĀUSKIENĖ, A. Dokumento samprata ir jos reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui. *Jurisprudencija*, 2004, t. 60 (52), p. 125–134.
269. TRUNCIENĖ, I. Kaltė ir jos nustatymas bylose, susijusiose su kelių transporto eismo saugumo ir transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimais. *Jurisprudencija*, 2004, t. 53 (45), p. 33–42.
270. URBELIONYTĖ, A. Europos Sąjungos teisinio prekybos žmonėms reglamentavimo pokyčiai priėmus direktyvą 2011/36/ES. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, t. 4 (3), p. 1143–1155.
271. UŠINSKAITĖ, D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teiseje. *Jurisprudencija*, 2004, t. 60 (52), p. 115–124.
272. VALUTYTĖ, R.; DRAKŠAS, R. Baudžiamosios atsakomybės už kankinimą nustatymo ir įgyvendinimo problemos Lietuvoje. *Teisė*, 2010, t. 74, p. 46–56.
273. VANAGIENĖ, G. LR BK 189-1 straipsnyje numatytos normos dėl neteisėto praturtėjimo atitikties baudžiamosios teisės specialiesiems principams. *Teisės apžvalga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2018, nr. 1 (17), p. 51–73.
274. VARKALYS, P. LR BK 259 str. 2 d. kriminalizavimo proporcingumas. *Teisės apžvalga*, 2019, nr. 1 (19), p. 89–117.
275. VASILIAUSKAS, K. Kontrabandos ir muitinės prižiūrimų prekių ar produkcijos gabenimo nusikaltimai: kai kurie baudžiamojo įstatymo trūkumai ir tobulinimo galimybės. *Jurisprudencija*, 2017, t. 24 (1), p. 190–204.
276. VERŠEKYS, P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą Lietuvoje problemos. *Teisė*, 2008, t. 68, p. 186–198.
277. VERŠEKYS, P. Vertinamieji požymiai nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėtyje. *Teisės apžvalga*, 2016, nr. 2 (14), p. 210–228.
278. VIŠINSKIS, G. Savavaldžiavimo nusikaltimo sudėties didelės žalos asmens teisėms ar teisėtiems interesams požymis. *Teisė*, 2014, t. 90, p. 211–225.
279. VIŠINSKIS, G. Savavaldžiavimo nusikaltimo ir civilinių teisių savignyos santykis. *Teisė*, 2014, t. 92, p. 126–136.
280. VITKAUSKAITĖ-MEURICE, D.; ŽILINSKAS, J. The Concept Of Enforced Disappearances In International Law. *Jurisprudencija*, 2010, t. 120 (2), p. 197–214.
281. VOLUNGEVIČIENĖ, R. Nusikalstamo bankroto teisinio reguliavimo atitiktis *ultima ratio* principui: nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. *Teisės apžvalga*, 2019, nr. 1 (19), p. 118–147.

282. VOSYLIŪTĖ, A. Vagystės baigtinumo nustatymo problemos Lietuvos Respublikos teisminėje praktikoje. *Teisė*, 2007, t. 64, p. 135–154.
283. VOSYLIŪTĖ, A. Įsibrovimo į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją kaip vagystę kvalifikuojančio požymio samprata teisės moksle ir teisminėje praktikoje. *Teisė*, 2008, t. 66 (1), p. 75–94.
284. VOSYLIŪTĖ, A. Vagystę kvalifikuojančio požymio – didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės, samprata teisės moksle ir teismų praktikoje. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 55–66.
285. VOSYLIŪTĖ, A. Automobilio pagrobimo samprata ir kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 319–346.
286. VOSYLIŪTĖ, A. Kišenvagystės samprata teisės moksle ir teismų praktikoje bei kai kurie kvalifikavimo ypatumai. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: *Liber Amicorum* profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 144–158.
287. VOSYLIŪTĖ, A. Vagystės kvalifikuotų sudėčių konstravimo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ypatumai. *Teisė*, 2013, t. 88, p. 129–143.
288. VOSYLIŪTĖ, A. Vagystę kvalifikuojančio požymio didelės vertės turto samprata teisės moksle ir teismų praktikoje bei kai kurie kvalifikavimo ypatumai. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 169–187.
289. VOSYLIŪTĖ, A. Vagystės dalyko (turto) samprata ir jo nustatymo probleminiai aspektai. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*: mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius, 2015, p. 161–187.
290. VOSYLIŪTĖ, A.; ABRAMAVIČIUS, A. Doubtful aspects of the application of the features aggravating theft in Lithuania case law. Štát a právo. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta. 2020, vol. 7, no. 2–3.
291. ZAKSAITĖ, S. Nusikalstamas elgesys sporto srityje. *Teisė*, 2010, t. 74, p. 136–152.
292. ZAKSAITĖ, S. Sukčiavimo sporto srityje samprata ir kriminalizavimo ypatybės. *Teisė*, 2011, t. 79, p. 157–171.
293. ZAKSAITĖ, S. Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo, kvalifikavimo ir įrodinėjimo problemos: kai kurių praktinių pavyzdžių analizė. *Teisės apžvalga*, 2012, nr. 2 (9), p. 36–54.
294. ZAKSAITĖ, S. Manipuliacijos sporto varžybose Lietuvoje: tarp kriminalizavimo ir *ultima ratio* principo. *Teisės problemos*, 2013, nr. 3 (81), p. 56–75.
295. ZDANAVIČIŪTĖ, I. Baudžiamosios atsakomybės už transporto eismo taisyklių pažeidimus problemos pagal naująjį BK. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45 (37), p. 116–122.
296. ŽALNIERIŪNAS, L.; GIRDENIS, T. Vengimo išlaikyti vaiką probleminiai kvalifikavimo aspektai ir alternatyvūs normai instrumentai. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20 (2), p. 707–723.

297. ŽĖKAS, T. Vaiko išnaudojimas pornografijai ir prostitucijai – nusikalstamų veikų vaikui ir šeimai sudedamoji dalis. *Teisė*, 2008, t. 66 (1), p. 95–109.
298. ŽĖKAS, T. Possession of child pornography: legal or illegal activity (experience of common law countries). *Teisė*, 2009, t. 70, p. 150–163.
299. ŽILINSKAS, J. Karo nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jų atitikties tarptautinei teisei problemos. *Jurisprudencija*, 2006, t. 80 (2), p. 144–157.
300. ŽILINSKAS, J. Tarptautinių nusikaltimų tarptautinio pripažinimo problema ir SSRS okupacijos metu padaryti nusikaltimai. *Jurisprudencija*, 2006, t. 88 (10), p. 33–40.
301. ŽILINSKAS, J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose. *Jurisprudencija*, 2008, t. 104 (2), p. 91–100.
302. ŽILINSKAS, J. Broadening the Concept of Genocide in Lithuania's Criminal Law and the Principle *Nullum Crimen Sine Lege*. *Jurisprudencija*, 2009, t. 118 (4), p. 333–348.
303. ŽILINSKAS, J. Kononov case and the Baltic States. *Jurisprudencija*, 2011, t. 18 (3), p. 859–870.
304. ŽILINSKAS, J.; MAROZAS, T. Vadų atsakomybės *mens rea* elementas tarptautinėje paprotinėje teisėje ir Romos statute. *Jurisprudencija*. 2011, t. 18 (4), p. 1519–1541.
305. ŽILINSKAS, J. „Neigimo nusikaltimų“ atsiradimas Lietuvos baudžiamajoje teisėje ir pirmieji šios normos taikymo atvejai. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19 (1), p. 315–329.
306. ŽILINSKAS, J. Kibernetinių technologijų panaudojimo ginkluotuose konfliktuose poveikis tarptautinei humanitarinei teisei. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20 (3), p. 1195–1212.
307. ŽUKOVAITĖ, I. Bendrininkavimo institutas plėšimo bylų jurisprudencijoje. *Teisė*, 2013, t. 86, p. 160–173.
308. ŽUKOVAITĖ, I. Plėšimas nukentėjusiojo valių palaužus naudojamais įrankiais. *Teisė*, 2016, t. 98, p. 168–180.

PRIEDAS

KLAUSIMYNAS TEISĖJAMS IR MOKSLININKAMS

Gerbiamasis /gerbiamoji,
kviečiame Jus dalyvauti Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros mokslininkų atliekamame tyrime, kuriuo siekiama atskleisti, kaip mokslininkai ir teisėjai vertina įvairias Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies nuostatas. Apklausa yra visiškai anoniminė – nėra fiksuojama jokių Jus galinčių identifikuoti duomenų. Gauti tyrimo duomenys bus analizuojami apibendrintai (pavyzdžiui, lyginami skirtingų teismų arba skirtingo amžiaus teisėjų pateikti atsakymai, ir pan.).

Jūsų lytis

- moteris
- vyras

Jūs esate

mokslininkas:

- Turintis daktaro laipsnį;
- Siekiantis daktaro laipsnio.

Jūs esate

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas;
- Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas;
- Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių arba Panevėžio apygardos teismo teisėjas.

Jūsų amžius

- 20–30 metų;
- 30–40 metų;
- 41–50 metų;
- 51–60 metų;
- daugiau kaip 60 metų

1. Ar baudžiamojo įstatymo derinimas su ES teisės aktais turi lemiamą įtaką BK Specialiosios dalies vientisumui?
 - Taip
 - Tik iš dalies
 - Ne
 - Neturiu nuomonės

2. Ar, Jūsų nuomone, šiuo metu BK Specialiosios dalies sistema atspindi dabartinį visuomenės požiūrį į tam tikrų objektų saugojimo baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis vertingumą?
 - Taip
 - Ne (įrašykite ne daugiau kaip 2 esminius dalykus, kurie, Jūsų nuomone, BK Specialiosios dalies sistemoje turėtų būti keičiami):
 - Neturiu nuomonės

3. Ar, Jūsų nuomone, šiuo metu galiojančio BK Specialiosios dalies sistema yra nuosekli?
 - Taip, nuosekli
 - Iš dalies nuosekli, todėl turėtų būti peržiūrėti kai kurie skyriai
 - Ne, nenuosekli, reikėtų rimtos baudžiamosios teisės mokslo atstovų ir praktikų nuomonės įvertinimo
 - Neturiu nuomonės

4. Ar, Jūsų nuomone, esama BK Specialiosios dalies struktūra, skyrių išdėstymo tvarka tinkama? (Galima žymėti kelis atsakymus)
 - Taip, tinkama
 - Iš dalies tinkama, bet taisytinai BK Specialiosios dalies skyrių pavadinimai
 - Iš dalies tinkama, bet turi būti peržiūrėta BK Specialiosios dalies skyrių „hierarchija“
 - Ne, netinkama
 - Kita (įrašykite):

5. Ar pritariate šių BK numatytų nusikalstamų veikų dekriminalizavimui:
 - a) šmeižimo pagrindinė sudėtis (BK 154 str. 1 d.)
 - Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės

b) kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 str. 1 d.)

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

c) Radinio pasisavinimas (BK 185 str.)

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

d) Skolininko nesąžiningumas (BK 208 str.)

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

e) Mokesčių nesumokėjimas (BK 219 str. 1 ir 3 d.)

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

f) Įsakymo nevykdymas (BK 317 str. 1 d.)

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

g) Disponavimas nešaunamuoju ginklu (BK 258 str. 2 d.)

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

6. Ar pritariate šių naujų veikų kriminalizavimui:

a) Apysunkis sveikatos sutrikdymas (BK XVIII skyriuje Nusikaltimai žmogaus sveikatai)

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

- b) Naujagimio sunkus sveikatos sutrikdymas dėl gimdymo nulemtos būsenos (BK XVIII skyriuje Nusikaltimai žmogaus sveikatai)
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
- c) Įžeidimas
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
- d) Asmens persekiojimas (BK XXIV skyriuje Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui)
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
- e) Asmens tapatybės vagystė (BK XXIV skyriuje Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui)
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
7. Ar pritariate teiginiui, kad šiuo metu galiojančiame BK yra nusikalstamų veikų, kurių kriminalizaciją būtų galima įvardyti kaip simbolinę? (Simbolinė kriminalizacija – tai tokia kriminalizacija, kai baudžiamoji teisė naudojama ne apsaugoti ginamą vertybę, o tik nuraminti visuomenę ir parodyti, kad su tam tikru reiškiniu yra kovojama).
- Taip (jei galite, nurodykite pavyzdžių)
-
- Ne
 - Neturiu nuomonės
8. Ar, Jūsų nuomone, BK Specialiojoje dalyje įtvirtinti vertinamieji požymiai:
- Turėtų būti detalizuoti baudžiamajame įstatyme atskleidžiant jų turinį
 - Suformuoti atskleidžiant jų turinį teismų praktikoje
 - Kita (įrašykite):

9. Jūsų nuomone, atskiruose BK Specialiosios dalies straipsniuose įtvirtintos nusikalstamų veikų sudėtyse su dideliu alternatyvių nusikalstamų veiksmų ar kitų sudėties požymių skaičiumi yra:

- Gerai
- Blogai
- Neturiu nuomonės
- Kita (įrašykite):

10. Ar, Jūsų nuomone, yra poreikis papildyti BK Specialiąją dalį nusikalstamomis veikomis, kuriomis būtų kriminalizuotos veikos, daromos virtualioje erdvėje?

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

Jei teigiamai atsakėte į šį klausimą – gal galite pateikti veikų pavyzdžių:

11. Ar, Jūsų nuomone, pagrįstai genocido (BK 99 str.) sudėtyje išskiriamos dvi papildomos – socialinė ir politinė grupės, kurių nėra numatyta tarptautiniuose teisės aktuose?

- Pagrįstai
- Nepagrįstai
- Neturiu nuomonės

12. Ar, Jūsų nuomone, turėtų būti papildytas / sumažintas nužudymo kvalifikuojamųjų aplinkybių sąrašas (BK 129 str. 2 d.)?

- Ne. Įtvirtintas kvalifikuojamųjų aplinkybių sąrašas yra pakankamai išsamus
- Turėtų, pavyzdžiui (įrašykite):

Kai kurių požymių reikėtų atsisakyti, pavyzdžiui (įrašykite):

13. Ar, Jūsų nuomone, reikalingas kaip savarankiškas BK XXII skyrius (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui), kuriame šiuo metu yra tik šmeižimo norma (BK 154 str.)?

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

14. BK XXIII skyriuje numatyti nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai. Ar būtų tikslinga BK XXIII skyriuje pateikti sąvokos „mažametis vaikas“ paaiškinimą?
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
15. Ar, Jūsų nuomone, XXVIII skyriuje (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams) numatyto turto laikymas didelės vertės, kai turtas viršija 250 BBND, yra suderinamas su baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* priemonės idėja?
- Taip
 - Ne, 250 BBND (MGL) riba turėtų būti mažinama
(Jei galite, nurodykite ribą) _____
 - Ne, 250 BBND (MGL) riba turėtų būti didinama
(jei galite, nurodykite ribą) _____
 - Neturiu nuomonės
16. Ar pritartumėte sujungti BK 183 str. (Turto pasisavinimas) ir BK 184 str. (Turto iššvaistymas) į vieną straipsnį, o jo dispozicijoje šias veikas konstruoti kaip alternatyvas?
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
17. Ar, Jūsų nuomone, BK 189¹ str. 1 d. (Neteisėtas praturtėjimas) dispozicijoje įtvirtintas nuosavybės teise turimo turto dydis (daugiau nei 500 BBND (MGL)) yra suderinamas su baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* priemonės idėja?
- Taip
 - Ne, turėtų būti mažinamas
(jei galite, nurodykite ribą) _____
 - Ne, turėtų būti didinamas
(jei galite, nurodykite ribą) _____
 - Neturiu nuomonės

18. Ar, Jūsų nuomone, BK XXVIII skyriuje (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams) numatytų veikų kvalifikuojamųjų požymių sąrašas yra tinkamas?
- Taip
- Ne, turėtų būti mažinamas
(jei galite, nurodykite požymius, kurių siūlytumėte atsisakyti) _____
- Ne, turėtų būti didinamas
(jei galite, nurodykite požymius, kuriuos siūlytumėte įtraukti) _____
- Neturiu nuomonės
19. Ar, Jūsų nuomone, BK XXIX skyriuje (Nusikaltimai intelektinei nuosavybei) įtvirtintos visos reikalingos kriminalizuoti veikos?
- Taip
- Ne
(jei galite, nurodykite pavyzdį) _____
- Neturiu nuomonės
20. Ar BK BK XXX skyriuje (Nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui) numatytos dispozicijos yra pakankamos kvalifikuojant veikas, padarytas elektroninėje erdvėje?
- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės
21. Ar BK 198² str. (Neteisėtas disponavimas įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, kodais ir kitokiais duomenimis) įtvirtintas požymis „įrenginiai ar programinė įranga, tiesiogiai skirta ar pritaikyta daryti nusikalstamas veikas“ yra pakankamai aiškus (nedviprasmiškas) teisės taikymo požiūriu?
- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės
22. Ar, Jūsų nuomone, kontrabandos (BK 199 str. 2 d.) būtinas požymis „leidimo neturėjimas“ (kai neatsižvelgiama į gabenamų daiktų vertę) yra pakankamas baudžiamajai atsakomybei kilti?
- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

23. Ar, Jūsų nuomone, narkotinių medžiagų kontrabandos sudėtį (BK 199 str. 3 d.) reikėtų numatyti BK XXXVII skyriuje?
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
24. BK 202 str. numatyta atsakomybė už neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla, BK 203 str. – už neteisėtą juridinio asmens veiklą. Ar, jūsų nuomone, BK 202 str. ir 203 str. numatyto stambaus masto požymis neturėtų būti išaiškinamas BK 212 str.?
- Turėtų
 - Neturėtų
 - Neturiu nuomonės
25. Ar, Jūsų nuomone, reikėtų perkelti BK 204 str. (Svetimo prekių ar paslaugų ženklų naudojimas) į nusikaltimų intelektinei nuosavybei skyrių?
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
26. Ar, Jūsų nuomone, reikėtų perkelti BK 211 str. (Komerčinės paslapties atskleidimas) į nusikaltimų intelektinei nuosavybei skyrių?
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
27. Ar, Jūsų nuomone, 100 BBND (MGL) požymis, įtvirtintas BK 220 str., numato pakankamą ribą baudžiamajai atsakomybei atsirasti ir yra suderinamas su *ultima ratio* principu?
- Taip
 - Ne, turi būti mažinama
(jei galite, nurodykite ribą) _____
 - Ne, turi būti didinama
(jei galite, nurodykite ribą) _____
 - Kita (įrašykite): _____

28. Ar, Jūsų nuomone, 100 BBND (MGL) požymis, įtvirtintas BK 221 str., numato pakankamą ribą baudžiamajai atsakomybei atsirasti ir yra suderinamas su *ultima ratio* principu?
- Taip
 - Ne, turi būti mažinama
(jei galite, nurodykite ribą) _____
 - Ne, turi būti didinama
(jei galite, nurodykite ribą) _____
 - Neturiu nuomonės
29. BK 224 str. numatyta atsakomybė už netikrų ar suklastotų pašto ženklų, važiavimo ar kitokių biliėtų, banderolių ar kitų oficialių žymėjimo ženklų pagaminimą, laikymą ar realizavimą, BK 300 str. – dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu. Ar, Jūsų nuomone, BK 224 str. numatyta nusikalstama veika neturėtų būti BK 300 str. sudedamoji dalis?
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
30. Ar, Jūsų nuomone, BK XXXIII skyrius (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams) turėtų būti perkeltas į BK XVI skyrių (Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai)
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
31. Ar, Jūsų nuomone, pritariama dabartinei kyšio sampratai, įtvirtintai BK 230 straipsnyje?
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės
32. Ar, Jūsų nuomone, tikslintinas BK 226 str. 2 d. požymis „tikėtina įtaka“ nurodant, kad požymis apima ir apgaulės panaudojimą dėl (tariamąs) įtakos?
- Taip
 - Ne
 - Neturiu nuomonės

33. BK 235 str. numatyta atsakomybė už melagingus skundą, pareiškimą, pranešimą, parodymus, išvadas ir vertimą, BK 236 str. – melagingą įskundimą ar pranešimą apie nebūtą nusikaltimą. Ar, Jūsų nuomone, BK 236 str. numatyta nusikalstama veika neturėtų būti numatyta BK 235 str. kaip itin kvalifikuota sudėtis?
- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės
34. BK 237 str. numatyta atsakomybė už nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimą, BK 238 str. – nepranešimą apie nusikaltimą. Ar, Jūsų nuomone, BK 238 str. numatyta veika nėra BK 237 str. numatytos nusikalstamos veikos privilegijuota sudėtis?
- Nėra
- Yra
- Neturiu nuomonės
35. BK 242 str. numatyta atsakomybė už vengimą atlikti arešto, laisvės atėmimo bausmę arba sugrįžti į kardomojo kalinimo vietą, BK 243 str. – vengimą atlikti baudžiamojo poveikio priemones, BK 244 str. – juridiniam asmeniui paskirtos bausmės nevykdymą, BK 245 str. – teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymą. Ar BK 242–245 str. numatytos nusikalstamos veikos neturėtų būti viename straipsnyje „Teismo sprendimo nevykdymas“?
- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės
36. Ar, Jūsų nuomone, neturėtų būti įtrauktas „versliškumas“ kaip kvalifikuojamasis požymis nusikalstamų veikų aplinkai srityje (BK XXXVIII skyriaus 270–274 str.)
- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės
- Kita (įrašykite): _____
37. Ar, Jūsų nuomone, asmeniui, kuris transporto priemonę vairuoja neblaivus ir jam nustatytas 1,51 ir daugiau promilių neblaivumas:
- Turi būti taikoma administracinė atsakomybė
- Turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė
- Kita (įrašykite): _____

38. BK 308¹ str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už draudžiamus biomedicininis tyrimus su žmogumi ar jo embrionu. Ar būtų tikslinga numatyti kvalifikuotą sudėtį – draudžiamus biomedicininis tyrimus su vaiku?

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

39. BK 309 str. numatyta atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais. Minėto straipsnio 2 ir 3 d. numatytos kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėtys, susijusios su vaikais ir mažamečiais vaikais. BK 162 str. numatyta atsakomybė už vaiko išnaudojimą pornografijai. Ar BK 309 str. 2 ir 3 d. numatytos nusikalstamos veikos neturėtų būti BK 162 str. dalimi?

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

40. Ar BK XVIII skyriuje Nusikaltimai žmogaus sveikatai įtvirtinto sunkaus sveikatos sutrikdymo dispozicijoje išvardyti veikos padariniai yra apibrėžti tinkamai?

- Taip
- Ne, juos būtina detalizuoti baudžiamajame įstatyme
- Neturiu nuomonės

41. Gal turite pastabų ir pasiūlymų dėl BK Specialiosios dalies aspektų, nepaminėtų šiame klausimyne? (ne daugiau kaip 3 aspektų, išdėstytų pagal svarbą)

Ačiū už Jūsų laiką ir mintis!

Gintaras Švedas, Jonas Prapiestis, Andželika Vosyliūtė, Darius Prapiestis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai. – Monografija. – Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2022. – 416 p.

ISBN 978-609-07-0701-2 (spausdinta knyga)

ISBN 978-609-07-0702-9 (skaitmeninis PDF)

Monografijoje „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai“ atliktas kompleksinis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiškumo (vientisumo, suderinamumo ir nuoseklumo) vertinimas. Ištyrus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiąją dalį, baudžiamąją teisėkūrą, Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinos vertinimus ir pasiūlymus, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir kitų teismų jurisprudencijos taikant baudžiamuosius įstatymus tendencijas, taip pat tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės, tarptautinių teismų ir teisminių institucijų jurisprudencijos įtaką Lietuvos baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutams, padaroma išvada, kad būtina rengti naują Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies redakciją.

Viršelio dailininkė *Jurga Tėvelienė*
Kalbos redaktorė *Danutė Petrauskienė*
Maketuotoja *Vida Vaidakavičienė*

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
Knygos internete *www.knygynas.vu.lt*
Mokslo periodikos žurnalai *www.zurnalai.vu.lt*
30 aut. l.

Monografijoje „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai“ atliktas kompleksinis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies sistemiškumo (vientisumo, suderinamumo ir nuoseklumo) vertinimas. Ištyrus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiąją dalį, baudžiamąją teisėkūrą, Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinos vertinimus ir pasiūlymus, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir kitų teismų jurisprudencijos taikant baudžiamuosius įstatymus tendencijas, taip pat tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės, tarptautinių teismų ir teisminių institucijų jurisprudencijos įtaką Lietuvos baudžiamosios teisės specialiosios dalies institutams, padaroma išvada, kad būtina rengti naują Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies redakciją.